



**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK
LİSANS
TEZİ**

**MEHMED ZİVER BEY'İN MÜTÂLA'ÂT-I EDEBİYYE
ADLI ESERİNİN ÇEVİRİMYAZI, DEĞERLENDİRME,
SÖZLÜK VE DİZİN ÇALIŞMASI**

İBRAHİM ÖZAKMAN

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

HAZİRAN 2018



**MEHMED ZÎVER BEY'İN MÛTÂLA'ÂT-I EDEBÎYYE ADLI ESERİNİN ÇEVİRİMYAZI,
DEĞERLENDİRME, SÖZLÜK VE DİZİN ÇALIŞMASI**

İbrahim ÖZAKMAN

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSİTÜSÜ**

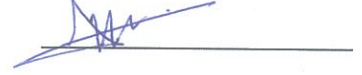
HAZİRAN 2018

İbrahim Özakman tarafından hazırlanan "MEHMED ZİVER BEY'İN MÛTÂLA'ÂT-I EDEBİYYE ADLI ESERİNİN ÇEVİRİMYAZI, DEĞERLENDİRME, SÖZLÜK VE DİZİN ÇALIŞMASI" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Ayfer YILMAZ

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Başkan: Doç. Dr. Fatih SAKALLI

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Üye: Dr. Öğr. Üyesi Erdoğan KUL

Türk Dili ve Edebiyatı, Ankara Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.



Tez Savunma Tarihi: 11 / 6 / 2018

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.



Prof. Dr. Saliha AĞAÇ

Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.



İbrahim ÖZAKMAN

13/06/2018

MEHMED ZİVER BEY'İN *MÛTÂLA'ÂT-I EDEBİYYE* ADLI ESERİNİN ÇEVİRİMYAZI,
DEĞERLENDİRME, SÖZLÜK VE DİZİN ÇALIŞMASI

(Yüksek Lisans Tezi)

İbrahim ÖZAKMAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran 2018

ÖZET

Bu çalışmada *Mûtâlaât-ı Edebiyye* adlı eserdeki Türk edebiyatına kazandırılan -19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk on yılı arasında- eserler, yazarlar ve şairler hakkında Mehmed Ziver Bey'in değerlendirme yazıları incelenmiştir. Mehmed Ziver Bey, eğitim alanındaki çalışmalarının yanı sıra edebiyat ve tarih alanında da çeşitli eserler vermiş bir Osmanlı aydınıdır. Birçok süreli yayında edebiyat ve sanat üzerine yazmış olduğu değerlendirme yazılarını ilk olarak Rodos'ta bastırıldığı *Mûtâlaât-ı Edebiyye* (1895)'de, ardından İstanbul'da bastırıldığı aynı isimli eserde (1911) bir araya getirmiştir. Çalışmamızın temelini Mehmed Ziver'in bu iki eseri oluşturmaktadır. 1895'te basılan eserin içeriği aynen 1911'de bastırılan eserin sonuna eklenmiş olduğu için İstanbul baskısı önem arz etmektedir. Eser toplam 168 sayfalık bir hacme sahiptir. İçeriğinde 31 yazı bulunmaktadır. Eserin çevrimyazısı, yazıların konularına göre tasnifi ve değerlendirmesi, eser sözlüğü ve dizin, çalışmamızın ana metnini oluşturmaktadır. *Mûtâlaât-ı Edebiyye* bir edebî değerlendirme/inceleme kitabı olarak düşünülmelidir. Bu yüzden çalışmada, Mehmed Ziver Bey'in ele aldığı edebî eserler, yazarlar ve şairler de tek tek ele alınmıştır. Yazarın değerlendirme yazılarında nelere dikkat ettiği, hangi hususları ön plana çıkardığı gözetilmiştir. Çalışmanın ek kısmında da Rodos'ta ve İstanbul'da basılan her iki eserin tıpkıbasımı verilerek okuyuculara ve araştırmacılara yararlanmaları için sunulmuştur. Aynı zamanda yapılan çalışma sonucunda Türk edebiyat tarihi kaynaklarına yeni isimler ve eserlerin eklenmesi ve bu alanda yapılacak çalışmalara sağlayacağı katkı göz önündedir.

Bilim Kodu : 30201
Anahtar Kelimeler : Mehmed Ziver Bey, *Mûtâlaât-ı Edebiyye*, eleştiri, Türk edebiyatı tarihi.
Sayfa Adedi : 300
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Ayfer YILMAZ

THE STUDY ON TRANSCRIPTION, EVALUATION, DICTIONARY AND INDEX OF MEHMED
ZÎVER BEY'S WORK CALLED *MÛTÂLA'ÂT-I EDEBÎYYE*

(M. S. Thesis)

İbrahim ÖZAKMAN

GAZİ UNIVERSITY

THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June 2018

ABSTRACT

In this study, Mehmed Zîver Bey's reviews about works, writers and poets –which are between the last quarter of the 19th century and the first decade of 20th century- of Turkish literature in *Mütâlaât-ı Edebiyye* have been studied. Mehmed Zîver Bey is an Ottoman intellectual who published various works in literature and history besides the ones in education. He collected his reviews written on literature and art in many periodicals firstly in *Mütâlaât-I Edebiyye* (1895) published in Rhodes, then in the same work (1911) published in Istanbul. Mehmed Zîver Bey's these two works underlie our study. Istanbul print is important because the content of the work published in 1895 was added exactly to the end of the one published 1911. The work is 168 pages. It contains 31 articles. The transcription of work, the classification of articles according to their topics and their criticisms, glossary and index are the main text of our study. *Mütâlaât-I Edebiyye* must be considered as a book of literary criticism. That's why in this study, the literary works, writers and poets Mehmed Zîver Bey mentioned were studied one by one. It has been taken into consideration that what the writer paid attention to in his reviews and which points he gave prominence. The facsimile of both works published in Rhodes and Istanbul is presented in attachments for readers and researchers to enjoy them. At the sources of Turkish literary history and the contribution that it will provide the works to be done in this topic are in sight as the result of the work done.

Science code : 30201

Key words : Mehmed Zîver Bey, *Mütâlaât-ı Edebiyye*, criticism, Turkish literature history.

Page numbers : 300

Supervisor : Assoc. Prof. Ayfer YILMAZ

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren danışmanım Sayın Doç. Dr. Ayfer YILMAZ'a, hocam, bir ağabeyim gibi gördüğüm Sayın Arş. Gör. Dr. Dinçer APAYDIN'A, gerek maddî gerek manevî olarak destekleriyle her zaman yanımda olan canım aileme, çalışmanın Fransız edebiyatı ile ilgili bölümlerinde beni yönlendiren ve Fransızca çevirilerde yardımına koşan can dostum İrem ER'e ve Millî Kütüphane-Nadir Eserler bölümü çalışanlarına teőekkürü bir borç bilirim.

Canım dedem İbrahim ÖZAKMAN'a ithâfen.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
CİZELGELERİN LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

ARA NESİL'E BİR BAKIŞ

1. ARA NESİL.....	7
-------------------	---

2. BÖLÜM

MEHMED ZÎVER BEY'İN HAYATI VE MÛTÂLAÂT-I EDEBİYYE'YE DAİR

1. MEHMED ZÎVER BEY'İN HAYATI VE ESERLERİ	9
2. MEHMET ZÎVER'İN MÛTÂLAÂT-I EDEBİYYE ADLI İKİ ESERİ ÜZERİNE	12
2.1. Rodos'ta Basılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin İçeriği.....	13
2.2. İstanbul'da Basılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin İçeriği.....	13

3. BÖLÜM

MÛTALAÂT-I EDEBİYYE'NİN ÇEVİRİMYAZISI

1. ÇEVİRİMYAZI	15
1.1. Hasbihâlî Birkaç Söz.....	16

1.2. Mukaddime	18
1.3. Matbûât.....	21
1.4. Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr	24
1.5. Edebiyata İntisâb Çâresi yâhûd Mebâhis-i Lisâniyyeden Bir Nebze.....	31
1.6. Mekân ve Zaman	35
1.7. İmlâ ve Lisân Bahsi	37
1.8. Mesâlik-i Edebiyye.....	41
1.9. Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâî	43
1.10. Bir Mukayese-i Edebiyye	44
1.11. Unvân ve Mevzû	53
1.12. [Unvân ve Mevzû - 2]	55
1.13. Şikâyetlere Cevâb	64
1.14. Bazı Âsâr Hakkında	65
1.15. Biraz Mûsikî Bahsi.....	67
1.16. Egzotik - Exzotique	69
1.17. Alfred dö Müse.....	71
1.18. Jorj San Meselesi	73
1.19. Mösyö Pier Loti.....	74
1.20. Pejmürde İçin	78
1.21. “Yâdigâr-ı Nâci” İçin.....	80
1.22. Bu Muydu?	82
1.23. Seyâhat Jurnalı	84
1.24. Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye	86
1.25. Fazîlet ve Asâlet.....	88
1.26. “Vanda”	90

1.27. “Mîzân” Gazetesine Karşı “Mürüvvet” Gazetesiyle Neşredilen Makalât-I Edebiyye	92
1.28. Nümûne-i Şecâat	102
1.29. Talîm-i Edebiyât.....	105
1.30. Heves Ettim	107
1.31. Tefekkür.....	110
1.32. Tefekkür.....	111
2. TIPKIBASIM.....	114
2.1. Mütâlaât-ı Edebiyye, Rodos, 1311 / 1895.....	114
2.2. Mütâlaât-ı Edebiyye, İstanbul, 1327 / 1911.....	127

4. BÖLÜM

YAZILARIN KONULARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. EDEBİYAT VE SANAT ÜZERİNE YAZILAR.....	213
1.1. Hasbihâlî Birkaç Söz	213
1.2. Mukaddime	214
1.3. Matbûât.....	215
1.4. Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr	216
1.5. Edebiyâta İntisâb Çâresi yâhud Mübâhis-i Lisâniyye'den Bir Nebze.....	217
1.6. Mekân ve Zaman	218
1.7. İmlâ ve Lisân Bahsi	218
1.8. Mesâlik-i Edebiyye.....	219
1.9. Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî	219
1.10. Bir Mukayese-i Edebiyye	220
1.11. Unvân ve Mevzû ve [Unvân ve Mevzû – 2].....	221

Sayfa

1.12. Şikâyetlere Cevab	222
1.13. Bazı Âsâr Hakkında	223
1.14. Biraz Mûsikî Bahsi.....	223
1.15. Egzotik – Exzotique.....	224
2. ESER-YAZAR ÜZERİNE YAZILAR.....	224
2.1. Pejmürde	224
2.2. “Yâdigâr-ı Nâci” İçin.....	225
2.3. Bu Muydu?	226
2.4. Seyâhat Jurnalı	226
2.5. Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye	227
2.6. Fazîlet ve Asâlet.....	227
2.7. Vanda.....	228
2.8. Nümûne-i Şecâat	229
2.9. Talîm-i Edebiyât.....	230
2.10. Heves Ettim	231
2.11. Tefekkür.....	232
3. FRANSIZ EDEBİYATINA DÂİR	233
3.1. Alfred dö Müse.....	233
3.2. Jorj San Meselesi	233
3.3. Mösyö Pierre Loti	234
4. EDEBÎ MÜNAKAŞA YAZILARI	235

5. BÖLÜM**MÜTÂLAÂT-I EDEBİYYE'NİN SÖZLÜĞÜ**

MÜTÂLAÂT-I EDEBİYYE'NİN SÖZLÜĞÜ.....	239
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	287
KAYNAKLAR.....	291
ÖZGEÇMİŞ.....	295
DİZİN.....	297



ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. Mütâlaât-ı Edebiyye’de doğru - yanlış cetveli	113
Çizelge 4.1. Mehmed Zîver’in <i>Mütâlaât-ı Edebiyye’de</i> Değerlendirdiği Eserler (Türk Edebiyatı)	232
Çizelge 4.2. Mehmed Zîver’in <i>Mütâlaât-ı Edebiyye’de</i> İsmen Değindiği Çeviri ve Yerli Eserler (Türk Edebiyatı)	233
Çizelge 4.3. Mehmed Zîver’in <i>Mütâlaât-ı Edebiyye’de</i> İsmen Değindiği Fransız Edebiyatına Ait Eserler	235



KISALTMALAR**Kısaltmalar****Açıklamalar****a.g.e****Adı geçen eser****AKM****Atatürk Kültür Merkezi****Ar.****Arapça****Bul.****Bulunamadı****bkz.****Bakınız****C.****Cilt****Çev.****Çeviren****Fr.****Fransızca****Haz.****Hazırlayan****KTB****Kültür ve Turizm Bakanlığı****MK – 2****Mîzan Gazetesine Karşı Neşredilen - 2****MK – 3****Mîzan Gazetesine Karşı Neşredilen - 3****Tr.****Türkçe****s.****Sayfa****vd.****Ve diğerleri**

GİRİŞ

“İnsanın, duygu, düşünce ve hayallerini, daha tesirli ve canlı bir şekilde cemiyet birimlerine ulaştırma ihtiyacından doğan edebiyat, malzemesi dile dayanan bir yüksek haberleşme sanatı olarak”¹ karşımıza çıkmaktadır. Edebiyat, algılanan dünyanın ve yaşam tecrübelerinin yazar/şair tarafından -bir yaratıcı edâsında- tekrar kurulmasının merkezi şeklinde görülmelidir. Düşündüğümüz ve bazen pratiğe döktüğümüz eylemlerin bir dizi olayı oluşturarak insanın bu olaylar karşısında kendisini ifade etmesine kapı aralayan bir merkezde, edebiyat tarihinin incelenmesi; bir ulusun veya bir topluluğun duygu, düşünce ve hayallerinin tarihini öğrenmek demektir.

Bu tarihin öğrenilmesi insanoğlunun kendi dünyasını geliştirmesine, düşünce yapısına katkı sağlamasına ve yaşadığı zamanın ötesinde bir kültür hayatının varlığını görmesine yardımcı olacaktır. Geçmişten geleceğe doğru akıp giden bir zamanın belli bir aralığında nefes almış ve yazmış edipleri kaydetmek gerekmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Tanzimat Fermanı'yla Batılı anlamdaki yaşam standartlarını değiştirmeye başlaması ile edebî metinlerde şeklen ve içerik olarak değişimler ve dönüşümler meydana gelmeye başlamıştır. Edebiyat tarihlerinin yazılmasında Tanzimat ile *Tarih-i Edebiyât-ı Osmâniyye* ya da *Tarih-i Edebiyât* ismiyle dönemin yazar ve şairleri bir eser başlığı altında kaydedilir. Ancak günümüze değin yazılan birçok edebiyat tarihi kitabında halen eksik ya da kısaca bahsedilen birçok yazar ve şair bulunduğu bilinmektedir. Özellikle çalışmamızın temelinde yer alan *Mütâlaât-ı Edebiyye*'nin yazarı Mehmed Zîver'in ve eserinde ismi geçen Osman Âdil'in neredeyse hiçbir edebiyat tarihinde tesadüf edilmemiş olması iddiamız için bir kanıt niteliği taşımaktadır.

Mütâlaât-ı Edebiyye'nin -ve daha nice 19. ve 20. yüzyıla ait birçok edebî eserin- tarafımızca Kanada'da Toronto Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunması ile başlanılan bu çalışmada, Türk edebiyat tarihine bir katkı ve arşiv raflarında kalan eserlerin ve sahiplerinin gün ışığına çıkarılması amaçlanmıştır. Bu yönden hem ele alınan edebiyat ve sanat konuları hem de eser ve yazarlar yeni araştırma alanlarına kapı aralayacağına inanmaktayız.

¹ Tural, S. K. (1982). *Zamânın Elinden Tutmak*. Ankara: Ötüken Yayınları, 20.

Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye* adıyla çıkan iki kitabı (1895 Rodos ve 1911 İstanbul baskılı) haricinde tarih, felsefe, eğitim, edebiyat ve ziraat ile ilgili eserleri de bulunmaktadır.²

Ancak bu eserler bir külliyyât halinde çalışılmadığı gibi, kendisi hakkında yazılan birkaç kitap dışında, Mehmed Zîver Bey ile alakalı bir kaynağın olmaması vahim bir durumdur. Sadece Mehmed Zîver değil, daha nice isimler kütüphane raflarında çalışılmayı beklemektedir.

Çalışma konusu olarak seçtiğimiz *Mütâlaât-ı Edebiyye*'nin bulunma hikâyesi ise Kanada Toronto Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki -1895 ve 1911 yılı- basımlarına ulaşmayla başladı. Avrupa ve Amerika kıtasında bizim hakkımızda ne gibi eserler vardır, neler yazıp çizmişlerdir diyerek başladığım, erişime açık üniversite veri tabanlarında taramalar yaparken Mehmed Zîver'in bu eserine erişildi.

Mütâlaât-ı Edebiyye, bir edebî değerlendirme, bir edebî inceleme kitabıdır. 19. yüzyılın aşağı yukarı son 25 yılı ile 20. yüzyılın ilk 10 yılını kapsayan bu eser de 30 sene kadar süren istibdad döneminden payını almıştır. Bir "proje eser" olarak gördüğümüz *Mütâlaât-ı Edebiyye*, ilk olarak Rodos'ta 1895 yılında basılmış ve Mehmed Zîver bu çalışmasının devamının geleceğini okuyuculara haber vermiştir. Ancak aradan geçen zamanla Mehmed Zîver'in yazılarına uygulanan sansür nedeniyle bu projenin hayata geçmesi epey gecikmiştir. Kendisi bu gecikme ve sansür ile ilgili 1911 yılı baskılı eserin *Hasbihâlî Birkaç Söz* başlıklı yazısında dile getirmektedir. Gerek sansürler, gerek baskılar ile eseri meydana getiren birçok yazılar Mehmed Zîver'in deyimiyle "siline çizile" son hâlini almıştır. Bu sansürler nedeniyle yazıların birçoğunda ne tarih ne de hangi süreli yayında çıkmış olduğu bilgisi vardır. Yazıların sadece birkaçında tarih notu düşülmüş olması dikkate değer bir ayrıntıdır. Aynı zamanda 1895 yılı baskısının bulunmamasından dolayı, 1911 yılı baskısı sonuna ilk baskıdaki yazılar Mehmed Zîver tarafından eklenmiştir.

"Tenkid genel anlamda Fransızca "critique" kelimesinin karşılığı olarak kullanılan bir edebiyat terimidir. Eskiden "tenkid" kavramı için "ilm-i nakd" tâbiri kullanılmıştır. Nakd;

² Bu eserleri *Mehmed Zîver'in Hayatı ve Eserleri* başlıklı bölümde bulabilirsiniz.

“nazmın kusurlarını bildiren ilmin adı” olarak karşımıza çıkmaktadır.”³ Nazm kelime anlamı olarak; dizmek, tertip etmek⁴ anlamlarına gelmektedir. Bir şeyin belirli bir sıra halinde, kendi aralarında bir uyum oluşturarak var olduğu açıktır. Bu uyum ve sıra her şeyde farklı “güzellik” algılarının oluşmasına, sanat eserinin kendi içerisinde bir uyum ve düzen ile var olduğuna ama aynı zamanda da hepsinin kendine has “güzellik” algılarının olduğunu göstermektedir. Tenkit bir edebî değerlendirme ve tetkiklerin tümünün bir çatı altında bulunduğu noktadır. Güzellik, uyum, düzen, iyi, kötü gibi sayılabilecek birçok değerlendirme şekli edebî metinlerin ve olayların üzerinde yazardan sonra ikinci bir kişinin eser hakkında konuşmasına, söz söylemesine izin verir. O kişi eleştirmen ya da diğer adıyla münekkittir.

Mütalaa, köken olarak mütali kelimesiyle anlamdaş sayılabilir. Mütali okuyan, inceleyen, değerlendiren, bir başka deyişle mütalaa yapan kimsedir. Ancak burada kari, kıraat ve ikra kelimelerindeki gibi bir okuma söz konusu değildir. Mütalaa eden kişi, ele aldığı eser, yazar veya şair hakkında birçok değerlendirme, gözlem yapana, çeşitli eserler arasında bağlantı kurup çıkarımda bulunabilen kişidir. Günümüz edebiyat eleştirmenleri ve edebiyat hakkında yazanları mütali olarak nitelendirmek yanlış olmayacaktır. Bu yüzden Mehmed Zîver de bir eleştirmen olarak görülebilir.

Türk edebiyatında eleştiri, değerlendirme, okuma ve incelemeler hakkında süreli yayınlarda “Musahabe”, “Edebiyat-Makale” başlıkları altında sohbet havasında birçok yazı mevcuttur. Bu yazılar genellikle edebî bir eserin tanıtılması, dönemin günlük ya da süregelen edebî tartışmalarını okuyucuya aktaran yazı dizileridir. Bu yazılarda yazar, edebiyat ve sanatla ilgili düşüncelerini de deneme tarzında anlatabilir. Mehmed Zîver’in, Münevver, Saâdet, Musavver, Say gibi Ara Nesil dönemi süreli yayınlarındaki yazıları bu türden sayılabilir.

Çalışmamız toplam 5 bölümden oluşacaktır. Bu bölümlerden ilki *Ara Nesil’e Bir Bakış* ana başlığı ile Tanzimat Dönemi Türk edebiyatı ve 1896 yılında Tevfik Fikret’in Servet-i

³ Ercilasun, B. (1981). *Servet-i Fünûn’da Edebî Tenkit*. Ankara: KTB Yayınları, 1.

⁴ Devellioğlu F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Haz. Aydın Sami Güneşal). (29. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 952.

Fünûn'nun başına geçmesine kadarki edebî faaliyetler, şair ve yazarlara genel olarak bakılacaktır. Böylelikle içerisinde Mehmed Zîver Bey'in de bulunduğu bu dönem ve zihniyet anlaşılmaya ve anlatılmaya çalışılacaktır.

İkinci bölüm, *Mehmed Zîver Bey'in Hayatı ve Mütâlaât-ı Edebiyye'ye Dâir* başlığını taşımaktadır. Bu bölümde -Mehmed Zîver Bey'in Hayatı ve Eserleri ile Mehmet Zîver'in Mütâlaât-ı Edebiyye Adlı İki Eseri Üzerine- iki ana başlık olacaktır. İlk ana başlık Mehmed Zîver'in hayatı ve Mütâlaât-ı Edebiyye dışındaki eserlerini kapsamaktadır. Eserleri kronolojik ve içeriklerine göre değerlendirilecektir. Çalışmamızın temelini oluşturan ikinci ana başlıkta ise Rodos ve İstanbul baskılı iki adet *Mütâlaât-ı Edebiyye'nin* içeriğindeki yazılar, eserlerin orijinal sayfa numaralarına göre verilecektir.

Üçüncü bölüm, İstanbul'da 1911 yılında yayımlanan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin çevrimyazısıdır. Metin, günümüz Latin alfabesine aktarılacak olup transkripsiyon alfabesi kullanılmayacaktır. Sadece /â/, /î/ ve /û/ sesleri çevrimyazıda imlânın korunması için kullanılacaktır. Çalışmamızın başlığında "Mütâla'ât-ı Edebiyye" şeklindeki yazım ise ulusal ve uluslararası araştırmalarda da aramanın kolay bir şekilde yapılması amacıyla bu şekilde yazılmıştır. Ayrıca çevrimyazı sonuna eklediğimiz basımı hatalı kelimelerin olduğu bir çizelge de bulunmaktadır. Bu çizelgedeki kelimeler çevrimyazı içerisinde *italik* olarak gösterilmiştir.

Dördüncü bölüm, çevrimyazısı yapılan yazıların konularına göre değerlendirildiği bölümdür. Burada 4 ana başlık mevcuttur. Bu başlıklar sırasıyla, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, *Eser-Yazar Üzerine Yazılar*, *Fransız Edebiyatına Dâir* ve *Edebî Münakaşa Yazıları* olarak belirlenmiştir. İçerikte bulunan toplamda 31 adet yazı, tek tek incelenerek değerlendirilecektir.

Beşinci bölüm Mütâlaât-ı Edebiyye'nin sözlüğünün hazırlandığı bölümdür. Eserin sözlüğünün hazırlanmasındaki amaç, hem Mehmed Zîver'in kelime haznesini -bu eser içerisinde- görebilmek hem de edebî değerlendirmelerde kullanılan ve edebî eleştiri alanında terimsel anlamda öneri olarak sunabilecek tamlama ve kelimeleri görebilmektir.

Eser boyunca değinilmiş birçok Fransız ve Türk edebiyatı alanından isim ve eserin olması, çalışmada bir Dizin bölümünün yapılmasını gerekli kılmıştır. evrimyazı bölümünde bu isimler ve eserler -özellikle yabancı isimler ve eserler- okunduğu gibi yazıldığı için orijinal hallerinin bulunması oldukça zorlanılan bir kısım olmuştur. Sonuç olarak bu isimlerin ve eserlerin orijinal yazımı dipnotlar ile verilmiştir. Çalışma sonunda bir dizin bölümü hazırlanarak araştırma ve taramalarda yardımcı olması temennî edilmiştir.





1. BÖLÜM

ARA NESİL'E BİR BAKIŞ

1. ARA NESİL

Türk edebiyatı üzerine yapılan araştırmalarda sınıflandırma, her zaman araştırmacılar için önem arz etmektedir. Bu sınıflandırmalarda siyasî veya sosyal olayların etkileri sonucunda ortaya çıkan dönemlere dikkat edilmektedir. Örneğin, Tanzimat'ın ilanı sonrasında hukukî değişimler toplumu ve basın hayatını etkilemiş ve bir edebî döneme ad olmuştur. Buna ek olarak 7 Şubat 1896 yılında Tevfik Fikret'in Servet-i Fünûn dergisinin başına geçmesi bu dönem için yeni bir edebiyat anlayışının -Edebiyat-ı Cedîde- adlandırılmasına neden olmuştur.

Bu iki dönem arasında kalan dönemin adlandırılmasında Ahmet Rasim "Mutavassıtîn" ifadesini kullanmıştır.⁵ Kendilerini "tavassut eden" yani aracı olanlar olarak nitelendirmeleri, bu neslin Tanzimat dönemi edebiyatından Servet-i Fünûn edebiyatına dek edebî faaliyetlerinin değerlendirilmesinde yarar sağlamaktadır. Bu nesille ilgili bir diğer görüş de, Mehmet Kaplan'ın Tevfik Fikret üzerine yaptığı çalışma ile bir kez daha gündeme gelmiştir. Ara Nesil, 19. yüzyılın son çeyreğini kapsayan bir dönemdir. Bu ara dönemle ilgili tarihlendirme genel olarak 1880 yılından 1896 yılına dek sürmektedir.

Servet-i Fünûn zümresinin toplandığı 1895 yılına kadar, arada yirmi seneye yakın bir zaman uzanır ki, II. Abdülhamid istibdadının ilk dönemine rastlamakla beraber, edebî faaliyet bakımından bütün bütün de boş geçmez; aksine, bizim Ara Nesil dediğimiz 25-30 kişilik bir yazarlar grubunun, gerek duyuş tarzı, gerek üslup sahasında, âdeti edebiyatımızın çehresini değiştirecek faaliyetlerine sahne olur.⁶

Kaplan, Ara Nesil'in faaliyetlerinin 1880 ile 1895 yılları arasında yoğun olarak sürdürdüğünü belirtirken, Cafer Gariper ise Ara Nesil için Tanzimat sonrası 1884-1896 yılları içerisinde yoğun olarak edebî faaliyette bulunulan bir nesil ifadesini kullanmaktadır.⁷

⁵Birinci, N. (2007). "Ara Nesil". Talât Sait Halman vd. (Editörler). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: KTB Yayınları, 3, 97.

⁶Kaplan, M. (Ekim, 2015). *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*. (19. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları, 25.

⁷ Gariper, C. (2013). Gariper, C. (2013). "Türk Edebiyatında Ara Nesil Edebî Devresi". M. Kayahan Özgül (Editör). *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış*. Ankara: Kurgan Yayınları, 101.

Ara Nesil içinde Nâbizade Nazım, Mehmed Zîver, Fazlı Necib, Mehmed Celâl ve Mustafa Reşid'in öne çıkan isimler olduğu⁸ ancak sonrasında bu isimlere eklemelerde bulunulduğu görülmektedir. *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi IV-V'*te Menemenlizâde Mehmed Tâhir, Nigâr Hanım, Abdülhak Mihrünnisa Hanım, Abdülkerim Memduh, Ali Ulvî, Câzım, Fâik Reşad, Ali Gâlib, Bâki ve Said gibi yeni isimler eklenmiştir. M. Fâtih Andı, Ara Nesil kadrosu içinde, bu isimler arasında Andefîb (Fâik Esad), Selanikli Fazlı Necib, Tepedelenlizâde [Hüseyin] Kamil, Müstecâbîzâde İsmet, İbnürrifat Sâmih, Fatma Aliye Hanım ve Halil Edib'i de eklemektedir.⁹ *Darüşşafakalı Bir "Ara Nesil" Şairi: Ahmed Vefâ Bey* adlı makalesinde Mustafa Özkat, Ara Nesil içerisine birçok ismi dâhil etmektedir. Öncesinde söylenen isimlere ek olarak,

Abdülgani Senî (Yurdman), Ahmed Vefâ Bey, Abdülkerim Memduh, Abdülkerim Hâdi, Abdülkerim Sâbit, Ahmed Vefâ, Alaybeyizâde Nâcî Hasan Ef. , Ali Feyzi, Âvanzâde Mehmed Süleyman, Diyarbakırlı Saîd Mehmed Paşa, Ebûbekir Hazım Tepeyran, Fatma Aliye Hanım, Fatma Makbule Leman, Ferâizcizâde Osman Fâiz, Hüseyin Dâniş (Pedram), Manastırlı Mehmet Rifat ve Zâimzâde Hasan Fehmi (...)¹⁰

isimler de Ara Nesil sanatçıları arasında zikredilmiştir.

Bu dönem içerisine dergicilik faaliyetlerinin Tanzimat edebiyatının ilk yıllarında başlayan gazetecilik faaliyetlerinden daha fazla olduğu dikkat çekmektedir. Dönem içerisinde öne çıkan dergiler; *Âfâk*, *Âsâr*, *Berk*, *Cerîdetü'l-Hakayık*, *Envâr-ı Zekâ*, *Fevâid*, *Gayret*, *Gülşen*, *Güneş*, *Hâver*, *Hazine-i Evrâk*, *Hazine-i Fünûn*, *Maarif*, *Malûmât*, *Manzara*, *Mekteb*, *Mirat-i Âlem*, *Mirsad*, *Musavver Muhit*, *Musavver Cihan*, *Mürüvvet*, *Nilüfer*, *Nokta*, *Pul*, *Resimli Gazete*, *Risâle-i Hafî*, *Say*, *Sebat*, *Şafak*, *Şûle*, *Şûle-i Maarif*, *Terakki*, *Umran* gibi çoğunun yayın hayatı birkaç yılı aşmayan dergilerle Mizân, Saâdet, Sabah, Tercüman-ı Hakikat gazeteleri de bulunmaktadır.¹¹

⁸ Kaplan, (Ekim, 2015). **a.g.e.** , 26.

⁹ Gariper, (2013). **a.g.e.** , 106-107.

¹⁰ Özkat, M. (Bahar 2015). "Darüşşafakalı Bir "Ara Nesil" Şairi: Ahmed Vefâ Bey". **Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi.** (32), 161.

¹¹ Gariper, (2013). **a.g.e.** , 113.

2. BÖLÜM

MEHMED ZÎVER BEY'İN HAYATI VE MÜTÂLAÂT-I EDEBİYYE'YE DAİR

1. MEHMED ZÎVER BEY'İN HAYATI VE ESERLERİ

Ara Nesil mensuplarından olan Mehmed Zîver hakkında Türk edebiyatı araştırmaları içerisinde az sayıda örneğe rastlanır. Taramalar sonucunda kendisi hakkında hazırlanan sadece iki adet kitap bulunmuştur. Bu kitaplardan ilki Harid Fedai'nin 2013 yılında çevriyazısını yaptığı Zîver imzalı (1312 / 1896) *Rodos Tarihi* adlı çalışmadır. Diğeri ise Bekir Şakir Konyalı tarafından 2017 yılında çevriyazısı ve sadeleştirilmesi yapılan Mehmed Zîver imzalı (1305 / 1889) *Hikmet-i Edebiyye*'dir. Her iki eserde de Mehmed Zîver'in hayatı hakkında genel bilgi ve eserleri sunulmuştur.

Midilli adasının önde gelen ailelerinden Kulaksızzâdeler'e mensup bulunan Mehmed Zîver, 1283 / 1867 tarihinde dünyaya gelmiştir.¹² İlk eseri olarak düşündüğümüz 1303 / 1887 tarihli *Tecrübe-i Kalem yahud Anibal*'da muharrir Mehmed Zîver, "Mekteb-i Sultânî şakirtlerinden [biri]" olarak tanıtılmıştır. Mehmed Zîver'in Halil Edib tarafından 1888 yılında yayımlanan *Say* dergisinin 13. sayısındaki yazısının girişinde, "Mekteb-i kemâlât-ı mükessib-i Sultânî'nin yetiştirdiği ezkiyâ-yi evlâd-ı vatandan Mehmed Zîver Beyefendi biraderimiz tarafından irsâl ü ihdâ buyrulmuştur." şeklinde takdim edilen Mehmed Zîver'in edebiyat ortamında nasıl karşılandığını açıkça görülmektedir.

1305 / 1889 yılında yayınlanan *Hikmet-i Edebiyye* adlı eser İstanbul'da basılmıştır. Bu eserin Türk edebiyat tarihi açısından değerini Hilmi Yavuz şöyle açıklar:

"Mehmed Zîver Bey'in *Hikmet-i Edebiyye*'si, edebiyat ile felsefe arasındaki bağıntıları sorgulamaya yönelik ilk çalışmadır."¹³

¹² Harid Fedai'nin Mehmed Zîver'in hayatı hakkında yazdığı bölümden alınmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmed Zîver. (2013). *Rodos Târîhi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6.

¹³ Bekir Şakir Konyalı'nın günümüz alfabesine aktardığı *Hikmet-i Edebiyye* adlı eser içeriğindeki Hilmi Yavuz imzalı makaleden alıntılanmıştır. Yavuz, H. (Mart, 2017). "Mehmed Zîver Bey'in Hikmet-i Edebiyye'si Üzerine Notlar". *Hikmet-i Edebiyye* (Haz. Bekir Şakir Konyalı). Konya: Çizgi Kitabevi, 43.

Hikmet-i Edebiyye'nin içeriğindeki konu başlıkları incelendiğinde; Edebiyat Felsefesi, Felsefenin Tarifi, İnsanın Tarifi gibi başlıklar dikkati çekmektedir. Bu eser, edebiyatın sadece insanın duygularını, düşüncelerini, hayat mesaisini, derdini anlama ve anlatma sanatı olmasının ötesinde disiplinlerarası bir çalışmanın da örneğini temsil eder. Ayrıca hatırlatmak gerekir ki Âkif Paşa'nın *Kaside-i Adem*'i Türk şiirinde varlık felsefesini¹⁴ edebiyat ile buluşturan bir eser iken, deneme tarzında düşünebileceğimiz Hikmet-i Edebiyye de önem arz eder.

1306 / 1890 yılında yayınlanan *Güzel Sözler* adlı eserinde “Maârif Nezâret celilesinin ruhsatıyla” ibaresi Mehmed Zîver'in artık bir öğrenci değil, bir eğitimci olarak görüldüğü zamanlardır. Bu eserin içeriği için İfâde başlıklı yazısındaki “Fransız ve Rum lisânlarında seve seve okuduğum bazı neşîdelerin tercümesinden ibârettir.” şeklindeki açıklama Mehmed Zîver'in eğitimci bir meslek hayatının yanı sıra Fransızca ve Rumcadan tercüme yapacak kadar zikredilen dilleri bildiği görülür. Bu eserin girişinde “Zaman müsaade ederse tab ü neşrini arzu eylediğim bazı âsârım şimdilik şunlardır.” diyerek üzerine düşündüğü eserlerini sıralamıştır. Bu eserler sırasıyla;

Muâsırîn Üdebâ-yi Osmaniyye, Ahmed Bey yahud Bir Anda İki Facia (Tiyatro), Mütâlaât-ı Edebiyye (Birkaç cüzden ibâret), Ayne'l-hayat (Tiyatro), Çelebi Sultan Mehmed (Muhakeme-i târihiyye), Sultan Selîm-i sâni (Muhakeme-i târihiyye), Bizde Romancılık (Muvaheze), Sekiz Senede Bir Netice (Mekteb-i Sultâni), İstanbul'da On Senede Seyahat, Lisân Bahsi, Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye'ye Bir Nazar'dır.

Mehmed Zîver, hayata geçirmeyi düşündüğü ve gelecek vadeden bu eserlerinden - elimizdeki verilerden hareketle- sadece *Mütâlaât-ı Edebiyye* vardır.

Kendisi maarif müdürü olarak İstanbul'dan çıktuktan sonra birçok şehir dolaşmış, bulunduğu şehirlerde yazılarını yazmaya, küçük kitaplar bastırmaya devam etmiştir. 1895-1896 yılları Mehmed Zîver'in Rodos'ta bulunduğu yıllardır. Bu tarihlerde ilk olarak *Güzel Sözler* eserinde de belirttiği gibi *birkaç cüzden ibaret* olan *Mütâlaât-ı Edebiyye*'yi bastırır.

¹⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Kolcu, A. İ. (2002). *Türk Şiirinde Yokluk Fikri ve Âkif Paşa'nın Adem Kasidesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Bu eserde 1888 yılında Mürüvvet¹⁵ gazetesinde yazmış olduğu *Edebiyat* başlığı altındaki dizi yazılarını içermektedir.

Aynı zamanda adı geçen eserin son sayfasındaki *İhtar* başlıklı bölümde, “Bu risâlecîği, daha bazı mütâlaât-ı edebiyeye takip edeceği gibi Rodos Tarihi nâmındaki eser ile “Makalât-ı Sıhhiye” ünvanlı mecmuanın kariben tab ü neşri de musammemdir [karar verilmiş].” şeklindeki açıklaması ile 1896 yılında Rodos Tarihi isimli eserini de Rodos Vilâyet Matbaası’nda bastırmıştır. Eserin *İfâde* başlığı altında; “Rodos Târihi’ni Rodos’ta iken yazıp vücûde getirmeyi bir şeref addeder ve bu şerefli memleket ahâlîsine karşı -velev nâ-çîzâne olsun- bir böyle hizmetim sebk eylediğine şükren-arz-ı mesârr eylerim.”¹⁶ demektedir.

Aynı yıl *Kıraat Kitabı*’nı Rodos’ta ve Lefkoşa’da *Kıbrıs Tarihi*’ni bastırmıştır.

Eserlerinde *Maârif müdürlerinden* nâmıyla imzasını atan Mehmed Zîver’in eğitim alanında çalıştığı açıktır. Meslekî hayatı boyunca Rodos, Kosova, İşkodra, Edirne, Yanya ve Trabzon eğitim müdürlüklerinde bulunmuştur.¹⁷ 1313 / 1897 yılında Trabzon’da maarif müdürü olarak çalıştığı sıralarda *Dâhil-i Vilâyette Zeytin Eşcârı Yetiştirmeye Mahsûs Layihadır* adıyla zeytincilik üzerine bilgiler içeren bir kitapçık bastırmıştır.

Bekir Şakir Konyalı Hikmet-i Edebiyye üzerine yaptığı çalışmada Yüksel Nizamoğlu’nun *Yanya Vilayetin Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları* adlı makalesine dikkat çekmektedir. 2 Ocak 1904 tarihli layihanın imzasız olmasından -sadece Yanya Maarif Müdürü şeklinde bir not düşülmüş- dolayı Nizamoğlu, Osmanlı Arşivi Kataloglarını taramış ve bu tarihte Yanya Maarif Müdürü’nün Mehmed Zîver olduğu anlaşılmıştır.¹⁸ Yanya’da zeytincilik üzerine yazılan 1321 / 1905 tarihli *Zeytincilik* adlı eser de Mehmed Zîver’in maarif müdürü olarak Yanya’da olduğunu göstermektedir.

Midilli doğumlu olan Mehmed Zîver doğduğu toprakların mahsulü olan zeytin ve zeytinyağı üzerine bilgisinin olması kaçınılmazdır. Eğitim ve edebiyat alanındaki yazılarının

¹⁵ 1887-1890 yılları arasında İstanbul’da toplam 812 sayı çıkmış günlük gazetedir.

¹⁶ Harid Fedai’nin hazırladığı eserden alıntılanmıştır. Mehmed Zîver. (2013). **a.g.e.**, 4.

¹⁷ Bekir Şakir Konyalı’nın hazırladığı eserden alıntılanmıştır. Mehmed Zîver. (Mart, 2017). **Hikmet-i Edebiyye**. Konya: Çizgi Kitabevi, 9.

¹⁸ Nizamoğlu, Y. (Bahar 2013). “Yanya Vilayetin Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları”, **OTAM**, (33), 199.

yanı sıra tarımla ilgili yazılar da yazmıştır. *Zeytincilik* adıyla çıkan bu eserinde zeytin ağaçlarının bakımından zeytin toplamaya kadar ziraat hakkında bilgilendirmeler yer almaktadır.

1323 / 1907 yılında *Hanımlara Mahsus Gazete* Matbaası'nda *Bedreka-i Muallimîn* (Öğretmenlerin Rehberi) adıyla Mehmed Zîver maarif müdürü olarak tecrübelerini öğretmenler ile paylaşmaktadır. Pedagojik eğitim alanında hazırlanan bir kitap olan çalışma üç bölümden oluşur. İçerikteki başlıklardan başlıcaları; *Usûl-i Talîm ve Kavâid*, *Mekteplerin İntizâmı*, *Kütüphane*, *Mekteplerde alât ve levâzım tedrîsi*, *Müze ve Sınıf Teşkîli*'dir.

Ölüm tarihi ile ilgili Harid Fedai, en son basılan eserinin 1911 yılı sonrasında olmasına dikkat çekerken; Konyalı ise Mehmed Zîver'in ölüm tarihinin 1921'den sonrası olduğunu söylemektedir. Ali Nejad ve Mehmed Zîver'in birlikte çıkarttıkları *Tatlı Sert* adındaki mizahi bir gazete göz önünde bulundurunca Mehmed Zîver'in ölüm tarihi için 1921 yılı sonrasını söylemek yanlış olmaz.

2. MEHMET ZİVER'İN MÜTÂLAÂT-I EDEBİYYE ADLI İKİ ESERİ ÜZERİNE

Mehmed Zîver'in 1890 yılında yayınlanan *Güzel Sözler* adlı eserinin giriş kısmında ileride bastırmayı düşündüğü eserlerinin listesi içerisinde *Mütâlaât-ı Edebiyye* de yer almaktaydı. Bu konuya Mehmed Zîver'in hayatının ve eserlerin anlatıldığı bir önceki bölümde değinmiştik. Mehmed Zîver "birkaç cüzden ibaret" olarak nitelendirdiği adı geçen eserini ilk olarak Rodos'ta¹⁹ bastırdıktan sonra 1911'e kadar çeşitli süreli yayınlarda yazdığı edebî ve fikrî yazılarını da ekleyerek *Mütâlaât-ı Edebiyye*'yi genişletmek istemiştir. Ancak devrin siyasî yapısı ve baskılar nedeniyle -ki bu konu hakkında kendisi Hasbihalî Birkaç Söz başlıklı yazısında değinmektedir- amacına ulaşamamıştır. 1908 yılında ilan edilen II. Meşrutiyet'in ardından İstanbul'da 1895-1911 yılları arası yazdığı yazılarını da toplayarak bu eseri *Mütâlaât-ı Edebiyye* adında ikinci kez İstanbul'da²⁰ bastırır. Rodos'ta basılan eser toplam 38 sayfa, İstanbul'daki basılan eser ise 135 sayfa iken, sonuna Rodos baskılı eserin içeriği de eklenerek toplam 168 sayfalık bir eser meydana gelmiştir. Mehmed Zîver, Rodos baskılı

¹⁹ Mehmed Zîver. (1311 / 1895). *Mütâlaât Edebiyye*. Rodos: Matbaa-i Vilâyet.

²⁰ Mehmet Zîver. (1327 / 1911). *Mütâlaât Edebiyye*. İstanbul: Matbaa-i Reşâdiyye.

eserdeki yazıların, İstanbul baskılı eserin sonuna eklenmesinin nedenini Rodos baskısının mevcut olmamasına ve ilk eserin unutulmasına bağlamaktadır. Her iki eserin içeriği sırasıyla aşağıda verilmektedir. Rodos'ta basılan eserin içeriği aynı sırayla İstanbul'da basılan eserin sonuna eklendiği görülmektedir. Çevrimyazısını yaptığımız 1911 yılı İstanbul baskısıyla 1895 yılı Rodos baskılı eserdeki yazılar karşılaştırılarak kelime veya cümle farklılıkları, eksiklikleri köşeli parantez ile belirtilmiştir. Köşeli parantez ile belirtilen kısımlar Rodos baskısından ilave edilmiş olup hem her iki eseri karşılaştırmalı okumak hem de Rodos baskısının da kurtarılmasını sağlamak amaçlanmıştır.

1911 yılında basılan eserde toplam 34 yazı bulunmaktadır. Bu yazıların sadece önsöz olarak sunulan *Hasbihâlî Birkaç Söz* ve diğer *-Mekân ve Zaman, Unvân ve Mevzû, Bazı Âsâr Hakkında, Mösyö Pier Loti ve Heves Ettim-* yazılarda tarih notu düşülmüştür.

2.1. Rodos'ta Basılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin İçeriği

İfâde, 5 Mart 1304, s. 2; *Muhterem Mîzân Gazetesine Karşı Mürüvvet Gazetesinin Neşredilen Makalât-ı Edebiyyedir – 1, 2, 3.*, s. 3-20; *Nümûne-i Şecâat*, s. 20-25; *Talîm-i Edebiyât*, s. 26-29; *Heves Ettim*, s. 29-33; *Tefekkür*, s. 33-34; *Tefekkür*, s. 34-38.

2.2. İstanbul'da Basılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin İçeriği

Hasbihâlî Birkaç Söz, 25 Haziran 1327, s. 3-7; *Mukaddime*, s. 9; *Matbûât*, s.13-17; *Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr*, s. 17-29; *Edebiyâta İntisâb Çâresi yâhud Mübâhis-i Lisâniyye'den Bir Nebze*, s. 29-36; *Mekân ve Zaman*, 18 Eylül 1319 s. 36-40; *İmlâ ve Lisân Bahsi*, s. 40-47; *Mesâlik-i Edebiyye*, s. 48-50; *Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî*, s. 50-52; *Bir Mukayese-i Edebiyye*, s. 53-68; *Unvân ve Mevzû*, 13 Temmuz 1319; s. 68-71; [*Unvân ve Mevzû – 2*], s. 71-87; *Şikâyetlere Cevab*, s. 88-89; *Bazı Âsâr Hakkında*, 20 Teşrîn-i Evvel 1319, s. 90-93; *Biraz Mûsikî Bahsi*, s. 93-97; *Egzotik (Exzotique)*, s. 97-99; *Alfred dö Müse*, s. 99-102; *Jorj San Meselesi*, s. 102-105; *Mösyö Pier Loti*, 11 Eylül 1319, s. 105-110; *Pejmurde İçin*, s. 111-114; *Yâdigâr-ı Nâcî İçin*, s. 114-118; *Bu Muydu?*, s. 118-121; *Seyâhat Jurnalı*, s. 121-125; *Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye*, s. 125-129; *Fazîlet ve Asâlet*, s. 129-131; *Vanda*, s. 132-135; *Mîzân Gazetesine Karşı Mürüvvet Gazetesiyle Neşredilen Makalât-ı Edebiyye - 1,2, 3.*

, s. 136-152; *Nümûne-i Şecâat*, s. 153-157; *Talîm-i Edebiyât*, s. 157-161; *Heves Ettim*, *Saâdet gazetesi*, 17 Şubat 1302, s. 161-164; *Tefekkür*, s. 164-165; *Tefekkür*, s. 165-168.



3. BÖLÜM

MÜTALAÂT-I EDEBİYYE'NİN ÇEVİRİMYAZISI

1. ÇEVİRİMYAZI

Matbaa-i Reşâdiyye Kütüphanesi adedi: 1



MÜTALAÂT-I EDEBİYYE

Zîver

Maârif Müdürlerinden

İstanbul

Matbaa-i Reşâdiyye – Ebûssuûd Caddesi

1327

1.1. [3]²¹ Hasbihâlî Birkaç Söz

İnsana kendi evlâdı gibi sevilme hissinin bahş eyleyen zâde-i karîhanın -bir mânia-ı galibe-i zühûr etmedikçe- vâdî-i nisyânda kalmasına hiçbir sâhib-i fikr ü kalem kail ü râzı olamamış ve hatta levâzım-ı iktitâbın mefkud olduğu edvâr-ı evvelinde bile -mahsûsât-ı beşerin-taşlar, kiremitler, deriler, kemikler üzerinde birtakım temâsîline tesâdüf edilegelmiştir.

Vâkıa zaman denilen o koca üstâd-ı hikmetin irşâdıyla imâl-i fikre ve bâ-husûs edebiyâta müteallik ilk eserlerimi neşre mebde olan -devr-i sâbıkın- bilumûm eshâb-ı kalemi kahr u tazyîkden hâlî bırakmaması sebebiyle âtîdeki bahislerde de netîceye vâsıl olmadan gürîz-gâh aranmış ve sansürlerin keyfe-mâ-yeşâ -tayı u imhâlarına tahammül ile- değil bir makale, diyebiliriz ki bir ibâre dahi yok hükmüne getirilmiştir.

İşte o kahr devirlerde tehlike, filan düşünülmemeyerek -siline, çizile- teâkub ettirilen bu “Mütâlaât-ı Edebiyye” yi bugün [4] cem ü telfik ile tab ü neşre karar vermem bâlâ-yı mukaddimedeki fikre tebaiyyetten ziyâde -daha başka bir emelin meftûn ü sâiki olmak nuhbe-i mukaddesidir ki- ondan da burada bir nebze bahsetmeye lüzûm hissettim:

Devr-i Abdülazîz Hân’dan târîh-i inkılâbımıza değin gerek telif ve tercüme ve gerek cerâid ü resâil -aded ve kıymet ve binnetîce tenvîr-i efkâra, tehzîb-i ahlâka hizmet husûsunda- zamanımızın iki buçuk senelik neşriyyât ü matbûâtına binnisbe fâik bulunmuş ve bunu inkâra ve-yâhud bir iki eserin istisnâsı, hele mezâhib-i Hindiyeye gibi -bir iki gün bir iki ay tarzında çıkıp batanlar hiç kale alınmamak şartıyla- meydana ciddi ve fâidesi amîm ve ebedî eserlerin vücûdunu isbât ve izhâra cesâret gayr-i memûl bulunmuştur.

Bizim asıl temenniyyât-ı hâlisemiz ise -fennî ve ilmî külliyyâtın tamîm ve revâcına mâni değil- bilakis süheylan intişâr ve kabûlüne medâr ü hâdim olacak bir lisân-ı edebiyeye-i mâlikiyettir. Daha doğrusu dâhî-i ittîlâkına sezâ bir iki sâhib-i himmetin mazhariyât-ı lisâniyye ve edebiyesini kâfi görmeyip tesîs ve inbisâtına elbet muhtaç bulunulan mesâlik-i adîde-i edebiyeye münselik olacak eshâb-ı kalemin o vesâit-i mümeyyeze ile -füyûz-ı lisâniyyeden bi-hakkın istifâde ve istifâza edebilmelerini- temîne muvaffak

²¹ [Çevrimyazı boyunca köşeli parantez ile belirtilen sayfa numaraları 1911-İstanbul baskılı *Mütâlaât-ı Edebiyye*’nin orijinal sayfa numaralarıdır.]

olabilmektetir. Biraz tamîk-i fikr edilecek olursa görülür ki peyâm-ı inkılâb olarak bugün şübbân-ı vatani, mütefekkirîn-i memleketi, ananât-ı târîhiyyeden [5] mefâhir-i milliyyeden nasîbe-dâr edecek ve o kulûb-ı rahîm ü şefîkada hissiyyât ve alâik-i kavmiyyeyi bir mertebe daha takviye-pezîr eyleyecek lisânda bir zindegî, bir câzibe peydâ edilememiştir. Cenâb-ı Fâtih'in, Selim-i evvelin türbeleri zîr ü bâlâsını -hemen her harfinde mündemic-izkâr-ı azamet ve ulviyyetiyle dolduran "Muallâkat-ı hâmidâne" ye ne bir nazîre söyleyebilmiş ve ne de "devr-i istîlâ" mız için lâyük görülen tebcîlâtın binde biri nisbetinde inkılâb-ı mübeccelimiz hakkında bir tuhfe-i muvakkara vücûda getirebilmiş olduk! ?

Osmanlılığa hiçbir alâkası olmayan ve daha doğrusu bazar-ı dâd ü sitede bir tâcir gibi bir emelkâr ve ihtikâr gelen kimselerin bile -vakayi-i inkılâbımızı- hesabımıza yazmalarına kadar müsâmahakâr bulunduk? ! !

Hâlbuki bunlar, bizi yaşatan kalbin heyecân ve darabâtına nasıl müşârik olabilirler? Hele birtakımı -memleketlerinde bütün hukuk-i beşeriyyelerine tûy dikdikten sonra İstanbulumuza gelerek gûyâ bizim gibi yorulmuş, gûyâ bizim gibi kâbûs-ı istibdâdın zebûn ü makhûru olmuş tavrını alarak- mücâhidlerimiz, hatîblerimiz, sırasında işgal-i mevki-i mümtâziyyet etmek istiyorlar. Ne büyük hayret! Ne acınacak bir gaflet!

Şu mülâhazât ile anlaşılıyor ki biz zavallı Türkler, diğer Osmanlı kardeşlerimiz mertebesinde inkılâb-ı hâzırdan -o semerât-ı [6] matlûbayı- iktitâf edemedik. Sâir vatandaşlarımız ise bağılı olan lisânlarını bir serbestî-i tâmm içinde idâreye, hakk-ı siyâsî ve ictimâiyyelerini fevkalmemûl müdâfaaya ve ihrâz-ı galebeye muvaffak oldular. İşte biz şimdi buna teessüften, teellümden kendimizi bir türlü alamayız.

Vâkıâ Fransızlarda ferdâ-yi inkılâbı o kadar mesûdâne karşılamayıp senelerle çalıştılar, çabaladılar. Fakat hatîb-i şehîr (Mirabo)²² 'nun: "Büzûrunu doğan millet teşkîl etti. Fevkalâde bir hısâd-ı memûl. Zîrâ taneler genç ve dinç. Natsların çizgileri taze, feyz-i şebnemî-i ebediyyetle tarâvet-dâr...

²² [Saint Mirabeau (1749-1791) Asıl adı Honoré Gabriel Riqueti de Mirabeau'dur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vardar, B. (2005). *Fransız Edebiyatı*. İstanbul: Multilingual, 291.]

Rüzgâr, meydâna nâtika-perdâzlar, bî-muhâbâ kahraman ve mücâhidler, şâirler, feylesoflar, saçtı. Bunlar mâzîyi yâda veya istikbâli teemmüle vesîle bulamadıkça ânât-ı hâlî yani kendi zamanlarını tebcîl eylediler. Ve bu mutantan, umûmî kürsî-i hitâbette dâimâ mukaddes vatani, menâkıb-ı vataniyyeyi nakarât ittihâz ettiler.

“Mahkûm-ı hedm ü imhâ, ne varsa bir o kadarı da imâra muhtaç idi. Denebilir ki bir iki bina için bütün âlem sâhib-i hasenât add olunur. Şu sebeble hatalarına varıncaya kadar iştigal etmiş olacağımız kimseler bugün hem-şehrilik ünvanına müstahikk oldular.” Zemînindeki nâtika-ı sehârânesinin temîn eylediği netâic-i muvaffakiyyâtı [7] biz de bugün lisânımızdan beklemeye istihkak kesb eyledik. Ve artık sözüme nihâyet vermeden akdem cesâretle söyleyeceğim ki inkılâb-ı Osmânî edebiyât-ı Osmâniyyemizce de muntazır olan inkılâbı vücûda getiremedi. Bazı mütecellidlerimiz pek eski farz ettikleri “dün” “bugün” den bilakis daha fersûde çıktı. Ve tabîatiyle o “eskiler” hâlâ o “yeniler” dir hükmünü verdi. Biraz değil daha pek çok zaman o büyük adamları tebcîl ve tetebbudan hâlî kalamayacağız. Meğer bu hakikat teslîm edilsin ve iktidâr kesb edilmeden husûl-i kabiliyyete imkân olamayacağı bilinerek ciddiyetle çalışılsın. O zaman mensûbiyyetle iftihâr ettiğimiz milleti belki temsîle mazhar olmuş oluruz.

Zîver

Dersâdet: 25 Haziran 1327

[8]

1.2. [9] Mukaddime²³

Mütevârî-i cedd-i ezel olmuş asâr arasında müvelled-i hakikiyyesi tayîn olunamayacak kadar mercûiyyet beka-yı marifetini hissettiren edebiyâtın bundan sonra göreceği hürmetler bâki olmak üzere en ziyâde kemâl-i rağbete şu on dokuzuncu asırda nâil olmuştur.

²³ Mehmed Zîver’in notu: “*Muhît risâle-i edebiyesine mukaddime tarzında yazılmıştır.*”

[Mehmet Zîver’in bu yazısı *Edebiyat – 1 Makale* başlığı altında *Muhît* adlı süreli yayının 1305 senesi, 2. sayısında 25-28 sayfaları arasında yayınlanmış, ardından yazı aynı şekilde *Mütâlâât-ı Edebiyye’ye Mukaddime* başlığı ile tekrar sunulmuştur.]

Şân-ı irfânına müştâk-ane-i senâ-hân olan târîhin hikmet-i muhâkeme kısmına nasb-ı nigâh-ı imân olursa görülür ki edebiyât evlâd-ı âdemle ünsiyetinden evvel bir necmin ziyâsı, bir sabâhın inşirâh-ı seheri, bir çiçeğin hassa-ı tezeyyünü gibi ezhâra ruhsat-ı tabîatle mevsiminde nezâret veren bahâra müşâbih imiş.

Filhakika târîhin ibtidâsı, hurâfâtın yevm-i inkıtâından itibâr edilmemiş olsa idi bugün merdûdiyyet-i tâmmе ile karşılanan bir sözün vaktiyle ciddiyet görmesindeki sebep ü hikmete karşı bir fikr-i icmâli hâsıl etmek tabîi idi.

Meselâ hurâfâta rücû eden yine bir zamanda “bir kimsenin [10] âkıl olmasına kanbur dahi olsa güzelliği, hissetinden ölecek derecede zengîn dahi bulunsa yine melâhat-i sîmâsı” sebep gösterilirdi. Vâkıa böyle sözler edebiyâtın esas mâhiyyetini tayîn eden hakayık-ı edebiyeden madûd olamaz. Çünkü mezâyâ-yi beşeriyenin en birincisi edeb ve dünyâda en güzel şey yine edepten ibârettir.

Filhâl edebiyâtın manâ-yi sahîhi bu cihetlerde taharrî edilecek olursa onun bir fenn-i kerîm olduğuna şüphe edilemez. İrfân ve edeb dâiresine dâhil olabilecek âsâr-ı edebiyeye, eşyâdaki güzelliğin gencîne-i hayâl ve zevkinde bırakacağı mahsûsâta münhasır olmalıdır ki bir nazar-ı edeb-şinâs, cihân-ı kâinâtı musavverât-ı hayât hâlinde görebilsin. Çünkü tabîat-ı eşyâ ile olan münâsebât-ı mahsûsamız gülşende bülbül, vâdîsinde çoban kavalı dinlemek gibi esâtîr-i şuarâdan ibâret değildir! O alâiki, o münâsebâtı ezhâr ü evrâkını hazâna uğratmayan meşcere-i maneviyeye-i safâdan ibâret bilmelidir ki -bizim gibi zaten bî-çâre, bî-vâye geçinen kuşların elhân-ı darb veya hüzn-efzâsından mâ-adâ mehâsin-i ahenk-i tabîat, ehâsin-i esîr-i letâfet gibi iki âlem-i füşat-ı âbâdın zâir-i maâlî-i feyyâzı olmuş olalım.

Bir de bilirsiniz ki sanâyi-i nefîsenin hakk ü resim gibi kısımları yed-i sanatkârın elvân u elhân-ı ziyâya nazîr gibi -heykele- [11] müsâdifen bırakacağı zıll ü ziyâ ile muteberdir. Bu sözün edeben müştâk olunur bir manâsı edebiyât-ı sahîha nâmına yazılacak âsâr-ı edebiyenin -mehâsin-i tabîyyeyi pîş-i nazar-ı takdîrde bulundurmadıkça- mazhar-ı hüsn kabûl olamayacağını işrâb etmektir.

İşte şu birkaç sözde mündemic olan ictihâdımız ise hisse-dâr-ı zevk ve hayâl olacak âsâr, hissolunduktan sonra yazılmaktır. Zîrâ bu dakika-ı edeb ile tasvîr edilecek efkâr-ı edebiye, zaman denilen tecrübe ile yine âguş-i hikmetinde terbiye edeceği ahlâf u ahfâdın en büyük zahîri, en âlî mürebbîsi add olunabilir.

Bir de Garbiyyûndan bir zâtın tabîri vech ile malûmdur ki insan için büyük esâret sû-i ahlâktır. Hâlbuki fevz u terakkisi arzû edildiği nisbette kerâmât-ı irfânından iktisâb-i bedâyî olunan edebiyâtın en meşkûr hizmeti beşerdeki zimâm-ı ahlâkı izâle edip “kemâlât-ı insâniye” mübâhâtı içinde onun şahs-ı manevîsini fevkat-tasavvur alâ eylesidir. Binâen aleyh terakkiyât-ı medeniye sırasında edebiyâta verilecek tabîr-i esahh terbiye-i efkâra mutlak olarak hâdimiyetidir.

Fakat dikkat olunsun ki “edebiyât” hikmet-i ahlâktır demek istemiyoruz. İnsan, ciddiyâtla o mertebe-i tevagguldan zevk alamaz. Hisse-yâb olamaz. Çünkü insan bir şeyi -velev ki hakikat [12] olsun- vehleten kabûl etmek resm ü âdiyyetle melûf değildir. Edebiyâtı bilakis münzevi-yâne yaşamış, efkâr-ı yetîme içinde terbiye olmuş bir şahs-ı garîbe benzetilmiştir ki insana her hâlin lisânını tekellüm etsin, zaten mekârim-i ahlâk birçok şeylerin netâic ü semerâtı diye kayd ve itibâr edilir. İşte edebiyâta ait bir söz dahi bir hiss-i edebî, fikr hükmü dâimâ hâiz olduğu hâlde bazen:

“Tâb ü ferden bizce dönse taht-gâh,
Müstefîd ondan değil baht-ı siyâh,
Hâlbuki çeşmânın istese bir nigâh:
Nûrunu rüyâda rûhum cezb eder.
Her sihir bilmem ne sûret kesb eder.

Sûretinde ve-yahûd:

Yeni açmış şükûfe-i ranâ,
 Nasıl etmez zamana istignâ,
 Sanki bir lema-ı letâfettir.
 Yani bir mevce-i tarâvettir.
 Lema, ama ki renk renk bahâ,
 Mevce, ama ki hand-[â]-hand safâ,
 Nakş-ı feyz-i Hûda, tecellî-i rûh
 Neşve-i rûh-bahş câm-ı sabûh;
 [13] Okunur cebhesinde kudret-i Hak,
 Görünüyor sînesinde nûr-i şafak.”

Şeklinde temessül eder.

Bu hâlde edebiyât-ı sahîha “muhasenâtı hatîâtına gâlib” böyle sözlerdir.

Bu hakikatın nazarlarda daha ziyâde lema-pâş olmasına elbette say olunacaktır.

1.3. Matbûât

Matbûât: Ona tatlı söz, ona ulvî tabîrdir ki ittilâ-yı efkâra, tezkiye-i ahlâka hidmeti itibâriyle âlemde vücûduna kail olunacak hazâinin kıymetçe en fevkindedir. Hiçbir zevke, hiçbir saâdete mukayesesı câiz değil. Çünkü nazar gibidir: Fikr-i beşeri her sâat, her dakika işgal ediyor. Seyyâle-i berkıyyeye müşâbih olan tesîrâtı ile ezhânı tenvîre, semtine varılmayan âlemleri, rüyetine bizzât müyesser olunmayan zerrâtı tasvîre sâî oluyor. Nimet-i medeniyyesinden kimseyi mahrûm etmemek üzere onu temsîlâtıyla cihânları, başka kıtalarda, başka lisân ve meşreb taşıyan cemiyyâtı hemen haberdâr ediyor. Hitâbeti neye münhasır olsa küçük bir [14] meâli ile cüzî bir belâgat ile bin şân u zafer temîn eylediği görülüyor. Denebilir ki matbûât, say-i beşerden müntic-i muvaffakıyyâtın en parlak mucizesidir. Bu sanat-ı mübeccelenin, her metâi dühât-ı cemiyetin birer yâdigâr-ı himmeti iken ekser zaman o dâhîlerin, o üstâd ve münşîlerin, hâsılı o edîb ve hatîblerin yegâne bir istinâdgâhı olarak ihrâz-ı şeref-i bî-nihâye eylemiştir. Hugo ne yazmış, ne düşünmüş ise takdîr-i matbûâta muhtaç olmaktan kurtulamamıştır. Hatta nâmının muarrız-ı efkâr u hükm, makes-i enzâr-ı ümem demek olan âlem-i matbûâtta her gün

zikrinden memnûn kaldığını ve tavassut edenlere teşekkür edildiğini bu son “Laros” mecmûası beyân etmektedir.

İşte Garb’a kıyâsen bizde yeniliği ile beraber bir devr-i dîl-ârâ-yı terakki-güşâd eden matbûât-ı hâzıraya hasren bundan böyle haftalık bir “icmâl-i edebî” bulundurmaya say eyleyeceğizdir.

Avrupa evrâk-ı havâdisi, siyâsî misillü ulûm u fûnûn hakkında yevmî bir icmâl²⁴ yazmayı sanat ittihaz etmişlerdir. Bir sûretteki keşfiyyâta, edebiyâta, sanâyie müteallik icmâller yazılmamış olsa gazete, risâle sürümü bir derece tenezzül eder. Binâenberîn her gazete idâre[15]hânesi için bundan henüz müstagnî kalınmamıştır. Fakat şu var ki Fransız, Alman, İngiliz gazetelerinde, mecmûalarında bu vazîfeyi der-uhde eyleyen erbâb-ı kalem pek muktedirlerdir. Bundan mâ-adâ halka tarîf ve tavsiye edecekleri âsâr-ı matbûanın muhteviyâtınca ne meziyyet ve ehemmiyyet mündemic ise teşrîhat da ona benzetilmiş oluyor.

Fransa’da bu isâbete yaklaşanların en edîb, munsifi Jul Lömetri²⁵’dir.

Mecmûamız bu münekkıd-ı şehîri daha ziyâde takdîrde bulunuyor. Âdetâ Paris’in yevmî evrâk u resâili “Jul Lömetri” nin makalât-ı intikadiyyesiyle memlû olmak lazım gelse -hep mehâsin olarak- bize de bir hulâsası nakledilmiş olacaktır. Zîrâ inkâr olunamaz ki şu aralık kitap şeklinde çıkan âsâr-ı edebiyemizin kıymetçe fıkdanı var. En rûhluları resâil-i üsbüyyedir. Biz bu cihette daha ziyâde mürevveciz: Fâidesiz kitap yazmak hevesiyle imâte-i vakt etmeden ise ufak tefek -nesrî, nazmî- hikâyeler tertîb ve neşri daha ziyâde kâfil-i terakkidir.

Bu sûreti ihtiyâr eden genç erbâb-ı kalemimiz, hem eser vücûda getirebilir, hem de tettebbuât ile tevsî-i malûmâta muvaffak olur. Böyleleri bilâhire yani mukaddimeten birer

²⁴ **Mehmed Zîver’in notu: “Musâhabe demede taannüd etmeyiz.”**

²⁵ [Jules Lemaître (1853-1914) Fransız eleştirmendir. Lemaître’ye göre eleştiri “Sadece, belirli bir zamanda yazarının dünyadan edindiği izlenimleri not ettiği bir eserin, belirli bir anda bizde uyandırdığı izlenim” olarak tanımlar. Bu yönden Lemaître, izlenimci bir eleştirmendir. Okuduğu ve hoşlandığı eserlerin kendi ruhunda ve aklında uyandırdığı yansımaları edebî bir eleştiri olarak görür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carlaui, J. C. ve Fillox, J. C. (2000). **Edebî Eleştiri** (Çev. Ayşe Hümeysra Çakmaklı). Ankara: KTB. Yayınları, 50.]

nebze neşriyyât ile ciddi raġbetler kazanır ve sonradan neşredebileceği büyük kıtadaki âsâr için şüpheden âzâde bir raġbet temîn eder.

[16] Refîkimiz “Resimli Gazete²⁶” tecdîden ikinci nüshasını da neşre muvaffak olmuş. Pek âlâ mündericât, husûsiyle öteden beri zevk ile okunup istifâde olunan “Arapların Eşâr-ı Âşıkânesi” nden bu nüshalar da mahrûm kalmamış teşekkür olunur. Arabînin lisânımıza olan tesîri bâkî kaldıkça aramızda el-sine-i Garbiyyeye olduğu gibi Arabiyye de vukuf peydâ edenlere sıkça tesâdüf etmeyi bir şeref addederiz.

“Hanımlara mahsûs gazete” nin son nüshası pek nefis intişâr etmiştir. Hele şiir ile şâiri tarîf eden “Hâtıra” ünvânlı makale-i edebiyenin her satırını bir bedîa takîb ediyor. Bunda “Müse²⁷” ile “Lamartin²⁸” hakkında musîb mütâlaalar yürütülmüş ve (Müse) nin gecelerindeki ulviyyete, hiss-i şâiriyyete hayrân kalınmıştır.

Evet, bu iki şâir fikren, hayâlen, daha doğrusu sevdâen Şarklıdır, bizdendirler. Şiirlerindeki renkler bizim güneşlerimizden, şafaklarımızdan, ufuklarımızdan alınmış birer lehîb-i âsmân-ı Şarkîdir. Dokunmadan yakar. Gece, gündüz mütâlaalarındaki tesîr birdir. Âferîn ki bunların meziyyet-i edebiyeleri yalnız erkeklere münhasır kalmamış, edîbelerimizde de tahsîne başlanmıştır. Şu münâsebetle hâtıra bir şey geldi: İstanbulumuzun bir yeni “Andre Şine²⁹” si denilen ve devletçe memûriyet-i resmiyyesinden ziyâde Boğaziçi [17-2] safâlarını, mehtâblarını tasvîr ve ötede beride meşhûn-ı hüzn ve azamet olup duran kabristanları intâka çalışan Mösyö (Şarl Dagostino)³⁰, şehrimizden Paris’in muteber bir mecmûa-i üsbûiyyesine edebiyât-ı Osmâniyye ile muâsırından bâhis bir makale göndermiş. Bunu sekiz dokuz ay akdem

²⁶ [1891-1895 yılları arasında edebî ve fennî konularda yayımlanan toplam 235 sayılık bir süreli yayındır.]

²⁷ [Alfred de Musset.]

²⁸ [Alphonse de Lamartine (1790-1869) Fransız şair ve yazardır.]

²⁹ [Andre Marie de Chéner (1762-1794) İstanbul Galata’da doğmuştur. Babası Fransa’nın İstanbul Başkonsolosudur. Fransız devrim yanlısı olan Chénier, şair kimliği ile tanınmıştır. Henüz 32 yaşında iken idam edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Vardar, (2005). **a.g.e.** , 295-298. ve Mornet, D. (1946). **Fransız Edebiyatı Tarihi** (Çev. Nevin Yürür). İstanbul: İ.Ü. Yayınları, 160-162.]

³⁰ [Charles D’Agostino’nun kayda değer olarak görülebilecek bir eseri 1902 yılında Paris’te bastırılmış olduğu **Vers l’Amour et la Mort** –Tr. **Aşk ve Ölüm Üzerine**- adlı eseridir. Şiir seçkileri olarak basılan eserde Recâizâde Mahmud Ekrem’in oğlu Nijad Ekrem’in ölümü üzerine yazdığı şiirlerden etkilendiğini belirten D’Agostione, **Tombe d’enfant** –Tr. Çocuk Mezarı- isimli şiirinde bu vahim olaydan etkilendiğini belirtmektedir. Bahsi geçen şiir için bkz. D’Agostino, C. (1902). **Vers l’Amour et la Mort**. Paris: Société D’éditions Littéraires et Artistiques, 135. ve Sazyek H. vd. (Şubat, 2014). **Nijad Ekrem ve Tefekkür**. (1. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları, 265.]

okuyanlar bu İstanbullu Fransız şâir-i mergubuna kalben teşekkürde bulunmayı unutmamışlar sanırız.

Şâir o makalesini muhtasar yazmış ve sıra gözetmeyip tafsîlini vadetmiş idi. Bizce temennî olunan benât-ı Osmaniyyemizin nâzekî-i efkâr ile şiir ü nesirdeki muvaffakiyyetlerini, o bedâyi-i Şarkıyye-i muhibb ve nâşirîne de tebrîk ettirmektedir.

1.4. Ârzü-yi Tahrîr ve İştihâr

Dâimâ güzel söz söylenmesine meftûn ve taraftarız. İnsan kendi nefesine ne kadar hâkim olsa yâhûd nefisini bazen ne mertebe zabt etse rûhunu, nazarını, okşayacak güzel bir sözü mutlaka başkasından dinleyecek ve kendi de -bu nazariyyeye göre- diğer muhâtab ve mütâlîi tesliyeye çalışacaktır. Temâşâsı, sevdâsı, bütün mehâsini hasılı bütün takdîrâtı insana münhasır kalan kâinâtın [18] bize ilhâmından, ihsâsından öyle şuûn-ı bedîa, menâkıb-ı latîfe vücûda gelmelidir ki ayn-ı nimet ve kerâmet-i hilkatle ayn-ı maddeye, nağmeye tâbi bulunan o bî-çâre kalpler, yek-dîgeri teşhîsten, veya sânihalarına, dalgalanan heyecânlarına âşinâ görünüp üzerlerine konacak dest-i rahîm ü müşfikin tarz-ı tesliyesinden habîr olsunlar bu ise biraz manevî olmak mı gerek ne diyelim?!

Hakikaten nesirde olsun, nazm ü kafiye gibi şiire ait bulunsun *dâire-i insicâm* ve istihsâna bir vech ile alınamayacak kabalıklar baş gösteriyor. Meydâna atılan bu eserlerin menbainı, mehazını, hep sû-i istimâlde, iyice hazırlanıp, düşünüp, yazmak istenilmesinde buluruz. Eser ü müessir hep beraber gidiyor... Evet öyle gidiyor ki nazar-ı takdîr ta'kîbden âciz kalıyor. Bu ise ne kadar yazık!... Vâkıa mazhariyyet-i edebiyenin ihrâzına müteallik şerâiti kabul ettirmeye çalışmak kâr-gîr dîvâra takılacak bir çivinin başına urmak kabîlindedir...

Fakat selâmet-i edebiyemiz nâmına bu ihtârâtı tekrar etmekteki fâide edilememesindeki zarar ve hüsrânlara galib olduğu ve zaten muhâtablarımız ihvânımız, nevresîdegânımız olup bunların yarın bize karşı samimiyetle, salâhiyyetle muhâtabada bulunacaklarını düşündükçe akvâl-i hakîmeden olarak zebân-zed olan “Şecer ve insandaki kuvvet dâimâ aşağıdan yukarıya suûd eder. Nitekim usâre de [19] böyledir. Geriye dönmez.” Fıkra-ı intibâhiyyesinden mütenebbih olmamak mugayir-i insaniyyet ve hele münâfi-i şîâr-ı meveddet bulunduğu için “icmâl-i edebî” mizde bittab bu yolda yazmayı enseb görüyoruz.

“Takdîr-i âsâr” kısmı bu haftada yazılmadı sebep aranamaz: Takdîre şâyân ü cedîr bir eser ele geçse o mühim kısmı birkaç satırla imlâ ve tezyîn etmek isterdik. Şimdi muhteviyyâtı, bahsi müfîd ve rengîn düşürmek azmindeyiz. Yalnız ihtâra lüzûm görülen cihet bazı eshâb-ı âsârın yazılarında, imlâlarında tashîhe bile dökmeyen hatâlara, sehvlere müsâmahada bulunulmalıdır. Yazı, belki istenildiği kadar uygun ve düzgün olamaz. Fakat imlâda hatâ etmek, kafiye ile redifi tefrîk edememek sahiplerini bir müddet için tahrîr-i âsârdan men eylemeye kâfi -ve pek ziyâde kâfi- esbâb-ı kaviyyeden sayılır.

Bundan evvel: “Dâimâ güzel söz söylenmesine meftûn ve taraftarız.” mukaddimesine mukabil ya o kadar güzel söz söylemeye hangi istidâd müsait ve-yâhûd o kadar güzel söz söylemek mazhariyyetinin hangi zevk u feyz-i tabîat eshâbına muhtass bulunduğunu tayîn etmek lâzım gelmez mi suâli vârid olur.

Bu ciheti o kadar tamîk etmeyelim. Ez-cümle Edebiyâtın tarîfi hâricine [20] çıkmış oluruz. O kadar ki nesri, şiiri, resmi hep dâhil olduğu halde rüyâdan, hülyadan, berf ü bârândan, âfâk u ibhârdan, leyl ü kamerden, üç semâdan, yâr ü çemenden ve sâire ile sâireden de büsbütün hâric kalmıştır diyebiliriz.

Anlayarak söz söyleyeceklerin her zaman muhâtabı olmak şerefine ise koca bir istikbâl-i müştâk ve muntazardır!

Vâkıa bazı musâhabât-ı edebiyenin tesîr-i medîdi arzû olunarak haylî mesâî sarf edildi. Fakat ekser aksâmı kuyruğu, kulağı ve pek garip zemin ve mazmûnlar da lisânımıza alındı. Zann olundu ki edebiyât o muhît-i amîk u bî-kerânın seniyye-i imâkında bir indifâa kadar gizleyeceği serâir, meşârik gibi sâmit kalacak muattal, bî-izân bir temyîz ve idrâkî izhâra mütehammil olacaktır... Zann olundu ki Edebiyât, bir milletin âyîne-i efkâr ü hissiyyâtı değil gelişigüzel mübhem ve donuk birtakım sedâlara ezhân-ı mütâlîin râm olup kalacak ve dâimâ son söz o taraftan söyleniyor itikadını besleyecektir...

Vâ-hayfâ, zann olundu ki o tarz-ı edeb ve tahrîr, bütün mehâsin-i kavmiyyemizi zabt ve tavsîf ile irâeye kâfi bir minhâc-i marifet açmış ve ondan nükûl ü tebâüd ise büyük bir hatâyı mûcib ve mürtekib bulunmuştur. Hepsinden sarf-ı nazar, bunda nazar-ı itibâra alınmaya şâyân bir cihet kalır! Terakki azmine düşülünce [21] kat-i merâhil-i itilâya çalışılır

ve pey ü sâyede kalan izlerin tahmîn ve tedkikine lüzûm kalmamak lâzım gelir. Zîrâ o sâha-i kemâl ü irfândan müstefîd olacak olanların emîn ve metîn zeminlerde kabûl ve irşâdını tazammun eder. Sen ve ben diye iki muhâtab arasında tedâvül ve teâtîye ancak kifâyet eden ve büyük bir şey ve-yâhûd birtakım şeyler farz u hayâl ile tebcîle kalkışan servet ü fazîlet-i edebiyenin temâdî-i fiiliyyât ve tesîrâtına bit-tab intizâr edilemez. Daha çalışmalıyız, istihkar, istiksâr dâiyeleri ortadan kalkmalıdır, mesâî-i vâkıya göre âsâr ve berekât-ı edebiyenin heves-kârı olanları bir sûret-i ciddiye ve muhâdenetkârânede tergib ve takdîr etmeliyiz. Hitâb ve muhâtabımızın tefehhümünden âzâde olmaya râci-i mazâmîn ü nikâtı terk ile dâimâ bir mecrâ-yi kalbîden nebeân eder zülâl-i irfân isâle etmeye sâî olmalıyız. Sonra o kadar ihlâs ü vedâda mukarin olarak tecellîye başlayacak olan hissiyyâtın makbûliyyetinden, ulviyyetinden ve hatta galibiyetinden artık iştibâha hiç mahall kalır mı?

Mecmûamızın âsâr-ı edebiyeyi neşr ü tamîme vesâiti hasbiyle Edebîyâtın usûl ü kavâidinden bahs etmek bilvücûh salâhiyyeti dâhilindedir. O sebeble nazariyyât-ı edebiyemizin bir kısmını burada tekrara lüzûm görüyoruz:

Lisânımızda kavâid-i edebiyenin cem ü tedvîn olduğu zamanın [22] sevâbıkla bir münâsebeti kalmamış vâlide mütedâir bazı âsârın ehemmiyet ve kıymet-i mûndericâtına göre -bu kadar az bir zaman zarfındaki- mesâîmiz şâyân-ı takdîr görülmüştür.

Filhakika maksad-ı edebîyâtın -güzel ve münakkah eserler yazmak olduğu anlaşılmiş yani - bir eser-i edebîden okuyanın bir şey anlaması ve nazar ve vicdânın zevk-yâb olması esâs ittihâz olunmuştur. Bu hâlde sünûhât-ı kalbiyyeden feyz-â-feyz bir menba-ı edeb tasavvur edilemez.

Hatta iddiâ edelim ki mahsûsât-ı kalbiyyesini zabt ve hikâyeye asıl muktedir olanların âsârı dâire-i edebiyeye dâhil bulunmuştur.

Vâkıâ o nev-i âsâr-ı edebiyenin vücûdu fesâhat ve belâgat şânına muhtass kavâid ve meziyyâta riâyet etmeye veya onlarda ihtisâs peydâ eylemeye vâ-bestedir. Bu ise edebîyâtı ve enfes-i âsâr-ı üdebâyı kavâid-i mahsûsasına göre fark-ı temeyyüz ettiren sanat-ı bedîaya mâlik olmak demektir.

Burada sanat, fenn değil takdîr-i mehâsin-i beşeriyye ve tahrîc-i bedâyi-i tabîyyedir. Fenn-i zekâ-i beşerden ve sanat ise büsbütün kalb-i insaniyyeden bahs eder. Buna binâen ki edebiyât için -emsâl-i müntahabenin- hakayık-ı halkıyyeye müstenid olmasına da dikkat ediliyor; burada halk, hakikat-i ahvâl-i vicdâniyye ve hissiyyât-ı âlî-cenâb-âneyi musavvir olup şâir ve edîbin kalemine, masnûât-ı fikriyesine makes olabilmesidir.

Bu saâdete [23] mazhariyyet ise en evvel üslûb-ı ifâdeye mâlikiyyettir. Anlaşıyor ki üslûb-ı ifâde, tasavvurât-ı fikriyye ve sünûât-ı kalbiyyenin her bir ukde-i lisâniyyeden sâlim ve zî-vuzûh olmasından ibârettir. Edebiyâtın son bir tarîfi de zaten bu noktaya temas eder ki bu şerâiti hâiz olmayan âsâr, Edebiyâttan da madûd olamaz. O hâlde edîb ve şâir -sanat-ı edebiyesiyle- bir şeyde, bir mevzûda güzellik ve yine onda hissiyyât-ı mergube ve bedâyi-i edebiyeye tevîdine muvaffak olasıdır. Bu haslet, bu meziyyet-i magbûtanın ihrâz u istihsâline başlıca belâgat hâdim olur. Çünkü fesâhat belâgata nisbetle efkâr u maânînin zurûfî makamındadır. Efkarın vuzûh u selâmetle tebyîni fesâhat-ı şânından madûd olsa bile belâgat, âlem-i edebiyâtın kürsî-i bedâyi ittilâkına sezâdır.

Fesâhat ile târîh-i tabîi ve hikmet yazanlar görülmüştür. Onlar daha ziyâde âlemde olabilirler. Lakin bir çehreyi çehre... Bir arslanı arslan... Bir sükûd ağacını ağaç olmaktan başka tasvîr edemezler. Hâlbuki o çehrede bir hâl-i letâfet, bir hiss-i rikkat, bir fikr-i cevdet bulunur; hâlbuki o arslanda bir gayret-i ulûvv-i cenâbı, bir vakar-ı şehen-şâhı görülür, hâlbuki sükûd ağacında bir hâl-i perişân, vaz-ı elîm ve eşk-rîzi hissedilir. Bunlar hep bedâyi-i edebiyeye mahsûlâtıdır; kemâl-i fazîlet-i beşer ise en büyük temenniyâtıdır.

[24] Nazariyyât-ı edebiyenin aksâm-ı mühimmesinden sayılan şu birkaç sözlerin tekrar olunmasındaki hikmet. “Musavver” de “İrtikâ” da³¹ bazı edebiyâtı tenkide çalışanların daha savâb-ı mütâlaâtta bulunmalarına işârettir.

Bu güzel meâl ve mazmûnu ihtivâ eden sözlerin o mertebe-i telâşla muhâkemesi eshâbını teşvîkten ziyâde tezyîf etmiş olur. Zaten o yolda vârid olan makalâtın hiçbirisini mütâlaât-ı sâlifeye mebnî derc ü neşre lâyük göremedik...

³¹ Mehmet Ziver’in notu: “Bu nâmlarla intişâr eden risâle-i mevkutaların isimleridir.”

Biraz teşhîs-i fikr ü vicdân edelim:

İnsan nefsinin zabt etse bile fikr ü nazarına karşı dâimâ bir vüsat ve cevelân-gâh arar, zaten fikri iyiden iyiye terbiye, tehzîb, tenvîr edilmiş ise -eşyâyı tetebbu ve muhâkemedan katâmen olunamaz. Elbette o kadar temâşâdan, tetebbuâtta sonra zihinde tekerrür eyleyen hiss ü müşâhedâtın ve her nev-i bedâyi-i nazar u tahayyülün matbûât, makes-i şüunu, tecellî-zâr-ı ukûsu hikmetinde kalır. Filhakika tab ü neşre vesâtet olunan âsâr ayn-ı hakikatin bir cilve-i intibâdır. Yalnız bir şart arayalım ve ona göre netîce çıkaralım:

Meydana atılan o eserler -bir Bürkân-ı âteş-efşân gibi aralıkta indifâa mecbûr olan karîhanın mahsûl-i imâl mi yoksa [25] bevârik-i iştiâli midir... Takdîr-i ilhâm-ı hassalarından mahrûm kalan kalplerin -yıkılıp duran- remâd-ı sükûd-ı tenadî midir... Bu suâllerden hep -nev-hevesâna bir ârzû-yi iştiâh- manâsı istişâm olunur.

Vâkîa istişâre çalışmalı ve öyle bir ârzû-yi makbûlu kalbinde taşımalıdır. Emsâle kıyâsen fâik söz söylemeye, biraz rüchân kazanmaya sâî olmak elbette fikrin nezâhet ve asâletini, kalbin, nazarın ulviyyetini işhâd eyleyen mezâyâ-yi kerîme ü fazıldan ihrâz-ı nisâb eylemektir ki -bu mazhariyyeti- ihvân-ı kalemimiz için her zaman temennî edebiliriz. Fakat teessüfe şâyân görülen cihet -bu temenniyyâtın aksi büsbütün aksi ihtiyâr edilmekte olan mübâlât-ı tarz-ı tasvîrdir: Mesela bir gece tasvîri emelinde bulunuyorlar ki mükevkeb olduğu tarîfine rağmen zulmetinden, imâkından, hevl ü dehşetinden ahsâs-ı hirâsa devam ediliyor.

Bir kuş... Bu kuşun hoş-elhânından, dil-nüvâz nagamâtından tavsîfâta girişiliyor ki rengi, şekli ve ahvâl-i hilkat u tabîati akl-ı zihne sığmadığından başka sadâsı edâsı da aksâm-ı âhengin hiçbirisine, rübâbına temâs etmiyor!.. Bunlar hep nev-hevesâne şeylerdir: Bunlarda teemmül ve biraz tefekkür yoktur, gelişigüzel yazılıp atılıyor... Atılıyor o kadar o kadar!.. Hâlbuki dünyâda bir zerre, bir nokta yoktur ki kıymet-i tavsîfi birkaç söz değerinden daha dûn olsun!

[26] Gece... Bu mâ-sivâ-yı gurbet-zârda geçirilen an ve zamanın ayn-ı misline, ayn-ı tecelliyâtına makîs ve mazhardır. Gecemiz gündüzden ziyâdedir. Bir sûrette ki hedefte bile

-birer kasa tâbi bulunmayan- sâât-i nehârının temîn edildiği envâ-i mehâsin, gencîne-i sebte meknûz olan serâir ve bedâyinin daha fazla değerinden bir şey değildir.

O sebeble der ki “Müse” nin ârzû-yi iştihârına yalnız, “Geceler” in mülhemiyet-i âliyesi revâc verebilmiştir. Bu tafsîlâtta asıl maksat geceyi hayâl ü şiiiriyete mevzû ittihâz etmek isteyenlere karşı bir hisse-i ibret bahş eylemekten ibârettir. O gece ve geceler ki -yakında okuduğumuz- bir neşîdenin hâtimesinde denildiği gibi:

“Bir burc-i münevveri temâşâ ederken... Fakat sen minhâc-ı selâmeti takîb ederken yolundan şaşmaz, rengini bozamaz. Ve mâhiyyet-i bâhire ki nâsût u lâhutîlere de teslîm ettirdiğin hâlde naîm-i âsâyîş-i sermedî olan lâ-tenâhî semâlarda çobanların hayretini... Âşıkların, sevdâ-yı müebbedlerini... Râsıdların ve nice müştâkan-ı bedâyi-i leyliyyenin veleh istigrâklarını velhâsıl şâirlerin nermîn, rebî bütün mehâsin ve sanâyi-i hayâliyyelerini kendine celb ü cezb ile deverân edip gidersen...” Zemînindeki takdîrâtta... Tebcîlâtta hiçbir zaman hâli olamamaktadır.

[27] Fikrin göreceği terbiye ile -nazar ve hiss- eşyâ üzerinde mutâbık, mütenâzir tayîn-i hakikat u tabîat ettirmeye hâdim olur. Bu dakayık ise müfekkiremize de birer nümûne hükmüne geçip herhangi bir ârzû-yi edebîye göre sermâye-i fikriyyemizi güzelce imâl u sarfa hizmet ile temîn-i kudret ve kıymet eyler. Ve şüphesiz bu dakikalara riâyet ve itinâ neticesidir ki âmillerini şeref-i edebîye nâil kılar. Evet, en ibtidâ girdiğimiz vâdî... Giriştiğimiz mebhas bilinmelidir. Hoşlandığımız şey nedir, nazar hangi noktaya ilişmiş... Tabîatın hükmünü, mehâsinini takdire iktidârımız kâfi bulunmuş mudur? İşte böyle bir iki suâl, teemmüle şâyân meseleler anlaşıldıktan sonra -kâğıt ve kalem hazırlanır ve pek tabîi sevk u cereyânla tasvîr ve tavsîf-i eşyâya başlanır ki sünûhâtımız- o zaman büsbütün kendimizden add olunur. Öyle bir ârâmiş ve neşât ile rûhumuzu leb-rîz-i şevk u garâm eyleyen âsâr u neşâidin mütâlaası ise -herkesin sermâye-i iftihârı ve medâr güçâyîş-i fikr ü tettebbu olur, insan ise- zaten ve fitraten bu kabîl-i revâbit-ı alâika mürettebdir. Bu gün, her zaman bu yolda ve sûret-i ciddiye ve makbûlede çalışmak, güzel, güzel eserler vücûda getirmek vücûh-ı adîde ile lâzımdır.

Bir de biz sabredemiyoruz. Edebiyâta nev-hevesliği daha şâyân tarîz bir râddeye getiriyoruz.

[28] Meselâ -Hâtıra-i Sevdâ- nâmiyla bir hikâye kaleme alıyoruz. Bunu bir mecmûaya gönderiyoruz.

Bu hikâye -meselâ- iki rûhun, iki genç kalbin an ü dem-i şebâbdan başlamak ve sonra aralarına zaman bir ridâ-yi iftirâk çekmiş... gibi bir zemînde yazılır.

Evet, bir zaman o iki sevdâ-zede uzun bir gecenin tarâvetlerle arz-ı ibtisâm eden sabâhında –tenhâ, temeyyüz, râkid... Muattar bir sâhilde... Şöyle güneş henüz doğuyor... O hayât-ı avâlimin gecenin naklet ve zulmetinden bî-tâb olan eşyâyı... Tedrîci yükselen elvâh-ı mâ-sivâyı karşıladığı ve âdeta şuâ-i kudret-efrûzu ile ihyâ eylediği bir sırada besîm... *Ferah-[f]ezâ* bir deniz kenarında dolaşüyor... Biraz kendi kendilerine hasbihâl ediyorlardı. Bu mevkide... Bu letâfet-nümûn, tabîî, rebîî sahada sevdâ-yi beşere sevdâ-yi tabîat galebe eder. O mertebe söylemelidir ki gecenin her berk ü gusûnuna kondurduğu sîmîn şebnemler bile -birer gaze-i semâ ü melekût olmak üzere muttasıl yükselir... Ve temâşâ-gerânı mavi ve yeşil iki bedîa-i sâbite-i hilkat arasında yapayalnız bırakır...

İşte hikâyemize bu kadar güzel bir zemîn bulduk ve eski bir hâtıramızı ihyâyâ çalıştık fakat ya sevdâmızın aslı yok [29] ve-yâhûd öyle bir hatırâ-i sevdâyı tasvîr için kalemimiz de kuvvet ve sanat yok böyle bir hikâyedir.

Âşıkâ sevgilisi görünür görünmez -reverans³²- etmiş ve reveranslarına mazhar olmuş! “Senin (aşkından) eminim ama... Muâşakatımızı daha sağlamlaştırsak kalbim büsbütün mutmain olurdu!”

Ve sonra yine o sâhilde bir balıkçı görülüyor. Yâhûd fakirâne bir kulübe mevid-i telâkîmize biraz yakın bulunuyor. Bunun içinden bir adam çıkar, çalı çırpı toplamaya başlar. Biraz ötede sevimli bir çocuk görünüyor. Okşamak, sevmek isteriz. Çocuk. Bî-çâre çocuk, hasta, çiçekten hasta imiş!

³² [Fr. Révérence.]

Vakit gelir buradan avdet ederiz. Biraz geçmez. Âşıkın maşûkî çiçek hastalığından vefât etmiş diye haber alırız... Ve bunu bir -Hâtıra-i Sevdâ- ser-levhasıyla yazmak emelinde bulunuruz.

1.5. Edebiyata İntisâb Çâresi yâhûd Mebâhis-i Lisâniyyeden Bir Nebze

Ünvânı bir daha tekrar edelim: Edebiyâta intisâb etmek o kadar [30] istihsâl olunmayan bir çâredir çünkü vâsita-i temyîz-i beşer olan nutukun medâr-ı iftihârı... Merkez-i ihtisâs bilinen... Müfekkirenin edebî bir ber-güzârı edebiyât değil midir?

Her kavmin, ümmetin ebediyeti, edebiyâtındadır. Mâzîdeki alâikin istikbâlde zulmetsiz uçurumsuz selâmete, revnak-tırâz bir kemâle, mefharete kalbi edebiyât sâyesinde değil midir? Ne şüphe! O, müstakbeli, müntesibîn ile berâber karşılar.

Ârzû-yi takdîri olduğu bilinen akvâm-ı fâzılayı da kurduğu tâk-ı zaferden güzâra da'vet eyler. O kürsîde her birinin müdâfaâtını dinler, dâimâ bir temîn-i rüchâna mukabil ezkâr-ı cemiiyyeti tekrara eyler.³³

Edebiyât... Gencîne-i mefâhirdir. Mutayyeb-i rûhtur. Rûha müteallik menâkıbın hâfızıdır ruha sadâkat ve vefâ ibrâzı ise kimin der-uhde edebileceği bir hidmettir!..

İşte edebiyâta intisâb etmek çâresini iktisâb için bilâ-usûl uğraşanlara karşı birkaç söz söylemek sırası gelmiştir: Şu aralık öyle garip bir sür'at ve gayrette bulunuyoruz ki âkiben [31] bırakacağı yorgunluk -yani mağlûbiyyet-i fikir ile berâber meslek-i bî-ittirâdı yüzünden- mahsûsât-ı milliyemiz bir muarrız-ı temâyüz peydâ edemeyecek, o yolda yolsuzluk eden bazı gürûh gibi sermâye-i irfân-ı âherin tevfir-i intişârına nâcâr hâdim olup kalacaktır. Bu ise niçin vâki olsun? Niçin kalbimize, hissiyyâtımıza tercümân olmayalım, neden yazdıklarımızın, söylediğimiz sözlerin tesîri ne kadar müddet devâm edip etmeyeceğini şimdiden düşünelim?...

³³ Mehmet Ziver'in notu: "Bu birkaç satır için yazılan jurnal üzerine mecmûanın tatîli kararlaştırılmış ve matbûât müdüriyetine mâ-beynden emr-i katî verilmiş idi. Filhakika bu son ibâreden maksad-ı sansürlerin izâc u tazyikâtına mukabil erbâb gayret ve teceddüdün tahdîd-i efkârına imkân bulunamayacağı ve er ve geç bir inkılâbın zühûr edeceğini işrâb etmek idi."

Âsâr-ı eslâfî -lisâna bir mebde itibâriyla- tetebbu-ı zahmet...

Yirmi otuz seneden beri bir say-i azîm ile açılan devr-i teceddüde mahsûs kemâlâtı, muvaffakiyâtı takdîr etmeyi külfet add ediyoruz. Ya tarz-ı ahîrimizin buhrân üzere devâm ettirilmesindeki faide neden ibârettir? Bu mesûliyeti kim der-uhde ediyor... Hangi zevk-şinâs edeb âtîsiz bu revşe taraftar taklîd oluyor... Müstakbel için efkâr-ı edebiyesinden fevz ü zafer bekleyen nevresîdegân-ı dânişe o yoldan geri dönmek lâzım... Sonu çıkmayacak bir nev-i itâb olacak ve sonraki nedâmetlere hiçbir çâre bulunamayacaktır!..

Şu aralık meydan alan mebâhis-i lisâniyyeyi ciddî ve esâslı mütâlaât ve netâice müncerr olur, zannettim, lakin bu ana değin bir on defa başlayıp devam etmeyen bu mebâhis evvelki teşebbüslere karışıp yine zevâl-pezîr-i nisyân olacaktır. Zîrâ sebep aransa görülüyor ki üslûb ve imlâyî -sâika-ı tagallüb ile- tagayyüre çalışanlara [32] nâsîh çıkanlar, daha mütegalib... Daha muhtîdirler... Kim kime riâyet ve itâati vâcib görsün ki dâiye-i tecellüd büyükten küçüğe, küçükten büyüklere kadar sirâyet etmiş. Âdeta hayâ, edeb bile ber-taraf edilmiştir. Dün Fuzûlî, Nefî vâsîf lisânları muâheze edip durduk! Dün lisân-ı resmî-i devletin -olduğuna- ettiğine muâriz çıktık! Fakat bir iki sâhib-i kemâl ü himmetin vücûda getirdiği tarz-ı beyânı kabûle, takîbe karar verdik. Bu vâdiye devâmdan mütehasıl kıymet ve şerefi, emin bir vesîle-i terakki, ulvî bir mazhariyyet-i tekemmül saymak lâzım gelirken yukarıki karışıklığa bir hadd-i fâsıl çeken o devr-i Kemâlin temâdî-i şaşaasına müttehiden sâî olmayı züll add eyledik, birden ayrıldık. Bugün daha evvelki müşkilâtı bir mertebe değil vücûh-i adîde ile işkâle başladık. Bugün edvâr-ı sâlifeye pek farklı -hem esâssız, sönük birtakım çığırlar ilâvesine kalkıştık. Fikrî -evet bize mahsûs esâlib beyânı anlaşılabilir tagyîrâta uğrattıktan sonra hepsine nazaran daha mühim olan imlâyî ele aldık. Ezdik, bozduk âkıbet-i berbat ettik hâlâ insâf, hâlâ kanâat etmiyoruz. Biraz tevaffuk edelim!..

Lisân mebâhisâtına bundan yedi sekiz sene akdem -belki onuncu olmak üzere fakir de iştirâk etmiş, karşımda merhûm Nâbizâde [33-3] Nâzım Bey'i hasm bulmuş idim. - Alabildiğine- tabîrine mâ-sadak olan bahse devâmları temîn-i muvaffakiyyet etmediği için ikinci cevâbında kardeşim Fâik Reşâd Bey'i karşılamak istedi, en nihâyet kendi kendini mazûr görüp ortadan çekildi. Fakat merhûmun o mütâlaasını bugünkü imlâ taraftarlarının birçoğu tasvîb eder gibi görünüyor, meselâ "Tarlanın şekli ister mustatîl olsun, ister

murabba; alınacak mahsûl *tahm[i]ne* tâbidir.” nazariyyesini vaz eden Nâzım Bey’e pey-rev olanlar -Lisân, tekellüm için imlâ da telaffuzu zabt içindir.- demek istiyorlar. Meydana çıkarılan imlâlar yüz, iki yüz sene evvelkine. Beş on sene akdemine hiç benzemiyor. Bugünlere mahsûs yeni şeyler! Şimdi buralarını muhâkeme edelim. Faide-i lisâniyyemizin temîn ve istikmâlini bunlar kâfil olur mu olmaz mı düşünelim. Acaba “tarz-ı selefe takaddüm ve bir başka lügat tekellüm” etmek fahriyyesine kail olan Şeyh Galib lisânen, fikren, şiiren ne mertebe eslâfından tebâüd ve teâlî etmiştir? ! Acaba bu tefâhürünü Fuzûlî ile Nefî için mi îrâda lüzûm görmüştür? Şeyh Galib’i seviyoruz, hatta Türklerin “Viktor Hügo”su diyoruz. Nedîm’i kezâ “Lamartin” mertebelerinde senâ edip duruyoruz. Ya bu kadar mefâhir-i mübeccel-i edebiyeyi nâtık olan bir lisânı keyfe-mâ-yeşâ tagyîrâta uğratmaya nasıl razı [34] oluyoruz? Fuzûlî’den, Nefî’den, Nedîm’den, Galib’den sonra gelen hüner-verân-ı edeb, lisân hakkında -bizim gibi- zevzeklikleri ihtiyâr etmişler midir? Aralarında edeben büyük tanınmış olanların -implâ dâhil olmak üzere mahsûlât-ı lisâniyyesini- bilâ-lüzûm ve ihtiyaç herc ü merc etmeye cesâret eden bulunmuş mudur? Türkçemize tesîrât-ı galebede bulunan Arabî ve Farsî’nin süheylen tahsîli istihsâl çâre-i mahsûs ve âciline mukabil imlâmızı gelişigüzel tagyîre çalışmaktan ne hâsıl olur?

Bir defa düşünölmelidir ki imlâmızı tagyîrâtımın ârzûsu Arabî ve Farsî kelimât için kabil-i tatbîk ü icrâ değıldir.

Lisânı bu iki rüknden külliyyen tecrîd ise hiçbir zaman mümkün olamayacaktır. Nasıl olur ki altı, yedi yüz seneden beri kıyâmet kadar yazı yazılmış ve çoğı tab olunmuştur. Bugün müdevven olan âsârı yeni bir imlâ ile temsîl etmek vazîfesi pek güç taahhüd olunur. Ya iştikak bahsi elden çıkarsa?

Gençlerimizin bu ârzûlarından daha hayırlısı belki tekemmülât-ı lisâniyyeye gayret ve hidmet etmek iken o kadar himmetlerle vücûda getirilmiş bir lisânı mevcûdu üzerinden islâha kalkışmak âdetâ hadd-nâ-şinâsıktır. Terakkiyyât-ı lisâniyyeyi ârzû etmekten gayri bir şey olmayan bu iddiâmızı -biz vaktiyle de- tekrar eylemiş ve fakat imlâ ile şiveye manâsız olarak itirâzda bulunmaktan ziyâde ihtiyâcât-ı [35] lisâniyyeyi ber-taraf eyleyecek esbâbın istihzârına taraftar görünmüş idik. Bu mebhasta -dühât-ı üdebâmızın açtıkları çığırı beğenmeyerek- şöyle böyle yazmak değıl bilakis bu zamanî lisânın bir devre-i kemâli add

ile hâdimleri, muhyîleri hakkında -mümkün mertebe- beyân ve ihtirâm ve takdîrâtta bulunmak gerektir.

Zaman ise bunun büsbütün aksini iltizâm ile ortaya bir dava çıkardı ki hallî vakitten ziyâde iktidâr u liyâkata tevaffuk eyler. Daha garibi ise dâiye-i tahakküm ile tagyîr edilmek istenilen imlânın umûm üzerindeki sû-i tesîrini düşünmemektir!

Hâlbuki tahsîl-i erbâbını, velâyet-i icâb-ı iktidârını fikrimize nasıl tebaiyyet ettirelim... İdâre-i kaleme daha bir hafta -haydi bir sene- akdem başlayan meselâ Ebûlacîb Şâtır Bey'i kim tanır... Hidmeti neye münhasır... Ne yazmış. Ne okumuş? ! Ve nereden yetişmiş, dakayık-ı lisâniyye üzerine kim bir bahsini dinlemiş? Mübâhis-i lisâniyyedeki isâbet ve mahâretini bir encümen mi takdîr etmiş, halka mı kendini tanıttirmiş?

Lisân bahsi, evet! Islâh-ı lisâna, temhîd-i kavâide pek ziyâde ihtiyaç vardır. Lakin buna ne yolda başlanılacaksa en evvel orasını tayîn etmelidir. Garb'ın mecâmî ve mahâfil-i edebiyesi belki dâimâ mübâhisât-ı lisâniyye ile iştilal ediyor; hatta Macar ve Almanlar ıslâhât-ı lisâniyyeye muvaffak olmak için icrâ-yı tedkîkâta Karakurum [36] sahralarında icrâ-yı seyâhata kadar vardiıyorlar. Bu muvaffakiyetlere, bu ezeli gayretlere mukabil biz, hazır bulduğumuz bir lisânı bozmak istiyoruz! Görelim bu mesûliyyet kimler üzerinde tesîr hâsil etmiş olacaktır! ?

Neye yarar ki biz ihtiyâcât-ı hakikamıza göre netâic-i mazhariyyet tevîdini ârzû etmeyerek meydana atıldık; lisâna hizmet, edebiyâta intisâb çârelerini bu noktalar işkâl eder. İmlâyâ, şîveye mütedâir mübâhise girişmek pek mühim bir hizmet olmakla beraber eshâbını hayrûnnâs add ettirir, târîh-i edebiyât büyük bir münâsebette bulundurur fakat öyle tasavvurât-ı münferidâne ile ona usûl imkânı yoktur.

Muhakkaktır ki bir bahiste usûl ve esâs olmazsa rastgelen bir târîh-i edebiyât-ı Osmâniyye yazmak hevesine düşer. Hâlbuki şu hizmete şimdiye kadar üdebâ-i Osmâniyyemiz tarafından henüz cesâret edilmemiştir. İmlâ bahsini dahi ne mertebe nâzik tutmak, düşünmek iktizâ ettiğini mübâhisler tayîn etmekte muhtârdır. İmlâ bahsine müteallik mülâhazâtın bir kısmı bu merkezde ve Edebiyâta hizmet ve intisâb çâresi de ona matûf bir ehemmiyettedir. İleri de yine söyleşiriz.

1.6. Mekân ve Zaman

Âsâr-ı vâridenin hangi mecmûlarımız için temyîz ü tefrîk [37] edildiği bunları okuyanların malûmu olmak lâzım gelir iken bazı eser sâhibleri galiba yalnız “Malûmât’ı” ve-yâhûd “Musavver Terakki³⁴” yi gözden geçirip iktifâ ettiklerinden eserlerinin tab olunmadan zâyî edildiğine zâhib oluyorlar ve şikâyette bulunuyorlar.

Burada teslîme şâyân bir hakk göremiyoruz; zîrâ edebî ve fenni âsâr-ı vârideyi -kıymet ve meziyyet-i muhteviyelerine nazaran tefrîk edip kâh “Malûmât” a ve kâh “Musavver” ve “İrtika” ile tab eylediğimizi uzun uzadıya isbâta lüzûm olmaktan başka kısm-ı siyâsî hakkında cârî olduğu gibi neşre vesâtet olunan âsârın tabı tamamen heyet-i tahrîriyye ait bulunmuş ve o babda bunun şunun bir şey demesine henüz bir çığır açılmamıştır. Hâlbuki şikâyet-i vâkıâ “kıymet ve meziyyet” aranmaktan ziyâde “Malûmât”ı “Musavver” den ve “Musavver” i “İrtika” dan başka ve daha doğrusu birisini diğerinden farklı ve şerefli saymaktan ibâret olduğu için umûmiyyetle şâyân-ı redd görülür.

Bir eser, kıymet ve meziyyet-i lâzimeyi câmi olduktan sonra “İrtika” da bulundurulsa da makbûl, “Malûmât” a derc edilse de mergubdur. Marifet, cihet-i câmia ile güzel bir eser vücûda getirebilmektedir. Mâhiyyet-i kalemiyye ve meziyyet-i zâtiyye ise hiçbir zaman zâil olmaz. Şübbân-ı memleketin kabûl ve muhâfaza etmeleri îcâb eden silk-i terakki ancak bir maksad, bir fikir ta’kîb ederek [38] yazı yazmaya ve pek çok tetebbu u muhâkemât ile tezyîn-i hâfızaya çalışmaktır. Birçok tedkîkât icrâsıyla teessüs ve taayyün eden mesâlikin birbirinden farklı olması eshâbının yine birbirinden farklı bir fikri tervîc ve ibka etmelerinden inbiâs ediyor. Meselâ yalnız şiir ile iştigalden zevk alanlar için pek müteferrik zemîn ve vâdîler mevcûttur. Nitekim şiir inşâdı sünûhât-ı kalbiyyenin derece-i heyecân ve feverânına tâbidir. Sürûr ve neşâtın, elem ve ıztırâbın, ihtirâs ve hirâsın hâsılı bir münazaranın müfekkiremizdeki îcâbât-ı tesîriyyesi bir olmadığına ve nazım şekline giren mahsûsâtın meâl ü ifâdesi gibi vezni bile sûret-i mütefâvitide intihâb edildiğine göre âsâr-ı vâride birbirinden daha alâ ise diğerlerinin daha fenâ olduğunu ve o sebeple neşre lâyük görülmediğini söylemek zait değil midir? Birtakım nevresîdegân yazı yazmaya, şiir söylemeye zemîn ve zamanın dahli olup olmadığı suâlini makam-ı istigrâbda îrâd

³⁴ [1897-1907 yılları arasında haftalık olarak İstanbul’da Kirkor Faik tarafından toplam 219 sayı çıkartılan süreli yayındır.]

edildikten sonra mevsim-i bahâr vürûd edinceye kadar nazm ü şiire tablalarının müsait olamayacağını ihtâr ve ilâve ediyorlar.

Bu suâle cevâb vermede müşkilât tasavvur edilemez. Fakat ne var ki suâli kailleriyle münâsebet-dâr bulamıyoruz. “Mekân ve Zaman” sözleri edeben pek mühim maânîyi câmidir. Senelerle yazı yazan, şiir söyleyen ve umûm tarafından takdîr olunan birtakım dühât-ı irfânın hayât-ı edebîleri tedkîk olunduğu zaman bu mesâil meydana [39] çıkmıştır. Bazıları bir müddet fevkalâde yazmış ve sonra o şerefi muhâfaza edememiştir. Bazıları gençlikte çalışarak büyük bir mertebe-i takdîr ihrâz eyledikleri hâlde sonradan istignâ hâsil ederek sâha-i tahrîri terk etmişlerdir. Yine bazıları hadden ziyâde yazıp sermâyeyi tüketmiş ve vaktiyle muharrir iken bugün alelâde kariler sırasına geçmiştir!

Bu adem-i ittirâd şâyân-ı dikkattir. Bu dakikaların bir kısmı mekân ve zamanın dahli sebebiyle tevîl edilmemek istenildi. Ve denildi ki “İnsan ferah u şâdî zamanında başka ve keder ü felâket zamanında daha başka yazar. Keza insan şehirlerde dûçâr-ı kasvet olur karîhasından o mertebe güşâyış olmaz, güzel yazamaz. Bilakis bir dağ eteğinde bir koru içinde, bir deniz kenarında, geniş ve saf bir semâ ve ufuk altından nazar ve zihin, vüsat ve cevdet bulur. Pek rûhlu, pek tabîî âsâr vücûda getirir. Yes-âverâne sözler bir derece güzel ve bedî olsa bile hükmen mahdûddur. Zaten eshâb da fazla bir şey meydana koyamaz. Neşât u sürûr mehâsin-i tabîatin aynıdır, dâimâ söyler, dâimâ ondan bahs olunabilir. Elbette o bahislerde birer şiir hükmünde telakki edilir.”

“Zaman ve Mekân” meselesi hikmet-i edebîyyeye göre kabûl yani zemîn ve zamanın tabâyi üzerindeki tesîrât-ı mutallâkası tasdîk edilmiş olsa da bizim biraz evvelki muhâkememizin sahtına hâlel getirmez. Daha [40] doğrusu iyi çalışmış, iyi düşünmeye alışmış kimseler yazı yazmak, edîb söylemek husûsunda zemîn ve zaman ile mukayyed değildir.

Âlemde istidâd ve sermâye her şeye galebe eder. Her zaman mazhariyyet gösterir. Yeter ki güzel ve metîn bir meslek intihâb edilsin. Âsâr-ı müntahabenin mütemâdiyen tetebbundan hâli kalınmasın. O feyz-i irşâd ve istifâza ise insanı ilâ-nihâye bir fikre, bir meziyyete sâhib eder. İtidâlini kaybetmeyen, mesleğini tadîle uğratmayan erbâb-ı mesâîl

hâlâ o muhît-i zemîn ve zaman içinde ibrâz-ı müessir-i kemâl eyliyor. Ne hâcet, ibret alan, dikkat edenler için tarîk-i tefeyyüz her dâim güşâdedir!

Dersâadet: 18 Eylül sene [1]319

1.7. İmlâ ve Lisân Bahsi

İmlâmızın islâhı hakkında şimdiiye kadar bir hayli mütâlaa-nâmeler aldık. Bir kısmı daha vaktiyle, bir kısmı da bu sırada neşr edilmiştir. “Malûmât” ın o mebhâsa dâir olan neşriyyâtı yalnız bir vâsita olmaktan ibâret kalmış ve imlâ meraklıları için tarafımızdan devr-i derâz mütâlaât ilâve olunmuştur. Zîrâ bazı kalem erbâbının ârzûsu vechle lisânda küllî tadîlât icrâsı emr-i asîr [41] olduğu mertebe keyfe-mâ-yeşâ yazılan makale hükmüne göre tevfiq-i hareket mümkün değildir. Hâlbuki buna fikren bir noktada birleşen mütâlaa eshâbı pek cüzî iken lisânca islâhâta ibtidâr olunmak için daha pek çok maârif-mendân-ı lisânı şu hizmete teşrîk etmek lâzım gelir. İşte buna yine “Malûmât” tavassut etmiş olmak ve şu âna kadar neşretmiş olduğumuz lisân mübâhisâtı hakkındaki reyleri ne olup olmadığı bilinmek üzere ihtisâsı ve malûmâtı müsellemler olan üdebâmıza mürâcaat edilmiş olduğundan karîben taraflarından alınacak mukni ve müfid mütâlaâtın neşr ü ilânı tabîi bulunmuştur. O cevâbların vüruduna değin bizde lisânımızın mehâsinâtınca en mühim bir ciheti için şimdiden tecâribde bulunmak ümniyyesi hâsıl olmuş ve bu da bir refikimiz tarafından teklîf edilmiştir. Refikimizin müterakkî-yâne mütâlaaları netîcesi Türkçemizi yine Türkçe olarak yazmaktır. Diyorlar ki: “Her nev-i mektûb ve makalelerden umûmun istifâde etmesi için ibârâtın marûf olan lûgat ve kelimelerden teşkîl, tumturaklı elfâz ve terkîbât kullanılmaması lâzım geldiği malûmdur.

“... Nâdiren istimâl olunan lûgatlar ve müselsel ve mutantan terkîblerle tahrîr edilen bir makaleden istifadenin havâssa inhisârı tabîidir.

“Edebiyât vesâir mühim ve mutenâ husûsâta dâir yazılacak muharrirât müstesnâ olmak üzere gazete gibi herkesin bir faideye muntazır [42] olduğu evrâkın be-gayet açık ve Arabî ve Farsî terkîblerden âzâde bir sûrette yazılması iktizâ eder.

“Arabî ve Farsî kelimeleri istimâle lisânımızın ihtiyâcı der-kâr ise de Osmânî lisânı müstakill bir lisân olmak itibâriyle o lisânların terkîblerini, kaidelerini aynen istimâle mecbûriyyet yoktur.

Meselâ bir gazetede: Falân sefînenin Bahr-i Siyâh’a müteveccihen mersâ-yi Dersâdet’ten fekk-i lenger- ikamet ve tedvîr-i çarh-ı müfârekat edildiği tarzında yazılan ibâreden avâm-ı gürûhu ve pek çok lügat bilmeyen nisvân takımı bir şey anlayamayıp müşkilâta dûçâr olurlar. Bu misillü havâdisin lisânımızın kavâidine tevfikân Türkçe terkîbâtıyla tahrîr olunması herhâlde faideli olacağından mezkûr-ı ibârenin -Falân vapur dün Karadeniz’e hareket etmiş veya sadece gitmiş- sûretinde yazılması iltizâm olunmalıdır. Bu sûretle hem lisânımızın ıslâhına ve sadeleştirilmesine ve hem de istifâde edilmesine hizmet edilmiş olur.”

Bu bahse ne deniyor ki şimdiye kadar edilen teklîfâtın hemen en alâsıdır. Zîrâ lisânımızı teşkil eden Arabî ve Farsî kelimeâtın eşkâlini tagyîre gidilmeyeceği gibi Türkçe imlâmızın -keyfe göre- değiştirilmesine dâir bir intizâmsızlığa da meydan verilmiyor. Evet, lisânı, münâsebeti bulunduğu lisânlardan tecrîd demek olmayan şu ciddi teklîfe karşı hiçbir şey denemez.

[43] Bâ-husûs terkîbsiz yazılmasına imkân olmayan cihetlerde istisnâ ediliyor. “Veysî” yâne yazılmasın deniyor.

Hem dikkat edilse de anlaşılır. Bazı defa iltizâm edilen terkîbler o kadar teşbîhli o mertebe karanlıktır ki hayli zihin sarfı hâlinde bile bir manâ çıkarılamıyor. Yukarıda misâl getirilen cümle ile davâmızı isbât etmek pek kolaydır. Falân vapur, Karadeniz’e gitti demek, onun elbette demirini kömürünü, hatta kazganlara suyunu, anbarına yükünü güvertesine, kamarasına yolcusunu alarak hareket etmiş olduğunu îmâ eder.

Mademki vapurdur, Avrupa’nın son tecrübesi ber-taraf edilince mutlaka buharla müteharrik, makinesi, çarhı da bulunacak -tedvîr-i çarh-ı müfârekat- terkîbinin sarfına ne lüzûm kalır. Gitti demek kâfi değil mi?

Ez-cümle rüfekamızdan biri muğlak, mübhem yazmakta pek ileri gitmiştir. Hatta bu kararı da ekser vâki olmuyor. Bir sûtûnu derin yani mustalah ve biri pek sade yazılır. Bu nasıl, ne olacak? Gazete bir siyâk üzere tertîb edilir.

Kâh şöyle kâh böyle olamaz. Zahîre için, mâliyye için şu kıymet ve itibâr var diye başlanacak bir bendi –birtakım garip teşbîhe ve elfâza boğmak ile onu okuyan bir tâcir, bir sarrâf ne anlar? Kezâ furtınadan bahis olunuyor. Buna dâir sadece [44] şu bu kazalar oldu demek kâfi gelirken heyetten bahsetmede ne faide memûldür?

Bunun için mecmûamız bu nüshasından itibâren “Türkçe Terkîbli” makalâta münhasıran bir müsabâka açıyor ve mevzû olarak -Dünyada her şeyin safâsı bir midir?- suâlini îrâd ediyor.

Bu yolda yazılıp gönderilecek âsârı mütâlâa ile en iyi isâbet edenlere bir takdîrnâme ile mükâfâten bir kitap ihdâ etmiş olacağız. Fakat bu müsabâkanın sâir bir maddeden bâhis olacak bir makalâta şümûlu olmadığını da ilâveten beyân ederiz.

Müsellemdir ki her lisânın bir sarfı olur; belki bir kavmin yegâne şerefi demek olan lisân dahi zabt ü rabta alınan kavâidinden ibâret bulunuyor. Kaidesiz söz söylemek, hiçbir faide temîn etmez.

Kaide mi lâzım, kaide mi suâline karşı pek tereddüd etmeyiz faide istihsâli mutlaka kaideyi muhafazadan sonradır. Fakat burası da birdenbire anlaşılabilir da göze aksi olan cihet çarpar. Yine müberhendir ki en parlak tanılmış, en âlî edebî emsâli vücûda getirmiş olan bir kavmin Edebiyatını nazarlarda müstahsen gösteren her hâlde fesâhattir.

Belâgati daha sonradır. Fakat fesâhatten de maksad, fesâhatin belâgatle tevem olduğunu isbât etmektir.

[45] Şiir, mûsikî, resmi seviniz, bu zevkinizde mümeyyiz add olunacak kadar da ileri gidiniz. Acaba öyle takdîrî bir Kâbe ve İrânî o edîbi, o lahni söyleyen, o resmi vücûda getireni öğrenmek hevesinde bulunmaz mıydınız? Az çok yazmak, okumak bilen -iktidârına göre- bir muharriri mukayeseden, yâhûd ezkiyâyâ mahsûs mertebeyi bulan bir heveskâr

bugün hangi şâirimizin, hangi hikâye yazarın, hangi gazete muharririn akrânına kıyâsen daha hoş kalem kullandığını bilmez mi? Öğrenmez mi? Yâhûd tiyatrodan bahsedelim! Her oyuncu bir midir? İyi bir oyuncunun ismi, şöhreti öğrenilmez mi? Bir muhâribin, bir kapudanın mahâreti neye müstenid olabilir sorulmaz mı? Geçen haftaki icmâlimizde söylendiği vechle Türkçemizi yine Türkçe olarak yazmak ve kaidesi ne ise vikaye etmek lâzımdır. Bir taraftan ecnebî Edebiyâtı okudukça mehâsinini neden ibâret ise lisânımıza nakl etmeli, o nümûnelerden ibret almayı sâir vatandaşlarımıza tavsiyede bulunmalı, lakin lisânımıza mahsûs kavâidi de bozmayıp selâmetine, terakkisine, mazbûtiyyetine çalışmalıdır bu ise Garb'da, Hind'de münteşir âsârı tettebbua hiçbir zaman mâni değildir. Evet, bir taraftan lisanımızdan gayri lisânları öğrenmeli, o lisânlarda yazılmış kitapları okuyalım güzel bir fikri ya aynen nakl edelim ve-yâhûd ondan iktibâsta, istifâzada bulunalım. Bizden evvel yazı yazarlar ve hâlâ yazarlar [46] lisâna bir hizmette bulunmayı ârzû ettiler. Eslâfımızın “olubdur” ve “menim” gibi tabîrâtını lisânın bugünkü şîve ve kavâidine mugayir gördüler ve onları “olup” , “benim” suretinde tashîh eylediler. Ancak daha ileri varamadılar. Acaba neden? Çünkü lisânımızca icrâ olunacak esâslı tadîlât o yine - söylendiği gibi- garip şekillerde imlâyı tagyîr etmek değildir. İngiliz ve Alman lisânlarının imlâsı bizimkinden büsbütün bedter bir sûrette iken eshâbı söylendiği yolda imlâyı tagyîr cihetine gitmemişlerdir. Ne şüphe! İmlâyı şîveye göre tadîl ve islâh edelim, sonra Arabî ve Farsî terkîbâtı, tenîs ve tezkîr dâirelerinde bulundurulacak olan elfâzı ne yapalım? Asıl, işte bu terkîblerden islâha başlamak himmetinde bulunulmalıdır ki Türkçemizin müstakil bir lisân olduğu isbât edilmiş olsun! Yoksa bol bol terkîbler ve bir muhâbirin hoş tabîri vechle (tümen tümen!) Arabî ve Farsî kelimelerle efkârımızı ifâde ettirdikten sonra « ايجون . ايجون » “İçin – İçün” , « صكره ، صوكرا والح ، صوكره » “sonra” gibi yalnız Türkî elfâza karşı tecellüd ve teceddüdün ne faidesi olabilir?

Hâlbuki İtalyanların, Latin ve Fransızların Latin ve Yunan lisânlarından mehûz kelimeler için ettikleri tadîlâtı biz de Arabî ve Farsî için ihtiyâr etsek belki maksada daha evvel usûl imkânı melhûz iken tenîs ve tezkîri, terâkibde, mutâbakatı kabûl etmiş [47] bir lisânın hükmüne, kavâidine râm olmayıp da daha garip terkîbleri, elfâz-ı müceddedi tanılmak üzere de menûs olmayan birtakım lügatları istimâl gayretinde bulunmak âdeta kendini bilmemek ve islâhat-ı lisâniyyeye ne yolda başlanılacağını anlamamaktır! Fakat pek yazık!

Lisânımızın ıslâhı cihetlerini en evvel Türkçe kavâide göre yazı yazmakta aramayı meydana koyduğumuzdan beri birçok taraflardan alkışlara mazhar olduk. Hatta birini nümûne olmak üzere evvelki nüshamız ile de neşr ettik. Fakat kendimizi bir iş görmüş gibi tahsînlere lâıyk göremiyoruz. Anlıyoruz, hükm ediyoruz ki işin daha evvelindeyiz. Asıl esâs bu nokta olmak lâzım gelirken imlâ bahsini ele alıyoruz. İki de bir de onu kurcalıyoruz. Ne faide ki yine bir kaide yapamıyoruz. Bilakis lisâna bazı ağır bühtânlarda bulunuyoruz. Öyle kelimeler alınıyor, öyle terkîbler yapılıyor ki insan bu bî-hûde geçirilen vakitlere âdeta acıyor. Meselâ tafsîlâtı biraz ötedeki sahîfelerimizde münderic olan mübâhisin bir kısmı yalnız “tezâhür” kelimesi için vaki olmuştur. Tezâhür tabîri nasıl öğrenilmiş ve şimdiye kadar ne yolda istimâl edilmiş ise o manâ bizim için makbûl ve kâfîdir. Bunun Yemen ve Hicâz şîvesini düşünmek hiçbir menfaat temîn etmez. Bu hamleden olmak üzere Arabî’de “kedi” ye mahsûs yirmi otuz ve “dîvân” kelimesini ifâde eyler o miktardan ziyâde lügat vardır bunların hepsini ezber mi etmeli?

1.8. [48] Mesâlik-i Edebiyye

“Saâdet³⁵” gazetesi muharrirlerinden birader-i muhteremim Abdah Zühtü Bey³⁶’in mesâlik-i edebiyeye dâir bir iki makalesi neşr olundu. Birincisinde mesâlik-i edebiyeye tarîf edilerek bizde bu bahse henüz neden girişilmediği için³⁷ beyân-ı teessüf edilmiş ve sonra da nümûne ibrâzına say olunmuştur. Zühtü Bey hâlisâne tebrîk ederiz.

Orada az çok ne söylenilmiş ise bir mukaddime-i gayrettir. Fakat tebcîl-i mebhâs için burada tekrar edelim ki bir defa mesâlik-i edebiyeye, târîh-i edebiyâta taalluk etmek cihetiyle o kadar hâiz-i ehemmiyet iken ulûm ü fûnûn-ı müdevvene-i erbâbının umûmuna hemen bedreka-ı edeb olmak itibârıyla da üstâd değil demektir.

İnkâr edilemez ki her sınıf-ı erbâb-ı kalemince iyi yazmak şarttır. Zîrâ mesâlik sâhibi olan için iyi yazmak mutlaka sâika-ı ârzû-yı iştihârdır. “Ârzû-yı iştihâr” dahi pîş-i enzâr-ı

³⁵ [1886-1896 yılları arasında İstanbul’da Mehmet Nuri ve Muallim Naci tarafından yayımlanan toplam 3187 sayılık bir süreli yayındır.]

³⁶ [Abdullah Zühtü Bey.]

³⁷ **Mehmet Ziver’in notu: “Bu nâm ile fakir tarafından kaleme alınmış bir eser olup hatta mukaddimesi haftalık Malûmât’ın birinci senesinin ikinci nüshasında neşr edilmiş idi. Eserin mecmûi şu aralık der-dest tab ü neşridir.”**

cihândan dûr olmayan bir nokta-i itibârdır. Şu kıyâs ile “Mesâlik-i Edebiyye” ise bir manzar-ı kemâl-i ictihâd oluyor ki temâşâsından sakınanlar belki nûr-i nazar-ı irfândan mahrûm olan nâ-bînâlarıdır.

[49-4] Hâlbuki Garb’da ve bâ-husûs Fransa’da meşhûr olan mesâlik-i edebiyenin tesîrâtıyla her tarafta bir uyanıklık hâsıl oldu. Lakin bu “tesîrât” in derecât-ı miyânında meşhûd olan muvaffakiyâtın -tabîr-i mahsûs ile- bir tarz ü esâsı vardır ki tedkîk ve temâşâlarına göre kuvvetini hayâliyyûn, tabîiyyûn, ve-sâire gibi mesâlik-i edebiyeden birkaçı ihâtâ edemez. Zîrâ tahmînden ziyâde tevessü eden o sahâ-i edebde muhâtabât-ı rûhiyyeye karşı yalnız unvân değil belki takdîrât-ı kalbiyye mevcûd olmalıdır ki maânî-i ulviyyesini, mehâsin-i lâmiasını iktitâf etmek mazhariyyeti bilâhire garîb ü hicrâ kalplere varıncaya kadar şâd olmak ümidini bahş etmiş olsun evet, mesâlik-i edebiyeye, bu meydana gelenlere -şefkat-i medârâne gibi- birer teselliyeden ibârettir. Orada tafsîlât u musâhabât, icâz u sânihât ve *tulûât* -ı rûh dahi icâz mertebesini buluyor.

Âdeta sevda gibi bin türlü mâ-cerâ icâd eder. Fakat yine sevdâ gibi sâde nâmının zikri ile tayîn-i mâhiyyet eyler. Vâkıâ bir meslek başlar, buna sığınanlar çoğalır, erbâbı birer sınıf, olarak tefrîk olunur; lakin hayâtına vedâ eden fânîlerin mâ-sivâsından yalnız beyaz bir kefen alıp gitmesi gibi o “ebed” dahi -evvel ü âhir- söylenen sözlerden dâimâ bir kısmını yâd-nâme kâfi görür. Şunun bunun yüreğinden kopan bu “sözler” in [50] mahiyetine karşı -var yok olan nâtıkları nâmına- asırlar, zamanlar iftihâr eder. Târumâr olmak kaydında duran eczâsının bile bekadan zevk alanlar bu “sözler” e nisbeti olanlardır.

Evet, her zaman açılan fakat her zaman korunan, solan, dağılan, rüzgâr önünde dönüp dolaşan çiçekler, yapraklar için hüzn ü sürûr sevkiyle dökülen gözyaşları için esrâr-ı leyle karşı ilân-ı mucizât u hilkat eden mehtâblar için beka hep o sâyededir.

Ya insan ki daha fânîdir, her sene değişip tazelenen, hakir bir yaprağa kıyâsen bir asırlık ömrü de ânîdir, nazar-ı âlemde ve tahsîsen şefkat-i kavmiyye-i pîşinde yâd-nâme vesîle olacak eser-i hayr u gayreti o, tükenmeyecek olan mefhareti ihrâz için nasıl şitâb etmesin?

1.9. Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâî

Matbûât-ı cedîdemizden bazı kitap kaplarının üzerinde görülen şu kelimeler aceb ne manâya göre sarf olunmuştur?

Romancılık îcâbı, yâhûd bir şeref iktisâbı, demek mi lâzım gelecek söyleyiniz! Hissî kısmına ait bir eser okudum, hayâlî bile değildir. Rüyâdan ibâret buldum... Bir diğeri sevdâî [51] imiş, o da gözden geçirildi. Heyhât ki sevdâdan eser yok. Sonra hükm ettim ki sevdâ her kalpte uyanmaz. Maksat, erbâb-ı mütâlaayı işgal etmek... Hissî denip bir kadında ismet ü iffet, bir erkekte fazîlet ve şecâat tasvîri lâzım gelmiş de cinâyet gibi netîcelenmiş ne be's var... Cinâyet, her meziyyetten mahrûm olanların işleyecekleri bir fiil-i mekrûh değil midir? İşte biz de romancılığa pek fenâ başlandı, bir taklit ama hiç bahş olunmayacaktır. Niçin mi? Zîrâ bizde henüz mukarrerât-ı edebiye olmadığı için Fransızca yazılmış bir romanı tercüme etmek yâhûd okumak ile -hissî, hayâlî, cinâî- roman yazmak muvaffakiyyeti hâsil edilmez. Romancılığa, hikmet-i ahlâk nâmı verilince her milletin ahlâkına göre yazı yazılmış olur. Arada o kadar büyük farklar vardır ki bize kalsa bir şey değil iken ecânibce mayûb ve kezâ onların bir hâl u âdeti Şark'ta merdûd add edilir. Hâlbuki Garb hikâye-nüvîsânı tenvî-i hikâyât için bir evvelden çalışmış, aralarında, erbâb-ı iktidâr tarafından çizilen hadd-i edebî muhâfaza olunmuştur. Şu hâl bir defa bilinmekle o yolda yazı yazarlar şüpheden kurtarıldı. Ne şüphe! Bir mesleği ilzâm edecek sarîr-i hâme hayâtı hemen o uğurda tükenmiştir.

Meselâ Emil Zola³⁸, bir hikâye-nüvîstir. Tabîî yazar. Hikâyât-ı tabîiyye tarafdarının *pîşvâsıdır*. Acaba vazetmiş olduğu [52] kaidenin, takîb ettiği maksadın hâricine çıkmış mıdır? Buralarını erbâb-ı kalemimiz anlamalı yâhûd bir anlatacak bulunmalıdır.

Millî kısmına gelince: denebilir ki eşhâsın isimlerine nazaran bir hikâyenin millî olup olmaması iktizâ eder. Mevzû-i vaka muhâkeme edilerek "milliyyet" nazar-ı dikkate alınmıyor. İsim ne ise hikâye o kısma hasr ediliyor. Ahlâkımıza muvâfık mı değil mi düşünülüyor. Hâlbuki milli olan bir hikâyenin -müntezir olduğu efrâd beyninde- mahiyyeti yani vakanın cereyânı tahmîn ve muvâzene edilmemek kabil olur mu? Bir Türk

³⁸ [Emile Zola (1840-1902) Fransız yazar.]

edîbi hem-cinsinin nasıl yaşadığını... Nasıl sevdiğini nasıl söylediğini tayîn ve tarîf edemeyecek mi? Buna imkân verilmiyorsa bizde millî hikâye yazmak zamanı gelmediğini teslîm etmelidir.

Eğer iddiâmızda isâbet varsa hikâyât-ı milliyyenin o merteye bize ecnebî olarak yazılmaması lâzım gelir. Zîrâ hikâye-i milliyye tasvîr ve tahrîrine mukadder olanların mütâlaasını nazarındaki fark şu hikâye, ahlâk ve âdetimizden, ahvâl-i ictimâiyyemizden bir levhadır gibi hoşnûdî takdîrâta mazhariyyetten ibâret olmalıdır. Bu muvaffakiyeti ihrâz edip etmeyenleri tefrîk için bazı hikâyât-ı matbûayı okumaya başladık ki ikmâl eder etmez kararımızı bildirmeyi de şimdiden vaadederiz.

1.10. [53] Bir Mukayese-i Edebiyye

Mübâhis-i lisâniyye kesb-i ehemmiyet etmeye ve Şark ve Garb'ın efkâr-ı edebiyesi mukayese edilmek sûretiyle pek mühim makaleler de yazılmaya başlandı. Ne alâ bir revş ki tesîrât-ı edebiyenin derecât-ı mütenevvasını anlamaksızın şundan bundan bahse karışanlar hem-nevine karşı nasıl hizmet îfâsı mümkün olacağı hakkında bu sâyede bir fikri icmâli hâsıl etmiş oluyorlar. Evet, teslîmi güç olmayan hakaikdendir ki lisânımızda - edebiyât gibi rûha- faide bahş olacak mesâî-i kalemiyye, birçok tetebbuât-ı müdekkik-âneye müstenid olmadıkça onun mehâsinâtı şüphesiz tecellüdât ve şahsiyyât mertebesinde kalır. Bâ-husûs bu cihet tekemmülât-ı fikriyye için hâricin mahsûlâtın irfâniyyesinden bir nümûne-i iraesinden inhisâr edince ehemmiyetini ve -bunda ihtisâs tam olduğu hâlde- nakliyâtta aksen zühûr-nümâ olacak eşkâlin vehâmetini, şimdiden pîş-i nazar-ı teemmüle almak iktizâ eder. Çünkü bizde henüz müdevven olmayan bir tarz-ı ulvîdeki parlak fikirleri lisâna nakl etmek bir *enmûzecini* peydâ etmek demek değildir. Hatta bundan nâkile, bundan mütâlaa ne faide memûldür ki o kabîl âsâr-ı müterceme âdî bir nakilden ibâret bırakılmış ve bittab, ruhu, kıymeti meydâna konuşmamıştır. Bu yalnız bir temâşâyâ vesîle olur, fakat mükemmel bir tarîfi yok aslı nedir... Âsâr-ı Şarkıyyemizden, [54] âdetâ milliyyemizden hangileriyle müşâbehet ve münâsebeti var kezâ tayîn edilmemiştir. Şimdi bunlardan ne istifâdemiz olacaktır. Yalnız okumak ve bunları bir eser diye elimizde bulundurmamakla mı iktifâ edeceğiz!

Fransız mesâlik-i edebiyesini taklitte Almanlar, İngilizler ve Ruslar gibi bizim için de imtisâl mümkün müdür?

Bu miyânda tiyatro ve envâi vardır ki pek uzaktan seyr edebiliriz. Bu sonraya kalsa da olabilir. Lakin daha ehveni ki hikâye-nüvîsliktir. Bunlara ne diyebiliriz? Hayâliyyûn mesleğinde yazılan kısmı ihticâca sâlih mi addederiz, yoksa bundan sonra vücûda girilecek âsârı mı işhâd eylersiniz? ! Bu cihet dâimâ muhtâc-ı mülâhazadır. Bir zaman şiire fenn katmak iddiâsında bulunanlar galiba hakk kazanmış olacaklardır. Zîrâ fenn denilen kelimât-ı medeniyyenin tedvîni pek kabil olduğuna göre tatbîkâtında bir gûne-i müşkilât tasavvur edilemez. Fakat mesâlik-i edebiyeye öyle değil hiçbir meslek-i edebî doğrudan doğruya husûla gelmiş ve hatta hiçbir kalem sahibi de mesleğini ilk ve nihâyet eserine varıncaya kadar aynı üslûb ve fikirde takibe muktedir olmamıştır. Bir aralık hayâle sapmıştır, yine bir aralık hakikate perestkâr olmuştur. Kâh şiir söylemiş, kâh nesren hikâye yazmıştır, evvelce şiir inşâd eden bilâhire şuarâyâ düşman kesilmiş, âdeta edîb [55] hakkında bir lisân-ı mübâyin kullanmıştır. Fransızca ile iştigal edenler bu farkları görmüş, ibret alacak derecede tanımış da olmalıdır.

Şimdi şu dakayık-ı mühimmeye nazaran mâarif-i edebiyemize hizmet ârzûsunda bulunanlar kendilerine bir hatt-ı hareket takdîr ve tayîn edebilirler. Zîrâ bizler bu bâbda izhâr-ı taassub etmek değil bilakis enfes âsâr sahibi olmadığımızı teessûf ediyoruz. Hâlbuki şevk ve gayret ibrâzına her zaman için ihtiyâc-ı şedîd vardır.

Şimdiye kadar icmâlen yürüttüğümüz mübâhis ve mütâlaât, memleketimizce efkâr-ı edebiyenin cidden terakkisi için nişâne-i temenniyyât olmuştur.

İşin içinde bir derece esef olmuşsa bile o da bu maksad-ı aslıyı takîb edenlerin - düşünmeden çalışıp hebâ olan- gayretlerine, emeklerine matûf bulunmuştur. Vâkiâ saya göre semere iktitâf olunması bir emr-i gayr-i meşkûktür. Lakin yalnız yazı yazılmıyor, eser vücûda getirilmekle iktifâ edilmiyor... Edebîyâtşudur, imlâ budur, mutâlebâtında ısrâr ediliyor ki isâbet etmek için, hilkatın rağbetine mazhar olmak için pekiyi düşünüp rey beyânında bulunmak iktizâ eder.

Birçoğunu biliriz ki okumadığı hikâye, bilmediği şiir yok, âdetâ dîvân kesilmiştir. Fakat hikâyâtı bir meslek hâlinde birbirinden [56] tefrîk edip mütâlaa beyânı elinden gelmiyor. Hatta mevzû hikâyeden dâimâ bir şahsı, bahs ile hatırdâ tutup ötesi neden öyle oldu, niçin o zeminde bast-ı hikâyât edildi. Sebep ve illetlerini gösteremiyor! Zamana göre bir târîhçe-i mütâlaât vücûda getirmiyor. Sorulsa bilirmiş, her şeyi anlarmış. Fakat ne yapalım o bilmeyi ki yekûnsüz bir mütâlaadan ibâret kalmıştır. Mütalaada ise şüphe cârî değildir. Hüküm ve tedkîk îcâb eder. Bunun aslı olacak, demeli, aramalı, bulmalıdır. Elbette bir esâsı bulunacaktır. Sadî, Gülistân hükmüne bâğbân olmuş, Fârâbî mûsîkîden zevk almış, Mevlânâ, esrâr-ı nâydan sorup anlamış ve daha sonra, sonra Fûzûlî kendine aşkı âlet etmiştir ki görülür ya bunlardan her birinin ne olduğu isimlerinin yâdıyla da anlaşılabilir. Ya biz bu dakikalara riâyet etmezsek sonra bizim yazdıklarımızı ahlâf nasıl anlamış olacaklardır? !

Deniyor ki edebiyâtın terakkisi tehzîb-i ahlâk için bir tesliyedir, zaman kavîdir. Filhakika bir kavmin itibâr-ı lisâniyyesi için mirât-ı istihsân, edebiyâtıdır. Ya efkâr-ı kavmiyyenin, hasâil-i milliyyenin ebediliğine hizmet edecek olan edebiyâtın dâimâ bir mertebe-i temâyüz ve tekâmül üzere teclîsi nasıl temennî edilmesin, eslâftan bazılarının [57] idâme-i şöhret etmiş olmaları ne sâyededir ne için bilinmesin? Serdî-i asâr ile eskin sâhire-i gabrâdan başka bir nişâne-i yâdı görülmek lâzım gelen akvâma mı, bugün bize tanıttıran, o vücûdları, eczâsı târumâr olan o ervâhı muhâtabaya kıyâm ettiren kuvvet ne sebeplerle vücûd bulmuştur? O ne manevî tesîrdir ki, tercümân-ı kalp olarak nasıl sânih olmuş ise birkaç bin sene sonra da bir rûha öyle yâr ve enîs oluyor! Karar ettiği müfekkirede bıraktığı intibâh, ilhâm gibidir. Nazara, o mertebede tâb-ı zevk bahş eder ki idrâk-ı serâir ve mehâsin-i tabîat için hiçbir zerrede perdedâr olmaz. Kalbe öyle bir hiss-i necîb ve rakîk ilka eder ki teşhîs-i hakayık uğrunda icâz gibi ulvî bir kudretten farkı bulunmaz.

İşte mehâsin-i celîlesi icmâlen tadâd olunan edebiyâtın ihtivâ eylediği hasâis-i mahsûsadan bizde takarrür ettirilen aksâmı ise şu tarîflerin büsbütün hâricinde kalmıştır. Kaldı ki biz, herkesin bir tarzda yazmasını, mahsûsâtını bir meâlde tasvîr ve hikâyeye etmesini teklîf etmiyoruz. Sanâyi, muhtelif olur biliriz ve temyîz-i nazar, her ferdde başka türlü bulunur teslîm ederiz. Fakat şunda ihtilâf görülemez ki hissiyyâtımız, tasavvurâtımız hangi lisâna tercüme edilse bedâyi-i milliyyemiz, mahsûsât-ı kavmiyyemiz bilâ-müşkilât fark

edilebilmelidir. Dünyanın en şâyân-ı [58] hürmet-i üdebâsı sırasına geçen Rus edîb-i meşhûru “Tolstoy” için ne denilebilir?

Umûmiyyetle âsârının elsine-i marûfeye ve ez-cümle sabırsızlıkla Fransızcaya nakl edilmiş olması neye müsteneddir? Hangi meziyyet-i edebiyesi takdîr olunmuştur, hiç merak olunup tekdîk edilmiş midir? Fransız yâhûd Alman, İngiliz mütercimleri, o edîbin eserinden ne zevk almışlardır, muhâkeme olunmuş mudur? Vâkiâ “Tolstoy’un” meslek-i edîbi, mesâlik-i edebiyeye-i hâzıradan bir zübde-i taklîddir. Kâh hayâliyyûne, kâh tabîiyyûne benzer bir revştir. Lakin işin içinde bir bûy-i kavmi yine mevcûttur.

Meselâ: Rus edîbi bahârı Rusya iklimine göre tasvîr eder. Kar nasıl yağarsa, soğuktan, dondan, tabîat nasıl sükûne varırsa, kesâfet-i semâ içinde güneş, kamer nasıl görünüyorsa öyle yazmıştır.

İlm-i mehâsine göre bir şeyin güzelliği teşrîh hâlinde neye ihrâz ettiği temâşâsından ve hazz olunacak bir levhanın esâs letâfeti neden ibâret olmak lâzım geldiği malûmdur. Hatta bu tenâsüb-i münâzır bahsi mamûrluğu fenn hâline koymuştur.

Nazara hoş görünmek üzere bir şeye yakışık aldirmek bir lâzime hükmünde kaldıkça bunun edebiyât hakkında cârî olmayacağını iddiâyâ kimse cesâret edemez.

[59] Nitekim şiiirdeki ölçüye bir Arab ve Acem pây-bendi deyip geçmek revâ değildir. Vezinden maksad elbette bir faide-i edebiyenin temîni demektir.

Evet, bu şarta riâyeti en eski milletler bile îfâ etmiş ve zevke göre bunu tarz-ı diğerde görülen envâi yine aynı faide-i edebiyeye râci bulunmuştur.

Bu hâlde usûlden bir zarar-ı vukû şöyle dursun bilakis onun ahkâmına bahş-i itibardan *menfaat* memûldür. Yalnız bilinmelidir ki edeben muhâfaza-ı usûl etmenin yine bazı usûlü vardır. Muhitinde yaşadığımız halâik ve mükevvenât-ı adîdenin hiçbir cüzî, intizâm-ı mukadderine hâlel îrâs etmek kaydını taşımaz. Bizim, Şarklıların itiyâdımıza nazaran meh-tâbî geceye mahsûs tulû ile letâfeti ile görüp tebcîl eyleriz. Güneşte bahâren müntazır

iken gece zâhir oluyorsa müsellemler azametini takdîre bedel itikâdımızı bozacak mertebelerde dûcâr-ı hayret oluruz!

Şimdi câ-yi mülâhazadır ki biz kendimize mahsûs bir meslek itiyâd etmeliyiz. Bir usûl-i hâcibi olmaya çalışmalıyız. Bir sûrette ki Moskova civârı, Senpetersburg havâlisi, Baltık sevâhili, Fransa'nın ne "Nis"³⁹ beldesine, İtalya'nın Napoli körfezine benzer ve ne de "Jura" Dağları, Urallara, Kafkaslara teşbîhe ve mukayeseye değer. Şu da varki tavsîfde bu farklar dâimâ mevcûd olmalı ki [60] bir eser hem aramızda rağbet bulsun, hem de ecnebilere hîn-i tercümede mergub görünsün.

Bu dakikalara riâyet edilmedikçe arada biz yalnız tercüman oluyoruz. Ve hissen vicdânımızı körlenmiş buluyoruz.

Hâlbuki Âkif Paşa merhûmun:

"Yansın âhım ile kül olsun güller"

Nevhası ne kadar bizden ise öteden:

"İntizârımdı veren bâl ü perî,

Gökden indi sanmayın siz dilberi"

tarzındaki sözler de o mertebe zevk ve hissiyyâtımıza ecnebidir. Bu itibâr ile:

"Üslûb-ı ifâde aynıyla insandır."

düstûr-ı edebîsi elbette mechûlâta itlâk olunamaz. Bizim harîm-i rûhumuz olacak âsârın esası kalbimizden, rengi kanımızdan ve bütün heyeti kendimizden ibâret olursa o zaman edebiyâta büyük bir âşinâlık atf edebiliriz. Bu şerefleri, bu mefharetleri ihrâz için pek ziyâde tedkikat ve tahriyâta lüzûm olsa da bir beis yoktur. Zîrâ semere-i gayret iktitâf edilince tab u zahmet mahvolur. Bâ-husûs ki Şarklıyız güneş semtimizden doğar, yanımızdan, tepemizden geçer. Şuânın dağılıp gittiği yerlerde tedkik-i hakayik etmemize

³⁹ [Fransa – Nice kenti]

bir hakk bahş etmiştir. O nûr-i nazara dolayısıyla mâlik olan cemâatlerin [61] vücûda getirdikleri meâsir-i kemâlâta rağmen mücâhede-i nefiste bulunmak bizim için de farzdır.

İşte bu mütâlaât-ı kasır-ânenin hulâsası şu temennî-i mahsûstur ki heyet-i muazzamamızın târîh-i teessüsünden beri az çok, iyi fenâ, eslâfımızdan ne yâdigâr bırakılmış ise bunları nevine göre tefrîk edip her birinden nümûne irâe etmek ve bunları zamana şâyân takdîr göreceği zemînde kemâl-i itinâ ile bir hadd dâhilinde almaktır. Bu yolda bezl-i mesâide bulunmak ise her hâlde edebiyâtımızı bir usûl tahtına sokmaktır ki ihtiyâcât-ı edebiyemizde o sâyede telâfi edilmiş olur ve bize mahsûs bir usûl vücûd bulur. O zaman “aynıyla insan olan üslûb-ı ifâde” den bizim de Osmanlılık nâmına ne mahsûsâtımız olduğu meydana çıkar.

Mütâlaâtımızdan şu netîce hâsıl oluyor: Efkâr-ı edebiyeye bir fikr-i tâmm almak. Bittab o nâma elyak olarak vücûda getirilen âsârı kâmilen gözden geçirip vukuf peydâ etmeye mütevakıftır. Zevk sahibi olur ki Arab ve Acem eşârını Türk ve Osmanlı Edebîyatına tercihte musirrdir. Yine bazı selîka-ı edebiyeye eshâbı bulunur ki edebîyat-ı Arabiyye ve Farsiyye’den daha heveskâr tahsîl iken ne okumuş ise o küçük ser-mâye ile iktifâyâ râzı olmuştur.

[62] Bu iki nev-i eshâb-ı taba karşı gelenler, şu üç tarafın meâsir-i edebiyyesine bir lemha-i ibtisârı kâfi görmüş bir ikilik bulmak ârzûsuyla Fransızca ile sâir-i elsine-i Garbiyye mahsûlâtını tetebbua hasr-ı evkat etmiştir. Hepsi hemen alâ. Bundan hoş olmayan belki cidden izhâr-ı liyâkat etmeye sâî olmamaktır. Erbâbına göre müsellemdir ki bir memleketin matbûâtı senede, ayda, haftada birçok külliyyâta cilve-gâh olabilir. Bunların Vâkiâ bir kısmı az okunur. Bir kısmı temsîlât-ı adîdeye mazhar olur. Âdeta hazîneler teşkil eder. Bu bir güzel mukayesedir. Fakat iyi düşünelim ki bir muharirir ne vakit şöhret ve râğbet kazanmış oluyor?

Bu şeref-i kabil tasvîr ve taklîd olmayacak bir zekâ, bir dehâ, izhâr edene mi? Yoksa dahîliği, kalemdeki parlaklığı eshâb-ı mütâlaanın umûmunda hemen bir hiss-i takdîr uyandıran mı râci olabilir. Bizim hâlimize, meydanda olan ihtiyâcımıza nazaran her ikisine de şiddetle muhtâcız.

İster, bir dâhî-i edeb yetişsin, bize öyle hayran olunacak zemînler açsın, göstereyin o bedâyî ki şimdi birçok nikâtına, elvânına bî-gâne kalan enzâr-ı edebimiz, temâşâsıyla zevk-yâb olsun ve bulacağı feyz ve neşe ile başkaları da hisse-dâr olsun! İsteriz, o hırka-i irfânı ki hisse-i idrâk [63] tefeyyüzü olmak üzere bugün, yarın her zaman için kıymetli bir yâdigâr hükmüne geçsin!

Evet, Şark'ta, Garb'da yetişen dühâtın -haysiyet ve şânına müştâk ve meftûn olanların mensûb buldukları milletlerin pek büyük kabâhatlerini, yanlış hareketlerini nazar-ı muâhezeye aldırılmayıp her birine gıpta-fermâ-i şerefler bahş etmişlerdir. Fazâil-i kavmiye böyle tükenmek bilmeyen hazâin-i itlâk olursa yeridir!

Lâ-alettayîn bir eser sahibi düşünmelidir. Zihninde bir karar vermelidir. Demeli ki “Şu mübâhisi, şu malûmâtı, şu edebiyâtı enzâr-ı istifâdeye arz ediyorum. Bilen bir derece müstefîd olacak, hafızasında biraz tereddütle kalan mahsûsâtını takviye eyleyecek. Yâhûd yeni, büsbütün yeni bir vukuf kesb etmiş olacak, bilmeyen elbette tenvîr-i kalb ve nazar edip bu sâyede bir cihân-ı marifet görecek, yazı böyle yazılır, eşyâdan böyle bahs olunur, bir şeyin şâyân-ı istifâde olan cihetleri böyle gösterilir diyecek ve istidâdına göre beni taklîd eyleyecektir. Şimdi benim hizmetim ne mertebe ciddi olmalıdır, ne kadar metîn esâslarda kurulmalıdır. Zîrâ eserim bir bedreka hükmüne geçiyor. Bunun maddî menfaatinden ma-adâ en büyük şerefi de beni dâimâ hayr ile yâd ettirmektir. Fakat düşünelim ki bu kisve-i marifete verdiğim renkler kâfi midir? Acaba az bir zaman zarfında solmayacak mıdır?”

[64] İşte bu kadarcık mülâhazâtı -eser vücûda gelmeden akdem- nazar-ı dikkate alacak olan eshâb-ı âsâr, netâic ve tesîrâtınca mutlaka muvaffakiyyet-yâb olabilirler. Lakin buralarını düşünmeyenler de vardır. O sebeple daha evvelki vaadimizi incâza muvaffakiyyetimiz hâlinde teşrîhât-ı edebiyemiz o boşluklar içinde bir yer tutacaktır. Bununla beraber bazılarının sarf-ı mesâide şevk vermek nasıl mümkün olacağını şimdi biz daha evvel düşünebiliriz; çünkü bu bir hulâsa olacak ki bir eser ne derecelere kadar câmi-i mehâsinât ise içinde bir işâretine, tevsî-i karîhaya, nüfûz-ı nazara maâvin ve hâdim olan bir hassaya tesâdüf edilecektir. O hassa bir hulâsadır; hulâsa ama en ranâ çiçeklerin goncası gibidir. Bir güneş görse açılır. Boyun büken o hassa-i tevâzu, kıymet ve feyzini

lehîb-i âsumâna takdîr ettirmek içindir. Sonra açılır, sonra solar zann ederiz. Hayır, rûhu en güzel çehrelerle, en dil-rübâ genç kızların saçlarına tarâvet ve zînet bahş eder.

Her eser bir itibâr ve faideye mukarin olabilir. Lakin bu faide mahdûd ve ânî olmamalıdır. İntişâr ettiği mahalden gayri yerlerde de temîn-i fevaide yardımı olmalıdır.

Hâlbuki öyle eser-i edebîler görülüyor ki vilâyât-ı erbâb-ı maârifinin tenvîr-i ezhânı uğrunda katen sûd-mend olamıyor. Eshâbı ise muttasıl neşriyyâta devam ediyor. Sünûhâtı mahsûl [65-5] hassası herkese bir makes-i imân olacak zannını medâr-ı mefharet bilir. Acaba bunlara bir işaret eden, biraz nasihat veren bulunmasın mı?

Müntesibîn-i edebimizce bu kabîl âsârı kâmilen reddetmek câiz olmasa bile kıymetleri hakkında bir rey beyânı, bir değer takdîri tarafdâr-ı terakki olan için lâ-büddür. Zaten mazhariyyet-i edebiye en ciddi hizmet bu vâdîde masrûf olan mütâlaât-ı sâibedir. Bunların netâici ile mesâîl-perverân-ı edebe bast-ı cenâh-ı tekemmül etmek, bunların mehâsinât-ı kâmileleri ile kendi mahsûl-ı irfanımızla kütübhâne-i ümmeti tezyîn eylemektir.

Bu uğurda ne lâzım ise mümkün mertebe taharrî ile tafsîlâtını itâya gayret edeceğiz.

Aramızda bazı zevât, âsâr-ı edebiyeyi tetebbu edenlere karşı bir hiss-i tayîb besliyor. Hep edîb olup meydana çıkmada ne muhassenât vardır. Biraz okumak, biraz yazmak kâfidir diyor... Fenâ değil, bu da bir mütâlaadır; fakat yine böyleleri bir mecliste şöyle sanâyi-i nefisenin en mutenâ ve ranâ kısımlarından, en zîbâ, dil-güşâ zeminlerinden bahş olundukça o bedâyi az çok [66] takdîr edecek kadar vakit bulmadıklarına yâhûd emek sarf etmediklerine, bir şey öğrendiklerine pek gönülden teessûf ediyorlar.

Vâkiâ insan, her şeyi öğrenmeye mütehammil yâhûd müstaid değildir. Bir derece birini bir mertebe daha birini tahsîl etmekle iktifâ edebilir. Zaten bir ilm-i bedîe göre mesâîl-i beşeriyye taksîm olunmaya yanî her ferd eline yakışacak meslekte, revşte mâhir görünmeye müstaiddir. Yine bu kaideye riâyet olunmak netîcesidir ki ressâm başka, şâir başka, mimâr, hekîm, müverrih daha başka fikir ve nazar eshâbıdır.

Ulûm ve fûn-ı müdevvenenin terakkisi dâimâ tedvîn ve tamîme, talîme ve isbâta olduğu tabîi iken bunun hâricine çıkmamak üzere erbâb-ı say ve irfâna ayrı ayrı bir pâyeye vermek zarûridir. Denecek ki bir cemâat beyninde nazar-ı hâss-ı eshâbı alelkiyâma bulunacağı için masnûât-ı fikriyye de bazen fennden ibâret olan sâbit derecâta, bazen mevâsim gibi bir rengi bir renge uymayan mütegayyir fakat yine manîdâr safahatta tecellî eyley ki bunların temâşâ-gerânı elbette yek-dîgerinden farklı olmak lâzım gelir.

Kezâ târîh bilmek, ez-cümle sahâif-i zerrînindeki sadâ-i şehâmet ve mefharete nisbeten, cinsen intisâb duâsı uyandıran ananât ve mefâhir-i milliyeye vukuf nazar-ı ihtirâm ve tebcilde bulunmak herkese vâcibtir.

[67] Lakin erbâbı indinde buna başka türlü bakılır, başka bir kıymet ve itibâr bahş olunur.

Evet, herkes edîb ve müverrih olamaz; biri biraz, biri belki ziyâde yazacak, düşünebilecektir. Kezâ okumak ve yazmak böyledir. Şu da var ki zevk ve irfânın alelumûm efrâdda keş-â-keş bulması da mutlaka farzdır. Yazamayanlar yazanlara bizzât neşr-i maârifet edemeyenler şâyân-ı mütâlaa-ı âsâr vücûda getirenlere bezl-i takdîrât etmelidir. Bilhassa bunlara karşı istihfâf ise neden îcâb etsin?

İbtidâda, hatta her başlangıçta yazı yazmak üzere pek çok heveskâr meydana atılır; bir sınıf teşkil ederler. Sonra birkaçı ayrılır, birkaçı geriler, eğer kuvvet ve gayret mevcûd ise aldanılmaz. Yeter ki insan onları takdîr ve hüsn-i istimâl edebilsin.

Yukarıdaki musâhabeden fazla mütâlaa beyânını, daha mufassal ve mukni meseller îrâdını zait add ediyoruz. Çünkü âsâr-ı edebiyeye güneş gibidir. Şuâına bilcümle mevcûdât arz-ı iftikâr eder.

Yalnız ne var ki o mecmûa-i feyze yaklaşıp iyiden iyiye müstefiz olmanın şerâiti olmak lâzım gelse hâşâ bizim de [68] mesâîmizin hebâ olacağından ürküp muârizîn gibi bir noktada tevakkuf eyleyiz vâki olurdu. Ne demek mi isteniliyor?

İşte o hulâsa-i nükte hulâsası: Meâsir-i edebiyeye ve fikriyyeyi manen istihlâka hazırlanan ezhân-ı nevredîdegâna semmden better tesîrde bulunup telîn-i nâm ettirmemek için imâl-

i fikirde teşhîr-i metâ-ı dânişde şâyân-ı itibâr, dakikalar gözetilmelidir. Bu ise hepimiz edîb ve muharrir olmayalım ancak yetiŖecek olanlara bir meydan-ı Ŗevk verelim, bu sûretle biraz da emîn olalım ki uçmak için kanat taşıyan envâ-i mahlûk vardır; fakat kimisi kıtalar, ummânlar gezer yorulmaz, kimisi havaya çarpmakla cenâhından nûŖîne-i sadâ, bir zıll-ı safâ bile hâsıl edemez.

1.11. Unvân ve Mevzû

Unvân ve mevzû beyinde münâsebet ve irtibât gözetmek ezhân-ı erbâb-ı mütâlaadan bir zübde-i meâl -hiç olmazsa- bir hayâl bırakmak teemmüle şâyân bir meseledir. Öteden beri nazar-ı dikkatimizi celb edip duran Ŗu bahsi artık meydana atmayı, bir çâre aramayı münâsib gördük. Çünkü ele gezen âsârın ne ünvânları itibarıyla muhteviyyâta ve ne mündericâtı değerinde ser-nâmelerini mutâbık bulamıyoruz, ne kadar çok kıymetli vakitler zâyi' ediyoruz!

Bu kadarı bizim hesâbımıza [69] göredir... Acaba daha sâir aldanıp kitap alanları, sabahlara değin -bir netîce çıkarmak üzere- bî-hûde zaman kaybedenleri ne yapalım?!..

Hangi Ŗube-i ilmiyye ve fenniyyeye taalluk ederse etsin, meslek-i tahrîr ve tasvîr cidden nâzik, dakik bir mühimmedir. Haddden ziyâde ehemmiyet verilerek mahsûlât-ı kalemiyyemizin emîn ve kıymetli bir gencîne-i takdîr ve rağbete temâdî ve bekasına çalıŖılmalıdır. Hâtırdan çıkarılmayan bir garîbedir. Vaktiyle "Anatol Frans"⁴⁰ 'ın Abey"⁴¹ ünvânı altında hikâyelerini okumuŖ ve tercüme etmiŖ idik. Hissiyyâtımızı olduğu gibi tekrar ve beyân edelim: Malûmdur ki "Abey" bal arısı manâsındadır. Bu mübârek... Bu müfid mahlûk hakkındaki evsâf, en mukaddes lisânlarla îrâd olunmuŖ. Kabûl edilmiŖ ve pür-sûd-ı mesâisi de nümûne-i imtisâl ittihâzına lâyıık görülmüŖ olduğu için -Abey ünvânını- birden bire bal arısı manâsına almak istedik. Sonra... Evet, sonra "Anatol Frans" ı düşündük. Bu zâtın, bu edîb-i Ŗehîrin edebiyâta büyük bir zekâ ve irfân ile intisâbı var. "Arı" nın hayat ve vezâifinden bâhis bir kitap yazacaklarına kail olamadık. Bittab eseri mütâlaa etmek lâzım geldi. Ötede -kız erkek- iki asil çocuğun saf ve samîm muhabbetlerden ve Ŗurada burada

⁴⁰ [Anatole France (1844-1924). Ayrıntılı bilgi için bkz. Perin, C. (Ocak, 2011). *ÇaędaŖ Fransız Edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: Elips Kitap, 107-118.]

⁴¹ [Eserin orijinal adı Fransızca "arı" anlamına gelen Abeille'dir.]

lâ-kaydâne seyâhatlerinden başka bir söz yok... Sonra edîb bu çocukları eşhâs-ı hikâye [70] sırasına geçirip erkeğe Jorj... Kıza da “Abey” ismini vermiş... Garip bir münâsebet değil mi! Bu zât “Anatol Frans” olmasa idi elbette -mevzû-i bahs olan- nokta-i nazardan bir dereceye kadar muâheze olabilirdi: Fakat hikâyedeki kıymet ve letâfet... Bâ-husûs o muhterem edîbin kalemindeki iktidâr ve mahârete karşı hiçbir itirâzda, hiçbir hürmetsizlikte bulunulamaz... Çünkü hakkındaki tereddüdümüzü hikâyenin şûh... Mütebessim, zî-edâ-i ifâdât ve muhteviyyâtı, esâsından izâle etmiştir.

Şimdi netîceye gelelim:

Bir zaman üdebâ ve şuarâmız, en ziyâde gazel, kasîde, rübâî, müstezâd, bahâriyye ve-sâire gibi mahdûd birkaç ünvân altında tasvîr-i efkâr eylerdi. Okunandan ne anlaşılacağı malûm idi. Karide tereddüd ve taaccüb endîşeleri hâsıl olmaz idi. Elbette -biri birinden farklı olmak üzere- gazel gazel idi, kasîde kasîde.

Bugün edîbimiz, nesrimiz inbisât buldu, vüsat peydâ eyledi. Ittilâyâ yüz tuttu. Buna tekrar hamd ve şükür ederiz, lakin ortada mevzû yok... Unvân yok! Yâhûd şu kabîlden ünvânlar pek parlak: Nevâ-yi Hicrân, Nâle-i Uşşâk, Mehtâba Karşı, Perestîde-i Rûhuma, Nevâ-yi Teessür, Feryâd-ı Âşık, Yardan Temennî, Hâtıra-ı Sevdâ, Tefekkürüm, Teslimiye-i [71] Kalb ve-sâire ki yalnız kuru birer terkîbden ibâret... Pek çoğunda ma’na... sanat görülemez. Geçenki nüshamızda teşhîr edilen Ahmet Haydar Bey’in Halit Ziya Beyefendi kardeşimize ait olan (Leke)⁴² ünvânlı makale-i edebiyeyi -benimseyip- “Zavallı Margarit” nâmıyla neşre cesâret etmeleri o kabildendir! !

Dersâdet: 13 Temmuz: 1319

⁴² [Leke adlı kısa hikâye, genç ve güzel bir kızın hastalanmasını ve mendilindeki kan lekesini anlatmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Uşâkîzâde Halid Ziya. (13 Kânûn-ı Sâni 1309 / 17 Receb 1311 / [25 Ocak 1893]). “Leke”. *Mekteb*, (2), 54-55. ve _____. (1311), Leke, *Nâkıl II*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası, 145-150.]

1.12. [Unvân ve Mevzû - 2]

Geçenki icmâlimiz mevzû ile ünvândan bahis idi. Şimdi bundan bir nebze daha bahsedeceğiz: Mevzû -hangi bahse taalluk ederse etsin- bir şeyi ihâta etmek, nazar ve fikrimize o şeyi hedef ve makes ittihâz eylemek ve daha doğrusu fikr-i beşere marûz ve cilvegâh olan nokta demektir. Mevzû ne kadar mütenevvi olsa mahfûzâtımızdan, mahsûsâtımızdan yine hâric değildir. Yeter ki o hedefi intihâbda isâbet edilsin. Efkâr ve hissiyyâtımızın cevelân-gâhı olan bu noktayı aynıyla muhâfaza ile tasvîre muvaffak olmak bittab derece-i şerâit ve gavâmızna vukuf hâsıl etmekle mümkündür. Ve fakat mademki söz, fikir insana mahsûs ve muhtass-ı sıfât-ı mümeyyizeden madûddur, insan kendi kendini tarîften ve azm-i merâmına karşı -arz-ı nâz ve bisât eyleyen münâzır [72] ve safahat-ı âlemi temâşâ ve tavsîften âciz ve mahrûm olmamak tabî-i kabil midir? Bilakis öyle bir âşina-yı merâmın husûlü ile nazar ve dikkatimizi okşayacak elvâh ve eşyâyı büsbütün kendimizden, muhîtimizden add ediyoruz. En ziyâde mevzû ittihâz kılınan - ufuklar, zî-renk semâlar, şûh ve zarîf ve mühîb ve vâla bulutlar, denizler, dalgalar, sâhiller, dağlar, ırmaklar, velhâsıl sular, şelâleler, ormanlar, çemenler ve daha sâir nice halâyık ve mükevenât- insana mechûl kalacak kalemle tavsîf olunamayacak şeyler değildir... El verir ki rûh ve nazar bu eşyâ ile biraz istînâs hâsıl etsin, fikir o hakayık ve bedâyî takdîr ve takdîs eylesin, heyecân ve darabâtına enîs olan bir kalb ile o eşyâ arasında ne büyük alâik ve münâsebât olduğu derhâl taayyün eder. Ve o kadar tabîi ve rebîi sânihalar, barakalar tecellîye başlar ki onların hepsi birer şiir... Hepsi birer mevzû olur! Bu bahsi daha ziyâde tafsîl etmeyeceğiz. Asâr ve dühûrun seyl-i hurûşânı ile devr-i iktâr eyleyip gelen ve insanlara da yegâne vâsıta-ı beyân olan lisân, leâlî-i elfâz, şimdi karîha ve müfekkiremizdeki mazâmin ve maânîden daha rengîn, makbûl-ı mâhiyyet ve kabiliyyet izhârını hâiz ve câmidir. Demek istiyoruz ki manâya zarf olan elfâz ve bir araya dizmekle vücûda getirilen ibârât âdetâ bir şiir addediliyor ve hâricin, muhîtin tesîr ve münâsebeti katen aranmıyor...

[73] O sebeble elfâz nâzımlardan, nâsirlerden daha şâir, daha edîb görünüyor... Ve yine o sebeble o şeylerde mevzû bulunamıyor ve-yâhûd o mevzûlara münâsib bir ünvân verilemiyor!

Teemmüle, teslîme şâyân bir dakikadır ki vaktiyle âmil lisân, meselâ “nazar” kelimesini rüyet manâsına hasr ve istimâl ettikten sonra “manzara” ve “menâzırî” bir sûret-i tatbîk-i sâikasıyla ondan iştikaka mecbûr olmuştur. Şu hâlde bakıp göreceklerimiz lâıkiyla ihâta ve arz edilemezse onu kusur... Büyük bir kusur saymaya nasıl makûl bir sebep olabilir? !

Bugüne kadar serd edegeldiğimiz mütâlaât-ı edebiyenin hüsn-i tesîrine -delîl olmak üzere- vârid olan âsârın şimdi yek-dîğere rüchân ciheti aranıyor ve böyle bir meşher-i edîbin -nazm ve nesr- kısımlarından daha başka bir tarzda olması tavsiye olunuyor. Hepsî doğrudur; fakat bunda o mertebe-i faide aranamaz. Âsâr-ı vâridenin temyîz ve tashîhi lâzım gelenler mecmûamızda zaten nihâde-i mevki-i intişâr oluyor. Bunlar -yüzlerle manzûm ve mensûr- âsâr miyânından tab ü neşre lâıyk görülenleridir ki bir mertebe daha tefrîk ve temyîzlerine hâcet kalır mı? Sonra yekûn bulunmaz... Bir faide-i temîn olunmaz. Bu davâyı terk edelim ve edebiyâtın -müntahib bir güzîde-i âsârdan ibâret ve hissiyyâtı kalbiyyemize- tercümân olduğuna göre bast ve temhîdi yoluna gidelim. Biraz yazalım fakat muttasıl [74] değıil şöyle düşünerek... Bir derece fâsıla vererek mevkie, zemîne, biraz da bizi bize tanıtıracak hissiyyâtımızı mezc edelim. O vakit müddeâmızı tenevvür eder, meydana o kadar rûh-nevâz, dil-pezîr âsâr ve neşâid ve bir mısraına, bir harfine âşık, perestîşkâr olunacak öyle menâkıb ve muhalledât vücûda gelir ki o mazhariyât-ı edebiyeye-i âliyenin fevkinde artık daha mübeccel ve nezâhet-tırâz bir safâ-yı edeb ve şâiriyyet tasavvur edilemez!

Âsâr-ı edebiyeyi tettebbu sûretiyle nikât ve gavâmız-ı lisâniyye hakkında bir fikir icmâli peydâ etmek, çalışkan ve müdekkik bir mütâli için pek büyük bir muvaffakiyyettir.

Şüphesiz efkârın: rakik, dakik, cevval, hassâs, zî-hayâl-i derecât-ı bedîa: muhtelifesini tayîn ve tefrike muvaffak olmak neve-mâen mesâlik-i edebiyeye dâir bir vukuf ve irfâna sahib olduğunu isbât eyleyebilmekdir.

Bundan sonra yazı yazmak için sühûlet, karîhada bir cevdet, kalbde saf bir ârzû ser-nümâ-yı zühûr olur. Ve o dikkat ve tettebbu netîcesidir ki müsâdif-i nazar olan eşyâ hep birer manâyı câmi bulunur.

Şimdi nuhbe-i emel ve fikrimiz, ister küçük bir nazım ve şiire, isterse edebî, ahlâkî bir hikâyeye inhisâr ve taalluk etsin, zihin o mertebe-i itâb edilmeksizin -semere-i matlûbesiyle beraber- sâha-i mazhariyyete îsâl olunur. Bu dakikaların aksen tecellîsinde [75] ise müfekkire -bir perişânlık içinde- kalarak en âdî tasvîre bile hazırlanamaz. Nedense hep tanıdığı şeyler... Fakat bu güzellikleri, bu mevhibeler nazarında kanatlanmış uçuyor. Bir türlü kuvve-i âmile-i beyâniyyesine uğramıyor... Biz öylelerini bilir ve elân ve eshâb-ı zekâyâ acırız ki itidâl, kanâat gibi şerâit ve dakayık-ı hikemiyyeye riâyetle evkat-güzâr olmuş ve daha doğrusu o bâriz ve bârik zekâlarından -henüz inkişâf eyleyen nice devre-i şebâb erbâbının ne mertebe hakk-ı istifâdeleri olduğunu teemmül eylemiş olsalar idikalemlerindeki sarîr-i neşât ve mesârı o kadar çabuk terk ve iskât etmezler idi? ! Fakat heyhat! Âsâr ve efkâr-ı edebiyye için nedâmet mümkün olamaz. Bir nâm ve kalbin sathiyeye-i intibâ ve insicâma geçen sünûhâtı bir rûhun kitâbesi gibi nedîm-i beka ve ebediyyetidir.

Güzel hikâyelerden âdeta mahrûm bulunuyoruz. Pek çoğunu beğenmiyor ve daha doğrusu mevzû-i meâl itibâriyle takdîre lâayık göremiyoruz.

Hikâye: Hani şu romanların tıfıllısı add olunan hikâye okunur, söylenir. Zahmetsizce bir mütâlaadan sonra -zihn-i lasîf ve ferah-âmîz bir hâtıraya, bir vakaya muttali olur. Arada o kadar fasıllar, bâblar, sahîfeler yok, arada o kadar müteaddid kahramanlar, [76] şahıslar görülmez. İsim tahattur edilmek ve muttasıl sahîfe karıştırılmak müşkilâtı- hele hiç yoktur.

Hikâye: Öyle zannederiz ki muharrirlerinin hemen kendi hissleri doğru, yanlış atılan hatvelerinin izleridir. İçinde şöyle göz önünde cereyân etmiş vak'alar dâhildir. İşte asıl marifet de, yeni bir şeyin, bir vak'anın o tazeliği ile beraber tasvîrine, tahrîrine muvaffak olmaktır. Bizim hikâyelerde... İbtidâ eden mukaddimeler pek şık! Âdeta bir tablo! Hakikaten dünyanın en rengîn ve bedî nikatında mebnî olan sayfiyyelerimizin, köşklerimiz, pencerelerden, korulardan evrâ-bân-ı nazarlara Çamlıca, Boğaziçi, Marmara, Adalar gibi biri diğere nazîr olmayan tatlı, besîm ufuklar mevid-i telâkî oluyor! Güzel ve elbette güzeldir! Fakat daha mukaddimedeyiz, sonra hikâyemize zemîn teşkil edecek, netîce verecek ki işte hep müşkilât bu sonraki cihette kalıyor...

Şimdiye kadar okuduğumuz hikâyelerin ibtidâ ve intihaca o mertebe karışık, muğlak olanlarını tahattur ediyoruz ki muhâkememizde bir türlü kabûl olunamayan manâsız netîcelerine karşı alelâde tasvîr edilen hikâyâtı daha müreccah buluyoruz!

Rüyânın hiç olmazsa ümîd-bahş, hayret-âmiz bir tabîri olur hikâyelerimizde o da yoktur! ?

Evet, hikâye bir anda okunup meâli inşirâh-ı kalbe medâr-ı [77] vakayi musavver bulunur. Fakat bu vakayi-i hissiyyâtın o güzâriş ve temâyülât-ı gayr-i ihtiyâriyyesini nasıl tedkîk etmeli ve ne tarz ü beyân ile tasvîr etmeli? Hikâyelerde belki daha bazı dakayık ve kavaide riâyet olunmak lüzûmu mahsûstur. Şimdi o kabîl hikâyeleri nası intihâb edip ne tarz ve zemînde kaleme almalıdır.

Efkâr-ı edebiyye için bir nazariyye gibi telakki olursa bile zevk-i âşnâyân-ı edebce âsâr-ı edebiyede bir mertebe aranması büsbütün dâire-i salâhiyyettedir. Bu salâhiyyet -kavid-i nazariyye-i edebiyeden bî-gâne olmayanların ya îcâb ve husûl-i teessür ve-yâhûd iktisâb-ı neşât ü sürûr eylemelerine medâr ve münhasır olan zevk-i selîmden ibârettir.

Şimdi biz, bu iki nokta-i nazardan muhâkemâtımıza devam edebiliriz: Kitâbet sûretiyle tasvîr ve tebyîninden lüzûm görülen mahsûsât-ı kalbiyye -nazım olsun veya nesir bulunsun- elfâz ve maânîsi itibâriyle bir kıymete mukarin olmuş demektir. Şimdi öyle bir eserin üzerimizde icrâ edeceği tesîri takdîr ve tedkîk etmek lâzım gelir: Nazar hoşlanmış, rûh müteessir olmuş... İşte bir dakika ki istiknâhına kifâyet eden zekâ, vâdî-i kerîm-i edebden ne mertebe nasîbedâr olduğunu isbât ediyor... Hakikaten -anlamak ve sonra yazmak, yazılanı okumak ve sonra sevdirmek- tarz ve meslek-i edebîyi ihtiyâr edenlerin birinci derecelerde düşünecekleri dakayıkandır. Manâda vuzûh ve hakikati, ifâde de selâmet ve metâneti [78] -birbirine uygun ve mütenâsib- düşürmek ve bu sâyede kıymetli bir hâtırayı, rengîn bir manzarayı, ihyâya çalışmak ne büyük bir muvaffakiyettir!

Denebilir ki öyle güzel bir eser-i edebîyi vücûda getirmek -bir sevdâ-yı müebbedin hayâl-i perranını teşhîs ve cüst [ü] cûda kalan bir nazarı -zâyiâtını azm-i ihyâ ile vakfe-pîrâ-yı tefekkür olan müteellim, mütehassir bir ruhu- hep hazîn ve endîşe-âver hâtıralardan hâlî olarak biraz işgal, biraz tesliye edebilmek tecelliyât-ı insaniyye miyânında pek büyük bir mazhariyettir!

Bu nokta-i nazardan efkâr-ı edebiyye için bir hadd olmamak tabîidir. Fakat bu şerefi, bu meziyyeti ihrâza hangi ser-mâye kifâyet eder; bilir misiniz? Sermâye-i istidâd! Biz istidâdın, tekemmül ve terbiyesini, inbisâtını kabûl ederiz ve Süheyl buluruz. Ve öyle farz eyleriz ki ulûm-i edebiyyenin, fûnûn-ı müdevvenenin, nazâriyâtı, eşkâl ve tatbîkatı matlûb olan zemînde yazı yazmaya, tercümân-ı hissiyyât olmaya kâfi değildir.

Bir mazhariyyet-i edebîyye için esbâb-ı müessire hassâs ve rakik bir kalbe, nâfiz ve ulvî bir nazara mâlikiyyetten ibârettir. Bu kalb, merbût ve mensûb bulunduğu kavmin bütün mefâhir ve menâkıbını tahattur ve mülâhazadan mütehassıl hissiyyât-ı necîbe ile meşhûn olursa mehbit-i ilhâm ve zaferdir. O nazar, hâfıza ile tezyîne, tesrîre medâr-ı esrâr- hilkati, [79] mehâsin-i tabiatı, -mekârim-i kavmiyyeye göre tersîm ve tasvîre makes olursa efâzıl-ı beşerdir. Bu dakikaları zâmin olan sözün, neye taalluk ederse etsin yani şiir olsun, hikâye ve hâileye müteallik bulunsun teshîrinden hâlî olabilecek mütâlî tasavvur edilemez zannederiz...

İcmâl yazarken sözün hulâsası, kıssası neden söylüyor, mütâlaası vârid-i hâtır olmuştur. Hâlbuki (icmâl) lûgatını nazar-ı dikkate alan köylü lisân-sinâs nazarında tebyîn-i hakayık için inişli yokuşlu, bilmem uzunca birtakım şeyler yazmak lâzım gelir. Bu ise bize göre makbûl sayılamaz. Şimdi isterse (icmâl-i edebî) lerimizi bir şehirli de başka manâlara alsın. Evet, sözün kıssası karîn ve rağbet olur. Kudemaca, bâ-husûs, Isparta ve Rumelilerce îcâz-ı kelâm âdeta ibka-yı nâm mertebelerinde hâiz-i ehemmiyet idi.

Garb ahvâl-i edebîyyesinde (Lacnisme)⁴³ nâmı verilen tarz ve beyânın hâlâ yer tutmakta olması şâyân-ı tezkâr ve itibârdır. Ne şüphe sözün ihtisârı, şeklinde yani elfâzında iltizâm olunur. Manâsına gelince o kısalık şüphesiz ziyâde düşünmek netîcesidir. Şimdi faide sözün kıssasında mı, mufasssılımda mıdır suâli de vârid olabilir.

Dikkat buyurulsun geçen de bir kitapçı [80] dükkânında cereyân etmiş olan bir mükâleme-i garîbeyi arz etmek isteriz. Bu mübâhise bir müellif ile bir mütâlî beyninde devâm etmiştir. Müellif tanılan zat kırk sahîfeden ibâret bir eser neşr etmiş ve bir nüshasını diğerine ihdâ

⁴³ [Fr. *Lacnisme*. Mehmed Zîver Bey bu kavramı edebî eserlerin az kelime ile birden çok anlam katmanı oluşturabilmenin Batı edebiyatında bir kavram ile gösterildiğini anlatır. Ayrıca bkz. Saraç, T. (Eylül, 1994). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. (5. Baskı). İstanbul: Adam Yayınları, 807.]

eylemiş. O zat eseri maalmemnûniyye kabûl edip mütâlaa ettikten sonra teclîd ettirmiş ve müellifine tesâdüf eyledikte sadece : “Okudunuz mu saçmaları” istemez ecinne mukabil şu cevâbı itâyâ mecbûr olmuştur : “Estafirullah ne buyuruluyor? ! Okudum müstefîd oldum. Lakin teclîd ettirdim de şeklen pek küçük kaldı. Şöyle bir kamus kadar hacmi olsaydı görenleri daha ziyâde memnûn edebilirdi. O koca bir cild tabîri nerede, bu nüsha nerede!”

Müellif biraz gülümseyerek düşündü ve sonra muhâtabına dedi ki : “Hakkınız var kitaptan maksad o buyurduğunuzdur. Lakin hacim bahsi bunda dâhil değildir, eser olur ki otuz cild teşkîl eder, kıymeti az olur; eser bulunur ki birkaç sahifeden ibâret kalır. Muhteviyâtındaki ehemmiyet, değil yalnız müellifine hatta mensûb olduğu millete şerefler bahş edebilir. Muallâkat-ı sebadan bahs etmeyeyim. Şark ve Garb’ın erbâb-ı kalemini muhâkeme ve mukayese ediniz; bu fark bir anda tezâhür eyler. Yalnız kıymet ve ehemmiyet-i mündericât anlaşılmalıdır. Çok hakîmler, şâirler, muharrirler görülmüştür ki sebep-i iştihârları hemen bir esere, belki bir nutuka bir şiire *inhisar* [81-6] etmiştir. Bazıları da ziyâde yazmış olabilir. Lakin tedkîk edilince mâhiyyet-i eser mütâli ve münekkid nazarında bir keder ve zahmet telakki edilmiştir. Bir de var ki ulûm ve fûnûna hizmet etmek her dânişmend için vecîbe iken meziyyet-i fikriyye sırasında her küçük ve-yâhûd büyük bir eserin kemâl ve ulviyyete delâlet etmesi kabil değildir. Buralarını böyle anladım. İzâhını lütf ederseniz bittab memnûn oluruz.”

Şu mükâleme bizim hem istifâdemizi temîn ve hem de taaccübümüzü celb etmiş oldu!...

İsterse okumakla o baktaki bir fikir hâsıl ediniz, isterse o fikri beğendirmek için mütâlaât-ı edebiyenizi yazmakla meydana koymuş olunuz. Maksad-ı edebiyât dâimâ müntesibînini temeyyüz ettirerek bir meziyyete sâhib etmektir. Bu meziyyet ferdde ise efrâda, daha ziyâdesinde ise umûma, cemiyete, târîh-i edebiyâta, bir şeref bahş etmiş olur. Fakat bir mefharetin şaşaasını idâme eyleyecek olan mesâî, zevk-i edebî ile masrûf olmazsa müntic-i muvaffakiyyet olmak ihtimâli yoktur. Şimdi buna mütâlaât-ı edebiyeye, o mertebe hakayık ve mehâsinden bir nümûne olmalıdır ki ukûsu hemen kalplerle nazarlardaki tesîrâtından ibâret bulunsun: Şu hâlde sahâ-i istifâdeye konulacak âsâr ve levâyih meşmûl-i nazar-i itibâr [82] olmak için ne kadar dakik ve mutenâ renkleri hâvî olması iktizâ edip etmeyeceği cidden muhtâc-ı mülâhazadır.

Zaten bilinmelidir ki sözün âdîsi yalnız söylenip mümessilât-ı matbûada görünmüştür. Fakat o sıraya geçen efkâr ve mülâhazât, sâriflerinin iktidârına göre bir kıymeti hâiz olmalıdır. Bu kıymet, edebiyât gibi müzekkî-i ahlâk ve mutayyeb-i rûh olmak hasâiline taalluk edince düşünölmelidir ki o vâdîyi takîbe heveskâr olan erbâb-ı dâniş için ne mertebe dakayık-ı beyn olmak lâzımdır!

Evet, dünyada en muazzez, fakat en ağır bir vazîfe tasavvur edilirse denilebilir ki “mütâlaât-ı edebiyye” de bulunmaktır. Çünkü bunun fenn gibi nazariyyât ve ameliyyâtı yoktur. Bir defa söylenecek bir defa yazılacaktır. Bu meslek öyle müsâmahaya gelmez ve atılan bir mermi gibi geriye dönmez. Ne hevesâne revşler, ânî sözler istemiyor.

Dâimâ temenniyât-ı mahsûsası birdir: Kalplerin ve hâricin yine dillerde peydâ ettirdiği ukûsun mahsûsâtı olan mütâlaât-ı edebiyye mutlaka rûhtan ruha izhâr-ı âşinâyı eder birtakım ilhâmât-ı kalbiyye olmalıdır. Aksi evet bunun aksi yine sû-i aks-i kabîlinden olur ki öyle bir sadâya sımâh ve nazar bir kere aldanır. İkincisinde onun hoş bir sadâ olmadığı hem derhâl tebeyyün eder, hem de durup ihtiyâr-ı külfet ve temâşâ edenler yine ihtâr ve tenbîhte bulunur. Şu mukaddimeye göre heveskârân-ı edebimizin nazar-ı dikkatlerini celb [83] ile fikirlerini muvâzenesiz ortaya atmamalarını ve bâ-husûs ya lisânımızdan, yâhûd elsine-i Garbiyye’den nakl-i mehâsin eyler iken öyle hûd-pesentâne mukayesâtta bulunmamalarını ricâ eyleriz. Zîrâ malûmdur ki bilen bilmeyene karşı yazar. Yâhûd bir mertebe daha terakki için kesb-i malûmât için tecrübede bulunur. Bu hâlde iki sûrette de kayd-ı inhisâr vardır: Birinciye göre gördüğü, okuduğunu şeyleri bir defa anlamak ve sonra yazmaktır. Fakat nasıl yazacak işte burası şâyân-ı dikkattir. Biliyor gibi davranan mütâlaât-ı müktesebesini zihninde güzelce muhâkemeye mecbûrdur. Muhâkeme ise bir şeyin esasına vukufu olan için mümkündür. Düşünecek ki bir bahsi nasıl nakil ederse hâiz olur?

Telîf şöyle dursun tercüme olunacak âsâr için dahi bu cihet câ-yi mülâhazadır. Bahsimiz bir sarf kitabı için değil ki yarınki tecrübemiz üzerine değiştirilsin, başka türlü söylensin, yazılsın, okuyan hisseder ise -bazı tabâyie göre- muvakkat olsa bile birçoğu için tadîl-i teessürâta birdenbire muvaffak olunamaz. Öyle yazacak, o hükm-i edebîye inkıyâd edecek. Hâlbuki telîf birtakım tetebbuâtın yekûnünden hâsıldır. Vücûda getirilecek hulâsasından sıhhat-ı izân ve emniyyet-i vicdân olmalıdır. O zaman malûmât-ı tâmme

sâhibi olan anlaşılır. O zaman emel edilen netîce-i takdîr ve raġbâta mazhar olunur. Hilkatin takdîr [84] ve raġbeti ise -şüphesiz fevaid-i bahş bir liyâkata mukabil mükâfât sayılır. Bu mükâfâtı er ya da geç kazanmak, yâhûd büsbütün mahrûmu olmak ihtimâlâtı da hâtıra tevârüd eder; zaten sâhib-i gayret geçinen nazarında buna intizâr edilmez. O dâimâ meşgul olmalı, yeni mevzûlar bulup arz etmelidir. O zaman bir müellifte- bu usûl ve şerâit üzere çalışmak gayreti aynı mükâfâttır. Kime nasîb olsa sezâ-yi gıpta mazhariyyâtıdır. Çünkü mesâî-perverlikle mahdûd demek lâzım gelen istifâdesine kıyâsen hilkatin istifâzası daha mühim mertebe-i kıymet ve saâdettedir. Terbiye-i fikriyyede hemen o sâyede husûl bulur.

Bir muharrir, bir mütercim, Elifba tadrîsiyle işigal eden muallim gibidir. İstidâd gözetecek, tadrîsâtını bir mukayes dâhilinde yürütecek; derslerinden ne tesîr tahassul ettiğini her gün her saat anlayacak ve yalnız sağlam bir metâi tavsiyede bulunacaktır.

Keza bir kalem sâhibi için bu noktalara riâyet vecîbesi gibi bir derece daha takayyüd vazîfesi vardır. Evet, fikirlerden izâle-i nekais etmek, tenvîr-i ezhâna hâdim olmak -eğer tecelliât-ı irfâniyyeden emîn kalırsa say onu kâfildir. Yoksa ortada hebâ-i gayret edene acıyan bulunsa bile gülen de bulunur.

[85] Şu kasırâne mütâlaât karîben bazı âsâr-ı cedîdeyi nazar-ı intikâda alacağımız için bir mukaddime kabîlinden arz edilmiş oldu.

Bazı âsâr-ı cedîdemizi nazar-ı mütâlaaya almayı vadetmiş idik. Bunda her vech ile muvaffak olmak ihtimâli olamaz. Zîrâ kuvve-i tasvîriyye-i mevzû kör tecellî-nümâdır. Bir kısmında isâbet olsa yine bir tarafında noksan bulunur. Yine olabilir ki bir noktada iki üç kusur birden ictimâ eder. Bunların ya biri görülür, yâhûd ikisi. Bâkî kalacak için söz söylemek de başkasına nasîb olur. Fakat o görülen cihet birinci defada noksan-ı bast-ı nazar etmiş olanı muâheze ettirir. Zaten erbâb-ı intikad birinin göremediğini görmeye çalışan takımdır. Diğer bir takım da bunları takîb etmiş olurlar.

Şimdi bizim tutacağımız meslek, iktidârımız dâhilinde tettebbuâtta bulunarak mahsûsâtımızı bir dâire-i insâfta arz etmektir.

Öyle tecellüd, öyle taassub-ı izhâr edilmeyecektir. Belki bir eseri dâimâ medh etmiş ve belki muhâsenâtı olmayanı da göstermiş olacağız, anladığımızı göre mevzûunu teşrîh edeceğiz. Yegâne ârzûmuz ise edebiyât-ı nokta-i nazarından pek ziyâde kıymeti hâiz olan mehbas-i intikadın bizde henüz mukaddime makamında kalan kısmını mümkün mertebe tevsîe çalışmak ve gerek nazımda ve gerek şiirde bezl-i mesâî [86] ile ibka-ı nîk-nâmî eylemeye say olanlar da bir mertebe daha tezyîd-i gayret etmektir.

Bu ikinci temennî-i hâlisemizde âsâr-ı edebiyeyi tetebbudan zevk alan, bilâhire tecrübe-i kalemiyyeye heves ve ibtidâr eyleyen nevresîdegânımızın bir mertebe daha tevsî-i nazar-ı edeb edebilmeleri için hangi âsârı intihâb ile mütâlaasından müstefîd olmak, ibtidâda ne tarzda mukaddimelerle tasvîr-i merâm olunacağını tayîne çalışmaktır.

Bir de, yazı yazmak hani iyi yazmak yok mu âdeta bir meseledir. Muharrir olur ki: pek parlak yazar revşini taklîd etmek kabil olamaz. Mecmû-i âsârından bazı kısmı hemen musanna, mutarrâ bir heykel gibi uzaktan temâşâ edilir. Kimi sanâyi-i lafziyye, gamız hayâllere, kimi de efkâr-ı ulviyyeye ehemmiyet verir.

Şimdi bir heveskârın şu kabîlinden yazılan âsârı muarrız-ı istifâza edebilmesi acaba taht imkânda mıdır? Hele remz-i hikmeti kalemine ser-mâye-i mefharet add ile yorulan zihinlerin mahsûlâtı hakikaten gençlerimizin istifâde-yâb olmaları nokta-i nazarından akîmdir. Mektepte iken ailesi ile muhâbereden başka tarzda emâre-i kalem etmeyen ve fakat îcâb-ı meyl-i edeble ilk hevesini, ilk gayretini bedreka-ı ittihaz ederek bir manzarayı tasvîre, bir hâtırayı ihyâya çalışan gençler için rehber-i istirşâd olacak bir eser lâzımdır.

[87] Ne yolda yazsın, hangi üslûbu ihtiyâr etsin. Bu iştibâhtan henüz fârig olmadık!

Nâbizâde merhûm Nâzım Bey'in "Seyyie-i Tesâmuh"⁴⁴ nâmındaki telîfleri o babdaki bazı ihtârâtı hâvidir. Okunursa anlaşılır ki matbûât âlemine bilfiil iştirâk edenlerce bu ciheti nazar-ı dikkat ve ibtisârdan dûr tutmak kata hâiz değildir. Öylelerin -kudretleri yettiği mertebe- mütâlaât-ı edebiyede bulunmaları pek lâzımdır. Şu hikâyede edeben şu meziyyet, şu şiirde fennen şu letâfet mevcûd olup olmadığı bildirilmelidir. Şüphesiz ki kail,

⁴⁴ [Nâbizâde Nâzım. (1308 / 1892). *Seyyie-i Tesâmuh*. İstanbul Matbaası.]

kalbinde hoş eyleyen sânihâtı zabta nasıl mecbûr ise mütâlaanı içinde dikkat-i edebiyesi olan da o sâniha üzerindeki tesîri tayîn ile mükelleftir. O vakit ortaya bir hakikat çıkmış olur, mütâlaadan daha ziyâde zevk alınır, hâtırdaki kalan meâller, tarzlar bir kuvvetle, bir itmînân ile kabûl edilir. Yazı yazmak, bir intizam ile mütâlaâta koyulmak gayreti bu vesile ile artar.

Zannederiz ki bu tefeyyüze mazhar olmak, mebhâs-i intikadın hayli tevsî edilmesine, hayli rağbet bulmasına mütevakıftır. İşte bade-mâ yürüteceğimiz bahislerde noksanımız nümâyân olsa bile azim ve niyetimiz muhâlesete makrûn olduğu için bir şey denemeyecektir sanırız. Vâkıâ münekkıdler için de münekkıdler vardır biliriz!

1.13. [88] Şikâyetlere Cevâb

Her eser neşr edilmek lâzım gelse bunlara mecmuamız kifâyet etmeyeceğini söylemek bile zaitdir. Vâkıâ şiir ve nesir -birçok eserler gönderiliyor.- bunların eshâbı, intizâr etme de haklıdır. Edîbini, nazmını matbû görecek, kendi kendine -birkaç defa mütâlaadan sonra- bildiklerine gösterecek... Okutturulacak, doğrusu biraz iftihâr edilecektir.

Ne deniyor bu bir ârzûdur, bu bir sevk-ı tabîidir. İnsan saînin müsmir olmasını her hâlde temennî eder. Bâ-husûs edîb gibi kalb ve nazarın feyz-i sünûh ve ilhâmına karşı zabt-ı heyecân edebilmek o vâdî-i güzîni takîb edenlerin büsbütün ihtiyârı hâricindedir. Güzel bir şiir okumak -ister nâzımı, ister mütâlii olalım- hassâs bir rûh için o mertebe-i Sübhân'ı, ulvî bir zevktir ki âlemde sad ve refâh-ı beşeri ihzâr ve teşkîl eden esbâbın hiçbirinde o eser bir güzîde-hiss olunamaz... Zaten söz kadar rûhu tenşît eder bir feyz ve hasa tasavvur edilemez. Meselâ, insanlarına sularına, eşcârına hâsılı nâ-çiz küçük bir mahlûktan âsûde yuvasında -bağteten- leb-i şefîk-i ebûyunun temâsına muntazır yavru kuşlara ve-yâhûd o yüksek ve sevimli semâların vüsat ve fûshatlerine -ormanların lisân-ı [89] tasvire alınan münâzırına münhasır bir şiir... Bir güzel sözün inşâdı gibi neşri ile mütâlaasıyla zevk-yâb olmamak hakikaten insan için mümkün değildir. Fakat söz, söz olmalıdır. Meselâ:

Kendi sevâhilimizin -hele şu mevsimlere mahsûs safâsını- ruha, nazara güşâyış veren nezâhetini... O maviliklere nâz ü hırâm u garâmıyla karışan yeşil... Besîm sâhillerin letâfet ve tarâveti ârâyış ibtisârına alarak şöyle bütün kuvvetiyle, muhabbet ve muhâlesetiyle yâd

ve tavsîf eyleyecek eshâb-ı zevk-i tabîatı kim takdîr etmez... Evet: Her eser neşr edilmek lâzım gelse mecmuamız sahâifi kifâyet etmez demiştik. Bu sebebledir ki tefrîk ü temyîz-i âsâra mecbûr oluyoruz. Gelen âsârın nazmını nesrine... nesrini nazmına fâik bulamıyoruz, bu ise teessüfe şâyân bir meseledir. Yazacağımız küçük bir şiir, iyice düşünülse bir derece muhâkeme, terbiye edilse fenâ olmayacak. Hâlbuki isticâl ediyoruz. Bir sûrette ki bir takımımız ilk müsveddeyi -olduğu gibi- yola çıkarıyor. Mavi, kırmızı, siyâh hangi mürekkeb ile yazılmışsa öyle geliyor... Kurşun kalemi ile tesvîd edilenleri de eksik değil! ?...

Zannederim ki edebiyâtın manâsı da edebdir!

1.14. [90] Bazı Âsâr Hakkında

Şimdiye kadar vukû bulan temenniyâtımız -hangi tarz ve usûle tebaen terakki mümkün olduğunu yani nasıl yazmak düşünmek, tetebbuda bulunmak iktizâ ettiğini- îzâhtan ibâret idi. Maalesef buna pek az dikkat eden oldu. Birçoğu yine bir iki mahûd tabîri, pek eskimiş ünvânları, mevzûları tekrardan vazgeçememiştir.

Muntazam bi tahsîl gördükten ve -asıl mektep demek olan- mektepten sonraki zamanını dikkatle, kıymetle tetebbuâta hasr eyledikten sonra yazı yazarların muvaffakiyyât-ı edebiyesi de nazar-ı itibâra alınmıyor... Muttasıl yazılıyor. Ve o bî-çâre genç dimâğlar bî-hûde itâb ediliyor!

İşte birer misâl ile bu bahsi açıktan açığa îzâh edelim: Tuhfe-i Lame, İştîyâk-ı Rûh, Hâtıra-ı Hayâl, Bir Gazel, Hâtıra-ı Saâdet, Firkat, Hasret, Neşîde-i Leyl, Peri-i Şiir, Sürûd-ı Sevda, Altı Senelik Bir Ömrün Tesîri, Kış Manzaraları, Köy Âlemi.

Şu on üç parça eseri vücûda getirmek için sarf edilen mesâî ne kadar kıymetli birer ömr-i edebîdir. Hâlbuki bunlardan hiçbiri neşre, tashîhe lâayık görülememiştir.

Takdîr olunmayacak bir semere için öyle sâhib-i heves ve isticâl [91] olmada ne fâide vardır? Ünvâna bakılsa hayli düşünülmüş. Güzel isim bulunmuş. Fakat mündericât yok. Acaba isim ve ünvân kadar muhteviyâtta ehemmiyet verilmek lâzım gelmez mi?

-Kış Manzaraları- deyip bir silsile-i nazm vücûda getiriyoruz. Şimdi bu ser-nâmeden ne beklenir. Kışa mahsûs münâzır değil mi? Hayır öyle şeyler yok. Mesait ve cevâmiden ve terakkiyyât-ı maâriften bahsederken;

“Şu beyâz gül ki kışa aittir.
Pek latîftir ve medhi zaitdir.”

Deniyor ve o zait medhlerde bulunmak için sebep de gösteriliyor:

“İşte bunlar, bütün bu şeyleri kar,
Hep beyâz rîşelerle setr etti.”

Yazık bu sayımıza ki bizi lisâna alınmayacak bî-sûd taab ve meşakkatlerle işgal etmiş oluyor.

Hadd-i zâtinde Kış Manzaraları pek güzel bir ünvândır: Sâhillerden başlayarak vâdîlerin biraz yüksekliklerine ve zirvelerden, şevâhik-i cibâlden vâsi ve sevimli yamaçlara, safhalara hemen az bir zamanda bast olunan o busât-ı letâfeti, o meşşâta hikmeti, geniş fakat keşfi bir semâda -artık yükselen ve kesb-i kıymet eden güneşin- istitâr ile [92] ziyâsından ısınamayan tabîat... Hâsılı vaktinde yine mâye-i feyz ü tarâvet olmak üzere kar denilen o gaze-i hikmete bürünen kâinatın vakar u azamet diye tabîr olunabilecek o vaz-ı pür-samt ü mekânetini nasıl münâzırın eltâfı ve en şâirânesi add etmeyelim! Bu âlemlerin hemen her dakikasında bir kıymet, bir fikr-i şâiriyyet mündemicdir: Evet elvâh-ı tabîat miyânında -mevâsimin tesîrâtına göre- dâimâ bir neşât, bir cân hiss edilir: Fakat nazar ü kalbi hissiyyât-ı teemmül ve teessür ile uyandıran, düşündüren “Kış Manzaraları” ne nisbetle bahârın ihsâsâtı âdî bir sevinçten, inbisâttan ibâret kalır!

Hele bir kış gününde mevvâc-ı denizlerden, musîb-i dalgalardan, bir mersâ-yi Saâdet’e inmeye çalışan bir geminin dağınık yelken ve arma ile manzûr olan heyeti -biraz heyecân-âver ise de- sanâyi-i nefise erbabına en ziyâde güzel zemînler teşkîl eden münâzırdan madûddur. Şimdi biz “Kış Manzaraları” nda hiç olmazsa tabîat bir derece taklîd ve takdîr edilerek tasvîr olunmasını ârzû ederdik!

Gelelim “Köy Âlemi” ne ki manâsızlıkta, birincisinden daha bedterdir: Asıl garîbi ise bu iki mevzû için nesre mukabil vâdî-i nazmın intihâb edilmesidir...

Acaba yazı yazmaya yeni başlayanlar için nesir daha muvâfık ve müsait [93] değil midir? Nazım ile uğraşmak ve herkesin mazhar-ı istihsânı olacak bir bedîa vücûda getirmek pek müşkil, pek büyük bir muvaffakiyyettir. Nesir ile evvela işe başlamalı ve süheyl olan vâdîlerden geçmelidir.

Öyle “Kış Manzaraları” gibi kutublarda asırlardan beri tebdîl-i şekil etmeyen ve diyârımızda da arz-ı veche-i ibtisâm ve hazâret etmesi üç dört aya müftekır kalan tabîat-ı külliyyeden bahse ne lüzûm var? !

“Köy Âlemi” için de aynı nasihatı tekrar ederiz; zîrâ köy âlemleri tabîîlikle karışmış ehâsin-i bedâyiden ibârettir. Bir köy manzarası, bir çiftlik âlemi gibi âguş-ı tabîatte serbest yaşayan benî-nevimizin elvâh-ı hakikiyyesidir. Yazdıklarımız yine bize benzer veya benzetilemezse o “Köy Âlemi” değil yazarların kendi kendilerine mahsûs bir âlemi olur ki hârice ukûsunu göstermek maâyibden başka bir şey değildir!

Dersâdet: 20 Teşrîn-i Evvel: 1319

1.15. Biraz Mûsikî Bahsi

Ne yapalım meslek edindik, terakki nâmına şâyân, bedâyi vü mehâsine [94] meyl ü rağbet bâis-i takdîr ve saâdet olduğunu bilip tasdîk etmekle beraber asırlardan beri şaşaalara irâe-i heybet ve hayât ederek dâim olan mevcudiyetimize bürhân-ı cihetleri de tahsîn ve tebcîlden vazgeçemiyoruz.

Terakki uğrunda kanatlanıp uçmak da kabil olsa ayrıldığıımız noktaya esnâ-yi ittilâda dönüp bakmayı tenezzül add edemiyoruz. Bu mukaddimeyi bakınız ne için ihtiyâr ettik; mûsikîye o mertebe âşına değiliz. Âşinalığımız onun kalbi okşadığını bilmekten ibârettir. Hâlbuki bu sanat-ı nefîse hâziren pek çok terakkiye mazhar olmuş ve balâd-ı malûme hilkatın en ziyâde evkat-ı hayâtını işgal eyleyen mûsikî bulunmuştur.

Esâtîri (Orfe)⁴⁵ nin iki üç kirişli gitaresi şekilce on beş tarza ve sadâca bin lahn u nükteye kadar tadîl ve terakki ettirilmiş ve sımâh-ı âleme öyle bir mecbûliyyet bahş olunmuştur ki itibâr-ı kavmî bu bahs-i müheyyice kulak asmayan bir ferd kalmamış gibidir. Cihânın tabîbinden, makinecisinden, hamalından tutunuz da çobanına, hatta devecisine varıncaya kadar bazısı gerçekten, bazısı yalan dolan hevâ uydurmaya çalışa gelmiştir!

Vâkıâ meşhûr tarîki vechle mûsikî gıdâ-yı rûh olduğu için tesîrâtı da umûma bir nisbet mütefâvite de şâmil. Buna ne denilebilir? !

Lakin bu “tefâvüt” ün bahsimize göre bir kıymeti vardır ki o da zevk u tabîn bir îcâb ve cilvesi demektir.

[95] Şüphesiz bir köylünün zurnasındaki ittîrâdsızlık İstanbulumuzca şöret-gîr olan ya kavminin mahâreti ile mukayeseye değmez, kezâ bu kıyas bir kemana ve-yâhûd Tatyos ile Memdûh beyinde görülen farklara nazaran yine başkadır.

Her iki sanat-şinâsı da dinleyen bulunuyor. Ne var ki birini başkaları ve birini daha başkaları tercih ediyor. Fakat bu mukayesemizde ne kadar fark zâhir olsa alelumûm Osmânî mûsikîsi ile Frank mûsikîsi beyindeki tefâvüte katâ mukayyes değildir. Üstâd Muhterem Said Beyefendi Hazretleri bazı akvâmın âdât u ahlâkını tedkîk sırasında mûsikîlerine dâir bir muhâkeme yürütmüş idi. Müşarünileyhin müşâhidât-ı hikemiyânelerine göre emsâl-i îrâdına biz cüret-yâb olamayız. Yalnız demek isteriz ki lahn ü sadâyı muttariden hüsn-i idâreye münhasır olduğu cihetle tahassüsât-ı kalbiyyeyi husûle getiren esbâb ü derecâtı birbirine mezc etmekten bir şey anlayamıyoruz. Tabâbet kabîlinden sanâyi-i nefise de resmin, hakk ü nakşın tamîmi mûcib-i mehâsinâttir. Bunların tarz u üslûbları ne mertebelerde belli, farkları olmak lâzım gelse sanat ve mahâret mensûbesinden ona hâlel tareyân etmez. Bilakis kemâl ü halâvet inzimâm eder. Nitekim âsâr-ı atîkada sânileri, tarzları kaydıyla teşhîr olunursa muteberdir. Hâlbuki mûsikî bu kıyasların, bu hakikatlerin muhâlifidir. “Vagner” Almanlarıdır, Memdûh ve daha sâir üdîler, tanbûrîler, kemânîler de her zaman Osmânîlerdir!..

⁴⁵ [Orpheus: Dillere destan olmuş bir ozandır. İlk çağda ünü orfizme denilen mistik bir akım yaratacak kadar çok yayılmış, kişiliği üzerine anlatılan masallar her türden sanatçıyı etkilemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erhat, A. (1972). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 999-1000.]

[96] Bahse bir türlü girişemedik. Osmânlı mûsikîsi elbette yine Osmânlıların îcâdı olan usûl ü tarz-ı tagannîyi ihâta eder. Bundan zevk almak, tadîl-i keder etmek tarîkini Osmânlılar, yine millî mûsikîlerinde aramak mecbûriyyetindedir.

Memdûh'u dinleyip hayrân olan bulunduğu gibi "Yakomi" ye de imâle-i sem-i şevk eden bulunur. Bunların her ikisini de bütün manâsı ile redd ederek işin içine (Vagner)⁴⁶ i sokarsak haylî ayıp etmiş oluruz. Lisânlarına âşinâ olanların ecnebî mûsikîsi ile ünsiyetleri kabildir; fakat bunu bir ilm nâmıyla yâd edip zevk alanın hem-cinsi beyinde tamîm ve kabûlüne çalışması hoşâ gidemez.

Kezâ münâsebet alır da Fransızların (Maskot) Operası seyr edilir. Kızın o çoban delikanlısı ile baş başa verip aşk u tesîrâtından, koyunlardan, kuşlardan, hindilerden yanık yanık bahs etmeleri pek â'lâ, pek sûd-efzâdır. Lakin bunun letâfeti, ne kadar teslîm edilse operanın şerefi yine Fransızlara râcidir. Hiçbir kavm ü millet bunu ehviye-i milliyyesi sırasına geçiremez! Şimdiye kadar zurnada pîş-rev olamazdı. Fakat bugün Yakomi'nin zurna pîş-revini muhteri-i şehîr (Edison)⁴⁷ da fonografiyle istimâ ediyor. Ne hâcet, Fransızın: " Bu operayı beğendiğiniz anlaşılıyor. İşte tekrar edelim; fakat siz de bir fasl-ı millî [97-7] yapınız ricâ ederim." teklifine mukabil "Osmânlılarca mûsikî yoktur." hükmünü izhâr edenlere teessüf edildikten sonra Hicâz u Uşşâktan yâhûd Sûz-nâk'tan bir taksîm ile münâsib bir şarkı okumayı ve bu sûretle kavm-i necibimizin de bir millî mûsikîsi olduğunu isbât etmeyi hangi Osmânlı vicdânen ârzû etmez?

1.16. Egzotik - Exzotique

Lügata mürâcaat edilmiş olsa sadece (ecnebî) ve bunun mukabili (yerli) manâlarına müsâdif olunur. Fakat bu kelimenin vuzûh üzere manâsı da vardır: Kitaât-ı hâriciyyede mevcûd nebâtât ve hayvânâtın ve daha sâir mükevvenâtın kıta-i mütevattınımızda tanılmak meselesine ilm olmuş ve lisân-ı Yunânî'den mehûz olan şu kelimenin manâsı işte bu gibi şeyleri câmi bulunmuştur. Mesela (okaliptus) hâricî bir nebâtıdır. Amerika'dan, Avusturalya'dan Avrupa'ya nakledilmiştir. Kezâ zürafa, deve de böyledir. Hem ne hâcet,

⁴⁶ [Richard Wagner (1813-1883). Alman bestekâr. Ayrıntılı bilgi için bkz. Sözer, V. (1986). **Mûzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi, 480-481.]

⁴⁷ [Thomas Edison (1847-1931). Amerikalı mucit.]

Avrupa müzelerini, nebâtât bağçelerini ya bizzât görmüş ve-yâhûd nevilerine, servet ü zînetlerine dâir malûmât peydâ etmiş olan erbâb-ı dânişe göre maksadımız tamamen anlaşılmiştir. İşte istilâhât-ı fenniyye sırasında bir kıymet kazanan bu tabîr git gide [98] âsâr-ı edebiyeyi de ihâtaya başlamış ve ez-cümle Fransızcada bazı külliyyât-ı matbûa bu nâm ile zikr ü tefrîk edilip eshâbına büyük bir şöhret bahş etmiştir.

Vâkıâ âsâr-ı edebiyeye için dahi zâhir olacak muvaffakiyyâta, muhteriat-ı fenniye mertebesinde tebcîlât ü ilhâna vâki olabilirse de münâzır-ı hâriciyyeyi bi-hakkın tasvîr ve takdîr edeceklerin -bilâ seyr-i nazar ve tahayyül yazı yazarlardan daha ziyâde- bir meziyyetle istihsâlleri lâzım gelir. Bir edîbimizin -âlem bir kitaptır, seyâhat onu mütâlaa etmektir.- hikmetinde kail olması gibi bedâyi-i hâriciyyeyi tavsîf ile uğraşacakların nazar-ı kariinde mergubiyyet-i tâmme kazanmalarını işte yukarıki sebep ü hikmetler temîn etmiş oluyor. Ne şüphe! Her sâat tecrübe ediyoruz ki güzele takdîr olunmayan güzelce takdîr olunmayan bir şeyi alıp okumada hiçbir faide yoktur. Meyl-i tabîimizde dâimâ tecrübeyi tavsiyede bulunur.

Farz edelim güzel bir hikâye okuduk. Bir mevkii musavver yâhûd mürtesim. Bir şahıstan bahs ediyor ki görüp tanımaya hâcet bırakmıyor. Tarz-ı tasavvur ve tahayyülü aynen hâtırdâ kalıp çıkmıyor. Fakat bununla iktifâ etmek lâzım gelirse hikâye sâhibi gibi biz de o levâiyih-i musavvereye bir defa için tesâdüf ve istifâde etmiş oluruz. İşte Avrupa'da erbâb-ı kalem, köyden, şehirden, dağdan, vâdîden bir siyâkta bahs ediyordu. Halk onlardan istignâ [99] etti. Nasıl etmesin ki hep bilinen güneşlerden teşemmüse, kamerlerden tenevvüre, bağlardan telezzüze, tezehhüre sâî olunuyordu...

Tiyatro sahneleri bir tarzda, hikâye mukaddimâtı bir zemînde, eşhâs yek-reng kıyafette gösteriliyor. Hele kırlar, Kitâbe-i seng-i kabirler (eflâka ser çeken) hüznü servler hep bir, hep bir boydadır... Halkın bu zucreti, bu kelâl ü melâlini anlayan takım, eserlerindeki mevzûu, levhâlarındaki elvânı, bilmeyerek tebcîle karar verdiler. Fakat temîn ve rağbet edemediler. Âdetâ muharrir, sâde bir nâkil add edildiler. Nihâyet en meşhûr olarak (Jul Vern)⁴⁸, (Pier Loti)⁴⁹ lerin âsârına tevcîh-i nazar-ı itibâr olundu. Çarçabuk ve mevsimsiz eser sâhibi olmak ârzûsuna olunacaksa bu bahs-i mühimmin daha ziyâde teşrîhine lüzûm

⁴⁸ [Jules Verne (1828-1905). Fransız yazar.]

⁴⁹ [Pierre Loti (1850-1923).]

kalamamış ve maksad-ı hâlisânemiz dahi Fransızlarca (hikâyât-ı hariciyye) ne demek olduğunu bir anlatmaktan ibâret bulunmuş olur.

1.17. Alfred dö Müse

Fransa matbûâtı üç aydan beri şâir-i şehîr (Alfred dö Müse) hakkında mübâhisede bulunuyor. Bahse kafiyeyle başlanmış. Bizim [100] münâkaşâtımıza bir nazîre yapılmış ve Müse bu noktada muâheze edilerek büyük bir şâir olmadığına karar verilmiş!..

(Alfred dö Müse) nin aslen Fransız olduğuna göre yine Fransızlar tarafından meziyyetinin takdîrine, tayînine gidilmesi biz Şarklı Türkler için ayrıca mütâlaât-ı serdine hâcet hiss ettirmez; fakat işin içinde büyük bir haksızlık var gibi görülüyor ve evet bu intikad bahsine neden sonra girişiliyor ki hayli dikkate şâyândır! Garblılara mahsûs olan on dokuzuncu asrın şaşaaadan şaşaaaya yükselen terakkiyyâtı, nazm ü nesirdeki muvaffakiyyâtı, o giryân-ı sânihâtı ile, âşıkâne sürûdu ile ihzâr olunmuştur. Evet, neden sonra onun mâhiyyetini ilâna kalkışmak neye yarar!

Bereket versin ki İkdâm'ın Paris muhâbiri Müse'nin şâirliği şânına perde çekmek isteyenlere tamamen hakk vermeyip teşrîhâtını, görmediğimiz -o hâsûdâne- mübâhisâtı hulâsa eyledikten sonra bir mukayeseye lüzûm görüyor. Vâsıfın eşârında ve-sâirenin dîvânlarında yalnız kafiye değil öyle takîdler vardır ki elfâzdaki hatâları itibârıyla katillerine hiçbir meziyyet bahş etmez. Fakat vâsıftaki şâirâne efkârı, hayâlâtı kafiye ve vezne göre muhâkeme etmek câiz olamaz demek isteniyor...

Buna biz de bir cevâb nazarıyla bakabiliriz. Vâkıâ tiyatro yazmak, o çığırda şöhret kazanmak şairlikten başka bir meslektir. [101] Lakin tiyatroları oynatıldıkça ve bâ-husûs (Sara Bernar)⁵⁰ gibi meşhûr sanatkârı, resmî, millî takdîrâta hazırlanmış olan bir heyetin, o şâir-i kaleminden çıkan tiyatroyu oynatmaya karar vermek tebcîlâtı devam ettikçe birinden gösterilen nakiselere öteden verilen şerefler galebe çalabilir.

Romancılık yâhûd hikâye-nüvîslük âleminden de biraz bahs edelim. Diyebiliriz ki hikâyâtı tercüme olsun, telîf edilmiş bulunsun -bir heyetin ekser efrâdı okuyor, yani bir hikây-

⁵⁰ [Sarah Bernhardt (1844-1923). Fransız oyuncu.]

nüvîs şâirlerden ziyâde tanınmış olabilir. Hele güzel yazar, her hikâyesini bir güzel netîceye iktirân ettirirse ondan daha bahtiyârı tasavvur olunamaz.

Şu aralık hikâye-nüvîs -Vecîhî Bey-⁵¹ büyük bir şöhret, umûmî bir rağbet görmüş oluyor. Âdetâ hikâyât miyânında “Âsâr-ı Vecîhî”⁵² e atf olunan ehemmiyet bir dereceye varmıştır ki okurken ağlayanların dinlerken hayrân olanların takdîrâtını etrâfiyle tasvîr edebilmek lâzım gelse o genç asker ve muharriri bedâyi içinde hikâye yazmakta bir müceddid tanılmasından gayrı netîce hâsıl etmez. Vâkiâ Vecîhî Bey birâderimizin âsârını kemâlen okumadık. Fakat okuyabildiklerimizi pek âlâ bulduk. Bu sûrette ki -en büyük bir edîbimize mukallid olmak üzere- telakki edilen Vecîhî Bey belki rengîn, ulvî, begayet latîf hayâlleri, rücûları bizzât îcâdî [102] cihetiyle birçok muharrirlerimize, edîblerimize tevaffuk etmiştir diye biliriz. “Mesûde” sine yeni başladı, bunu dikkatle okumak, düşünmek lâzımdır; bunda Garb menâbine muhtâc olmaksızın öyle muvaffakiyyetler ihrâz etmiştir ki asker olduğu için dahi bu kalem ve seyf sâhibini tevkir etmemiz lâzım gelir. Bu kadarını kâfî görmeyeceklere karşı ileride bir icmâlimizi de tekmîl-i âsârından birer nebze bahse hasr eyleriz.

⁵¹ [Mehmed Vecihi Bey (1869-1904).]

⁵² [Mehmed Vecihi. (1314). *Âsâr-ı Vecihi*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.]

1.18. Jorj San⁵³ Meselesi

Bu da bir mesele mi oldu? Hemen onun gibi bir şey...

Bir iki haftadır ki Paris evrâkının işbu ayları, yevmileri Jorj San'dan bahs ediyor. Nihâyet refikimiz "Saâdet" gazetesi meseleyi hall etmeyi düşünmüş, Emil Zola'nın mühimm bir eser intikadısını tercümeğe başlamıştır ki "Jorj San" bu sûretle mütâlîin-i Osmâniyye'ye tanıtılmış oldu. Bu maksad esâsen bir malûmât itâsına müstenid olduğu için takdîre şâyândır. Fakat bizim aradığımız cihet orası değil. Bilfarz "Jorj San" kim olduğunu öğrendik: Bir kadın muharrire imiş, edîbe imiş... Güzel yazar imiş. Yazdığı birkaç parça eseri hâiz-i kıymet ve itibâr imiş.

[103] Müse ile muâşakada bulunmuş... İtalya'da neler olmuş... Neler yazılmış... Hepsi alâ. Yalnız anlaşılamiyor ki bu edîbeyi neden öyle tanımak istedik? Geliniz biz, sevdâdan geçelim, tezyîn ve terkine say olunan edebiyât-ı sahîha-ı Osmâniyyemiz için fenâ bir tarîk-i istifâde açalım. Çünkü âhir bir milletin muvaffakiyyât-ı edebiyyesini tetebbu için bu kabîl nakliyyâtın, tecâvüzâtın sû-i tesîri olur. Evet, on beş yirmi seneden beri kemâlât-ı irfâniyyesinden istifâzaya çalışılan bir millet-i müterakkiye matbûâtını edeben takdîr lâzım ise (Jorj San) ın İtalya'da cereyân eden ahvâl-i âşikanesinden nasılsa evrâk-ı havâdise geçirilen bir sahifeyi hüccet-i edebiyye add ile mütâlaât-ı dûr-â-dûra kalkışmayalım. Zîrâ bundan Türkler için bir faide hâsıl ve memûl değildir. Bize lâyük olan bir kavmin terakkiyyât-ı edebiyyesine ait esbâb ve mesâîyi tedkîk etmek... Kabil istifâza birtakım efkâr ve bedâyii kütüphâne-i milliyemize nakl eylemektir. Hâlbuki Jorj San bir kadın iken büyük bir muharrir tanılmış, dühâta mahsûs bir tarz-ı ifâde husûle getirmiştir ki Fransa târîh-i edebiyâtı hâlâ alâ-i mâhiyyeti ile müftehirdir. Fransa mefâhir-i milliyeye-i edebiyyesinin en mühimm kısmını bu kadının tulûât-ı fikriyyesi teşkîl etmiştir. Ne hâcet, Jorj San Fransa edebiyâtınca müceddid sayılmış, on dokuzuncu asrın mübeşşirlerinden add olunmuştur. İşte vefâtından yirmi sene sonra söylenecek fenâ sözlerle "Jorj San" ı [104] tanımaktan ise daha âlâsı Fransa mesâlik-i edebiyyesine cidden nisbeti olan hayât-ı edebiyyesine ittilâ-yı

⁵³ [George Sand (1804-1876) Asıl adı Aurore Dupin Paris'te doğdu. Eşinden ayrıldıktan sonra kızı ile birlikte bir oda kiraladı ve yaşamını yazarak sürdürmeye başladı. Takma ismi George Sand'ı kullandı. İlk romanı *Indiana*'yı 1832 yılında yayımladı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Erlat, J. ve Kasap, Ö. (2011). *Başlangıçtan Günümüze Fransız Edebiyatında Kadın Yazarlar*. (1. Baskı). Ankara: BilgeSu Yayıncılık, 141-146.]

kesbine çalışmak ve mümkün ise bir hikâyesini lisânımız için tercümeğe sâî olmaktır. İktidâr ve ulviyyetine kail olunan Emil Zola lisânı ile belki Jorj San hakkında tâmm ve sahîh fikr peydâ edilemez. Buna daha emniyyetle vusûl için -Garb edebiyatına en iyi vukufu bulunan- edîb-i muhterem Uşâkîzâde Halid Ziya Beyefendi birâderimizi söze başlatmaktadır.

Jorj San ile İtalya'ya kadar seyâhat eden ve kendine rakîb olan bir İtalyan'a canı sıkılarak bağıteten Paris'e avdet eyleyen "Alfred dö Müse" ye gelince o koca şâir-i yegânenin lisân-ı matbûâtımızla gördüğü takdîr, tahkîre varır birtakım münâsebetsizliklerdir. Eğer bu bahsi nakledenler yalnız havâdis vermeyi emel etmişler ise o dereceyi tecâvüz etmemeli idiler. Zîrâ vazîfeden hâric şeyler söylenmiş oldu. Bundan ne çıkar! Müse bir Fransız edîb-i meşhûrdur. Gûyâ iyi tanımış olduğumuz Hügo mertebelerinden bir şöhet-i edebiye sâhibi olmakla beraber eşârı belki daha hevesle okunup mazhar-ı takdîr olmadadır.

Hatta bir zaman "Lamartin" de dâhil olmak üzere bu dâhî şâirler, bu ulvî nağme-serâlar bir mukayese edilmek istenildi neler yazıldı, söylendi ve âkıbet-i âciz kalındı; her üçü de büyük, her üçü de Fransa için bir şeref-i ebedîdir demekle iktifâ olundu.

[105] Şimdi düşünelim, bizim için öyle bir edîbin, bir muharririn külliyyât-ı âsârı okunmadan, halka tanıtılmadan meziyyât-ı edebiyesini tayîne imkân olabilir mi bittab olamaz... ve olamayacaktır. O hâlde Müse'yi de muhâkeme için ber- taraf etmeliyiz. Zîrâ yazık oluyor ki o kadar büyük bir şâirin itibâr-ı edebîsini Fransızlar umûmen o Fransızlar bir kader ve namus bilmededirler.

Mesele-i mahûde hakkında Paris'in bu haftaki matbûâtı -yeter uzanttınız- demeye başladı. Biz elbette daha akdem sözü kesmeliyiz. Zîrâ edeb ü hayâya mugayyer düşecek mübâhise nâkil olmak bir kâr-ı irfân sayılamaz!...

1.19. Mösyö Pier Loti

Fransızca "Servet" gazetesinin geçen Cumartesi günkü nüshasında muharrir-i şehîr Mösyö "Pier Loti" ye dâir ser-muharrir "Manas" imzasıyla bir musâhabe-i edebiye münderic idi. Muhterem refîkimiz Manas Efendi bu makalelerini o kadar vâkıââne, edebâne kaleme almıştır ki bir ecnebî muharririni bütün hüviyyet ve iktidârıyla bu kadar güzel tanımaya,

tanıttırmaya ancak kendileri muvaffak olabilir demeyi kâfi görürüz... Vâkiâ Pier Loti - ecnebîler gibi [106] Osmânlılarca malûm bir edîb-i şehîrdir. Vaktiyle şehrimizde misâfir idi bugün yine o şerefle mübâhî bulunuyoruz.

“Pier Loti” ‘nin kumandanlığına tayîn olduğu gemiden ve kendilerinin kaymakam rütbesinde bulduklarından bahse hiç lüzûm yoktur; bize Loti’nin evsâf-ı edebiyesi, kürre-i arzda bütün mahâfil-i edebiyede hürmetle, muhabbetle takdîr olunagelen meziyyet-i kalemiyesi lâzımdır. Bir de karîhalarındaki vüsatın ebhâr-i muhîtaya nisbet olunacak mertebedeki ulviyyeti hasebiyle bu hârik-ül-âde zekâ ü irfân sâhibinin doğduğu memleketten ve fesîh ü engîn denizlerdeki seyâhatinden bir nebze bahse lüzûm vardır.

Pier Loti bugün elli üç yaşında olduğu halde hemen on dördüncü sâl-i hayâtından beri ömrünü gemicilikle, metâib-i seferiyye ile imrâr eylemiştir. ⁵⁴ مسقط Reisi olan “Roşfor⁵⁵” kasabası -bütün saât ü yevm- bahr-ı muhîtin emvâc-ı mütetâbiasına âmac olur. Köpüren dalgaların azametine hayrân ve müncezib olan genç gemici eser-i perdede iktifâya muvaffak olmak üzere büyük bir azm ü sebât ile “Roşfor” sâhilinden ayrılmış ve “Mişle” nin “Deniz” nâmındaki kitâbına yazdığı takrîzden hâtırda kalan: “Karşıdan gelen bir karaltıyı anlamak için süvârî tarafından indirilen sandala bindim, açıldık... Bir haylî mesâfe ilerledik vapurumuz artık görünmez oldu; o koca muhît üzerinde [107] yapayalnız kaldık. Kalbimi bir havf istilâ etti, fakat ne büyük, ne âlî, ne rûhânî bir haşyet! Sonra hiç endişem kalmadı. Bir sûrette ki o ummân-ı bî-kerâna bir katre olup karışmayı bile ârzü eyledim...” sözleri belki genç gemicinin ilk hissiyyât ve hâtîrâtından madûddur. Pier Loti hâricin yani insanların, şehirlerin, günlerle, aylarla baîd olan avâlimin safâsından, bitmez tükenmez münâzır ve mehâsininden bahs etmeyi kendine meslek ittihâz etmiş ve bu zevk-ı edebîsini âsârından pek ziyâde istifâza eylediği Şatobüryanlarını⁵⁶ memnûn bırakacak mertebede âlâ eylemiştir. Evvelki nüshalarımızda “Egzotik” ünvânıyla bir icmâl-i edebîmizi bu edîbin meslek-i edebîsine hasr ile evsâf-ı hâriciyyeyi tavsîfteki liyâkatini o tarz-ı yegâne-i tahrîrdeki mahâretini tayîne çalışmış idik.

⁵⁴ [Okunamadı.]

⁵⁵ [Orijinal adı Rochefort olan kasaba Fransa’nın Atlantik sahilinde yer almaktadır.]

⁵⁶ [François-René de Chateaubriand (Ö. 1848). Fransız edebiyatında Romantizm’in kurucusu kabul edilir. Ayrıca bkz. Mornet, (1946). a.g.e. , 178-182.]

En büyük denizlerin rüzgârlarıyla, hadd u intihâ bulmayan fesahatleriyle, nazarların ihâta edemediği geniş ufuklarıyla, semâlarıyla tenevvür ve tahayyüle başlayan bir müfekkirenin feyz ü hayâline acaba nihâyet olur mu!..

O sebebledir ki Loti meşhûdât-ı evveliyelerini daha kısmen bile zabt u tasvîr etmeksizin Fransa Edebiyatınca şöret-i müstakbelesi taayyün etmiş bu inkişâf-ı ibtidâî üzerine erbâb-ı mütâlaaya vâsıta olan kitapçıkların ricâ ve ister hâmilerini nâçâr-ı isâf ve kabûle mecbûr olmuştur.

[108] Bu muhterem edîbin şehirlerde geçen ömrü pek mahdûd ve muvakkattır. Şimâl'den Cenûb'a Şark'tan Garb'a bir seyyâle-i berkıyye gibi cevalânlar icrâsı bütün zevkını, hayâtını teşkil eder.

Avrupa'ya tekmîl-i teşhîrât-ı maneviyesiyle Japonya'yı, İzlanda'yı, Avustralya'yı bir resim levhası gibi temâşâ ettiren bu edîbin mahâret-i kalemiyesidir.

Muharrir-i şehîrin en sevgili muhibbânına madûd bulunmuş olan merhûm Safvet Bey "Japonya"⁵⁷ yı lisanımıza tercüme etmiş "İzlanda Balıkçısı"⁵⁸ da Hüseyin Câhit Bey birâderimiz tarafından bittercüme "Servet-i Fünûn" da neşr olunmuştur. Fakat Osmânlıların "Loti" yi tanımalarına, sevmelerine ve takdîre çalışmalarına bu iki eser acaba kâfi midir? Meselâ İzlanda romanı pek garîb başlar. Şimâl denizinin envâi mehâliki içinde kuvvet-i lâ-yemût temînine çalışan bir sınıf-ı bî-çâregân ahvâl-i maîşetlerini pek tatlı tarz-ı tabîsinde tasvîr eder ise de nazar-ı kari birden bire donup kalır. Hem düşünmeli ki İzlanda, kürremizin ne kadar garîb, *hicrâ[n]* bir noktasında bulunuyor!...

Orada imrâr-ı hayât eden insanların tarz-ı maîşetlerine merak etmemek veya ziyâretlerinden sonra haklarında hakkıyla tavsîfâtta bulunmamak ve daha doğrusu böyle kıymetli bir hâtırayı reh-güzâr-ı efkâra uğratmamak nasıl mümkün olabilir?...

⁵⁷ [Pierre Loti'nin eserinden tercüme edilen eserdir. M. Safvet. (1309 / 1893). *Japonya Seyahatnâmesi*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya.]

⁵⁸ [Pierre Loti'nin orijinal adı *Le Percehur D'Islande* adlı eserinden tercümedir. Yalçın, H. C. (1937). *İzlanda Balıkçısı*. İstanbul: Kenan Matbaası.]

[109] Mösyö “Loti” nin Fas, İnan seyâhatleri ve memâlik-i Osmâniyye’ye ait mütâlaâtı daha makbûl ve kıymetdârdır.

Hemen kendine mahsûs bir ifâde, bir üslûb; kimselerin bî-zâr olamayacağı, şikâyet edemeyeceği bir mevzû... bir mana... Her eserini, her kitâbını yüz binlerle defa mütâlaaya çalışan Fransa efkâr-ı edebiyesi takdîrâtını daha ileri götürdü ve en büyük bir rütbe-i edebiyeye demek olan Akademi azâlığı şerefini bahş eyledi. Loti bu sahâ-i iftihâr ve iştihâra ilk eserinin neşrinden on iki sene sonra ayak basmıştır ki bu şeref Fransaca başkalarına nasîb olmamış gibidir!

Osmânlılar Pier Loti’yi Osmânlı muhibbî olmak sıfatıyla da sever ve nâm-ı edîbânesini dâimâ hürmetle yâd eyler, bu ise tarafınca siyyân bir hissin cümle-i sânihâtıdır. Loti’nin hakikaten Osmânlılara karşı beslediği hissiyyât pek ciddi ve âlî-cenâbânedir. Vuku bulan ilk iftirâklarından beri bin bahâr temâşasıyla tezyîn eden hâfızaları yoklansa güzel İstanbulumuzun hâtîrâtından pek çoğunun bütün tarâvet ü zindegîsiyle henüz bâkî olduğu tezâhür eder; zaten mükâlemeleri gibi Türkçe yazı yazmayı unutmadıklarını fakir de teslîm ederim.

“İzlanda Balıkçısı” na dâir cereyân eden bir muhâberemiz de cevaben vârid olan mektuplarının üzeri kendi hatt-ı desti [110] ile muharrir pek açık, pek sâde bir Türkçe idi. O cevâbnâme-i edebiyânelerinde idi ki “Türkleri ve memleketlerini ne kadar sevdiğimi az çok söyleyebildiğim Türkçe ile isbât edebilirim... “İzlanda” nın Türkçeye tercümesini ise büsbütün bir şeref add ederim.” Cümel-i hâlisâne ve muhibbânesi sarf olunmuştur.

Mösyö Pier Loti, Osmânlıları sevmekte pek haklıdır. Osmânlıların da kendine ibrâz ettikleri muhabbet-i mahsûsa zaten ulemâ ve fuzalâya ve bu gibi üdebâ-yi meşhûreye her Bâr-i şeref vâki olan takdîrât-ı kadîme-i mülûkâneye iktifâdan ibârettir.

Hatırdan çıkmamıştır ki bundan on iki sene akdem muharrir-i şehir Kudüs seyâhatine müteâkib Dersaâdet’i ziyâret eylemiş ve huzûra kabûl olunmuş idi. Vâlid-i Mâcid Hazret-i Padişâhı Cennet-mekân Sultan Abdülmecîd Hân Hazretlerinin vaktiyle şâir-i şehir “Lamartin” hakkında ibzâl buyurmuş oldukları eser-i iltifât-ı mühimme-nevâzının Osmânlılarca Fransa ümerâ-yı bahriyyesi ve üdebâ-yı meşhûresinden bir zât-ı âlî-kadr

hakkında dirîg olunmamak pek tabîi değil midir? Edîb-i muhterem! İstanbulumuz hâlâ o letâfeti, incizâbı ile... Türkler, Osmânlılar hâlâ o muhabbet ve muhâlesetleri ile râsime-i hoş-âmedîyi îfâ eder.

Dersâdet: 11 Eylül: 1319

1.20. [111] Pejmürde⁵⁹ için

Üstâd-ı muhterem Ekrem Beyefendi'nin son bedâyi-i kalemiyyesinden olan "Pejmürde" nin kisve-i tıbbâtle enzâr-ı istifadeye nihâde olması bir seneyi bile geçmiş iken eseri nazar-ı mütâlaama bugünlerde alabildim, okudum. "Şemsâ"⁶⁰ ile Pejmürde beyninde sahîhan epey fark var iken sonrakinden taşıdığı nâma göre nisyân ve ötekinin ise bir sâika-i gazez ü hasedle ve redd-i zebân edilmesini anlayamadım. "Pejmürde" o enkaz-ı edebiyedir ki sanâyi-i bedîaya, meâsir-i kemâliyyeye berâat olan elvân-ı şaşaaı üzerinden silkinecek olan gubâr-ı zer-târdır. Hakka ki ne zaman ârzû edilse bir yere toplanıp bir maden-i zerrîn teşkîl etmek hassası mevcûd...

Evet, o dağınıklık yine bir yekûn-i edebînin icrâ-yi târûmârından madûddur. Demek isterim ki "Pejmürde" bir nazar-ı amîka, bir kalb-i rakîka göre kıymetdâr bir eser-i bedâyi-disârdır. O sebeble Hazret-i Üstâd'ın tekmîl-i meziyyât-ı edebiyesini görmek isteyen, hiç şüphesiz bu -ı hüviyyet-nümâlarını pîş-i nazar-ı ibtisâra almak mecbûriyyetindedir. Evet, Pejmürde, edîb-i muhteremin edvâr-ı hayâtiyye-i edebiyesini kâmilen irâeye kâfi bir mirât-ı hakayık-pîrâdır.

Bazı fasılları var ki edebiyât-ı hâziramızın istikbâli için birer pîşvâ-yi irfân olabilir. Bazı nükteleri, görülüyor ki [112] bugün en sahîh usûl-i edebiyenin yegâne gencîne-i talâkatidir. Yüz seksen sahîfeye yaklaşan bu eser-i mehâsin gösteren nisfî manzûm, birkaç yaprak noksânıyla nisfî mensûr yâhûd hep şiidir.

Biraz hikmet, tamamen sanat, biraz şebâhet kâmilin kuvvet ü neşe, biraz keder ü endîşe fakat umûmen kenz-i kıymettir. Dikkatle okuyan anlar ki Pejmürde bir yetim gibidir: Dâimâ

⁵⁹ [Recaizâde Mahmud Ekrem. (1311 / 1895). *Pejmürde*. İstanbul: Âlem Matbaası.]

⁶⁰ [Recaizâde Mahmud Ekrem. (1313 / 1897). *Şemsâ*. İstanbul: Âlem Matbaası.]

sezâvâr-ı tatyîbdir; zîrâ mutayyeb-i rûh u nazar olmasındaki haslet, tâli-i nâ-sâzından mevrûstur.

Ne tarafına göz gezdirilirse necîbâne bir hiss-i rikkat, âşıkâne bir hiss-i fikret vardır. Cihânda dâimî bahâr ü şita, edebî zevk-i temâşâ hep bu kitapta mündemicdir. Tulû eden güneşi mehtâb gibidir. Vedâ-ı ebedî eyleyen kameri, fecr-i şimâlî gibidir.

Kalb-i mütâlîde öyle bir heyecân-ı sürûr uyandırır ki hissiyyâta bâl ü per verir, havalandırır, bir fezâ-i istigrâk içinde kazanılan rütbe-i ittilâ ile terk edilen nokta-i nâsût beyninde bir muvâzene-i mütefekkirâneye düşürür. Bir târîh, bir mersiyye söyler, o kadar rûhânî, zemînde iftitâh eder ki o hürmet-i lisânla şeref-i yâd ü mazhariyyete mukabil insan bî-rûh kalmayı bir ser-mâye-i mefharet add eyler.

Hazret-i üstâdımız da bu tecârib-i nefisede bulunuyor ve bazı dühâtın “metrûkât-ı karîha” sını nazar-ı dikkate alarak: “Bunları halk eden fikirler bunları tanzîm eden zekâlar ne dehşetli bir dîv-i [113-8] dehâet imiş!” takdîrâtına kail oluyor: “İlhâm!.. Ey firişte-i semâ-i mesîre ve encüm-i nişîmen, ey mübârek nûr-i şeb-i cân ve seher-i nikab! Ey nâzenîn-i maşûka-ı şâir! Ey cân-rübâ perestîde-i sûret-kerân ranâ-i perverân... Söyle ki cims-i lâtif-i hünere sanatın rûh-ı revânı. Çehre-i ulvî-i hikmet ve hakikatin âb ü tâbı değil misin aydınlığa râst gelmiş sâye gibi benden kaçır... Zulmetinden ürkmüş melek gibi semâya doğru hırâmân olup gözümde nihân, gelmezsin. Yalvarırım gelmezsin!” bunlar ne sânihâttır... Düşünelim!

Bilmem öyle anlarım ki Ekrem Beyefendi nesirde daha ziyâde muvaffak oluyorlar. Nesirlere o mertebe meftûn olurken şiirlerini okur, edîb-i muhteremimizin şiirde mazhariyyetleri daha bâlâ-ter olduğuna karar veririm.

Vâkiâ bulduğum muvâzene şudur ki zemîn, üslûb-ı intihâbı, sânihât-ı nezîhe-i üstâdânelerine terk olunur. Hangisi sâdık, vefâ-şîâr görünüyorsa şeh-bâl-i şairiyyet bedîen ona nasîb oluyor. Nesirleri var ki edîblerinden muaccizdir. “Şiirler” nâmını veriyor görünüşte öyledir meâlde hükm öyle değildir iddiâsını ortadan kaldırıyor. Şüphesiz bir söz iki sûretle tecelli hâlinde şiirdir, netîcesiyle makbûldür. İşte Hazret-i Üstâdın bu iki kısımda kemâlen muvaffakiyyet-yâb olmaları feyz ü kudret-i şâirânelerinin mülhemiyetine,

dehâetine bürhândır. Lakin o ne ulvî-i izândır ki [114] sâhib-i âlî-kadrini iki tarzda da neşr-i sanata, ibrâz-ı meâsir-i kabiliyyete muvaffak ediyor!

Pejmürde'nin kıymet-i edebiyesi böyledir. "Talîm" de redd olunan bazı cihetlerin burada vukûi hemen sehv-i tertîbden ibârettir. Bunları nazar-ı dikkate almamalı da Şark u Garb'ın bedâiy-i fikriyyesine makes olan muvaffakiyetlere atf-ı nigâh-ı itibâr etmelidir.

Şu sûrette ki nesren yazılmış bir levhayı müteâkib bir gazel, daha sonra bir manzûme-i dil-pezîr, bir nefes sonra da, bir nağme-i şâirâne, manzûr-ı çeşm-i ibtisâm olur. İnsan okurken "Ah bu benim tercümân-ı hissiyâtım imiş gibi bir hitâbda bulunuyor, bu lisân ile vâye-dâr-ı haz olmam neden neşet ediyor." hakikatlerine kail oluverir.

1.21. "Yâdigâr-ı Nâci"⁶¹ için

Bazı efkâr-ı edebiyeye eshâbının hayât-ı edebiyeleri hakkında son söz, vefâtlarından sonra söyleniyor. Münekkıdılar, gazeteciler hatta şâirler meydana atılırlar. Vaka-nüvîslerde târîhî sahâifte bir münâsib yer araştırırlar, her sınıf meşgul olur. Bir hükm-i edebi verilir. Acaba bununla kanâat hâsıl edilir mi?

[115] Hayır! Daha bir zaman sonra o merhûmun nâmı tekrar yâda alır. Nihâyet zaman geçtikçe, tarz-ı tasavvur ve tahrîr değişerek verilen hükümlerin bazı sakamet ve *şeb[â]heti* isbât edilir.

Birçoğu bu yüzden şöhret kazanır ise de birçoğu da kem-nâm olmak derekelerine varır. Nâci-i merhûm için söylenmesi lâzım gelen sözler sağlığında söylendi. Vefâtı ise hep zâyiâtandır. Ne varki Nâci-i merhûmun mevki-i edebîsi şudur diyene tesâdüf olunmadı. Bundan biz ne anlayalım, ne kararda bulunalım? Edebiyât-ı Osmâniyye'mizin kazandığı kavâid-i tekemmül uğrunda, lisân hamd ü senâ, ihtiyâr olunmadığı için kimin az, kimin ziyâde hizmeti sebk etmiş olduğuna dâir bir kayd-ı bâhire dest-res olunmamak tabîidir. Bir kısmı kelime îcâdından iftihâra, bir kısmı redîf ü kafiye tebdîlinden büyük bir şöhret ihrâzına intizâra ümîde düştü, hâlbuki bu muvaffakiyetler lisânın hep mevcûdu üzerinden

⁶¹ [Muallim Nâci. (1314 / 1898). *Yâdigâr-ı Nâci* (Haz. Şeyh Vasfi – Şems Kütüphanesi). Konstantiniyye: Malûmât Matbaası.]

ihrâz olunmuş ve birer ikişer lafzdan, terkîbden ibâret kalan bu mazhariyyât-ı lisâniyye bir sahîfeyi bile imlâyâ kâfî bulunmamıştır. Bunlar yine bürkât-ı lisâniyyedendir. Halkımız her hâlde müstefîd olmuş iken yalnız sâhibleri, mûcidleri nâmına bir hüccet-i temâyüz addolunamamıştır. Daha doğrusu bir çiçek ile koca bir bahâr ilân edilememiştir!

Nâci merhum hidmete, idâre-i fikr-i nevîne pek müstaid görünmüştür. Tarz-ı selef kaydını taşıyan edebiyâtımızın her nevinde [116] kuvvetini tecrübe etmiş ve hemen bir vech-i bihînde muvaffak olmuştur. Lisânın elfâz-ı menûsesinde bazı galatlar “terâkîb-i mergube” sine karışan birçok kaidelerin ne olduğunu da gösterince “Nâci” nâmına revnak vermek üzere “Muallim” ünvanı kabûl edilmiştir. Edebiyât-ı Osmâniyye-i hâzırânın evsâf-ı meksûbesi bu “Muallim Nâci” için az zaman zarfında hiss edilerek hiçbir sâhib-i irfânca Nâcîliği, Muallimliği nâ-hoş görülmemiştir. Bu ise ne büyük şereftir ki nazar-ı dikkate alınmalıdır. Bu üstâd şiir ü lisânından sonra da dâhil olduğu âlem-i edebiyâtımızda mahsûsât-ı Garbiyye’nin bizdeki mürevviclerince haylî temâsîl-i makbûlesi olmak iktizâ ederken ve-lev ifşâât-ı Garbiyye’ye göre bâlâ-reşâd olsun en tâbında, âyende, akşamını vücûda getirmekle de kudret-i fâzilasını izhâr eylemiştir. Belki son dakika-i hayâtına kadar gazel-serâlıktan ayrılmak istemeyen Hazret-i Muallim’in bir nefeste Fransızca tahsîl ile bedâyi ve mehâsinden iktitâfa ve hele neşâid-i ceyyidesini bir derece olarak -tacdîre şitâb etmesi- davet velev ve hayret eden bir zevk ve dehâ-i edebîn müfekkire-i lâmiasındaki faâliyyet ve cevvaliyyeti ilân eder.

Türk Osmânlıları beyninde -lisân-ı Arabî ü Farsî’nin tesîrât-ı külliyyesi bâkî oldukça- edîb ve şâir olarak be-hakkın iştihâr etmek mutlaka o iki lisânın nikât ü gavâmız-ı edebiyyesini ihâtaya mütevakıftır. Nâcî, bu mübâhiste ârif idi, muallim idi. Tetebbuâtına pek ciddi [117] başladı. Müstefizâtını neşre pek tatlı, pek külfetsiz devâm etti. Vâkiâ az yazardı. O merteye ki Arab ü Acem edebiyâtına dâir olan âsâr-ı muktatafası âdeta tecrübe-i kalem derecesinde kaldı. Hâlbuki bu mehâsinden safâ-çîn-i edeb ve hikmet oldukça bizler için neşât u ibtisâm-ı izhârı ancak o sâhib-i zevk u selîme şâyeste idi. Pek büyük tanılan bazı eâzım-ı edebimizin birkaçı öyle yaptı. “Yâdigâr-ı Nâcî” ister çocukluk eşârını hâvî olsun, ister kitap şeklindeki âsârına dâhil edilemeyenler bulunsun, Muallim’i her bir meziyyet ile bilmeyen, sevmeyen yoktu sanırız.

Elbette “Yâdigâr” ını da kabûl etmek bizim için vâcibtir. Hakikatte ise bu yüz sahifelik manzûme-i mahâmîd ve mehâsinin kâffesi hemen o lisân-ı hoş-beyânın, o kalb-i eşvâk-ı matlabin, o nazar-ı bedâyi-perverin aynı letâfetle, mehâbetle, aynı talâkatle bir yâdigârdır ki dûr ü dirâz tavsîf etmeyelim yalnız bir mütâlaası bile kâfidir diyelim. Bu himme-i rûh-nevâzâneyi hayli zaman merhûm ile hem bizim muhâdenet olan ihvân vefâ-ı şûâranından birtakımı edâ buyurmuş oldular teşekkür ederiz. Fakat bizim bir ricâmız daha vardır: “Yâdigâr-ı Nâcî” nin tâbi ve nâşiri tanılan Şems Kütüphanesi’nin rûh muallimi irşâda bu vesâtet maârif-perverânesi kâfi add olunamaz, bir gayret ve himmet daha lâzım. Garb’da olduğu gibi meşâhîrin “külliyyât-ı âsârını” hep bir yerde cem ile nefîsen tab etmek bizde henüz âdet olmadığı [118] için buna âsâr-ı Nâcî’den başlanır ve bir heyet-i mümeyyize marifetiyle merhûmun eşâr ü edebiyâtı ve kavaid-i lisâniyyeye müteallik makalâtı ve mütercim-i hikâyâtı kemâl-i zevk ile tefrîk edilir ise kütüphaneye ünân-ı mefharet olan “Şems” in neşr-i ezvâ-ı marifet ettiğiine şükrân müstefizlerinden bir mertebe daha alkışlar, duâlar alınmış olur.

1.22. Bu Muydu?⁶²

Bu suâl, vasat hacimde seksen sekiz sahîfelik bir kitap içinde hall ediliyor. Ve pekiyi tanılmaya başlanılan Uşşâkîzâde Halid Ziya Beyefendi’nin son eseri olmak üzere bize de bir iki söz söylemeye cesâret veriyor. Halid Bey erbâb-ı kalemimiz miyânında her zaman, her dakika tefrîk olunmaya medâr olan tarz-ı tahrîrini bir on beş seneden beri fâsılasız olarak takîb ve muhâfaza ediyor. Dâimâ kendi kendine yazar, kendi kendini tanıtır. Şimdiye kadar gördüğü teşvîkâtı hiçbir vazîfe edinmemiştir. En ibtidâî neşriyyâtıyla sonraki muvaffakiyyât-ı edebiyyesi nazar-ı itibâra alınmak sûretiyle bu gayûr, muktedir genç muharririmizin mevki-i edebi taayyün eder. Biz şimdi gelelim hikâyeye: “Bu muydu?” mevzûca pek zengîn düşmemiştir.

[119] Nazar-ı dikkatimizi Boğaziçi gibi bir hıyâbân-ı ab-yârdan her sabâh köprüye inen iki küçük mektepli kıza atf edeceğiz. Bu mini mini yavrular mektebe her sabâh beraber gelir,

⁶² [Uşâkîzâde Halid Ziya. (1314 / 1898). *Bu Muydu?* . İstanbul: 34 Numaralı Matbaa. Adı geçen eser daha sonra *Bir Muhtıranın Son Yaprakları ve Bir Evliliğin Aşk Tarihi* adlı eserler ile birlikte basılmıştır. Çevrimyazısını Mustafa Çevikdoğan, sadeleştirmesi ise Tamer Erdoğan tarafından yapılarak okuyuculara ve Türk edebiyatı araştırmacılarına sunulmuştur. Bu çalışmaya ayrıca bkz. Uşaklıgil, H. Z. (Ocak, 2016). *Bu Muydu? (Orijinal ve Sadeleştirilmiş Metin Bir Arada)*. (1. Baskı). İstanbul: Can Yayınları.]

her akşam beraber avdet ederler. Bunların mektepte okudukları ders daha tamam olmaksızın belki her ikisinin de gönlünü bir masûm sevdâ işgal ediyor. Bu bir mektepli idi ki her defa -vapurda- karşılına geçer otururdu. Bunlara birer de isim verelim: Birine “Nesibe” diğetine de “Zergûn” ve mektepliye de “Ömer Rifkî” denilecek. Nihâyet aradan biraz zaman geçer bir muâşaka, bir muhâbere” başlar. Nesibe aranır bilmuvâfıka Rifkî Bey’e verilir. Zergûn ise kardeşliğinin gelin olacağı gün yalnız bir başını tarar, süsler, vedâ’ ile semtine, hânesine gider. Bir gece evde bir cinne çarpılır. Neden sonra bu iki kardeş yine birleşir... Bir donuk donuk muhâvere ederler. Zergûn zayıflamış, solmuş içini tutamaz ağlar. Teehhülden sonra baş gösteren felâketlere yanar. Nesibe’nin “Anlıyorum Zergûn, bed-bâhtsın, ne oldu? Ne demek o, lüzûm görmem hastasın değil mi, Zergûn, sen de benim gibi hastasın.” suâline mukabil Zergûn “Evet, ben de. Zaten bu netîceye çoktan intizâr etmeliydim. “ cevâbını itâ etmesi tarafının ibtidâ-i teehtülû bir saâdet-i hayât farz ile icrâsına karar verdikleri hâlde sonunda nedâmet getirircesine adem-i itilâf [120] ve sû-i muhabbet hâsıl eylediklerini ilân ediyor. “Zergûn söyle izdivâc bu muydu? !Zavallı genç kızlar onu bir şey zann ederler, kalpleri çarpar, gözleri döner, mest-i bed-hoş olurlar...” zemînindeki terâne-i yes-âverânesi de bu bahse nümûne-i ibret olmak üzere gösteriliyor. Burada gerek mâcerâ, gerek kitap hitâm buluyor. Bu eser pek dikkatle mütâlaa edilmeyince mevzuu pek mübhemiyet kaplar. Zaman ve mekân nazar-ı itibâra çarpmaz, hemen her şey oluveriyor, hemen bitiveriyor gibi anlaşılır. Hakikat ise öyle değil. Eserde öyle bir safiyyet, bir güzellik var ki mutlaka ihtimâm ile okunmasını davet eder.

Çünkü bu hikâye-i latîfenin en büyük mahsûsâtından biri ise mesâil-i ictimâiyemizin en mühimmi, en dakiki olan hikmet-i teehtüldür. Biz de bu hikmete dâir pek az hem pek esâssız hikâyeler tertîb edilmiştir. Belki hepsi bir yere toplansa netîcesinden yine bir ibret alınamaz. Halid Bey birâderimiz şâyân-ı itinâ-i tetdîkâta girişiyor. O iki bed-baht kızın ahvâl-i müteellimelerini o kadar muvaffak bir tarzda, o mertebe kanâat getirir bir zemînde tasvîr ediyor ki “Evlenmenin sonu bu muydu?” nidâ-i teessüfüne her mütâlii iştirâk ettiriyor. Tavsifler pek tabîi, pek tatlı. Geçen zaman daha ayında ve her sahîfe bir levha hâlindedir. Okurken rûh sıkılmaz. Boğaziçi’nde, mukammer gecelerde sevdâ gibi cereyân-i latîfî evvelâ seyr edilir. Bu esnâlarda gölgelerinden [121] korkar gibi bu iki kalb-i pâkın yine ma’sûmâne musâhabetleri iştilir. Bu iki yürek çarpınır. Latîf nûrlar neşr eder. Kâh sevinmek, kâh düşünmek; fakat hiçbir karar yok. Ne olacak anlaşılmıyor. Mamâfîh her ikisi

de birbirinden mukni reyler almaya muhtâc... Hayâllerine kuvvet vermek için aydınlık değil sönük tenhâ yerler lâzım. Gecenin zulmetinden daha ziyâde memnûn olurlar, daha ziyâde tesliye bulurlar. Hâsılı bu iki sevimli dilberin, bu iki duhter-i âfet-perver tarîk-i izdivâcdan, avâkib-i ictimadan kazandıkları netâic-i elemiyyeyi tedkîk iktizâ eder. Anlaşılın ki teehhül ne meşrû bir kenz-i saâdet iken bazen ne hazîn âkıbetlere müncerr oluyor. Görülsün ki terbiye-i âile gibi tahsîlen senelerle zahmetine katlanıp şuâ-i marifetini kalplerine uğrattıkları nûr-i nimet-i medeniyete rağmen (galat-ı hilkat) demek lâzım gelen çehreden ne tufanlar, kân-ı mefâsid olan bir müfekkireden ne hırçınıklar peydâ oluyor! (Bu muydu?) bir nazar-ı hikmetle okunmalı, bu tesîrât-ı edebiye görülmelidir.

1.23. Seyâhat Jurnalî⁶³

Bir defa mukaddimeten arz etmiş olalım ki dünyanın bir kısmı seyâhat ile bilirse bir kısmı da mütâlaa ile öğrenilmiş [122] olur. İcrâ-yi seyâhat isterse keşfe münhasır olsun mechûl iken meydân-ı bürûze çıkarılacak mahallerin bir tarîfâtı verilmiş olacağı gibi -istersen öteden beri tanılmış bulsun- teferruâtı hakkında tafsîlen malûmât itâ edileceği için dâimâ mûcib-i istifâdedir. Dâimâ tevsî-i vukuf-ı beşere hâdim bir vâsıtaadır. Fakat insan ne garîb bir mahlûkâttır ki kendini öğrenmeden iblîsin, dîvlerin ahvâline âşık olur. Dönüp dolaşacağı bir mahalli tedkîke tenezzül etmez de esfel-i sâfilinde gezinir. Pek eski zamanların seyâhate müteallik mahfûzâtı uzak yerlerden, o kadar lüzûm ve ehemmiyeti olmayan birtakım âlemlerden ibâret kalmış Vâkîa bu kabîl-i âsâr-ı seyyâhiyyenin bir kısmı yine keşfiyyât-ı mühimmeye yol açmış olduğu kabûl-i inkâr değil ise de efrâd-ı beşerin teşkilât-ı siyâsiyesinden sonra bu bâbda edilen kayıtsızlığın pek büyük tesîrât-ı muzirresi görülmüştür.

En küçük bir misâl ise: Zalâl-i haşmetinde oturup belki zabt-ı vakâyi etmiş olan ebûl-müverrihîn, birtakım garîb idâreler, kavimler tasvîr ile vakit geçirmiş de Fransızlı (Şampolyon) un vürûduna değin mechûl kalan hutût-i Mısriyye hakkında bir nebze malûmât verememiştir. Fakat bugün yakından uzağa, uzaktan yakına gelmek isteniliyor. Bunun aksi ise âdeta doğan güneşin akşama mahsûs iktirâbtan akdem -bize uran aydınlığından- [123] meşal-i idrâk olan ziyâsı ki vatana âkistir. Kendimizi görmeye

⁶³ [Ali Bey. (1314 / 1898). *Seyâhat Jurnalî*. İstanbul Rauf Bey Kütüphanesi.]

çalışmayıp da aktâr-ı kutbiyye fecrinden müstefiz olmak hülyâsına düşmek abestir. Hâlbuki ne cellî bir hakikattir ki insan o bildiği sahada rehbersiz âmâller gibi gezebilir. İşte asrımızın mübeccelât-ı lâmia-i irfâniyyesinden biri de kendi vatanımıza dâir âsâr-ı seyyâhiyyenin pey-der-pey intişâra başlamasıydı. Daha evvel yazılan bazı seyâhatnâmelerle esfâr-ı bahriyyemiz dâimâ galebât ile dûçâr olunan müşkilâttan bâhis, fakat limândan limâna, sâhilden sâhile ciddî malûmât-ı itâsı husûsunda pek nâkis idi. Ez-cümle Basra Körfezi'ne, Hind ü ⁶⁴سند sâhillerine kadar gidip gelen rüesâ-yi bahriyyemiz, üzerlerine top atılacak kadar cism-i ejder-i bahriler tasvîr eder seyâhatnâmeler yazdılar da bahreyn ataları için makûl söz söylemediler. Hâlbuki o günden kalma elde bir malûmât olsaydı bugün onu tevsî eder der-yektâ-yi ummânı himâye-i ecnebiyyeye geçmeye müsâmaha etmez idik. Evet, mademki bugün, yarın demektir. Bugün kütüphâne-i memlekete yâdigâr edilecek bir eser dahi yarın için istifâde-bahş olacaktır. İşte bu haftanın takdîr-i âsârı sırasında maal-fahr zikre şâyân gördüğümüz eser-i âlî, vatan-ı akdesimizin ibtidâsı İstanbul olmak üzere bazı bilâdından manen büyük bir münâsebetimiz bulunan Hindistan'a kadar seyâhati muhtır ve ünvanı bildiğimiz gibi sadece "Seyâhat Jurnalı" dir.

[124] Kuvve-i kalemiyyeleri nazar-ı hakayık-güster-i edîbâneleri âlem-i edebimizce pek müsellemlen olan Trabzon vâlî-i sâbıkı ve düyûn-ı umûmiyye müdür-i lâhiki Ali Beyefendi Hazretleri, bu gencîne-i seyâhatte dört senelik malûmât-ı meşhûrelerini derc ediyor.

Ali Beyefendi "Jurnalın mündericâtı sadece hikâye-i meşhûdâttan ve bir meziyyeti var ise o Irâk gibi memleketlerin ve bâ-husûs Hind bilâdından bazılarının buralarca mechûl kalan ahvâl ve âdâtına dair bir fikr-i icmâl vermesinden ibârettir." hakikatini mâhiyyet-i esere mukaddime-i tarîf ittihâz buyurmuşlardır.

Jurnalın on altı büyük sahîfelik bir forma itibâr edilerek dört forması bu hafta zarfında nihâde-i mevki intişâr oldu. Bir iki yüz sahîfeye yaklaşabilen aksâm-ı sâiresi dahi alettedrîc inzâr-ı istifâdeye vaz olunacaktır. Vâkiâ bu ilk sahîfelerde tafsîlât azdır. Zîrâ vapurun o kadar müsâadesi olmuş, fakat İskenderun'da nihâyet bulan deniz seyâhatinden sonrası tafsîl olunuyor.

⁶⁴ [Okunamadı.]

Letâfetleri, hoş âlemleri meydana çıkarılıyor. Meşhûdât günü gününe yazılıp öyle hâtırda kalmayan kısmı başka seyyâhların kitâbından iktibâs edilmiyor. Meselâ İskenderun'da deveye binmeye merak ile deve yatarken binip de ayağa kaldırıldığında korkup koca şapkası gibi kendi de bir tarafa yuvarlanmış olan Mösyö'ye ait latîf bir hikâyeye menkul değil bilakis meşhûdâta [125] müsteniddir. Netîce-i mütâlaamız bu gibi âsâr-ı mühimmenin teksîrini temennî ile jurnalın nasıl bir sâhib-i iktidâr tarafından yazıldığını kariîn-i Osmâniyemize bildirmektir.

1.24. Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye⁶⁵

Yalnız kitabın ünvânını zikr etmek tayîn-i maksad edemez. Zîrâ bu yolda beş on parça eser vücûda getirildi. Erkeğe, kadına mahsûs nâmlarla bazı eserler yazıldı. Tercüme edildi. Fakat bunların hemen çoğuna birden nümûne-i kitâbet-i Osmâniyye nâmını vermek câiz değildir. Her lisânda mekâtibât ve muharrirâta dâir eser yazılıyor. Halka bir nümûne-i kitâbet gösteriliyor. Fransızlarda bunun emsâli pek ziyâdedir. Evet, bu lisânda “kâtib Secrétaire” ismiyle belki birkaç yüz esere tesâdüf olunmak ihtimâli vardır. Bu ise pek tabîidir. Çünkü ibtidâda nümûneye ihtiyâc zarûrîdir. Bu maşk ve nümûnelere göre bir fikr-i ibtidâî aldıktan sonra mektubu uzun ve kısa yazmak mümkündür.

Sâhib-i eser Osmân Senâî Bey bu noktaya büyük bir ehemmiyet atf ederek daha mukaddime-i kitapta diyor ki: “Bir şekl-i mücessemî tersîm-i ebâdına rehber olacak usûl ve şerâiti bilmeyen bir çocuğa meselâ [126] Rafael'in âsârından ve-yâhûd Mikelanj'ın açık, saçık tablolarından nümûne vermek ne kadar akılsızlık ise bir cümle-i edebiyenin teşkîlât-ı nahviyye ve mantığıyesinden hiç de haberi olmayan bu çocuğa en çetin ibâreleri, lisânımızın bir asırlık veya bundan eski zamanlardaki tavr-ı beyânını maşk ettirmekte ondan ziyâde münâsebetsiz add olunur.”

Sözün kadrini bilmeyenlerce belki usûl-i beyânın iyi veya kötü olmasında bir beis görülmez. Bu fikirde olanlara Vâkiâ hiçbir şey demeye hakkımız yoktur. Asıl demek istediğimiz şudur ki herhangi meseleye ait olursa olsun, bir işte muvaffak olmak için her hâlde basitten mürekkebe geçmek sûretiyle tabîi bir usûl takîb etmek şart-ı azâmdır.”

⁶⁵ [(Erdemgil), Osman Senayi. (1312 / 1896). *Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye*. Kostantıyye: Kitapçı Karabet.]

Hep böyle hakikatler söyleniyor ve yine deniyor ki : “Biz bu “nümûne-i kitâbet-i Osmâniyye” ünvanını verdiğimiz mecmua, tahsîl-i kitâbete yeni başlamış ve-yâhûd şu husûsta daha katî bir mülke hâsıl edememiş mekteb-i şâkirdânına yol göstermek için yazıldı. Rehberin vazîfesi, varılacak menzili göstermektir. Bunun için ne kadar nâkis olsa da onu yalnız şu delâletiyle kabûle şâyân görülmelidir. Ve oradan sonrasını artık ondan beklememelidir.” Son sözü tekrar edelim: “Niçin beklememelidir?” Osmânî kitâbeti için sâha-i teyessüre getirdikleri “Nümûne” nin [127] parlaklığıyla kamaşacak ebsâr-ı talebkârân-ı irfân bilakis o nümûne gibi nümûnelere şiddetle intizârda bulunacaklardır. O kadar şefkatli, merhametli anaların, babaların kalbî hitâblarıyla, o kadar terbiyeli, muti, müştâk say ve hamiyet-i Osmânî yavrularının cevaplarıyla tezyîn edilen bu enmûzec-i kitâbete dâimâ itibâr olunacak. Dâimâ bir kıymet-i fevkalâde verilecektir. Terbiye-i kalemiyye, tezâhürât-ı hamiyet-i milliyye böyle nümûne-i sânihâta ittîlâk olunabilir ki tarîk-i muhâberede intâk olunan nevresîde-gân, mekârim-i insâniyye ve ahlâkiyyenin birer tercümânı oldukları görülüyor. Bir terbiyeli çocuğa tesâdüf olunur ki pederine yazdığı mektupta rüfekası ile beraber terfi eylemiş olduğundan bahs edip seviniyor...

Bu ne büyük bir nümûne-i ahlâk, ne ulvî bir ilhâm-ı hallâk olduğunu düşünmek lâzım; yâhûd mektebe girip çıkanlar ikmâl-i tahsîl edenler düşünsün ki içlerinde refikleriyle umûmen sınıf geçmiş olduğuna dâir ebeveynlerine öyle mektup yazan bulunmuş mudur? Bilakis dâimâ birinci çıktığına ve arkadaşlarının sınıfta ibka olunduklarına dâir dem uranlar görülmüştür.

Hâlbuki edîb-i askerî Osmân Senâî Bey birâderimiz, ikinci maşkında birinci çıkmasından en ziyâde peder ve vâlidesinin memnûn olacağını talîm ettiriyor. Üçüncü defa da huzûr-i imtihânına girecek, kendine “Salâhaddîn-i Eyyûbî” sorulacak velev pek az bir zaman için olsun o seyyâle-i celâdetin tercümân [128] efâl ve fütûhâtı olacak, bunun için seviniyor, bunun için kendini bahtiyâr addediyor. Dördüncü defa da ise ne beklersiniz yine o yolda bir suâl değil mi? Hayır, huzûr-i imtihânı hitâm buluyor. İki hafta sonra da hiçbir garaza müstenid olmayarak kendini seven efrâd-ı âilesinin âguş-i iştiyâklarını düşünüyor, bu ne sevimli ve büyük muvaffakiyettir deniyor. Elbette o tedbîrli çocuk için, o mesûd âile için bir muvaffakiyettir. O yavru, okumuş, imtihân verip çıkmış, zâbit olmuş, vâlidesine usûlden olan kura ile Selanik’e memûr edilmiş olduğunu yazmış... Kendi ise nasıl söylüyor.

Diyor ki: “Şimdi de kendi ordumuza, yani Selanik’e geleceğimi tebşîr eyliyorum... Vâkiâ benim için orduların hepsi müsâvîdir. Selanik’in medeniyet ve intizârını ne kuvvetle sürsem, vicdânımdan gelen bir sedâ, bana mesela Erzurum’un karlı, buzlu dağlarını ve yâhûd Yemen’in harâretli ve kumlu çöllerini de yine o kuvvetle seveceğimi temîn eyliyor...” kısmete ne denir. Bendenizin bu kura-i keşîdesinden hisseme Selanik isâbet etti. Bundan dolayı elbette memnûn oldum. Çünkü orada siz de varsınız.” Hâsılı hep böyle bedâyiden ve meselâ -ticaretten bahs ederken- “Usûl-i ticâret o kadar nüfûzlu bir meslektir ki sırası gelir de rû-yi celîd birkaç hükümete birden muâvenet eder; ihtimâl ki bu zât bir Frank sermâye ile işe başlamış idi...” gibi gayret-âmîz misâller ve daha nice hayayık-ı [129-9] ilmiyye ve ahlâkiyyeyi esnâ-yi mekâtibe de şerh eyleyen rengîn, selîs sözlerden ibârettir. Yüz altmış sahîfeyi geçen bu eser-i mutenânın, bu bürhân-ı kitâbet-i sahîhanın bir iki yaprağındaki hikmete ve muvaffakiyyet-i belîğeye karşı tevaffuk edip arz-ı şükrâna başladık. Hâlbuki ser-â-pâ âdâb ü maârif-i Osmâniyye’den mürekkebe bir mecelle-i mekâtîbdir. Bu eser-i âlî “Kütüphâne-i Askerî” nin üçüncü cildini teşkîl eder demek onu her kitapçada bulmak için kâfi bir tebşîrdir.

1.25. Fazîlet ve Asâlet⁶⁶

Bazı eserler vardır ki muhteviyâtındaki kıymet-i hakikiyye dâimdir. Ne kadar zaman geçmiş olsa da meziyyeti ebedîdir. Bu neden îcâb ediyor? Şüphesiz bu mazhariyyet, o eserlerin mevzûndaki ulviyyete matûftur. Evet, bir esere verilen kıymet mutlaka ulüvv-i mevzûa göredir. Bunu pîş-i nazar-ı hikmet ve edebde bir mertebe daha takdîr ettirmek öyle bir bahşâyîş-i fitrîdir ki kime nasîb olmuş ise en â'lâ hizmet-i kalemiyye de ondan beklenebilir.

Vâkiâ, daha başkalarına da heves, bir gayret gelir çalışır ve tâbi’ olduğu hayâl ile meydana bir eser getirir, lakin neye yarar? ! ?

[130] Bu mevsimsiz bir say hükmüne geçer vuzuftan ibâret bir semere ile iktifâ eder. Kabil değil, rüzgâr beka önünde duramaz... Söner, gider. Bu müşâhidâta maat-teessüf devâm ediyoruz!.. Yalnız ne var ki bazen müteselli oluyoruz. Evsâf-ı civân-merdânenin hasâil-i

⁶⁶ [(Yurdakul), M. E. (1308 / 1892). **Fazîlet ve Asâlet**. Konstantiniyye: Matbaa-i Ebüzziyâ. ve (Yurdakul), M. E. (Kasım, 2017). **Fazîlet ve Asâlet** (Haz. A. Fikret Kılıç). (1. Baskı). İstanbul: Arı Matbaa.]

Hudâ-pesendânenin teşrîhâtına, tafsîlâtına tesâdüf eyliyoruz. İşte böyle kavâid-i celîlenin mahzâ bir feyz ve ümîde mukarin olan tesîr ve ahsâs ile kalb-i deverânına, nazar-ı seyrânına halel getirmiyor...

Şu mukaddime-i kasırânedeki şerefi, ser-levha ittihâz olunan eser-i mutebere bahş ederiz. O eser ki tuhfe-i bî-adîl-i fazâildir, o eser ki bir derc-i cemîl-i temâsîldir.

Bu kitap, fazîlet ve asâletten bâistir. Bu iki kelimeye izâfe-i evveline bilecek kıymetin her zamana, her kavme göre bir kıymeti vardır. O sebeple târîhlerin en son hükm ü kararı bunlara dâirdir. Her netîcede bir fazîlet, her revşte bir maksad u mâhiyyet aranır. O cihetle her ilmin gayesinde bir hikmet gösterilir. Nazar-ı hikmet, bir şeyi takdîr eder. Eğer onda fazîlet varsa, demek ki bir fâide, bir meziyyet gösterilmek lâzım gelir. O da bilâ-kabiliyyet olmayacağı için onun ihrâzî çârelerini taharriye koyulamaz iktizâ eder. Sâhib-i eser hakîm nazar Mehmet Emin Beyefendi bu mübâhis-i mühimmeyi şu rengîn kıta ile:

[131] “Şeref ü şân ne câh u rifatte,
Ne asâlettedir ne câh u servette,
Bunların safâsı var ise de,
Ercahiyyet yine fazîlette”⁶⁷

Hulâsaten bir târifte bulunuyor. Lakin kitap baştanbaşa okunmalı ki bu kırk elli sahîfelik nüsha-i mergubenin ne kadar câmi-i mehâsin olduğu anlaşılsın. Teslim edilsin ki târîh-i neşrinden beri hayli müddet geçmiş iken -yine her zaman için- itibârını hıfz eden bu gencîne-i hakayık, nasıl bir nazar-ı zî-irfânın bürhân-ı fazîletidir. Ümmete ilk hediye-i marifetini bu mertebe hiss-i fâzıla ile arz eden fazîlet-perver Emin Bey’in aramızda yetiştiğine ve ekser berâhîn-i münevveresini mefâhir-i milliyeye-i târîhiyyemizden ityân-ı manevî şerefini koca Osmânlılığa, maddî istifâdesini Dârüş-şafaka gibi bir Dârül-eytâm’a terk ve teberru etmek kadr ü sümûvv âlî-cenâbânesinde bulunduğu göre kendilerini samîmen tebrîk makamında -yazılan takarîz-i âliyyeden- şu sözlerin îrâdına iktifâ ederim:

⁶⁷ [Eserin giriş kısmında yer alan bu şiirin orijinaliniyle buradaki basımında birkaç yazım farkı görülmektedir. *Fazîlet ve Asâlet*’in kapağında yer alan şiir; “Şeref ü şân ne câh u rifatte / Ne asâlettedir ne servette. – Bunların da safâsı var ise de / Ercahiyyet yine fazîlette” olarak verilmiştir. Ayrıca bkz. (Yurdakul) M. E. (Kasım, 2017). a.g.e. , 16-17.]

“Ümmim ki emîn ol ulvî-i kelâmın,
Eder nâm-ı âlîni âlemde teyîd.”

[Emînim emîn ol ki ulvî kelâmın
Eder nâm-ı âlîni âlemde tebîd.]⁶⁸

1.26. [132] “Vanda”⁶⁹

Yeni bir hikâyedir. Kitap nasıl nev-zemîn, tazeliğe bürhân ise muharriri de öyle tazedir, öyle nev-civândır ki bu temsîl-i dil-pezîrdir. Masûmiyyet-i edebiyesinin bir ilân-ı şâd-mânîsidir. “Vanda” hikâye mütâlaa edenlerin, Vâkıâ öylesini yazanların pek tanıyabildikleri bir isimdir. Lakin burada bir şekli-i matbûa-ı ünvân ittihâz olunmuştur. Malûm bir isme karşı nasıl ithâf-ı sânihât edileceğini genç muharrir hem tecrübe, hem isbât emeline bulundu ve bu müddeâsını da daha birinci tecrübesinde tenvire muvaffak oldu. Genç muharririmiz [Hamdibeyzâde] Osmân Âdil Bey, dirâyyet ve terbiyesiyle marûf iken bugün o meziyyet ve magbûtaya iktidâr-ı edîbânesiyle bir kıymet-i fâhire bahş etmiştir. Kendilerini daha evvel İstanbul’da, daha sonra Selanik’ten tanırdım. Fakat bu teşahhusana mertebe-i kuvvet vermek mümkün ise hemen câizdir. Evet, Âdil Bey biraz okudu. Biraz gezdi, sonra okuyanları dinledi.

Meşhûdât-ı samîme-menddir ki bu gencin müfekkire-i lâmiasında netîcelenen edebî, ilmî hükümler o kadar bâriz hakikat olarak tecellî eylerdi ki çok okuyup da bir şey anlamamak, her zaman dinleyip de bir şey istifâde etmemek kime nasîb olmuş ise aramızdan çekilsin kararını da itâyâ kâfi idi.

[133] Bazen bahs ederdi: Kütüphânesi önünde açılan sünbüllerine, beride duran mükemmel esliha-ı nâdire levhasına bakıp nefâis içinde nefâisten bahs ederdi. Bahisleri

⁶⁸ [Fazîlet ve Asâlet’in Takrizler bölümünde yer alan bu beyit Muallim Nâci imzasıyla sunulmuştur. Ancak Mütâlaât-ı Edebiyye’deki basımda “Ümmim ki” olarak -kılavuz, yol anlamında- günümüz alfabesine aktardığımız kelimenin “Eminim ki” şekli doğrudur. Ayrıca “teyîd” olarak -onaylama, teyit etme- günümüz alfabesine aktardığımız kelimenin de “tebîd” şekli -ebedileştirme anlamında- doğrudur. Ayrıca bkz. (Yurdakul) M. E. (Kasım, 2017). **a.g.e.** , 30-31.]

⁶⁹ [Hamdi Beyzâde Osmân Âdil Bey. (1314 / 1898). **Vanda**. İstanbul: Âlem Matbaası. Söz konusu eserin tanıtım yazıları ve eserin mukaddimesi için ayrıca bkz. İmzasız. (17 Kânûn-ı evvel 1312 / 23 Receb 1314 / [29 Aralık 1896]). “Vanda”. **Mütâlaa**, (22), 2-3. ve Hamdi Beyzâde Osmân Âdil Beyefendi. (11 Mart 1312 / 20 Şevvâl 1314 / [23 Mart 1897]). “[Başlıksız]”. **Mütâlaa**, (33), 1-2.]

hep bir azme müntehî, mesmûâtına ilâveten yürüttüğü meşhûdât hep evc-i temeyyüz ve ittilâya müteveccih idi. Daha o zaman bile muhâtablarına verdiği fikr, âlem-i edebde bugünkü mukaddime-i zaferden ibâret bulunuyordu. İşte o tebşîrâtın şu sâat temâşâ-yi fiiliyyesindeyiz. Vanda'ya mahsûs, mukaddimede neden bu nâm ile bu zemîn intihâb edildiği îzâh olunuyor. Hatta hikâyât için -iki nev tesîrine göre- ne söylemek lâzım ise meydana konuyor. Yalnız mukaddim okunsa anlaşılıyor ki Âdil Bey büyük ve parlak bir istidâd sâhibidir. Şâibesiz söz söylüyor. Latîfesiz, sevdâlar, muhabbetler tasvîr ediyor. Akan gözyaşları silmiyor, nişâne olduğu kalbe -bir mâhiyyet olmak üzere- hâliyle ibka ediyor. İdâme-i hâtîrât uğrunda bütün hissiyyâtını tavsîfe terk ediyor. Bize bu kadarı kâfidir. Bir muharririn ilk sözlerinde böyle ulviyyât tecellî edince ondan muvaffakiyyet-i edebiyeyi herhâlde ümîd etmelidir. Zîrâ mefâhir-i milliyye böyle sânihât-ı hakikiyyenin mecmuına ittilâk olunur. Bununla beraber “Vanda” nın intihâb olunması zavallı kıza yâr olmayan tâlinin kuvve-i tesîrdeki ukûs-ı müellimesidir. Fotoğraf da böyledir: Her şeyi birden resm ü tasvîr eder, lakin [134] içinde hüsn-i nazarla tefrîk olunacak ancak bir ikisidir. Nitekim “Vanda” nâmına zabt olunan hâtîrâtın bir kısmı pek husûsî gibi görünüyor; lakin semâlara müteheyhi-i pervâz olan hayâlât-ı şâîrânenen evvelâ yakınlardan ibtidâ eder, sonra yükselmeye başlar. Âdil Bey, sergüzeştine zâyiât üzerine kapanıp cenâze alâyıyla, mezarcılara açılan bir mâtemhâneyi son defa ziyâret ile mübâyaa eylediği bir yazihânenen girişiyor. Hırz-i cân kabîlinden saklanan elvâh-ı hâtîrâtını bunun bir gözünden mahfûz buluyor. Hastası hakkındaki müşâhidâtını oradan nakl ediyor. Târîhleriyle, âdetâ aynıyla bu hakikati ilân ediyor. Hakikat ise tagyîr edilemeyeceği için tabîr nasıl uyarırsa öyle yazılıyor. İsterse seci de yapılıyor, mukabili var yok hoşâ giden tabîrât-i istimâl ediliyor.

Üslûb bazen değışir, sâdegî, ulviyyet kesb eder. Bir tasvîrinde iki gün yağmurdan sonra: “Henüz sabâh kahvaltısını ikmâl etmemiş idi ki nehirin gitgide kabarmakta ve tesîr-i bârân ile vakitsiz eriyen kar sularının coşkunlukları ile şiddetlice bir feyzân-ı istidâdı almakta olduğunu ihbâr eden hizmetçi sözünü itmâm edemedi li-ecl-il istiâne⁷⁰ fevc fevc toplanan kadın, erkek, çoluk çocuk, yüzlerce köylünün garîk-i heyecânı, vâvelâ-yi efganı kâr-gîr dâire içerisinde azameti tasvîr edilmez, bir ihtizâz uhrevî anlatılamaz, bir temevvüc-i [135] mahşeri ile kulaklarımızı çınlattı. Hemen balkona fırladık, köylüyü teskîn edecek bir iki söz söylemek ile beraber tehyie ettirilen hayvânlara râkib olarak âcilen kürek, kazma ve

⁷⁰ [Ar. Li-ecl:-den dolayı, için, maksadıyla anlamı vermektedir. Li-ecl-il istiâne: Yardım istemek için.]

balta gibi âlât-ı mahsûsa ile teslîh edilen köylünün önüne düşerek nehre doğru ilerledik..” diyor ve bu mazhariyetlere muvaffak olan Âdil Bey bize âtî-i edeb için büyük ümîdler veriyor. Nevi hemen pek az görülen tesâvîr-i hakikiyyeden biri de şudur: “İşte yine bir parti horoz zemzemesi!.. Ne hoş bir aygır da kişiyor! Tek yârsız, olan anaç kaz da sayha-zen olmakta!.. Hindinin bî-lüzûm hiddetleri de bu zaman fenâ gelmiyor!” Bu sözler bir çiftlik önünün muciz bir tarîfidir denebilir. Fakat neye yarar ki böyle tavsîfât-ı bedîa ile manzaraca letâfeti, havaca ciyâdeti anlaşılan köyler, mesîreler hastamıza yine bir fâide temîn etmiyor. Hayâtın şetâret kesb etmesi lâzım gelen bir zamanda yani mayısta vefât ediyor. Lakin bunun bir mevzû olarak Âdil Beyefendi de beynel-akrân bir şöhret-i evveliyeye kazandırıyor...

Mevzûmu daha alâ yoksa onu intihâb eden liyâkat mi daha bâlâ olup olmadığı anlaşılacak üzere Vanda'nın bir adedini edinmeli, dikkatle okumalı: sözlerimizde bir fark u hilâf varsa bize bildirilmelidir!

1.27. [137] “Mîzân” Gazetesine Karşı “Mürüvvet” Gazetesiyle Neşredilen Makalât-ı Edebiyye⁷¹

-1-

Mülkümüzde edebiyât-ı Osmâniyye'nin terakkiye meyelânı cenâb-ı “Şinâsi” nin bir avuç toprak olup türâb-ı rahmete karıştığı günlerden itibâr edilir. Muhterem edîbimizin bu fenâ-yı âleme cidden vedâ' edip çekilmesiyle havâ-yi edebî teneffüs etmek en evvel Kemâl Bey'e nasîb olmuştur.

⁷¹ **Mehmed Zîver'in notu: “1311'de neşredilen bu risâle-i edebiyenin nüshâ-ı matbûası kalmadığı anlaşılacak buna ilâveten neşriyle nisyanından kurtarılması ârzü edildi.”**

[Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye* adlı eserinde topladığı bu yazılar, “*Muhterem Mîzân Gazetesine Karşı Mürüvvet Gazetesinin Neşredilen Makalât-ı Edebiyyedir.*” başlığı altında *Mürüvvet* gazetesinin 1888 tarihli 2. senesinde 4, 8, 9, 12, 15. ve 17. sayılarda da mevcuttur. İlk olarak -öncesinde de değindiğimiz gibi- Rodos baskılı *Mütâlaât-ı Edebiyye*'de bu yazılar yayımlanmıştır. Ardından yazar bu yazılara neden tekrar İstanbul baskısında yer verdiğini okuyucuya dipnotta açıklar. Rodos baskısı ve İstanbul baskısındaki benzer ve farklı noktaları görebilmek adına “*Mîzân*” *Gazetesine Karşı “Mürüvvet” Gazetesiyle Neşredilen Makalât-ı Edebiyye* başlıklı yazıdan son yazı *Tefekkür*'e dek köşeli parantez ile gösterdiğimiz harf, kelime, kelime grupları veya cümleler Rodos baskısından alınmıştır.]

Kemâl Bey, şöhret-i kalemiyyesinden ziyâde şevket ü vicdânına ve hissiyyât-ı Osmâniyyesiyle müştahir bulunduğu Ekrem [Beyleri] , Hâmîd Beyleri teşvîk ile meydana çıkarmış ve bu iki edîbin efkâr-ı edebiyelerini “Talîm” için bir mekteb-i edeb te’sîs edilmiştir. [138]

Sezâî Bey o mektebin en müstaid bir şâkirtidir. Burasını şerh edelim:

Hakikat, bu vâdîde tasrîhi elzem bilinecek bir şey varsa o da, Kemâl, Ekrem ve Hâmîd Beylerin âsâr-ı sahîha-ı edebiyeleri mütâlaasından hâsıl edilen zevk-şinâsî-i edebdir.

Efrâdını temeyyüz ile imtihân ile tezyîd etmekte bulunan âlem-i edebînin zevk-i mütâlaayı o üç edîbin mahsûl-i irfânına hasr eylemesi neden îcâb ediyor?

Vâkıâ matbûât-ı Osmâniyyemizin edebiyâta, ahlâka, hikâyâta ait kemâlâtı; fûnûna, sanâiyeye hâsıl nefâise müteallik [füyûzâtı] muvaffakiyyâtı, o âsârın nümûne ittihâz edilmesinden âzâdedir; çünkü iktidâr ve liyâkatinden be-hakkı istifâde edemediğimiz hâlde tek ü tük eserlerini ahlâf u ahfâda yâdigâr eyleyen veya pek çok âsâr-ı kemâliyye vücûda getiren erbâb-ı fazl ve edebimiz nâdir değildir. Bunlar miyânında Sadullah Paşaların Ahmed Mithad Efendilerin, Şemseddin Sâmî Beylerin, Said Beylerin, Ebûzziyâ Tevfik ve Hamîd Vehbî Beylerin isimlerini dâima hürmetle yâd u tezkâra mecbûruz. Alelhusûs Mithad Efendiyle Sâmî Beylerin hangi bir hizmetlerini inkâr edebiliriz?

Akvâm-ı Arab’ın, evâil-i nisbetle mâzîye rücû eden kemâlât-ı ilmiyye ve fazâil-i insâniyyesini, matbûât-ı Osmâniyyemiz de izhâr ve ibkaya çalışan üstâd maâlî-Nijad Zihnî Efendi Hazretleri gibi [139] onların dahi [avârif]-i mübeccele-i tahrîrânelerine ihtiyâcımız der-kârdır. Fakat bugün târîh-i edebiyâtımızdan enzâr-ı ibtihâca çarpacak bir meziyyet-i maneviyyenin dâire-i şumulünde dâhil bulunan o üç edîbin nâmlarıdır ki maârif-i edebiyemizden ne vakit bahs edilmek lâzım gelse onları mâ-bîh-[il]-iktidâ tanımak bizce şerâfet-i edebiyeye[den madûddur] hükmüne girmiştir.

[Binâen aleyh muhterem] Bu itibâr ile “Mîzân” gazetesinin –Kemâl ile Ekrem Beylerin mâhiyyet-i edebiyelerini tayîn [etmek emel-i hâlisânesiyle söylenen]-i heves ve gayretine düşüp söylediği şu birkaç sözüne dikkat edelim:

“İtirâzın mâhiyyet ve ehemmiyetine bakmayıp yalnız tarîz ve taarruz fiilinde zevk gören bazı erbâb-ı kalemin istihzâlarından teşbîhimizin kurtarılacağından emin olsaydık, ikisinin de âsârını takdîr ve tavsîf için der idik ki: “Kemâl Beyefendi’nin âsârı efkâr-ı edebiyeye-i Osmâniyye için İntibâh’ı bir zeylî makamına geçmiş, Ekrem Bey’in âsârı ise uyanıp harekete gelmiş olan efkâr-ı edebiyeye için istinâd-ı asâsı kesilmiştir. Zeylin hizmeti ne kadar büyük olsa yine muvakkattir. Mahdûddur, fakat asâ-yi istinâda her vakit lüzûm vardır...”

Tenkid, asâr-ı salîfeyi sahâif-i istikbâle, edvâr-ı mütemeddineyi sahîfe-i ebediyyete derc eyler. Fazîlet-i edebiyeye, tenkide devâm ile hâsıl edilir. Fikrini tamâmiyle tasdîk eylediğini sütunlarında bulundurduğu muhâkemât-ı edebiyeye ile isbâta muvaffak olan “Mîzân” ın [140] bu bâbdaki hulûs-i niyetine itimâdımız der-kâr ise de Kemâl ile Ekrem Beylerin mâhiyyet-i edebiyeye-i hâzîralarının öyle tariflere [mazhariyyetle] iftikaren tayînini münâsib göremediğimizden [bu vesile ile âcizâne bazı mütâlaâtı dermiyânına ibtidâr eyleriz.] ber-vech-i zîr mütâlaâtın serd ü beyânına mecbûriyet hâsıl eyledi.

-2-

Edebiyâtın derece-i elzemiyyetini isbât için mütâlaât-ı âcizânemizi bazı resâilde bulundurmakla beraber o kısm-ı celîlin ârzû olunduğu mertebe terakkisine hidmetten de hâli olmamaktayız. Buna sebep şu mütâlaadır: “Vatana karşı borcum nedir diye sorma, vatanını sev ki öğrensin!”

Ben bu muhâleset-i fikre, bu samîmiyyet-i hisse o derece meftûn olmuşum ki meâl-i hikmet-disârını fikir eyledikçe mahsûsât-ı kalbiyyemi arada sırada zabt ve tasvîr etmek sevdâsına düşüyorum. Beni mazûr görenler bulunacaktır...

Evet, “Usûl-i Tenkid”⁷² gibi edebiyât-ı sahîhaya ait hasâis-i edebiyeye ve mehâsin-i lisâniyyeyi milletimizin bir kısmın halkına takdîren teslîm ettiren, Garb’ın hikmet-i edebiyeye ve marifet-i medeniyyesine meylini izhâr eyleyen birkaç edîbimizdir.

⁷² [Şemsettin Samî. (2017). *Usûl-i Tenkit ve Tertip* (Haz. Mahir Kalfa). Ankara: Akçağ Yayınları.]

Mîzân gazetesi, her bir hizmeti maârifimizce bir fikr-i teceddüd [141] ve intibâhı mûcib olmuş zevâtın hayât-ı maneviyye ve meslek-i edebiyelerini tayîn için birkaç sütûnu, o güne-i âsârın mütâlaasına vakf eylediğinden dolayı ne derece şâyân-ı tebrîk ise öyle muhâkemâtın netîcesi de o mertebe bâis-i eseftir. Bundan mâ-adâ bir eseri tenkid etmek, münekkıdın, müellif hakkında bir fikr-i tâmm hâsıl eylediğine ve müellif o mertebe-i kemâle kudûm-zen-i ittîlâ olmak için nasıl çalışmış, hangi âsârı okumuş, muâsırı kimlerden ibâret bulunmuş olduğuna vukufu vardır denilmez.

İşte “Mîzân” gazetesinin efkâr-ı edebiyye-i mahsûsâsını bu nokta-i nazardan muhâkeme etmek isteriz.

Daha evvel şurasını arz edelim ki hakikate ve en ziyâde tabîata muvâfık bazı eserlerin vücûda gelmesi kıdemen ve pey-revânının âsârını nazar-ı rağbetten düşürdüğünü lâyhı olamaz. O eserler eslâfımızın evsâf-ı sâire-i celîlesi gibi ilelebed nakş-gîr-i hâfıza-i hürmetimiz olup kalacaktır. [Fakat] Ne şüphe, eslâf-ı peder ahfâd-ı evlâd der-hikmetini bir kerrecik olsun düşünmek lâzım gelse anlaşılıyor ki eslâfın bizi düşünüp bıraktığı âsâra mukabil ahlâfın dahi ahfâd için o nisbette âsâr vücûda getirmesi iktizâ eder.

Binâen âleyh bize gıpta-resân bir tarz-ı beyân irâesine, îcâdına -Âkif ve Reşîd Paşalar[dan]la Şinâsîlerden sonra- himmet eylediği [142] müsellemler bulunan Kemâl Bey aks-i sadâ gibi zevâle, fenâyâ uğrayacak bir meziyyeti neden ibârettir? Ve Kemâl Bey’in âsârı miyânında -bazı cihetler istisnâ edildikten sonra- şâyân-ı tenkid görülür, bir eseri daha var mıdır? Yok mudur? Suâllerini “Mîzân” ın mezkûr-ı muhâkemât-ı edebiyesinden [tefehüm] istihrâc edemiyoruz. Anlamak için bu bahsi açtık.

Kemâl [Bey]’e tercîhi iltizâm olunan Ekrem Bey[’in] şâir olmaktan ziyâde mükemmel bir münekkıd olduğuna öyle tavsiyelerle itimâd etmek câiz olmadığını yine Kemâl Beyefendi’nin “Meprizon”⁷³ hakkında ders okuturcasına yaz[d]ığı mütâlaât-ı edebiyye ile

⁷³ **Mehmed Zîver’in notu: “Ekrem Bey’in bir eser-i mütercemidir.”**

[Eserin orijinal adı Mes Prisons 1833’te yayımlanmıştır. Mahmud Ekrem bu tercümenin başladığı zamanın yeni olmadığını, aksine basılan yıldan beş sene önce başladığını eserin önsözünde söylemektedir. Fransızcaya yeni heves ettiği zamanlarda “tecrûbe-i kalem” amacıyla Terakki gazetesinde neşremeye başlamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Silvio, P. (1291 / 1875). **Meprizon** (Çev. Recâizâde Mahmud Ekrem). İstanbul: Matbaa-i Tasvir-i Efkar, Mukaddime bölümü.]

isbât edebiliriz, hatta Kemâl Bey “Vaveylâ” gibi lisânımızda bugün enfes-i âsârdan add olunan bedâyi-i kemâl-i tasavvurdan iktibâs eylediği sırada Ekrem Bey “Nağme-i Seher”⁷⁴ nâmındaki mecmûa-i gazeliyyâtını tanzîm ve tertîb etmekle meşgul idi.

Meşhûr (Sen Böv)⁷⁵ ün tabîri vechle bir münekkîd “Başkasının göremediğini görendir, nazar-ı temyîz ve tedkîk ile görülecek şeyler tabîi eshâb-ı telîfin iktidârını tayînden ibârettir. Ahlâka, efkâra hatta tarz-ı edebe mugayir görünecek nekaisi ikmâl etmekle beraber meydana çıkarmalıdır.” Vâkiâ “Mîzân” gazetesi Kemâl Bey’in Silistresinde ahlâk-ı İslâmiyyemize mugayir nikatı tayîne çalışmış [143] ve Osmânlıların hasâil-i kerîme-i civân-merdâneler dîne hayrân olmamak dahi dünyada bir ferd için kabil olmadığını hakikaten isbât eylemiştir.

Ne var ki “Mîzân” gazetesi usûl-i tenkid sâyesinde bir derece hâiz-i ehemmiyet olabilirdi. Fakat “... Ekrem Beyefendi’nin âsârı keffe-i Mîzân ile sencîde olunursa hissiyyât-ı kalbiyye itibârıyla pek yüksek görünen âsâr-ı Kemâliyyenin âsâr-ı Ekremiyyeye fâik olduğu tebeyyün eder.” hükmünü vermeden evvel her iki tarafın âsârını okuyup düşündükten sonra mahsûsâtına tebaiyyet etmelidir. Çünkü bu iltifât ile Ekrem Bey’in muğberr olması ki bir hatâ-yı edebîden kurtarılmak Mîzânca bir muvaffakiyyet sırasına geçirdi. Hâlbuki Kemâl Bey’in edeben hâiz olduğu meziyyet-i edebiyye -bugün efkâr u hissiyyâtımızı tasvîre kâfi bulunan- lisânımıza aittir ki değil Ekrem’i Kemâl’e tercih hatta Kemâl Bey’in hâtırdan çıkacak öyle bir kemâlini tasavvur etmek bile hoş görülemeyecek müsâmahât-ı edebiyedendir.

⁷⁴ [Recâizâde Mahmud Ekrem. (1288 / 1872). *Nağme-i Seher*. İstanbul.]

⁷⁵ [Charles Augustin Sainte Beuve (1804-1869) Fransız edebiyat tarihçisi ve eleştirmen. Modern eleştiriyi kuran da Sainte Beuve’dür. Edebiyatta hakikatin peşinde olduğunu söyler. Ayrıntılı bilgi için bkz. Kudret, C. (1977). *Batı Edebiyatından Seçme Parçalar*. İstanbul: İnkılâp ve AKA Basımevi. 223-224. ve Kolcu, A. İ. (2010). *Batı Edebiyatı*. (6. Baskı). Erzurum: Salkımsöpüt Yayınları, 167-168. Ayrıca Saint Beuve’in edebî eleştiri konusunda kendisinin alışılmış bir eleştirmenin dışında; “bir dogmaya başvurmaktansa ilgi duyduğu için kişiyi ele almaya düşkün olarak, sistem uyduran kuramcılara kesinlikle karşı çıkmış ve (...) resmedilmesi istenen yazarın kendi kaleminin mürekkebi ile resminin yapılması gerek[tiğini]” düşünmüştür. Ayrıntılı bilgi için bkz. Carluai ve Fillox, (2000). *a.g.e.* , 26-33. Sainte Beuve, eleştiride şair ruhlu bir eleştirmendir. Ona göre kendi kaleminin eleştirilen metinde ikinci bir dil olmasını düşünür. Bu yönüyle de kendi sanatçı kimliği eleştirmen kimliği ile bir arada ortaya çıkar, birbirine karışır. Eleştirmenin eleştirilen metin üzerindeki ikinci bir dil kurma konusunda öte-dil tanımlaması için de ayrıca bkz. Barthes, R. (1 Mart 1971). “Eleştiri Nedir? (Çev. Tahsin Yücel)” . *Türk Dili (Eleştiri Özel Sayısı II)*, 23 (234), 436-439.]

Müsâmaha-ı edebiyenin ekser acze için bir girîz-gâh olduğunu ber-teraf, Kemâl Bey'in şöhretini unutturacak âsârın mütâlaası bize nasîb olmayacak mübâhât-i milliyyedir.

[Çünkü] Kaldı ki ihyâ-yi lisâna masrûf bulunmuş bir hizmeti hürmet-i kalbiyyeye tekabül ettirememek, belâgatiyle insana sükût-i mutlakî ihtiyâr ettiren son nefesi beklemeye mütevakkıftır. Bu cihetten muhâkeme edilecek [144] olan mübâhisin her noktasında Kemâl Bey'in iktidâr-ı edebîsi başka zamanlar için dahi [hakk-ı] teslîm ve takdîri hıfz eylediği zâhir olur. Kemâl Bey'in mevki-i edebine o derece taarruz olunmadığı hâlde Ekrem Bey'in muvaffakiyeti pek âşikârdır. Hatta Ekrem Bey'in büyük bir fazîleti vardır. Şu kadar ki bu fazîlet Kemâl Bey'in şöhret-i kalemiyye ve mevki-i edebîsini mensî bulunduracak kadar muteber değildir. Mademki devâm olunacak o ciheti de şerh edelim.

Fransa'da olduğu gibi mülkümüzde dahi üç edîbin mâhiyyet-i edebiyelerinin tayîni ârzû edilmektedir. Bundan üç ay makdem "Figaro"⁷⁶ gibi "Tan" gibi bazı gazeteler birkaç Fransız edîbin mütâlaât- edebiyeye ve muhâkemât-ı ciddiyyeleriyle mâl-â-mâl bulunuyordu.

Biri: "Viktor Hügo, bir dâhîdir, onun mevki-i edebini tayîne çalışmak vâkıâ bir şereftir. Fakat buna isâbet edemeyeninden şâirin rûhu gibi umûmen Fransa dahi muğberr olacaktır." ve bir diğeri "... bize lâzım olan Hügo'ya"⁷⁷, Lamartin'e, Müse'ye mütehayyir-âne perestiş edip kalmak değil, belki onların her birini aynı heykelin bir kaidesinde bulundurmaktır. Bir de tasavvur ediniz ki "Lejand de Sikal [La Légend des Siécles]"⁷⁸, "Notrodam dö Pari [Notre-Dame de Paris]" , "Kontablasyon [Les Contemplations]", "Harmoni [Hernani?]" , "Zusilni [?]" isimleriyle muanven olan bedâyin veyâ [145-10] daha güzel eserlerinin fevkinde, o makam bulunacaktır. Şevâhik-i cibâlin bir siyâkta bulunması onlar hakkında da sezâvâr-i tatbîktir." mütâlaâtını der-miyân etmiştir.

Şu birkaç sözü beyândan maksad, Hügo'yu Kemâl ile mukayese etmek değil belki bir millet arasında yetişen dühât-ı efkârı yek-dîgerine kıyâs etmediğimiz hâlde hakikatin yine tezâhür edeceğini bildirmektir.

⁷⁶ [Le Figaro. Paris'te haftalık olarak çıkan süreli yayın.]

⁷⁷ Mehmed Zîver'in notu: "Her üçü de vefât etmiştir."

⁷⁸ Mehmed Zîver'in notu: "Viktor Hügo'nun eşher-ı âsârındandır."

Fakir, bir târîh-i edebiyât yazanın müsveddâtını okusam Kemâl, Ekrem ve Hâmid Beyefendilere dâir şu mütâlaâtın ilâve edilmesini temennîde bulunurdum:

“Kemâl Bey, lisânımızın şimdiki tarz-ı beyânına en ziyâde hizmet edenlerin birincisidir. Fakat bu hizmeti neden ibâret bulunmuş ise en evvel onu anlayalım:

Kemâl Bey’in âsârı dikkatle okunduğu zaman müellifine bir kalbin hürmet etmemesi kabil değildir. Nazarlar o temâşâyâ birden meftûn olur. Her okuyan, sâhibinden ziyâde hayrân olup kalır. Kemâl Bey’in âsârında alelîtlâk öyle asîl hislere, o derece azametli fikirlere tesâdüf edilir ki mümeyyiz-i edeb bilenin zevk-i [146] vicdânı hiçbir tarafında bir kusur olamaz. Birbirinden alâ deyip umûmunu zevk ve kalbine muvâfık bulur. Bununla beraber diyebilir ki Kemâl Bey’in âsâr-ı kalemiyyesi, kavâid-i lisâniyyeye tatbîken yazılıp bazı nekaise meydan ver[ilmemeliydi.]memelidir.

Bir eserin güzelliği insanı tahayyüre sevk etse de tefekkürden mahrûm eder. Fakat Kemâl Bey’in âsâr-ı edebiyyesi böyle nakîselerle tenezzül eder fikrini de hatıra getirmez. Çünkü Kemâl Bey, bir lisânın bekasını, terakkisini temîne en büyük vâsıta olan kavâid-i edebiyenin ehemmiyyet ve lüzûmunu takdîr ederek:

“... edebiyâtsiz millet, dilsiz insan kabîlindedir.” diye serd eylediği mütâlaa-ı üstâdâneleriyle -bilâ-kusur yazı yazabileceğini- isbât etmiştir. Yalnız “matbû’ül-endâm” ve “ezhâr-ı bahârîde” gibi sehven veya ihtiyârî olarak kabûl etmiş olduğu galatâtı edebiyâtın derece-i ehemmiyyetini takdîr edip bu yolda tevsî-i malûmât etmek istemediğini ihtâr eder.

Dikkat edilirse Kemâl Bey’in “Meprizon” hakkındaki mütâlaâtı ile “Tahrîb” ve “Takîb” leri arasında büyük bir fark görülür. Bu fark, lisânımızın âhenk ve letâfet gibi gavâmızına olan vukufu kadar edeben sâir mezâyâsına bî-gâne bulunmasından ibârettir. İşte Kemâl Bey’in âsârı nümûne-i imtisâl add edilmekte her hâlde şâyândır, dedikten sonra hizmetinin en ziyâde lisâna ait olduğunu [147] beyân edebiliriz. Binâen aleyh lisânımızın ne dereceye

kadar tevsîen vuzuh ve intizâma muhtâc olduğunu tayîn ile [beraber] esbâb-ı müterakkiyânesini ihzâr etmek muvaffakiyyetine Ekrem Beyefendi mazhar olmuştur.

Ekrem Bey'in, [lisanımızın] kavâid-i edebiyesini temhîd ve temeşiyet husûsunda vücûda getirdiği "Talîm" bu asrın nümûne-i kemâlâtı add edilmeye ahradır.

"Talîm-i Edebîyât" ın heyet-i mecmûası itibâriyle meziyyet ve kıymeti teslîm olunup şimdiye kadar evlâd-ı vatanımızdan edebî iki satır yazı yazmak saâdetine mazhariyetle beraber efrâdının tezâyüd etmekte olduğu maal-memnûniyye görülmüştür.

Burasını Mîzân dahi anlamış olmalıdır ki münekkîd ile şâir beynindeki farkı tayîn ile beraber şu sözleri söylüyor:

"Münekkîd olmak için, şâir olmaktan ziyâde sıfatlar lâzımdır çünkü -şâir olmak için lâzım gelen dâd-ı Hüdâ az çok malûmât-ı mütenevviadan başka- münekkîd, için hüsn-i tabîat (nezâket-i muâmele), metânet-i kalb, itidâl-i efkâr, meşâgil-i kesîreye tahammül, vüsat-ı malûmât, meyl-i hakikat ve hakkaniyyet ister. Ekrem Bey bunların noksanından şikâyet edemez. Zîrâ "Talîm-i Edebîyât" ile "Takdîr-i Elhân"⁷⁹ meydandadır."

Filhakika "Talîm" bu gûnâ-i medâyiha sezâdır. Fakat "Elhân" [148] tenkid-i âsâra nümûne ittihâz olunmaktan beridir. Kitabın bazı cihetleri hakikaten münekkîdâne yazılmış, zevk-şinâsâne düşünölmüş. Bâkîsi "oturmak" , "kalkmak" gibi iki kelime için lüzûmundan fazla mütâlaâta hasr olunmuştur. Bir lisânın levâzım-ı esâsiyyesine ait o ihtârât mekteplerde îfâ olunur. Bir münekkîdın, elfâza, esâlîbe, dâir beyân-ı mütâlaa etmesi vâkiâ elzem ise de o mütâlaât dahi bir derece efkâr-ı edebiyeye talîk etmelidir; çünkü sırf lisâna ait olursa lisânın o kadar küçük bir noktasında dikkat-i nazariyyesi bulunmayanın âsârı bir defa edebiyâttan madûd olamaz. Nerede kaldı ki eşâr-ı nev-hevesânesi... Bununla beraber "Takdîr-i Elhân" yine güzeldir. Hatta beynel-üdebâ o kadar muhâkemâtı hâvî bir kitap yaza[cak da yoktur.]nı da hâtıra gelmiyor. [Güzeldir.] Fakat bundan emelimiz o eserin fevkalâde güzel olduğunu değil belki Ekrem Bey'in o eserden daha muteber bir tenkid mecmûası vücûda getirebileceğini iddiâ etmektir.

⁷⁹ [Recâizâde Mahmud Ekrem. (1301 / 1885). *Takdîr-i Elhân*. Dersâadet: Mahmud Bey Matbaası]

Bir de bâlâda mûnderic-i tarîflerden Ekrem Bey'in şâir olmaktan ziyâde mûnekkıd olduğu anlaşılıyor. Bir defa şâirliğin ne gibi evsâf ve mezâyâdan ibâret bulunduğu güzelce tayîn edilmemiş. Mûnekkıd şâir, şâir mûnekkıd gösterilmiş.

Binâen aleyh Ekrem Bey'in ne şâir ne mûnekkıd olduğu lâyıkiyla teslîm olunmamıştır. Çünkü şairlik "Az çok malûmât-ı [149] mütenevviadan ibâret olmadığı şöyle dursun, şâir olmak için (dâd-ı Hüdâ) dahi kâfî değildir.

Teşekkür ettiğimiz cihet "Kemâl Bey'in âsârının hükmü mahdûddur." sözünün "muvaffakiyyât-ı edebiyemiz itibâriyle Kemâl Beyefendi'nin kıymet-i zâtiyyesi[yle her bir rekabetin]nin fevkindedir." sûretine tahvîl buyurulmasıdır.

Teessüf ettiğimiz cihet de şu sözlere: "Kemâl Beyefendi dâimâ ulviyyâttan bahs eder fikrindeki şiddet kendisini îcâdâta sevk eder; önlerinde îcâd kapısı kapandı mı Kemâl Bey gibi dâhîler muvâzenelerini kaybederler."

Bu iki hükmü vücûda getirmek için "Mîzân" tarafından bir hayli "İntibâh zil" leri çalındı. "Maârif uykusunun içine dalmış [bulunan] âlem-i edebiyât" bu gürültüden uyandı...

[Fakat fakir uykusuzluk belası olarak anlayamadım ki] Anlaşılıyor ki ulviyyâttan bahs etme[ğe]k kendisinde mâ-fevk'üh-hayâl bir kudret tasavvur olunan Kemal Bey'in - fikirlerde hükmü mahdûd olacak- hangi bir eseri vardır? Hissiyyât-ı asîlâneye ve tahayyürât-ı fevkalâdeye tükenmez bir hazîne olan âsâr-ı Kemâl hakkında öyle bir zuma düşmek "Talîm" de bazı mübâhise getirildiği için en evvel Ekrem Bey'in muâheze olması lâzım gelir.

Hâlbuki bahsi bu nokta-i edebden muhâkeme etmeyip "Piyâde [150] Taburları", "Süvâri Alayları" teşkîline edeben iftikarı olanlara biz yalnız teessüfle iktifâ ederiz.

Kemâl Bey'in kendine mahsûs olan tarz ve tasvîrine, şiddet-i efkârına gelince çok söze hâcet yok. O cihette Kemâl Bey'e nazîr bir kimse görülmez. Fakat umûmiyetle edebiyâta hizmet etmek öyle tenzîr ve taklîdi gayr-i kabil eser yazmak mıdır? Suâli vârid olsa bile cevabına tenezzül edilmez.

Çünkü Kemâl Bey'in mâhiyyet-i edebiyesi mektep çocuklarının "Târih bir fenn-i celildir ki..." mukaddimesini takîb eder kudret-i kalemiyye, meziyyet-i fikriyye izhâr edememeleriyle nasıl taayyün edebilir ki Ekrem Bey, Hâmid Bey gibi eâzım-ı üdebâmız o aczi hiss etmekten hâlâ fârig olamadılar.

Evvelce de beyân edilmişti ya; Kemâl Bey'in edeben hâiz olduğu mevki öyle... yerlerden refîdir. Hatta Kemâl Bey'in, Cezmî'sinin romancılık nokta-i nazarından, "Takîb" ve "Tahrîb" lerin dakayık-ı edebiyeye cihetinden o kadar bir meziyyetleri yok iken Kemâl Bey'i yine başka bir cihetten nazar-ı hürmete almak îcâb eder.

Bugünkü makalemizle bahse nihâyet vermek emelindeyiz. Edeben insâfî olanlar anlamıştır ki bize "Mîzân" gibi Kemâl'i Ekrem Bey'e, Ekrem'i Kemâl [Bey'e] tercîh veya takdîm eylemek dâiyyesinde bulunmayıp her birinin hâiz olduğu meziyyet-i edebiyeyi tayîne çalıştık. [151]

Hatta bahse şümûl-i nazar, nisf-ı efkâr ile ibtidâ olunmuş olsaydı Hâmid Bey'e dâir de birkaç söz söyleyecekti[m]k. Âsâr-ı Hâmid -ki efkâra taalluk etmek itibâriyle- kemâlât-ı milliyyemizin en kıymetdâridir... Kemâl ve Ekrem Beylerin dâire-i meziyyetleri kıymet-i fenniyye nokta-i nazarından tehdîd edildiği hâlde Hâmid Bey'i hangi mevki-i edebde bulundurmamak iktizâ eder? Buna "Mîzân" cevâb verecektir değil mi?

Nâcî Efendi'den de bahs edecektim, âsâr-ı Nâcî -ki istikâmet-i efkâr ve selâmet-i ifâde itibâriyle- az çok bir inkılâb-ı edebe medâr olmuştur. Nâcî Efendi'den bu bâbda der-kâr olan hakk-ı edebini inkâr mı etmelidir? Ben öyle anladım ki edebiyât için birkaç asırda temîn edilir bir istikbâl tasavvur olunmamalıdır. Bir kavmin edebiyâtı o kavim arasında yetişecek eshâb-ı iktidârın himmeti ile terakki eder. Bu himmet ise çok zamana muhtâc değildir. Marifet, edebiyâta cidden hizmet etmek, vücûda âsâr-ı sahîha getirmektir. Bugün maârif-i edebiyemize hizmet ârzûsuyla tezyîd-i âsâra, tenvîr-i efkâra çalışır Nâbizâde Nâzım Bey⁸⁰, İbnür-Reşâd Ferruh Bey, [Menemenlizâde Tahir Bey], Uşşâkîzâde Hâlid Ziyâ Bey, Selanikli Fazılî Necîb Bey gibi gençlerimiz vardır ki her hâlde bir gün âlem-i matbûâtımızın mâbihi'l-iftihârı add olunacaklardır. [152]

⁸⁰ Mehmed Zîver'in notu: "Vâ-hayfâ! Bugün aramızdan Nâzım ve Ferruh eksilip gittil.."

“Mîzân” a karşı bir sözüme daha kaldı. O da “Usûl-i Tenkid” nâmı altında yâd olunan hizmetlerini, nazarlarda meşkûr add ettirecek bir mertebede tamîme çalışmalarını ricâ etmektir. Âsâr-ı intikadiyyenin bize lüzûmu olduğunu inkâr edenlerden değiliz. Hatta âciz bir tilmîzi olmakla mübâhî bulunduğum -Ekrem Bey’in o yolda tezyîd-i âsâra sarf-ı gayret etmedikleri için “Mîzân” tarafından izhâr olunan teessürâta iştir[â]k ederim.

Fakat Ekrem Bey’in tenkide müteallik eser yazmamalarından azm ü sebâtımıza kelâl melâl getirmek -Osmânlılık şânına şâyeste görülür- hâllerden değildir. Biz, çalışsak onlar da gayrete gelmez mi? Gelmeseler bile şimdilik -kadrimizce- say u gayret eyleyip nevâkısı ikmâle, vatanımızı tecmîl ü temdîne çalışmalıyız zîrâ buyrulmuş ki:

“Seyyidü’l-kavmi hâdimühüm”⁸¹

Artık düşünsünler!

Bizim mütâlaamız burada hitâm buldu. Îcâb ederse daha bir iki söz söyleyebiliriz.

Dersâdet: 5 Mart 1304

1.28. [153] Nümûne-i Şecâat⁸²

Târîh-i millete bir sahîfe ilâve eylemek fikr-i hâlisânesine mağlûb olan Tepedelenlizâde Kâmil Bey, bir Osmânlı dilâverinin şecâatini bir millet-i muhteremenin şevket-i hakikiyesini nazmen tasvîre çalışmış, bu nâm ile yâd olunan manzûme-i târîhiyyeyi vücûda getirmiştir. Hediye-i edîbânelerinden memnûn olarak ve bir hiss-i şükrân ile kitabı defaten nazar-ı mütâlaaya alarak burada beyân-ı teşekküre mecbûr olduk.

Selâtîn-i Osmâniyye miyânında (Ebûl-feth) nâmına istihk[â]k kesb etmiş Sultân Mehmed Sâni ki -tevârîh-i umûmiyye-i milelde fatânet ve zekâsı, siyâset-i hârîka-nümâsı be-hakkı takdîr edilmiş Fâtih ebediyyül-iştihâr[dır]ı vüsatında cihânlar seyr ettiren hayât-ı maneviyyesinin bir kısmı bu hikâye-i nazmiyyede gösterilmiştir.

⁸¹ [Tr. “Bir kavmin efendisi, onlara hizmet edendir.” *Deylemî, Müsned*, II 324.]

⁸² [Tepedelenlizâde H. Kâmil. (1305 / 1889). *Nümûne-i Şecâat*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.]

Fakat biz şimdi o [i]ktidâr-ı mücessemin, [o] şeh-r-yâr-ı muazzamın hayâlini nakş-ı kebîr azamet olan bu manzûme-i garrâyı okumakla beraber -Fâtih Hazretlerinden akdem eslâf-ı izâmına- bir böyle hürmet-i edîbâneyi îfâyâ çalışan genç edîbimizi tanıyalım:

Kâmil Bey, mukaddime-i kitabında eserinin bir “mukaddime-i teşvîk” olup olmayacağını suâl ediyor... Bu suâllerine cevâb verelim: Ekrem Bey’in arada sırada evlâd-ı fikriyesine bazı mütâlaât-ı [154] edebiyede bulunduğu ve bu [cihetle] sûretle pek ciddi fikirler, mütâlaalar beyân eylediği âsâr-ı sahîha ile tevaggul edenlere malûmdur. Ekrem Bey “Nefî” ye dâir olan bir mütâlaasında şöyle demişti sanırım: “Bizde eslâf-ı şuarânın medâyihden veya hicviyelerden ibâret kalan âsâr-ı şiiiriyelerinin bir kısmı selâtin-i Osmâniyye’nin galibât ve muzafferiyâtını tasvîre hasr edilmiş ol[s]aydı sâir milel müterakkiye sırasında edeben terakki edip bir mevki-i hürmet kazanacağı[mı]za şüphe yoktu. Esef ki âleme meddâh olmaktan zevk almışlardır?...”

Filhakika bu cihet, bizde nazar-ı dikkate alınıp tezyîd-i âsâra say olunmak istenirse en azametli mevzûlara, en güzel zemînlere lisânımız arz-ı iftikar mı eder? Selîm-i evvelleri, sânileri, sâlisleri ber-taraf, vüzerâdan, eâzım-ı ümerâdan bir Hayreddin, bir Sokullu göz önüne getirilsin. Müsteâr bir hayâtın nihâyetine kadar -tefsîrinde beka denecek hizmetlerine mukabil- hangi edîbimiz, şâirimiz tarafından lisân-ı yâda alınmıştır? Dâhî, fedâi ise asıl bunlara ittilâk olunur ki -metbûiyyet emrine tebaiyyetle bir gemide bulunsa mâhir bir kaptan olmak, eline kalemi alsa meşhûr bir siyâsî kesilmek, beline bir kılıç taksa askere kumanda etmek gibi fânî bir ömrün iktisâba gayr-i kâfî bulunduğu meziyyetleri hâiz edilir...

Bunlar birer mahâmîd-i insâniyye, birer fezâil-i müstesnâiyyeden madûddur. [155] Erbâb-ı kalem ve eshâb-ı kuvve-i musavvire[miz] tarafından bu cihetlere niçin atf-ı nazar-ı ehemmiyyet olunmamıştır?

Avrupa’da en âdî zevâtın terâcim-i ahvâli mükerreren yazılıp halkın enzâr-ı istifâdesine arz ediliyor. Sekizinci Şarel gibi -müddet-i hayâtını hayâlât içinde geçirmiş bir divânenin- İtalya’ya kadar seyâhatinin müteaddid kalemler tarafından tasvîr edildiği görülür.

Hâlbuki bizim Viyana'dan ve İtalya'dan ve Hindistan'dan mâ-adâ Amerika'ya gitmek bile hayâlimizden geçmiştir...

Kâmil Bey'in sûaline bu misâller birer cevaptır. Eserlerinin “mukaddime-i teşvîk” olabileceğini şimdiden tebşîr ederiz. Fakat Fâtih Hazretlerinin yaşadığı zaman-ı vakayiden alınan mevzû lâıykıyla arz edilemedi.

(Ulubatlı Hasan) nâmiyla şehir-i teşâur olan kahramanın şecâati yani silah arkadaşlarına vesîle-i imtisâl olan gayreti (nümûne) ittihâz eylediği hâlde on altı sahîfeden yalnız on bir beyitinin hamiyet-i vataniyesiyle galeyâna gelen ve bâ-husûs şecâati nümûne ittihâz olunan (Hasan) a hasr edilmesi revâ-yi hakk değildir sanırım.

Hatta cenâb-ı Fâtih'in târîh-i vilâdet ve cülûsu ile beraber vefâtı [156] kaydedilmiş olsaydı Sultân Mehmed Sâni Hazretlerinin en güzel bir târîhce-i hayâtı, bu kitab add olunurdu.

[Hâlbuki o şehâmeti kalbinde taşıyanın hayali nazarlarda tecessüm edip Fatih derecesine hulâsa teşekkür ederiz ki bu sözler, Kamil Bey'in namnı hürmetle yâd ettirecek bedâyi-i edîbiyyedendir.

“Olur vesîle-i teşvîk belki yârâna,
Şu nazm-ı âciz ve ahkar ki çıkmadı meydana,
Şeref verir ne kadar olsa sezâ-yi nazar
Müsâdif olması devr-i [Hâmid] devrâna”]

Bununla beraber, ben, bu kitabı okumakla öyle anladım ki eslâfın himmet ü celâdetine taalluk eden sözler, mâzîden bir büyüklüğü hâlâ ircâ ediyor; erkânî zaman ile dağılmış bir heyeti vecd ü gayret ü ittihâda getiriyor:

“Verdiler mülke sû-be-sû zînet.
Ettiller mülkü ser-te-ser kudret;
Etmedi bir şeh mühîb-i sîfât;
Bister-i rahat içre terk-i hayât
Kim ederse bu hâli istibdâd

Ona târîhi eylerim iştihâd!
 Saçtılar cevher-i hamîyyet hep,
 Oldular itilâ-yı nâma sebeb.
 Ona rütbe, ulvî-i himmettir!
 Ona rütbe sümüvv-i gayrettir!”

Kâmil Bey[‘i] bu himmet-i edebîyyelerinden dolayı hasseten tebrîk ederek nazar-ı dikkatlerini yalnız şu bir noktaya [daha] celb ederiz:

“Kim durur karşı bir cihângîre?

Kim çıkar nakz-ı hükm-i takdire” [157]

Burada bir cihângîrin satvet ü miknet, hikmet-i hükm-i takdîre müsâvî tutulmuştur. Bir cihângîrden bahs ederken mukadderâta intikâl etmemelidir. Çünkü o “hükm-i takdîre” yüz binlerle hem-cinsini makhûr eyleyen cihângîrlerde mağlûbdur...

Vâkıâ bu gûne-i mülâhazât, Kâmil [Bey] gibi gayret-ver edebî mesâî-i ciddîyyesine asla fütûr u hâlel getirmez. O, sayının ne mukaddes bir semere vereceğini anladığı için bize karşı diyor ki:

“Say u gayretle âdem âdem olur,
 Feyz-i himmetle âlim âlim olur,
 Doğruluk, gayret ü şecâat hep,
 Oluyor incilâ-yı nâma sebeb.
 Say: Bir muhbîr-i selâmettir.
 İstikâmet: Büyük fazilettir.
 Bunlar eyleser ictimâî’ eğer
 Hepsî bir millete olur rehber.”

1.29. Talîm-i Edebîyât

Nâmı budur, istikbâle karşı muhâtab-ı meziyyetini hâiz olmak itibârıyla milletin târîhi demektir. [158] Bir heyetin kemâlât-ı insâniyyesi âsâr-ı edebîyyesinden, en güzel sözlerin

dahi hissiyyât-ı kalbiyyeye taalluk edenlerinden ibâret olduğunu isbât için bu kitap vücûda gelmiştir.

Bu kitabın azamet-i mevzûu maneviyetle safahat-ı eşyâdaki mehâsini ihâta eyleyen (edeb) kelimesini şâmindir. Çünkü meziyyât-ı beşeriyenin en birincisi edeb ve dünyada en güzel bir şey yine edebdir. Filhakika edebiyâtın manâ-yı sahîhi bu cihetlerde taharri edilecek olursa onun bir fenn-i celîl olduğuna şüphe edilemez. Fakat ulviyyet-i irfân ve edeb dâiresine dâhil olabilecek âsâr-ı edebiye, eşyâda güzelliğin gencîne-i hayâl ve zevkte bırakacağı mahsûsâta münhasır olmalıdır ki bir nazar-ı edeb-şinâs, cihân-ı kâinâtı musavverât-ı hayât hâlinde görebilsin.

Vâkiâ her sanat bir hisse, daha doğrusu bir uzvun muâvenet-i tâbiyyesine müftekir bulunduğu için “cihân-ı kâinâtın musavverât-ı hayât” hâlinde yâd olunması lâzım gelir... Resim gibi, mûsikî gibi sanâyi-i nefiseden madûd olunan bu iki sanattan birinin nazara, diğerinin seme muhtâc oldukları der-kâr iken her ikisi dahi kuvve-i musavvere-i hayâliyye ile rûhun cezbedâr-ı safâ-yı edeb olmasına hâdimdir.

Zaten nûr-i nazarla parlayacak temâsîl-i kâinâtı, hissiyyât-ı tabîiyyemizle takdîr edecek olursak âlemde mehâsin ve bedâyi [159] nasıl nihâyet bulur? Şiirde hâsılı her nede olursa olsun güzelliği böyle tanılmalıdır ki efkâr-ı şâirâne veya îcâd-ı bedâyi hakkında bir fikr-i tâmm hâsıl etmiş olalım.

Rûh, efkâr-ı ulviyye mûcididir. Fakat mehâsin-i beşeriyeye müteallik olmayıp da bir sahrâ çiçeği tasvîr edilecek olsa bile o levha-ı tabîat hissiyyât-ı kalbiyyenin sâyesi olması iktizâ eder. O hâlde, o sünûhâta, şiir-i itlâk olunur. Şiir ise biliriz ki bir güzelliği teblîg için tasavvuru, lisân fikri hisse tâbi bulundurmadır.

Mülkümüzde edeben bir devr-i [itilâ, velînimetimiz Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin eyyâm-ı mübarek-i mülûkânelerine müsâdif olmak şerefini hâiz]terakkide “Talîm-i Edebiyât”[ın] târîh-i intişârından itibâr edileceği için geride kalanlara ait olarak -bu makalemizde bir söz yoktur. Onlar varsın edebiyâtı haşhâş, şiiri de câize bilsinler.

Âciz muharirlerinden bulunduğum şu küçük gazetenin⁸³ yirmi dokuzuncu nüshasında belâgat müntesiblerinden bir zât nâmına bir makale neşr olunmuştu.

O zât, varaka-ı mezkûresinde tâbilerden iştikâ ile Talîm-i Edebiyâtın fiât mevzûasından – fazla satılması muvâfık-ı insâf olamayacağını ve bu yüzden heveskârân-ı terakkinin istifâdeleri mahdûd kalacağını işrâb eylemiştir.

[160] “Talîm-i Edebiyât”ı müellif-i âlî-kadr ile beraber okumak şerefini ihrâz edenlerden bulunduğu[m]uz için “Talîm” e dâir mütâlaât-ı sahîhada bulunmak hakkı, Ekrem Bey’in tilmîzâtına muhavvel olmasa bile müellif “Talîm ...” in yine hakk-ı fazîletini rüchân-ı edebîsini inkâr etmemek tabîidir.

Hatta şimdiye kadar edilen mübâhisât-ı edebiye netîcesinden “Talîm” e muâdil matbûât-ı Osmâniyye’den henüz bir kitap vücûda getirilememiş ve çünkü bazılarımız nezdinde edebiyâtın mevzû-lehi lâyıkıyla taayyün etmemiş olduğundan yazdıkları eserler, Talîm’in daha taklîdi derecesine bile gelmemiştir. Biz buralarını “Edebiyât-ı Osmâniyye”⁸⁴ nin birkaç nüshasını bekleyip de yazacağımız makalâtta birer birer isbât etmek emelindeyiz.

Hatta daha münakkah, daha muhtasar, daha müfîd çıkması muhtemel olan Talîm-i Edebiyât’ın ikinci tabı o günlere tesâdüf etmiş olursa edeceğimiz muvâzene ile hangi tarafın edebiyâta hizmet edip etmediği hakkında kariîn-i kirâmımıza belki bir hakk-ı edeb izhâr etmekle de müftehir oluruz.

1.30. [161-11] Heves Ettim⁸⁵

Maârif-i terakki ediyoruz. Terakki ettikçe dakayık-ı eşyâ anlaşılıyor. Bugün müdakkikâne bir nazarla sahâ-i edebiyât seyr ü temâşâyâ çıkılsın! Ne görülür? [Bir] Sükût-i terakki-nümâ? Bu sükût içinde bir edeb, bu edeble bir terakki görülür. Ümîd-i istikbâl için şimdiden sarf edilegelen bunca mesâî-i maârif-perverânenin ileride bir mikyâs-ı saâdet olacağını âfâk-ı edebiyâtın sahh-ı sâdıkı tebşîr etmeye başladığı ve zaten parlak olan ümmet-i vatanın ümîdlerini, bir kat daha takviyeye medâr oldu. Osmânî ünvan-ı besâlet-i

⁸³ Mehmed Zîver’in notu: “Mürüvvet gazetesidir.”

⁸⁴ Mehmed Zîver’in notu: “Merhûm Hacı İbrahim Efendi’nin eseridir.”

⁸⁵ [Nâbizâde Nâzım. (1302 / 1886). *Heves Ettim*. İstanbul: Kitapçı Aleksan.]

ittisâmı ile gülzâr-ı Şark'ta teşkîl ettiğimiz devletin târîh-i teessüsü altı, yedi asıra karîb iken müesses-i bünyân-ı saltanat olan Osmân Gazi'nin devr-i fâtihî ikmâl etmeksizin meftûr bulunduğumuz fazâil-i dilîr-ânemizle padişahlarımızın tahtını, Şarkın en mutedil bir mevki-i latîfine nakl [ü ikâd] ettik. Hudûdumuzun sevâhil-i Şark'ta mahdûd iken padişahlarımızın bir emr-i hilâfet-penâhîsi ta ıksâ-yî Garb'a kadar icrâ-yı nüfûz eyledi. [Makasid ve âmâlimiz nûr-i adalet ve hidâyeti neşr etmekten ibaret olduğundan efkâr-ı hakk-ı cûyânımız şarkın gayesinde ve garbın mevâki-i müteaddidesinde terakki-i İslâmiyet ve medeniyete çalışır idi.] Osmânlı lisânı ise cevher gibidir. Bir derece muntazam bir kavâide teşebbüsümüz daha birkaç sene olmadığı hâlde ekser milletlerin edebiyâtıyla rekabete başladık. Osmânlılar, evveldenberi maârif tarafdâridirler. Vâkiâ hesâbü'l- [iktizâ]icâb meydan-ı muhârebâta birçok evkatımızı imrâr ettik ise de meyelân-ı maârifin kulûb-ı Osmâniyyânda husûlu pek [162] kadîmdir.

[Fakat maârife muhîb-i asr-ı maârif-perver cenâb-ı...? tezâyüde başladı. Maksat, eslâfî istihfaf değildir.] Zaten sevâhil-i Şarkıyye halkı fitraten bir cevher-i istidâd ile meftûrdur. Ne vakit zekâvete misâl aranacak olur ise nazar-ı imâna alınacak timsâl-ı zekâ, sükkân-ı Şark'tır. Hâsılı bugün [ki gün sâye-i şahanede] edebiyât ve ahlâkımızda o derece bir inkılâb-ı küllî vardır ki mâzî ile katiyyen kabil-i kıyâs ve nisbet değildir. [Şu hâlde bu kadar âsâr-ı terakki ile kâm-bîn olursak istikbalen dahi en şanlı bir devrin küşâdına şüphe mi kalır? Şu beş on sene zarfında maârif-i Osmaniyyemizin hâsıl ettiği terakkiyi nazar-ı tedkiki alır isek istikbalin parlaklığını pek kolay keşfedebiliriz.] Şu da var ki burûc-i Şark'ın birer necm-i Ziyâ Paşa tabîrine be-hakkın sezâ olan (Nedîm), (Şeyh Galib), (Fuzûlî), (Rûhî), (Nefî) gibi nevâdir-i rûzgârı terakkiyyât-ı edebiyeye-i milliyyemiz hadd-i kemâle varacak olsa dahi istihfâftan insanın kalemi, lisânı tutulur. [Ancak iki âsârımızda onların ervâhını âferin-hân ettiriyor şurada terakki-i maârife bir misâl daha getireceğim. Biraderimiz Nâzım Beyefendi'nin bazı manzum âsârını câmi olup (Heves Ettim) ünvân-ı lâtifî ile neşrolunmuş risâle-i edebiyeden bir adedini aldım risalenin mündericâtı ne kadar bedâyi-i harikü'l-âdeyi şâmil olduğunu yek-nazarda (Heves Ettim) ünvân-ı manidârı işrab etti. Zâ... Padişah Maârif-güster Efendimiz Hazretleri'nin asr-ı saadet bahşalarında âfâkımızı tenvîr edegelen şems-i terakkiyyât-ı edebiyemiz bu gibi tebşîrâtı müftehirâne-yi itardan geri durmuyordu. Risâle-i mezkurede (Tahmîd) diye başlayan manzumeden] Bize bu mukayesâtı icrâ ettiren ervâh-ı şuarâ-yî sefelenin hemen bir nefhası gibi hazz ve irşâd-ı rûhânîlerine mehbit olan

genc bir edîbimizin pek millî bir şâirimizin eser-i dil-pezîrlidir. Vâkiâ kendileri silk-i nazma henüz Heves Ettim⁸⁶ vâzı ile âşinâ görünüyorlar.

Fakat biz, o tab-ı bedâyi-penâhîleriyle Nâzım Beyefendi'den pek çok ulviyyâta daha muntazır olabiliriz.

Mecmûanın hiçbir kısmına itirâzımız yoktur. Çünkü gönül arayıp bulamadı. Her neşîdeyi seve seve okudu. Kendi kendilerini tamamen tarîf eyleyen ve (Tahmîd) diye başlayan manzûmeden:

[163] Güller gibi hande-rîz şevkim,
 Bülbül gibi nağme-sâz zevkim,
 Tabımdaki ... güşâyış.
 Bulmaktadır an-be-an fezâyış.
 Gördüm, o melek-i hırâmı sevdim,
 Çeşmindeki ibtisâmı sevdim,
 Kurtuldu melâl-i gurbetinden,
 Feyz aldı gönül muhabbetinden....

Beyitlerini okuyalım, hâiz olduğu mezâyâ-yi ulviyyesi bir vicdân-ı hakk beyni o mertebe müteessir kılar ki dîde-i hasret bu ebyâtı hasr-ı nazar hayret etmekten bir türlü kurtulamaz. Bir de Anadolu Hisarı'nda Mezarlık⁸⁷ tasvîri var. Şöyle başlar:

Bu sükût-i belîğ ü hüzn-i fasîh,
 Hutbe-i bî-makal ruhânî,
 Sanat kudreti eder tavzîh,
 Bu ne ulvî cihân ruhânî,
 Ne neşât u safâ-yi vicdânî!

⁸⁶ Mehmet Ziver'in notu: "Nabizâde Nâzım Bey'in bu kerre intişâr eyleyen bir eser-i edebîsidir."

⁸⁷ [Ayrıca bkz. Nâbizâde Nâzım, (1302 / 1886). a.g.e. , 43.]

[gibi] İnsan, bu âşikâne ve hikemiyâne sözleri [görülür ki] mütâlaa ettikçe [yegâne istidâd kesb ediyor. Genç Nâzım Bey'in hevesle takip ettikleri bu nazik-i edebî takdir değil tebrike bile zihnimde acz hissediyorum.] "Nâzım" Muhteremine cidden beyân-ı ihtirâm kaydına düşüyor. Genç Nâzım Bey'in hevesle ve fakat pek büyük bir vukuf ve temyîz ile ta'kîb ettikleri [164] bu meslek-i nâzik-i edebi takdîr ve tebrîk için zihnimizde münâsib tabîr bile bulamıyoruz.

Saâdet gazetesi: Şubat 17 sene: 1302

1.31. Tefekkür

Bizde şuarâ, hissiyat-ı kalbiyyelerine tebaiyyet edecek olsa halk arasında -romancılardan akdem- mürebbî-i efkâr-ı edeb onlar tanılmış olur.

Hikmet-i hayât, marifet-i cemiyet demekle dahi tarîf ve tavsîfi kabil olamayan romancılığın Avrupa'ya nisbetle mülkümüzde pek az terakki etmesinden efkâr-ı umûmiyyenin gencîne-i âdâb ve avârif bileceği âsârı vücûda getirmek romancılardan gayri bir sınıf-ı halka yani üdebâyâ hasr edildi. Fakat bizde bu münevveriyet-i irfâniyyenin beka-yı kemâline bedel sürat-ı zevâline, fenâ-yı ikbâline çalışıldı.

[Ben] Öyle anladım ki şâir olmak için -bazıların zannı gibi birkaç füsûn ve fesâne değil- görmek, anlamak, düşünmek gibi hasâisa merbût daha nâzik meziyyetleri iktisâb etmek lâzımdır. Alehusûs ezvâk-ı tabîiyyeden, ahvâl-i vicdâniyyeden zevken edeben mahrûmiyyeti müddet-i hayâtı kadar müessif olan şâirler tabîi o mezâyâ-yi edebiyyenin hâricindedirler. Haber verdiğim o şâirler ise cemiyetinde yaşadığı halkın hissî nazarla görülecek ahvâl ve harekâtını, ahlâk ve âdâtını -idr[â]k-ı edebîsine göre- tasvîr [165] edip (fenâlık), (fazîlet) diye iki sahîfe-i hikmeti gösterebilenler, o iki nokta-i ibreti tefrîk edenlerdir.

Düşünölmelidir ki müessir ile eseri bir zamanda görebilmek kabil olamayacaktır. Binâen aleyh müessir-i eser gösterilmelidir. Fakat safha-ı hayât-ı maneviyyeye derc edilecek bir nâmın, rüzgârdan fenâ bulunduğunu görmek, o nâmı taşıyanın ulviyyet-i efkârına kail

olmaktır ki bu da “az çok malûmât-ı mütenevvia” ile istihsâl olunur muvaffakiyetlerden değildir!

Ekrem Bey’in mâhiyyet-i şiiyye ve iktidâr-ı şâirânesi ise bu gûne-i tarîzâtın nısfından ziyâdesine cevâb-ı müskit olabileceği için yeni bir eserlerinden bahs ile bir iki söz söylemeyi ârzû edelim.

1.32. Tefekkür⁸⁸

Ekrem Bey’in bu nâm ile bir eseri daha neşr olundu. Kitabın ünvânı Tefekkür, netîcesi Teessür, Teessür’den sonra yine Tefekkür’dür. Okurken düşünelim ki, bu kitabı mütâlaa ettikten sonra müellif-i muhteremine îfâ-yi teşekkür[den]ler âciz kalacağız.

Lisânımızda şeref-i tahrîrinden en evvel Ekrem Bey’in mübâhî olması lâzım gelen bu mecmûa-i bedâyinin herkesçe vehleten takdîr edilemeyecek elbette bir meziyyeti vardır.

[166] Bu kitabın bazı sahîfeleri hazân u bahâr gibi iki mevsim-i tenvîr eder... Leyl ü nehâr gibi biri tulûa, diğeri gurûba tâbî’dir... Meselâ bir hastaya tesâdüf olunur ki zâirinden müteessir olur. “On yedi yaşından beri hâbgâhında firâş-ı istirâhata uzanmış... Nâsiyesinde bir parlaklık var ki hiddet-i zekâsına gözlerinde bir uyanıklık var ki âfiyet-i vücûduna delâlet eder. Yattığı yerde hiçbir söz söylemeksizin yalnız ara sıra kollarını tahrîk ederek karşısında bir ferah-ı tıflâne ile oyuna dalmış iki yaşında bir sabînin terennümâtını istimâ... Harekâtını temâşâ ile meşguldür. “Heyhât! Genç dediğimiz o bed-baht firâş-ı istirâhata ihtiyâr ile uzanmamış... Felek onu bürdâ-i devâ-i nâ-pezîr ile esîr-i pister-i melâl etmiş.”

Cebînindeki parlaklık müncemid olmuş bir nûr-i zekânın donuk bir temâsîlidir. Gözlerindeki uyanıklık münadim olmuş bir kudret-i nutkıyyenin tercümân-ı infiâlidir... Ara sıra meyl-i ibtisâm ile bir memnûniyyet-i muvakkate gösteriyor, kim bilir ne içindir?

Ey sözleri hayâlimi taltîf eden melek,
Ey neşesi derûnuma rikkat veren çiçek,
Durgunluğu huzurumu talan eden çocuk,

⁸⁸ [Recaizade Mahmud Ekrem. (1302 / 1886). *Tefekkür*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.]

Ey handesi güneş gibi cân-gâha münakis
 Ey nazaresi cenâna veren türlü türlü hiss,
 Mahzûnluğu hayâtımı lerzân eden çocuk!

[167] İşte tabe zevk, rûha rûh-ı dîger veren bu sözler, o münâzırı temâşâ ile tefekkür ile vücûda gelmiş bedâyidir.

“Karşısında bir sabî... Bir ma’sûm melek görülür ki üç senelik ve üç aylık bir yavrudur. İpekten daha nâzik... Sırmadan daha parlak olan sarı saçları doğduğundan beri kesilmemiş... Bu hâl ile görenler kız zann eder... Kendisi erkek... İsm-i mahlası da (Nijâd) dır... Gözlerinin nûr-i cevvali tercüme olursa çıkacak şudur: Neşeli bir meserret... Ârızasız bir mesûdiyyet... Ferahlı bir âfiyet. Pederi ise ona baktıkça kalbindeki hissiyyâtı şöyle hulâsa edebilir! Bedîhî bir ibtilâ!.. Celî bir şefkat... Nihânî bir havf u endîşe”

Ekrem Bey bu bedâyi-i şiiyeyi vücûda getirmek için vicdânını şerh etmiştir. Bu nev-i eserlerden dolayı üstâdımızı tekrar tekrar tebrîk ederiz.

Erbâb-ı kalemden olup da aile muhabbetini takdîr edemeyenler bu kitabı okusunlar. Hisse taalluk eden sözlerin şevk ile okunacağını bilmeyenler, yine bu kitabı okusunlar. Bu maâlî-i şiiyeye, Tefekkür sâyesinde vücûda gelmiştir. “Tefekkür” den zevk alamayana teessüf etmek için müellif-i âlî-kadrinin vakti yoktur. O, ekseriyâ düşünüyor.

Esbâbı suâl olsa der ki: [168]

“Düşünmeyi severim, mahrem-i melâlimdir.
 Odur beni düşünen hâl-i iğbirâr,
 Düşünmeden geçemem yar bî-hemâldir:
 Odur beni arayan hîn-i inkisârımda;
 Benim nedîme-i rûhum tefekkürâtımdır.
 Dem-i tefekkürüm en hoş dem-i hayâtımdır.”

O dem ki şâm-ı garîbâna rû-yi âfâkı
 Siyeh nikâb ile manzûr-ı çeşm-i rikkat eder,
 O dem ki bâd-i şebânki çemende evrâkı
 Hazîn edâ ile melûf-ı âh-ı hasret eder,
 Dikip nezâremi necm-i pertev-i efsâne
 Düşünmeyi severim muttasıl hâmûşâne

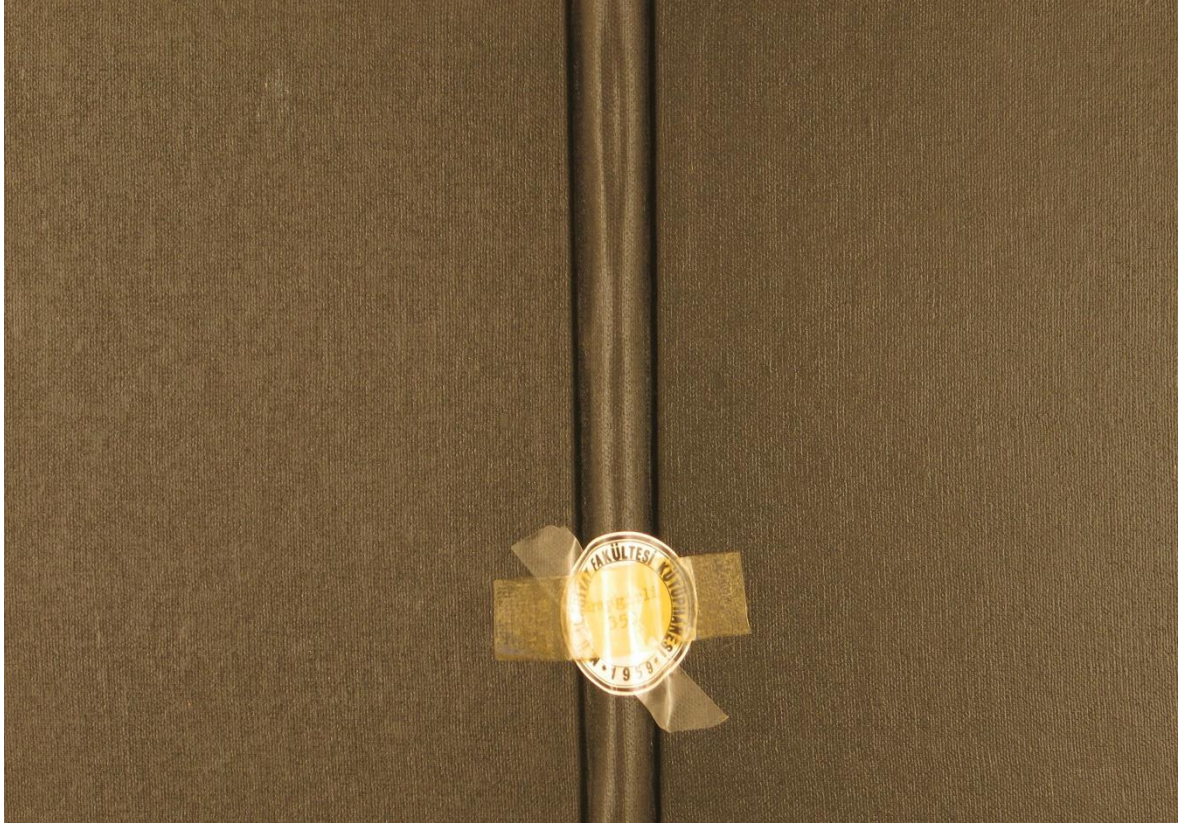
Pek hoş, pek latîf!

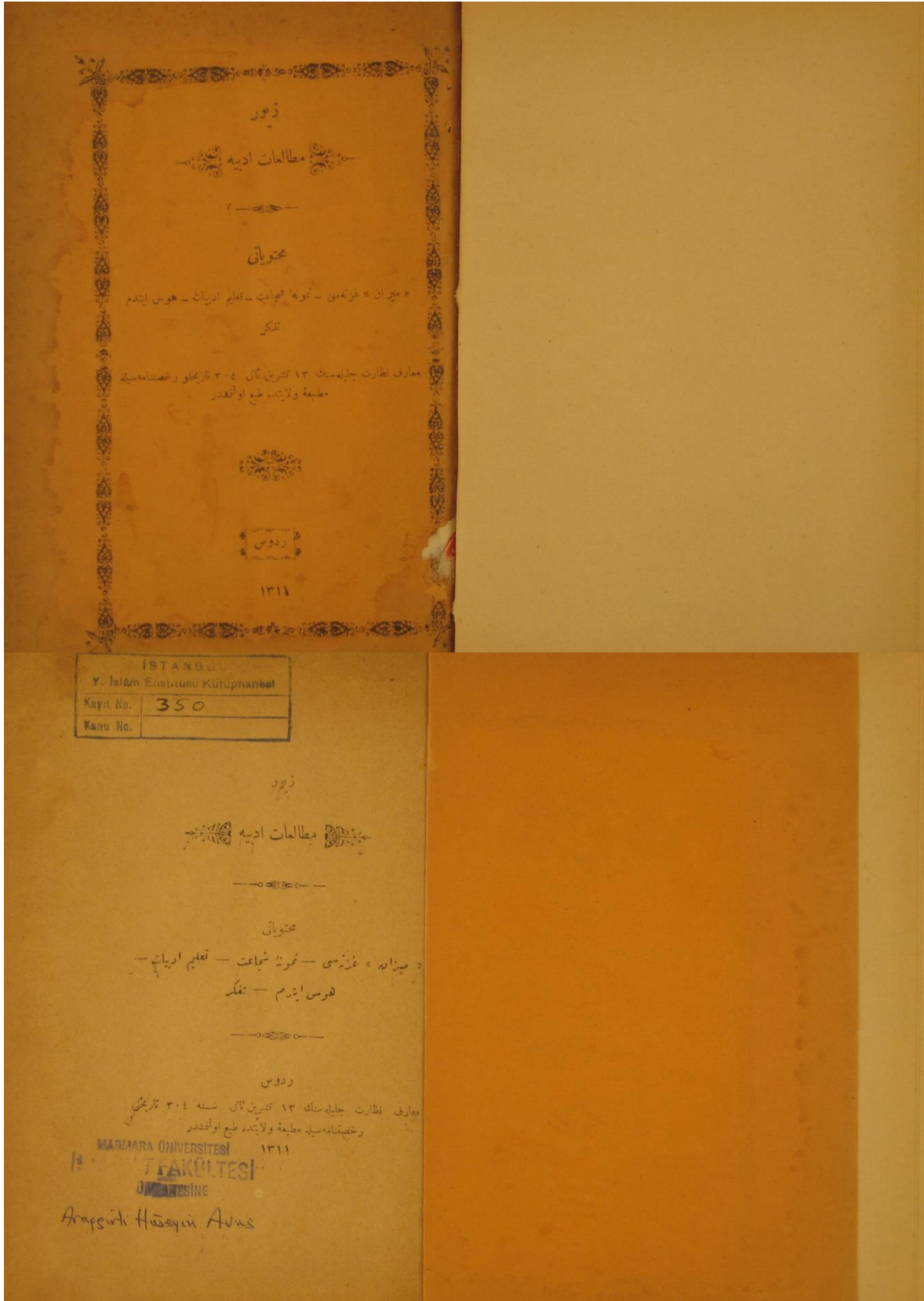
Çizelge 3.1. *Mütâlaât-ı Edebiyye'*de doğru - yanlış cetveli

Yanlış	Doğru	Bulunduğu yer	Sy.	Satır
Dâire-i İncisâm	Dâire-i İncicâm	<i>Arzû-yi Tahrîr ve İştihâr</i>	18	8
Ferah-zâ	Ferah-[f]ezâ	<i>Arzû-yi Tahrîr ve İştihâr</i>	28	11
Tahmn	Tahmîn	<i>Edebi. İntisab Çaresi</i>	33	7
Nhisar	İnhisar	<i>Unvan ve Mevzu</i>	80	21
Tulûat (T ile yazılmış)	Tuluât (Tı ile)	<i>Mesâlik-i Edebiyye</i>	49	13
Bişvâ	Pişvâ	<i>Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî.</i>	51	21
Menfagat	Menfaat	<i>Bir Mukayese-i Edebiyye</i>	59	8
Hicrâ	Hicrâ[n]	<i>Mösyö Pier Loti</i>	108	16
Şebhet	Şeb[â]het	<i>"Yâdigâr-ı Nâcî" İçin</i>	115	3

2. TIPKIBASIM

2.1. Mütâlaât-ı Edebiyye, Rodos, 1311 / 1895.





مخرم ، میزانه ، غزله قارمینی ، مرمت ، غزله سیدنتسه
ایرین مقلات اویدور

- ۱ -

ملک زده ادبیات عثمانیه تک ترقی به میلانی جناب شامی و تک
بر آوج طوبراق اولوب تراب رحمته قارشیدینی کولاردن
اعتبار ایدیور . محترم ادجزک بوفنای عالمه جدا وراع ادوب
چکله سیله هوای ادبی تنفس اتمک ایل اول کال بکه نصیب
اولمشدر .

کال بک ، شهرت قلبه سندن زیاده شوکت وجدانیه
وحیات عثمانیه سیله مشهر بولدیفندن اکرم بکری ، حامد
بکری تشویق ایله میدان چقارمش و یواکی ادبک افکار
ادبیلرینی « تعلم » ایچون بر مکتب ادب تأسیس ایدمشدر .
سزانی بک او مکتبک مک مشعد بر شاگردیدر . بوراسی

افاده :

معارف عثمانیه مزه بر خدمت ناچیزانه عرض

تیمک املیه بعض مطالعات ادبیه می پیدر بی نشر

ایده حکم .

در سعادت : ه مارت : ۱۳۰۴

شرح ایدم :
حقیقت . بو وادیده تصریحی ازم بیله چک بر شی وارسه
اوده کال ، اکرم و حامد بکلرک آثار صحیحه ادبیلرینی
مخاله سندن حاصل ایدیان ذوق شناسی ایددر .
افرادینی تمیز ایله . امتحان ایله زبید اتمکده بولان عالم

ادبک ذوق مطالعه می او اوج ادبک قلملری محصوله حصر اتمانی
دن ایجاب ایدیور ؟

وامعا مطبوعات عثمانیه مرک ادبیاته ، اخلاقه ، حکایاته عالمه
کالاتی ، فونه ، صنایعه ، حاصلی تقابسه متعلق فیوضاتی او آثارک
نمونه اتخاذ ایدلمسندن آزاده در . چونکه اقتدار ولیافتندن
بمحقق استفاده ایدمه می کمز حالده تک و توك اثر لرینی اخلاف
واحفاده ایدکار ایلین ویا بک چوق آثار کالیه وجوده کتورن
ارباب فضل وادبیز نادر دکدر . بونلر میانده سعدالله باشالرک
احمد مدحت اقدیلرک ، شمس الدین سامی بکلرک ، سعید
بکلرک ، ابوالضیا توفیق وحید وهبی بکلرک اسمیلرینی دانمسا
حرمتله بادونه کاره مجبور . علی الخصوص مدحت اقدیلر سامی
بکلرک هانکی بر خدمت لرینی انکار ایدمه یولور ؟

اقوام عربک ، اوائله نسبتله ماضی به رجوع ایدن کالات
علمیه و فضائل انسانیه سنی ، مطبوعات عثمانیه مزده اظهار
واقایه چالیشسان استاد معالینزاد ذهی اقدی حضر تری کی
انلرک دخی عوارف مجلیله شجره انلرینه استیلا در نادر .
فقط بوگون تاریخ ادبیات من انظار انصافه چاره یچی بر مزمیت
معنویه تک دائره شمولنده داخل بولان او اوج ادبک نابیلرک

معارف ادبیه مزدن نه وقت بحث ایدمک لازم کلسه اثری
نابه الاقدها مطابق بزجه شرافت ادبیه دن معدود در .

بناء علیه محترم « میزان » غزله سنک کال ایله اکرم
بکلرک مایهت ادبیلرینی تعیین اتمک امل خالصانه سیله سولان
شور قاج سوزینه دقت ایدم :

« اعتراضک مایهت و اهیتمه باقبوب بالکر تعرض و تعرض
فغانده ذوق کورن بعض ارباب قلمک استمزاردن تشبیه مزلک
قورنیه جفیدن امین اولسیدیق . ایکی سنک ده آذاری تقدر
و توصیف ایچون در ایدلرک : « کال بک اقدیشک آذاری
افکار ادبیه عثمانیه ایچونون انتباهی بر ذیل مقلانیه کیچمن ،
اکرم بکلرک آذاری ایسه او یانوب حرکته کش اولان افکار
ادبیه ایچون استناد عصابی کلسشدر . ذیلک خدمتی
اقدیر بیوک اولسه یه موقدر ، محدوددر ؛ فقط عصابی
استاده هر وقت لزوم واردر . . . »

تنقید . اعصار سالفه می مخایف استقباله ؛ ادوار متمده می
صحیفه ایدیه درج ایلر . فضیلت ادبیه ، تنقیده دوام ایله
حاصل ایدیور . فکری تمایزه تصدیق ایلدیکنی ستونلرنده
بولدیردینی محاکات ادبیه ایله اشاهه موفق اولان « میزان » ک
بو ابده کی خلوص نیتته اتمادمز در کار ایسه ده کال ایله اکرم

بكار كه ماهيت ادبيه حاضر لرئسك اوبله تعريفه مظهر بنابه
تعينى مناسب كوره مدكيزدن بوسيله ايله عاجزانه بعض
معالجات درميانه ايجاد ايلوز .

— ۲ —

ادبناك درجه از بهي اثبات همچون مطالعات عاجزانه مزرى
بعض رسائده بولدر مقاله برابر اوقسم جليلك آرزو اولدني
مرتبه ترقيسته خدمتده خالي اولميشدور . بوكاسب
شومالعهدر : « وطنه قارشى بورچ ندر ديه سورمه . وطنك
سو . كه اوكر نهين ! » بن بوخالست فكره ، بوصيهيت
حسه اودرجه مفتون اولمك كه مال حكمت دائري فكر ابلدك
مخوسات قليه مى ازده ضرده ضبط تصوير اتمك سوداسته
دوشيورم . بنى معدوز كورنر بوله جقدر

اوت ! « اصول تنديد » كى ادبيات صحيحه عائد
خصائص ادبيه و محاسن لسانيه منترك برقم خالقه قدر آ
تسليم ايتدورن . غربك حكمت ادبيه و معرفت مدنيه سته . ياني
اظهار اباين بر قاج ايجزدر .

ميران غز نهى . هر رخدني معارفه بر فكر تجدد
و انباهي موجب اولنن ذواتك ، حيات منوبه و مسلك ادبيلرني

تعين همچون بر قاج ستوي . اوكونا آتارك معالعه سته وقت
ايلديكندن طولاني ندرجه شايان تريك ايسه اوبله محاكاتك
نتيجه سي ده او مرتبه باعث اسفدر . بولدن مانعدا بر آرزى
تنقيد اتمك ، نافدك . مؤلف حقدده بر فكر تام حاصل ابلدك
و مؤلف او مرتبه . كاله قدمزن اعتلا اولوق ايجون فصل
چالشمش . هانكي آتارى اوقومش . معاصري كيملردن
عبارت بولنن اولديغه وقوفى واردر . ديلمز .

ايشته « ميزان » غز نهى فكر افكار ادبيه مخصوصه سنى
بوقلمه نظردن محاكمه اتمك ايتوز .
دها اول شوراشي عرض ايدم كه حقيقته واك زياده
طبيعه موافق بعض اثرلر كه وجوده گنى قداوير وانك
آتاري نظر رغبتدن دوشوردنيك لايح اوله من . اوارلر
اسلافك اوصاف سائر جليه سى كى ال ابلد نقش كير حافظه
جره من اولوب قاله جقدر .

فقط اسلاف بدر احضاد اولداد در حكمتي بر كره جك
اولسون دوشونك لازمك اكلابيلور كه اسلافك نزي
دوشوب بر افنديني آثاره مقابل اخلافك دخي احفاد ايجون
اوانسته آتار وجوده كتورمى اقتضاي ايدر .
يانه عليه بزه غله رسان بر طرز بيان ارانه سته . مجاديه —

حاكف ورشيد باشلردن و شاسلردن صكره — همت ابلديكي
مسلم بولنان كال بلك عكس صدا كى زواله ، قابه اوغرايه جق
بر زميني ندن عبارتدر ؟ و كال بلك آتارى مابنده — بعض
جهتار استثنا ابلدك كدن صكره — شايان تنقيد كوريلور .
بر آرزى دها وارميدر ؟ بوقيدر ؟ سؤالريني « ميزان » كه
مدكور محاكات ادبيه سندن تفهم ايدم بورز . آكلامق
ايجسون بوجيني آجديق .

كال بكه ترجيحي الترام اولنان اكرم بلك شاعر اولمقدن
زياده مكمل بر منقد اولديغه اوبله توصيله له اعتماد اتمك جائز
اولديغي نه كال بك اقتديك « مبرزون » [۱] حقدده
درس اوقودرجه سته يازديني مطالعات ادبيه ايله اثبات
ايدم بيلورز . حتى كال بك « واويلا » كى لسائزده
بوكون انفس آتاردن عد اولنان بدايي كال تصورندن اعتبار
ايلديكي ضرده اكرم بك « نغمه سخن » نامنده كى مجموعه
غزلياتي تنظيم و ترتيب اتمك مشغول ايدى .

مشهور (سن بوو) كه تعبيرى وجهله بر منقد « بشقه سنك
كورمه ديكنى كورنر » . نظر تميز و تدقيق ايله كوريله جك

[۱] اكرم بك بر اثر مد جيدر .

شيلر طبعي اشحاب تاليفك اقتداريني تعييدن عيارتدر . اخلاقه ،
افكاره حتى طرز ادبه مغاير كوريله جك تقابلي اكل اتمك
برابر ميدانه جقارميدر . واقعا « ميزان » غز نهى كال بلك
سلسله سنده اخلاق اسلاميه مزه مغاير تقابلي تعينه چالشمش
و عتباتلرلك خصائل كرمه جوانمردانه لر نه حيران اولماق
دخي دنياده بر فردا ايجون قابل اولمديغي حقيقه اثبات ايلمشدر .

« ميزان » غز نهى اصول تنقيد سابه سنده بر درجه حازر
اهميت اوله بيلوردي . فقط : « . . . اكرم بك اقتديك آتارى
كفه ميزان ايله سنجيده اولنورسه حسابات قليه اعتباريله بله
بوسك كورينن آتار كاليه نك آتار اكر ميه باقاي اولديغي تين ايدره
حكمتي ويرمسن اول هرايك طرفك آتارني اوقسويوب
دوشوندك صكره محسوساتنه تبعيت اتمليدي . چونكه بو
انفس ايله اكرم بك مقبر اولمى كى بر خطاي ادبسن
فور تلمق ميزانجه بر موقيت ضره سته سكردي . حالوكه كال
بلك ادبا حازر اولديغي مزيت ادبيه — بوكون افكار و حساباتمزي
صوره كافي بولنان — لسائزه . هانددركه دكل اكر ميه كاله رجح
حتى كال بلك خاطر دن جقه جق اوبله بر كالي تصور اتمك
يله خوش كوريله ميه جك مسامحت ادبيه ندر .

« مسامحه ادبيه نك اكثر عجزه ايجون بر كر زكاه اولديغه

بر طریف ، کمال بک شہرتی اونوندرمحق آثارک مطالعہ سے
 بڑہ نصیب اولیہ حق مباحات مایہ دندر .
 چونکہ احیای لسانہ مصروف بولمیش بر خدمتی حرمت
 قلبیہ قابل ابتدر مامک ، بلاغتیہ انسانہ سکوت مطلق اختیار
 ایتدیرن صوکت نفسی بکلمکہ متوقدر . بوجہ تدن محاکمہ
 ایدیه جک اولان مباحثک هر نقطہ سنده کال بکک اختصار
 ادیبسی بشقہ زمانار ایچون دخی حق تسایم و تقدیری حفظ
 ایلدیکی ظاهر اولور .

کال بکک موقع ادبیہ اودرجه تعرض اولغدیقی حالده آکرم
 بکک مسوقیتی بک آتشکاردر . حتی آکرم بکک بولک
 بر فضیای واردر . شوقدرکه بوفضیلت کال بکک شہرت
 قلبیہ وموقع ادیبسی منسی بولندیرمحق قدر معتبر دکندر .
 مادامک دوام اولنچق . اوچہی ده شرح ایدلم .

فرانیسده اولدیقی کبی ماکمزده دخی اوج ایدرک ماهیت
 ادیبیلر بک تمیزی آرزو ایدلکده در . بوندن اوج آئی مقدم
 « قیسارو » کبی « نان » کبی بعض غزلیلر بر قاج فرانسر
 ایدیلک مطالعات ادیبو محاکمات جدیدلیله مالامال بولنیوردی .
 بری : و تقدیر هوغو ، برداهیدر ، انک موقع ادیبی تمیزی

چالشق واقعا بر شرفدر ، فقط بوکا اصابت ایدہ میندن شاعرک
 روحی کبی عموماً فرانسه دخی مغیر اوله جقدر و بردیکی :
 بڑہ لازم اولان هوغو به [۱] ، لامارتینہ ، موسیہ
 متعیران برستش ایدوب قلمی دکل ، بلکہ اثرک هر برقی عینی
 هیچکک بر قاعدہ سنده بولندیرمقدر . برده تصور ایدرکک
 اوله زانده سیتل « [۲] » ، « نورودام دوپاری » ،
 « قوشا بلاسیون » ، « هار مونی » ، « زوسلی » ،
 اسفلر بله معنون اولان بدایمک و بادها کوزل اثرلر بک
 فوقنده ، اوقام بولنه جقدر . شواہق جبالک برسیاقده
 بولمسی اثر حقدہ ده سزاوار تطبیقدر ، مطالعاتی در میان
 ایتدیر .

شو بر قاج سوزی یادن مقدم ، هوغو کبی کال ایلہ مقایسہ
 ایتک دکل بلکہ بر ملت آرسندہ بشتن دهات افکاری بکدیگریته
 قیاس ایتدیگمز حالده حقیقتک بئہ تطساہر ایدہ جکبی
 بیلدیرمکدر .

— ۳ —

فقیر ، بر تاریخ ادبیات بازانک مسوداتی اوقوسم کال ،
 [۱] هراوچی ده وفات ایتدیر .
 [۲] وفتور هوغو بله اشہر آثارندندر .

آکرم وحامدک اقدیلرہ دائر شومطالعائک علاوہ ایدلانی
 تمثیہ بولنورم :

کال بکک لسانتک شدیدی طرز بیساته الک زیادہ خدمت
 ایدیلر بک برنجیسیدر ، فقط بو خدمتی ندن عبارت بولمیش
 ایسہ الک اول انی آکلاہلم :

کال بکک آثاری دقلہ اوقوندیقی زمان مؤلفنہ بر قلبک
 حرمت ایتامسی قابل اولہ من . نظرلر اوتماشاہ بردن مقنون
 اولور . هر اوقویان ، صاحبندن زیادہ حیران اولوب قالیر .
 کال بکک آثارندہ علی الاطلاق اولہ اصیل حسارہ ،
 اودرجه عظمتی فکرلرہ تصادف ایدیلورکہ تمیز ادب بریلان ذوق
 وجدانی هیچ بر طر قندہ بر قصور بولہ ناز . بری برندن اعلا
 دیوب عمومی ذوق قلبیہ موافق بولور . بونکله برابر
 دینہ بیلورکہ کال بکک آثار قلبیہ سی ، قواعد لسانیہ بہ تطبیقاً
 یازیلوب بعض تقاضہ میدان و برلمامیدی .

بر اثرک کوزللیکی انسانی بحیرہ سوق ایتسده تفکر دن
 محروم ایدر . فقط کال بکک آثار ادیبسی بولہ تقیصہ لرلہ
 نزل ایدر فکری ده خاطرہ کتورمز . چونکہ کال بک ،
 بر لسانک شائی ، ترقیستی تأمیته الک بولک واسطہ اولان قواعد
 ادیبہ نک اهمیت ولزومی تقدیر ایدرک :

. ادیباسمز ملت ، دلیر انسان قیلندندر ، دیہ
 سرد ایلدیکی مطالعہ استنادنہ لرلہ — بلا قصور یازی یازہ
 بیتاجکبی — اشات ایتدیر . بالککہ مطبوع الاندام ، و ازهار
 ہاریدہ ، کبی سہوا ویا اختیار اولہ رق قبول ایتیش اولدیقی
 خالصان — ادیبانک درجہ اہمیتی تقدیر ایدوب اولولہ توسیع
 معلومات ایتک ایتسدیکبی اخطار ایدر .

دقت ایدیلورسہ کال بکک « مہ بریزون » حقدہ کی
 مطالعاتی ایلہ « تحریب » و « تمقیب » لری آرسندہ بولک بر
 فرق کوریلور .

بوفرق ، لسانتک آہنک ولطافت کبی غوامضہ اولان
 وقوفی قدر ادباً سائر من ایستہ بیکانہ بولمشتندن عبارتدر .

ایستہ کال بکک آثاری نمونہ امتثال عد ایدلکہ هر حالده
 شایاندر . دیکد کتصرکہ خدمتک الک زیادہ لسانہ طائد اولدیقی
 بیان ایدہ بیلورز . بناء علیہ لسانتک نہ درجہ بہ قدر وسیعاً
 وضوح وانتظامہ محتساج اولدیقی تعیین ایلہ برابر اسباب
 مترقیانہ سی احضار ایتک موقفتہ آکرم بک اقدہ مطہر
 اولمشدر .

آکرم بکک ، لسانتک قواعد ادیبسی تمہید و تمثیلت

خود رسیده وجوده کتوردیکی «تعلیم» و «عصرک نمونه کجالاتی»
عد ابدلکه احرادر .

«تعلیم ادبیات» که هیئت مجموعه سی اعتباریله مزین
وقیتی تسلیم اولوب شمدی به قدر اولاد وطنزدن ادبی
ایکی سطر یازی یازمق سمادتنه مطهرینه برابر افر اولوبک
تراید اتمکده اولدیی مع المونیوه کورلمشدر .

پوراشی میزان دخی اکلامش اولمیدر که منقد ایله شاعر
پننده کی فرقی تعیین ایله برابر شوسوزلی سوبیلور :

«منقد اولمق ایچون» شاعر اولمقدن زیاده صفات لازمدر .
چونکه — شاعر اولمق ایچون لازم کان داد خدا از چوق
معلومات متنوعه دن بشقه — منقد . ایچون حسن طبیعت ،
(تراک معامله) . متانت قلب . اعتدال افکار ، مشاغل کثیره به
تحمل . وسعت معلومات ، میل حقیقت و حقیقت استر . آکرم
بک بولرک تقصارتدن شکایت ایده من . زیرا «تعلیم ادبیات»
ایله «تقدیر الحان» میدانمدر .

فی الحقیقه «تعلیم» بو کونمدا ایچمه سزادر . فقط «الحان» ،
تنقید آثاره نمونه انحصاز اولمقدن بریدر . کسانک بعض
جهتتری حقیقه منقدانه یازمش . ذوقناسانه دوشونلمش .
«فلسی» او طورمق ، «قالمق» کبی ایکی کله ایچون لزومندن

فضاه مطالعاته حصر ایدمشدر . برسانک لوازم اساسیه سنه عائد
او اختطارات مکتبلرده ایضا اولتور . بر منقدک ، الفاطه ،
اسالیبه دائر بیان مطالعه اتمی و اقفا الزم ایسه او مطالعات
دخی بر درجه افکار ادبیه به تعلق اتمیلیدر . چونکه صرف
لسانه عائد اولورسه لسانک او قدر کوچک بر نقطه سنه دقت
نظر به سی بولمسانک آثاری بردفیه ادبیاتندن معدود
اوله من ، زده قالدی که اشعار نو هوسانه سی . . . بونکله
برابر و تقدیر الحان «بته کوزلدر» حتی بین الادبا او قدر
محکاتی حاوی بر کتاب یازمه جفده بو قدر . کوزلدر . فقط
بوندن املمن او اثرک فوق العاده کوزل اولدیی دکل بلکه
آکرم بکک او اردن دهها معبر بر تنقید مجموعه سی وجوده
کتوره یله چکنی ادعا اتمکدر .

برده بالاده مندرج تعریفندن آکرم بکک شاعر اولمقدن
زیاده منقد اولدیی اکلشامیور . بردفیه شاعر لکک نه کبی
اوصاف و مزایادن عبارت اولدیی کوزلجه تعیین ایدلمش .
منقد شاعر . شاعر منقد کوستلمش .

بناه علیه آکرم بکک نه شاعر و نه منقد اولدیی لایقیه
تسلیم اولتمشدر . چونکه شاعرک «از چوق معلومات
متنوعه دن عبارت اولدیی شوبله طورسون» شاعر اولمق ایچون
(داد خدا) دخی کافی دکادر .

آشکر اشدیکمز جهت «کال بکک آثاریتک حکمی
محدودر» سوزینک «موقیبات ادبیه من اعتبار ایله کال بله
اندینک قیمت ذاتیه سی هر بر قابتک فسوقدمدر» صورتنه
تجویل یورلمسیدر .

تأسف اشدیکمز جهت شو سوزلدر : «کال بک اقدی
دائما علویاندن مح ایدر فکر نده کی شدت کندوسی ایجادات
سوق ایدر ، اوکارنده ایجاد قوسی قساندیمی — کال بک کبی
داهیلر موازنه لری غائب ایدرلر .

بواکی حکمی وجوده کتورمک ایچون «میزان»
طرفندن برخیلی «انتسام زبل» لری چالندی . «معارف
اویقوسنک ایچنه طالمش بولان عالم ادبیات» بو کورولتیدن
اویاندی . . .

فقط فقیر اویقوسوزلق بلاسی اوله رق — اکلایه مدیم که
علویاندن بحث اتمکده کندیسنده مافوق الحیال بر قدرت
تصور اولنان کال بکک — فکر لرده حکمی محدود اوله جق
— هانکی بر اثری وارد ؟ حسابت اصیلانه و تحیرات فوق
العاده بو کونمز بر خزینه اولان آثار کال حقدنه اویله
بر زعمه دوشمک «تعلیم» بده بعض مباحثه مثال کتورلدر
یکچون — الشاول آکرم بکک مواخذه اولمق لازم کاور .

حالبوکه بخی بو نقطه ادبدن محاکمه ایچوب «بسیاده
طابور لری» ، «سوزی آیلری» تشکیله ادبا افتقاری
اولالره بزبالکر بر تأسفه اکتفا ایدرلر .

کال بکک کندینه مخصوص اولان طرز تصویریه ، شدت
افکارینه کلنجه جوق سوزه حاجت یوق . اوجهنده کال بکه
نظیر بر کیمه کوریله من . فقط عمومیتله ادبیه خدمت اتمک
اویله تنظیر ، تقابلی غیر قابل اثر یازمه مقیدر ؟ سؤالی وارد
اولسه بیله جوابنه ننزل ایدلر .

چونکه کال بکک ماهیت ادبیه سی مکتب چو جق لریسک
«تاریخ بر فن جلیلدر که . . . مقدمه سی تعقیب ایدر قدرت
قلمیه» مزینت فکر به اظهار ایده ماملریله نصل تعین ایده یولور که
آکرم بک ، حامد بک کبی اعظم ادبامز اوعجزی حس اتمکدن
حالا فارغ اوله مدیلر .

اولجه ده بیان ایدمشدی یا ، کال بکک ادبا حائر اولدیی موقع
اویله . . . بر لردن رفیعدر .

حتی کال بکک ، جز میسنک روما حیق نقظه نظرندن ،
«تعقیب» و «تخریب» لرک دفاشق ادبیه جهتندن او قدر
بیوک بر من یلری یوق ایکن کال بکی بنه بشقه بر جهندن نظر
جرمنه آلمی ایجاب ایدرور .

ادبیاتہ جذاً خدمت اتمک . وجودہ آثار صحیحہ کنورمکدر .
 بوکون معارف ادیبہ مزہ خدمت آرزو سیلہ زبید آثارہ .
 تنویر افکارہ چالیشر نابی زادہ ناظم بک . ابن الرشاد فرخ
 بک . منعلی زادہ طاہر بک . عشاقی زادہ خالد ضیا بک .
 سلائیکی فضل نجیب بک کی برقاچ کنجرامن وارد کردہ ہر
 حالہ عالم معطوبانمک ماہہ الافتخاری عد اولنگ جعفر در .

« میزان » . قارتی برسوزمن دہا وارسہ اودہ
 « اصول تنقید » نامی آلتندہ یاد اولنگ جتی اولان حدیثنری .
 نظر کردہ مشکور عبدالستہ بر بک یر مرتبہ تعمیمہ چالشملری
 رجا اتمکدر .

آثار استفادہ تک بزہ لزومی اولدینی انکار ابدنردن دکتر .
 حتی عاجز بر تلمیذی اولنگہ منبای بولندیم — اگر بک
 اویولہہ تزیسد آثارہ صرف غیرت اتمکدر چون « میزان »
 طرفدن اظهار اولسان تأثرانہ اشراک ایدرم .

فقط اگر بک تنقیدہ متعلق اثر یا زماملردن غرم
 و بیاترہ کلال ملال کتورمک — عثمانلیق شائستہ سبایستہ
 کوریلور — حاللردن دکدر . بز . چالشسق آتوردہ غیرتہ
 کلمز بی ؟ کسدر بیلہ بز شمدیلک — قدر من جہ — سی و

بوکونکی مقالہ مزہ بحث نہایت ویرمک امدد .
 ادباً انصافی اولانلر آکلامتدرکہ بز « میزان » کیی کالی
 اگر بک . اگر می کال بکہ ترجیح ویا تقدیم ایلمک داعیہ مستندہ
 بولٹیوب ہر برینک حائر اولدینی مزیت ادیبی تعینتہ چالشسق .
 حتی بحثہ شمول نظر . نصفت افکار ایلمہ ایشدا اولمش
 اولسیدی حامد بکہ دائرہ بر قاچ سوز سویلیہ جکدم .

آثار حامدک — افکارہ تعلق اتمک اعتباری ایلمہ — کالات
 ملیہ مزہ لک قیمتدار بدر . . . کال واکرم بکدر کدائر ڈمن بتری
 — قیمت قنہ نقطہ نظر ندن — محدود ابدلینکی حالہ حامد بکی
 ہانکی موقوف ابدہ بواندیرمق اقتضا ایدر ؟ بوکا « میزان »
 جواب ویرمکدر دکھی ؟ . . .

ناجی اقدیدن دہ بحث ایدم جکدم . آثار ناجی کہ —
 استقامت افکار و سلامت افادہ اعتباری ایلمہ — آرزو جوق بر
 اقبال ادبہ مدار اولمشدر .

ناجی اقدینک یو بایدہ درکار اولان حق ادیبی انکاری
 انجلیدر ؟ بن اویلہ آکلامد کہ ادبیات انجیون — بر قاچ
 عصر دہ آیین ایدیلور — بر استقبال تصور اولماملیدر . بر قومک
 ادبیاتی او قوم آرمستہ بشہ جک اصحاب اقتدارک ہئی ایلمہ ترقی
 ایدر . بوہمت ایسہ جوق زما نہ محتاج دکادر . معرفت .

و دکامی . سیاست خارقہ تمامی بحق تقدیر ایدلمش فاتح ابدی
 الاشتماردر — وسعتندہ جهانلر سیرا بیدرن جیات معنویہ سنک
 بر قسمی بو حکایہ نظمیدہ کوسترلشددر .

فقط اوقادار جسمک ، او شہریار معظمک خیالی نقش
 کیر عظمت اولان بو منظومہ غزائی ، اوقوقملہ برابر — فاتح
 حضر تتریدن اقدم اسلاف عظامتہ — بر یولہ حرمت ادیبانہ
 ایضایہ چاکشان کنج ادیبی طانیلم .

کامل بک ، مقدمہ کتابیدہ ، اثرینک بر « مقدمہ تشویق »
 اولوب اولیہ جتی سؤال ایدیلور . . . اوسؤلرینہ جواب ویرم :
 اگر بک آرمہہ صرمہہ اولاد فکر یستہ بعض معاملات
 ادیبہہ بولدینی و بو وجہلہ بک جدی فکرلر ، مطالعہلر
 بیان ایدلینکی آثار صحیحہ ایلمہ توغل ایدنلرہ معلومدر . اگر بک
 بک « نفی » ہدائر اولان بر مطالعہ مستندہ شویلہ دیشدی صائیرم :
 « بزده اسلاف شعرانک مداحدن ویا ہجو بہ لردن عیسارت
 قالان آثار شعر بہرینک بر قسمی سلاطین عثمانیہ تک غلبت
 ومظفر یاتی تصویرہ حصر ایدلمش اولسیدی سائر ملک مترقبہ
 صرمستہ ادباً ترقی ایدوب بر موقع حرمت قرآنہ جتمزہ شہہ
 یوقدی . اسفا کہ عالم مداح اولقدن ذوق آلتشددر
 فی الحقیقہ بوجہت بزده نظر دفعہ آلنوب زبید آثارہ

غیرت ایلوب نو اقصمزی آکالہ ، وطنمزی تجویل و تمدنیہ
 چالشملز زرا یورلمش کہ ؟

« سید القوم خادمہم »

آرتق دوشونونلر !

بزہ مطالعہ من بورادہ ختام بولدی . ایجاب ایدرسہ یتہ
 دہا بر ایکی سوز سویلیہ یلرز .

— ۴ —

تموتہ شجاعت

فارتق نملتہ بر صحیفہ سلاوہ ایلمک فکر خالصانہستہ
 مغلوب اولان تپہ دلی زادہ کامل بک ، بر عثمانی دلاورینک
 شجاعتی ، بر ملک ناجیہ تک شوکت حقیقیہ منی نظماً تصویرہ
 چالشمش . بو نام ایلمہ یاد اولسان منظومہ تاریخیہ منی وجسودہ
 کتورمش در .

ہدیہ ادیبانہ لردن نمون اولہرق و بر حسن شکران ایلمہ
 کتابی دفعہ نظر مطالعہ بہ الہوق بورادہ بیان تشکرہ مجبور
 اولدق .

سلاطین عثمانیہ میاندہ (ابوالفتح) نامتہ استحقاق کسب
 ایشم سلطان محمد ثانی کہ — تواریخ عمومیہ مللدہ فطانت

سى اولئىق ايسكسەككە غەظەتلى موزوعلەرە كوزل زمينلەرە .
 ئىسائىز عرض افتقارمى ايدىر ؟ سايىم اوللارى ، ئانلىرى .
 ئانلىرى بر طرف ، وزرادن اعظم امراءن بر خير الدين .
 بر صقولى كوز اوكتە كئورلسون : متعار بر جياكك نھائتە
 قدر — تفسيرندە بقا دىنەجك خدمتلىرىنە مقابل — ھانكى
 اديجز ، شاعرمن طرفدن لسان يادە آئىشدر ؟ داهى ، فدائى
 ايسە اصل بولنرە اطلاق اولنوركە — متبوعتك امريشە
 تىبيتلە بر كيدە بولنيسە ماھر بر نېودان اولئىق . الە تلم آلسە
 مشهور بر سايىم كىلىك ، بلنە بر تلج طائىسە عىكرە قوماند
 ائىك كى فائى بر عمر ك اكنساپە غير كافي بولدىنى مرنىلرى
 حازر ايدىلر
 بولنر برر محمد انساپە ، بر فضائل مستنساپەدن
 معدوددر . ارباب قلم واصحاب توفە مصورە من طرفدن بو
 جھلرە نېچون عطف نظر اھميت اولئامشدر ؟
 آور يادە ك عادى ذوانك تراجم احوالى مكرر آبازيلوب
 خلىق انظار استفادەسە عرض ايدىلور .
 سكرىجى شارل كى — مدت حياتى خيالات ايجسەدە
 كېرەش بر ديوانەك ايتالىساپە قدر بر سياحتك متعدد قلملر
 طرفدن تصوير ايدىلدىكى كور بايور .

حالبوكە بزم ويانە وايتالىسان ، ۋھندستاندن ماعدا
 آمريقاپە بيلە كىتمك خيالزدن كېمىشدر

 كامل بىك سؤالە بومشالار برر جواپدر . اثرلرنيك
 «مقدمە تشويق» اولە بيلە جكى شەيدىن تېشېر ايدوز . فقط
 فاتح حىضرتلرنيك يىشادىنى ، زمان وقايىمىدن آلتىبان موزوع
 لايقىلە عرض ايدىلەمدى .
 (اولو باتلى حسن) نامىيە شەر تىسمار اولان قهرمانك
 شجاعى يەنى سلاح ارقىداشلىرىنە وسيلە امتثال اولان غيرتى
 (نمونە) اخلاذ ايدىلدىكى حالە اونالنى تحقېقەن بالكر اون بر نيك —
 حىيت وطنىسە غلبانە كان وباصوص شجاعى نمونە اخلاذ
 اولان (حسن) . حىضرت ايدىلى روى حق دكدر صائېم .
 حتى جناب فاتمك تاريخ ولادت وجولوسى ابلە برابرفاتى
 فيد ايدىلش اولسىدى سلطان محمد تانى حىضرتلرنيك كك كوزل
 بر تارىخچە حياتى . بو كىتاب عدا اولنوردى . حالبوكة اوشىھاتى
 قلندە طاشبايك خيالى نظر لردە تېمىم ايدوب فاتح درجەسە
 كالىدى .

خلاصە ، اشكر ايدرزكە بوسوزلر ، كامل بىك نامى حرمتلە ياد
 ايدىرەجك بدائع شعرىە دندىر .
 « اولور وسيلە تشويق بلکہ يارانه ،
 شونظم تاجز واحقر ك جېقىدى ميدانە ،
 شرف ويرر قدر اولسە سزاي نظر ،
 مصادف اولمى دور [حميد] دورانە . . .
 بھ بوكتابى اوقومغە اولە آكلادمكە اسلافك ھمت وجلالتە
 تعلق ايدن سوزلر ، ماھىدىن بر بىوكلدىكى حالە ارجاع ايدىيور .
 ارگانى زمان ابلە طساغلمش بر ھېئىتى جسد وغيرت واتحادە
 كئور ييور :
 « ويردىلر ملکہ سويسوزىنت ،
 ايتدىلر مىلىكى سرتسر قدرت ،
 ائىدىرى برشە مھىب صفات ،
 بستر راحت ايجرە ترك حيات :
 كېم ايدرسە بو حالى استعداد
 اگان تارىخى ايلرم اشھاد !
 صاچدىلر جوھر حىيت ھېب ،
 اولدىلر اعنلاى نامە سبب ،
 اونە رتسە ، علو ھىندىر !
 اونە رتسە سمو غيرتدر !

كامل بىكى بوھمت اديەلر نىد نعلولاي خاصە تېرىك ايدرك
 نظر دقارنى شو بر نفاھە دھا چلب ايدرز :
 « كېم طوور قارشى بر جھانكېرە ؟
 كېم جيقار نفىض حكىم تقدېرە ؟
 بورادە بر جھانكېرىك سىطوت ومكىتى ، حكمت حكىم
 تقدېرە مساوى طوئامشدر . بر جھانكېردن بخت ايدرسكن
 مقدرانە انتقال ايتاملىدېر . چونكە او « حكىم تقدېرە » بوژ
 بىكلرلە ھىچنى مقهور ابلېن جھانكېرلردە مغلوبدر
 واقعا بوكونا ملاحظت ، كامل بىك كې بر غيرتور اديك
 مساعى جديسە ، اصلا تئور و خلك كئورمىز . او .
 سەيىك نە مقدس بر نمرە و برە جكى آكلادىنى ايجون بزم قارىنى
 دىيوركە :
 « سىي وغيرتە آدم آدم اولور
 فيض ھىشلە عالم عالم اولور .
 طوغرىلىق ، غيرت وشجاعت ھېب ،
 اوليور ايجىلاى نامە سبب .
 سىي بر جېر سلاھتدر
 استقامت يوك فضيلتدر .
 بولنر ايلرسە اجتماع اكر
 ھېبى بر ھلە اولور زھىر »

— ۵ —

تعلیم ادبیات

نامی بود . فقط استقباله قارئین محضاب مرتبتی حائز
اولی اعتباریله ماننک تاریخی دیمکدر .
برهبتک کالات انسانیه سی آثار ادیبستدن . اکتکوزل
سوزلرک دخی حسیات قلبیه به تعاقب ایدنلرندن عبارت اولدیتی
اثبات ایچون بو کتاب وجوده گلشدر .
بو کتابک عظمت موضوعی — معنویته صفحات
ایشاده کی بحالی احاطه ایابن — (ادب) گله تی شاملدر .
چونکه مرتبات بشریه تک اک برشمیی ادب ودنیاده اک کوزل
برخی یه ایددر . فی الحقیقه ادیانک معنای صحیحی بوجته ادره
تجری ایدیله جک اولورسه اونک برقی جلیل اولدینه بیسه
ایدیله من . فقط اولویت عرفان و ادب دائره سینه داخل
اوله یله جک آثار ادبیه ، ایشاده کوزلنک کجه تی خیال
وذوقده برافه جتی محسوسانه منحصر اولمیدرکه بر نظر
ادبشناس ، جهان کائناتی مصورات حیات حالده کوره یلسون .
واقعا هر صنعت بر حده دها طوغری بر عضوک معاونت
تایه سینه مفقور بولدی تی ایچون « جهان کائناتک مصورات
حیات » حالده یاد اولغانسی لازم کلور ر . م . کی .
موسیقی کبی صنایع قلبیه دن معدود انسان او ایکی صنعتدن

برینک نظره ، دیگر تک سمعه محتاج اولدقاری درکار ایکن
هر ایکیسی دخی قوه ، صورت خیالیله ایله روحک جذبده دار
صفای ادب اولسته خادمدر .
ذاتاً صیاه نظرده پارلا به جق تمایل کائناتی ، حسیات طبیعه منزله
تقدیر ایدله جک اولورسه قائلده محاسن و بدایع اصل نهایت
بولور ؟ شمرده حاصل هر نه ده اولورسه اولسون کوزلنکی
بویله طایع ایدرکه افکار شاعرانه ویا ایجاد بدایع حقیقه بر فکر
تام حاصل ایتمش اوله لم .
روح ، افکار علویه موجوددر : فقط محاسن بشریه به
متعلق اولیوبده برعکس ایچیککی تصویر ایدیله جک اولسه
یله اولو حقه طبیعته حسیات قلبیه سایه اولسی اقتضای ایدر .
اوحالده اوستوحانه شعر اطلاق اولور . شعر ایسه یازلرکه
بر کوزلنکی تبلیغ ایچون تصویری ، لسان فکری حقه تابع
بولدیرمقدر .
ملکتمزده ادباً دور اعتلا ، ولی نعمتمز پادشاهز افندمن
حضر تاریخ ایلم مبارکه ماو کانه لر نه صاف اولوق شرفی حائز
« تعلیم ادبیات » ک تاریخ انتشارندن اعتبار ایدیله جکی ایچون —
کیرده قائلره عائد اوله رق — بوقاله مزده برسوز بوقدر .
اولور وارسون ادبیاتی خشکاشی ، شعریه جائزه یلسونلر .

عاجز حر لرندن بولدیغ شوکوک غزته تک (۱) بکرمی
ملقوزشچی نسخه سنده بلاغت متبلرندن بذات نامه بر مقاله
نشر اولمشدی .
اودات ورقه مذکوره سنده طابعار دن اشکاک ایله تعلیم
ادیانک فیات موضوعستدن — فضله ساتلمسی موافق انصاف
ادب اوله میه جتی و بو یوزدن هوسکاران رقیبک استفاده لری
محدود قاله جتی اشراق ایلمشدر .
« تعلیم ادبیات » ی مؤلف عالیقدر یله برابر اوقوموق شرفی
احراز ایدنلر دن بولدیغمز ایچون « تعلیم » دایر مطالبات
صحیحده بولمقی حقی ، اکرم بکک تلمذ دانشه محول اولمسه ییله
مؤلف « تعلیم . . . » ک بینه حق قضایتی ، رجحانیت ادبیه سی
انکار ایتمسک طبیعیدر .
حتی شمعی به قدر ایدیان مساحتات ادبیه نتیجه سندن
« تعلیم » مسادل مطبوعات عثمانیه هنوز بر کتاب وجوده
کتور یله مامش . و چونکه بعضی مزمن زدنده ادیانک موضوع
لهی لایقانه تعین ایتمش اولدینندن یازدقاری اثرلر ، تعلیمک
دها تقلیدی درجه سینه ییله کلامشدر . بز بوزلر تی
(۱) سروت غزته سیدر .

« ادبیات عثمانیه » (۱) تک بر قاج نسخه سی دها بکلیوبده
یازدجیمز مقالانده برربر اثبات ایتمک ایلدیر .
حتی دهه منقح دها مختصر ، دهه مفید جقمسی محتمل
اولان تعلیم ادبیانک ایکنجی طبعی او کوزلره تصادف ایتمش
اولورسه ایدله جکمز موازنه ایله هانکی طرفک ادبیات خدمت
ادبوت ایتمدیکی حقیقه قارین کرامزه بلکه برحق ادب اظهار
ایتمسکله مقنخر اولورز .
— ۶ —
هوس ایشدم
معارف ترقی ایدیلور . ترقی ایشدیکه دقایق اشیا اکلایشیلور .
بو کون مدنقانه بر نظره ساحة ادبیات سیر و تماشایه چیقماسون !
« کوریلور ؟ بر سکوت ترقی نما ! بوسکوت ایچنده بر ادب ،
بوادیله بر ترقی کوریلور . امید استقبال ایچون شمیدیز صرف
ایدیله کان بویجه مساعی معارفی و روانه تک ایلروده بر مقیاس
سمادت اوله جتی آفاق ادیانک صبح صادقی بشیر ایشکله باشلادی
ذاتاً پارلاق اولان امت وطیک ایدیلر تی ، بر قاندها تقویه به
مدار اولدی . دنجالی عنوان بسالت اسمی ایله کلزار شرفده
تشکیل ایشدیکمز دولنک تاریخ تاسی ایشی بدی ؛ عصره قریب ایکن
(۱) مرحوم حاجی ابراهیم ایشدیک اثرلر بیدر .

مؤسس بنیان سلطنت اولان عثمان غازیدن دور فاشی اچال
ایتمکیزین مفسور بولدیغیز فضائل دایرانه مزله بادشاهل مزک
یحیی، شرفک لک معنیل ر موقع لطیفه نقل وانقاد استک . حدود من
سواحل شرقده محدود آیکن بادشاهل مزک بر امر خلافتناهیسی
نا اقصای غربه قدر تأثیر نفوذ ایدر ایدی . مقاصد و آمالن
نور عدالت و هدایتی نشر ایتمکدن عبارت اولدیغدن افکار حق
جوابه من شرفک غایب سنده و غربک مواقع متعدده سنده ترقی
اسلامیت و مدنیت چالیشیر ایدی .

عثمانی لسانی ایه جوهر کیدر . بر درجه منظم بر فواعده
تشمیز دها بر قاج سته اولدیغی حالده اکثر مللنک ادبیاتیه
رقابته با لادقی . عثمانیلر ، اولدیغی معارف طرفدار بدرلر .
واقعا حسب الاقتصا میدان مجار باده بر جوق واقفانری امرار
ایتمک ابادده . بلان معارف کلوب عثمانیاده حصولی یک
قدیمدر . فقط معارفه محبت عصر معارف پرور حساب
شبهت سیده زاید با لاددی . مقصد . اسلافی استخفاف
ذکدر . ذاتا سواحل شرقیه خانی نظره بر جوهر استمداد ایله
مفطوردر . نه وقت ذکاوته مثال ارا نه حق اولور ایسه نظر امانه
النه حق مثال ذکاوت ساکن شرفدر . حاصلی او کونکی کون سابه
شاهانه ادبیت و اخلاق زده اوردیجه بر انقلاب کلی وارد که

مانی ایله قطعاً قابل قیاس و نسبت ذکدر . شو حلاله بو قدر آثار
ترقی ایله کامین اولور سقی استقبالی دخی انشائی بر دورک
کشادینه شهبمی قالور ؟ شویش اون سنه نظر فنده معارف
عثمانیه مزک حاصل ایدیک ترقی نظر تدقیقه البرایسک استقبالی
پارلاقانی یک قولای کشف ایدیه سیلیرز . شو وار که
اروج شرفک بر رنجیم ضایعاتی تعیرینه بحق سزاوار تحسین
اولان (ندم) (شیخ غالب) (فضولی) (روحی) (نفی)
کی نوادر روزگاری ترقیات ادبیه مایه من حد کاله واره حق
اولسه دخی استخفافدن انسانک لئی ولسانی طویلوور . ایحق
یکی آثار منده اونلرک ارواحنی آفرین خوان ایشدر بیور شوراده
ترقی معارفه بر مثال دها . کتوره جکم . برادر من ناظم یک
اقدینک بعض منظم آثارینی جامع اولوب (هوس ایتدم)
عنوان لطیفیه نشر اولمش رساله ادبیه بر عددینی ادم
رسالهک مندرجاتی نه قدر بدایع خارق العادهینی شامل اولدیغی
یک نظرده (هوس ایتدم) عنوان معینداری اشرا ب ایتدی .
ذاتاده بادشاه معارف کتر اقدمن حضر تاریخک عصر سعادت
مختلارده آفاقری تنویر ایدمه کان شمس ترقیات ادبیه من بوکی
تیشیرانی مقتضایه اختصار دن کیرو بطوره یوردی . رساله

- مذکورده (تحمید) دیو باشلایان منظومدن :
- کلر صکی خنده ریز شوقم .
- بابل صکی نغمه ساز ذوقم .
- طبعده کی ... کشایش .
- بولقده در . آن بان فرایش .
- کوردم ، اولمک خرامی سودم .
- چشمده کی ایتسامی سودم .
- قور نلیدی ملال غریبتدن .
- فیض الی کوکل مجبتدن ...

پیلرینی اوقوبیل حائر اولدیغی میزای علویه سی بر وجدان حق
بنی اوسرته متأثر قیلار که دیدم حسرت بو ایاته حضر نظر حیرت
ایتمکدن قور تیله من . برده آن اطولی حصارنده (سزارلق)
تصویری وار . شوبله باشلار :- بوسکوت بلیغ و حزن فصیح .
- خطبه بی مقال روحانی
- صنعت قدرتی ایدر توضیح
- یونه علوی جهسان روحانی
- نه نشاط و صفای وجدانی
- کی عاتقه و حکیمانه سوزلر کور بورد که انسان مطالعه ایتدیجه

بکایه استعداد کسب ایدیسور . کنج ناظم بکک هوسله تعقیب
ایندکری بوسلک لاکر ادبی تقدیرن دکل تبریکه یله ذهمنده
عجز حس ایدیورم .
سعادت غنیمتی : فیضانده ۱۷ سنه : ۱۳۰۲

- ۷ -

تفکر

برده شعرا ، حدیث قایمه لر نه تعبت ایدمه چک اولسه خلق
آر سنده — رومانیلاردن اقدم — صربی افکار ادب اولر
طالعش اولور .
حکمت حیات . معرفت جمیت دیمکله دخی تعریف
و توصیفی قابل اوله میان رومانخیلنگ اورویا به نسبتله ملک زده
یک آرتقی ایتمدن افکار عمو به تک کنجینه آداب و عوارف
یله چکی آتاری وجوده کتور ملک رومانخیلاردن غیر بر صنف
خلفه یعنی ادبیه حضر ایدلدی . فقط زده بومنوریت عرقایه تک
بقای کاله بدل سرعت زواله ، فای ایتانه چالیشدی . بن
اوله آکلادم که شاعر اولوق ایچون — بعضلرک ظنی کچی بر قلیچ

فسون و فسانه دکل - کورمک ، آکلاقی ، دوشونمک شکلی
 خصائصه مربوط ده نازک منیشاری آکسب اتمک الزمدر ،
 علی الخصوص ادواق طبعی بدن ، احوال وجدان بدن ذوقاً ،
 ادباً و عروبتی مدت حیاتی قدر مؤسف اولان شاعران طبیی
 او مزایای ادبیه نیک خارجده درلر . خبر پردیکم اوشاعران
 ایسه جمعیتده یشادتی خالق حسی نظره کور بله چک احوال
 و حرکاتی ، اخلاق و عاداتی - ادراک ادیبسنه کوره -
 تصور ابدوب (فانی) ، (فضیلت) ، دبه ایکی محینه حکمتی
 گوسته یبار ، او ایکی نقله عربی تفریق ایدتلردر .
 دوشونمک لیدر که مؤثر اله اثری پر زمانده کوره پاملک
 قابل اوله مبه چقدر . بنساء علیه مؤثر اثر گوستر مایدر ؟
 فقط صفحه حیات منسوبه بدرج ابدیه چک بر نامک ، روزگار دن
 قیا بولدنی کورمک ، اوناهی طسایشانک علویت افکار نه قائل
 اولمده که بوده . از جوق معلومات متنوعه ، اله استحصال
 اولنور موفقیتار دن دکادر !
 اکرم بکک ماهیت ادبیه و اقدار شاعرانه بی ایسه بوکونه
 تعریفانک تصدقن زیاده سنه جواب مسکت اوله یله چکی ایچون
 یکی پر اولر دن بخت ایله بر ایکی سوز سوبلک آرزو ایدم ؟

تفکر

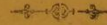
اکرم بکک بو نام ایله بر اثری ده نشر اولندی . کتابک
 عنوانی ، تفکر ، نتیجه سی تأثر ، تأثر دن صکره بنه تفکر در .
 او قورکن دوشونه لم که ، بو کتابی مطالعه اشدکن صکره
 مؤلف محترمه آقای تفکر دن عاجز قله جفز .
 لسانیزده شرف تحریر دن الک اول اکرم بکک مباحی
 اولسی لازم کان بو مجموعه ، ادا بکک هر کسجه وهله تقدیر
 ابدیه مبه چک البته بر مزینتی واردر .
 بو کتابک بعض صحیفه لری خزان ، و بهار کی ایکی موسم
 تصور ایدر ایسل و بهار کی بری طلوعه ، دیکری
 غروب و تابندر
 مثلاً بر خسته به تصادق اولنور که زائر بدن متأثر اولور .
 فقط اون بدی یاشندیزی حسابا کهنده فراش استراحت
 اولر اتمش ناصیه منده بر بار لاقاق وار که جدت دکاسته -
 کوزلرنده بر او با تفاق وار که عاقبت وجودیه دلالت ایدر .
 باندنی برده هیچ برسوز سوبلک کسین بالکک اره صره قولر نی
 تحریک ایدرک قارشینده بر فرح طفلانه ایله او پونه طمانش ایکی
 یاشنده بر صینک ترغاتی استماع حرکاتی تماشا ایله
 مشغولیدر

« هیهت ! . . . کتیج دیدیکمز او بد بخت فراش استراحت
 اختیار ایله اولر اتمش فلک اون بر داءه اولر ایدر ایله اسیر
 بستر مال اتمش .
 « حیثینده کی بار لاقاق منجمد اولش بر نور دکالک طونوق
 بر تالییدر . کوزلرنده کی او با تفاق منعدم اولش بر قدرت
 نظیره نیک تر حمان انفعالدر ازه صره میل انبسام ایله بر
 تنوینت موقته گوستر یبور ، کم یابیر نه ایچوندر ؟
 « ای سوز لری خیالی تطایف ایدن ملک
 ای نشتمی دروغه رقت و یرن جیچک
 طور غونالی حضور می نالان ایدن جوجق
 ای خنده سی کوش کی جانگناهه منعکس
 ای نظره سی چنانه و یرن درلو درلو حس
 عزیزانی حیاتی لرزان ایدن جوجقی »
 ایسته طبعه ذوق ، روحه روح دیکر و یرن اوسوزلر ،
 اونظراری تماشا ایله ، تفکر ایله وجوده گش بد ایدر .
 « قارشینده بر صتی بر معصوم ملک کور یلور که اوج
 ستمک و اوج آیلق بر باور و در .
 « ایکنده نعا نازک صیره دن ده بار لاق اولان صاری

« ایچاری طوعه ایدندیرو کیلماش بو حال ایله کورنلر
 قسیر ظن ایدر کندیمی ارکک اسم و محاصیده
 (نژاد) در کوزلرنیک نور جوالی ترجمه اولسه جیقه جق
 شودر : نشتمی بر مسرت فارضه سیز بر مسعودیت فرحلی
 بر حافیت
 « پدیری ایسه اوکا باقدقه فایده کی حیاتی شوبله خلاصه
 ایده یابیر : بدیمی بر ایستلا جلی بر شفقت نهمانی بر
 خوف و اندیشه
 اکرم بکک بو بدایع شعر به بی وجوده کتورمک ایچون
 وجدانی شرح اتمشدر . بو نوع اولر دن طولانی استاد من می
 تکرار تکرار تبریک ایدر .
 ارباب قلمدن اولوبده عالمه محبتی تقدیر ایدمینلر بو
 کتباتی اوقوسون .
 حده تماقی ایدن سوزلرک شوق ایله اوقونه جفی بیلمینلر ،
 یبه بو کتباتی اوقوسون . بو معالی شعر به تفکر سایه سنده وجوده
 کلیدر . « تفکر » دن ذوق آله مانه تأسف اتمک ایچون مؤلف
 حال بقدر نیک وقتی بو قدر . او ، آکثریا دوشونور : اسپانی
 سؤال اولسه دریکه :

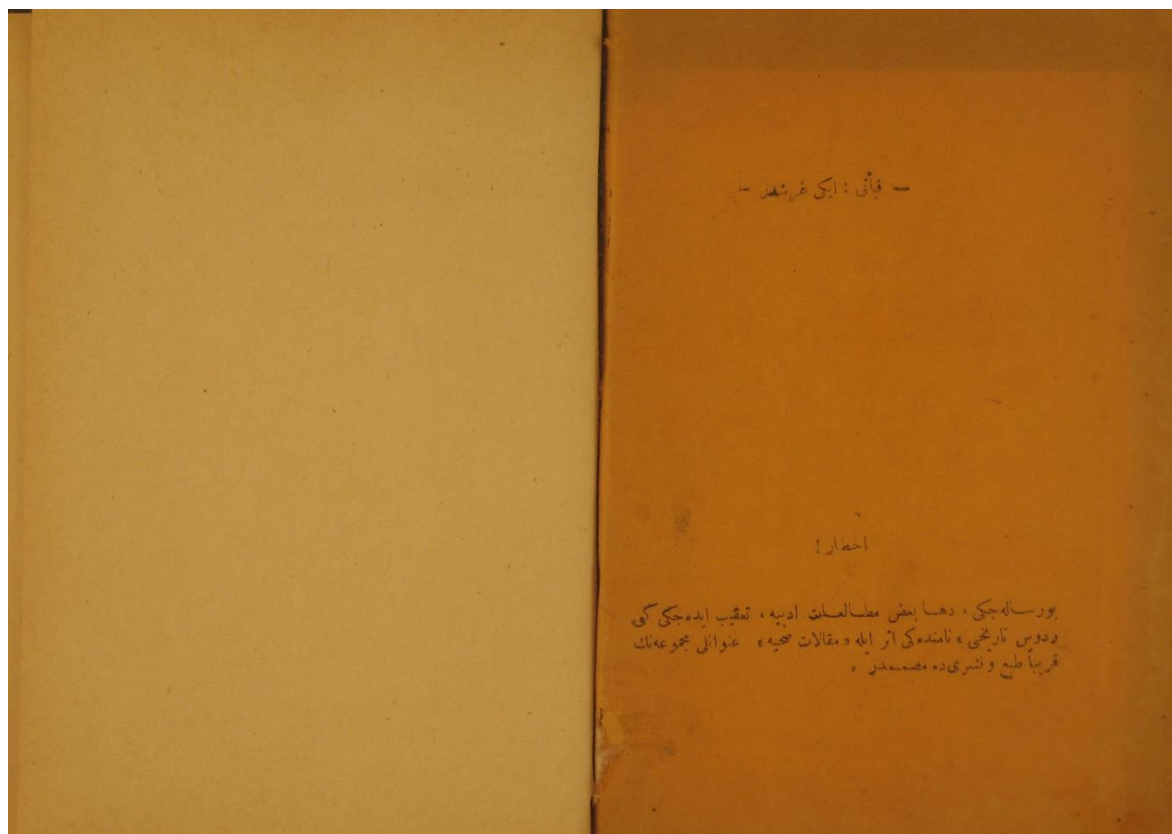
دوشونمې سورم محرم مېلندر
 اودر يې دوشون حال اغېرامده .
 دوشونمېن كېم يارې هالدر
 اودر يې آرايان حېن انكارمده
 يېم ندمه روح تفكر اقدر .
 دم تفكرم اك خوش دم حېس اقدر .

اودم كه شلم غريبانه روى آفاقي
 سبه نقاب ايه منظور چشم رقت ايدر ،
 اودم كه بادشبانكه چمنده اورراقى
 حزين ادا ايه مألوف آه حېسرت ايدر ،
 دوشونمېن سورم متصل خوشانه
 يك خوش . يك لطيف .

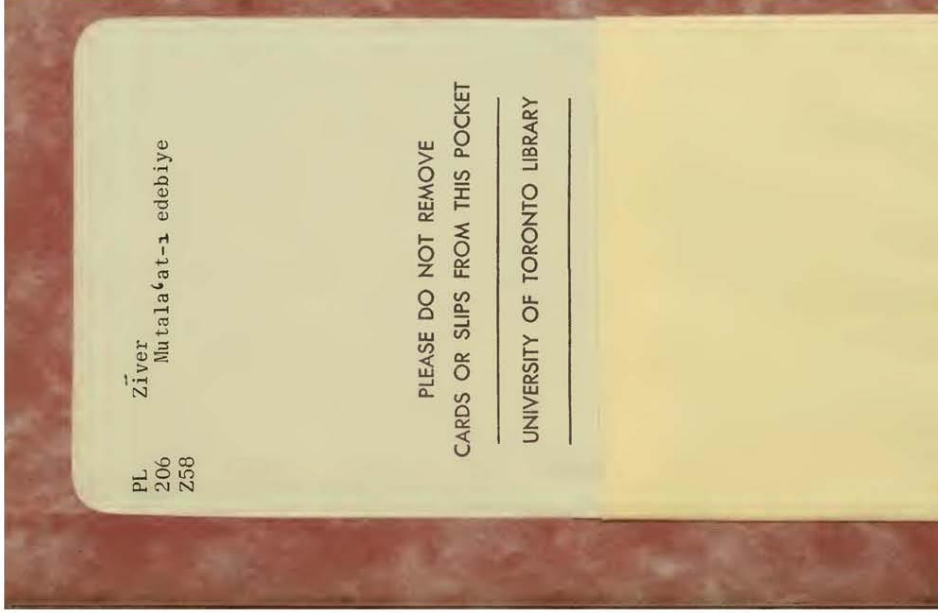


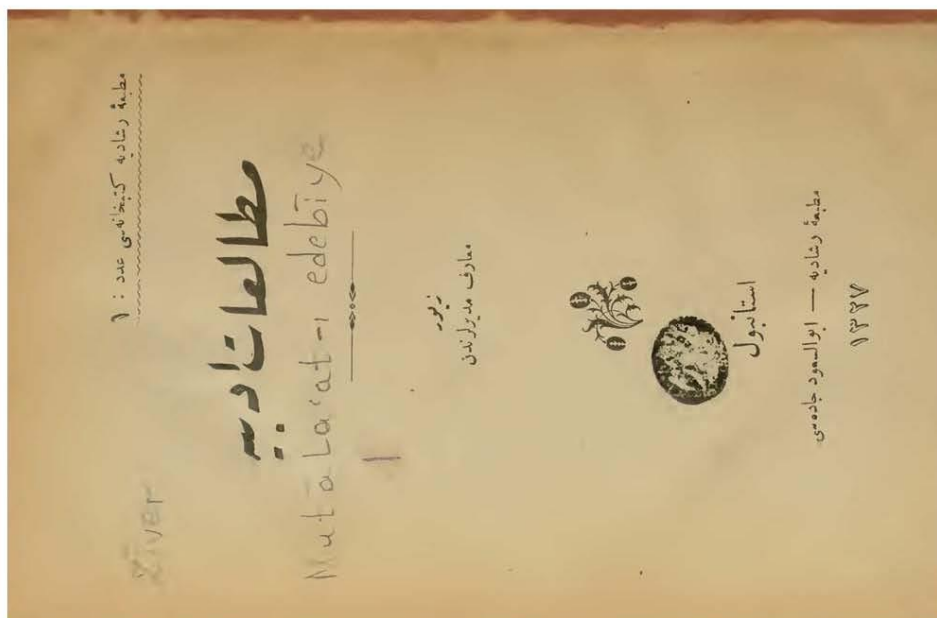
صوبه :	صفحه :	سطر
زېل	۵	۱۰
صرتبه كاله	۷	۵
اونك	۱۰	۱۸
اونار	۱۱	۱۰
اخلاب	۱۸	۱۴
اونلرده	۱۹	۱۷
قلنج	۲۲	۹
اوله بېله چكي	۲۳	۴
اشياده كي	۲۶	۱۲





2.2. Mütâlaât-ı Edebiyye, İstanbul, 1327 / 1911





جمع و تالیف ایله طبع و نشره قرار ویرمام بالایی مقدمه ده کی فکره تبعیتدن زیاده - دها بشقه بر املک معنون وسائق اولوق تجزیه مقدمه سیدر که اولندن ده بوراده بر نینده بحث ایتمکه لزوم حسن ایتم :

دور عبدالعزیز خایدن تاریخ انقلابیزه د کین کرک تالیف و ترجمه و کرک جرائد و رسائل - عدد و قیمت و بالنتیجه تنویر افکاره ، تهذیب اخلاقه خدمت خصوصتده - زمانیز کرک ایکی بچق سنه تک نشریات و مطبوعاتنه بالنسبه فائق بولوش و بونی انکاره و یا خود بر ایکی اثرک استنامی ، هله مذاهب حنده کی - بر ایکی کون . بر ایکی آی طر فنده چقبوب باتائل هیچ قاله آنلامق شرطیله - میدانه جدیدی و فائده منی عمیم و ابدی اثرکر وجودنی اثبات و اظهاره جسارت غیر مأمول بولنمشدر .

بزم اصل ثنات خانسه من ایسه - فنی و علمی کلماتک تعمیم و رواجنه مانع دکل باعکس سهیلا انتشار و قبولیه مدار و خادم اوله بچق بر اساس ادبی به مالکیتدور . دها طوغریسی داعی اطلاقه سزا بر ایکی صاحب هینتک مظهریات لسانیه و ادبیه سنی کافی کوره بوب ناسس و انبساطنه البت محتاج بولیلان مسالک عدیده ادبیه به منسلک اوله بچق احباب قلمک او وسائط یزیه ایله حیوض لسانیه دن بچق استفادّه و استغناسه ایله بیلملرنی تأمینه موافق اوله بیلیمکدر . بر آت تعمیق فکر ایله جک اولورسه کوریلر که بیام انقلاب اولورق بوگون شبان وطنی ، متفکرین مملکتی عنعنات تاریخیه دن



حسبالی بر قاج سوز :

انسانه کندی اولادی کی سولک حتی بخش امین زاده قریشک - بر مانه غایبه ظهور ایتمکجه - وادی نسبانده قلمسنه هیچ بر صاحب فکر و قلم قائل و راضی اوله امش و حتی لوازم اکتابک مقنود اولدینی ادوار آولینده بیه - محسوسات بشرک ، طاشتر کیره میدل ، دریلر ، کیکلر اوزرنده بر طقم تألیفانه تصادف ایله کیشدر .

واقعا زمان دینان اوقوجه استاد حکمتک ارشاده اعمال فکره و باخصوص ادبیاته متعلق ایلیک اثرلیمی نشره میدا اولان - دور سابقک - بالعموم احباب قلمی قهر و تحقیقندن خالی بر اقامسی سبیله آیدمکی مختار دوده نتیجه به واصل اوله دن کر بزرگه آرامش و سانسور لریک کیف مایشا - طی و اءالریه تحمل ایله - دکل بر مقاله ، دیسه بیلیرز که بر عباره دخی بوق حکمتنه کیتولمشدر .

ایشته اوققار دورلده تهلیکه ، فلان دوشو تلیبرک - سینه ، چیزیه - تناقب ایتدیریلن بو « مطالعات ادبیه » نی بوگون

مطالبات ادبیه

٦

مطالبه‌ی اقطاع ایده‌مدک؟ سائر وظائف و خدمات نیز ایسه باغلی اولان لسانلری بر سرایتی تم ایچنده اداره‌یه، حق سیاسی و اجتماعی‌لری فوق‌الأمول مسدوفه و احراز غلبه‌یه موفق اولدیلر... ایسته زشمه‌ی بوکا ناسفدن، تلندن کندیزی بردرلو آله‌میز!

واقعا فرانسوزلرده فردای انقلابی او قدر مسعودانه قارشیلا میویب سنه‌لره چالیشدیلمز، چبالادیلر. فقط خطیب شهر (میرابو) نك :

« بدوری طوفان مات تشکیل یاندی . فوق‌العاده برحصاد مأمول . زیرا دانه‌لر کینج و دینج، نطسارک چیزیکاری تازه ، فیض شینخی ایدتیه طراوتدار ...»

روزگار، میدانه ناطقه بردازلر، بی محابا قهرمان و مجاهدلر، شاعرلر ، فیلسوفلر صاحدی . بونلر ماضی‌ی زاده والاستقبالی تامله وسیله بولهدمقچه آنات حالی یعنی کندی زمانلری تجیل ایلدیلر . و بو مطنلن ، عمومی کرسی خطبده داتا مقدس وطنی ، مناقب وطنیه‌ی نقرات انجانا یئتدیلمز .

« حکوم هدم واحمانه وارسه براوقدری ده انماره محتاج ایدی . دینه‌یلیرکه بریکی بنا ایچون بتون عالم صاحب حسنت عد اولنور . شو سیده خطالرینه وارنجیه قدر اشتغال ایتم اوله جنمز کیمسه بونلر همشهریک عنوانه مستحق اولدیلر .»
زمینده‌کی ناطقه سخارانه‌سنگ تاهین ایدکی ناسنج موفقیلی

مطالبات ادبیه

٥

مناخر ملیدن نصیه‌دار ایده‌چک، اووقلوب رحیم و شفیقه‌ده حسابات و علائق قومیه‌ی بر مرتبه دها تقویه بذیر ایله‌چک لسانده برزندکی ، بر جاذبه پیدا ایدیه‌ممشدر جناب قانچک ، سلیم اولک تره‌لری زیر و لالاسی - هان هر حرفده مندمج - اذکار عظمت و علویتیه طولدیبران « مملکت حامدانه ، به نهر نظیره سوریه بیلمش ونه‌ده « دور استیلا » من ایچون لایق کوریلان تجیلاتک ییکده بری نسبتده انقلاب میچلمز حقدده برنجته موقره وجوده کتوره بیلمش اولدق ؟ !

عنا‌لینله هیچ بر علاقه‌سی اولمان ودها طوغریبی بازار دادوستاده بر تاجر کی برامل کار و احتکار ایله کان کیمسه‌لرک بیله - وقایع انقلابیه‌مزمی - حسابزه یازمه‌لرینه قدر مسامحه کار بولدق ؟ ! !

حال بوکه بونلر ، بزی یاشاتان قانک هیجان و ضرباتیه فصل مشارک اوله‌یلیرلر ؟ هله برطاقی - مملکتلرنده بتون حقوق بشرله‌لرینه‌توی دیکدکن صکره استانیولزه کلرلرک کویا بزم کی یورولش ، کویا بزم کی کابوس استبدادک زبون و متهودی اولش طوری آله‌رق - مجاهدلریز ، خطیبلریز ، صره‌سندده اشغال موقع ممتازیت اتمک ایستیتورلر . نه بیوک حیرت انه آجینه‌چق برغفات ! ...»

شو ملاحظت ایله آکلاشیلیرکه بزواللی ترکلر ، دیگر عنانی قرداشلریز مرتبه‌سندده انقلاب حاضرندن - او نمرات

مطالعات ادبیه

۷

بزرده بوکون لسانزد ، بکلمه استحقاقی کسب ایلدک . و آرتق
 سوزیه نهایت ویرمه دن اقدم چسارتله سوبلیه جکم که انقلاب
 عنانی ادبیات عنایه من جمله منظر اولان انقلاب و چوده
 کتیره مدی . امض متجاهل بزرک بک اسکی فرض ایتدکاری
 «دون» «بوکون» دن بالکس دها فرسوده چیقدی . و طبیعتیه
 او و اسکیلر ، حالا او «بکیلر» در حکمی ووردی . برآز دکل
 دها بک چوق زمان او بیوک آدمیری تجیل و تبدلن خالی
 قالمه چتیز . مکر بو حقیقت تسلیم ایدلسون و اقتدار کسب ایلدن
 حصول قابلیته امکان اولمه چتی یانه بزرک چدشته چالیشسون .
 او زمان منسویتیته افتخار ایتدیکمز مافی بلکه تیشیه مظهر
 اولش اولورز .

نیمور

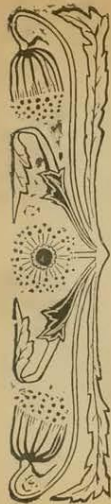
درسهادت : ۲۵ - حوزان ۱۳۲۷



عاقل اولسنه قنبور دخی اولسه کوزالکی ، خستندن اوله-جک
درجهده زنگین دخی بولسنه ینه ملاحظت سیاسی ، سبب
کوستریایدی . واقما بویه - سوزل ادبیاتک اساس ماهیتی
تعیین ایدن حقایق ادبیهدن معدود اوله-ماز . چونکه مزایک
بشریه-نک الک برنجیسی ادب و دنیاده الک کوزل شی ینه ایدن
عبارتند .

فالحال ادبیاتک معنای صحیحی بوجهتلرده تحمیری ایدیلجک
اولورسه آنک برنن کریم اولدینته شهه ایدیله من .
عرفان و ادب دائره-سنه داخل اوله-بیه-جک آثار ادبیه ،
اشیاده کی کوزالکک کیجینه خیال و ذوقده برافه-جی
محموساته منحصر اولمیلدرکه بر نظر ادبشناس ، جهان کاشانی
مصورتات حیات حالده کوره-بیلسون . چونکه طبیعت اشیا
ایله اولان مناسبات محسوسه من کاشنده بیل ، وادینسنده جوابان
قوالی دیکلمک کی اساطیر شمردن عبارت دکادر ! او علائقی ،
اوناسباتی زهار و اوراقی خزانه اوغرایمان رمشجره معنویه
صفادن عبارت بیلمیلدرکه - نیم کی ذاتا بیجاره ، بویه کیجین
قوشلرک الحان طرب ویا حزن افزاندن ماعدا - محاسن آهک
طبیعت ، احسن اثر لطافت کی ایکی عالم فصاحت آبادک زائر
معالی فیاضی اولمش اولهلم .

برده بیایرسکیزکه صنایع نقیسه-نک حک و رسم کی قسملری
- یکنکه - انوان والواح ضمایه نظیر کی - یکنکه -



مقدمه [۱]

متواری حد ازل اولمش اعصار آراسنده موالد حقیقیسی
تعیین اوله-بیه-جی قدر مرچوعیت بقای معرفتی حسن ایتدیرن
ادبیاتک بوندن صکره کوره-جکی حرمتلر باقی اوقاق اوزره الک
زیاده کال رعیته شو اون طقوزنجی عصرده نائل اولمشدر .
شان عرفانه مشتاقانه نیا خوان اولان تارخک حکمت
حماکه قسمته نصب نگاه امان اولنسه کوریلیرکه ادبیات اولاد
آدمله انسیبتندن اول برنجیمک ضیاسی ، برصباحک انصراح
سحری ، برچیچکک خاصه تزیی کی زهاره رخست طبیعتله
موسسنده نصارت ورن هواره مشابه ایش
فالحقیقه تارخک اشداسی ، خرافاتک یوم انقطاعندن
اعتبار ایدلمه مش اولسه-یدی بوکون مردودیت تامه ایله قارشیلانان
برسوزک ، وقته جدیت کورسنده کی سبب و حکمتله قارشی
برفکر اجمالی حاصل اتمک طبیی ایدی .

مثلا خرافاته رجوع ایدن ینه بر زمانده . بر کیمسه-نک

[۱] محیط رساله ادبیه-سه مقدمه طرزنده بارلشندی .

مصادفاً برافه‌جنی نطل وضیا الیه معتبردره؛ بوسوزلک‌ادباً مشتاق
اولنور برمنعانی ادبیات صحیحه نامنه یازیله‌جق آثار ادبیه‌نک -
عجاسن طیبیبینی پیش نظر تقدیرده بولسدردمدخه - مظهر
حسن قبول اوله‌میه‌جنتی اشراب ایتمکدر .

ایشته شو بر قاج - سوزده مندرج اولان اجتهادمن ایسه .
حصه‌مدار ذوق وخیال اوله‌جق آثار، حسن اولندقدن صکره
یازنقددر . زبیرا بودقیقه‌ ادب الیه تصویب ایدیله‌جک افکار
ادبیه ، زمان ذبیان تجریه الیه یسه آغوش حکمتنده تربیه
ایده‌جکی اخلاق واحفادک ال بیوک ظهیری ، ال‌عالی مریبسی
عد اوله‌بیلیر .

برده غمربیریندن برذاتک تعبیری وجهله معلومدرکه انسان
ایچون بیوک اسارت سوء اخلاقیدر . حال بوکه فوز وترفیسی
آرزو ایدیله‌جکی نسبتده کرامات عرفاندن آکتنساب بدایح
اولنان ادبیه‌نک ال مشککور خدمتی بشرده کی ذیام اخلاق
ازاله ایدوب « کالات انسانیه » میاهانی ایچنده آنک شخص
معنویسی فوق‌تصور اعلا ایلیدر . بناء علیه ترقیات مدنیه
صومسنده ادبیه‌نک ویریله‌جک تعبیر اصح تربیه افکاره مطلق
اوله‌رق خادمیتدر .

فقط دقت اولندسون که « ادبیات ، حکمت اخلاقدر -
دیلمک ایستیمورزا، انسان، حیایانه اوس تبه توغندن ذوق آله‌من...
حصه‌یاب اوله‌ماز... چونکه انسان برشینی - ولوکه حقیقت

اولسون - وهله قبول ایتمک رسم وعادتیسه مأروف دکادر .
ادبیاتی بالعکس متزویله باشامش ، افکار قیسه ایچنده تربیه
اولش بر شخص غمربیه بکرتلمیدرکه انسانه هر حالک لسانی
تکلم ایسون ، ذاتا مکادم اخلاق برچوق شلرک نتایج وثمراتی
- دیه قید واعتبار ایدیلور . ایشته ادبیه‌نک نامد برسوز دخی -
بر حسن ادبی ، بر فکر حکمی دانمما حائز اولدیننی حاله -
بعضاً :

«تاب و فردن برجه دونسه نینکاه ،

مستفید آدن دکل بخت‌سیاه؛

حالیوکه‌خشانک ایتسه بر ننگاه؛

نورینی رؤیاده روحم جذب ایدر

هرسحر بیلمه، صورت کسب ایدر ،

صورتنده ویاخود:

هیک آچیش شکوفه رعنا،

نصل ایتمز زمانه استنبا؛

صانکه بر اینه اطاف ایدر.

یا که بر موج‌مطل اوندر.

لمه ، اما که رنگ رنگ یه،

موجه اما که خند خندصفاء،

نقش فیض خدا ، تجلی روح

نشوه روح‌بخش جام صبوح؛

اوقوتیو چیه سنده قدرت حق ،
 کورینور سینه سنده نور شفق ،
 شکنده تمثال ایدر .
 بو حالده ادبیات صحیحجه « محسناتی خطیباتنه غالب » بویه
 سوزلردر .
 بو حقیقتک نظرلرده دهاززاده لمه باش اولمسنه البته - هی
 اولنه جقدر .



مطبوعات

مطبوعات : اونه طاساتی سسوز ، اونه علوی تمیردرکه
 اغتلائی افکاره، تزکیماخلاقه خدمتی اعتباریه عالده وجودینه
 قائل اولنه جتی خزانسک قیمتجه الک فو قندمدر. هیج برذوقه،
 هیج برسمادنه مقایسه سی جائز دکل . چونکه نظر کبیدر :
 فکر بشری هر ساعت ، هر دقیقه اشغال ایدیلور . سیالیه
 برقیهیه متابه اولان تائیراتی ایله اذهانی تصویره، سمته وارلمیان
 عاللری، روئینه بالذات میسر اولمیان ذراتی تصویره سامعی اولیلور.
 نعمت مدینه سندن کیسه سی محروم ایتمامک اوزره آتی تیشلاتیه
 جهانلری، بشقه قطعه لرد، بشقه لسان ومشرپ طاساتین جمعیتی
 همان خیردار ایلور . خطاتی نهیه منحصر اولسه کوچک بر

مالی ایلچرتی بر بلاغتیه بیک شان وظفر تائیرین ایلدیکی کوریلیلور.
 دینه بیایرکه مطبوعات ، هی بشر دن منتج موققیاتک الک پارلاق
 بر معجزه سیدر . بو صنعت میجاهک ، هر متاعی دهات جمعیتک
 برر یادکار همی ایکن اکثر زمان اولده لیک ، اولستاد ومشیرلرک
 حاصلی اولادیب وخطیلرک یکنه بر استنادکاهی اوله رقی احراز
 شرف بی نهایت ایشلدر . هوعو، نه یازمش، نه دوشوشمش ایسه
 تقدیر مطبوعاته محتاج اولمندن قورنیه مامشدر . حتی نلنیک
 معرض افکار و حکم ، معکس انظار ام دیمک اولان عالم
 مطبوعالده هر کون ذکرندن نمون قابلینتی وتوسط ایدلره
 تشکر ایلدیکی بوسوک لاروس، مجموعه سی بیان ایتمکده در.
 ایشته غریبه قیاساً زده یگانه ایله برابر بر دور دلارای ترقی کشاد
 ایدن مطبوعات حاضره به حصراً بوندن بویه هفتتاق بر واجال
 ادبی ، بولندیر منه سعی ایلجه جکر در .



اورولا اوراق حوادتی، سیاسی مثالو علوم وفنون حقدنه
 یومی بر اجال [۱] یازمقی صنف اتحاد ایتمشدر. بر صورتده که
 کشفیات ، ادبیات ، صنایعه متعلق اجاللر یازلامش اولسه غزیه،
 رساله سورومی بر درجه نزل ایدر . بناء برین هر غزیه آاداره

[۱] مصاحبه دهنده تمند ایتر .

خانمی ایچون بودند هنوز مستحق قائله نامشدر . فقط شوارکه فرانسز ، آلمان ، انگلیز غزته لرده ، مجموع لرده بو وظیفه درعهده ایین ارباب قلم یک مقتدر دلر . بوند ماعدا خلقه تعریف و توصیه اده جکاری آثار مطبوعه تک عتوا تخمه نه مزیت واحمیت مندمج ایسه تشریحاته اکا بکزه دلش اولبور . فراسده بو اصابتیه یا فلاسفاترک اک ادیب ، منصفی زول لومتریدر .

مجموعه من بومقد شهری دهه زاده تقدیرده بولبور . عادتاً بارسک بومی اوراق و رسائل و زول لومتری و تک مقالات انتقادیه سیاه علو اولوق لازم کسه - هب محاسن اوله درق - بزده برخلاصه سی نقل ایملش اوله جقدر . زیرا انکار اوله من که شو آرائق کتاب شکر کنده چقان آثار ادبیه منک قیمتجه قندانی وار . لک روحیلری رسائل اسبویه دده بز بوجهتی دهه زاده مراد جز : فائده سز کتاب یازمق هوسیه امانه وقت ایتمدن ایسه اوفاق تفک - نژی ، نظمی - حکایه لر ترتیب ونشری دهه زاده کافل تر قیدر .

بوصورتی اختیار ایین کتیج ارباب قلممنز ، هم اثر وجوده کنوزه بیایر ، هم ده تنبغات ایله توسیع معلوماته موقق اولور . بوبیلری بالآخره یعنی مقدمه بر ربنده نشریات ایله جسدی رغبتار قرابتی و صکره دن نشر ایله بیله چکی بیسوک قلمه دهکی آثار ایچون شهیدمن آزاده بر رغبت تأمین ایدر .

رفیقمزه رسمی غزته ، تجدیداً ایکنجی نسخه سی ده نشره موقق اولمش . یک اعلا مندرجات ، خصوصیه اوله دبری ذوق ایله اوله نوب استفاده اولان و عرب لک اشعار عاشقانه سی ، دن بونسخه لرده محروم قالامش - تشکر اولور . عرب لک لسانمزه اولان تأیری باقی قالدیجه آرامزده - السنه غریبه اولدینی کچی عربی یاده و قوف بیله ایدنزه صیغه تصادف ایتمکی بر شرف عد ایدرز .

و خانمزه مخصوص غزته ، تک بوصوک نسخه سی یک نفیس انتشار ایتمشدر . هله شعر ایله شاعری تعریف ایین « خاطره » عزرائلی مقاله ادبیه تک هر سطر بی بر بدیهه تمقیب ایدیبور . بونده « هوسه » ایله « لامارتین » حقدده مصیب مطامع لر یوریدلمش و (موسه) تک کیجه لرنده کی علویه ، حسن شاعریته حیران قالمشدر .

اوت بویکی شاعر فکراً ، خیالاً دهه طوغریبی سودا شرف قیدر لر ، زدددلر . شعر لرنده کی رنگلر زم کونش لر مردن ، شرف قیلر مردن ، انقلر مردن آلمش بر دلهب آسمان شرفیدر . طوقوقه دن یاقار . کیجه ، کوندوز مطامع لرنده کی تأیر بر در . آفرین که بونلرک مزیت ادبیلری بالکنز ارککلره منحصر قالامش ، ادبیلر منجهده تحسینه یا تلامشدر . شومناستله خاطره بر شتی کلدی : استانبولزک برنگی « آندره شینه » سی دینه سیل و دولتیجه مأموریت رسمیه بندن زاده بوغاز ایچی

بزه الهامیدن ، احساسندن اولیه شتون بدیهه ، مناقب لطیفه وجوده کلیدیدرکه عین نعمت و کرامت خلقتله عین مادهیه ، نغمه به تابع بولسان او بیچاره قلبه ، یکدیگری تشخیصدن ، ویاسانجه لیرینه ، دالعه لایان هیجانلرینه آشنا کورورویوب اوز لرینه قونجه جق دست رحیم و مشتفق طرز تسلیه سندن خیر اولسونلر بولایسه بر آنر معنوی اولوق می کرک نه دیلم ؟ !

حقیقه نژده اولسون ، نظم و قافیه کی شعره عابد بولسون دائرة الجسام واستحصانه بوجه ایله آنه میه جق قاتقلر باش کورستریور . میدانه آتیلان بو اثر لک منبغی ، مأخذنی ، هب سوء استعاده الله بوجه حاضر لایوب ، دوشونوب یازمق ایسته . نیلیمه سنده بولورز . اثر و مؤثر هب برابر کیدیور اوت اوله کیدیور که نظر تقدیر تهقیدن عاجز قالیور . بولایسه نه قدر یازیق واقعا بر مظهریت ادبیه تک احرازینه متعلق شراظنی قبول ایتدیور مکه چالیشق کار کیر دیواره طاقیه جق بر چپونیک باشنه متصل اوزمق قیابنددر

فقط سلامت ادبیه مزمانه بو اخطاراتی تکرار ایتمکده کی فائده ایلام سنده کی ضرر و خسرانلره غالب اولدیجی و ذاتاً مخاطبلر من اخوانمز ، نور سید کائز اولوب بونلرک یازین بزه قارشی صمیمتله ، صلاحیتله مخاطبه ده بولنه جملری دوشونوب ، اقوال حکیمه دن اولدوق زبازر اولان و ششجر و انسانیده کی قوت دالما آتاییدین بوقاری به صمود ایدر . نه کیم عصاره ده

صقاری ، مهتابلری تصور و ونده بریده مشحون حزن و عظمت اولوب طوران قهرستانلری انطاقه چالیشان موسیو (شارل داغوستینو) ، شهر یزدن پارسک معتبر بر مجموعه اسبوعیه سینه ادبیات عنایه ایله معاصریندن باحث بر مقاله کوندرمش . بونی سکز طقوز آی اقدم اوقویابلر بو استانبولی فرانسر شاعر مرغوبه قلباً تشکرده بولیم اوتومشار صابوز . شاعر او مقاله سی مختصر یازمش و صوره کوز تمیوب تفصیلی وعد ایش ایدی . بوجه تمی اولان بنات عنایه مرک نازکی افکار ایله شعر و نژده کی موفقیتلری ، اوبدایغ شرفیه محب و ناشرینده تبریک ایتدیور مکدر .



آرزوی تحریر و اشهار

دالما کوزل سوز سولایه سینه مقنون و طرقدارز . انسان کندی نفسنه نه قدر حاکم اولسه یا خود نفسی بعضاً نه مرتبه . ضبط ایسه روحی ، او قشایه جق کوزل برسوزی مطلقاً بشقه سندن دینکله به جک و کنیدیه - بو نظریه به کوره - دیگر مخاطب و مطالبی تسلیم به چالیشه جقددر . عاشقی ، سوداسی ، بیون محاسنی حاصل بیون تقدیراتی انسانه منحصراً قالان کانتانک .

جیش اولوز . اوقدر که نری، شعری، رسمی هب داخل اولدینی خالده رویندن، خیلادن، برف و بارادن، آفاق وانجاردن لیل و فرددن، اوج سادان، بار وچندن وساره اله ساره دنده بستیون خارج قالمشدر دیه بیلیرز .

آ کلایبرق سوز سوبایه چکلرک حرزمان شخاشی اولیق شرفه ایسه قوجه بر استقبال مشتاق و منتظر در ! . . .

واقعا بعض مصاحبات ادبیه تک تأثیر مدیدی آرزو اولاندیق خلی مساعی صرف ایدلدی . فقط اکثر اقسامی قویروغی ، قولای کسینک ویک غریب زمین و مضمونلرله سائمه آاندی . ظن اولندی که ادبیات اوحیط عمیق ویکراک سذیه اعراقده - براندفاعه قدر کزله چکی سراز ، مشارق کبی صامت قاله چق - معطل ، بی اذعان بر تمیز وادرا کی اظهاره متحمل اوله جقتدر . . . ظن اولندی که ادبیات ، بر ملنک آینه افکار و حس بیانی دکل کایتی کوزل مهم و دونوق برطاق صداره اذهان متعالین رام اولوب قاله چق و دائما صوک سوز او طرفدن سوبلیبوراعتقادینی بسلیه چکدر . . .

وا حینا ، ظن اولندی که او طرز ادب و تخریر ، بتون محاسن قومیه مزئی ضبط و توصیف ایه ارانه کافق بر مهاج معرفت آجیش و آندن نکول و تبعاع ایسه بیوک بر خطایی موجب و سرتکب بولنشدر . هبندن صرف نظر ، بونده نظر اعتباره آاندیه شایان بر جهت قابل ! ترقی عزیزنه دوشورلنجه

بوهددر، کیویه دونمز . « فقره انباهه سندن متنبه اولملیق مغایر انسانیت وعله منافی شمارموت بولندینی ایچون » اجال ادبی ، مزیدده بالطبع بو یوله یازمقی انساب کویبورز .

« قدیر آثار » قسمی بو هفتده یازله مدی سبب آرانه من : تقدیره شایان وچدر بر اثر اله کجه او مهم قسمی بر قاج سطراله املا و تزین اتمک ایستردک . شمدی مختویاتی، بچی مفید ورنکین دوشورمک عزیزنده یز . بالکنر اخطاره لزوم کوربان جهت بعض اخبار آتارک یازیلرنده ، املا لرنده تصحیحیه بیله د کین اخطاره ، سهولره مساحمهده بولنلریدر . یاری، بلکه ایستنادینی قدر اویغون و دوز کون اوله من . فقط املاده خطا اتمک، قانیه ایه ردیفی تفریق ایدمه مالک - صاحب لرنی بر موت ایچون تخریر . آتاردن منع ایسکه کافق - ویک زیاده کافق - اسباب قویودن صایبر . . .



بودن اول : « دائما کوزل سوز سوبایه سندن منتون وطر فدارز » مقدمه سندن مقابل یا اوقدر کوزل سوز سوز لاکه هانکی استمداد مساعد ویا خود اوقدر کوزل سوز لاکه مظهریتیک هانکی ذوق و فیض طبیعت اصحابه مختص بولندینی تعیین اتمک لازم کلزمی سؤالی وارد اولور .

بوجهتی اوقدر تسمیق ایتمیم . ازجهه ادبیاتک تعریفی خارجه

سواقله بر مناسبتی قائلش والده متدائر بعض آثارک اهمیت
وقیمت مندرجانه کوره - بو قدر آزر بر زمان نظر فزوده کی -
مساغیز شایان تقدیر کوریندر .

فی الحقیقه مقصد ادبیاتک - کوزل و منتج اثرل یازمقی
اولدینی آکلانلمش یعنی - بر اثر ادبیدن - او قولانک برشی
آ کلانمی ونظر و وجدانک ذوقی اولمی اساس انخا اولنشد
بو حانده سنوحت قلبیدن فیضا فیض بر منبع ادب تصور
ایدله من . حتی ادا ایده که محسوسات قلبیه فی ضبط و حکایه
اصل مقدر اولانلرک آتاری دائره ادبیه داخل بولنشد .
واقعا اونیوع آثار ادبیه تک وجودی فصاحت و بلاغت
شانه مختص قواعد و مزیانه رعایت اینکه ویا آنلرده اختصاص
ییدا اینکه وابسته در . بواسه ادبیاتی وافضی آثار ادبی قواعد
مخصوصه سسته کوره فرق تمیز ایندیرون صنعت بدیهه به مالک
اولقی دیگدر .

بوراده صنعت، فن دکل تقدیر حاسن بشریه و تخریح بدایع
طبیعه در فن ذکا بشردن و صنعت ایسه بسبتون قلب انسانیدن بخت
ایدر . بو کابناء در کادبیات لیچون - امثال منتخبه تک - حقایق خلقیه
مستند اولنسه ده دقت ایدیلور ؛ بوراده خلقی حقیقتا حوال
وجدانیه و حسیات عالیجه تابه فی مصور اولوب شاعر و ادیبک
قلندنه ، مصنوعات فکریه سسته ممکس اوله بیله میدر . بوسادته

قطع مراحل اعتلاجه چالشیلیر و بی وسایه ده قالان ایزلرک
تخمین و تدقیقه لزوم قالماقی لازم کایر . زیرا اوساسجه کال
وعرفادن مستقیم اوله جتی اولانلرک امین و متین زمینلرده
قبول و ارشادینی تضمن ایدر . سن وین دیه ایکی مخاطب
آرهنده تداول و تطابق به آنجق کفایت ایدن و بیوک برشی
ویا خود بر طاقم شیلر فرض و خیال ایه تجلیه قائلیمشان تروت
و فضیلت ادبیه تک تمدنی فعلیات و تأثیراته بالطبع انتظار
ایدله من . دها چالشملی بز، استحقاق ، استکثار داعیه لری
اورتدن قائلیلیر، ساعی، واقعه به کوره آثار و برکات ادبیه تک
هوسکاری اوله جتی اولانلری - بر صورت جدید و خاندنکارانه ده
ترغیب و تقدیر اتملی بز . خطاب و مخاطب مزک تفهمندن آزاده
اولمنه راجع مضامین و نکاتی ترک ایه دانما بر مجرای قلبیدن
نیمان ایدر زلال عرفان اساله اینکه ساعی اولمی بز . صکره
اوقدر اخلاص و وداده مقارن اولدی تجلی به باشلاجه جتی اولان
حسیاتک مقبولیلندن ، علویلندن و حتی غالیلندن آرتق اشتباهه
هیچ محل قایریمی ؟

مجموعه مزک آثار ادبیه فی نشر و تمییه و ساطعی حسیده
ادبیه تک اصول و قواعدندن بحث اینک بالوجه صلاحیتی
داخلنده در . او سببیه نظریات ادبیه مزک بر قسمتی بوراده
تکراره لزوم کوریلیرور :

لسانزده قواعد ادبیه تک جمع و تدوین اولدینی زمانک

نظریات ادبیه‌تانک اقسام مهمه‌سندن صایلان شو بر قیاج سوزک تکرار اولمئسندن کی حکمت . وه‌صوره ده «ارتقاء» دل [۱] بعض ادبیاتی بنقیده جالیشانلرک دها صواب مطالعاته بولمئیرنه اشارتدر .

بر کوزل مال ومضونتی احتوا ایدن سوزلرک او مرتبه تلاشه محاکمه‌سی اصحابی تشویقندن زیاده تزییف ایش اولور . ذاتاً او بولده وارد اولان مقالاتک هیچ بری مطالعات سالفیه مینی درج ونشره لایق کوره‌مدک ...

بر آذ تشخیص فکر ووجدان ایدم :

انسان نفسی ضبط ایسه بیه فکر و نظریته قارشی دایما بر وسعت وجولانگه آرار ، ذاتاً فکر ایدن ایله تزییه ، تهیب ، تئور ایدیش ایسه - اشیاینی تتبع ومحاکمه‌دن قطعا منع اولمه‌ماز . البته او قدر نماندن ، تئیمانن صکره ذهنده تقرر ایدین حسن ومشاهداتک وهر نوع بدایع نظر وخیالک مطبوعات ، ممکس شئونی ، تجلیزار عکوسی حکمنده قالیر .

فی الحقیقه طبع ونشره وساطت اولان آثار عین حقیقتک بر جلوه انطباعیدر . بالکنز بر شرط آرایلم و آکا کوره تیجه چیقارم :

میدانه آتیلان او اثرلر - بر، برکان آتغآن کی آراقده اندفاعه مجبور اولان - قریحه‌تانک محصور اعمالی یوقسه [۱] بو نامزله انتشار ایدن رساله مرقرتارک اسولیدر .

مظهریات ایسه الک اول اسلوب افاده‌یه مالیکیتدر . آکلاشیلورکله اسلوب افاده تصورات فکریه وسوحدات قلبیه‌تانک هر بر عقده لساییدن سالم وندنی وضوح اولمئسندن عبارتدر . ادبیاتک صولک بر تئوراتی ده ذاتاً بو نقطه‌یه تماس ایدرکله بو شرائطی حائر اولمئیلان آثار ، ادبیاتکده معدود اولمز . اولحاده ادیب وشاعر - صنعت ادبیه‌سیله بر شده ، بر موضوعده کوزلنک وینه آنده حسیات مرغوبه وبدایع ادبیه تولیدیه موفقی اولایدر . بو خصصت ، بو مهیت مغبوطه‌تانک احراز واستحصانه باشلیجه بلاغت خادم اولور . چونکه فصاحت بلاغه نسبتله افکار و معاینک ظروفی مقامسده‌در . افکارک وضوح وسلامتله تیینی فصاحت شاندن معدود اولسه بیه بلاغت ، علم ادبیاتک کرسی بدایه اطلاقه سزادر .

فصاحت ایله تاریخ طبیعی وحکمت بازانلر کورلمشدر . آنلر دها زیاده عامده اوله‌بیلیرلر . لکن بر چهره‌نی چهره ... برارسلانی ارسلان ... بر سکود آفاجی آتاج اولمئیدن بشقیه تصویر ایدمه‌منزلر ، حال بوکه او چهره‌ده بر حال لطافت ، بر حسن رقت ، بر فکر جودت بولنور ؛ حال بوکه او ارسلانده ، بر غیبت علو جناسی بر وقار شهنشاهی کوریلیر ، حال بوکه او ارسلانده سکود آفاجنده بر حال بریشانی ، بر وضع الم واشکریزی حسن ایدیلیر . بونلر هپ بدایع ادبیه محصورلاتیدر ؛ کال فضیلت بشر ایسه الک بیوک تئینایتیدر .

بواقی اشتهای می‌درد ... تقدیر الهام خاصه برزیدن بخروم قالان
قلب‌لرک - ییقلوب طوران - رماد سکود تئادیمیدر ... بو
سؤالردن هب - نوهوسانه بر آرزوی اشتهار - منمناسی استشمام
اولنور .

واقعا اشتهاره جالشعلی واویلہ بر آرزوی مقبولی قلبتدہ
طاشعلی در . امثالہ فیلسافاً فائق سوز سویشکک ، بر آرزوچجان
قرانمہ ساعی اولوق - التہ فکرتک زہانت واصالتی، قلبک ،
نظرتک علویتی اشتهاد ایلمن مزایای کریمہ وقاضیہ دن اجرز
نصاب ایلمکدرکک - بومظہرتی - اخوان قلمدن ایچون مرزمان
تمی ایدہ بیلیرز . فقط تأسفہ شایان کوریلان جهت - بوئمیانک
عکسی بستیون عکسی اختیار ایلمکدہ اولان میلالت طرز
تصویردر : ... مثلا بر کیچه تصویرری اماندہ بولنیورلرکک
مکوک اولدینی تمیرقنه رغماًظلمتدن ، عمادقدن ، هول ودهشتدن
احساس مراسہ دوام ایلییور . برقوقی .. بوقوشک خوش
الماندن ، دلنواز نعماتندن توصیفاته کیریشیلیورکک رنگی ، شکلی
واحوال خلقت وطبعی عقل ذهنه صیغمدہ بقشقه - صداسی
ادامی ده اقسام آهنگک هیچ برینسه ، ربانہ تماس ایچورا...
بوللرہب نوهوسانه شیردر : بولدره نامل ویرازفقکر یوقدر ؛
کلشی کوزل یازلوب آتیلیور... آتیلیور اوقدر اوقدر !...
حال بوکک دنیاده برذرہ ، بر نقطه یوقدرکک قیمت توصیفی بر قراج
سوزدرکندن دها دون اولسون !

کیچه ... بوماسوای غربتبارده کیچیدن آن وزمانک عین
مثله ، عین تجلیاتسه مقیس ومظہردر . کیچه من کوندزدن
زیاده در . بر صورتدکک هدیفده بیله - برز قاصه تابع بولنیان -
ساعات نهارینک تاملن ایلمکی انواع محاسن ، کینچینه شیبده
مکنوز اولان سرازوبدایلمک - دهافضه دکرندہ رضی دکادر...
او سبیلہ درکک « موسه » نک آرزوی اشتهارینه بالککز ،
« کیچهلر » کک ملامهت عالیسه سی رواج ویزه بیلمشدر . بو
تفسیلاتدن اصل مقصد کیچه بی خیال وشعرینه موضوع اتخاذ
ایلمک ایستینزه قارشی بر حصه عبرت بخش ایلمکدن بزارنددر .
اوکیچه وکیچهلرکک - یاقینده اوقودایغوز - بر نشیدہ نک خانمہ ساندہ
دنیدمکی کی :

« بر برج منوری تماشا ایدرکن ... فقط سن منہاج
سلامتی تعقیب ایدرک یولکدن شاشماز ، رنگککی بوزماز .
وماعتی باهره کی ناسوت ولاهوریتزه ده تسلیم ایتمدیر بزرکک حالده
نعم آسایش سردی اولان لاتماهی سالرده جوانلرک حیرتی...
شاشمارک - سوادی مؤبدلری... راسدلرک ونیجه مشتاقان بدایع
لیلمک وله استغراقلری والخاص شاعرلرک زمرین ، ربیی بتون
محاسن وصنایع خیالیلری کیندککک چاب وجسذب ایله دوران
ایدوب کیدرسک... زمینده کی تقدیراندن ... تجیلاتدن هیچ
برزمان خالی اوله مامقده در ...



فکر کرد که چه چیزی تریبیه ایله - نظر وحس - اشیا اوزرنده مطابق، متنظر تعیین حقیقت و طبیعت ایستدیرمکه خادم اولور. بودقایق ایسه مفکره مزده بز نمونه حکمنه کجوب هر هانگی بز آرزوی ادبی به کوره سرمایه فکری بزنی کوز بجه اعمال و صرفه خدمت ایله تأمین قدرت و قیمت ایله . وشبه سبز بودقیقه لره رطابت واعتنا نتیجه سیدرکه عاملر بی شرف ادبی به نائل قیلاره. اوت، الایبتدا کیردیکنمز وادی... کیریشدیکنمز بیجش بیله میلدیر. خوشلانیدنغیز شی نه در ، نظر، هانگی نقطه په الیشمش ... طبیعت ککنخی، محاسنی تقدیره اقتدار مز کافی بولنش میدر ؟ ایشته بویه بر ایگی سؤال، تأمله شایان مساله ل آکا لاشادیدن صکره - کاغد و قلم حاضر لایتر و یک طبیعی سوق و جریانه تصور و توصیف اشیا به باشلانیرکه سنو حاتمتر - اوزمان بیدتون کیندیتزدن عد اولنور. اویه بر آرامش و نشاط ایله روجمزی لبریز شوق و غرام ایله آثار و نشاندک مطالعه سی ایسه - هر کسک سرمایه افتخاری و مدار کشایش فکر و تبتی اولور، انسان ایسه - ذاتاً و فطرته بوقیل روابط و علاقه سر بطنر، بوکون، هر زمان بو بولده و صورت جدید و مقبولده چالیشیق، کوزل، کوزل انرلر وجوده کتیرمک و جوره عمیده ایله لازمدر .

بوده بز صبر ایله میوز ؛ ادبی ساده نوهوسلکی دها شایان تعریض بر راهه به کتور میوزر .

مثلا - خاطره سودا - نامیه برحکایه قلعه آیلورز . بونی بر مجموعیه به کوندر میوزر .

بو حکایه - مثلا - ایگی روحک ، ایگی کنج قایک آن و دم شپادن باشلامش و صکره آرالزینه زمان بر رنای افتراق چکمش ... کی بز زمینه یازیایر .

اوت بز زمان اوابکی - و دازده اوزون بر کجه مک طراوتلره عرض ایسام ایمن صاحبده - تنها ، تمیز ، راکد .. معطر بر ساحده .. شویله کونش هنوز طوغور .. او حیات عوالمک - کجه مک نقات و ظلمتدن بیساب اولان اشیا بی .. تدریجی یوکسلن الواح ماسوایی قارشیلادینی و عادتاً شعاع قدرت افروزی ایله احیا ایله یکی بر صرده بسم ... فرخزا بر دکز کینارنده دولاشیور ... بر آرز کندی کیندی لرینه - حسب حال ای دیور لردی . بوموقمه ... بولطافتمون ، طبیعی ، ربیبی صفحه ده - سودای بشره سودای طبیعت غلبه ایدر . اومر تبه سونیلدر که کجه مک هر برک و عضو تنه قوندر دینی سیمین شینملر بیله - بر رغازه سما و ملکوت اوابتی اوزره متصل بوکسلر .. و تاشاکرانی ماموی و یشیل ایگی بدیهه نایته خلقت آراسنده باپ بالکنز بر اقایر ...

ایشته حکایه مزه بو قدر کوزل بز زمین بولتی ، واسکی بر خاطر مزه احیا به چالیشیق فقط یا سودا مزاک اصلی بوق

فولای استحصال اونیان بر چاره‌در چونکه واسطه تمیز بشیر
اولان نطق مدار افیشاری ... مرکز احتسای بیان ..
منکره ادبی بر کنذاری ادبیات دگیدر ...

هر قومک ، امتک ادبی ، ادبیاتمدور . ماضیده ک علاشک
استقبالده ظلمدنر اوچورومسز سلامه ، رونق طراز برکاله ،
منفخرته قلی ادبیات سایه‌سنده دگیدر ؛ نه‌شبهه ؛ او ، مستقبل
منسبیتی ایله برابر قارشیلار . آرزوی تقدیری اولدینی بیان
اقوام فاضله‌ی ده قوردینی طاق ظفرندن کنذاره دعوت ایله ،
او کرسیده هر برینک مدافعاتی دیکلر دائم برنأمین رجحانه
مقابل اذکار جمعی تکرار ایله . [۷]

ادبیات ... کنجینه مفاخردر . مطیب روحدر . روحه
متعلق نایک حافظیدر روحه صداقت و وفا ابرازی ایسه کیمک
درعهده ایله بیله‌جکی بر خدمتدر ! ...

ایشته ادبیاته انساب اینک چاره‌سنی اکتساب ایچون بلا
اصول اوغراشالاره قارش بر قاج‌سوزسویک صره‌سی گلشدنر:
شو آرائق اویله غریب بر سرعت وغیرده . لیوروز که عاقباً

[۱] بورقاج سطر ایچون یازلاق ژورنال اوزرینده مجموعه‌ک
تعطیل قرالاشدیرلش ومطوبعان مدیرینه مایندن امرقطعی ویرلش ایله ،
فی الحقیقه . یوسوک عباردهن مقصد سانسورلک اوضاع و احوالیاتنه
مقابل اولاب غیرت و تجدیدک محمد انکارینه امکان بولنه . جنی وار و کج
بر انقلابک ظهور ایله جنی اشراب اینک ایله .

ویا خود اویله بر خاطره سودای تصور ایچون قلمزده قوت
وصنت یوق بویه بر حکایه‌در ! .

عاشقه سویلیسی کورینور کورونمز - ره‌ره‌رائس - اینش
وره‌وه رائس‌لرینه - مظهر اولش ! . « سنک (عشقندن)
امین اما .. بومعاشقنا تمیزی ده‌ها ساغلاملاشد بر سقی قلم بستیون
مطمئن اولوردی !... »

وسکره یته اوساحده برالقجی کورلیبور . یا خود فقیرانه
بر کله . موعده تلافیمزه بر آرز یاقین بولینور . بونک اینشندن
بر آدم چیقار ، چالی ، چینی طویلامه باشلار . بر آرز اوتامه
سویلی بر چوچق کورینور . اوقشامق ، سومک ایسترز ...
چوچق . بیچاره چوچق ، خسته ، چیچکن خسته اینش ! .
وقت کلیر بورادن عودت ایدرز . بر آرز کچمز .
عاشقک معشوق چیچک خسته‌لندن وقت اینش دیه خبر
آلیرز !... ، بونی - بر خاطره سودا - سیرلوحه‌سیله یازمق
املنده بولنوروز !... »

شبهه

ادبیات انساب چاره‌سنی
یا خود
مباحث لسانیه‌دن برینده

عنوانی بردها تکرار ایلهم : ادبیاته انساب اینک اوقدر

ناسخ چنانکه، دها مغرب .. دها نظیردور... کم کیمه رعایت واطاعتی واجب کورسون که داعیه تجاهد بیو کدن چوک که، کوچکنده بیو کمره قدر سرایت ایتمش . عادات حیا، ادب بیسه بر طرف ایدلمشدر . دون - فضولی، نفی واصف لسانلری مؤاخذه ایدوب طوردق ! دون لسان رسعی دولنگ - اولدیتسه - ایدوکنه معارض چقدیق . فقط بر ایکی صاحب کال و همیک وجوده کتوردیگی طرز بیانی قبوله، تقییه قرار ویردک . بو وادی به دوامدن متحصل قیمت وشرقی، امین بروسیه' ترقی، علوی بر مظهریت تکمیل صامق لازم کایرکن یوقاری قاریشنامه برحد فاصل چکن اودور کالک تادی شمشهسته متجداً سعی اولنی ذلعد ایلدک، بردن آیرلوق، بوکون دها اولکی مشکلاتی بر مرتبه دکل وجوه عئیده ایله اشکاله باشلادق، بوکون ادوار سالفه به یک فرقی - هم اساسسز، سونوک برطاقم جیغیرلر علاوه سبه قالدشدق . فکری - اوت بزه مخصوص اسالیب بیانی آکلشاماز تغییراته اوغرا تدقین صکره هپسنه نظراً دها مهم اولان املاقی اله آلدق، ازدک، بوزدق عاقبت بر باد ایتدک . حالا انصاف، حالا قناعت ایتمیورز . بر آرز توقف ایدلم !..



لسان مباحثاته بوندن یدی سکرسه اقدم - بلنکه اوتجی اولوق اوزره فقیرده اشتراک ایتمش، قارشده مرحوم نابی زاده

براقهچی یورغوناق - یعنی مغلویت فکر ایله برابر مسالک بی اطراددی یوزدندن - محسوسات ملیه من بر معروض تاثر پیدا ایدمهجه چک، او یولده بولسزاق ایدن بعض کروه کئی سرمایه عیرقان آخرک توفیر انتشاریه ناچار خادم اولوب قاله چقدر . بو ایسه نیچون واقع اولسون ؟ ... نیچون قلبمزه، حیسانمزه ترجمان اولیم، نه دن یازدقل مزک سولدی کمز سوزلرک تأثیری نه قدر مدت دوام ایدوب ایتمهجه کئی شمیدین دوشونیم ؟ ... آثار اسلافی - لسانه بر مبدأ اعتبارله - تبتی زحمت ... بکری اوتوزسه دنبری برسی عظیم ایله آچیلان دور تجیده مخصوص کالانی، موقیاتی تقدیر ایتمی کلفت عد ایدمیورز یالیز اخیر مزک بحران اوزره دوام ایتدیرلمسده کی فادیه نعدن عبارتدر ؟ ... بومسولینی کم دوعیده ایدمیور ... هانکی ذوقشاس ادب آتیسز بوروشه طرز قدر تقلید اولمیور ... مستقبل ایچون افکار ادبیه - ندن فوز و ظفر بکلین نورسیدکان دانشه او یزدن کیرو دونلک لازم ... صوکی چقییه جق بر نوع عتاب اوله جق و سکره کی ندامتله هیچ بر چاره بولنیه چقدر ! .. . شو آرائقی، یدان آلان مباحث لسانیه چی دی واسالی مطالعات و نتایج منجر اولور، ظن ایتدم، لکن بو آنه دکن بر اون دهمه باشلاوب دوام ایتمن بو مباحث اولکی تشبیه قاریشوب بیسه زوالدن زینسان اوله چقدر . زیرا سبب آراسه کوریلور که اسلوب و املاقی - ساقه قلب ایلم تغییره جاییشانلره

اولیورز؟ فضولیدن، نقیدن، ندیدن، نالیدن سکره کلن هنزوران ادب، لسان - خنسه - بزیم کی - زوزکلکلر اختیار ایتشلر میدیر؟ آزالنده ادباً بیوک طاشمش اولانلرک - املا داخل اولتی اوزره محمولات. لسانیهسی - بلازوم واحتیاج هرچ و صریح ایتمک جسارت ایدن بولنشمیدر؛ ترکیبمه. تأثیرات غالبه ده بونان عرنی وفازسینک سبیلأ تحصیل استحصالی چاره محسوس و عاجله. مقابل املازمری کلشی کوزل تغییره چالشمقدن نه حاصل اولور؟ .

بردهمه دوشونمیلدر که املازمری تغییر ایتمک آرزوسو عرنی وفازسی کلمات ایچون قابل تطبیق و اجرا دکادر .

لسانی بو ایکی رکندن کایاً تجرید ایسه هیچ بزمنان ممکن اولمه چیق . نصل اولور که آتی، بدی بوزسنه دهری قیامت قدر یازی یازلش و چونی طبع اولنمشدر . بوکون مدون اولان آتاری یکی بر املا ایله تمثیل ایتمک وظیفهسی پک کوچ تهبه اولنور . باشتقاق یجی الدن چیقارسه؛

کنجکلر مزملک بو آرزولرندن ده خیرلیسی بلکه تکمالات لسانیه غیرت و خدمت ایتمک ایکن اوقدر همسارله وجوده کتورلش برلسانی موجودی اوزرندن اصلاحه قانقشمق نادنا حد ناشناسانددر. ترقیات لسانیه آرزو ایتمکدن غیری برشی اولیان بو ادعایزمری - بز وقیلده ده - تکرار ایش و فقط املا ایله شیوهه معناسر اولدرق اعتراضده بولنمقدن زیاده احتیاجات

ناظم یکی خصم بولش ایتم - آلا بیلدیکنه - تغییریه ماصدق اولان شیوه دواملری تأمین موفقیته ایتمدیکی ایچون ایکنجی جوانبده قرداشم قانق رشاد یکی قارشیلایمق ایستدی ، اک نهایت کندی کندیری معذور کوروب اورنه دن چکلدی ؟ . فقط مر حومک اومطالاهسی بوکونکی املا طرفدارلرینک برچونگی تصویب ایدر کی کورینبور، مثلا « تارلانک شکل ایسترمستطیل اولسون، ایسترمبرج ؛ آله چی حصول تخفنه تایدر» نظریهسی وضع ایدن ناظم بکه پیرو اولانلر - لسان، تکلم ایچون املا ده تلفظی ضبط ایچوندیر . - دیمک ایستورلر. میدانه چیقاریلان املالر بوز، ایکی بوزسنه اولکنه .. بش اونسنه اقدمکنه - هیچ بکزه میور. بوکونلره مخصوص یکی شیلر! شمدری بورالری محاکمه ایده لم. فائده لسانیه مزملک تأمین واستیمکالی بونلر کافل اولورمی . اولنازیمی دوشونونه لم ؛ عیجا « طرز سلفه قدم و بر بشقه لغت تکلم » ایتمک فخریه سنه قائل اولان شیخ غالب لساناً ، فکرأ ، شعرأ نه مرتبه اسلافندن تبعاد و تعالی ایتمشدر ؛ ! عیجا بوقفاخرینی فضولی ایله نفسی ایچونمی ایراده لزوم کوردمشدر ؛ شیخ غالی سوبیورز؛ حتی ترکلرک « ویشور « هوغو » سی دیورز . ندیمی کما « لامارتین » مرتبه لارنده ثنا ایدوب طور بیورز . یا بوقدر مفاخر مبیحاه ادیبینی ناطق اولان برلسانی کیف مابشاء تغییراته اوغرامنمه نصل راضی

لسانیه بر طرف ایلمه‌جک ایسایک استحضارینه طرفدار کورتمش ایدک . بومبخدمه دهات ادبیمزک آچدقاری جیتی بکنیه‌مک - شورله بوبله یازمق دکل بالمکس بوزمانی لسانک بر دوره کالی عدله خادماری، محیلری حقدمه - ممکن مهربتبه بیان واحترام و تقدیرانده بولمق کر کدر .

زمان ایسه بونک بسبتون عکسنی التزام ایله اوزبه بر دعوا چیقاردی که حلی و قندن زیاده اقتدار و لیاقته توقف ایله دهها غربی ایسه داعیه تحکم ایله تغییر ایلمک ایستیلان املاک عموم اوززنده کی سوه تأثیرنی دوشونمه مکدر !

حال بوکه تحصیل اربانی، ولایات احباب اقتدارنی فکر مزه نصل تمیث ایتدیرم .. اداره قلمه دهها برهفته - هایدی بر سنه - اقدم باشلانان مثلا ابوالعجب شاطر بکی کیم طایر ... خدمتی نه منحصر ... نه یازمش، نه اوقومش؟! ... وزره دن یشمش، دقائق لسانیه اوززیه کیم بریحی درکله مش؟ ... مباحث لسانیه ده کی اصابت و مهارتی بر انجمن می تقدیر ایتش ...، خلقه می کنیدی طاندیرمش؟ ...

لسان بخنی، اوت! اصلاح لسانه، تمهید قواعدده پک زیاده احتیاج واردر . لکن بوکا نه بولده باشلانیه جقسه الک اول اوراسنی تعیین ایتلیدر . غربک جماع و محافل ادبیه سی بلکه داغما مباحثات لسانیه ایله اشتغال ایدیور؛ حتی مجار و آلمانلر اصلاحات لسانیه به موفق اولمق ایچون اجرای تدقیقاتی - قره

قوروم صحرالنده اجرای سیاحتیه قدر واردر بیورلر . بوموقیتاره، بوزانی غیرتله مقابل بز، حاضر بولدیمز بر لسانی بوزمق ایستیز . کوره لم بومسئولیت کیملر اوززنده تأثیر حاصل ایتش اوله حقدر؟!

نه به یارار که بز احتیاجات حقیقه مزه کوره نتایج مظهریت تولدنی آرزو ایتیمزک مدانه آتدیق؛ لسانه خدمت، ادبانه انتساب چاره لری بوقطه لور اشکال ایدر . املازه شیویه متداثر مباحثه کیریشمک پک مهم بر خدمت اولغله برابر احبابی خیره الناس عدایتدیرر، تاریخ ادبیات الهده بیوک بر مناسبتده بولدیرر فقط اوبله تصورات مفردانه ایله اکا وصول امکانی یوقدر .

محققدر که بر خنده اصول و اساس اولمزه راست کلن بر تاریخ ادبیات عنایه یازمق هوسسته دوشر . حال بوکه شو خدمته شمدی به قدر ادبای عنایه مضمطر قندن هنوز جبارت ایدلما مشدر . املا بخنی دخی ندرتبه نازک طومق، دوشونمک اقتضا ایتدیکنی مباحثلر تعیین ایتکده مختاردر . املا بختنه متعلق ملا حظالک بر قسمی بومر کرده و ادبانه خدمت و انتساب چاره سی ده اکا معطوف بر ایتدیرمدر . ایلریده بینه سونایشیرز .



مکان و زمان

آثار وارده نك هانكي مجموعه لری بز ایچون تمیز و تفریق

ایدیئیک بونری اوقویالارک معلومی ازلحق لازم کبیر ایکن بعض اثرصاحباری غالباً یالکز: «معلوماتی» ویاخود «مصورزقی» بی کوزدن کچوروب اکتفا ایتمکارتدن اثرلرینک طبع اولمدن ضایع ایدیدیکته ذاهب اولیورلر وشکایتده بولیورلر .

بوزاده تسلیمه شایان برحق کوردهمیوروز؛ زیرا ادبی ونهی آثار وارده بی - قیمت ومزیت محتویلرینه نظر آتقریرق ایدوب که «معلومات» و «مصور» و «ارتقا» ایه طبع ایدیدیکمزى اوزون اوزادی، انباه لزوم اولمدقدن بشقه قسم سیاسی حقدده جاری اولدینی کچی نثره وساطت اولنان آثارک طبعی تماماً هیئت نخریرییه عابد بولنش واولبده بونک شونک برشی دیمسنه هنوز برچینر آجیلماشمدر. حال بوکه شکایات واقعه «قیمت ومزیت» اراقمقدن زیاده «معلوماتی» «مصور» دن و «مصور» ی «ارتقا» دن بشقه ودها طوغریسی برشی دیگرندن فرقلی وشرقی صایمقدن عبارت اولدینی ایچون عمومیتله شایان رد کوریلیر .

برائر، قیمت ومزیت لازمی جمع اولدقدن مسکوره «ارتقا» ده بولدیلسده مقبول، «معلومات» و «درج ایدلسده» مسغوبدر . معرفت، جهت، جامعیه ایه کوزل برائر وجوده کتوره بیلیمکده در . ماهیت قلبیه ومزیت ذاتیه ایسه هیچ بر زمان زائل اولماز . شنان مملکتک قبول ومحافظة ایغلی ایجاب ایدن سلاک ترقی آتیق بر مقصد، برنکر تمقیب ایدرک

یازی یازمغه ویک چوق قبیع وحقاکات ایه تریین حافظیه جالشمقدر . برچوق تدقیقات اجراسیبه نأسی وتریین ایدن مسالکک بریزدن فرقلی اولسی ایجابیک یشه بریزدن فرقلی بر فکری ترویج وابقا ایغرتدن انبساط ایدییور . مثلاً یالکز شعر ایه اشتغالدن ذوق آلانلر ایچون یک مقترنی زمین وادبار موجوددر . نه کم شعر انشادی سنوحات قلبیهک درجه هیجان وفورانه تابعدر : سرور ونشاطک ، الم واضطرابک ، احتیاس وحراسک حاصلی بر منظرک مفکره مزده کی ایجابات تأثیریه کی براولمدینه ونظم شکله کون محسوساتک مال وفاده سی کی وژی بیله صورت متفاوتده انتخاب ایدیدیکته کوره آثار وارده بریزندن ده اعلا ایسه دیگر لریکده افتا اولدینی واوریده نثره لایق کورلمدیکتی سونک زائد دکلیدر ؟ برطاقم نورسید کان یازی یازمغه ، شعر سونکک زمین وزمانک دخل اولوب اولدینی سؤالی مقام استر ایدره ابراد ایدکدن مسکوره موسم بهار وروه ایدنجیه قدر نظم و ششمه طبر لریک مساعد اولدیده چیغی اخطار وعلایه ایلیورلر .

بو سؤاله جواب ویرمه ده مشکلات تصور ایدیه من . فقط نه وارکه سؤالی قائلریه مناسب تار یوله میوروز . «مکان وزمان» سوزلی ادباً یک مهم معانی بی جامعدر: سنبله یازی یازان ، شعر سوبیلین وعموم طرفدن تقدیر اولنان برطاقم دهات صرفاً یک حیاط ایدیلیری تدقیق اولدینی زمان بو مسائل میدانه

طوغریایی اینچالشمش، این دوشونمکه آشمش کیسه‌لریازی یازمق، شهرسویک خصوصنده زمین وزمان ایله مقید دکلدیر .
 ملنده استنادوسورمایه هریشنه‌غیبه ایدر. هرزمان‌مظهوریت کوستور . بترکه کوزل وعتین برمساک انتخاب ایدلسون، آثار منتخبینک متادیا تبدیلدن‌خال قانمشون. اوفیض ارشاد واستناخه ایسه انسانی الی نه‌پایه برفکوره، برمریبه صاحب ایدر. اعتدالی، غائب اینین، مسلکئی تبدیله اوغرا‌ایمان ارباب مساعی حالا او محیط زمین وزمان اینجده ابراز‌ماتر کال ایلیدور !
 نه حاجت، عبرت آلان، دقت ایدنلر اینجور طریق قیض هر دائم کتاده‌دور !

درصحات : ۱۸ ایول سنه ۳۱۹



املا ولسان نجفی

املا‌مزاک اصلاحی حقیقه شمندی‌به قدر برخیل معطاله‌نامه‌لر آلدق. برقصی ده‌اوقتیبه، برقصی‌ده بوضره‌ده نشر ایدلشدیر. « معلومات » که اومبخته دائر اولان نشریاتی یالکیز بر واسطه اولقندن عبارت قائلش واملای سر‌اقیلاری اینجور طرقتردن دور ددراز مطالعات علاوه ایلنمشدیر . زیرا بعض قلم اربابینک آرزوسی وجهله لسانده کلی تبدیلات اجرامی براسر عسیر

جقمشدیر . بعضاری برمدت فوق‌العاده یازمش وسکوره اوشرفی محافظله ایده‌مامشدیر . بعضاری کبجلاکده چالیشه‌رق بیولک برمرتبّه تقدیر احراز ایلدکری عالمه سکره دن استنا حاصل ایدرلساحه‌تجربری ترک ایشلردیر . بینه بعضاری حددن زیاده یازوب سرمایه‌یی توکتمش ووقتیله محرر اینک بوکون علی‌العاده قارنلر صروسنه کچمشدر !

بوعدم اطراد شایان دقتدر ! بو دقیقه‌لرک برقصی مکان وزمانک دخلی سببیه تأویل ایدلامک ایستلیدی . وندییدی‌که: « انسان فرح وشدای زمانده بشقه وکدر وفلاکتی زمانده ده‌ا بشقه یازار . کذا انسان شهرلرده دوچار قسوت اولور قریب‌مسنده اومرتبه کتایش اولور، کوزل یازاماز . بالمکس بر طاغ اتکننده برقوروی اینجده، برکیز کنارنده، کیش وصفی برسا وافق آتسنده نظر وذهن وسعت وجودت بولور . یک روحلی، یک طبیعی آثار وجوده کتورر . یاس آورانه‌سوزلر بردرجه‌کوزل وبداع اولسه بیه حکماً محدوددر. ذاتاً اصحابی‌ده فضله برشی میدانه قویه‌من . نشاط وسرور ایسه محاسن طبیعتک عنی‌در ، دائماً سوبایر ، دائماً اندن بحث اوله بیسایر . البته اویشلرده بررشمدر حکمتده‌تاقی ایدیلیر.»

« زمان و مکان » مسئله‌سی حکمت ادبیه‌به‌کوره قبول یعنی زمین وزمانک طابع اوزرنده‌کی تأثیرات مطلقه‌سی تصدیق ایدلش اولسه‌ده بزم برآزاوا‌لکی حکام‌مزاک محتمه خال کتوررمن.دها

اولدینی مرتبه کیف مایشاء یازیلان بر مقاله حکمنه کوره توفیق حرکت ممکن ککادر. حال بوکه فکرآ بر نقطهده برلشن مطالعه احجابی پک جزئی ایکن لسانجه اصلاحه ایدار اولتی ایچون دها پک چوق مارقندان لسانی شو خدمته تشریک ایتمک لازم کلیر . ایشته بوکایته «معلومات» توسط ایش اولتی و شو آه مقدر نشر ایش اولدینمز لسان مباحثاتی حقهده کی رایلری نه اولوب اولدینی بیلنمک اوزره اختصاصی و معلومات مسج اولان ادبامزه مراجعت ایدلش اولدیندن قریباً طرفلزدن آله چق مقنع و مفید مطالعاتک نشر و اعلان طبیی بولنشسدر . اوجوابلرک و رودینه دکین زده لسانمک محسنایجه اک مهم برجهتی ایچون شمیدین تجاریده بولتیق امنیه سی حاصل اولش و بوده بر رفیقین طرفندن تکلیف ایدلسدر . رفیقیزک متقیانه مطالعه لری نتیجه سی تزکجه مزری ینه تزکجه اوله رقی یازمقدر . دیورلرکه : « هر نوع مکتوب و مقاله لردن عمومک استفاده اجمعی ایچون عباراتک معروف اولان لغت و کله لره تشکیل ، طمطراقی الفاظ و ترکیبات قوللا یلماسی لازم کلدیکی معلومدر .

«... نادراً استعمال اولان لغت و مسلسل و مطنن تزکیبلره تجریر ایدیلن بر مقاله دن استفاده تک خواصه انحصاری طبیی در . « ادبیات و سائر مهم و معتنا خصوصاته دائر یازیله چق محجرات مستقنا اولتیق اوزره غزیه کی هر کسک بر فائده منتظر

اولدینی اوراقک بغایت آییق و عربی و فارسی تزکیبلردن آزاده بر صورتده یازلی اقتضا ایدر .

« عربی و فارسی کله لری استعماله لسانمک احتیاجی درکار ایسه ده عتالی لسانی مستقل بر لسان اولتیق اعتباریه اولسانمک تزکیبلری ، قاعده لرخی عیناً استعماله مجبوریت یوفدر .

مثلاً بر غزیه ده : — فالان سفینه تک بخر سیاهه متوجها مسرای درسه ادمدن فک لنگر اقامت و تدویر چرخ مفارقت ایلدیکی طرزنده یازیلان عبارده دن عوام کروی و پک چوق لغت بیلینن نسوان طساقی بر شی آکلا یه میوب مشکلاهه دوچار اولورلر . بو مثالو حوادتک لسانمز قواعدینه توفیقاً تزکجه تزکیبایته تجریر اولتیق هر حالده فائده لی اوله جندن مذکور عبارتده تک — فالان و ایور دون قره دکزه حرکت ایش ویا ساده چه کیمش — صورتنده یازلی التزام اولغیدر . بوضولته هم لسانمک اصلاحه و ساده لشدیرلمسته و هم ده استفاده ایدلمسته خدمت ایدلش اولور » .

بو بحثه نه دینورکه شمیدی به قدر ایدیلن تکلیفاتک همان اک اغلا سیدر . زیرا لسانمزی تشکیل یدن عربی و فارسی کلاتک اشکالی تغییره کیدله چیکی کی تزکجه املا مزک — کیفه کوره — دیکشدرلمسته دائر بر انتظام سز اقمده میدان و بر ایور . اوت لسانی ، مناسبتی بولدینی لسانلردن تجریرد دیک اولیان شو چدی تکلیفه قارشی هیچ بر شی دینه من .

— شو یوقضار اولدی دیمک کافی کلیرکن هیئتین
بجرت ایتمده نه فائده مأمولدر؟ . . . بونک ایچون جموعه من
یونسیخسندن اعتباراً « ترکیه ترکیلی » مقالته منحصر آ بر
مسافقه آچیور . موضوع اولدوق — ذبیاده هرشیتک صفاسی
برمیدر؟ — سؤالی ایراد ایدیور .

یوبولده یازیلوب کوندرله بک آتاری مطالعه ایله ال ای
اصابت ایدنلره بر تقدیر نامه ایله مکاتفه برکتساب اهدا ایش
اوله چیخ . فقط یو مسافه تک سائر بر ماده دن باحت اولاجق
مقاله شمولی اولدوقده علاوه بیان ایدرز .

مسلمدرکه هر اسانک بر صرفی اولور؛ بلکه بر قومک یگانه
شرفی دیمک اولان لسان دخی ضبط وربطه آتالان قواعدندن
عبارت بولور . قاعده سوز سولیک ، هیچ بر فائده تأمین
ایجز .

قاعده می لازم ، فائده می سوانه قارش یکن زدد ایجز فائده
استحصالی مطلقاً قاعده می محافظه من سکرودر . فقط بوراسی
بر ذنبه آکلاشمازده کوزه عکسی اولان جهت چاربار . سینه
مهره ندرکه الکل پارلاق طایلمش ، الکل عالی ادبی امثال وجوده
کتیرمش اولان بر قومک ادبیاتی نظر لوده مستحسن کوسون

هر حالده فصاحتیدر .

بلاغتی دهاسکرودر . فقط فصاحتندنه مقصد ، فصاحتک
بلاغتله توأم اولدوقی اثبات ایچکدر .

باخصوس ترکیب سوز یازلمسینه امکان اولمیان جهتلرده استنا
ایدیلور . « ویسی » یانه یازلسون دینور .

هم دقت ایدلسه ده آکلاشیلور . بعض دفعه التزام ایدیلان ترکیبار
اولدوقد تشبیهلی اومر تبه قرا کلقدرکه خلی ذهن صرفی حالده بیله بر
معنا چقاریلیمور . یوقاریده مثال کیتوریلان جمله ایله دعوا منزی
انبات ایتمک یکن قولایدز . فلان واپور ، قره دکره کیتدی
دیمک ، اولک ایته دمیرنی کورنی ، حتی غازغانلره صوفی ،
اتبارینه یوکئی کوکر تهنه ، فائده منه یوجلیسنی آلدوق حرکت
ایش اولدوقی ایما ایدر .

مادامکه واپوردر ، اورویانک صولک تجریمسی بر طرف
ایدیلیمجه مطلقاً بخاراله متحرک اوله جق ، ماکنه می ، چرخیده
بوله جق — تدویر چرخ مفارقت — ترکیب تک صرفیه نه لزوم
قالبر . کیتدی دیمک کافی دکئی؟

از جمله رفقاسمزمن بری معلق ، مهم یاز مقدمه یکن ایلری
کیتشدز . حتی یوقر ایدیمه اکثر واقع اولیور . برستونی
دورن یعنی مصطلح وبری یکن ساده یازیلمی . بوقصل ، نه اوله —
جق؟ غزته برسیاق اوزره ترتیب ایدیلیر .

کاه شویله کاه بویله اوله مانز . ذخیره ایچون ، مالیه ایچون
شو قیمت واعتبار وار دیه بلاتله جق بر بندنی — بر طاقم غریب
تشبیه والفاظه بونعقی ایله اونی اوقویان بر تاجر ، بر صراف
نه آکلار؟ کندا فورطنه دن بجرت اولیور . بوکادائر ساده جه

لسانه برخندمنده بولنئی آرزو ایندیله . اسلافنژك و اولوبدر ،
 و «منم» کی تمیراتی لسانك بزونیکی شیوه و قواعدینه مغایر
 کوردیلار وانلری « اولوب » ، « نم » صورتده تصحیح ایندیله .
 آنجق دها ایلری وارمه‌دیله . عیجا نهدن ؛ چونکه لسانزجه
 اجرا اوله‌جق اساسلی تبدیلات اوبنه - سویلندیکی کی -
 غریب شکللرده املائی تغییر ایتمک دکلدر . انکلنز و آلمان
 لسانلریناک املاسی بزمنکندن بیبتون بدتر بر صورتده ایکن
 احسانی - سویلندیکی یوله املائی تغییر جهتیه کیتامش‌لردر .
 نه‌نهمه ؛ املائی شیویه کوره تمدیل واصلح ایدهم ، صکره
 عربی و فارسی ترکیانی ، ثابت وندکیر دائره‌لرنده بولندیریلدیجق
 اولان الفاظی نه‌یایلم ؛ اصل ، ایشته بوتز کیلردن اصلاح‌یاشلامق
 همشده بولندیله‌رکه تزجه‌منزك مستقل بر لسان اولدیئی اثبات
 ایلش اولسون - یوقسه بول بول ترکیار ویر تخاریك خوش
 تعبیری وجهله (تومن تومن !) عربی و فارسی کلله‌راه
 افکارینزی افاده ایندکدن صکره و ایچین . ایچون ، « صکره ،
 صکره ، صوکرا وایح » کی یالکنز ترکی الفاظه قارشئی تجبلد
 و تجبدك نه فاندسی اوله‌بیلیر ؟ !

حال‌بوکه اینتالیانلر لاتین و فرانسولرک لاتین‌ویونان لسانلردن
 مأخوذ کلمات ایچون ایندککری تبدیلاتی بزده عربی و فارسی
 ایچون اختیار ایشه‌ک ؛ بلکه مقصده دها اول وصول امکانی
 ملحوظ ایکن ثابت وندکیری ، ترا کیده مطابقی قبول ایتش

شمر ، موسیقی رسمی - سوکوز ؛ بو ذوقکیزده نیرعد
 اوله‌جق قدرده ایلری کیدیکیز ، عیجا اوله تقدیری بر کیمه
 وارانئ اوشمیری ، اولطی سوبانی ، او رسمی وجوده کتیردف
 اوکر تمک عوسنده بوتازمیدسکیز ؛ آز چوق یازمق اولوقومق
 بیلن - اقتدارینه کوره - بزحیزی مقایسه‌دن ، یاخود ادکیایه
 مخصوص مرتبه‌یی بولان برهوسکار بوگون هانکی شاعرمنزك ،
 هانکی حکایه یازانک ، هانکی غزله محرزینک اقراننه قیاساً
 دها خوش قلم قوللاندیئی بیلمیزی ؛ اوکر نیمی ؛ یاخود
 تیاروندن بحث ایدهم ؛ هراو بو ییجی بریدر ؛ ابو بر او بو ییجینک
 اسی ، شهرتی اوکره‌بیلیمیزی ؛ بزحاریك ، بزقودانک مهاری
 نه‌یه مستند اوله‌بیلیر صورولیمیزی ؛ کچن هفته کی اجسالزده
 سویلندیکی وجهله تزجه‌منزی ینسه تزجه اوله‌لق یازمق ،
 وقاعده‌سی نه ایسه وقایه ایتمک لازمدر بر طرفن اجئی ادبانی
 اولوقودجه - محاسنی نهدن عبارت ایسه لسانززه نقل ایتلی ،
 او نمونه‌لردن عبرت آلتی سار و طشاشلرمنزه توصیه‌ده بولمقی ،
 لسان لسانززه مخصوص قواعدی‌ده بوزمیوب سلامتیه ، تزقیسنه ،
 مضبوطیه چالیشمیلدر بو ایسه غریبه ، هندمه‌منشتر آنادی
 تییمه هیچ بر زمان مانع دکلدر . اوت ، بر طرفن لسانزردن
 غیرتی لسانلری اوکر نهم ، او لسانلرده یازلش اولان کتابلری
 اولوقولم کوزل بزفکری یاشینا نقل ایده‌ولمواخود آندن اقبلسده ،
 استفاضه‌ده بولنه‌لم . بزدن اول یازدی یازانلر وحالا یازانلر

بر لسانك حكمنه، قواعدينه رام اوليويده دهغريب تركيبوري، الفاظ مجدي طابق اوزرده مانوس اوليان برطاقم لغتلي استعمال غويتنده بولنق بادتا كندني نيلمه ملك واصلاحات لسانيه نه يولده باشلاشيه چنني آكللامنقندرا فقطبك يازنق!... لسانيك اصلاحي جهتلرنى الك اول تركيه قواعد كوره يازى يازمقده آرامنى ميدانه قويدنمزدنبرى برچوق طرفلرن آقشلاره مظهر اولدق . حتى بري نمونه اولنق اوزره اولسكي نسخمن ابده نشر ايتنك . فقط كندنيزى بر ايش نورمش كي تحصيلاره لائق كوره ميورز . آكلابوزز ، حكم اديبيورز كه ايتنك ده اولنمئيز ، اصل اساس بو نقطه اولنق لازم كاپر كن املالچنى اله آيورز . ايكنه برده ائي قورچايوزز . نه قاندهك ينه برقاعده باه ميورز . بالهكس لسانه بعض آغير هتائلده بولنورز . اوليه كهمل آليور ، اوليه تركيب بايلبور كه انسان بوپه يوده كچيريلن وقتله عادتا آچيور . مثلا قضييلاق بر آز اولدهكي تحصيل بيزده مندرج اولان مباحثك بر قسمي يالكنز بر « نظام » كلمسي ايچون واقع اولمشدر . نظامر آميبرى فصل اوكره نئس وشمدي به قدر نه يولده استعمال ايلش ايسه او معنا يزم ايچون مقبول وكايدير . بونك ين و حجاز شيويه سنى دوشونك هيچ برمنقمت تايين ايتنر . بو جهلدن اولنق اوزره عريفده « كدى » به شخصوس بكرى اوتوز و « ديوان » كلمسى آفاده ايلر اومقدارندن زياده لغت واردر بونلر كه هيسنى ازيرى ايتلى ؟!

مسالك ادبيه

« سعادت » غزاليه سحر لر نردن برادر محترم عبده زهدى بك مسالك ادبيه به دانه بر ايكي مقاله سى نشر اولدى . برنجيننده مسالك ادبيه تعريف اديبانهك بزده بو نيجه هنوز نه دن كويتملهديكي ايچون [۸] بيان تاشف ايلش و سكرده نمونه ايرازينه سنى اولنمئدر زهدى بكي خلاصه تيريك ايدرز . اولاده آن چوق - نه سويلنش ايسه بر مقدمه غوتندر . فقط تحيل ميچت ايچون بوراده تكرار ايدم كه بر دقعه مسالك ادبيه ، تاريخ ادبياته تماق ايتك جهتيه اولقدر حائر اهميت ايكن علوم و فنون مدونه ايرايينك عمومه هان بدرقه ادب اولنق اعتبار يوده استاد دكل ويكندر . انكار اديبله م كه هر صنف ارباب قلندجه ايني يازمق شرطدر . زيرا مسالك صاحبي اولان ايچون ايني يازمق مطلقا ساشقه آرزوى اشتها درر . « آرزوى اشتها » دخي پيش انظار جهلندن دور اوليان بر نقطه اعتباردر . شوقياس ايله « مسالك ادبيه » ايسه بر منظر كال اجتهاد اوليور كه تماشاسنندن صاقيائلر بلهك نور نظر عرفاندر محروم اولان نايينادرر .

[۸] بونام ايله قنبر طرفندن قلبه آلتش بر اولور بو حتى مقدمه سى هفتاله معلوماتك برنجي سمسلك ايكنه سئسخمنده نشر ايلش ايدى . ترك مجموعى شو آرائق دروست طبع و نشردر .

حال بود که غم‌زده و باخسوس فرانسده مشهور اولان مسالك ادبیه‌نك تأثیراتیه هر طرفه بر او باطنی حاصل اولدی . لکن بو « تأثیرات » که درجانی میانیده مشهور اولان موفقیاتک - تعبیر مخصوص ایله - بر طرز و سلیقه واردی که تدقیق و تماشا لرینه کوره قوتی خیالیون ، طبیعیون و سائره کی مسالك ادبیه‌دن بر قاضی احاطه ایدمئن . زیرا تخمیندن زیاده توسع ایدن او ساحة ادبیه مخاطبات روحیه به فارسی بالکنز عنوان دکل بلکه تقدیرات قلبیه موجود اولمیدر که معانی علویه‌سی ، محاسن لامعنه اقطاف اتمک مظهرتی بالآخره غریب و عجرا قابلره وارنجیه قدر شاد اولتی امیدتی بخش ایش اولسون اوت ، مسالك ادبیه ، بو میدان کلنله - شفق مادراته کی بر تسلیه‌دن عبارتدر . اورده تفصیلات و مصاحبات ، اجاز و سائنات و تولمات روح دخی اعجاز مرتبه‌سی بولور .

عادتا سودا کی بیك درلو ماجرا ایجاد ایدر . فقط بینه سودا کی ساده نامک ذکر کی ایله تمین ماهیت ایلر . واقعا بر مسلك باشلار ، بوکا صیغینانلر چوغالیر ، اربابی برر صنف اوله‌دیق تقریق اولور ؛ لکن حیاتنه وداع ایدن فانیلرک ماسواستندن بالکنز بیاض برکنن آلب کیمسی کی او « ابد » دخی - اول و آخر - سولان - سوزلردن داتما بر قسمتی یاد نامه کافی کوردر . شونک بونک برکندن قولان بو « سوزله » که

ماهیته فارسی - وار یوق اولان ناطقاری نامنه - عصر لر ، زمانلر افتخار ایدر . تارومار اولتی قیدنه طوران اجزاسنک بیله بادن ذوق آلانلری بو « سوزلر » نسبتی اولانلر ایدر . اوت هر زمان آجیلان ، فقط هر زمان قورویان ، سولان ، طاعیلان ، روزگار اوکننده دونوب طولانسان چیچکلر ، یاراقلر ایچون ، حزن و سرور سولیه دوکیان کوز یاشلری ایچون اسرار ایله فارسی اعلان معجزات و خلقت ایدن مهتابلر ایچون بقا هب او سایه‌دهدر .

با انسان که دها فانیدر ، هرینه دکشوب تازه‌نان حقیر بر یاراعه قیام بر عصر اوق عمری ده آیدر ، نظر عالمه و تخصیصاً شفقت قومیه پیشنده یادنامه وسیله اوله‌جق اثر خیر و خیرتی او ، توکننده‌جک اولان مفخرتی احراز ایچون نصلل شستاب ایتسون ! ؟

سودا

حسی ، ملی ، خیالی ، جنائی ، سوداوی

مطبوعات جدیده‌مزدن بعض کتساب قابلریک اورزنده کوریلان شوکله‌ر عجبانه معنایه کوره صرف اولمشدر ؟ ... رومانجیاتی ایجابی ، باخود بر شرف کتسابی ، دیمک می لازم کله‌جک سولایکنز : حسی قسمنه عالم بر اثر او قوم ، خیالی بیله دکلندر ؛ روایندن عبارت بولدم ... بر دیکری - سوداوی

قاعده‌نك ، تعقيب ايتديكى مقيدهك خارچنه چيقيشميدر ؟
 بورلرني ارباب قلمسز آكلاملي ، ياخود بر آكلاده-جق بولمليدز .
 ملي قسمنه كلنجه : دينه بيلركه اشخاسك اسمارنشه
 نظرآ بر حكايه‌نك ملي اولوب اولماسي اقتضا ايدز . موضوع
 وقمه محاكمه ايديلرك « ملت » نظردهته آلبور . اسم نه ايسه
 حكايه او قسمه حصر ايديلبور . اخلاقده موافقني دكل
 دوستولميبور . حال بوكه ملي اولان بر حكايه‌نك - منشر
 اولدني افراد بيشده - ماهيتي يني وقمه‌نك جرياني تخمين
 وموازنه ايدلامك قابل اولورمي ... بزرگ ادبي هم چنسانك
 نصل يشاديني ... نصل سويدنيكي نصل سولديكي تعين
 وتعرف ايدمه چيكي؟ بوكامكان ويزيلبورسه بزده ملي - حكايه
 يازمق زماني هنوز كديكيكي تسليم ايتليدر .

اگر ادغامزد، اصابت وارسه حكايات مليه‌نك او مرتبه
 بزده اجنبى اولدق يازلامس لازم كاپر . زيرا حكايه مليه تصور
 وتخريرنشه مقتدر اولانلرك مطالعتني نظرندمكي فرق - شو
 حكايه ، اخلاق وعاداتزدن ، احوال اجتماعيزدن بولوحدهر
 كچي خشنودي قديرانه مظهر بندن عبارت اوليدر . بوموقتي
 احراز ايدوب ايتيلري تفریق ايتيون بعض حكايات مطبوعه‌ني
 اوقومعه باشلاقدق كه اكل ايدز اجتر قرايزمزي بيلديركمكي ده
 شمديدن وعد ايدرز .



ايتش . اوده كوردن كچيريلدي . هيات كه سودادن اثر بوق .
 سكره حكمايتدمك سودا هر قلمده اويانز . مقصد، ارباب مطالعه‌ني
 اشغال ايتك ... حسي ديبوب بر قادينده عصمت وعفت، بار ككده
 فضيلت وشجاعت تصويري لازم كلىشه . جنابت كچي تيجه‌لش
 نه باس وار جنابت، هر ميزيدن محروم اولانلرك ايشله .
 چكلى بر فعل مكرره دكلدر؛ .. ايشته بزده رومانچيلمه يك
 فنا باشلاندي، بر تقليد اما هيچ نالده بخش اوليه جقدر . چيوني؟
 زيرا بزده هنوز مقررات ادبیه اولدني ايجون فرانسزجه
 يانلش بر روماني ترجمه ايتك ياخود اوقومق ايله - حسي،
 خيالي، جنابي - رومان يازمق موقتي حاصل ايدنز . رومانچيلمه،
 حكمت اخلاق نامي وريلدنجه هر ملكك اخلاقده كوره يازي
 يانلش اولور . آزاده او قدر بيوك فرق واردهكه بزده قالسه
 برشي دكل ايكن اياچيه ميبوب وكذا آنلرك بر حال وعاداتي ده
 شرفده مرهود عد ايديلر . حال بوكه غرب حكايه نويساني
 تنوع حكايات ايجون بر اولدن چالشمش ، آرايلنده ، ارباب
 اقتدار طرفدن چيزيان حد ادبي محافظه اولمشيدر . شوال
 بردمه بيشككه او بولده يازي يازانلر شهبندن قورتارلدي . نه
 شهبه؛ بر مسلكي الزام ايدنك صبرر خامه‌حياي همان واغورده
 توكشمشدر !

مثلا اميل زولا، بر حكايه نويسدز . طبيعي يازار . حكايات
 طبيعي طرفدارانك يشواسيدر . عجيبا وضع ايتش اولدني

عادات میهن‌زدن هانگیار به مشابهت و مناسبتی وار کدا تعین ایدامشدر . شمدهی بولنردن نه استفاده من اوله‌جق . یالکتر اوقومق و بولری بر اثر دبه انزده بولسدر منله می اکتشا ایده‌جکیز ؟ ! ...

فرانسز مسالک ادبیه‌سی تقلیده آلمانلر ، انگلیزلر ، روسلر کی بزم ایچونده امتثال مکن میدر ؟

بو میانده تیارو و انواعی وارده که یک اوزاقدن سبب ایدمیلیرز . بوسکره به فالسهده اولمیلیر . لکن ده اهنون که حکاه نویسلکدر . بولره نه‌دیهیلیرز ؟ خیالیون مسلیکنده یازیلان قسمی احتیاجه صالحی عد ایدرسکیز ، بوقسه بوندن سکره وجوده کیریلجک آتاریعی اشهاد ایلرسکیز ؟ ! ...

بوجهت دایما محتاج ملاحظه‌در . بزمان شعره فن قایمق ادعاستنده بولسانلر غالباً حق قزائمش اوله‌چقلردر . زیرا فن ذیلان کالات مدینه‌نک تدوینی یک قابل اولدینه کوره تطبیقاتنده برکونا مشکلات تصور ایدیلیمز . فقط مسالک ادبیه اوله دکل هیچ برمسالک ادبی طوغریدن طوغری به حصوله کلامش وحتی هیچ برقم صاجی ده مسلیکنی ایلک ونهایت ازینه وارنجیه قدر عین اسلوب و فکرده تعقیبه مقتدر اولامشدر . برآرائی خیاله صابمشدر ، ینشه بر آرائی حقیقته برسنسکار اولمشدر . کاه شعر سوبیش ، کاه نثر آ حکایه یازمشدر اولجه شعر انشاد ایدن بالا‌خره شعر به دشمن کسلمش ، نادانا شعر

بره‌تقایسه ادبیه

مباحث لسانیه کسب اهمیت اینتکه وشرق وغربک افکار ادبیه‌سی مقایسه ایدلک صورتله یک مهم مقاله‌لرده یازانمه باشلادی . نه اعلا بر روش که تأثیرات ادبیه‌مک درجات متنوعه‌سی آکلامقیزین شوندن بوندن بجه قاریسانلر همیونعه قاریخی نصل خدمت ایفایسی مکن اوله‌جق حقتنده بوسایهده بر فکر اجالی حاصل ایش اولیولر . اوت ، تسلیمی کوچ اولیان حقاقتندر که لسانیزده - ادبیات کی روحه - فائده بخش اوله‌جق ساعی قلبیه ، برجوق تبعلت مدققانه مستند اولدغیه انک عسائی شهسز مجاهدات وشخصیات مرتهسندمه قایر . باخصوص بو جهت تکملات فکریه ایچون خارچک محمولاتکضایه‌سنندن برعونه ارانمنه انحصار ایدجه اهمیتی و - بونده اختصاص تام اولدنی حالده - تقلایدن عکساً ظهور نما اوله‌جق اشکالک وعاتتی ، شمدیدن پیش نظر زلمه آتی اقتضا ایدر . چونکه بزده هنوز مدون اولمیلان برطرز علویده کی پارلاق فکری لسانه نقل اینک برانموجنی پیدا ایش اولتی دینک دکلمر . حتی بوندن ناقله ، بوندن مطالعه نه فائده‌ماملرکا وقیل آتارمترجه‌عادی بر نقلدن عبارت‌رافلمش وبالطبع روحی ، قیمتی میدانه قونامشدر . بوالکتر برتقایسه وسیله اولور؛ فقط مکمل برترینی بوق اصل نه‌در... آثار شرقیه‌مزدن،

۵۵ مطالعات ادبیه

حقیقته برلسان میان قولانمشدر . فرانسوچه ایله اشتغال ایدنلر بوفوقلاری کورمش ، عبرت آلهجق درجهده طائیشده اولمیدر .

شمدی شو دقاق مهمه، نظراً معارف ادبیهمنه خدمت آرزوسنده بولانار کندیلرینه برخط حرکت تقدیر و تمین ایدمیلرلر . زیرا بزور بوباده اظهار تعصب ایتمک دکل بالمکس انفس آثار صاحبی اوله مدینهمنه تأسف ایدیورلر . حال بوکه شوق و غیرت ابرازینه هر زمان ایچون احتیاج شدید وارددر .

شمدی یه قدر اجمالاً یوروئودیکمنز مباحث و مطالعات ، ملکتمنزه افکار ادبیهنک جدأ ترقیسی ایچون نشانه تمیذات اولمشدر .

ایشک ایچنده بدرجه اسف اولمشه یله اوده بو مقصد اصلی یی تعقیب ایدنلرک - دوشونمعدن چالیشوب هبا اولان - غیرتلیرینه ، امکلرینه معطوف بولمشدر . واقعا سسمیه کوره نمره اقتضای اولمشی برامر غیرمشمشکوکدور . لکن یالکنر یازی یازلیور ، اثر وجوده کتورلمکله اکتفا ایدلیور ... ادبیات شودر ، املا بودر ، مطالباتده اصرار ایدیلیور که اسابت ایتمک ایچون ، خالقک رغبتنه مظهر اولوق ایچون یک ابی دوشونوب رای بیاندنه بولمق اقتضا ایدر .

برجوغنی بیلیور که اوقومدینی حکایه ، بیلمدیکنی شعر یوق ، عادتاً دیوان کلممشدر . فقط حکایاتی بر مسالک حالنده بر بردن

۵۶ مطالعات ادبیه

تفریق ایدوب مطالعه بیانی الذین کیور . حتی موضوع حکایه دن دائمی بر شخصتی ، بحث ایله خاطرده طوئوب اوقوسی نعدن اولیه اولدی ، نیچون اوزمینده بسط حکایات ایدادی . سبب و علتلرینی کوسستره میور ! ... زمانه کوره بر تاریخچه مطالعات وجوده کتوره میور . صورلسه بیلمش ، مرشیتی آکلارمش . فقط نه یاهلم اویبلمه یی که یکونستر بر مطالعه دن عبارت قالمشدر . مطالعه ده ایسه شبهه جاری دکادر . حکم و تدقیق ایجاب ایدر . یونک اصلی اوله جق ، دئیل آراملی ، بولمیدر . ایته بر اساسی بولنه جقدر . کستان حکمته باغبان اولمش ، فارابی موسیقیدن ذوق آلمش ، مولانا اسرار نایین صوروب آکلارمش ودها حکره ، صکره فضولی کندینه عشق آلت اتمندر کوریلیریا بولنر دن هر برینک نه اولدایی اسملرینک یازیده آکلار شابه بیلیور . یاز بودقیقه لره رعایت انجزه سکره نرم یازده قله نیزی اخلاف فصل آکلارمش اوله جقدر در ؟

دیبور که ادبیاتک ترقیسی تهذیب اخلاق ایچون برتسلیمدر ، ضامن قویدر . فی الحقیقه بر قومک اعتبار لسانیسی ایچون مرآت استیحصان ، ادبیاتیدر . یا افکار قومیهنک ، خصائل ملیه نیک ایدیلکنه خدمت ایده جک اولان ادبیاتک دائمی بر مرتبه نماز و تکامل اوزره تجلیسی نصل نمی ایدلمسون ، اسلافدن بضرینک

حرمت ادیاسی صرسته کین روس ادیب مشهوری « تولستوی »
 ایچون نه دینه بیایر ؟
 عومیتله آتاریک السنه معروفیه وازجه صیرسراقله
 قرانسزجهیه نقل ایلش اولسی نه مستدر ؛ هانکی مریت
 ادیهسی تقدیر اولمشدر، هیچ مراق اولوب تدقیق ایلشمیدر ؟
 قرانسز ، یاخود آلمان ، انگلیز متزجاری ، اوادبیک ایزدن
 نه ذوق آملشدر ، محاکم اولشمیدر؛ واقعا « تولستویک »
 مساک ادیهسی ، مساک ادیه حاضرمدن برزیده تقلیددر .
 کاه خیالیونه ، کاه طبیعونه ، بکیرر برروضدر ؛ لکن ایشک
 ایچنده بزوی قومی ینه موجوددر .
 مثلا : روس ادیبی بهاری روسیه، اقایمه کوره تصویر
 ایدر . قار نصل بانارسه ، صغوقدن ، طوندن ، طبیعت نصل
 سکونه واورسه ، کثافت سببا ایچنده کونش ، قر نصل کورنورسه
 اویله یازمشدر .
 علم حاشنه کوره بر شینک کوزالکی تشریح حالنده نهیه
 انحصار ایشیککی تاماشاندن وحظ اولهجق بر لوحه تک اساس
 لطائفی نهدن عبارت اولوق لازم کلدیک ماملومدر . حتی بوتناسب
 مناظر بچی معمارلغی فن حاله قویشددر . نظره خوش کورونک
 اوزره بر شینه یاقشیق آلدیرمق بر لازمه کمنده قالدیچونک
 ادبیات حقیقه جاری اولهجق اداپه کیمسه جسارت ایدمتر .

مطالعات ادیه
 ۵۷
 ادمه شهرت ایش اولاری نه سایه دودر نه ایچون یلمسون ؟
 سردی اعصار ایله اسکین ساحره غبرادن بشقه بر نشانه یادی
 کورلسامک لازم کلن اقوامی ، بوکون بزه طانتندیران ،
 او وجوددزی ، اجزاسی تارمار اولان اوارواچی مخاطبهیه قیام
 ایدیرن قوت نه سیدرله وجودبولمشدر ، اونه معنوی تأییدرکه
 ترجمان قلب اولهوق نصل ساخ اولش ایسه بر قاج ییک سنه
 صکرده بر روجه اویله یازوایس اولیور . قرار ایشیککی
 مفکرده بر اقدینی انباه ، الهام کیدر . نظره ، اومر تبده
 تاب ذوق بخش ایلرکه ادراک سرائر و محاسن طبیعت ایچون
 هیچ بر زدهده بردهدار اولر ، قلبه اویله بر حسن نجیب ور قیق
 القا ایدرکه تشخیص حقائق اغورنده انجاز کی علوی بر قدرندن
 فرقی بولمز .
 اینته محاسن جلیلهسی اجالا تعداد اولان ادبیاتک احتوا
 ایلدیکی خصائص مخصوصه من بزده قور ایدیریلان اقسامی ایسه
 شوتر تشریک بسبتون خارجده قالدیر . قالدی که بز ، هر کسک
 بر طرز ده یازمسی ، محسوساتی بر مالد تصویر و حکایه ایتمسی کلکیف
 ایچورر ، صنایع ، مختلف اولور بیایرر و قییر نظر ، هر فردده بشقه
 در لوبولور تسلیم ایدر . فقط شونده اختلاف کوریه من که حسیاتر
 تصور ایتز هانکی لسانه ترجمه ایلسه بدایع ملیه من ، مخصوصات
 قومیه من بلامشکلات فرقی ایدیه ییلیدر . ذبیاتک ال شالیان

تبه کم شعوره کی اولیویه بر عرب و عجم پای بندی دیوب
 حکیم روا دکلدور . وزندن مقصد الیه بر فائده ادبیه کی تأینی
 دیکدور .

اوت بوشرطه رعایتی الی کی ملایه الیه ایفا ایتمش و ذوقه
 کرره بونک طرز دیکدوره کوریلان انواعی بینه عین فائده ادبیه به
 راجع بولمشدور .

بوخالده اصولدن بر ضرر و قومی شوبله طورسون بالمکس
 الیک احکامنه بخش اعتباردن منقبت مأمولدر . بالکنز بیلیمیدر که
 ادباً محافظه اصول ایتمک بینه بعض اصولی واردور . محیطنده
 یشادیمیز خلایق و مکونات عدیده نیک هیچ بر جزئی ، انتظام
 مقدر بینه خلال ایرات ایتمک قیدی طایمانز . بزم ، شرقیلرک
 اعتباردیمز نظر آ مهتانی کیجه به مخصوص طلوعی ایله ، لطافتی
 ایله کوروب تجیل ایلوز . کونشده نهاراً منتظر ایکن کیجه
 ظاهر اولیویرسه مسلم اولان عظمتی قدیره بدل اعتقادیمیزی
 بوزه چیق سجه لره دوجار حیرت اولوز !

شمدی جای ملاحظه در که بکندیمز به مخصوص بره سلیک
 اعتیاد اخیلری ، بر اصول حاجی اولمه جالشلی بزم . بر صورتده که
 مسقوه جواری ، سن بنسبورغ حوالیسی ، بالطق سواحلی
 فرانسه لک نه مقیسی ، بله سنه ، ایثالیانک نابولی کورفرزیه بکنز
 ونده « زورا ، طاغلیری اورالدر ، قفقاسلره تشبیه و مقایسه به
 ذکر . شوبده وار که توصیفده بو فرقلر دائماً موجود اوللی که

بر اثر هم آرامزده رغبت بولسون ، همده اجنبیره چین
 ترجمه ده مرغوب کورلسون .

بودقیقه لره رعایت ایلمدیکه آراهه بزیاکنز ترجیحان اولیوز .
 وحسماً وجدانیمیزی کورلیمش بولیوز .

حال بو که عاکف باناشا مرحومک :

« یانسون آهم ایله کول اولسون کلار »

نوحه سی نه قدر بزدن ایسه اوتهدن :

« انتظارمدی ویرن بال ویری ،

کوکدن ایندی صائمیک سز دلبری »

طرزنده کی سوزلرده او مرتبه ذوق و حسیه ایتمزه اجنبیدر .

بواعتبار ایله :

« سلوب افاده عینله اناسدر »

دستور ادیبی البته مجهولانه اطلاق اولمه من . بزم حریم
 روحز اوله چیق آثارک اساسی قلمزدن ، رنگی قلمزدن و سون
 هیئت کندیزدن عبارت اولورسه اوزمان ادبیه بیویک بر آشنالیق
 عطف ایده بیلیرز . بوشرقلری ، بو منفخر تلی احراز ایچون
 یک زیاده تدقیقات و تخریقه لزوم اولسه ده بر بایس بو قدره زیرا
 نمره غیرت اقطاف ایلمنجه نسه و زحمت محمولور . بالخصوص که
 شرقی بزم کونش سمتمزدن طوغار ، یا بزمزدن تبه مزمزدن کیمز .
 شماعنک طاغیلوب کندی کی بر لرده تدقیق حقائق ایتمانه برحق
 بخش اتمشدور . اونور نظره طویلیسه مالک اولان جاغتلرک

وجود کتیر دکاری مآثر کلاسه رغماً مجاهده نفسده بولتی
 نرم بچونده فرزند .
 ایسته بومطالعات قاصر انهک خلاصه می شومنی مخصوص صدر که
 هیبت معظمه مزاک تاریخ ناسندن بری آز جوق ، ای فنا ،
 اسلافز دن نه یادگار بر اقلمش ایسه بولتری نوحته کوره تفریق
 ایدوب هر برندن بر نمونه ارانه ایتمک بولتری زمانک شباین
 تقدیر کوره چی زمینده کال اعتنا ایله برسد داخله آلمقدر .
 بو بولده بدل مساعیده بولتی ایسه هر حالده ادیبانتری بر اصول
 نختته صوفتقدر که احتیاجات ادیبه مزنده اوسایده تلافی ایدلش
 اولور و زره مخصوص بر اصول وجود بولور . اوزمان دعینله
 انسان اولان اسلوب افاذه ، دن بزنده غنائلیق ناندنه نه خصوصاً صامتز
 اولدنی میدانه چیقار .

نتیجه

مطالعاتمزدن شو نتیجه حاصل اولور : افکار ادیبه چه
 بر فکر تام آلمق ، بالطبع اولمه البق اولورق وجود کتیر بیان
 آناری کاملاً کوزدن کیروب بر وقوف پیدا ایتمک متوقفدر .
 ذوق صاحبی اولور که عرب وعجم اشعارنی ترک و غنائلی
 ادیبانسه ترجیحده مصردر . ینه بعض سلیقه ادیبه اصحاب
 بولور که ادبیات عربیه وفارسیه دن دها هوسکار تحصیل ایکن
 نه اوقومش ایسه اوکوچک سرمایه ایله اکتفایه راضی اولمشدر .

بویکی نوع اصحاب طبعه فارشی کلنلر ، شو اوج طرفک مآثر
 ادیبه سنه برلحه ایتمساری کافی کورمش و بر یکمک بولتی
 آرزوسیه فرانسزجه ایله سائر السنه غریبه محصورلاقی تبیه
 حصر اوقات ایتمدر . هبسی جان اعلا . بونده خوش اولیان
 بلکه جداً اظهار لیاقت ایتمک ساحی اولامقدر . اربابنه کوره
 مسلمندر که برعکسک مطبوعات سنهده ، آیده ، هفتقه بر جوق
 کلیاته جلوه گاه اولیبیلر . بونلرک واقعا بر قسمی آز اوقورنیر .
 بر قسمی تمیلات عدیده به مظهر اولور . عادتاً خزینه تر تشکیل
 ایدر . بو رکوزل مقیاسدر . فقط ایی دوشوشونم که بر محرر
 نه وقت شهرت ورعبت قزاعش اولور ؟

بوشرف قابل تصویر و تقلید اولیه جوق بر ذکا ، بردها ،
 اظهار ایده نمی ؟ یوقسه داهیکی ، قلمده کی پارلاقانی
 اصحاب مطالعه منک عمومنده همان بر حس تقدیر اولدیرانه می
 راجع اولیبیلر ؟ بزیم حالزه ، میدانه اولان احتیاجز و نظراً
 هر ایکسنده شدله محتاجز .

ایستز ، بردهای ادب یتشسون ، زره ، اوله حیران
 اوله جوق زمیناز آچسون ، کوسرتسون اولدایمی که شمسی
 بر جوق نکاتنه ، الوانه بیکانه قالان انظار ادیبز ، تماشیه
 ذوقیاب اولسون و بوله جوق فیض ونشسه ایله بشقلمر عده
 حصه دار ایسون ! ایستز ، اواخره عرفانی که حصه ادراک

ایشته بودند حتی ملاحظاتی - اثر وجوده کندن اقم -
 نظر دقه آلهجی اولان احباب آثار ، نتائج واثیراتجه مطلقا
 . موفقیقیاب اوله بیایرلر . لکن بورالری دوشونمیلرده واردر .
 اوسبدهده اولکی وعدیزری انجازه موفقیتمز حالده تشریحات
 ادیبه من اوبوشاقلر اینجده بریر طوطجقدر . بوتکله برابر
 بعضلریه صرف مساعیله شوق ویرمک نصل ممکن اولهجتی
 شمعی بزده اولدودوشونمیلریز ؛ چونکه بوزخلاسه اولهجق که
 براتر ندرجه لره قدر جامع محسنات ایسه اینجده براترسته ،
 توسیع قرچیه ، نفوذ نظر، مامل و خلم اولان برخاصیه
 تصادف ایدله جکدر . اواخه برخلاصه در ؛ خلاسه اما لک
 رعنا چیچکلرک غنچه سی کیدر . برکوش کورسه آچیلورور .
 بیون بوکن اواخسه تواضع ، قیمت وفضی لیب آسناه
 تقدیر ایندیرمک اینجندر . صکره آچیلر ، صکره صورلار
 طنل ایدرسکنز . خیر ، روحی لک کوزل چهرلره ، لک دلر
 کنج قیزلرک صاجلریه طراوت وزینت بخش ایدر .

مهراتر براعتبار وفایه مقارن اوله بییر . لکن بوقایده
 حدود و آتی اولملیدر ، انشار ایندیکی محافل غیری برزدهده
 نامین فوایده یاردمی اوللیدر .

حال بوکه اوله اثر ادیبیلر کوریلورکه ولایات ارباب
 معارفک تنویر ادعائی اغورنده قطعاً سزودمند اوله بیور .
 احتیاجی ایسه متصل تشریاته دوام ایدبیور . سونجانی محصور

ونقیضی اولقی اوزره ، بوکون ، یارین هرزمان اینجون قیمتلی
 بریادکار حکمنه کچسون !

اوت ، شرفده ، غریبده یشن دهالک - حیثت وشسانه
 مشتاق ومفتون اولانلر - آتارک منسوب بولندقلری ملتازک
 بک بیوک قباحتلری ، یاکلش حرکتلری نظر موآخدییه
 آلدیریموب هریرینه غیظه فرماشرفلر بخش اینشلردر . فضائل
 قومیه بویله توکنمک بیلیمین خزانته اطلاق اولنسه بریدر !

لاعلی التمیم براتر صاحبی دوشونمیلدر . ذهنتده برقرار
 ویرمیلدر . دخیل که : وشوباحی ، شوممولوئی ، شوادینیاتی
 انظار استغاده به عرض ایدبیورم ، بیلن بردرجه مستفید
 اولهجق ، حافظه سنده برآز تردله قالان مخصوصاتی تقویه
 ایله جک . یاخود یکی ، نسبتون یکی بروقوق کسب اتمش
 اولهجق ، بیلیمین البته تنویر قلب ونظر ایدوب بوسایهده
 برجهان معرفت کوره جک ، یازی بویله یازیبر ، استیادن بویله
 یخن آوانور ، بریشک شایان استغاده اولان جهتلری بویله
 کوریتیلیر دیه جک واستمدادینه کوره بی تقلید ایله جکدر .
 شمدنی نیم خدمت نه مرتبه جدی اوللیدر ، نه قدر متین
 اساسلرده فوروللیدر . زیرا اثرم بریدر قه حکمنه کچبیور .
 بونک مادی منتفدن ماعدا لک بیوک شرفده بی دایما خیرایله
 یاد ایندیرمکدر . فقط دوشونمیلرک بوکوره معرفته ویردیکم
 رنتکلر کافی میدر؟ .. عجباً آرزومان نظر قنده صولیه جقمیدر؟

تقدیر ایده‌چک قدر وقت بولمقلقرینه یاخود امک صرف ایتمکدرینه، برشی اوکر تمکدرینه بک کوکلدن تاغف ایدیورلر .
واقما انسان ، هرشینی اوکر تمکدرینه متحمل یاخود مستعد
دکدر : بردرجه برنی برمر تبدها برنی تحصیل ایتمکها کتفا
ایده‌بیلر . ذاتاً برعلم بدبمه کوره مساعی بشریه تقسیم اولغنه
یعنی هر فرد اله یاقتنه حق مسلکده : روشده ماهر کورنگه
مستعددر . بینه بوقاعده به رعایت اولغنی نتیجه سیدرکه رسام
پشقه ، شاعر پشقه ، معمار ، حکیم ، مورخ دها پشقه فکر
ونظر اعجابیدر .

علوم و فنون مدونه‌نک ترقیسی دانما تدوین ولعمیه ،
تعلیمیه وابسته اولدینی طیبی ایکن بونک خارجه چیقمامق
اوزره ارباب سعی و عرفانه آیری آیری بابه ویرمک ضروریدر .
دینه‌چک که بر جماعت پنده نظر خاص اعجابی الی اقیسامه
بولنه‌جئی ایچون مضبوطات فکریده بعضاً فندن عبارت اولان
ثابت درجاده ، بعضاً موسم کنی بر رنگی بر رنگنه اویغان
منقحر فقط بینه معینارصنعتانده نجلی ایلرکه بونلرک تماشای کرانی
الینه بکدیرکنندن فرقی اولق لازم کایر .

کذا تاریخ بیلیمک، ازجهه صحائف زریننده کی صدانسانام
ومفخرته نسبتاً ، جنساً انساب دعواسی اولدیران غنسات
ومفاخر ملیه بوقف احراقوم بچییده بولق هرکسه واجبیدر .

خاصی هرکسه برمعکس امان اولجق ظنی مدار مفخرت
بیلر . عجیباً بونلره بر اشارت ایدن ، بر آرز نصیحت ویرن
بولمسونمی ؟

منسین ادبیزجه بوقیل آناری کاملاً رد ایتمک چارز
اولمسه بیله قیمتلری حقیقه براری بیسانی ، بر دکر تقدیری
طرفدار ترقی اولان ایچون لایبدر . ذاتاً مظهرت ادبیه
ایچون الک جدی خدمت ، بوادیده مصروف اولان مطالعات
صابه‌در . بونلرک نتایجی ایلمساعی پروان‌اده بسط جناح تکمیل
ایتمک ، بونلرک محسنات کامله‌سی ایله، کندی حصول عرفانزله
کتبخانه امعی تزیین ایتمکدر .

بواغورده نه لازم ایسه ممکن مرتبه تجری ایله تقصیلاتی
اعطایه غیرت ایده‌چکدر .



آرامزده بعض ذوات، آثار ادبیه‌نی تنبع ایدنلره قارش
برحسن تمییب بسلیور . هپ ادیب اولوب میدانه چیقسه‌ده
نه محسنات واردر . بر آرز اوقومق ، بر آرز یازمق کافیدر
دیور... فنا دکل ، بوده برمظالمه‌در ، فقط بینه بولبلری بر
مجلسده شوبله صنایع قیسه‌نک الک معنا ورعنا قیسه‌لرندن ،
الک زیبا، دلکشنا زمینارندن بحث اولدنیجه او بدایی آرزجوق

مستقیم‌ترک‌ها، اوله‌چمندن اورکوب معارضین کبی بر نقطه‌ده توقف ایلمس واقع اولوردی. نهدیک می ایستلیور ؟
ایشته اوخلاصه نکرده خلاصه‌سی : ماتر ادبیه و فکریه بی معنی استهلا که حاضر لسان اذهان نورسیدگانه سسمن بدتر ناپورده بولنوب تلغین نام ایسدریمامک ایچون اعمال فکرمده تشهر متاع داننده شایان اعتبار، دقیقه‌لر کوزده تلمیدر . بویسه هیمز ادیب و محرز اولیم آتیق بیتمه‌جک اولانلره بر میدان شوق ویرم ، بوصورته برآزده امین اولم که اوچق ایچون فاد طاشیان انواع مخلوق واردر ؛ فقط کیمیسی قطعه‌لر ، عمائلر کچر یورولماز ، کیمیسی هوایه چارنقاه چناختندن نوشینه صدا ، بر نعل صفا بیه حاصل ایدمس .



عنوان و موضوع

عنوان ایله موضوع بیتنده مناسب وارتباط کوزده‌نک و اذهان ارباب‌مطالعه‌دن برزیده مال - هیچ اولانلره-برخیال برافق تامله شایان بر مشاهددر . اوله‌ده‌نبری نظر دقتیزی جلب ایلوب طوران شوچی لرتق میدانه آتیمی، برچاره آرامی مناسب کوردک . چونکه اله کچن آثارک نه‌عنوانلری اعتباریه محتویاتی ونه مندرجانی دکر نکرده سرنامه‌لری مطابق بوله‌میوروز ، بقدر چوق قیمتی و قنار ضایع ایسبیوروز ! یوقدری نرم حسابانلره

لکن اربابی غننده بوکایشقه درلوقاییب، زشقه بر قیمت و اعتبار بخش اولنور .

اوت هرکس ادیب و مورخ اوله‌ماز، بری آرز، بری بلکه زیاده بازه‌چق ، دوشونه‌سیله‌چکدر . کذا اوقوقق ، ویا زمه‌ده بویلدر، شوده وارکه ذوق و عرفانک علی‌العموم افرادده کشایش بولسی‌ده مطلقاً فرضدر . یازامیسائلر یازانلره ، بالذات نشر معرفت ایده‌مائلر شایان مطالعه آثار وجوده کیتیرلره بدل تقدیرات ایتمیدر . بالخاصه بولنره قارشی استخفاف ایسه ندن ایجاب امسون ؟ !

استداده ، حتی هر بائلا نه‌جده یازی یازمقن اوزره بک چوق هوسکارلر میدانه آتیپیلر ، بر صنف تشکیل ایدرلر . صکره بر قاجی آریلب ؛ بر قاجی کریلر ، اگر قوت و غیرت موجود ایسه آلدائلر . یترکه انسان انلری تقدیر و حسن استعمال ایده‌یلسون .



یوقاریکی مصاحبه‌دن نضله مطالعه بیاتی، دها مفصل و متعینائلر اربابی زانده عد ایدرز . چونکه آثار ادبیه کوش کیدر : شماعه بالجه موجودات عرض افتقار ایدر .
بالکمز نه وارکه او جمع فیضه باقلاشوب ایسیدن اییه مستقیض اولانلرک شرائطی اولق لازم کلسه حاشا زنده

صره سه کجرو بار ککه زورز ... قویه ده آبهی ه استی ورمش ...
 غریب بر مناسبت دکلی ... بودات ه آناطول فرانس ه اولسه ایدی
 البته - موضوع بخش اولان - نقطه نظر دن بر درجه قه قدر
 مواخذه اوله بیلیری : فقط حکایه کی قیمت و لطافت ..
 بخصوص او محترم ادیبک فلمنده کی اقتدار و مهارت قارشی
 هیچ بر اعتراضده ، هیچ بر حرمتمز لکده بولیاهاز ...
 چونکه : حفته کی تردمزی حکایه کی شوخ ... تبسم ،
 ذی ادا افادات و محتوایی ، اسانندن ازاله ایشدار ..

شمدی نتیجه به کلام :

بر زمان ادبا و شعرا من ، اک زیاده غزل ، قصیده ، رباعی
 مستزاد ، هاریه و سازه کی محدود بر قاج عنوان آئنده تصویر
 افکار ایلدی . اوقواندن نه آ کلاشیه جهی معلوم ایدی .
 قارمه ترده و تمجیب اندیشه لری حاصل اولان ایدی البته -
 بری برندن فرقی اولاق اوزره - غزل ، غزل ایدی قصیده ،
 قصیده .

بوکون شمیریز ، تریز انبساط بولدی ، وسعت
 پیدا ایلدی . اعتلایه یوز طوندی . بوکا تکرار حمد و تکر
 ایدرز ؛ لکن اورتهده موضوع یوق ... عنوان یوق ! ...
 یاخود شو قیلدن عنوانلر یک پارلاق : نوای مجران - ناله
 عشاق - مهتابه قارشی - برستیده روحه - نوای تاز -
 فریاد عاشق - یاردن تنی - خاطره سودا - تکریم - تسلیه

کوده در ... عجبا دها سار آلتاوب کتاب آلازاری ، صاحبزاده
 دکن - بر نتیجه چقاروق اوزره - پیوده زمان غیب ایلدی
 نه یالام ؟ ! ..

هانکی شعیه علمی و فیه تعلق ایدرسه ایسون ، مساک
 تخریر و تصویر جدا نازل . دقیق بر مهمه در ، حددن زیاده
 اهمیت و بر بهرک محصولان قلمیه مزک امین و قیمتی بر کنجینه
 تقدیر و رغبتده نماید و قاسنه چالش ستملیدر . خاطر دن
 چقار یاهیمان بر غریبه در . وقتیه ه آناطول فرانس ه ک -
 آبهی - عنوان آئنده بر حکایه لری اوقوش و ترجمه ایش
 ایدک - حسیاتمزی اولدینی کی تکرار بیان ایدم : معلومدر که
 « آبهی ه بال آریسی معنانه در . بومبارک ... بومفید مخلوق
 حفته کی اوصافی ، اک مقدس لسانلره ایراد اولمش ، قبول
 ایلش و رسود مساعیسه ده نمونه اثنا اتخاذینه لایق کورلش
 اولدینی ایچون - آبهی عنوانی - بردن بره بال آریسی معنانه
 آتی ایستدک . صکره .. اوت صکره ه آناطول فرانس ه ی
 دوشونمک . بو ذالک ، بو ادیب شهرک ادبیاته بیوک بر ذکا
 و عرفان ایه انسانی وار . « آری ه نک حیات و وظائفدن
 باحث بر کتب یازه چقارینه قائل اوله مدق . بالطبع اثری مطالعه
 ایتمک لازم کلدی . اوتهده - قیز ارکاک - ایکی اصیل چونک
 صاف و صمیم چیلندن و شوراده بوراده لاقیدانه سیاحلرندن
 بشقه رسوز یوق ... صکره ادیب بوچو چقارلی اشخاص حکایه

وصفحات عالمی تماشاً توصیفند عاجز و محروم اولماق طبیی کیدر؛ بالعمس اولبه بر آشنائی مراسمک حص-ولی ایه نظر و ذوقی اوقشایه-حق الواح و اشیا بی-بتون کندی-یزدن، محیطمزدن عد ایدرز، اک زیاده موضوع اتخاذ قناتان - افکار، ذی رنگ سائر، شوح و ظریف و مهیب و واله بلوطلر، دکترلر، طالعملر، ساحلر، طاعلر، ایرماقلر و الحاصل صولر، شالاهلر، اورمانلر، چنلر ودها سائر نیجه خلایق و مکونات - انسانه مجهول قالمه-حق قلمله توصیف اولن-مه-حق شیلر دکلدر... الیزر که روح و نظر بو اشیا ایه بر آت استی-تاس حاصل ایشسون، فکر او حقائق بردایی تقدیر و تقدیس ایشسون، هیجان و ضرباتنه ایس اولان بر قلب ایه او اشیا آراسته نه بیوک علائق و مناسبات اولدنی درحال تین ایدر. و اوقدر طبیی دربیسی ساخملر، باره-تیز تجلی به باشلاکه انلرک هسی برزشم، .. هسی برزموضوع اولور.. بو بیجی، ده زیاده تفصیل اجه-به-کیز. اعصار ودهورک سیل خروشان ایه دور اقطار ایلوبکلن و انالزده-ه بکاه واسطه بیان اولان لسان، لالی، الفاظ، شمدی قریحه و فکر-مزده کی مضامین و همایین دهانرکنین، مقبول ماهیت و قابلیت اظهارنی حائر وجاممدر. دیک ایستورز که منایه ظرف اولان الفاظ و بر آرایه دیزمکه و جوده کبیرکلن عبارات عادتاً برشعر عد ایدیا یوز وشارجک، محیطک تاثیر و مناسبتی قلملاً آرایتور..

قلب - وسائرکه بالکیز قورور برر ترکیبن عبارت ... بک جوغنده معنی ... صفت کوربلماز. کینکی نسخه-مزده تشبیر ایدیلن احمد حیدر بک - خالد ضیا بک اوندی قرداشعززه عابد اولان (لکه) عنوانی مقاله ادبیه یی - جمسه-یوب - « زوالی مارغریت » نامیه نشره جسد-ارت ایتلری او قیایدنر ! ! ! ..

دردمادت : ۱۲ تموز : ۱۳۱۹

نقد

کینکی اجالز، موضوع ایه عنواندن باحث ایدی . شمدی بوندن بر نیده-ما-بحث ایده-کیز : موضوع - هانکی بنجه تماق ایدر-ما-تسون - بریشی احاطله ایتک، نظر و تکریمزده اوشی هی هدف و معکس اتخاذ ایتک - ودها طورش-بی فکر بشره مروض و جلوه-کاه اولان نقطه دیکلدر . موضوع نه قدر-متنوع اولسه محفوظ-تیزدن ، محسوس-تیزدن ینه خارج دکلدر . بترکه او هدفی اتخاذیه اصابت ایدلسون . افکار و حس-یا-تیزک جولانکاهی اولان بو نقطه یی عینیه محافظه ایه تصوریه موفق اولیق بالطبع درجه شرائط و غوامضنه وقوف حاصل ایتکله تکلندر . و فقط مادامکه سوز ، فکر انسانه مخصوص و مختص صفات میزهدن معدوددر ، انسان کندی کندی تمریقدن ، و عزم مرادنه قارشی - عرض ناز و بساط ایلمن - مناسطر

اوسبیه الفاظ ، ناظلمردان ، ناززدن دها شاعر ، دها ادیب کورینبور... وینه اوسبیه اوشیلرده موضوع بوله بیور ویا خود اوموضولره مناسب بر عنوان ویریه بیور!...

تامله ، تسلیمه شایان بر دقیقه در که وقتیه عامل لسان ، مثلا « نظر » گه منی رؤیت مناسنه حصر واستعمال ایستگدن سکره « منظر » و « مناظری » بر صورت تطبیق ساقمه سیه آندن اشتقاقه مجبور اولمشدر . شوخالده باقوب کورر جکار منز لایقیه احاطه و عرض ادبیه منسه آتی قصور... بیوک بر قصور صایامنه نسل معقول برسب اوله بیایر؟!...

بوگونه قدر سرد ایده کلدیکنز مطالعات ادبیه تک حسن تألیفیه - دلیل اولوق لوزده - وارد اولان آثارک ششمی یکدیگرینه رجحان جهتی آرائیور و یونیه بر مشهر ادیبک - نظم ونثر - قسملرندن دها بشقه بر طرزده اولمی توصیه اولئیور. هبیه طوضریدر؛ فقط بونده اوسرته فائده آرانهمار. آثار واردده دن تمیز وتصحیحی لازم کلنلر - مجموعه مزده ذاتاً نهاده موقع انتشار اولیور . بونلر - یوززله منظوم ومنتور - آثار میاندن طبع ونشره لائق کورینلریدر که بر مرتبه دها تفریق و تمیز لریسه حاجت قالیومی ؛ سکره کون بولنلر... بر فائده نامین اولنلر. بودعوانی ترک ایدلم وادیانک - منتخب بر کزیده آثار دن عبارت وحسیات قلبیه منزه - ترجمان اولدیفته کوره بسط و تمهیدی یونیه کیدلم . بر آرز یازملم - فقط متصل

دکل شوبله دوشونه ترک... بر درجه فاصله ویردک موقه ، زمینه - بر آزده نریززه طاندریزه جق حسابتمزی مزج ایلم . اووقت مدعاش ششور ایدر ، میدانه اوقدر روحخواز ، دلپذیر آثار ونشاند ، بر مصرعنه بر حرفه عاشق ، بر ششکار اولنه جق اولیه مناقب وخطبات وجوده کایر که امظهریات ادبیه عالیه تک نوقده آرتوقدها میجل و تراحت طراز بر صفاء ادب وشاعریت تصور ایدیله من!...

آثار ادبیه منی تتبع صورتیه تک تک وغوامض لسانیه حقدمه بر فکر اجمالی پیدا ایتمک ، جایشقان ومدقق بر مطالع ایچون یک بیوک بر موققیتمدر . شهمسز افکارک: رقیق ، دقیق ، جوال حساس ، دی خیال درجات بدیهه : مختلفه منی تعین و تفریق موقق اولوق نوعاً مسالک ادبیه دایر بر وقوف و عرفانه صاحب اولدیقه اثبات ادبیه بیلمکنلر :

بوندن سکره یازی یازمق ایچون بر سبوت ، قیصرمه بر جودت ، قلبه صاف بر آرزو سر نامی ظهور اولور. اووقت وتبع نتیجه سیدر که مصادف نظر اولان اشیا هب برر معنایی جامع بولنور .

شمدی نخبه امل وفکر نیز ، ایستر کوچک بر نظم وشعره ، ایستره ادبی ، اخلاقی بر حکایه اخبار وعلق ایستون ، ذهن اوسرته انما اب ایلمکسزین - نمره مطلوبه سیه برابر - ساحه مظهریه ایصال اولنور . بودوقده ترک عکساً تجلیسنده

ایسه منکره - برزینتلق ایجیده - قالدق ال عادی تصویره
 بیله حاضر لزم، عدله هب طایبیتنی شیلر.. فقط بو کوزلاکلر،
 بو موهمه نظرندمه قالدقش اوجیور . بز دولو قوه عامله
 بیایه سنه اوغرا میور ... بز اوله لرینی بیلیر والآن و اصحاب
 ذکابه آجیر که اعتدال ، قاعت کی شرایط و قائق حکمییه
 رعایتها و قانتکار اولش ودها طوغریسی اوارز و یاری ذکارندن-
 هنوز انکشاف ایلمن نیجه دوره شیب ایلمنک نه مرتبه حق
 استفاده لری اولدیتنی نامل ایلمن اولسه ایلی - قلملرندکی
 صریر نشاط و مساری اوقدر جابق ترک و اسکات ایترل ایلی؟!
 فقط هیبات ؛ آثار و افکار ادبیه ایچون ندامت ممکن اوله ماز
 بز نام و قلبک سطحه الطباع و انسجامه کچن سنو حان برروحک
 کتابه سی کی ندیم بقا و ابدیتدیر ...



کوزل حکایه لر دن تا دا محروم بولایم- ووزن . یک چوغنی
 بکشمیور ودها طوغریسی موضوع مال اعتباریله قلدیره لاتیق
 کوره میورز .

حکایه : .. هان شورورمانلرک طیلیدی عد اولان حکایه
 اوقونیر ، سوبلیر . زحمتیز چه بر مقاله دن حکیره - ذهن لسیف
 و فرح آمیز بر خاطر میوه ، بروقه میه مطلع اولور . آزاده اوقدر
 فصالر ، بابلر ، حقیقه لر یوق، آزاده اوقدر متعدد قهرمانلر ،

شخصلر کوزلر . اسم تحطل ایلمک و متصل صحیفه قارشیدیراتیق
 مشکلاتی - هله هیچ یوقدر ...

حکایه : اویلاطن ایدرز که محر لرینک هان کندی حسلری
 طوغری ، یاکش آتیان خطوه لرینک ازلریدر . ایجیده
 شوبله کوز اوکنده جریان ایش وقهر داخلدیر . ایسته اصل
 معر ندیده ، یکی برشینک ، بز وقعه نیک اواز له کی ایله برابر
 تصویریتنه، تجریریتنه موفق اولمقدیر . بز حکایه لره ... ایستدا
 ایلمن مقدمه لر یک شییق اعدا بر تابلو ! حقیقه دنیا نیک دک
 رنکین و بدیع قاطنده منی اولان صیفیلر بزرک ، کوشکلر بزرک
 پیچرله ندن، قورور ندن اورانان نظر لره چالمیجه ، بوغزالچی
 مرمره ، اطهر کی بری دیکرینه نظیر اولمان طساتی ، بسم
 اقلر موعده تلاق اولیور .. کوزل والته کوزلدر ! فقط ده
 مقدمه میز ، صکره حکایه مزه زمین تشکیل ایدر حک، نتیجه
 ویزه جک ایسته هب مشکلات بوسکره کی جهته قالیور ...
 شمیدی به قدر اوقدیمیز حکایه لر لاسنا و انما چه او مرتبه
 قاریشیق ، منلق اولانلر نی تحطل ایدیرور که محاکمه مزده بردلو
 قبول اوله میان مناسب نتیجه لرینه قارشلی علی الماده تصویر ایدیلن
 حکایان دها سر جج بولیورز ...

رؤیایک هیچ اولمازه امید بخش ، حیرت آمیز بر تمیزی
 اولور حکایه لر مزده اوده یوقدر ؟! ...

اوت حکایه ، برآنده اوقونوب ماکلی الشراح قلبه مدار

وقایع مصور بولتور . فقط بو وقایع حسیاتک او کدارش و نمایات غیر اختیاریه سی فصل تدقیق ایلی ونه طرز و بیان ایله تصویر ایلی ؛ حکایه کرده بلکه دهابض دقائق وقواعد رعایت اولیق لزومی محسوسدر . شمعی اوقیل حکایه لری نصل انتخاب ایدوب نه طرز وزمینده قلمه آلمیدر .

افکار ادبیه ایچون بز نظریه کی تاقی اوانسبیه بیه ذوق آتشیان ادبجه آثار ادبیه ده بز مرتبه آرائسی بستون دائره صلاحیتده در . بز صلاحیت - قواعد نظریه ادبیه دن بیکانه اولمالرک یا ایجاب و حصول ناز ، ویاخود اکتساب نشاط و سرور ایلریه مدار و منحصر اولان ذوق سلیمدن عبارتدره شمعی بز ، بوانکی نقطه نظر دن محاکمزه دوام اده بیلیرز:

کتاب صورتیه تصویر و تپینه لزوم کوریلن محسوسات قبیله - نظم اولسون ولاتر بولسون - الفاظ و معانی اعتباریله بز قیمته مقارن اولش دیلکدر . شمعی اوله براترک اوزریمزده اجرا اده چکی تاثیر قدر و تدقیق ایتمک لازم کایر ؛ نظر خوشلائش ، روح متراواش ... ایینه بر دققه که اشکناهنه کفایت ایدن ذکا ، وادی کرم ایدن نه مرتبه نسیبه دار اولدیغنی اثبات ایدیور حقیقه - آکلامق و صکره یازمق ، یازیلانی اوقومق و صکره - و وزیرمک - طرز و مسالک ادبی اختیار ایدلرک بزنجی در جهرده دوشونه چکاری دقایقده در . مناده وضع و حقیقی ، افده ده سلامت و معانی

- بر بریه اوبون و متناسب - دوشورمک و بوسایده قیمتی بر خاطرینی ، رنگین بر منظره فی احیایه جالشق نه بیسولک بز مو قیتمدر ! ...

دینه بیلیرکه اوله کوزل بر اثر ادبی وجوده کتیرمک - برسودای مؤدک خیال براتی تشخیص و جستجو ده قلاان بز نظری - شایعاتی عزم احیا ایله وقفه بریای تفکر اولان مقام ، متجسس بر روحی - هب حزرین و اندیشه تور خاطر لر دن خالی اوله ری بر آتاشغال ، بر آتسلیه ایده بیلمک - تجلیات انسییه میاننده یک بیولک بر مظهریتدر ! ...

بوقظه نظر دن افکار ادبیه ایچون بز حد اولماق طبعیدر . فقط بوشرفی ، بومزنی احرازه هانکی سرمایه کفایت ایدر ، بیلمک مسکن سرمایه آسته ادا بز استعدادک تکمیل و تزییه سی ، انبساطی قبول ایدرز وسپیل بولوزز . و اوله فرض ایلرکده علوم ادبیه ناک ، فنون مدونه ناک نظریاتی ، اشکال و تطبیقاتی مطلوب اولان زمینده یازی یازمغه ، ترجمان حسیات اولمغه کافی دکلدر .

بز مظهریت ادبیه ایچون اسباب مؤززه حساس و رقیق بز قلبه ، ناقد و علوی بر نظره مالکیتدن عبارتدر . بوقلب ، سر بوط و منسوب بولدیغنی قومک بتون مفاخر و مناقبی تحظر و ملاحظه دن منحصص حسیات تجیه ایله مشحون اولورسه مهبط الهام و ظفر در . اونظر ، حافظه ایله تزییه ، تسریزه مدار اسرار خافتی ،

دکاننده جریان ایتش اولان بر مکلمه غریبه‌ی عراض ایتک ایسترز . بوماخته بر مؤلف ایله برمطالع بیتنه دوام ایتمدیر . مؤلف طایلان ذات فرق صحیفه‌دن عبارت بر اثر نشر ایتش ورنسخه‌ستی دیکرینه اهدا ایش . اوقات اثری مع المنونیه قیون ایلوب مطالعه ایتدکن صکره تجلید ایتدیرمش و مؤلفنه تصادف ایلادکه ساده‌جه: « اوفودیکیزی صاحبه‌لری استنراجه مقابل شوجوانی اعطایه مجبورا اولشدیر : «استغفرالله نه بیور . یابور ؟! . اوقوم مستنید اولدم . لکن تجلید ایتدیردم ده شکلا یک کوچک قالدی . شوبله بر قلموس قدر حجبی اولسیدی کورنلری ده‌ها زیاده نمون ایدوبیلیدی . اوقوجه بر

جلد تمیزی زرده ، بونسخه‌زده...»

مؤلف بر آاز کولومه‌بیرک دوشوندی و صکره مخاطبه دیدی که : « حشکر وار کتابدن مقصد اویور دیکریدر . لکن حجم بچی بونده داخل دکادر اثر اولور که اوتوز جلد تشکیل ایدر ، قیمتی آز اولور ، اثر بونور که بر قاج صحیفه‌دن عبارت قالیر . محتویاتنه کی اهمیت، دکل یالکنز مؤلفنه حتی منسوب اولدنی ماته شرفلر بئش ایدوبیلیر . معلقات سبه‌دن بئش ایتیم . شرق و غربک ارباب قلمی محاکمه و مقایسه ایدیکیز ، بوقرق بر آنده نظامی ایلر . یالکنز قیمت . و اهمیت مندرجات آکلاشاملیدر . جوق حکیملر ، شاعرلر ، خردلر کورلشدیر که سبب اشتیازلری هان بر اثره ، بلکه بر نطقه ، بر شمیره انحصار

حاجان طبیعتی - مکالم قویسه‌یه کوره ترسیم و تصویریه ممکس اولورسه مقبول افاضل بشردر . بو دقیق‌لری ضامن اولان سوزک ، نه تعلیق ایدرسه ایتسون یعنی شعر اولسون، حکایه و هالایه . متمایق بولسون تسجیرندن خالی اوله‌بیلرجه چک مطالع تصور ایدیلرمن ظن ایدرز ...



اجال بازارکن سوزک خلاصه‌سی ، قیسه‌سی نیدن سوبیلور ، مطالعه‌سی وارد خاطر اولمشدر . حال بوکه (اجمال) لنتی نظر دقنه آلاان کوبلی لسان شناس نظر ندنه تبیین حقائق ایچون ایشل قوشلی ، بیلمم اوزونجه بر طاق شیار یازمق لازم کلیر . بوابسه بزده کوره مقبول صایله‌من . شمعی ایسترسه (اجمال ادنی) لریمیزی بر شهرلی ده بیفته مناره آلسون . اوت سوزک قیسه‌سی قرین رغبت اولور . قدماچه ، باخصوص اسپارته ، ورومالیرجه ایجاز کلام عادتاً اقصای نام مرتب‌لرند حائر اهمیت ایدی . غرب احوال ادبیه‌سنده (لاقونینمی Laconisme) نامی ویریلن طرزویانک حالا بر طوطمتمده اولسی شایان تذکار و اعتباردر . نه شبه سوزک اختصاری ، شکنده یعنی الفاظنده انتام اولور . مناسنه کلنجه اوقیسه‌لق شبه‌سوزک زیاده دوشونک نتیجه‌سیر . شمعی قالد سوزک قیسه‌سنده‌سی ، مفصلنده‌سی در سؤالی ده وارد اوله‌بیلیر . دقت بیورلسون کچنده بر کتابچی

اولیای ایچون بقدر دقیق و مهتمتا رنگاری حاوی اولسی اقتضا ایویب اییه جکی جدا محتاج ملاحظه‌دهر .

داتا بیلمیلمدرکه سوزک عادیسی یالکنز سولینوب ننازلت مبطوعه‌ده کورنمشدر . فقط اوسره و سچن افکار و ملاحظات ، صارف‌رینک اقتدارینه کوره برقیستی حائر اولمیدر . بوقیست ، ادبیات کچی منکی اخلاق و مطیب روح اولیای حضراته آمانی ایدنجه دوشونمایدیرکه او وادی بی تعقیبه هوسکار اولان ارباب دانش ایچون نمرتبه دقائق بین اولیای لازمدر !

اوت ، ذیاده الک معزز ، فقط الک آغیر بر وظیفه تصور ایدیلیرسه ذنبه‌سیورکه « مطالعات ادبیه » ده بولمقدر . چونکه یونک فن کچی نظریات و عملیاتی بوقدر . بردهغه سولانه‌جک بردهغه یازلیله‌جقدر . بو مسالک اولیله مساحمه کچر و آتیالان بر مریمی کچی بیه دوعمز . نو هوسانه روشار ، آتی سوزلر ایستیموز . داتامینیات مخصوصه‌سی بدرر : قلبیک و خار‌جک بیه دالرده پیدا ایتیردیریکجی عکس‌سوانی اولان مطالعات ادبیه مطلقاً روحدن روحه اظهار آشنایی ایدر بر طاقم الهیات قلبیه اولمیدر . عکسی اوت یونک عکسی بیه سوء عکس قیلاندن اولورکه اولیله برصدایه‌صباح و نظر بر کره آلدانیر . اکتسجیننده آنک خوش بر صدا اولمیدنی هم درحال تبیین ایدر ، هم‌ده بطوروب اختیار کلفت و قانما ایدنلر بیه اخطار و توبیته‌ده بولنور . شوموقده‌یه کوره هوسکاران ایدنک نظر دقتلری چاب

ایتمشدر . بعضاری‌ده زیاده یازمش اوله‌سیلیر . لکن تدقیق ایدیلنجه ماهیت اثر مطالع و منقد نظر ندنه بر کدر و زحمت تلقی ایدلشدر . برده وارکه علوم و فنونه خدمت ایتمک هر دانشمندی ایچون وجیهه ایکن مزیت فکریه صوره‌سینده هر کوچک و یا خود بیوک بر اثرک کال و علویته دلالت ایتمی قابل‌دکادر . بورالری بوله آکلادم . ایضاخی لطف ایدرسه کچر بالطنیع غموزن اولوروز .^{۶۰}

چاب ایتمش اولدی ! ... ایسترسه اوقومقله اوباده کی بر فکر حاصل ایدیکنر . . . ایسترسه اوفکری بکندر مک ایچون مطالعات ادبیه کچی یازمقله میدانه قویتمش اولکنر . مقصد ادبیات داتما متبیینی تیز ایتیرده‌دک بر مزیتیه صاحب ایتمکدر . بو مزیت فردده ایسه افراده ، دها زیاده‌سینده ایسه عمومی ، جمعیته ، تاریخ ادبیاته بر شرف بخش ایتمش اولور . فقط بر مضرتک شعشه‌سی ادامه ایلمه‌جک اولان مساعی ، ذوق ادبی ایله مصروف اولنرسه منتج موفقیست حقائق و محاسنین بر نمونه اولمیدرکه ، عکوسی همان اوسرتبه حقائق و محاسنین بر نمونه اولمیدرکه ، عکوسی همان قلبیله نظر لوده کی تأثیر اندن عبارت بولنسون : شومو حالده . ساحه استفاده بیه قویله حق آثار و لایح مشمول نظر اعتبار

ورغابی ایسه - شبهه‌سز فواید بخش برلساقته مقابل مکافات
سایلیبر . بومکافاتی ابر و کجی قرانق ، یاخود بستیون محرومی
اولوق اختلاقی ده خاطره توارد ایدر ، ذاتاً صاحب غیرت
کچین نظر نده بوکا انتظار ایدلر . اودائماً مشغول اوللی ، یکی
موضوعلر بولوب عرض ایتلیدر . اوزمان ، بر مؤلفده -
بو اصول وشرائط اوزره چالشیق غیرتی عین مکافاتدر . کیمه
نصیب اولسه سزای غیظه مظهر یاندلدر . چونکه مساعی
بروزلکه محدود دیمک لازم کان استفاده-نه قیاساً خالق
استفاده-سی دها مهم مرتبه قیمت وسعادتدهدر . تریبه فکریده
هان اوسایده حصول بولور .

بر محرز ، بر مترجم ، الفبا تدریس-یه اشتغال ایدن معلم
کیدر . استعداد کوزه-چک ، تدریساتی بر مقیاس داخنده
بوریته-چک ؛ درس-لریدن نه تأثیر تحصیل ایتدیکنی هر کون
هر ساعت آکلایچق ووالکنز صاغلام بر مئامی توصیه-ده
بولنه-چقدر .

کذا بر قلم صاحبی ایچون بونقلدهره رعایت وجیبه-سی کی
بر درجه دها تقید و طینه-سی وارددر . اوت فکر لریدن ازاله
تفاص ایتمک ، شور اذهانه خادم اولق - اکثر تجلیات عرفانی-دن
امین قالیب-سه سی اونی کاندلدر . بوقه اوزدهده هیا غیرت
ایده آجیان بولنسه بیله کوان ده بولور .

ایله فکر لرینی موازنه سز اوزریه آتماسا ملیری ویا خصوص یا
اساغزدن ، یاخود السنه غریبه دن نقل محاسن ایلمر ایکن اولیه
خود بسنده مقایسه-ده بولماسا ملیری رجا ایلمز . ذیرا معلومدرکه
بیان سلیمیا به قارشی بازار ، یاخود بر مرتبه دها ترقی ایچسون
کسب معلومات ایچون تجریده بولنور . بوحالده ایکی صورته-ده
قید انحصار وارددر : برنجی په کوره کوردیکی ، اوقودینی شیرلی
بردقمه آکلایق و سکره یازمه-قدر . فقط نصل یازمه-چی ، ایشته
بوراسی شایان دقدردر . بیلیورکی طاورانان مطالعات مکاتبه-نی
ذهنده کوزچله محاکمه بچوردر . محاکمه ایسه بر شینک اساسه
وقوفی اولان ایچسون ممکندر . دوشونه-چک که برنجی نصل
نقل ایدرسه جائز اولور ؟

تالیف شوبله طورسون ترجمه اولنه-چی آثار ایچون دخی
بو جهت جای ملاحظهدر بچمنز بر صرف کتاب ایچون دکل که
بارشی تجریده من اوزریه دکشد برلسون ، بشقه-در لوسولینسون ،
یازلسون ، اوقویان حسن ایدرایسه - بعض طبایعه کوره -
موقت اولسه-بیله برجویی ایچون تمبیل تازنه بردنره موفق
اولسه-من . اولیه یازمه-چی ، او حکم ادبی په اقتیاد ایده-چک .
حال بوکه تالیف برطاقم تمبناک بکوتندن حاصلدر . وجوده
کتیرله-چک خلاصه-سنده صحت اذعان وامینت وجدان اولیلدر .
اوزمان معلومات نامه صاحبی اولان آکلایبیلیر ، اوزمان امل
ایدیلان نتیجه-تقدیر ورغیساته مظهر اولنور . خالق تقدیر

ایاه ابقاء نیکنامی ایلهک. ساعی اولانلرده برصرتبه دها تربیید غورت ایتمکدر .

بوایکی نتی خالصزده آثار ادبیه تی تمبیدن ذوق آلان، بالآخره تجرئه قلبیه هوس وابستدار الین نورسیندکاکمکزک بر مرتبه دها توسیع نظر ادب ایده ییلماری ایچون هانکی آثارای اختاب ایله مطالعه سندن مستفید اونق، ابتداده نظرزده مقدمه لاله تصور مرصم اوله جتی تمینه چالشمه قدر .

برده، یازی یازمق هانی ای یازمق یوقی عادت برمشله در. محرز اولورکه : پک پارلاق یازار روشنی تقلید آنک قابل اولماز . مجموع آثارندن بعض قسمی هان مصنع ، مطرا برهیکل کبی اوزاقدن تامنا اییلیر . کیمی صنایع لفظیه، غامض خیالره، کیمی ده افکار علویه . اهمیت ویرز .

شمدی بر هوسسکارک شو قیلدن یازیلان آثارای مرض استفاضه ایده ییلمسی نجیا تحت امکانده میدر ؟ هله رمز حکمتی قلنه سرمایه منفعت عد ایله یورولان ذهنلرک محصور لاتی حقیقه کینجلر عیزک استفادیلاب اوللری قضاة نظرندن عقیمدره مکتبده ایکن عالمسی ایله مختار بدن بشقه طرزده اارده قم ایچین وقفط ایجاب میل ادبیه ایلیک هوسسی ، ایلیک غیرتی بدرقه اتحاد ایدرک برمنظره تی تصویره ، بر خاطره فی احیایه چالیشان کینجلر ایچون رهبر استرشاد اوله جتی براتر لازمدر .

شوقا قصر ایه مطالعات قریباً بعض آثار جدیدیه فی نظر انتقادیه آله جهه تی ایچون بر مقدمه قیلندن عرض ایلیش اولدی .



بعض آثار جدیدیه منری نظر مطالعه به آلمی وعد ایلیش ایلیک. بونده هر وجهه ایله موفق اولوق احتیالی اوله مانز . زیرا قوه تصویریه موضوعه کور نجل غادر . بر قسمنده اصابت اولسه ینه برطر فنده نقصان بولنور . ینه اوله ییلیر که بر نقطه ده ایکی اوج قصور بردن اجناع ایدر . بوندلک یاری کوریلیر، یا خود ایکیسی ؛ باقی قاله جتی ایچون سوز سوز بلکده بشقه سنه نصیب اولور . فقط او کوریلیر جهت برنجی دهمه ده نقصان بسط نظر ایلیش اولانی مؤاخذه اییدریر . ذاتا اویب انتقاد برینک کوره مدیکتی کورمه که چالیشان طاقدر . دیگر بر طاقده بولاری تعقیب ایلیش اولورل . شمدی بزم طوقه جهمه زمسک ، اقتصدار من داخلنده تبیلمده بولنه برق محسوسات منی بردائرة انصافده عرض ایتمکدر . اوله تلحد ، اوله تصعب اظهار ایلیه چکدر . بلکه بر اثری داما مدح ایلیش و بلکه محسناتی اولیانی ده کور سترمش اوله جتیز ، آکلادیمزده کوره موضوعی تشریح ایده چکیز . بکانه آرزومن ایسه ادبیات نقیة نظر ندن پک زیاده قیته حائر اولان مینج انتقادلک بزده هنوز مقدمه مقاله مند فالان قسمتی نیک مرتبسه توسیعه چالشمق و کرک نظمه و کرک شمرده بذل مساعی

شکایت‌نره جواب

هر از نرسیدنک لازم کسسه بوناره نچو عه من کفایت ایتمه چکنی
سویک بیکه زانمدر . واقعا شمر و نتر - بزجوق اثر کر ندر بیابور .
بونارک اصحابی ، انتظار ایتمه ده قتلیدر . شمرنی ، نظمینی مطبوع
کوره چک ، کنندی کنیدینه - برقاچ دفعه مطالعه مدن صکره -
بیادکارینه کوسنره چک .. اوقوتدیر بیه چق ، طوغریایی بر آرز
اقتضار ای دیله چکدر .

نه دینور بو بر آرزودر ، بو برسوق طسیمیدر . انسان سینگ
مشر اولسنی هر حالده تنی ایدر . باخصوص شمر کچی قلب
ونظرک فیض سنوح والیانه قارشنی ضبط هیجان ایله بیلمک
اودای کزنی تمقیب ایدنارک بسبتون اختیاری خارچنده در .
کوزل برشمر اوقوتوق - اینتر ناظمی ، اینتر طالعی اولم - حساس
برروح ایچون اوسرته سبحانی ، علوی بر فو قدرکه عالمه سعد
ورقه بشری احضار و تشکیل ایدن اسبابک هیچ برده اواثر
برکریاه حس اولمه ماز... ذاتاً سوز قدر روحی تشیط ایدر
بر فیض و خاصه تصور ای دیله من . مثلاً انسانلرینه ، صورنسه ،
اشجارینه حاصلی ناچیز کوچک بر مختار قدر آورده یوراشنده -
بقعه - لب شفیق ابونیک تمانسه منتظر یازرو قوشلره و لاخود
اوبونوسک وسوملی سارلر وسعت و فخرتیرنه - اورمانلرک لسان

نه یولده یازسون ، هانکی اسلوبی اختیار ایتمسون ، بو
اشباهدن هنوز قارغ اولمدمق ! ...
نای زاده مسجوم ناظم بکلک سینه تساعه نامنده کی تاغیرلی
اوبادینکی بعضی اخطاراتی حاویدر . اوقوتیرسه آکلا شیلیر که مطبوعات
عالمه باقمل اشتراک ایدنلرجه بو جهتی نظردقت و اختصار دن دور
طوتوق قطعا جائز دکادر . اوله لرک - قدرتلری بندیک مرتبه -
مطالعات ادبیهده بولملری بک لازمدر . شو حکایهده ادباً شو
مزیت ، شو شهرده فنا شو لطافت موجود اولوب اولدینلی
بیادیر ایلمدر . شهبیر که قائل ، قزنده جوش ایلمن سناحنای
ضبطه نعل مجبور ایسه مطالعینی ایچنده دقت ادبیهسی اولاند .
اوساشه اورزنده کی تألیفی تعیین ایله مکلفدر . اووقت اورنه
بر حقیقت حقیقت اولور ، مطالعه دن دها زیاده ذوق آلتور ؛
خاطرده قائل ماللر ، طرزلر بر قوتله ، بر اطمینان ایله قبول
ایدیلیر . یازی یازمق ، بر انتظام ایله مطالعهاته قویولق غیرنی بو
وسیه ایله آرتار .

ظن ایدر که بوقیضه مظهر اوابق ، میحت انتقادک خیلی
توسیع ایلمسنه ، خیلی رغبت بولسنه متوقفدر . اشته بعدما
یوریتجه چکنر بخارده نقصانز نمایان اولسنه بیله عزم و یتیمز
مخالصنه مقرون اولدینلی ایچون بر شی دینه می چکدر صابوز .
واقعا منتقلر ایچونده منتقلر واردد بیابوز ! ...



بعض آثار حقیقه

شمدی به قدر وقوع بولان نیامیز - هانگی طرز واصوله
 تیباً ترقی ممکن اولدینی یعنی نعل یازمق دوشونک ، تبعد
 بولنقی اقتضا ایندیکنی - ایضاحدن عبارت ادبی . مع الالف
 بوکا بک آزدقت این اولدی . برچوننی ینه برانکی مهوردنییری ،
 بک اسکیمش عنوانیری ، موضوعاری تکر اردن وازنجه مامشدر .
 منتظم برتحصیل کوردکدن و- اصل مکتب دیمک اولان-
 مکتبیدن سکره کی زمانی- دفته ، قیمتله تبعاه حصر ایله کدن
 سکره یازی یازانلرک موفقیات ادبیه سی ده نظر اعتباره آنجور .
 متصل یازیلدیور . و او بخاره کنج دماغلر بهوده اتماب ایلیوری .
 ایشته بررمثال ایله بو یخی آچقیدن آچیفه ایضاح ایدهم :
 تخینه لامعه - اشتیاقی روح - خاطره خیال - برغزل -
 خاطره سعادت - فرقت - حسرت - نئیده لیل - بری شهر -
 سرود سودا - آلتی سنه ناک بر عمرک تأیری - قیش منظره لری -
 کوی عالی - .

شو اون اوج بارجه انری وجوده کتیرمک ایچون صرف
 ایلیان مساعی نه قدر قیمتلی بر عمر ایلیدر! حال بوکه بولنردن
 هیچ بری نشره ، تصحیحه لائق کوریه مامشدر ! . .
 تقدیر اولدیجه جق بر عمره ایچون اوله صاحب هوس و استعجال

تصوره آنان مناظرینه منحصر بر شمرک . . برکوزل سوزک
 انشادی کی نشری ایله ، مطالعه سیاه ذوقیاب اولماق حقیقه
 انسان ایچون ممکن دکلدیر . فقط سوز ، سوز اولیلیدر . مثلاً :
 کندی سوا حلمیزک - هله شوموسملره مخصوص سفاسنی -
 روحه ، نظره کشایش ویرن زاهتنی . . . او ماو بیلکله نازو خرام
 وعضامیه قاریشیش یشیل . . . بسم ساحلرک لطافت وطراوتی
 آرایش انصارینه آلهوق شوبله بنون قوتیه ، محبت و مخالفتیه
 یاد ونوصیف ایله چاک احباب ذوق طبیعتی کی تقدیر ایتمز . . .
 اوت : هر اثر نشر ایلمک لازم کلسه مجموعهنر صحافی کفایت
 ایتمز قشمدک . بوسبیه درک تفریق و تمیز آثاره مجبور اولیوروز .
 کلن آثارک نظمینی نثرینه . . . نثرنی نظمینه فائق بوله میوروز ، بو
 ایسه تأسفه شایان برمشاهدور . یازره جعفر کوچک برشمر ، اوجه
 دوشونلسه ، بر درجه محاکمه ، تربیه ایلمسه فنا اولیله جق .
 حال بوکه استعجال ایلیوریوز . برصورتدکه برطاقمیز ایلمک
 مسوده کی - اولدینی کی - بوله چیقاریلدیور . مایوی ، قرمزنی ،
 سیاه هانگی مرکب ایله یازلشسه اولیله کلیدیور . . . قورشون قلمی
 ایله تسوید ایلیانلری ده اکبیک دکل ؟ . . . !
 طنن ایدهم که ادبیاتک بره متانی ده ادبدر ! .

زیستادن ایضاً میمان طبیعت .. حاصلی و قنده ینه مایه فوض
 و طراوت اولوق اوزره قاردریلان اوغازه حکمتیه بورون کاشانک
 - وقار و عظمت دیه تعمیر اوله سیاه چک اوضع برصمت و مکانتی
 فصل مناظرک الطقی والک شاعرانه می عد ایتمه ! بو عالمک
 جان هر دقیقه سنده بر قیمت ، بر فکر شاعریت مندرجدر :
 اوت الواح طبیعت میانه - موسامک تاثیراته کوره - دائم
 بر نشاط ، بر حال حسن ایستایه : فقط نظر و فلی حسیات تأمل
 و تأثر ایله اولاندیران ، دوشوندیرن « قیش منظره لری » نه نسبتیه
 بهارک احساساتی عادی برسونجیدن ، انبساطدن عبارت قایر ..
 هله بر قیش کونسنده مواج دکزلردن، مویب طلانه بردن
 بر سرای سعاده ایتمه چالیشان بر کیمیک طاغیق بلکن و آرمه
 ایله منظور اولان هیئی - بر آرز هیجان آور ایسه ده - صنایع
 قیسه اربابه الک زیاده کوزل زمینلر تشکیک ایدن مناظر دن
 معدوددر . شمدی بز « قیش منظره لری » نده هیچ اولمازسه
 طبیعت بر درجه تلید و تقدیر ایدیلرک تصویر اولمسی آرزو
 ایدرک !

کللم « کوی عالی » نه که مناسرتقمه ، برنجیسندن دها
 بدتردر : اصل غیر می ایسه بو ایکی موضوع ایچون نزه مقابل
 وادی نظمک انتخاب ایدیلر ..

عجبا یازی یازمه ، یکی باشلانلر ایچون نزه دها موافق و مساعد

اوله ده نه فائده واردر ؟ ! عنوانه باقسه خیل دوشونش ..
 کوزل اسم بولمش .. فقط مندرجات بوق : عجیباسم و عنوان
 قدر محتویاته ده اهمیت و بر تک لازم کلر می ؟

— قیش منظره لری - دیوب بر سلسله نظم وجوده
 کتیر بیوزر . شمدی بو سرتامه دن نه بکلور .. قیسه مختص
 مناظر دکلی ؟ خیر اوله شیلر بوق . مساجد و جوامع مدن
 و ترقیات معارف دن بحث ایدرکی

« شو بیاض کول که ینسه عاندر ،

« یک لطیف سدر و مدحی زاندر ،

دینور روزاندر مدخلرده بولمامق ایچون سبب ده کوستر یلور :

« ایشته بولر ، بون پوشیلری قار :

هپ بیاض ریشه لرله ستر ایتمی »



یازیق بو سیمیزه که بزلی لسه آلمه چق بی سسود نمب

و مشتقلرله اشغال اولور ! ..

حد ذاته قیش منظره لری یک کوزل رغواندر : ساحلاردن

باشلانلر و ایدیلرک بر آرز یو کسهرینه ، و ذروه لر دن ، شواهی

جبالدن واسع و سوبلی پناجره ، صفحله جان آرز بر زمانده

بسط اولان اوساط لطافتی ، اومشاطه حکمتی ، کینش فقط کینش

برسه ده - آرق یوکسلان و کسب قیمت ایدن کوشنک - استناریله

دیکیدر ؟ نظم ایله اوغراشیق وهر کسک مظهر استجاسانی
 اوله جق بریدیمه وجوده کتیرمک پک مشکلی ، پک بیوک بر
 موقفتیدر . اولان نرائیه ایله ایشیه باشلاملی و سهیل اولان
 وادیلر دن کیمیلدر .

اوله « قیش منظره لری » کی قطبلر ده عصر لر دن بری
 تبدیل شکل ایتمین و دیار مزده ده عرض وجهه ایتمام و حضارت
 ایتمی اوج درت آیه مقنتر قالان طبیعت کلیمه دن بیتمه
 نالزوم وار ؟ ! .

« کوی عالی » ایچونده عین نصیحتی تکرار ایدرز ؛ زیرا
 کوی عالی طبیعتله کفار شمش احاسن بدایم دن عبارتدر . بر کوی
 منظره سی ، بر چغنتاک عالی کی آغوش طبیعتده سربست یاشایان
 بی نوع مزک الواح حقیقیه سیدر . یازده قلم یزینه یزه کینزر
 ویا کینز ده یله مزسه او « کوی عالی » دکلی یازانلرک کیندی
 کینلرینه مخصوص بر عالی اولور که خارجه عکوسی کوسترمک
 معاینلر بشفقه برشی دکلدو ! . . .

درسه ات : ۲ . تشریح اول : ۱۳۱۹



برآز موسیقی بیخی

نه یایلم مسلك ایدنك ، ترقی نامنه نمایان ، بدایع و محاسنه

میل و رغبت باعث تقدیر و سعادت اولدایقی بیلوب تصدیق
 ایتمکله برابر عصر لر دن بری شمع عملرله ارائه هیبت و حیات ایدرک
 دائم اولان موجود چتره برهان جهتلری ده تحسین و تحییلدن
 واز کیمه یوزر .

ترقی انورنده قنادلاروب اوچوق ده قابل اولسه آیرلدیمز
 نقطه ای انشای اعتلا ده دونوب باقنی تنزل عد ایدیمیز . بومقدمه بی
 باقکنز نه ایچون اختیار اینتک ؛ موسیقی به اومرتبه آشنا دکلز .
 آشناغیمز - آنک قلی اوقشادایقی بیلمکدن عبارتدر . حال بوکه
 بوضعت نقدیه حاضر آ پک چوق ترقی به مظهر اولمش و بلاد معلومه
 خلقنک الک زیاده اوقات جاتی اشغال ایلمن موسیقی بولتمتدر .
 اساطیری (اوزفه) نک ایکی اوج کیریمسلی کتاره سی
 شکلیجه اولن بش طرز و صداچه بیك طن و تکلیتیه قدر اعدیل
 « ترقی ایدریش و صباخ غاله اوبه بر مجبولیت بخش اولتمتدر که
 اعتبار قومی اوزره بوجت مهبیجه قولاق آصمیان بر فرد قالامش
 کیدر . جهانک طیبیدن ، ما کنه چیستدن ، حالدن طو تکز ده
 چو یاسه ، حتی دوه چیسنه وار نهجه قدر بهمنسی کر چکسندن ،
 بعضیسی یالان طولان برهوا ایدریمه چالیمه کلشدر !

واقعا مشهور تفریق و جهاله موسیقی غذا روح اولدایقی
 ایچون نایرانی ده عمومه بر نسبت متفاوتده شامل بوکانه ندینه بیایر ؟ ! . .
 لکن بوه تفاوت « که بچشمزه کوره برقیتمی واردر که اوده
 ذوق و طبعک بر ایجاب و جلوه سی دیکلدر .

جمله بردارو کربنده مدك، عثمانی موسیقیمی البته بنه عثمانلرك
الحادی اولان اصول و طرزتقی بی احاطه ایدر . بوندن ذوق
آلق، تمذیل کدر ایشك طریققی عثمانلیر ، بنه ملی موسیقیلرندمه
آرامق حیوریتندمه در .

مدوحی دیکیوب حبران اولان بوندنی کی ولاتومی به ده
اماله سمع شوق ایدن بونور . بونلرك هر آکینسی ده بتون
معناسی اله رد ایدرك ایشك اینجه (و آغتر) ی سواقارسیق
خیسلی عیب ایش اولورز . لسانلرینه آتنا اولانلرك اجنبی
موسیقیمی اله استیاری قابدر ؛ فقط بونی رعلم نایسه یاد
ایدوب ذوق آلانک هم جنسی بیتندمه تعمیم وقولنه جالشمسی
خوشه کیده من .

کدامناست آبرده فرانسزلرك (ماسقوط) اوپراسی سپر
ایدیلیر . قونک اوچویان دلینالیمسی اله باش باشه وروب عشق
ونایراندن ، قونبوندن ، قوشوندن ، هندیلردن یانیق یانیق
بخت ایلری بک اعلا، بک سود افزادر . لکن بونک لطافتی
نه قدر تسلیم ایدلسه اوپرالک شرقی بنه فرانسزلره راجعندر .
هیچ بر قوم وملت بونی اهوریه ملیه سی صرسمنه کیره من !
شمدی به قدر زورناده بیشرو اولاندی . فقط بونک یاقومینک
زورنا بیشرونی مخترع شهیر (ایدسون) ده قونوغرافیه استماع
ایدیسور . نه حاجت ، فرانسزک : « بو اوپرا بی کیندیکنک
آ کلایشیلپور . ایشته تکرار ایدیم ؛ فقط سزده بر فصل ملی

شبه سز بر کونیک زورناتندمه کی اطراسواق استایشیلپور چه
شهر تکیر اولان یاقومینک مهارتی اله مقایسه به دکنز، کذا بو
قیاس برکانه ویاخود طاتیوس اله مدوح بیتنده کوریلان فرقلره
نظر آینه بشقه در .

هر ایکی صنعت شناسی ده دیکنز بولور . نه وارک برخی بشقه لری
ویری دهانشقه لری تر جیح ایدور . فقط بومقایسه مزنده قدر فرق
ظاهر اولسه علی العموم عثمانلی موسیقیمی اله فرک موسیقیمی
بیتنده کی تفاوته قطعا مقیس دکادر . استاد محترم سمعد بک
افندی حضرتلری بعض اقوامک عادات و اخلاقی تدقیق
صرمسنده موسیقیلرینده داتر برحاکمه یوردوش ایدی . مشارالیه ک
مشاهدات حکیمانانه کوره امثال ایرادیه بزجر آسای اوله من .
یاکنز دیمک ایسترز که طن وصدای مطرداً حسن اداره به
منحصر اولدنی جهنله تحسینات قلبی حصوله کتیرن اسباب
ودرجای بر برینه مزج ایتمکدن برشی آکلایه میورز . طبابت
قیلندن صنایع قیسه ده رسامک ، حک و نقاشک تعمیمی موجب
مختساندر . بونلرك طرز واسلوبلری نه مرتبه لرده بللی ، فرقلی
اولق لازم کلسه صنعت و مهارت منسوبه ستدن اکا خلل طریبان
ایتر . بالمس کمال و حلاوت انضمام ایدر . نتیکم آثار عتیقه ده
صاملری ، طرز لری قیدی تمهیر اولورسه معتبردر . حال بوک
موسیقی بوقیاسلرک ، بوحقیقتلرک مخالفتیدر . هو آغتره آمانلر کدر ؛
مدوح و دهاسا عار و دیل ، طنز و ریلر . کایلر ده هر زمان عثمانلیر کدر . . .

آثار ادیبانه ده احاطه به باطنش و از جمله فرانسز چده بعضی کلیات مطبوعه بونام ایله ذکر و تفریق ایدیلوب اصحابه بیوک بر شهرت بخش ایشند .

واقعا آثار ادبیه ایچون دخی ظاهر اوله جق موقیساته ، محترمت قیه مرتبسنده بیجالات والهانه واقع اوله یلیرسده مناظر خارجییه بی بحق تممور و تقدیر ایدم جکلرک - بلا سیر نظر و تخیل بازی یازاندردن ها زیاده - بر مزیتله استجسانلری لازم کلیر . بر ادچرک - علم بر کتاید ، سیاحت آتی مطالعه ایتکندر - حکمته قائل اولسی کی بدایع خارجییه بی توصیف ایله اوغراشه جکلرک نظر قارینسده مرغوبیت نلمه قزاملری ایشته یوقاریکی سبب و حکمتلر تأمین ایش اولیور . نه شهه ! هر ساعت تجربه ایدیوروز که کوزله تقدیر اولنلیان کوزیله تقدیر اولنلیان بر شینی آلوب او قومده هیج بر فایده یوقدر . میل طبعیمزده دانما تجربیه بی توصیه ده بولور .

فرش ایدلم کوزل بر حکایه او فودق . بر موقی مصور ، یا خود مرسم . بر شخصدن بحث ایدیور که کوروب طمانجه حاجت بر اقیور . طرز تصور و تخیل عیناً خاطرده فالوب چیقمیور . فقط بونکله کینفا اینک لازم کلیرسه حکایه ساحی کی بزده اولواخ مصوره بر دغه ایچون تصادف واستفاده ایش اولور . ایشته اورولده ارباب قلم ، کوبدن ، شهردن طاغدن ، و ایددن برسیاقده بحث ایدیوردی . خاق آنلردن استغنا

بایکوزر جا ایدرم ، تکلیفنه مقابل « غنائلرجه موسیقی یوقدره ، حکمی اظهار ایدلر . تأسف ایدلر کدن صکره حجاز و عشاقدن یا خود سوزنا کدن بر تقسیم ایله مناسب بر شرق او قومنی و بو صورتله قوم نجیبمزلر ده بر ملی موسیقیسی اولدیتی اثبات ایتکی هانکی عنانی و جمناناً آرزو ایتز ؟

تذکره

اکزوتیک Exotique

ایته مراجعت ایدلش اولسه ساده چه (اجنی) و بونک مقابل (برلی) معنایته مصداق اولور . فقط بویکلرک وضوح اوزره معنایته وارد : قطعات خارجییه موجود نباتات و حیواناتک ودها سائر مکوناتک قطعه متوطنه مزده طمانتی مستهسنه علم اولش ولسان یونانیدن مأخوذ اولان شوکلرک معنای ایشته بوکی شیرلی جامع بولنشد . مثلاً (اوقالیوتوس) خارجی بر نباتد : آسرافادن ، آسترایسادن اوروپایه نقل ایدلشد . کذا زرافه ، دوده بویله در ، هم نه حاجت ؛ اوروپا مؤزه لری ، نباتات بانجه لری یا بالانات کورمش و یا خود نوبلرینه ، فوت وزینتلرینه دائر معلومات بیبا ایش اولان ارباب دانشه کورده مقصدیمز تماماً آکلاشلشد . ایشته اصطلاحات قیه صرمسنده بر قیمت قز انان بویله کیت کیده

مناقشاتمزه بر نظیره یا بش وهوسه بو قهظهدن مؤاخذه ایدیه برك
 بیوك برشاعر اولدیتنه قرار ویریش ...
 (آفره دوهوسه) نك اصلاً فرانسه اولدیتنه كوره ینه
 فرانسه لر طرفدن مزیتك تقدیرینه ، تمیینه کیدلی بشرقی
 تکرار ایچون آریجه مطالعات سردینه حاجت حسن ایتمیزم؛
 فقط ایشك اینجه بیوك بر حفسراق وار کجی کورلیبور واوت
 بو انتقاد بختنه نهدن صکره کیریلیبور که خلی دقه شایلدی ...
 غریبلره مخصوص اولان اون طوقونجی عصرک شمشه دن
 شمشیه یوکسلان ترقیاتی ، نظم و نژده کی موفقیاتی اوکریان
 ساخانی ایله ، عاشقانه سرودی ایله احضار اولمشدر . اوت
 نه دن صکره اونک ماهیتی اعلا نه قالفصمق نده یارار ! ...
 برکت ویرسون که اقدامک باری مخاری موسه نك شاعرانکی
 شاننه برده چکمک ایستینلره تماماً حق ویرموب تشریحاتی ،
 کورمیدیمکز - اوحسودانه مباحثاتی خلاصه ایدکدن صکره بر
 مقایسه به لزوم کورلیبور . واصفک اشعارنده وساتریمک
 دیوانلنده بالکنز قافیه دکل اویله تقیدلر وارد که الفاظه کی
 خطالری اعتبارنه قائلیرینه هیچ بر مزیت بخش ایتمز . فقط
 واصفده کی شاعرانه افکاری ، خیالاتی قافیه ووزنه کوره
 محاکمه ایتمک جائز اولماز دیمک ایستیور ...
 بوکا ، بزده بر جواب نظرله باقه سیلیور . واقعا تیارو
 یازمق ، اوچیرده شهرت قزاقق شاعرانکدن ایقنه برسلاکدر .

ایندی . نصل ایسون کهب ییاقن کولشردن تشمه . قزلردن
 تنوره ، باغلدن نازنده ، زهره ساعی اولیورودی ...
 تیارو صحیحله بر طرزده ، حکایه مقدماتی برزمینده ،
 اشخاص بکرنک قیافده کورلیبور . هله قیبره ، کتابه سنک
 قیبرل ، (افلاک سر چکن) جزئی سرولر هپ بر ، هپ
 بر بویدهد ... خاقک بوضجری ، بوکلان وملانی آکلایان
 طاقم ، ازلرنده کی موضوعی ، لوحاملرنده کی الوانی بیسلمه برك
 تبدیله قرار ویریدیلر . فقط نامین ورغبت ایده مدیلر . عاداتا
 محزر ، ساده بر ناقل عد ایدیلیلر . نهایت ک مشهور اولهرق
 (ذول ورن) ، (پیتر لونی) لرك آثارینه توجه نظر اعتبار
 اولدی . چار چاقق ومومسسر اثر صاحبی اولق آرزوسنه
 منلوب اوله جقمسه بو بحث مهمک دها زیاده تشریحنه لزوم
 قالمش ومقصد خالصانه من دخی فرانسه چاده (حکایات
 خارجه) نه دیمک اولدیتنی بر آکلایمقدن عبارت بولمش
 اولور .



آفره دوهوسه

فرانسه مطبوعاتی اوج آیدیزی شاعر شهر (آفره دوهوسه)
 حقیقده مباحثه ده بوللیور . بختنه قایبه دن باشلاقمش . بزم

جهتیه بر جوق محرز مزه، ادبیلر مزه تقوق ایتمشدر دیه
بیلرزه، « مسموده » سنه یکی باشلادی، بونی دقله اوقومق ،
دوشونمک لازمدره؛ بونده غریب منابغه محتاج اولقشیرن اولیه
موقفتیلر احراز ایتمشدرکه عسکر اولیلینی ایچون دخی بر قلم
وسیف صاحبنی توقیر ایتهمن لازم کایر . بوقدرنی کائی کور-
میجکلره قارشنی ایلریده بر اجالزیده تکمیل آتارندن
بررینده بجهه حصر ایلرزه .



زورزسان مسئلهسی

بوده بر مسئلهی اولدی ؟ ! هان اونک کی برشی . . .
بر ایکی هفته درکه یارس اوراقنک ایشبو عیلری ، یومیلری
زورز سانندن بیخ ایدیور . نهایت روقیمز « سعادت »
غزیهسی مسئلهی حل ایتکی دوشونش ، امل زولانک مهم
بر اثر انتقادسی ترجمه باشلامشدرکه « زورزسان » بوصورتله
مطالعین عنایه طائیدریش اولدی . بومقصد اساساً بر معلومات
اعطالسنه مستند اولدینی ایچون تقدیره شایاندر . فقط بزیم
آزادیمز جهت اوره ایشی دکل . بالفرض « زورزسان » کم اولدینی
اوکر ندک : برقادن محرزه ایش ، ادبیه ایش . . . کوزل بازار
ایمش . . . یازدینی بر قاج پارچه اثری حائر قیمت اعتبار ایمش . .

لکن تیاترولری اوینادلرجه وایخصوص (سارا برنار) کچی
مشهور صنعتکاری ، رسمی ، ملی تقدیراته حاضریش اولان
بر هیئتک ، اوشاعر قلمندن چیقان تیآرون اوشانغمه قرار
ویرمک تیجیلاق دوام ایتدیگجه بریدن کوسرتیلن تقیهلره
اوتدن ویریلن شرفلر غلبه چالیهلیر . . .
رومانخیلق یاخود حکایه نویساک عالمندن ده بر آاز بیخ
ایدم . دیه بیلرزه که حکایتی ترجمه اولسون ، تألیف ایدیش
بولسون - بر هیئتک اکثر افرادی اوقویور یعنی بر حکایه
نویس ، شاعرلردن زیاده طائمش اولهیلیر . هله کوزل بازار ،
هر حکایهسی بر کوزل نتیجه ایتدیورسه اوندن دها
تیجیاری تصور اولمه ماز .

شو آرائی حکایه نویس - وجیهی بک - بیوک بر شهرت ،
عمومی بر رغبت کورمش اولیور . عادلحکایات مینانده « آثار
وجیهی هه عطف اولنان اهمیت بر درجهیه وارمشدرکه اوقورکن
آغلایانلرک دیکلرکن حیران اولانلرک تقدیراتی اطرافیه تصویر
ایده بیلیمک لازم کسه اوشنج عسکر و محزری بدایع ایچینده حکایه
یازمقده بر بجد طائسندن غیرنی نتیجه حاصل ایتز . واقعا وجیهی
بک برادر مزک آتاری کادلا اوقومق . فقط اوقوبیه بیلدکلر-
مزنی بک اعلا بولدی . بر صورتده که - الک بیسوک برادیتزه
مقاد اولقی اوزره - تلقی ایدیلن وجیهی بک بلکه رتیکین ،
علوی ، بنایات لطیف خیالری ، رجوعلری بالذات ایجاد

طاعتقدن ایسه دها اعلاسی فرانسه مسالك ادبیهسه چاسیستی اولان حیات ادبیهسه اطلاع کسبه چالمسق وکنن ایسه بر حکایهستی لسانلریچون ترجمه ساعی اولمقدور. اقتدار وعلویته قائل اولان امیل زولا لسانی ایله بلکه ژورژسان حقدنه تام وخریج بر فکر پیدا ایدلهمن . بوکا دها امینتله وصول ایچون - شرب ادبیاتنه الاتی ووقوفی بوتانان - ادیب محترم عشاقی زاده خالد ضیابک اقتدی برادرمنری سوزده باشلاقتقدور .

ژورژ سان ایله ایتالیایه قدر سیاحتایدن وکندینه رقیب اولان بر ایتالیاانه جانی صقیلهرق. بقته پادسه عودت الیلین ه آفرده موموسه ، به کابجه او قوجه شاعر یکانه تک لسانی مطبوعاتیله کوردکی تقدیر، تحقیر وادربزرگ طاق سبب لکلدر. اگر بو بختی نقل ایدنلر بالکیز حوادث ویرمکی امل ایتملر ایسه اودرجهتی تجاوز ایتملر ایدیلر . زیرا وظیفه من خارچ شیلر سوبانمش اولدی . بوندن نه چقار ! موسه برفرانسز ادیب مشهوریدر. کویایی طابیش اولدیفمن هوغو مرتبه لرزده بر شهرت ادبیه صاحبی اولمله برابر اشعاری بلکه دها موسه اوقونوب مظهر تقدیر اولمدهددر .

حتی بر زمان ولامارتین ده داخل اولق اوزره بوداهی شاعرلر ، بو علوی نغمه سرال بر مقایسه ایدلک ایستادی نقل یازاری ، سوبانندی وناقت عاجز قالدی ؛ هراوچمده بیولک، هراوچمده فرانسه ایچون برشرف ایدیدر، بلکه اکتفا اولدی .

موسه ایله مائه دهه بو بخت .. ایتالیا ده نه اولمش .. نلری اولمش .. همی اعلا . بالکیز آ کلاسیک میوزکه بو ادبیهتی نعدن اولله طابیش ایستدک ؟ کلکیز بز ، سودان کچلم ، ترین وترفینه سسی اولان ادبیات صحیحه غناییه من ایچون فنا بر طریق استفاده آچیم . چونکه آخر برملک موفقیات ادبیهستی تتبع ایچون بوقیل نقایاتک ، تجاوزاتک سوء تأثیری اولور . اوت ، اولنیش بکرمی سینه دئوبی کالات عرفانی سندن استفاضیه چایلشیلان . بر ملت مترقیه مطبوعاتی ادبا تقدیر لازم ایسه (ژورژسان) ک ایتالیا ده جریان ایدن احوال عاشقانه سندن تخلصه اوراق حواذیه کیریلن بر هجینه تی ، برحمت ادبیه عد ایله مطالعات دورادوره قانقسهیم . زیرا بوندن ترکر ایچون بر فائده حاصل ومامول وکلدر . زوله لایق اولان بر قومک ترقیات ادبیهسه عائد اسباب ومساعی تی تدقیق ایچک ... قابل استفاضه بر طاقم افکار ویدایی کتبخانه ملیزه نقل ایچکدر . حال بوک ژورژسان بر قادین ایکن بیولک بر محرر طابیش ، دها ته مخصوص بر طرز افاده حصوله کتیرمشدرکه فرانسه تاریخ ادبیاتی حالا اعلا ماهیتی ایله منتخردر . فرانسه مفاخر ملیه ادبیه سنک الذمهم قسمتی بو قادینک تولعات فکریه سی تشکیل ایتمدر . نه حاجت ، ژورژ سان فرانسه ادبیاتجه مجدد سایلیمش . اولن طقوزنجی عصرک مبشر لرندن عد اولمشدر . ایسته وقاتندن بکرمی سنه سکره - بولبله چک فانسوز لره «ژورژسان» ی

عنایلرجه معلوم بز ادب شیردرد ، وقیله شیردرد زده مسافر ایلی
 بوگون ینه اوشرفله ماهی بولایورز .
 « پیتر لوتی ، نك قومانداناننه تمسین اولاندینی کیدن ،
 وکندلرینک قائم مقام رتبه سننده بولدقلرندن شنه هیچ لزوم
 یوقدر ؛ بزه لوتیک اوصاف ادبیه سی ، کره ارضده بتون
 محامل ادبیهده حرمله ، عجبانه تقدیر اولانه کان مزیت قلبیه سی
 لازمدر . برده قریحار ندکی وستک ابحار محیطیه نسبت
 اوله حق مرتبهده کی علوتی حسیبه بوخارق الاماده ذکا وعرفان
 صاحبک طوغدنی ملککندن ، و فسیح وانگین دکز لرده کی
 سیاحتدن برینده چخه لزوم وارد .

پیتر لوتی ، بوگون اللی اوج باشنده اولدینی حالده هان
 اون دردنجی سال حیانتدن بری عمری کیچیلکله ، شاعیر
 سفیره ایله اصرار ایشدر . مسقط رأسی اولان « روشفور »
 قصبه سی - بتون ساعت یوم - بحر محیطک امواج متابعه سنه
 آماج اولور . کویون طالع لک عظمتنه حیران و منجذب
 اولان کینج کیچی از بددهه افتخایه موافق اولوق اوزره بیوک
 برعزم و نبوت ایله روشفور ، ساحلدر آیراش « همیشه نك
 « دکر » نامنده کی کتابنه یازدینی قرضندن خارلده قالان :
 « قارشیدن کلن برقارالینی آکلامق ایچون سوارلی طرفندن
 ایندیریلان صنداله بندم ، آچیلدی ... برخلی مسافه ایبولدک
 واپورمن آرتق کورنیز اولدی ؛ او قوجه محیط اوزرنده

شدی دوشونلم ، بزم ایچون اولیله بر ادبیک ، بر محرزک
 کایات آتاری اوقونمندن ، خلقه طاشدیرلمدن مزیت ادبیه سی
 تمییه امکان اولمیسایورسی بالطبع اوله مان . . . اوله میه چقدر .
 او حالده موسه بیده محاکمه ایچون بر طرف اجمل بز ، زیرا
 یازیق اولیورک اوقدر بیوک برشاعرک اعتبار ادبیه سی قرانسزلر
 عموماً افرانسزلر برقدر ناموس بیله دهه درلر . . .
 مثلاً : موهوده حنقنده یازسک بو هفتنه کی مطبوعاتی - یتر
 اوزالدیکیز - دیکه باشلادی . بزالبته دهه اقدم سوزی کسلی بز .
 زیرا ادب وحیا به مغایر دوشه جک مباحثه ناقل اولوق برکار
 عرفان صابیه مان . . .



موسیو پیتر لوتی

قرانسزجه « تروت » غزه سنک کن جمه ایرتسی کونکی
 نسخته سننده محرر شیر موسیو « پیتر لوتی » به داتر سر محرری
 « مانس » اعضاسیله بر مصاحبه ادبیه مندرج ایلی .
 محترم رفیق مانس اقدی بومقاله لرینی اوقدر واقفانه ،
 ادبیه قلمه آلمشدرکه . راجعی محرری بتون هویت واقفاریله
 بو قدر کوزل طابعه ، طاشدیرمنه آتیق کندلری موفق
 اولمیسایور دیمکی کافی کوروروز . . . واقعا پیتر لوتی - اجیلر کی

بوغتخم ادیبك شهرزاده كچن عمرى بك محدود وموقدر.
شادمن جنوبه شرفدن غربه برساله برقهكچي جولانلراجراسى
بتون ذوقى ، حاتى تشكيل ايدر .

اوروپابه تكميل تشریحات منویسه سیاه ژاپونیاى ، ایزلانداى
آسترالیای بر رسم لوحه مى كى تا انا ایتدیرن بوادیبك مهارت
قلیه سیدز .

محرر شهرك بك سوكلی مچاندن معدود بولنش اولان
مردوم صفوت بك «ژاپونیا» فی اسامزه ترجمه ایش «ایزلاندا
بانه چیسى» ده حسین جاهد بك برادرش طرفسندن بالترجمه
«شروت فنون» ده نسر اولمشدر . فقط عثمانلرك «لونی» فی
طاجالرینه ، سوملرینه و تقدیره جاشملرینه بوانكى اثر عجیبا
كافیمدیر . . . مثلا ایزلاندا رومانى بك غربب باشلار . شمال
دكزىنك انواع ایزنده قوت لایوت تأمیننه چالیسمنه
برصنك بچاركلك احوال معیشلرینى بك طائلى طرز طبیسمنه
تصویر ایدر ایسه ده نظر قاره بر دیره طوقب قایره هم دوشو .
نعلی كه ایزلاندا ، كره مزك نه قدر غربب ، هجرا بر نقطه سمنه
بولیور

اوراده امراء حیات ایدن اسانلرك طرز معیشلرینه مرقاق
ایتامك ویا زیارتلرندن صكره حقلرنده حقیله توصیفالده بولنامق
ودهسا طوغریسی بویه قیستلى بر خاطر هجری رهگذار افكاره
اوغرا نامق نصل مكن ارله بیایر

باب یالسكز قالدق . قلمى بر خوف استیلا ایشدی ؛
ققط نه بیورك ، نه عاك ، نه روحانى بر حیثیت ! صكر هیچ
اندیسه قالدی . بر صورتده كه او عمن بیکرانه بر قطره اولوب
قاریسه نى بیله آرزو ایلدم سوزلری بلكه كنج كیچینك
ایلك حسیات و خاطر اتندن معدوددر . بیژلوقی خارچك یغی

انسانلرك ، شهركلرك ، كوزلره ، آیلره بیعد اولان عوالمك
صفاسندن ، بجز توكمنز مناظر و محاسندن بجز ایتمكی كندینه
مسلك اتخاد ایش و بودوق ادیبسى آتاردن بك زیاده استفاشه
ایلدكی شاتو برانلریده نمون بر اقدیره حقی مرتبه ده اعلا ایشدر .
اولكى نسلخلریزده «اكر و نيك» عنوانیه یازیلان بر اجمال
ادبیزى بوادیبك مسلك ادیبسنه حصر ایله اوصاف خارچیه فی
توصیفده كى ایاققى اولر ز یكانه تخریرده كى مهارتى تمینه
جاشمش ایدك .

اك بیورك دكزلر لردو ركازلریله ، حدواتها بولیان فسجتلریله ،
نظرلرك احاطه ایدمه مدیكى كیش افقزیه ، ساریله تنور و تخیه
باشلایان بر معكركهك فیض و خیالنه عجیبا نهایت اولورمى ! . . .
اوسیه ده كه لونی مشهورات اولیسنی دها قسمماً بیسه
ضبط و تصویر انمكسزین فرانسه ادیبانجه شهرت مستقبلمى
تمین ایش بو انكشاف ایشمانی اوزرینه ارباب مطالعه و واسطه
اولان كینا بچیلرك رجا واستر عاملرینى ناچار اساعاف و قبوله بچور
اولشدر .

ایله بحریک آچیق ، بک ساده بر ترکیه ایلی . او جوانانمه ادبانه لرنده ایلی که « ترکی و مملکت تری بقدر سونیکلی آز چوق - سونیه بیلدیکم ترکیه ایله آبات ایده بیاییم ... » ازلاندانک ترکیه به ترجمه سنی ایسه بساتون بر شرف عد ایدم . « جل خالصه و حیانه سی صرف اولمشدر . موسیویت لونی ، عنایلیری - مکه مکده کتیلدر ، عنایلیلر کده کزینیه ابراز ایتمک لری محبت مخصوصه ذاتا علما و فضلاء و یونکی انبای مشهوره به هر بار شرف واقع اولان تقدیرات قدیمه ملوکا به اقتفادن عبارتدر .

خاطر دن چیقما مشدر که بوندن اون ایکی سنه اقدم محرز شهیر قدس سیاحتی مرقاب درسماتی زیارت اییش و حضوره قول اولمش ایلی . والدما جد حضرت پادشاهی جشمگان سلطان عبد المجید خان حضرت تریک و قیله شاعر شهیر « لامارتین » حقیقده ابدال بیورمش اولدق لری اثر انبیاات مهمه اولدق لری عنایلیلر چه فرانسه اسرای بحریه و ادبیه مشهوره سندن بر ذات عالقدر حقیقده دریغ اولمامق بک طبعی دگیدر . . .

ادیب محترم استانبولز حالا اولطافتی ، انجذاب ایله ... ترکیار ، عنایلیلر حالا او محبت و مخالفت لری ایله راسمه خوش آمدی بی ایضا ایدر .

درسه لوت : ۱۱ ایلول : ۱۳۱۹



موسو « لونی » نک قاس ، ایران سیاحت لری و نمالک عنایلییه عائد مطالعاتی ده مقبول و قیمت داردر .

هان کندینه مخصوص برافده ، بر اسلوب ؛ کیمسه لک یزار اوله می جتی ، نکارت ایده می چی بر موضوع ... بر منی ... هراتری ، هر کتابی یوز بیکار له دفعه مطالعه چایدشان فرانسه افکار ادبیه سی تقدیراتی ده ایلی کتیدری واک بیوک بر رتبه ادبیه دیک اولان آفاده می اعضانی شرفی بخش ایلی . لونی بو ساحة افتخار و اشتاره ایلک اثریک نشریدن اون ایکی سنه صکره آلیق باصمشدر که بو شرف فرانسه چه بشقه لرینه نصیب اولامش کیدر ! ...

عنایلیلر بیثولونی عنالی محی اولق صفیه ده سور و نام ادبانه سی دانما حرمت له یاد ایلر ، بو ایسه طرفینجه سیان بر حسک جمله ساختایدر . لویتیک - حقیقه عنایلیلره قاریشی بسلیکی حسیات بک جدی و عالیجه اناهدر . وقوع بولان ایلک افتراق لرندن بری بیک بهار تماشایله تریز ایند حافظه لری یوقلاسه کوزل استانبولزک خاطر اتندن بک چوغنک بتسون طراوت وزند کیمسیله هنوز باقی اولدینی تظاهر ایدر ؛ ذاتا مکالمه لری کبی ترکیه یازی یازمنی اونو تمقدق لری فقیده تسلیم ایدم .

« ازلاندا بالقجسی ، ندماتر جریان ایند بر بخار هر مزده جوانا وارد اولان مکتوب لری بک اوزری کندی خط دستتی

بو کون ال صحیح اصول ادبیه‌نک بگانه کنجینه طلاقتیبر .
بوزسکسان صحیفه‌یه باقلاشان بواثر محاسن کسرتک نصفی منظوم ،
بر قاج یاراتق قصایله نصفی منثور یاخود هپ شمردر .

بر آرز حکمت ، تماماً صنعت ، بر آرز شاهت کاملاً قوت و
نشئه ، بر آرز کدر واندیشه فقط عموماً کنتز قیمتدر . دقتیه
اوقویان آکلارکه بژمرده برشم کیدر : داتمازواراواار نظیدر ؛
زیرا مطیب روح ونظر اولسنده کی حصلت ، طالع ناسازندن
موزوندز .

نه طرفه کوز کزدرسه نجیانه بر حس رفت ، ناشقانه
برحس فکرت واردر . جهاده دائمی بهار وشتا ، ادبی ذوق
تماشا هپ بوکسایده مندجمدر . طلوع ایدن کونشی مهتاب
کیدر . وداع ادبی ایلین قری ، فجر شامی کیدر .

قلب مطالعه اولیه بر هیجان سرور اولاندیرر که حسابه
بال ویر ویرر ، هوالندیرر ، بر فضاء استغراق ایچیده قرآیلان
رتبیه اعتلا ایه ترک ایدیلان نقطه ناسوت بیتسده بر موازنه
متفکرانه‌یه دوشورر . بر تاریخ ، برمرثیه سوبیل ، اوقدر
روحانی ، زمینده افتاح ایدر که اوحرمت لسانه شرف یاد و
مظهرتیه مقابل انسان فی روح قائمی برسرمایه منخورت عدایار .
حضرت استادمزاده بوجباب فیفسه‌ده بولنیور و بعض دهاتک
دهتروکت قریحه ، سنی نظر دفته آهوق : « بولنی خلق
ایدن فکرت بولنی تنظیم ایدن ذکالر نه دهشتی بر دیو

بژمرده ایچون

استاد محترم اکرم بک اقدینک صوک بدایع قدیمه‌سندن
اولان « بژمرده » نیک کسوه طباعته انظار استغاده نهاده
اولسی برسه‌نی‌سیه کیمش ایکن اثری نظر مطالعه‌مه بوکونلرده
آله‌بیلدم ، اوقودم . « شمس » ایه بژمرده بیتسده صحیفجا ای
فرق وارایکن سکره کینک طشیدیقی نامه کوره‌نسیان واره‌کینک
ایه برساقه غرض وحسنده ورد زبان ایدلسنی آکلایه‌مدم .
« بژمرده » او انقش ادبیدر که صنایع بدیعیه ، مآثر کالییه
براعت اولان اولان ششمه‌سی اوززندن سیلکنه‌جک اولان
غبار زرتاددر . حتفا که نه‌زمان آرزو ایدلسه بریره طوبیلا یوب
بر مصلحت زرتین تشکیل ایتمک خاصه‌سی موجود
اوت ، اوطناییتقاق ینسه بر بکون ایدینک اجزاء تار ومارندن
ممدوددر . دیک ایسترم که « بژمرده » برنظر عمیقیه ، برقلب
رفیقیه کوره قیمتدار بر اثر بدایع دناورد . اوسبیلله حضرت
استادک تکمیل مزیات ادبیه‌سی کورمک ایستین ، هیچ شهبه‌سز
بوججوعه هویت تاملری بیس نظر ایشماره آتی مجبوریتسده‌در .
اوت ، بژمرده ، ادیب محترمک ادوار حیاتییه ادبیه‌سی کاملاً
ارابه‌یه کافی برمسآت حقائق بیارد .

بعض فصلاری وارکه ادبیک حاضرهمزمرک استقبال ایچون
برر بیشواری عرفان اوله‌بیسایر . بعض نکیتساری ، کوریلیرکه

دهانت ایش ؛ ، تقدیرانته قائل اولیور : « الهام .. ای فرشته
سامسیره وانجیم نشیمن ، ای مبارک توشب جان وسحر نقاب !
ای نازنین معشوقه شاعر !.. ای جازبا برسیده صورتگران
وعنا پرووران !.. سوله که جسم لطیف هنره صنعتک روح
روان ... جهوره علوی حکمت وحقیقتک آبتوتانی دگیسین
آیدنامه راست کلش سایه کی بندن قاجار .. ظلمتدن اورکوش
ملک کی سایه طوغری خیر امان اولوب کوزمدن هان ، کزسین .
یاواریزم کزسین ! ، بولر نه ساحتادر ... دوشونهلم !

یلم اولیه آکلارم که آرم بک افسه می توده دها زاده
موفق اولیورلر . نثرینه اوسیه مقنون اولورکن شعرلری
اولقور ، ادیب مختیزلک شعرده مظهریلری دها بالاتر اولدینه
قرار ویردم . واقعا بولدیغ موازیه شوره که زمین ، اسلوب
انتخانی ، ساختات نثریه استادا نثرینه ترک اولور . هانکیسی صادق ،
واقشمار کورینورسه شهبال شاعریت بدیما اکا نصیب اولیور .
نثری وارکه شعرلرندن معجزدر . « شعرل » نامی ویریبور
کورینشده اولیه در ، ماده حکم اولیه دکدر ادناسنی
اورته دن قالدیریبور . شهبه ستر بر سوزر ایکی صورتله
مخلی حالده شعرده نتیجه سله مقبولدر . ایشته حضرت استادک
بو ایکی قسمده کالاً موفقیتاب اوللری فیض وقدرت شاعر
نثرینک مله میته ، دها نده برهانددر . لکن او نه علوی اذناددر که

صاحب عالیقدری ایکی طرزده ده نشر صنعته ، ابراز مآثر
قابلیته موفق ایلیور ! ..

بژمرده نیک قیمت ادبیه سی بویه در . « تعلم » ده رد اولان
بعض جهتارک بوراده وقوعی هان سهو ترتیبین عبادتدر .
بولری نظرده قه آلمل ده شرقی و غربیک بدایع فکریه سنه معکس
اولان موفقیتله عطف نگاه اعتبار ایتلیدر .

شو صورتده که نثر ایلانیش بر لوحه منمناقب بر غزل ،
دها صکره بر منظومه دلیدر ، بر نفس صکرده ، بر نغمه
شاعرانه ، منظور چشم ایسام اولور . انسان اوقورکن « آه
بو بتم تر جان حسیت ایش کی بر خطایده بولیبور ، بولسان ایله
وایه دار حظ اولام نه دن نشات ایلیور . » حقیقتلرینه قائل
اولیورر .

• یادگار ناجی ، ایچون

بعض افکار ادبیه انتخابک حیات ادبیلری حقیقه صولک
سوز ، وفاتلر دن صکره سوبلیر . منقدر ، غزیه جیلر
حتی شاعرلر میدانه آیلیرلر . وقعه نولسارده تاریخی
سجاشده بر مناسب بر آراشدیرلر ، هر صنف مشغول اولور .
بر حکم ادبی وریلیور . عجبا بونکه قناعت حاصل ایلیورمی ؟ ...

قوتی تجزیه ایتمش وهان بزرجه هینده موقف اولمشدر. لسانک الفاظ مأثومه سمنده بعض غاطل « تراکب مرغوبه » سینه قارنشان بر چوق قاعده لره نه اولدغنی ده کوسرتجه « ناجی » نامنه حاضره نک اوصاف مکسویه سی بو « معلم ناجی » ایچون عنایه حاضره نک اوصاف مکسویه سی بو « معلم ناجی » ایچون آرزومان نظر فنده حسن ایدیه لره هیچ بر صاحب عرفانجه ناجی ایچون معلمکی ناخوش کورلامشدر. بو ایسه تیبوک شرفدر نظر فنده آلملیدر. بو اساتذهر ولسان نندن صکره داخل اولدغنی عالم آیتمزده مخصوصات غریبه نک بزده کی مرورچلرنجه خیل تامل مقبوله سی اولوق اقتضا ایدرکن - ولواقتسا آت غریبه یه کوره بالارشاد اولسون - الک تابنده ، آینه ، افسانه ی وچوده کتیرمکه ده قدرت فاشه سی اظهار ایششدر . بلکه صوک دقیقه حیاتنه قدر غمزالسراقتدن ایرلیق ایسته بن حضرت معلمک بر نفسده فرانتزجه تحصیل ایله بدایع و محاسندن اقطاعه وهله نشاند چیده سنی بردجه ده اولدوق - تقدیره شتاب ایتمی - دعوت وله وحیرت ایند برذوق وهله ادبک مفکره لامه سمنده کی فعالیت و جوالینی اعلان ایدر .

ترک عنایتلیری بیتنده - لسان عرفی و فارسیک تأثیرات کله سی باقی اولدقجه - ادب و شاعر اولدوق بحق اشهار اینک مطلقا اوابکی لسانک نکات و عوامض ادبیه سی احاطه یه متوقفدر . ناجی ، بو ماخونده عارف ادبی ، معلم ادبی . تبتاته یک جدی

خبر ! دهه بر زمان سرکه اوسر حومک نامی تکرار یزده آلیر . نهایت زمان کچمکه ، طرز تصور و تخریر دکیشه لره ویریلن حکملرک بعض سنمات و شیعتی آیتک ایدیلر . بر چوغنی بو یوزدن شهرت قزاینر ایسه ده بر چوغنی ده کلام اولوق در کله یینه وارر . ناجی مرحوم ایچون سوبلیمسی لازم کلن سوزلر صاغلغنده سوبلندی . وفاتی ایسه هپ ضابطه انددر . نه وارک ناجی مرحومک موقع ادبیه یی شوره در دیده تصادف اولدی . بوندن بزنه آکلایم . نه قرار ده بولیم ؛ ادبیات عنایه مزک قزاندیغنی فواید تکمل اغوزنده ، لسان حمد و ثناء اختیار اولغندیلر ایچون کیمک آت ، کیمک زیاده خدمتی سبق ایتمش اولدغینه دار بر قید باهره دسترس اولمامق طیبیدر . بر قسیمی که ایجاددن افتخاره بر نسیمی ردیف و قافیه تبدیلندن بیولر بر شهرت اجرارینه انظاره امیده دوشدی ، حال بوکه بوموققتیلر لسانک هپ موجودی اغوزندن اجرار اولغنی ویرر آکیش لفظدن ، ترکیب عبارت قالان بومظهریات لسانیه بر صحیفه یی بیله امالیه کافی بولما . مشدر . بونلر یسه برکات لسانیه انددر . خلقمن هر حاله مستفید اولش اینکن یالکتر صاحب لری ، موچدر لری نامنه بر حجت تمایز عد اوله لملشدر . دهه طوغریسی بر چیچک ایله قوجه بر بهار اعلان ایدله مشدر ! ...

ناجی مرحوم خدمته ، اداره فکر نویسه یک مستعد کورتمشدر . طرز سلف قیدینی طایقان ادبیات ترک هر نوعنجه

ایچون بوکا آثار ناچیدن باشلانیر و بر هیئت نیره معرفتیه
مرحومک اشعار وادیاتی وقواعد لسانییه، متناقی مقالاتی
ومترجم حکایاتی کال ذوق ایله تفریق ایلیبیر ایسه کبچاییه
عنوان منقذرت اولان «شمس» ک نشراتواه معرفت ایندیکنه
شکراً مستقیضارندن برمرتبه دهها آفتابله، دغار آفتاب اولور.



بومییدی ؟

بوسؤال، وسط جمده سکان سکر حیفناک بر کتاب
ایچنده حل ایلیبور. ویک ای طانیلمه باشلان عشاقی زاده
خالد ضیا بک اقتدینک صوک اثری اولوق اوزره زرده بر ایک
سوز سوزیکه جسات وریبور. خالدیک ارباب قلممز میانده
هرزمان، هر دقیقه تفریق اولنمه مدار اولان طرز تحریرینی
براون بش سنهدیری فاضلهسز اولنرت تعقیب و محافظه ایلیبور.
دایما کندی کندیبه یازار، کندی کندی طانتدیرور.
شمدی به قدر کوردیکی تشوقاتی هیچ بر وظیفه ایتمامشدور.
اند ابتدائی نشریاتیه صکره کی موفقیات ادیبیه نظر اعتباره
آلتق صوزسیاه بو غیور، مقتدر کتچ محریریزک موقع ادبی
تعیین ایلدور. بز، شمدی کلام حکایه به: «بومییدی؟» موضوعیه
بک زنگین دوشمشدر.

باشلادی. مستقیضاتی نشره بک طابلی، بک کانتسز دوام
ایندی. واقعا آرزو ایدری. اومرتیه که عرب و عجم ادیبانه
دائر اولان آثار منتظفهسی عادتاً تجربه قلم درجه شده قالدی.
حال بوکه بوخلسندن صفاین ادب و حکمت اولدغیه بزر ایچون
نشاط و ایتم اظهاری آلتق او صاحب ذوق و سلیمه شایسته
ایدی. بک بیسوک طانیلان بعض اعظم ادبیزک بر قایچی اویله
یابدی. «یادگار ناجی» ایستر چوچقلق اشعارینی حاوی
اولسون، ایستر کتاب شککنده کی آثارینه داخل ایلیبیر
بولسون - معلمی هر بر مرتبی ایله بیلمین، سووین یوقدی
سانیز. البته «یادگار» بخده قبول ایتمک بزم ایچون واجیدر.
حقیقته ایسه بو یوز حیفناک منطومه محامد و خانساک کافسی
همان اولسان خوش بیاتک، اوقلب اشواق مطلبک، اولنظر
بدایه و ورتک عین لطافتله، مهابتله، عین طلاقته بر یادگاریدرکه
دور و دراز توصیف ایتمه ایلمک بر مطالبهسی بیله کافیدریم.
بو همت و خوش ازانمینی خیلی زمان مرحوم ایله هم بزم محادثت
اولان اخوان و فاضلیندن بر طاقی ادا بیورمیش اولدیلر. شکر
ایدرز. فقط بزم برجامن دهها واردور: «یادگار ناجی» تک
طابع و ناشری طانیلان شمس کتبخانهسک روح معلمی ارشاده
بو وساطت معارف و روانهسی کتفی عد اولنمماز، بر غیرت و همت
دهها لازم. غریبه اولدینی کی مشاهیرک و کلیات آثارینی،
هب برزده جمع ایله نقتاً طبع ایتمک بزده هنوز عادت اولدینی

وسوه محبت حاصل ایلیکربی اعلان اییبور . « زرکون سویله ازدواج بومیدی ؟!.. زوالی کنج قزلی اونی برشی ظن ایدرلر ، قلبلری چاربار ، کوزلری دوزر ، مست بهوش اولولر » زمینده کی ترانه باس اورانامسی ده بوشه برعونه عبرت اولوق اوزده کوستیلدور . بوراده کرک ماجرا ، کرک کتاب ختام بولبور . بو اثر یک دقله مطالعه ایلیبجه موضوعی بر مهیت قابلاز . زمان و مکان نظر اعتباره چاربار هرشی جان اولوبریبور ، جان بیتوریبور کی آکلایشلیر ، حقیقت ایسه اوپله دکل . اثرده اوپله برصافیت ، بر کوزلک وارکه مطابقا اهتمام ایله اوقونمسی دعوت ایدر . چونکه بو حکله لایینه نیک ال بیوک مخصوصانندن بری ایسه مسائل اجتماعیه مرک الهمهی ، الک دقیق اولان حکمت تأهلر ، بزده بو حکمه دائر یک آز هم یک اساسز حکله لایه ترتیب ایلیشدور . بلکه همین بریره طویلانسه نتیجه سنن بینه برعبرت آله نماز . خاله یک برادرمز بو اثرنده شایان اعتنا تدقیقاه کیریشور . او اینکی بدیخت قزک احوال مثاله لیری اوقدر موافق بر طرزده ، امر ته قساعت کذیر برزمینده تصویر اییبور که « اولمنه نیک صوکی بومیدی ؟ » نداء تا سفته هر مطالعی اشتراک ایندیزر . توصیفار یک طبیی ، یک طاتی . کچن زمان ده آئینده ، هر صحیفه بر لوحه حالته در . اوقورکن روح سیقلماز . بوغاز اینجیده ، مقمر کیچله رده سودا کچی جریان لطیف اولاعالیرسبر اییلیر . بو انزالده کولکلرندن

نظر دقمنی بوغاز ایچی کی بر خیابان آیاریدن هر صباح کوربری به اینن اینکی کوچک مکتبلی قزه عطف ایله حکیز . بو منی مینی باورولر مکتبه هر صباح برابر کلیر ، هر آفتاب برابر عسودت ایدرلر . بونلرک - مکتبده اوقوقلری درس ده تمام اولقسنرین - بلکه هر ایکسینکده کولکلی بر معصوم - سودا اشغال اییبور . بو مکتبلی ایله که هر دنه - واپورده - قارشیلیرینه کچر او طوروردی . بونلره برزده اسم ویرم : برینه « نسیبه » دیکرینه « زرکون » و مکتبلی به ده « عمر رفقی » دینله چک . نهایت آرادن بر آاز زمان بکه بر معاشقه ، بر خیابره باشلار . نسیبه آرایه بلوانقته رفقی بکه ویربایر . زرکون ایسه فردا دننک کابین اوله چچی کون یا ککنز بر باشی طرار ، سوسلر وداع ایله سمته ، خانه سنه کیدر . بر کیجه اوده بر ، چنه چاریلیر . نهدن صکره بو اینکی قزداش بینه بر لیتیرل ... بر طونوق طونوق حماوره ایدرلر . زرکون ضعیفلاش . صواش ایچی طویق نماز آغلار . تا هلدن صکره باش کوستن فلا کته بازار . نسیبه نیک : « آکلایورم ، زرکون بدیختسک ، نه اولدی ؟ نه دنیک او ، لزوم کورمام خسته سک دکلی ، زرکون ، سنده نیم کی خسته سک » سؤاله مقابل زرکونک « اوت ، بنده ! ذاتا بو نتیجه چه چوقدن انتظار اینلیم . » جوانی اعطا ایسی طرفینک ابتدا تا هللی بر سمادت حیات فرض ایله اجر سانه قرار ویر دکلی حالده صو کنده ندامت کتیر چهنه سنه عدم اشتلاف

اولور . اجرای سیاحت ایستره کشته منحصر اولسون .
 مجبور ایکن میدان برونه چیتسار یاجتی محملارک بر
 تفریضاتی ویرلش اوله جی کی - ایستره اوتدوبی
 طائیش بولسون - تفرعانی حقیقده تفصیلاً معلومات اعطا
 ایدیله جکی ایچون دانما موجب استفاده در . دانما توسیع وقوف
 بشره خادم بر واسطه در . فقط انسان نه غریب بر مختار قدر که
 کندینی اوکر تمدن ایلیمک ، دورلرک احواله ناشتی اولور .
 دونوب طولانسه جینی برخلی تدقیقه تنزل ایتزده اسفل سافانیده
 کزینتیر . بک اسکی زمانلرک سیاحتنه متعلق محفوطاتی اوزاق
 یرلرمن ، اوقدر لزوم واحتمی اولیان بر طاقم عالمردن عیبارت
 قائلش واقعا بوقیبل آثار سیاحتیه تک بر قسمی بیه کشفیات
 مهمسه به بول آجش اولدینی قابل انکار دکل ایسه ده افراد
 بشرک تشکلات سیاحتیه سندن صکره بوبایده ایدیان قیامتزلک
 بک بیوک تأثیرات مضره سی کورلشدیر .

الک کوچک بر مثال ایسه : ظلال حشمتده اوطوروب
 بلکه ضبط وقایع ایتش اولان اوبالمورخین ، بر طاقم غریب
 اداره لر ، قوملر تصویریه وقت کیر مشده فرانسولر (شامبولیون) ک
 ورو دینه دکین مجبور قالدان خطوط مصریه حقیقده بر سیده
 معلومات ویره ممشدر . فقط بوگون یاقیندن اوزاغه ، اوزاقین
 یاقینه کلک ایستابور . بونک عکسی ایسه عادتاً طوغان کونشک
 آقشامه مخصوص اغترابندن اقدم - بزه اوران آیدیانلندن -

قورقار کی او ایکی قلب پاک ینسه معصومانه مصاحبتیری
 ایستایلیر . بوانکی یورک چارینیز . لطیف نورلر نشر ایدر .
 که سونجک ، که دوشونمک ؛ فقط هیچ بر قرار بوق . نه
 اوله جق ، آ کلاشلیبور . مع مافیه هرایکسی ده بری برندن
 متنع رابیلر آلمه محتساج ... خیاللرینه قوت ویرمک ایچون
 آیدیناق دکل سونوک تنها برلر لازم . کیجه تک ظلمتندن دها
 زیاده ممنون اولورلر ، دها زیاده تسلیه بولورلر . حاصلی بوانکی
 سونعلی دایرک ، بوانکی دختر برور طریق ازدواجندن ، عواقب
 اجتماعندن قزاندقلری نتایج الیه بی تدقیق اقتضا ایدر . آ کلار
 شلسون که ناهل نمشروع برکنر سعادت ایکن بعضاً نه حزن
 عاقبتله منجر اولور ؛ کورلسون که تریبه عالمه کی تحصیل
 سئلرله زحمتنه قاتالوب شماع معرفتی قلبلرینه اوغرتاندقلری
 نورنعمت مدنیه نرعمأ (غلط خلقت) دیک لازم کلن برچهره دن
 نه طوقائلر ، کلن مفاسد اولان بر مفکره دن نه خنیر خینلقلر
 بیبالولورلر (بومیدی ؟) برنظر حکمتنه اوقونعلی ، بوتانیات
 ادبیه کورلایدیر .



سیاحت ژورنالی

بردهغه مقدمه عرض ایتش اوله ام که دنیاتک بر قسمی
 سیاحت ایله بیانیرسه بر قسمی ده مطالعه ایله اوککرتلش

قوه قلمیه‌ری، نظر حقائق کستر ادیبانه‌ری عالم ادب‌زجه یک مسل اولان طرز و زوالی سابق و دیون عمومیه مدیر لاجتی عالی یک افندی حضرت‌توری، بولنجینه سیاستده درت سته‌ک معلومات مشهوره‌ری درج ایلیور.

عالی یک افندی «زورناک مندرجاتی ساده‌جه حکایه مشهوراتدن و بر مری و ارایسه و عراق کی مملکتلرک و بالخصوص هند بلادنن، بضرلرینک بورالجه مجبول قالان احوال و عاداتنه دائر بر فکر اجالی و بر مندن عبارتندر» حقیقی ماهیت اثره مقدمه تعریف اتخاذ بیور و مشلر در.

زورناک — اون آتی بیسوک حقیقه بر فورومه اعتبار ایلیلرک — درت فورومسی بو هفته ظرفنده نهاده موقع انتشار اولدی . بر ایکی یوز حقیقه یا قلاسه بیلن اقسام سارمسی دخی علی التدریج انظار استفاده به وضع اولانه جقدر . واقعا بوباک حقیقه‌لرده تفصیلات آزد . زیرا واپورک اوقدر مساعده‌سی اولمش ، فقط اسکندرونده نهایت بولان دکنر سیاستدن صکره‌سی تفصیل اولیور . لطافتلر ، خوش‌حالش‌لر میدانه جقلا ریلیور . مشهورات کونی کونه یازیلوب اویله خاطرده قالیبان قسیمی بشقه سیاحلرک کتایبندن اقباس ایلیلیور . مثلاً اسکندرونده دوه به بنکه سراق ایله دوه یاییر کن بونده آیانه قالدیرلرینسده قورقوب قوجه شاقه‌سی کی کنیدی ده بر طرفه بورلریش اولان موسوبیه عاند لطیف بر حکایه مقبول دکل بالعکس مشهوراته

مشعل ادراک اولان ضیاسی که وطنه عاکسدر — کنیدی‌ری کورمکه چالشیموبده اقطار قطیه فچرندن مستقیض اولاق خلیاشنه دوشمک عیندر . حال بوکه نه‌جلی حقیقتدر که انسان اویلیادیکی بر ساحده رهبر ستر اعمالر کی کزیه یاییر . ایشته عصر مزک میجلات لامعه عرفانیسننن بری ده کنیدی وطنزده دائر آثار سیاحیه‌یک بیدری انتشاره باشلامسیدر . دها اول یازیلان بعضی سیاحتنامه‌لرله اسفار بحریه‌منر دائماً غلبات ایله دوچار اولسان مشکلاندن باحث، فقط لپاندن لیمان، ساحلندن ساحله جدی معلومات اعطاسی خصوصنده یک ناقص ایلی . از جمله بصره کورفرزیه، هند وسند ساحلرینه قمر کیدوب کلن رؤسای بحریه‌من، اوززلرینه طوب آتیه‌جی قدر جسم اژدر بحریلر تصور ایدر سیاحتنامه‌لر یازدیلهده بحرن اطهر لری ایچون مقبول برسوز سولیدیلر ! حال بوکه اوکوندن قالسه لنده بر معلومات اولسیدی بوکون آتی توسیع ایدر و او دردیکتای عمانی حایه اجنبیه‌یه کچمکه مساحه ایتر ایلک . اوت مادامکه بوکون، بارین دیمکدر . بوکون کتیخانه مملکته یادکار ایلیلرک بر اتردخی یازین ایچون استفاده بخش اوله جقدر . ایشته بو هفته‌یک تقدیر آتادی صره‌سنده مع الفخر ذکره شایان کوردیمکدر اثر عالی ، وطن اقدسملرک ابتدای استانبول اولاق اوزره بعضی بلادنن معنای بولک بر مناسبتنر بولان هندستانه قدر سیاحتی محضر و شرفی بیایدیمکدر کی ساده‌جه «سیاحت زورنالی» در .

مستنددر ، نتیجه مطالعه من بوی آمار مهمه نك تكثيرنى تمى
ایله زورناللك فصل برصاحب اقتدار طرفندن یازلدیقى قارئین
عناویه من ، یلدرمکدر .



نمونه کتابت عناییه

یالکنز کتابك عنوانی ذکر ایتمك تعیین مقصد ایده من ،
زیرا بوبوله بش اون پارچه اثر وجوده کتیلدی . ارککه ،
قادییه مخصوص ناملرله بعض اثرلر یازلدی . ترجمه ایلدی ،
فقط بونلرک همان چوغنه برن نمونه کتابت عناییه نامی ورمك
جانر دکادر . هرلسانده مکاتبات وحرراته دائر اثر یازلدیور ،
خلقه بر نمونه کتابت کورستریلیور . فرانسرلرده بونك امثالی
بك زیادهدر . اوت بولسانده وکاتب «*Secrétaire*» اسمیه بلکه
برقاج یوز اثره تسادف اولتیق احتمالی واردور . بوايسه بك
طبیعیدر ، چونکه ابتداده نمونه احتاج ضروریدر . بومشق
ونمونه لره کوره برعکرا ابتدائی آلدقندن مکرره مکتوبی اوزون ،
وقیصه یازمق مکتبدر .

صاحب اثر عنان نئانی بك بو نقطه یه بیولك براحمیت عقیف
ایده نك دها مقدمه کتابده دیبوره که : « برشكل جسمك ترسیم
امادینه رهبر اوله جق اصول وشرائطی بیلمین برچوجه ، مثلا

رفاتلك آتاردن ویاخود میشل آتراك اییق ، صاحب طایلو-
لرندن نمونه ویرمك تقدر عقلسزلق ایسه برجه اییسه نك
تشکلات نخویه ومنطقیه مندن هیچده خبری اولیان بوجوجه
الك چتین عبارلمری ، لسانتراك برعصرلق ویا بوندن اسکی
زمانلرده کی طوربیاتی مشق ایبدرمکده اولندن زیاده مناسبتر
عد اولور »

سوزلك قدیرنی بیلمنلرجه بلکه اصول یاللك ای ویا کوتو
اولسنده بریاس کوریا من . بوشکرده اولانلر واقعا هیچ برشی
دیتمک حتمز یوقدر . اصل دیزك ایستدیکنز شودرکه هرهانکی
مشابهه ناند اولورسه اولسون ، بر ایسده موفق اولاق ایچون
هرحاله ایستادن مرکه کیمك صورتیه طبیی بر اصول نقیب
ایتمك شرط اعظمدر

هپ بویه حقیقتلر سولنیور وینه دیبوره که : بز بونه نمونه
کتابت عناییه « عنوانی دیردیکنز مجموعه ، تخصیا کتابته یکی
باشلامش ویاخود شوخصوصده دها قطعی بر ملکه حاصل
ایده مامش اولان مکتب شا کردانه بول کورسترمك ایچون
یازلدی . رهبرك وظیفه سی ، ازیله جق منلی کورسترمکدر . بونك
ایچون نهدر ناقص اولسهده ، آنی یالکنز شولالاتیه قبوله شایان
کورمیلدر . واورادن مکرره سنی آرتق اولدن بکله ماملدر «
سولك سوزلی تکرار ایدهم : « ایچون بکله ماملدر ؟ »
عنائی کتابتی ایچون ساحه تیسره کتیرمکری « نمونه » نك

افعال و فتوحاتی اواهیجی ، بونک ایچون سویور بونک ایچون کندیختی بختیار عد ایدیور . دردنجی دهمده ایسه نه بکرسکیز یسه او یولده بر سوال دکلی ؛ خیر ، حضور امتحانی ختام بولیور . ایکی هفته سوکرده هیچ بر عرضه مستند اولمیرق کندیختی سوون افراد غایب سنک آغوش ایشاقلری دوشویور ، بو سوونکی ویورک موفقتدر دنیور . البته او تدبیرلی چوچق ایچون ، اوسمود عالمه ایچون بزموفقتدر . اولورو ، اقومش ، امتحان ویروب چیقمش ، ضابط اولمش ، والدمسته اصولان اولان قرعه ایله سلائیکه مأمور ایشاق اولدینتی یازمش ... کندی ایسه نصل سویلیور . دیورکک : « شمده ده کندی اردومزه ، یعنی سلائیکه کلجکمی تبشیر ایلیوم ... واقا تم ایچون اردولک هبسی مساویدر ، سلائیکک دینت وانتظایتی نه قوتله سورسهم ، وجداعدن کلن برصدا ، بکا مثلاً ارضرومک قارلی ، بوزلی طاعلری ویاخود یشنک حرارتی وقوملی چولاریختی ده یسه او قوتله سوچکمی تا مین ایلیور ... » « قسمته نه دینور بندم کزک بو قرعه کیده سندن حصه مه سلائیک اصابت ایتدی . بوندن طولانی الته بون اولدم . چونکه اوراده سزه وارسکزه حاصل هب بویه بایمدن و مثلاً تجازدن بخت ایدر کزک ده اصول تجازت اوقدر توفولی برمسکندر کصره می کلیرده بزور چلید بر قاج حکومه بر دن معاونت ایدر ؛ احتمال که بوزات برقرانی سرما یاه ایسه باشلامش ایدی ... » کچی غیرت آیزشالتر ودها ییجه حقائق

پارلاقلییه قاشه چی ایصار طلیکاران عرفان بالمشک اونعونه کی نونه لره شدله انتظارده بونه چملردر . اوقدر شفقتلی ، مرحمتلی آتارک ، بالارک قلی خطا بلرله . اوقدر تریه لی ، مطیع ، مشتاق سوسی و حیت غنائی یاورولورینک جوابلرله تریه لی ایلیان بو انورج کتابنه داغما اعتبار اوله چی . داغما برقیمت فوق العاده ویریه کلندر . تریه قلمیه . نظاهرات حیت ملیسه بویه عونه سانخاه اطلاق اوله ییلیرک طریق خاریره انطاق اولنسان نورسیدگان ، مکالم انسانیه و اخلاقیه مک برر ترجانی اولدقاری کوریلیر . برتریه لی چوجمه تسادف اولنورک بدرینه یازدینتی مکتوبده بون رفقایلی ایه برابر رفیع ایش اولدیندن بخت ایدوب سویور ... بونه بیوک برعونه اخلاق ، نه علوی بر الهام خلاق اولدینتی دوشونمک لازم ؛ یاخود مکتبه کیروب چیقائلر اکال تحصیل ایدنلر دوشونسونککه ایچلرنده رفیقلرله عموماً صنف کچمش اولدیننه دائر اویولورینه اویه مکتوب یازان بولمیشیدر ؟ .. بالمشک داغما برنجی چیقیدینه وارقدما . شلریک صنفده ایفا اولدقارییه دائر دم اورائلر کورلمشدر . حال بوکه ادیب عثمان ششاقی بک برادرمن ، ایکنجی مشقنده برنجی چیقمسندن الک زیاده بدر و والدمسک بون اوله جعتی تعلم ایشیریلیر . اوچچی دهمده حضور امتحانه کی ره چک ، کندیسه « صلاح الدین ابوبی » سوریه چی ولویک آرز بر زمان ایچون اولسون وسیاله جلا دتک ترجان

علمیه و اخلاقیه فی انشای مکتوبه شرح الایمان و تکوین ، سلیس
سوزندن عبارتند . یوز آلتش حیثیتی کین یوزارممتانک ،
بورعان کتابت حیجتهنک برانکی یاراننده کی حکمته و موفقیته
بلیغه قادری توقف ایروب عرض شکرانه باشلادق . حال بوکه
سرابا آداب و معارف عناییدن مرکب برجاه مکانیدر . یواثر
عالی « کتبخانه عسکری » نک اوچیخی جلدینی تشکیل ایدر
دعای آتی هر کتابچی ده یولق ایچون کافی برتبیورد .



فصیلت و اصالت

بعض اثرلر واردرکه محتویاتنده کی قیمت حقیقه دانمیدر .
نه قدر زمان کچمش اولسه مرتبی ایدیدر . یو نودن ایجاب
ایدیور ؟ شهسوز بو مظهریت ، او اثرلرک موضوعنده کی
علویه مطوفدر . اوت ، بر اثره ویریان قیمت مطلقا علو
موضوعه کوردهدر . یونی بیش نظر حکمت وادیده بر مرتبه
دها تقدیر ایتدیرمک اولیه بر بخشایش فطریدرکه کیمه نصیب
اولش ایسه الک اعلا خدمت قلمیده اوندن بکننیهیلیر .

واقما ، دها بشقلمریتمده هوس ، بر غیرت کلیر جالبشیر
و تابع اولدینی خیالایله میدانه بر اثر کتیر ، لکن نه پیرار؟! ^۹

یوز ، موسسوز بر سی حکمنه کچر وضفدن عبارت بر عمره ایله
اکتفا ایدر . قایل دکل ، روز کار بقا اوکنده طوره من . .
سوز ، کیدر . . یو مشاهده مع التأسف دوام ایدییورز . .
یالکتر نه وارکه بعضاً متضلی اولیورز : اوصاف جوانمردانهک ،
خصائل خدایسندانهک تشریحاته ، قضیلاته تصادف ایلیورز .
ایسته یولیه فوائد جلیلهنک محضا بر فیض وامیده مقارن اولان
تأثیر واحساس ایله قلب دورانه . نظر سیرانه خلل کتیرمیورز . .
شو مقدمه قاصرانده کی شرفی ، سرلوجه آنخاذا اولان
اثر معتبره بخش ایدرز . او اثرکه تخفئه بیعدیل فضائلدر ،
او اثرکه بر درج جیل تانیلدر .

بوکتاب ، فضیلت واصلتدن باغددر . یواکی کله یه اضافه
اولنه بیله چک قیمتک هر زمانه ، هر قومه کوره بر قیمتی
واردر . او سببیه تاریخلرک الک صولک حکم وقراری یونلره
دآردر . هر نتیجهده بر فضیلت ، هر روشده بر مقصد و ماهیت آرانیر .
اوجهتله هر علمک فایده سنده بر حکمت کوستریلیر . نظر حکمت ،
بر شیئی تقدیر ایدر . اگر آنده فضیلت وارسه ، دیمک که
بر فائده ، بر مرتبت کوسترک لازم کلیر . اوده بلافاصلت اولیه جینی
ایچون آنک احرازنی چاره لری تحریقیه قورولما من اقتضا
ایدر . صاحب اثر حکم نظر محمد امین یک اقدی یومباحث
مهمه فی شورنکین قطره ایله :

شرف و شان نگاه ورفته ،
 نه اصالته در نگاه و زوده ،
 بونلرك صفائی وار ایسه دد ،
 ار ججیت ینه فضیلتده .

خلاصه بر تعریفه بولنور . لکن کتاب باشمن باشه
 اوقونلی که بوقرق الی حجه ناک نسخه مرغوب ناک تقدیر جامع
 محاسن اولدینی آ کلاسیکسون . تسلیم ایدلسون که تاریخ نشردن
 بری خلی مدت کچمش اکن - ینه هر زمان ایچون - اعتبارنی
 حفظ ایدن بو کنجینه حقائق ، فصل بر نظردی عرفانک برهان
 فضیلتدر اتمه ایلک هدیه معرفتی بو مرتبه حسن فاضلان ایله
 عرض ایدن فضیلتورور امین بکلک آزامزده تشدیکنه و اکثر
 بر این منوره سی مفاخر ملیه تاریخچه مندن اتیار ایله معنوی
 شرفی قوجه عتابللمه ، مادی استفاده سی ده دارالشفقه کی
 بر دارالاینامه ترک و تبرع اشک ، قدورسونو عالیچنا هسنده
 بولدیغنه کوره کسدیلرینی صمیماً تبریک مقاننده یازیلان
 تقاریض عالیهدن - شوسوزلار ایدیه اکتفا ایدرم :

« ایمن که اولعلوی کلامک ،
 ایدر نام عالیکی عالمده تأیید . . »

تقدیر

« و ادا ،

یکی بر حکایه در . کتاب فصل نوزمین ، تازه لکه برهان
 ایسه محرزیده اوبله تازه در ، اوبله توجواندر که بوغنیل
 دلپذیر ، مصومیت ادبیه نیک بر اعلان شادمانی سیدر . « و ادا ،
 حکایه مطالعه ایدنلرک ، واقعا اوبله سنی یازنلرک یک طایفه
 بیلدکلری براسمدر . لکن بوراده بر شکل مطبوعه عنوان
 اتخاذ اولمشددر . معلوم بر اسمه فارسی فصل آخاف سأنحات
 ایدیه جکشی کنج محرز هم تجزیه ، هم اثبات امانده بولدی
 ونومده سنی ده دها برنجی تجزیه سنده تنوره موفق اولدی .
 کسج محرض عنان عادل یک ، درایت و تربیه سیاه معروف
 ایکن بوکون اومریت مغوطیه اقتدار ادبیه سیه بر قیمت
 فخره بخش ایشددر . کندیلرینی دها اول استانبولده ، دها
 صکره سلازیکدن طایفه . فقط بولشمخصه مرتبه قوت بر مرک
 ممکن ایسه هان جائزدر . اوت ، عادل یک ، بر آرز اوقودی .
 بر آرز کنودی ، صکره اوقویالری دیکلدی .

مشودات صمیمه منددر که بو کنجیک مفکره لامه سنده
 نتیجه لنن ادبی ، علمی حکامر ، اوقدر یازر حقیقت اولدق
 تجلی ایلدی که چوق اوقوریده برشی آ کلاملق ، هر زمان
 دیکلریده برشی استفاده اتمک کیمه نصب اولش ایسه
 آزامزدرن چکلسون قراری ده عطایه کافی ایدی .

بعضاً بحث ایدردی : کتبخانه‌سی اوکنده آجیلان
 خیالرینه ، بریده طوران مکمل اسلحه نادره لوحه‌نه باقوب
 نقاش ائینده نقاشیدن بحث ایدردی . بخاری هب برعزمه
 منتهی ، مسمومانه علاوه یوردنیکي مشهورات هب
 اوج نیمز و اعلايه متوجه ایدی . دها اوزمان بیسه خاطیرینه
 ویزدیکي فکر ، عالم ایدره بو کونکی مقدمه ظفرندن عبارت
 بولوردی . ایشته او تیشیراتک شوعات ماشای همایندمیز .
 واندایه مخصوص ، مقدمه نهدن بو نام ایله بو زمین
 انتخاب ایدلدیکي ایضاح اولیور . حتی حکایات ایچون ایکی نوع
 تأثیرینه کوره - نه سونک لازم ایسه میدانه قویوره . بالکنز
 مقدمه اوقونسه آ کلاسیایور که عادل پک بیوک و پارلاق بر
 استعداد صاحبی در . شابه سوز سویلیور . لطیفه سز ،
 سودالر ، مختلر تصویر ایلیور . آقان کوز باشلری سلیبور ،
 نشانه اولدینقی قلبه - بر ماهیت اواق اوزده - حالیه اقا
 ایلیور . ادامه خاطررات اغورنده بتون حسابتی توصیفه ترک
 ایلیبور . زره بوقدری کافیدر . بر محرک انبک سوزلریده
 بوبله علویات تجلی ایدنجه آندن موقیبت ادیبینی هر حالده امید
 اچیلدیر . زبرا مغاخرملیه بوبله ساخت حقیقه تک مجموعته طلاق
 اولنور . بونکله برابر « واندایه نک انتخاب اولنسی زواللی
 قیزه یار اولیسان طالعنک قوه نآرده کی عکوس مؤلمه سیدر .
 فوطوغرافنده بوبله در : هر شیئی بردن سز و تصویر ایدر ؛ لکن

ایچنده حسن نظرله قریق اوله جق آخجی بر ایکسیدر .
 ننه کم « واندایه نامه ضیظ اولنان خاطر اتک بر قسمی پک
 خصوصی کی کورینور ؛ لکن سالرته می پرواز اولان خیالات
 شاعرانه اوله یاقینردن ابتدا ایدر ، مسکره بو کسلمکه
 باشلار . عادل پک ، سر کدشسته . ضایعات اوزرینه قیابوب
 جنازه آلابیه ، مزار جیلره آجیلان بر ماتمخانه صوک دفعه
 زیارت ایله مبابیه ایدلیکی برانخانه دن کیریشبور . حرزجان
 قیلیدن صاقالانان اولح خاطر اتی بونک بر کوزنده مخنوظ
 بولبور . خسته سی حقه کی مشاهداتی اورادن قتل ایلیور .
 تاریخار ایله ، عادتا عنیده بو حقیقی اعلان ایدیلور . حقیقت ایسه
 تغییر ایدیه می چکی ایچون تغییر فصل ویا رسه اولیه یازیلور .
 ایستره سچده یاییور ، مقابلی وار بوق خوشه کیدن تغییرات
 استعمال ایدیلور . اسلوب بعضاً دیکتیر ، سادگی ، علویت کسب
 ایدر . بر تصویرنده ایکی کون یاغوردن مسکره : « هنوز صبح
 قهوه آلتینسی اکل اتمام ایدی که نهرک کیندیکه قیارقده
 و تأثیر باران ایله وقدر اربین قاصور لری نیک خوشقولقاری ایله
 شدت ایچره ، بر فیضان استمدادی آتقده اولدینقی اخبار ایدین خدمتی
 سوزنی اتمام ایدمه مدن حولی بلجل الاستغانه فوج فوج طویبلانان
 قادین ، ارکک ، چوق چوقچ ، یوزلرجه کویلینک غریق
 هیجانی ، واولای افغانی کار کبر دازه ایچروسنده عظمتی
 تصویر ایدلر . راه تاز اخروری ، تأثیری آ کلاسیایور ، بر عوج

مخسری ایله قولاقلیریمیزی چیتلاندی . هان بالقونه فیولادق ،
 کولونی تسکین ایدمک براقی -وز -سویک ایله برابر تپه
 ایندیریلن حیوانلره راکب اولهرق عاجلا کورک ، قازمه
 وبالطه کی آلات مخصوصه ایله تسلیح ایملن کولیک اوکنه
 دوشه نرک نهره طوغری ایرواندک .. دبیور و بو مظهریشلره
 موفق اولان عادل بک بزه آئی ادب ایچون بیوک امیدلر ویریبیور .
 نوعی جان بک آز کوریلن تصاویر حقیقیه ندری ده شود : والیته
 یشه بر پادتی خروس زمزمه سی ! .. نه خوش بر آغیرده
 کیشیدور ! تک یارسوز ، اولان آناج قازده صیحه زن اولمقده ! ..
 هندینک بی زوم حدتاری ده بوزمان فنا کچور ! . . . بوسوزلر
 بر جفتلک اوکنک معجز بر تعریفیدر دینه بیسلر . فقط نه به
 برارکه بویه توصیفات بدیهه ایله منظره جه لطافتی ، هواچه
 چایدی آکلاخیلان کویلر ، مسیره لر خسته مزه ینه برقلده
 تأمین ایچبور . جیالک شطارت کسب ایتمسی لازم کلن بر زمانده
 یعنی مایسده وفات ایدیبور . لکن توبن بر موضوع اولهرق عادل
 بک اندی ده بین الاقران بر شهرت اولیه قر اندیریبور ..
 موضوعی دهها اعلا یوقسه آئی انتخاب ایملن ایقتی دهها
 بالا اولوب اولدیغی آکلاخلیق اوزره واندانک بر عددیغی
 ایملی ، دقتله او قومی : سوز نرزه برفرق و خلاق وارسه
 بزه بیادیر میلدیر ! .



سزائی بك اوكيتيك الك مستعد برشا كرديدر . بوراسی شرح ایدلم :

حقیقت ، بو وادیده تصریحی الزم ، بیلهنجك برشی وارسه اوده كال ، اکرم و حامد بکرك آثار حیحة ادبیه لری مطالعه سندن حاصل ایدیلن ذوقشناسی ایدیر .

افرادنی تمیز ایله ، امتحان ایله تزئید ایتکده بولان عالم ادبک ذوق مطالعه یی او اوج ادبک محصول عرفانه حصر ایسی ندن ایجاب ایدیبور ؟

واقعا مطبوعات عثمانیه مزك ادبیاته ، اخلاقه ، حکایاته ماند کالانی ؛ فونه ، صنایعه حاصل تقایسه متناق موقفاتی ، او آثارک نمونه اتخاذا ایدیلسندن آزاده در ؛ چونکه اقتدار و لیاقتندن بجز استفاده ایدمه مدیکمز خالده تک وتوک اثر لری اخلاف واحفاده یادکار ایلمن ویا یک چوق آثار کالیه وجوده کتیرن ارباب فضل وادبیز نادر دکلدز . بونلر میناشنده سمدالله باشارک احمد مدحت اقتدیارک ، شمس الدین سمامی بکرك ، سعید بکرك ، ابوالضیا توفیق وحید وهی بکرك اسم لری داتما حرمتله یاد وتذکاره مجبورز . علی الخصوص مدحت اقتدیله سامی بکرك خانکی بر خدش لری انکار ایدیبیلیرز ؟

اقوام عربک ، اوائله نسبتله ماضیه رجوع ایدن کالان علمیه وفتائل انسانی سنی ، مطبوعات عثمانیه مزده اظهار وابقایه جالبشان استاد معالیزاد ذهنی افندی حضرت لری کبی



« میزان » غزیه سنده تارشنی « مروت » غزیه سینه
نشر ایدیلن مقالات ادبیه [۱]

— ۱ —

ملکمزده ادبیات عثمانیه تک ترقی یه میلانی جناب وشناسی ، تک آوج طور بر اراق اولوب تراب رحمته قارشدینی کونلردن اعتبار ایدیلیر . محترم ادیبزک بو فضای عالمه جدا وداع ایدوب چکلمه سینه هوای ادبی تنفس ایتک اول کال بکه نصیب اولمشدر .

کال بک ، شهرت قلمیه سندن زیاده شوکت وجدانیه وحسیات عثمانیه سینه مشهور بولندیلندن اکرم ، حامد بک لری تشویق ایله میدان چیقارمش بولونکی ادبک انکار ایدیلیر لری « تعلیم » ایچون بر مکتب ادب تأسیس ایلمشدر .

[۱] ده نشر ایدیلن بورساته ادبیه تک نسخ مطبوعه می قالدنی آکادشیلهدوق بوکا علاوه نصیرله نسیایندن فور تارلسی آرزو ایلدی .

بویاده کی خلوص بینه اعتمادمن درکار ایسهده کمال ایله اکرم
بکلرک ماهیت ادبیه حاضر لری بکلرک او بانه بشاره افتخار آیدینی مناسب
کوره مینکیزدن بوجه زیر مطالعاتک سرد ویسانه مجبوریت
حاصل ایلدی .

۵۰
۵۰
— ۲ —

ادبیاتک درجه الزستی اثبات ایچون مطالعات عاجزانه می
بعض رسائیده بوندیرمقله برار اوقسم جلیلاک آرزو اولدیغی
مرتبیه تر قیسنه خدمتندن ده خالی اولمقده میز . بویکا سبب شو
مطالعهده : « وطنه قاشی بوزجم ندر دیه صورمه ، وطنکی
سو ، که اوکر نه سین ! »

بن بوخالصت فکره ، بوصیمیت حسه اودرجه مقنون
اولشم که مال حکمت دئاری فکر ایلدیکجه محسوسات قایبه می
آرده صروده ضبط وتصویر ایتمک سوداسنه دوشوروم . بنی
معدور کورنلر بوله جقدر ...

اوت ، « اصول تنقید ، کی ادبیات صحیحجه عابد
خصائص ادبیه و محاسن لسانیه بی ملنزلک بر قسم خلقنه تقدیراً
تسلیم ایدیرن ، غریبک حکمت ادبیه و معرفت مدنیسنه میلانی
اظهار ایلمن بر قاج ایدیزدر .

میزان غزلیه می ، هریر خدمتی مافرتزجه بر فکر تجسد

الترک دخی عوافت مجله نخریرانه لریسنه احتیاجز درکاردر .
فقط بویکون تاریخ ادبیاتزدن انظار اینهجه جاربهجق برمزیت
معنویه ناک دأره شمولنده داخل بولان اوانوج ادبیک ناملریدرکه
معارف ادبیه مزدن نه وقت بحث ایدلک لازم کلسنه انلری
ما با اقتداء طایبق بزجه شرافت ادبیه حکمنه کیرمشددر .
بواعتبار ایله « میزان ، غزلیه سنک - کمال ایله اکرم
بکلرک ماهیت ادبیه لری تعیین هوس وغیرنه دوشور سوبلیدیکی
شو بر قاج سوزینه دقت ایدلم :

« اعتراضک ماهیت و اهمیت باقیوب یا کسز تعرض و تعرض
فعلنده ذوق کورن بعض اباب قلمک استهزالدن تشبیه نزلک
قورتیه جندن امین اولسندق ، ایکسنکده آتاری تقدیر
و توصیف ایچون دیر ایدلکه : « کال بک اقدیرتک آتاری
افکار ادبیه عتاییه ایچون اتباهی بر ذیلی مقلمنه کیمش ،
اکرم بکلرک آتاری ایسه اوانوب حرکت کیش اولان افکار
ادبیه ایچون استاد عصای کسلمشددر . ذیلک خدمتی قدر
بیولک اولسه بینه موقدر . محدوددر ، فقط عصای استاد
هر وقت لزوم وارددر »

تنقید ، اعصار سالنه بی محایف استقباله ، ادوار متسدن
صحیفه ادبیه درج ایلم . فضیلت ادبیه ، تنقیده دوام ایله
حاصل ایدیلر . فکرنی تاملیه تصدیق ایلدیکنی سونلرنده
بولندیردیغی محاکات ادبیه ایله انباهه موافق اولان « میزان » ک

و آتباهی موجب اولش ذواتک، حیات معنویه و مسالت ادیبانری
تعمین ایچون برفاچ سنوی، اوکونا آثارک مالمهسنه و قف
ایلدیکیندن طرولانی ندرجه شایان تبریک ایسه اولیه سخا کایک
تیجیهسیسه ده او مرتبه باعث اسقندر. بوندن ماعدا بر اثری
تفقید ایتک، منقدک، مؤلف حقیقه بر فکر تام حاصل ایلدیکنه
و مؤلف اوسرجه کاله قدیمزن اعتلا اولوق ایچون نصل چالشمیش،
هانکی آثاری اوقومش، معاصر کی یلردن عبارت بولنش
اولدیتنه و قوفی وارد. دینلمز.

ایشته «میزان» غزمتسناک افکار ادبیه مخصوصه سی بوققله
نظردن سخا کجه ایتک ایسترز.

دها اول شوراسنی عرض ایدهم که حقیقته والذیاده طبیعه
موافق بعض اثرلرک وجوده کلسی قوما و پیر و انسناک آثارری
نظر رغبتدن دوشوردریکنی لایخ اولهمن. او اثرلر اسلامیزک
اوصاف سارّه جلیله سی کی الی الابد نقش کبر حافظه حرمتمز
اولوب قاله جقدر.

نه شبه، اسلاف بدر احقاد اولاد در حکمتی بر کره چک
اولسون دوشومونک لازم کله، آکلایشیلور که اسلافک بزی دوشونوب
براقدیننی آثاره مقابل اخلافک دخی احقاد ایچون اونسیبده
آثار وجوده کتیریمی اقتضا ایدر.

بنه علیه بزه غبطه رسان بر طرز بیان اراهنه، ایجادینه
ما کامف ورشید باشالره شناسیلردن صکره - حمت ایلدیکنی

مسلم بولان کال بکک عکس صدا کی زواله، قایه اوعرا به جق
بر مرتزی نهدن عبارتدر؛ و کال بکک آتاری میاندنه - بعض
جهتلر استنا ایلدلکدن صکره - شایان تنقید کوریلیر، بر
اثری دها واریمیدر؛ یوقیدر؛ سؤاللری «میزان» ک مذکور
سخا کات ادیبسنندن استخراج ایده یوروز. آکلامق ایچون
بو یجخی آجقدق.

کاله ترجیحی التزام اولان اکرم بکک شاعر اولقدن زیاده
مکمل بر منتقد اولدیتنه اولیه توصیه لره اعتقاد ایتک جاژ
اولدیتنی ینه کال بک افیسیدینک «مه بریزون» [۱] حقیقه ده
درس اوقودرجه سنه یازنی مطالعات ادیبیه ایله اثبات ایده ییلیرز،
حتی کال بک «واویلا» کی لسانمزده بوکون انفس آثاردن
عند اولان بدایمی کال تصورندن اقتباس ایلدیکنی صره ده اکرم
بک «نغمه سحر» نامنه کی مجموعه غزایاتی تنظیم و ترتیب
ایتکله مشغول ایدی.

مشهور (سن بوی) ک تعبیری وجهه بر منقد و بشقه سنک
کورهدمدیکنی کورندر. نظر تمیز و تدقیق ایله کوریله چک
شیلر طبیعی اصحاب نالینک اقتدارری تمیندن عبارتدر. اخلاقه،
افکاره حتی طرز ادبیه مغایر کورینه چک قاضی کال ایتکله
برابر میدانه چقارمیلیر. واقعا «میزان» غزته سی کال بکک
ساستره بنده اخلاق اسلامیه مزه مغایر قطعی تمینه چالشمش
[۱] اکرم بکک بر اثر متوجیدر.

و عتبار لایزالک خصال کریمه جوان مردان لورینه حیران اولمغی
دخی دنیاه بر فرد ایچون قابل اولدینغی حقیقه اثبات ایلیندر.

نه وارکه « میزان » غزنیسی اصول نقید سایه سنده بر درجه
حائر اهمیت اوله بیلوردی . فقط : « ... اکرم بک اقدینک
آناری کفنه میزان ایه سنجیده اولنورسه حسیات قلبیه اعتباریه
بک بوکسک کورینش آثار کالیهنک آنارا کریمه به قائل اولدینغی
تسین ایدره حکمتی ویرمدن اول هر ایکی طرفک آناری اوقویوب
دوشوندکن صکره محسوساتنه تمییز ایلیدی . چونکه بو
الثقات ایه اکرم بک معبر اولسی کی ، بر خطای ایدین قورتلغ
میزاچه . بر موفقیت صره سینه کوردی . حال بوکه کال بکک
ادبا حائر اولدینغی مزیت ادبیه - بوکون افکار وحسیات مزیری
تصوره کافی بوتانان - لسانتزه نانددرکه دکل اکرمی کاله
ترجیح حتی کال بکک خاطر دن چقه جق اولیه برکائی تصور
ایتمک بیله خوش کوریله میه چک مسامحات ادبیه دندره .

مسامحه ادبیه نیک اکثر عجزه ایچون بر کریرکاه اولدینغی
بر طرف ، کال بکک شهرتی اونوندرزه جق آنارک مطالعهمسی
زیه نصیب اولیه جق مباحات ملیه دندره .

قادی که احیای لسانه مصروف بوتلش بر خشمغی حرمت
قالبیه قابل ایدر ماملک ، بلاغته لسانه سکوت مطالی اختیار
ایندیرن صولق نفسی بکله که منو ققدر . بو جهنندن محاکمه ایدیه چک

اولان مباحثک هر قطعه سنده کال بکک اقتدار ایسی بشقه زمانلر
ایچون دخی تسام و تقدیری حفظ ایله بکی ظاهر اولور .

کال بکک موقع ادبیه اودرجه تعرض اولدینغی حالده اکرم
بکک موفقیتی بکک اشکاردر . حتی اکرم بکک بیوک بر نصیاتی
وارددر . شوق قدرکه بو نصیلت کال بکک شهرت قلبیه و موقع
ادبیه سی منسی بولند بیره جق قدر معتبر دکلددر . مانام که دوام
اولدینغی اوجهتی ده شرح ایلم .

فرانسهدده اولدینغی کبی ملک زده دخی اوج ادبیک ماهیت
ادبیه لری نیک تعیینی آرزو ایلمکده ددر . بولدن آئی مقدم
« فیغادو » کبی « نان » کبی بعض غزنیله بر قراج فرانسز ادبیک
مطالعات ادبیه و محاکات جدیدله مالامال بولینوردی . بری :
ویشتور هوغو ، برداهیدز ، انک موقع ادبی تعیینه چالیشتی
واقعا بر شرف قدر . فقط بوکا اصابت ایدمه سندن شاعرک روحی
کبی عموماً فرانسه دخی معبر اوله ققدر . و بر دیکری :
« زه لازم اولان هوغویه [۱] ، لامارتنه ، موسیه
منجیرانه بر شش ایوب قالمق دکل ، بلکه آنارک هر بری عین
هیچکک بر قاعده سنده بولند بر مقدر . برده تصور ایلمکک
« له ژاندد : سیکل » [۲] ؛ « نوز و دام دو یازی » ؛ « قونتا بلاسیون »
« هارمونی » ، « زوسان » اسلریله معنون اولان بدایمک ویا

[۱] هاروجی ده وفات ایتمدر .

[۲] ویشتور هوغو نیک اشهر آثارینددر .

دها کوزل اثر لریبک فوقیده، اومقام بولنه جقدر . شواهی
جبالک برسیاقده بولنامسی آنلر حقیقهده سزاوار تطبیقده
مطالعاتی در میان ایتیمدر .

شور قاج سوزی بیاندن مقصد ، هرغونی کال ایله مقایسه
ایتمک دکل بلکه بر ملت آراسته یقین دهات افکاری بکدی بکریه
قیاس ایتمکیمز حالده حقیقتک یبه تظاهر ایله بکدی بیله بر مکدر .

* * *

— ۲ —

فقیر ، بر تاریخ ادبیات یازانک مسوداتی اوقوسم کال ،
اکرم وحامد بک اقدیلره دار شومطالعاتک علاوه ایلمسی
تمیده بولوردم:

« کال بک ، لسانک شمدیکی طرز بیانته ال ریاده خدمت
ایدلرک برنجیسیدر ، فقط بو خدمتی نه دن عبارت بولمش
ایسه ال اول انی آکلایم :

کال بک آناری دقتله اوقوندیغی زمان مؤلفنه بر قیاب
حرمت ایلمسی قابل اولممن . نظر بر او تماشایه بردن متنون
اولور . هر اوقویان ، ساحبندن زیاده حیران اولوب قالیر .

کال بک آنارنده علی الاطلاق اولبه اصیل حساسله ،
اودرجه عظمتی فکرله تصادف ایله بیکره میزاد بیلان ذوق .

وحدانی هیچ بر طرفنده بر قصور بولماز . بری برندن اعلا
دیوب عمومی ذوق قلبیه موافق بولور . بونکله برابر دینه
بیبار که کال بک آنار قلمیه سی ، قواعد لسانییه تطبیقاً یازیلوب
بعض تقایمه میدان ویرالیمیدی .

بر اثر کوزل لکی انسانی تحیره سوق ایتمهده تفکر دن
محروم ایدر . فقط کال بک آنار ادبیه سی بویه تقیسه لره
نیزل ایدر فکری ده خاطره کتیرمن . چونکه کال بک ، بر
لسانک نقاسنی ، ترقیسنی تأمینه ال بیوک واسطه اولان قواعد
ادبیه تک اهمیت ولزومتی تقدیر ایدرک :

« ادبیاتمنز ملت ، دلنر انسان قییلنددره ، دیه سرد
ایلیکی مطالعه استادانه لره بلا قصور یازی یازه ییه چکنی -
ایبات ایتمدر . یالکنر « مطبوع الاندام » وه ازهار بهاریده .
کبی سهوا و یا اختیاری اهلوق قبول اولدنی غلطانی -
ادیاتک درجه اهمیت تقدیر ایروب او یولده توسیع معلومات
ایتمک ایستمدیکی اخطار ایدر .

دقت ایله ایلمیره کال بک « مبریزون » حقیقه کی مطالعاتی
ایله « تحریب » و « تعقیب » لری آراستهده بیوک بر فرق کوریلیر .
بر فرق ، لسانک آنارک ولطافت کی غوامضنه اولان
وقوفی قدر ادباً سائر مزایاینه بیکانه بولنمندن عبارتدر .

ایشته کال بک آناری نمونه امتشال عد ایلمک هر حالده
شایاندر ، دیدکدن حکزه خدمتک انزیاوه لسانه عائد اولدنی

تنقید آثاره نمونه انتخاب اول نقد برید . کتابك بعض جهتلى حقیقه منقدانه یازش ، ذوقشنا سانه دوشونش . باقى و او طور مق « قالمق » كى اى كه ايجون لزونشدن فضله مطالعاته حصر ايدلشد . بر لسلك لوزم اسايسته عائد او اخبارات مکتبته ايفا اولنور . بر شفقك ، الفاظه ، اساييه دائر بيان مطالعه ائسى واقعا لزم ايسده او مطالعات دخی بدرجه افكار ادبیه تعلق ايتلدر ؛ چوشكه صرف لسانه عائد اولورسه لسانك او قدر كوچك بر نقطه منده دقت نظريهسى بولنيانك آتارى بر دفته اديانن معدود اوله من . زده قالدی كاشمار نوه سانهسى... بونكه برابر « قدر الحان » يسه كوزلدر . حتى بين الادبا او قدر مخا كاني حاوى بر كتاب يازانده خاطره كليلور . فقط بوندن املز اوتراك فوق العاده كوزل اولدينى دكل بلكه اكرم بكك او ازون دها معتبر بر تنقيد مجموعهسى وجوده كتيره جه جگنى ادنا ايتكدر . برده بالاده مندرج تريفلردن اكرم بكك شاعر اولقندن زياده منقد اولدينى آكلانلمبور . بر دفته شاعرلكك نه كى اوصاف و مزايادن عبارت بولدينى كوزجه تعين ايدلشد . منقد شاعر ، شاعر منقد كوستلش . بناء عليه اكرم بكك نه شاعر وه منقد اولدينى لاقيه . تسليم اولتاشلدر . چونكه شاعرلكك « آز چوق معلومات

بيان ايدم بيلور . بناء عليه لسلكك نه درجه قدر توسيعاً وضوح وانظامه محتاج اولدينى تعين ايله برابر اسباب مترقيانهسى احضار ايتك موقفته اكرم بك افسدى مظهر اولشدر . اكرم بكك ، لسلكك قواعد ادبیهسى تهيد و تشيبت خصوصنده وجوده كتيردىكى « تعليم » بو عصر ك نمونه كالان عد ايدلكه احرادر . « تعليم ادبيات » لك هيت مجموعهسى اعتباريله مزيت و قيسى تسليم اولنوب شمدى به قدر اولاد وطنزدن ادبى ايكى سطر يازى يازمق سعادتنه مظهريله برابر افراديشك تزايد ايتكده اولدينى مع المنونيه كورلشدر . بوراسى ميزان دخی آكلامش و نيلدر كه منقد ايله شاعر بيتنده كى فرقى تعين ايله برابر شوسوزلى سويلبور : « منقد اولق ايجون ، شاعر اولقندن زياده صفتل لازمدر چونكه - شاعر اولق ايجون لازم كان . داد خدا آز چوق معلومات متنوعدن بشقه - منقد ، ايجون حسن طبيعت ، تراكت معامله) ، منات قلب ، اعتدال افكار ، مشاغل كتيره تحمل ، وسعت معلومات ، ميل حقيقت و حقايت ايسر . اكرم بك بونلك قضاندن شكيت ايدم من . زيرا « تعليم ادبيات » ايله « قدر الحان » ميدلدهدر . « فى الحقيقه « تعليم » بوكونا مداخه سزادر . فقط « الحان »

متنوع‌دون عبارت اولدیغی شریه طورسون، شاعر اولق ایچون
(داد خدا) دخی کافی دکادر .

تسکر ایتدیگمز جهت « کال بک آتاریسک حکمی
محدود، سوزسک « موفقیات ادبیمز اعتبارله کال بک
اقدینک قیمت ذاتیمی هرر رقابتک فوئدمدر، سورسه
تجویل بیورلسیدر .

تألف ایتدیگمز جهنده شوسوزدر : « کال بک اقدی
دائما علویاتدن بحث ایدر فکرنده کی شدت کندوسی ایجاته
سوق ایدر، اوکلرده ایجاد قوسی قانیدی - کال بک کی
داهیار موارنلری غایب ایدرلر . »

بو ابکی حکمی وجوده کتیرمک ایچون « میزان » طرفندن
برخیل « انتباه زین، لری چالندی . « مسارف اوقوسنک
ایجه طالش بوزان عالم ادبیات، بو کوروتیدین اویاندی ...
آکلاشیله بیورکه علویاتدن بحث ایتکه کندیسنده مایوق.
الهیال بر قدرت تصور اولسان کال بک - فکرلرده حکمی
محدود اوله حق - هانکی بر اثری وارد؛ حسابات اصیلانه
وتجیرات فوق‌العاده، نوکنمز بر خزینه اولان آثار کال حقدنه
اویله بر زعمه دوشسک « تعلیم دهه بعض مباحثه مثال کتیرلدیکی
ایچون الد اول کرم بک مؤاخذه اولنسی لازم کایر .

حال بو که یحیی بو نقطه ایدن محاکمه ایچور « بیساده

طابوزلری، « سواری آلایری » تسکینه ادباً افتقاری
اولانلره بزیاکنر برتاسغله اکتفا ایدر .

کال بک کندینه مخصوص اولان طرز وتصویرنه، شدت
انکارینه کتیجه چوق سوزه حاجت یوق . او جهنده کال بک
نظیر بر کیمسه کوروله من . فقط عمومیتله ادبیاته خدمت ایتک
اویله تنظیر وتقلیدی غیر قابل اثر یاز مقصیده؛ سؤالی وارد
اولسه بیاه جوابه تنزل ایدلر .

چونکه کال بک ماهیت ادبیه سی مکتب چوقلرینسک
« تاریخ بر فن چیلدرکه ... » مقدمه سی تعقیب ایدر قدرت
قلبه، مزیت فکریه اظهار ایدمه مایله نسل تعین ایدمه بیورکه
اکرم بک، حامد بک کی اعظم ادبیمز او عجزی حسن ایتدیکن
حالا قارغ اولمه دیلر .

اولجهده بیان ایدشدی یا؛ کال بک ادباً حائر اولدیغی
موقع اویله ... یزردن رینیدر . حتی کال بک، جزیمینسک
رومانجیاق نقطه نظرندن، « تعقیب » و « تحریب » لرک دقایق
ادبیه جهندن اوقدر بر مزینلری یوق ایکن کال بکی بیه بنقه
بر جهندن نظر حرمته آلق ایجاب ایدر .

بو کونکی مقاله مزله بیجه نهایت ویرمک اماندیز .
ادباً انصافی اولانلر آکلاشمددر که بزه « میزان » کی
کالی اکرم بک، اکرمی کال ترجیح ویا تقسیم ایتک داعیه سنده
بو نیتوب هر برینک حائر اولدیغی مزیت ادبیه تیغینه چالشدیق.

حقى بجهت شعور نظر ، نصف افكار ايله ايندا اولونيش اولسيدي حامد بکه دائرة بر قاج سوز سوييله جکدک . آثار حامد - که افکاره تعلق ايتک اعتباريله - کالات مليه مزک ال قيمتداريدر ... کال واکرم بکلرک دائرة مزيتلری قيمت نيه نقطه نظرندن - تحديد ايدليني حاليه حامد بکی هانکی موقع ايديه بولنديرق اقتضا ايدر ؛ بوکا « ميزان » جواب ويره جکدر دکي ؛ ...

ماجي افسيدن ده بحث ايديه جکدم ، آثار ناجي - که استقامت افکار وسلامت افاده اعتباری ايله - آز چوق بر انقلاب ادبه مدار اولمشيدر . ناجي ائدينيک بويايه درکار اولان حقى ادبی ائنگارمی ايتلير ؛ بن اوليه آکلاد که ادبيات ايجون بر قاج عصرده نامين ايديلير - بر استقبال نصور اولماملير . بر قومک اديساني او قوم آراينده تشه جک احباب اقتدارک همتي ايله ترقی ايدر . بو همت ايله چوق زمانه محتاج دکلدر . معرفت ، ادييات جداً خدمت ايتک ، وجوده آثار صحیحه کتيرمکدر . بوگون معارف اديسه مزه خدمت آرزوسيله تزويد آتاره ، تشوير ائنگاره جايشر ناي زاده ناظم بک [۱۸] ابن الرشاد فرخ بک ، عشاقی زاده خالد ضيا بک ، سلاينکلی فضلی نجيب بک کي کينچلر من وارد که هر حاله برکون عالم مطلوب عاتزلک مابا الاقتضای عد اولنه جکلدر .

[۱۷] واجيفا ! بوگون ، آرايندن ناظم فرخ اکسيلو کيتيدي ...

« ميزان » ، قارشى برسوزمن دها قالدی . اوده « اصول تشيد » نامی آتنده ياد اولان خدمتلری ، نظر لره مشکور عد ايتدیره جک بر مستهده تعميمه جايشميلری رجا ايتمکدر . آثار انتقاديته نك بزه لرومی اولديغی ائنگار ايدلردن دکلدر . حقى عاجز بر نيذی اولغا ميهاي بولنديغ - اکرم بکک اوليواده تزويد آتاره صرف غيرت ايتمکدری ايجون « ميزان » طرفندن اظهار اولان تاراته اشترك ايدرم . فقط اکرم بکک تشيديه متعلق اثر يازماملردن عزم وشايمزه کلال ملال کتيرمک - عاتلایق شانته شايسته کوريلير حالردن دکلدر . بز ، جالشه حق آتدرده غيرته کچرمی ؟ کليمه ليله شمدينلک - قدرمن چه - سهي وغيرت ايلوب نواقصی ا کاله ، وطنزی تجليل وعدينه جالشميلر زيرا نيوراش که :

• سيدالقوم خادهم ،

آرتق دوشونسونلر !

زيم مطالعه من بوراده ختام بولدی . ايجاب ايدره دها بر ايکی سوز سوييله بيليرز .

درسه دوت : ۵ مارت ۱۳۰۴



نمونهٔ شجاعت

تاریخ ملته بر حقیقت علاوه ایلک فکر خاصانه-نه معلوب
اولان تبعه‌دلی زاده کامل بک ، برعنائی دلاوری‌نک شجاعتی
برملت محترمه‌نک شوکت حقیقیه‌سی نظاماً تصویره چالش‌مش ،
یونام ایله یاد اولان منظومه تاریخی‌تی وجوده کتیرمشدور .
هدیهٔ ادبیانه‌ن‌ن‌دن نمون اوله‌رق ویر حسن شکران ایله
کتابی دفتهٔ نظر مطالعه‌یه آله‌رق بوراده بیان تشکره مجبور
اولیق .

سلاطین غنایه میانه‌ده (ابوالفتح) نامنه استحقاق کسب
ایش سلطان محمد ثانی که - تواریخ عمومیّه ملله فطانت
و ذکاوتی ، سیاست خارقه نامی بحق قدرایش فایده‌ی
الاستیادور - وسعتده جهانلر سر ایدیرن حیات معویه‌سینک
برقسی بوحکایه نظمیده کوستلشدور .

فقط بز شمدی او قن‌دار مجسمک ، اوشهریار معضک
خبر لئی نقش کبیر عظمت اولان بومنظومه شرایی ، اوقوم‌قاه
برابر- فاتح حضرت‌ن‌دن اقدم-سلاف عظامنه - بریویه حرمت
ادبیاتی ایقابه جاییشان کنج ادجیری طایه‌م .

کامل بک ، مقدمهٔ کتابنده اثرینک بر « مقدمهٔ تشوق ،
اولوب اولیه‌جفتی سؤال ایدیور... بوسؤاللرینه جواب ویرم:
اکره بکک آراه صره‌ده اولاد فکر-یه‌سینه‌مض مطالعات

ادبیه‌ده بولیدنی و بو صورت‌قده بک جدی فکرلر ، مطامهلر
بیان ایدیلکی آثار صحیحه ایله توغل ایدلره .ملولدر . اکرم
بک «فقی»یه داتر اولان بر مطالعه‌سنده شویله دیشدی ساینم:
« بزده اسلاف شعرانک مبدایحسدن ویا همیولرلردن عبارت
قالان آثار شعرلرینک بر قسمنی سلاطین غنایه‌نک غلیبات
ومظفریاتی تصویره حصر ایدلش اولیدی سائر ملل مترقیه
صره‌سنده ادباً ترقی ایدوب بر .وقع حرمت قرانه‌جزیره شبهه
یوقدی . اسف‌که‌غایله مباح اولقدن ذوق‌المشردور ؟ ... »
فی‌الحقیقه بوجهت ، بزده نظر دفتهٔ آلتوب تزئید آثارده
سعی اولتیق ایستلسه‌العضمتی موضوعلره ، الذ کوزل زمیناره ،
لسانز عرض افتقاری ایدر ؟ سلیم اولاری ، ثانیلرین ،
ثالثلرین بر طرف ، وزرادن ، اعظم امیرادن بر خیرالدین ،
بر صقوالی کوز اوکنه کتیرلسون : مستعار بر حیاتک نه‌ایته
قدر - تفهینده بقا دینه‌جک خدمت‌لرینه مقابله - هانکی
ادجیز ، شاعرینز طرفدن لسان یاده آئیندور ؟ داهی ، فدائی
ایسه اصل بونلره اطلاق اولورکه - متبوعانک امرینه تبعیته
برکیده بولسه مامر بر یونان اولتی ، الهه قاهی آلمه مشهور
برسیاسی کسلیمک ، بانه بر قنچ طاقسه عسکره قومادا ایتک
کچی فانی بر عمر لک اکتسابه غیر کافی بولسیدنی مزینلری حائر
ایدیلر ...

بونلر برر محمد انصاریه ، بر فضائل مستانبیه‌دن معدوددر

ارباب قلم و اصحاب قوه مصوره من طرفه شدن بو جهته ره بچون عطف نظر اهميت اولونامشدر ؟

اوروياده الی عادی ذواتک تراجم احوالی مکرراً يازيلوب خفلك انظار استفادمنه عرض ايديلبور . سکنزنجی شارل کچی - مدت حياتی خیالان اینجندمه کیرمیش بر دیوانه‌نک - ایتالیایه قدر بر سیاحتک متعدد قللمار طرفندن - تصویر ایدیلکی کوریلبور .

حل بوکوزم ویاهندن وایتالیدن ، هندستاندن مانعدا آسریقایه بیله کیتیمک خیالزندن کچمشدر ...

کامل بکک سؤالنه بو مثاللر برز جوایدر . اثرلرینک « مقدمه تشویق » اوله یسه کجکی شمدیدن تبشیر ایدرز . فقط فاتح حضرتلرینک یشادینی ، زمان وقایعندن آلسان موضوع لایقیایه عرض ایدیله مددی .

(اولو باتلی حسن) ندیمه شهر تشمار اولان قهرمانک شجاعتی یعنی سلاح ارقداشلرینه وسیله امتثال اولان غیرتی (نمونه) آنخاذا ایدیلکی حاده اون آلی صحیفه دن یالکز اون بر یتیک حمیت و طیبه سیله غلبه کان و باخصوص شجاعتی نمونه آنخاذا اولسان (حسن) . حضرت ایدلسی رولای حق دکلدیر صابیم .

حتی جناب فاتحک تاریخ ولادت و جلوس ایله برابر وفاتی

قید ایدلس اولسه بیدی سلطان محمد ثانی حضرتلرینک ال کوزل برتاریخچه حیاتی ، بوکتاب عد اولنوردی .

بوتکله برابر ، بن ، بوکتابی اوقومفته اوله آ کلامه که اسلافک همت و جلالتنه تماق ایدن - سوزلر ، ماضیدن بریوکالکی خاله ارجاع ایدیلبور ، ارکانی زمان ایله طاغادش برهیشی وجد و غیرت وانخاده کتیریبور :

« ویردیلر ملکه سوسو زینت .

ایدیلر ملکی سرتسر قدرت ؛

ایندی برشه مهیب صفات ،

یستر راحت ایچره ترک حیات ؛

کیم ایدرسه بو حال استبعاد

اکا تاریخی ایلرم انشهاد ؛

صاچدیلر جوهر حمیت هب ،

اولدیار اعتلای نامه سبب ،

اونه رتبه ، علو همتدر !

اونه رتبه سمو غیرتدر !

کامل بکی بو همت ایدیلریندن طولانی خاصه تبریک ایدرک نظر و قاری یالکز شو بر نقطه یه جلب ایدرز :

« کیم طور فارسی بر جهانگیره ؟

کیم جیقار نقض حکم تقدیره »

بوراده بر جهانگیرک سبط و مکتبی ، حکمت حکم
تقدیره مساوی طو شدیدر . بر جهانگیردن بخت ایدرکن
مقدراته انتقال اتمامیدر . چونکه او « حکم تقدیره » ، یوز
بیکلله همجنسی مقهور ایاین جهانگیرکرده مغلوبدر ...
واقعا بوکونا ملاحظت ، کامل کی برغیرتور ادبک مساعی
جدیهسه اصلا فتور وخال کبیرمز . او ، سینک نه مقدس
برنجره وره چکنی آکلادینی ایچون بزّه قارشی دیورکه :

« سنی و غیرتله آدم آدم اولور
فیض همته عالم عالم اولور .
طوغریاتی ، غیرت وشجاعت هب ،
اولبور انجلائی نامه سبب .
سعی : بر مخبر سلا متدر ؛
استقامت : بیوک فضیلتدر ؛
بونلر ایلرسه اجتاج اگر
هیبی بر ماته اولور رهبر .

تعلیم ادبیات

نامی بودر ، فقط استقباله قارشی مخاطب مزینتی حائر
اولوق اعتبارله ماتک تاریخی دیکدر .

بر هیئتک کلات انسانیسی آثار ادبیه سندن ، اک کوزل
سوزلرک دخی حسیات قلبیه تعلق ایدنلرندن عبارت اولدینتی
ایبات ایچون بو کتاب وجوده کیشدر .

بو کتابک عظمت موضوعی — معنویتیه صنفجات اشیاده کی
محاسنی احاطه ایاین — (ادب) کهستی شاملدر . چونکه مزینات
بشهره اک برنجیسی ادب و دنیاده اک کوزل برشی پناه ایددر .
فی الحقیقه ادبیاتک معنای صحیحی بوجهتدرده تحریر ایدله چک
اولورسه آنک بر فن جلیل اولدینتیه شهبه ایدبامز . فقط
اولوت عرفان و ادب دارهسنه داخل اوله پناه چک آثار ادبیه .
اشیاده کوزالکک کنجینه خیال و ذوقده برافه جفی محسوساته
منحصر اولدیرکه بر نظر ادبیتناس ، جهان کائناتی مصورات
حیات حائده کوره بیلسون .

واقعا هرصفت برحسه ، دها طوغریایی برعضوک معاوت
تایهسنه مقننر بولدینتی ایچون « جهان کائناتک مصورات
حیات » حائده یاد اولنمامسی لازم کبیر رسم کی ،
موسیقی کی ضمایع نیده دن معدود اولسان بویاکی صنفندن
برینک نظره ، دیکرینک سسمه محتاج اولدقاری درکار آکرن
هرایکیسی دخی قوه مصوره خیالیه ایله رولک جذبهدار صفای

ادب اولسنه خادمدر .
ذاتاً نور نظره پارایه چق تمایل کائناتی ، حسیات
طبیعیه مزله تقدیر ایدر چک اولورسه حق عالمده محاسن و بدایع

نصل نهایت یوزور؛ شعرده حاصلی هرآهده اولورسه اولسون کوزالکی بوبله طایبیدرکه انکار شاعرانه ویلایجاد بدایع حقیقده بر فکر تام حاصل ایتش اولالم .

روح ، انکار علویه موجدیدر : فقط محاسن بشریه معنائی اولیوبده بر صحرا چیچکی تصویر ایدیله چک اولسه بیله او لوحه طبیعت حسیات قبیله نیک سایه سی اولسی اقتضا ایدر . او حالده اوسنوحانه ، شعر اطلاق اولنور . شعر ایسه بیایر زک بر کوزالکی تبلیغ ایچون تصویر ، لسان فکری حسه تابع بولنیدر مقدر .

مکمزده ادبا بر دوره ترقی ده «تعلیم ادبیات» تاریخ انتشاردن اعتبار ایدیله چی ایچون کیده قالانله عائد اوله رقی - یومعآله مزده برسوز یوقدر . آنلر وارسون ادبیاتی خشخاش ، شمری ده جائزه بیلسونلر .

عاجز محرز لرندن بولنیدیم شوکچک غزته نیک [۱] بکرمی طقورنجی نسخه مننده بلاغت منتسبلرندن بر ذات نامنه بر مقاله نشر اولنمندی .

اودات ، ورقه مد کورده سننده طایبلردن اشیکا ایله تعلیم ادبیاتک فیلت موضوعه سنندن - فضله صائلی موافق انصاف اوله میجه چی و بربوزدن هوسکاران ترقیک استفاده لری محدود قاله چیی اشراب ایلشدن .

[۱] مهربوت غزته سیدر .

«تعلیم ادبیات» ی مؤلف عالیقدرله برابر اوقومقی شرفیه احراز ایدنلردن بولنیدینر ایچون «تعلیم» ده دائر مطالعات صحیحجهده بولنقی حقی ، اکرم بکن تیداننه محول اولمسه بیله مؤلف «تعلیم ...» کیشنه حقی فضیلتی ، رجحان ادیبسی انکار ایتمک طیبیدر .

حقی شمدی به قدر ایدیان مباحثات ادبیه نیدجه سنندن «تعلیم» ده مهادل مطبوعات عنایته ده هنوز برکتب وجوده کتیرله نامش و چونکه بعضیلریمز زندهه ادبیاتک موضوع لهی لایقوله نمین ایتمش اولدیندن یازدقلری اثری ، تعلیمک ده تقلیدی درجه مننه بیله گامشدن . بز بورالری «ادبیات عنایته» [۱] نیک بز قاج نسخه منی ده بکلویده یازه چیمنز مقلانده برر بر اثبات ایتک امانده یز .

حقی ده منقح ده مختصر ، دها مفید چیمنسی حتمل اولان تعلیم ادبیاتک ایتنجی طبعی او کوزله تصادف ایتش اولورسه ایده چکمز موازنه ایله هانکی طرفک ادبیاته خدمت ایدوب ایتدیکی حقیقده قارین کرآمزه بلکه برحق ادب اظهار ایتکله ده منقخر اولورز .

[۱] سرحوم حاجی ابراهیم اقدیک انیدر .



قدیمدر ، ذاتاً -و احل شرقیه خاکی نظراً بر جوص استعداد ابله مفلوردر . نه وقت ذکاوته مثال آراهجق اولور ایسه نظر امانه آلهجق نمناء ذکا ، سکان شرقیه . حاصلی بوکون ادبیات واخلاقیه او درجه بر انقلاب کلی وارد که ماضی ابله ظمناً قابل قیاس ونسبت نکادر . شوه وارکه بزوح شرقی بر نخم ضیائی نعبینه بحق سزا اولان (ندیم) (شیخ غالب) (فضولی) (روحی) کئی نوادر روزگاری ترقیات ادبیه مایه من حد کاله وزهجق اولسه دخی استخفافدن انسانک قلمی ، لسانی طویلبه . بزه بو مقایساتی اجرا ایتدیرن . اروح شعر اسمانه نهنک هان بر نغمه کی حظوار شادور حایلرینه مهبط اولان کنج بر ایتیزک بک مل بر شاعریمیزک اثر دلپذیر لیدر . واقعا کنیدیری سلک نظمه هوز هوس ایتدم .]

نواضحی ابله آتنا کورنیدر لر .
 فقط بز ، او طبع بدایع پناهیلر ابله ناظم بک اوندیدن بک جوق علویانه هانتظر اوله بیدر .
 مجموعتک هیچ بر قسمنه اعتراض بو قدر . چونکه کوکل آرابوب بوله مدی . هر نشیده بی سوه سوه او قودی .
 کندی کنیدیری تماماً تعریف ایلین و (تحمید) دیه باشلایان منظومدن :

[۱] نابی زاده ناظم بک بؤکره انتشار ایلین بر اثر ادیبیدر .

هوس ایتدم

معارف ترقی ایدیبور . ترقی ایتدیکه دقایق اشیا آکلاشیایور . بوکون مدققانه بر نظره ساحه ادبیات سیر و تمانیه چیقلسون! نه کوریلور ؟ بر سکوت ترقی نما ؟ بوسکوت ایچینه بر ادب ، بو ادبیه بر ترقی کوریلیر . امید استقبال ایچون شمیدین صرف ایدیه کلان بو نجه مساعی معارفورانه نیک ایلیدر بر مقیاس سعادت اوله جتی آفاق ادبیاتک صبح صادق تبشیر ایتدیکه باشلادی و ذاتاً پارلاق اولان امت وطنک ایدیلرخی ، بر قات دها قوییه مدار اولدی . عثمانی عنوان بسالت اتسای ابله کلزار شرفده تشکیل ایتدیکه دواتک تاریخ تلمسی آلتی ، بدی عصره قریب ایتکن مؤسس بیان سلطنت اولان عثمان غازیدن دور فاتحی کمال ایتدیکه برین مفلور بولدیغیز فضائل دلبرانه مزاه پادشاهلر مزک تختی ، شرقک لک معتدل بر موقع لطیفه نقل ایتدیکه . حدود مزک سواحل شرفده محدود ایتکن پادشاهلر مزک بر امر خلافتینا هیدی نا اقصای غریبه قدر اچرای تئوز ایلدی . عثمانی لسانی ایسه جوص کیدر . بر درجه منظم بر قواعد تبشیر دها بر قاج سنه اولدایقی حالده اکثر ملاترک ادبیاتیه رقابته باشلادی . عثمانیلر ، اولدینری معارف طرفدار ایدیلر . واقعا حسب الايجاب میدان محسار بانه بر جوق اوقا تیزی اسرار ایتدیک ایسه ده میلان معارفک قلوب عثمانی سنده حصه ولی بک

بومسالك نازكى ادبى تقدير و تيزريك ايچون ذهنمزمده مناسب
تعبير بيله بوله ميوزرز .

— سادات غزالي : شياطين ۱۷ : ۱۳۰۲



تفكر

زده شمر، حسيات قلبي لريره نبعيت ايده چك اولسه خالق
آراسنده— رومانچيلردن قلم— مرئي افكار ادب اولنر طائش اولور.
حكمت حيايت ، معرفت جمعيت ديكله دخي تعريف
وتوصيفي قابل اوله ميان رومانچيليك اور بيله نسيته ملكمزمده
يك آز ترقي ايتمسندن افكار عموميه تك كنجيه آداب وعوارف
بيله چكي آثاري وجوده كيبريك رومانچيلردن غيري برصنفت
خالقه يعني ادب بيه حصر ايده . فقط زده بومشوريت عرفانيك
بقاي كالنه بدل سرعت زواله ، فناي اقباله چاليداي .

اوله آكلام كه شاعر اولنر ايچون — بمضار كظني كئي براق
فسون و فسانه دكل — كورمك ، آكلامق ، دوشومك كي
خصائصه مربوط دها نازك ميرتاري اكتساب ايتك لازمدر.
على الخصوص اذواق طبيعيه دن ، احوال وجدانيه دن ذوقاً
ادباً محروميتي مدت حياتي قدر مؤسف اولان شاعر لر طبيعي
او ميزايي ادب بيه تك خار چنده در لر . خيبر و يرديكيم او شاعر لر
ايسه جمعيتده يشاديني خالقك حسي نظره كوريله چك احوال
و حر كاتي ، اخلاق وعاداتي — ادر ك ادب بيه كوره — تصور

كللر كي خنده ريز شوقم ،
بلبل كي نغمه ساز ذوقم .
طيميمده كي كشايش .
بولقمده در آن بان فزايش ،
كوردم ، اومك خرامى سوم .
چشمنده كي ايشامى سوم ،
فورتكدي ملال غم بندن ،
فيض آلدی كوكل محبتندن ...

ييلاري اوقويم ، خانز اولدني مزايي علويه سي بروجدان
— سق بيبي اومر بيه متأثر قیلار كه دیده حسرت بو ايايه حصر
نظر حيرت ايتكندن يردن قوروتيله من . برده آناطولي حصارنده
(سزارلق) تصويرى وار . شوبله باشلاز :

بوسكوت بليغ و حزن فمييج .
خطبه ن مقال روحاني ،
صنعت قدرتي ايدر توضيح .
بونه علوي جهان روحاني !
نه نشاط و سنای و چنانی !

انسان ، بو عاشقانه و حكيمانه سوزلری مطالعه ايتديكجه
« ناظم » محترمه جداً بيان احترام قديمه دوشبور . كنج ناظم
بگك هولسه و فقط يك بيوك بروقوف و تيزاييله تقسيب ايتديكاري

ایدوب (فنائی) ، (فضیلت) ، دبه ایکی صحیفه حکمتی کوستره
بیلنر ، او ایکی قشقه عبرتی قشوق ایدنلردر .

دوشونیلدیرکه مؤثر ایله اثری برزمانده کوره بیلیمک قابل

اوله میه جقدر . بناء علیه مؤثر اثر کوسترملیدر . فقط صفحه

حیات معنویه درج ایدیلدیک بر نامک ، روزکردن فسا

یونامدنی کورمک ، او نامی طاشیانک علویت افکارینه قائل

اولندیرکه بوده «آز چوق معلومات متنوعه ا ایله استحصا

اونور موفقیتلردن دکادر !

اکرم بکک ماهیت ادبیه واققدار شاعرانه سی ایسه بوکونا

تعمیراتک نصقندن زاده منه جواب مسکت اوله بیله جکی ایچون

یکجا براترلردن بیح ایله براینکی سوز سولیک آرزو ایلام .



تفکیر

اکرم بکک بولم ایله برتری دها نشر اولندی . کتابک

عنوانی تفکیر ، نتیجه سی ناثر ، نازردن صکره ینه تفکیردر .

اوقورکن دوشونیلیم که ، بو کتابی مطالعه ایتدکن صکره

مؤلف محترمه ایهای تشکر دن عاجز قاله جعفر .

اسانزده شرف تحریردن اک اول اکرم بکک میاهی

اولسی لازم کان بو مجموعه بدایمک هرکجه وهابه تقدیر

ایدیله به جک البته برمرتقی وارددر .

بو کتابک بعض صحیفه لری خزان مهاردکی ایکی موسم تخویر

ایدر لیل و نهار کی بری طلوعه ، دیکری غروب تا ایدر ...

« مثلا برخسته به تصادف اولورکه زانردن متاثر اولور .

« اون بدی یاشیندنبری خرابکاشنده فراتس استراحت

اوزاعمش ... ناصیه سمنده برپا لاق وارکه حدت دکاشنه -

کوزلر زده بر اولیاق وارکه غایت وجودینه دلالت ایدر .

یادنی برده هیچ برسوز سولیکسزین بالکنز آره صره قوللری

تحریرک ایدرک قارشیسنده بر فرح طفلان ایله او یونه دالمش ایکی

یاشنده برصینک ترغاتی اسماح ... حرکاتی عاشا ایله مشغولدر .

« هیهات ! .. کتیج دیدیکمز او بدیخت فراتس استراحت

اختیار ایله اوزاعماش ... فلک اونی برده دوا نایدیر ایله اسیر

پستور ملال ایتمش .

« چیتنده کی بارلاق منجمد اولمش بر نور دکاک طونوق

بر تمسالی ایدر . کوزلر زده کی اولیاق منجم اولمش بر قدرت

قطیبه تک ترجمان انقما ایدر ... آره صره میل ایتسام ایله بر

منویت موقته کوستریور ، کیم بیلیره نه ایچوندیر ؟ ...

ای سوزلری خیالی تلطف ایدل ملک ،

ای نشه سی درومه رقت ورن چپک ،

طور غولنی حضوری تالان ایدل چوق ،

ای خنده سی کونش کی جانکاهه منکس ؛

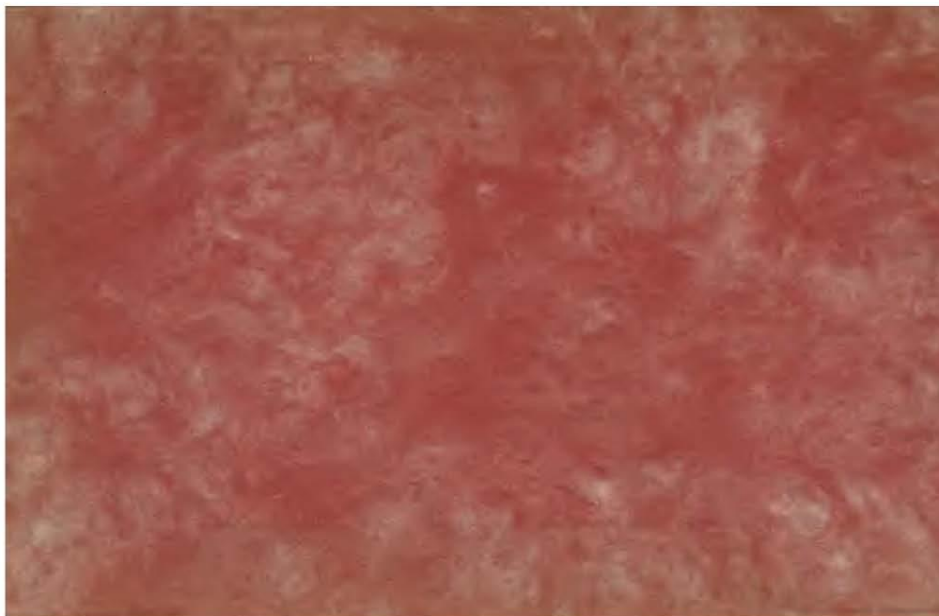
ای نظاره سی چناه ورن درلو درلو حس ،

مخزناتلر حیاتی لرزان ایدر چه جنت ایدر .

ایشه طبعه ذوق ، روحه روح دیگر ورن بو سوزلر ،
 اوماظری نانا ایه ، تفکر ایاه وجوده گلش بدایمدر .
 « قارشینده بز صبی ... بر مصوم ملک کورنبار که اوج
 سنهک و اوج آلیق بر یاوروریزر .
 « ایکنن دها نازک .. صبره من دها پارلاق اولان صاری
 صاچاری طوغندینه نبری کسلیمامش ... بو حال ایه کورنلر
 قیزنل ایدر ... کنندیمی ازلک ... اسم مخلصیه (نژاد) در ...
 کوزلرینک نور چوالی ترجمه اولسه چچه چی شودر : نشه لی
 بر مسرت .. عارضه ستر بر مسودیت .. فرحلی بر مافیت
 « بدری ایسه اوکا باقدیچه قلنده کی حسباتی شویله خلاصه
 ایده بیله بر ایدیمی بر ایبتلا .. حلی بر شفقت .. نهانی بر خوف و اندیشه »
 اکرم بک بو بدایع شعر بی وجوده کتیرمک ایچون
 وچرانی شرح ایتمشدر . بونوع اثر لردن طولانی استاد مزی
 تکرار تکرار تیریک ایدرز .
 ارباب قامدن اوز بده ناله جیتی تقدیر ایده مینلر بو کتابی
 اوتوسونلر .
 حسه تملق ایدن سوزلرک شوق ایه اوقونه جفی بیلمینلر ،
 یینه بو کتابی اوتوسونلر . بومعلی شعره ، تفکر سایه سنده
 وجوده کلشدر . « تفکره دن ذوق آله میانه ناسف اترک
 ایچون مؤلف عالبقدرینک وقتی بو قدر . او ، اکثر یادوشو توبور .
 اسبابی سؤال اولسه دیرکه :

« دوشونمینی سورم محترم ملائمدر .
 اودر بی دوشونن حال اغبرارمده ،
 دوشونمندن کچم یار بی هالدر :
 اودر بی آریان حین انکسارمده ؛
 نیم ندیمه روحم تفکر آتمدر .
 دم تفکریم اک خوش دم حیاتمدر . »
 * * *
 اودم که شام غریبانه روی آفاق
 سیه نقاب ایه منظور چشم رقت ایدر ،
 اودم که بادشبانکه چمنده اورا قی
 حزین ادا ایه مأنوف آه حسرت ایدر ،
 دیگوب نظاره می نیم بر تو افشانه
 دوشونمینی سورم متصل خوشانه
 بک خوش ! بک لطیف !





4. BÖLÜM

YAZILARIN KONULARINA GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. EDEBİYAT VE SANAT ÜZERİNE YAZILAR

Hasbihâlî Birkaç Söz, İstanbul, 25 Haziran 1327, s. 3-7; *Mukaddime*, s. 9-13; *Matbûât*, s.13-17; *Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr*, s. 17-29; *Edebiyâta İntisâb Çâresi yâhud Mübâhis-i Lisâniyye'den Bir Nebze*, s. 29-36; *Mekân ve Zaman*, İstanbul, 18 Eylül 1319, s. 36-40; *İmlâ ve Lisân Bahsi*, s. 40-47; *Mesâlik-i Edebiyye*, s. 48-50; *Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî*, s. 50-52; *Bir Mukayese-i Edebiyye*, s. 53-68; *Unvân ve Mevzû*, İstanbul, 13 Temmuz 1319, s. 68-71; [*Unvân ve Mevzû – 2*], s. 71-87; *Şikâyetlere Cevâb*, s. 88-89; *Bazı Âsâr Hakkında*, İstanbul, 20 Teşrîn-i evvel 1319, s. 90-93; *Biraz Mûsikî Bahsi*, s. 93-97; *Egzotik (Exzotique)*, s. 97-99.

1.1. Hasbihâlî Birkaç Söz

Mehmed Zîver Bey'in 25 Haziran 1327 tarih notunu düştüğü bu yazı, genel olarak bakılırsa hem edebiyat alanındaki fikirlerini hem de baskıcı bir dönemin edebiyata olan etkisini ele almaktadır. Mehmed Zîver, sansürün etkisini uzun süre yaşadığını ve buna sitemini açıkça dile getirmekte, tarih-i inkılâb olarak ifade ettiği 1908 yılı sonrasını bir özgürlük dönemi olarak nitelemektedir.

(...) edebiyâta müteallik ilk eserlerimi neşre mebdede olan -devr-i sâbıkın- bilumûm eshâb-ı kalemi kahr u tazyîkden hâlî bırakmaması sebebiyle âtîdeki bahislerde de neticeye vâsıl olmadan gürîz-gâh aranmış ve sansürlerin keyfe-mâ-yeşâ -tayy u imhâlarına tahammül ile- değil bir makale, diyebiliriz ki bir ibâre dahi yok hükmüne getirilmiştir.⁸⁹

⁸⁹ Mehmed Zîver, (1327 / 1911). a.g.e. , 3.

Kendisinin 1890 yılından⁹⁰ beri düşlediği Mütâlaât-ı Edebiyye'nin ikinci baskısı bu baskılar nedediyle gecikmiş olduğunu, 1908 sonrasında bu gecikmeye bir son verdiğini söylemektedir.

İnsanın var olduğu andan itibaren kendisiyle ve çevresiyle olan hesaplaşmasını ifade etmek amacıyla bıraktığı her bir işaretin edebiyatın temelini oluşturduğunu söylemektedir. Mehmed Zîver, edebiyatta her şeyden evvel edebî ortak bir dile sahip olmanın en büyük arzusu olduğunu, bunun olması için de yazar ve şairlerin ortak bir dilde buluşmaları gerektiğinin altını çizmektedir. “Bizim asıl temenniyyât-ı hâlisemiz ise -fennî ve ilmî külliyyâtın tamîm ve revâcına mâni değil- bilakis süheylan intişâr ve kabûlüne medâr ü hâdim olacak bir lisân-ı edebiyeye-i mâlikiyettir.”⁹¹

Edebî ortak bir dilin olmaması sonucu “(...) şübbân-ı vatani, mütefekkirîn-i memleketi, ananât-ı târîhiyyeden, mefâhir-i millyeden nasibedâr edecek (...) lisânda bir zindegî, bir cazîbe peydâ edilememiştir.”⁹² edebiyatla uğraşan gençlerin, aydınların ne tarihî ne de millî kaynaklardan yararlanamayacağını söyler.

II. Meşrutiyet'in ilanı ile toplumun her alanındaki değişimlerin zaman alacağını Saint Mirabeau'nun “Büzûrunu doğan millet teşkîl etti. (...)”⁹³ sözü ile açıklar. Her bir devrim, ilk anında tohumlarını toprağa eker ve zamanla o tohumlar büyüyüp gelişerek filizler çıkar. İşte o zaman halk, devrimin başarısını kutlamaya başlayabilir.

1.2. Mukaddime

Mütâlaât-ı Edebiyye'nin Mukaddime başlığı ile sunulan yazısı her ne kadar eserin önsözü olarak görülse de Mehmed Zîver bu yazının dipnotunda; “Muhit risâle-i edebiyesine mukaddime tarzında yazılmıştır.”⁹⁴ açıklaması bu yazının Muhit'ten buraya aktarılmış olduğunu göstermektedir. 1305 yılındaki 1. sayısında sayfa 25-28 arasında Mehmed Zîver

⁹⁰ Mehmed Zîver'in 1890 yılında basılan Güzel Sözler adlı eserinin giriş kısmında bastırmayı düşündüğü eserler içinde Mütâlaât-ı Edebiyye'nin de olduğunu öncesinde söylemiştik. O yüzden 1890 yılına dikkat çekmek istedik.

⁹¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 4.

⁹² Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 4-5.

⁹³ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 6.

⁹⁴ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 9.

Edebiyat – Makale başlığı altında bu yazısını okuyucuyla paylaşmış ardından *Mütâlaât-ı Edebiyye*'nin önsözü olarak tekrar sunmuştur. Mehmed Zîver'in bunu yapmasındaki amaç söz konusu yazıda edebiyat kavramı üzerine özenle açıklama yapıp eseri boyunca da bu açıklamaya uygun değerlendirmelerde bulunacağını okuyucuya anlatmak istemesi olabilir.

Edebiyatı “fenn-i kerîm” olarak gören Mehmed Zîver edebî eserlerin tanımını şöyle yapmaktadır: “İrfân ve edeb dâiresine dâhil olabilecek âsâr-ı edebiyye, eşyâdaki güzelliğin gencîne-i hayâl ve zevkinde bırakacağı mahsûsâta münhasır olmalıdır.”⁹⁵ Bir eserin edebî sayılıp sayılmayacağını ölçüsünü ortaya koymaktadır. Elbette burada eseri meydana getiren sanatçının gücünü yadsımamak gerekeceğini, güzelliğin bir yansımasını onun eserinde ne dereceye kadar koyabildiğine dikkat edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu gerçek bir edebiyat kavramının tanımını vermektedir.

Edebiyatın kaynağında güzelliğin yattığını *Hikmet-i Edebiyye* adlı eserinde de söyleyen Mehmed Zîver bu konudaki düşüncelerini değiştirmedeği görülmektedir. Felsefe ile edebiyatı bir arada yorumlarken aynı zamanda *Mukaddime*'de de bunu insanın erdem sahibi olabilmesinde edebiyatın önemli olduğunu dile getirir.

Bir de Garbiyyûndan bir zâtın tabîri vech ile malûmdur ki insan için büyük esâret sû-i ahlâktır. Hâlbuki fevz u terakkisi arzû edildiği nisbette kerâmât-ı irfânından iktisâb-i bedâyi olunan edebiyâtın en meşkûr hizmeti beşerdeki zimâm-ı ahlâkı izâle edip “kemâlât-ı insâniyye” mübâhâtı içinde onun şahs-ı manevîsini fevkattasavvur alâ eylesidir.⁹⁶

Her ne kadar ahlaki düzeltmek ve insanı olgunlaştırmak için hizmet eden bir edebiyat düşüncesi olsa da insanın bu kadar ciddi bir ahlak eğitimi veren edebiyattan haz alamayacağını da söylemektedir.

1.3. Matbûât

Matbûât, edebiyat alanından ayrı şekilde düşünülemez. Eserlerin basım ve yayımlarından ziyade, yazarın düşüncelerini topluma iletmesi, kitleleri etkilemesinde matbuat her zaman

⁹⁵ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 10.

⁹⁶ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 11.

en önemli araç olmuştur. Bunun önemini fazlasıyla bilen Mehmed Zîver, *Matbuât* başlıklı yazısında;

Ona tatlı söz, ona ulvî tabîrdir ki ittilâ-yı efkâra, tezkiye-i ahlâka hizmeti itibâriyle âlemde vücûduna kail olunacak hazâinin kıymetçe en fevkindedir. Hiçbir zevke, hiçbir saâdete mukayesesi câiz değil. Çünkü nazar gibidir: Fikr-i beşeri her sâat, her dakika işgal ediyor. Seyyâle-i berkıyyeye müşâbih olan tesîrâtı ile ezhânı tenvîre, semtine varılmayan âlemleri, rüyetine bizzât müyesser olunmayan zerrâtı tasvîre sâî oluyor. Nimet-i medeniyyesinden kimseyi mahrûm etmemek üzere onu temsîlâtıyla cihânları, başka kıtalarda, başka lisân ve meşreb taşıyan cemiyâtı hemen haberdâr eyliyor.⁹⁷

şeklinde uygarlığın bir nimeti olarak ulaşım ve iletişim imkânı olarak övmektedir.

1.4. Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr

Ârzû-yi Tahrîr ve İştihâr, bir edebî eser meydana getirmenin önemini ve edebiyat ortamında ün sahibi olabilmeyi anlatmaktadır. “Dâima güzel söz söylenmesine meftûn ve taraftarız.”⁹⁸ giriş cümlesiyle Mehmed Zîver’in edebiyattaki ölçütü, beğenme derecesinin “güzel söz” ile belirlendiğini ifade etmektedir. Güzellik algısı Mehmed Zîver, tabiatın insan ruhunda uyandırdığı bir yansıma olarak tanımlamaktadır. Ancak son zamanlar basılan eserler, yazılan makalelerde birçok “kabalıkların” ortaya çıkmasını yadırgar.

Zira her yazara edebiyatın kendine has bir dili ve üslûbu olduğunu anlatmanın zor olduğuna dikkat çekmektedir. Bu zorluğu aşmak için edebî dil ve üslûpta önceki nesillerin bir sonraki nesle yol göstermesi gerektiğini, “Şecer ve insandaki kuvvet dâimâ aşağıdan yukarıya suûd eder. Nitekim usâre de böyledir. Geriye dönmez.”⁹⁹ sözü ile açıklar. Usâre ağacın öz suyudur. Mehmed Zîver, buradaki benzerliği ağacın öz suyu ve edebiyatın malzemesi olan dil ve üslûb ile bağlamıştır. Büyükler küçüklere öğretecektir. Tam tersi mümkün dahi değildir. Mehmed Zîver’in bu düşüncesini Osman Senayi Erdemgil’in Nümûme-i Kitâbet-i Osmâniyye adlı eseri değerlendirmesi ile görmek mümkündür. Zira eser, birçok mektup örnekleri içerir. Bu örnekler yeni yazı yazmaya başlayan bir çocuğa yol göstermek için hazırlanmış bir kitaptır.

⁹⁷ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 13.

⁹⁸ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 16.

⁹⁹ Mehmed Zîver. (1327/ 1911). a.g.e. , 18-19.

Yazıda bir diğer dikkat çekmek istediğimiz husus ise “anlayarak söz söyleyenle” Mehmed Zîver’in her zaman ilgilendiğini söylemesidir. Anlayarak söz söylemek, aklın ön plana çıktığı bir durumdur. Kalıplaşan sözlerin, deyimsel ifadelerin dışında yeni fikirleri, duyguları veya hayalleri ortaya koymaktır.

1.5. Edebiyâta İntisâb Çâresi yâhud Mübâhis-i Lisâniyye’den Bir Nebze

Edebiyat insanın hayatının merkezi konumundadır. Mehmed Zîver, bu yazısında edebiyatı “vâsita-i temyiz-i beşer olan nutukun medâr-ı iftihârı”¹⁰⁰ olarak tanımlamaktadır. Bir toplumun yapı taşlarından birisi edebiyattır. Öyle ki “Sanatsız kalmış bir milletin hayat damarlarından birisi kopmuş demektir.” diyen Atatürk ile Mehmed Zîver’in burada hemfikir olduğu açıktır. “Her kavmin, ümmetin ebediyyeti, edebiyâtındadır. Mâzîdeki alâikin istikbâlde zulmetsiz uçurumsuz selâmete, revnak-tırâz bir kemâle, mefharete kalbi edebiyat sayesinde değil midir? Ne şüphe?”¹⁰¹

Mehmed Zîver’e göre edebiyat âlemine girmenin bir usûl, tertip ve kaide topluluğunun içine girmek demek olduğunu söyler. Ayrıca edebiyatın anlayarak söz söylemek ve yazmak yeri olduğunu, ruhun hoş edilebilmesi için bir yol tutulması gerektiğini öncelikle ifade etmektedir.

Bir önceki yazısında da değindiği gibi “bir yol tutmak” edebî dili ve usûlü takip etmekle olacağı için farklı başlıklarımlarla aynı düşünceye tekrar değinmektedir.

Eski ve yeni edebiyat tartışmalarına da burada değinen Mehmed Zîver, “Yirmi otuz seneden beri bir say-i azîm ile açılan devr-i teceddüde mahsûs kemâlâtı, muvaffakiyatı takdîr etmeyi külfet addediyoruz. Ya tarz-ı âhirimizin buhrân üzere devâm ettirilmesindeki faide neden ibarettir?” şeklindeki açıklaması, Tanzimat’tan bu yana devam eden -gerek şekil gerek içerik olarak- edebî yenileşme çabalarına karşı bir desteğin görülmemiş olmasını açıklar niteliktedir.

¹⁰⁰ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 30.

¹⁰¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 30.

1.6. Mekân ve Zaman

Mekân ve Zaman başlıklı yazarın her ne zaman istersen ilham alacağı bir feyiz yolunun olduğunu anlatmaktadır.

Mekân ve Zaman sözleri edeben pek mühim maânîyi câmidir. Senelerle yazı yazan, şiir söyleyen umum tarafından takdîr olunan birtakım dühât-ı irfânın hayât-ı edebîleri tedkîk olunduğu zaman bu mesâil meydana çıkmıştır. Bazıları bir müddet fevka'l-âde yazmış ve sonra o şerefi muhâfaza edememiştir. Bazıları gençlikte çalışarak büyük bir mertebe-i takdîr ihrâz eyledikleri hâlde sonradan istignâ hâsıl ederek sâha-i tahrîri terk etmişlerdir. Yine bazıları hadden ziyâde yazıp sermâyeyi tüketmiş ve vaktiyle muharrir iken bugün ale'l-âde kariler sırasına geçmiştir!¹⁰²

Mehmed Zîver edebî eser meydana getirmede mekân ve zamanın fark etmeksizin her zaman güzel ve değerli eserler yazılabileceğini, zamanın ve mekânın eser sahibiyle bağıllığı olmadığını "(...) iyi çalışmış, iyi düşünmeye alışmış kimseler yazı yazmak, şiir söylemek husûsunda zemîn ve zaman ile mukayyed değildir."¹⁰³ şeklinde söylemektedir.

1.7. İmlâ ve Lisân Bahsi

1911 yılındaki "Yeni Lisan" makalesi Türkçe'nin sadeleştirilmesinde önemli bir adım olarak kabul edilmektedir. Dildeki sadeleştirme çalışmalarında bir manifesto olarak okuyabileceğimiz bu makalede Arapça ve Farsça'nın anlamayı zorlaştıran terkiplerinin bırakılması gerektiği söylenmektedir. Mehmed Zîver, Hasbihâlî Birkaç Söz başlıklı önsözünde edebî ortak bir dile sahip olmamız gerektiğini söylemekteydi. Sonraki yazılarında da aynı şekilde dilin edebiyat alanındaki önemini vurgulamıştı.

İmlâ ve Lisân Bahsi, Arapça ve Farsça kelimelerin Türk dilindeki varlığı üzerine değerlendirmelerin olduğu bir yazıdır. Mehmed Zîver örnek bir haber yazısından hareketle, Arapça ve Farsça terkiplerle dolu, ağdalı bir haber yazısından genel okuyucu kitlesinin bir bilgi edinemeyeceği, dilin sadeleştirilmesinin gerekliliğini anlatmaktadır. Aslında sade bir dil ile hem yazı boyutunun azalacağını hem de anlatımın şeklinin daha kolay olacağını söylemektedir. Türkçe'nin söz varlığında bu söz konusu terkiplerin

¹⁰² Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 38-39.

¹⁰³ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. ,40.

karşılığının olduğunu ve bir “*lisân ıslahı*”nın olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Anlayarak söz söylenmesini destekleyen Mehmed Zîver, bunun gerçekleşmesindeki şartın dilin herkes tarafından anlaşılabilceği bir düzenleme ile kullanılmasını sağlamak olduğunu söyler.

“*Lisân ıslahı*” ile birlikte tercüme konusuna da burada değinilmektedir. Mehmed Zîver, Batı ve Doğu edebiyatlarının eserlerinin tercüme edilmesi gerektiğini söylemektedir. Bu konuda her milletin kendi edebiyat dilinin ve üslûbunun olduğunu, bir eserin tercüme edilmesinde bu dil ve üslûba göre değil, kendi dil ve üslûbumuza göre bir tercümenin yapılmasını istemektedir. Bu tercüme eserlerin her biri okuyucuya hem dilini geliştirme imkânı sağlayacaktır hem de farklı dünyaların bilgisinden yararlanmış olacaktır. Tercüme konusunda ayrıca Egzotik başlıklı yazısında da değinen Mehmed Zîver, yaşadığımız coğrafyanın dışındaki hayatları görmenin yolu gezmek gibi okumaktan da geçtiğini söylemektedir.

1.8. Mesâlik-i Edebiyye

Mesâlik-i Edebiyye, anlam olarak edebî olarak tutulan yollar, üslûplar olarak karşılanabilir. Saadet gazetesi yazarlarından muhterem Abdullah Zühtü Bey’in *Mesâlik-i Edebiyye* adıyla yazmış olduğu makalelerinin değerlendirildiği bir yazıdır. Bu yazıların değerlendirilmesi sırasında Mehmed Zîver, Abdullah Zühtü Bey’in söz konusu makaleleri için bu konuda bir gayretin ilk adımı olarak değerlendirir. Kendisi edebî bir eser meydana getirmek için kalem sahiplerinin iyi yazmalarının şart olduğunu, bunun için de bir edebî yolun tutulması gerektiğini söyler. Aksi takdir de yazarın “nûr-ı nazar-ı irfândan mahrûm olan nâ-binâ”¹⁰⁴ olarak edebiyat ortamında olamayacağını altını çizer.

1.9. Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî

Hissî, Millî, Hayâlî, Cinâî, Sevdâvî ve *Ünvân ve Mevzû* başlıklı yazılar değindikleri konular bakımından birbirinin devamı olacak niteliktedir. İlk yazıda sıralanan kelimelerin kitap kapaklarında bir edebî eserin başlığı olarak yazar tarafından seçilmesinin ne kadar doğru

¹⁰⁴ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 48.

olup olmadığını değerlendirmektedir. Bazı kitapların “hissî veya sevdâvî” başlığı ile basılmış olmasına rağmen içeriğin bu iki kelimedenden bambaşka bir âleme uzandığını söylemektedir. Bu yönüyle kitapların kapaklarının içini yansıtmadığını, okuyucuların zamanını çaldığını söyler.

Romancılık îcâbı, yâhûd bir şeref iktisâbı, demek mi lâzım gelecek söyleyiniz! Hissî kısmına ait bir eser okudum, hayâlî bile değildir. Rüyâdan ibâret buldum... Bir diğeri sevdâî imiş, o da gözden geçirildi. Heyhât ki sevdâdan eser yok. Sonra hükm ettim ki sevdâ her kalpte uyanmaz. Maksat, erbâb-ı mütâlaayı işgal etmek...¹⁰⁵

Mehmed Zîver’in yazıda özellikle vurguladığı kavram ise “millî”liktir. Hikâyelerin millî bir ölçekte yazılması, hikâyenin ahlâka ve yaşam tarzlarına uygun bir eğitim aracı olarak görülmesi gerektiğini söylemektedir. Böylelikle 1911’de Millî edebiyat olarak adlandırdığımız tarihî dönemin aslında öncesinde bir oluşum içerisinde girdiğini görmekteyiz. Mehmed Zîver’in millî dil, millî edebiyat ve millî hikâye gibi tanımlamaları, oluşan edebî hareketten çok uzun yıllardır süre gelen bir tartışma olduğunu görmekteyiz.

1.10. Bir Mukayese-i Edebiyye

Mukayeseli edebiyat, farklı coğrafyaların, dillerinin zihniyetlerin ve kültürlerin oluşturduğu fikir, düşünce ve hayallerin bir karşılaştırılma işidir. Mehmed Zîver, bu yazısında mukayeseli edebiyat üzerine birçok makalenin yazılmaya başlandığını söyleyerek söze girer. “(...) Şark ve Garb’ın efkâr-ı edebiyyesi mukayese edilmek sûretiyle pek mühim makaleler de yazılmaya başladı.”¹⁰⁶ Mukayesenin yapılmasında gözetilen faydadan ziyade mukayeseyi yapanların kendi bilgi ve tecrübelerini bu inceleme yolu ile paylaşmaları Mehmed Zîver’i en çok memnun eden şey olmuştur.

Birçok eseri okumakla bir eseri inceleme yapmak için okumak çok farklı şeylerdir. Edebî bir eseri incelemek ve değerlendirmek oldukça zordur. Mehmed Zîver, mukayese ve mütâlaa yapabilmek için “hüküm ve tedkîk” gerektiğini özellikle belirtir.

Ayrıca bir diğer önemli husus, Mehmed Zîver, *İmlâ ve Lisân Bahsi* başlıklı yazısında değindiği tercümenin, okuyucuların edebiyattan zevk almaları ve yararlanmalarını öngören bir çalışma olarak görülmesi gerektiğini bu başlık altında da savunmaktadır.

¹⁰⁵ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. ,50-51.

¹⁰⁶ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 53.

1.11. Unvân ve Mevzû ve [Unvân ve Mevzû – 2]

Mehmed Zîver, başlığı oluşturan iki kavram; unvan ve mevzu arasındaki ilişkiyi eski ve yeni Türk edebiyatındaki eserleri karşılaştırarak anlatmaktadır. Klasik Türk edebiyatındaki gazel, kaside başlıklarının içeriği de okuyucuya bildirdiği ama son dönemde çıkan birçok eserin başlığı ile eserin içeriğinin uymadığını söylemektedir. Özellikle Fransız edebiyatından Anatole France'ın Abeille adlı hikâyesini örnek alır. Bu eserin başlığı arı anlamına gelmektedir. Ancak eserin konusunda bir genç kızın adı olmuştur. Mehmed Zîver, edebî eserin konusu ile başlığının bir bütünlük göstermesi, içeriğin özünün başlık olduğunu dile getirilmektedir. “Münâsebet ve irtibât gözetmek ezhân-ı erbâb-ı mütâlaadan bir zübde-i meâl -hiç olmazsa- bir hayâl bırakmak teemmüle şâyân bir meseledir.”¹⁰⁷

Unvân ve Mevzu başlıklı yazının ikinci kısmında, eserin konusunda başlık ve anlam konusuna değinmektedir. Burada anlamı ön plana çıkartmanın edebî bir eserdeki başarıyı yakalamanın şartı olarak görmektedir.

“Manâda vuzûh ve hakikati, ifâde de selâmet ve metâneti –birbirine uygun ne mütenâsib-düşürmek ve bu sâyede kıymetli bir hâtırayı, rengîn bir manzarayı, ihyâyâ çalışmak ne büyük bir muvaffakiyettir.”¹⁰⁸ Burada bir kavramdan bahsetmektedir. Batı edebiyatında önemli bir kavram olan Lakonisme ifadenin açıklığı ve kısalığı anlamında kullanılmaktadır. Edebî bir eserin hacminin önemli olmadığını, ne anlatmak istediğini, bunun daha önemli olduğunu söylemek gerekir.

Edebî mütalaa, çalışmamızdaki ana kavramdır. Mehmed Zîver'in eserin ilk yazısında edebiyatın anlamına dâir söylediklerinden sonra edebî mütalaa konusundaki düşüncelerini bu yazıda söylemektedir.

Evet, dünyada en muazzez, fakat en ağır bir vazîfe tasavvur edilirse denilebilir ki “mütâlaât-ı edebiyâ” de bulunmaktadır. Çünkü bunun fenn gibi nazariyyât ve ameliyyâtı

¹⁰⁷ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. ,69.

¹⁰⁸ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 77-78.

yoktur. Bir defa söylenecek bir defa yazılacaktır. Bu meslek öyle müsamâhaya gelmez ve atılan bir mermi gibi geriye dönmez.¹⁰⁹

Unvân ve Mevzû, eserin konusu ve başlığı arasındaki bağlantı, anlamın önceliği ve sözün kısalığı olarak üç temel konu üzerinde durmaktadır.

1.12. Şikâyetlere Cevab

Şikâyetlere Cevab, başlıklı yazıda Mehmed Zîver, dönemin *Mürüvvet, Say, Muhit*'e gönderilen edebî eserleri değerlendirmektedir. İsmi geçen dergi ve gazetelerde eserlerinin yayınlanmasını isteyen yazar ve şâirlerin eserlerinin düzeninden, seçtiği konudan, başlığından sorumlu olduğunu söylemektedir. Mehmed Zîver eser sahiplerinin bu sorumluluk bilinci ile eserlerini gözden geçirip göndermeleri ister.

Her eser neşredilmek lâzım gelse bunlara mecmûamız kifâyet etmeyeceğini söylemek bile zâiddir. Vakiâ şiiir ve nesir -birçok eserler gönderiliyor- bunların eshâbı, intizâr etmede haklıdır. Şiirini, nazmını matbû görecektir, kendi kendine -birkaç defa mütalaadan sonra- bildiklerine gösterecek. Okutturulacak, doğrusu biraz iftihâr edilecektir.¹¹⁰

Edebiyat ortamında kendini tanıtmak için bu kadar çok eseri meydana getirip yayınlanmasını bekleyen eser sahipleri için Mehmed Zîver, bir edebî eserin nasıl olması gerektiğini anlatır. Önceki yazılarında da edebiyatın anlamı üzerine düşüncelerini aktarırken, bir eserin edebî eser sayılıp sayılmayacağına ölçüsünü de anlatır.

Bir güzel sözün inşâdı gibi neşri ile mütâlaasıyla zevk-yâb olmamak hakikaten insan için mümkün değildir. Fakat söz, söz olmalıdır. Kendi sevâhilimizin -hele şu mevsimlere mahsûs safâsını- ruha, nazara güşâyış veren nezâhatini... O maviliklere nâz ü hırâm u garâmla karışan yeşil... Besîm-i sâhillerin letâfet ve tarâveti ârâyış-i ibtisârına alarak şöyle kuvvetle, muhabbet ve muhâseletle yâd ve tavsîf eyleyecek eshâb-ı zevk-i tabîatı kim takdîr etmez.¹¹¹

Mehmed Zîver, yayınlanması için gelen yazılarda bu eksikliği görmekte ve o yüzden de gelen şikâyetlere karşılık haklı olduğunu yönü göstermektedir. Gelişigüzel karalanmış

¹⁰⁹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 82.

¹¹⁰ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 88.

¹¹¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. ,89.

olarak gönderilen yazı sahiplerine bir hatırlatma yapar ve yazısını sonlandırır. O hatırlatma şöyledir: “Zannedirim ki edebiyatın manâsı da edebdir!”

1.13. Bazı Âsâr Hakkında

Bazı Âsâr Hakkında, Mehmed Zîver'in *Ünvân ve Mevzû* ile *Şikâyetlere Cevap* başlıklı yazılarındaki değerlendirmelerinin devamı gibidir. Uzun zamandan beri değindiği eserin dili ve anlatım şekli konusundaki düşüncelerine edebiyat ortamında birkaç kişi dışında yeteri ilgi gösterilmediğini söyler. Mehmed Zîver, bu konunun yanında iyi yazan ve iyi konuşan, hayatını edebiyat ile meşgul olarak geçiren genç yazar ve şairlerin yeteri kadar ilgi görmediğinden yakınmaktadır. Seçtiği on üç edebî eser başlığını sıralar ve bunların gerekli önemi görmemiş olduğuna dikkat çeker.

İşte birer misâl ile bu bahsi açıktan açığa îzâh edelim:

Tuhfe-i Lame, İştîyâk-ı Ruh, Hâtıra-ı Hayâl, Bir Gazel, Hâtıra-ı Sa'âdet, Firkat, Hasret, Neşîde-i Leyl, Peri-i Şiir, Sürûd-ı Sevda, Altı Senelik Bir Ömrün Te'sîri, Kış Manzaraları, Köy Âlemi. Şu on üç parça eseri vücûda getirmek için sarf edilen mesâî ne kadar kıymetli birer ömr-i edebîdir. Hâlbuki bunlardan hiçbiri neşre, tashîhe lâyük görülememiştir.¹¹²

Eserdeki edebiyat ve eser dışında, edebiyat ortamını eleştirdiği ilk yazı budur. Eski edebiyatın başlıklarını, konularını kullanmaya devam edenlere karşı cephe almıştır.

1.14. Biraz Mûsikî Bahsi

Biraz Mûsikî Bahsi, *Edebiyat ve Sanat Yazıları* başlığı altında diğer konuların aksine Mehmed Zîver'in mûsikî konusunda da değerlendirmelerinin olduğunu görmekteyiz. Yunan mitolojisinde Orphéé'nin lirin zamanla gelişim göstererek çeşitli müzik aletlerine dönüşmesini anlatan Mehmed Zîver, kendisinin mûsikî konusunda çok da yetkin olmadığını açıkça ifade eder. Mûsikînin *gıdâ-ı ruh* olduğunu ve herkes tarafından dinlendiğini söylemektedir.

¹¹² Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 90.

1.15. Egzotik – Exzotique

Exzotique (Egzotik), kavram olarak; “Katât-ı hariciyyede mevcûd nebâtât ve hayvanânın ve daha sâir mükevvenâtın kata-ı mütevattinımızda ilm olmuş ve lisân-ı Yunânî’den mehûz şu kelimenin manâsı işte bu gibi şeyleri câmi bulunmuştur.”¹¹³ şeklinde verilen tanımda Mehmed Zîver, kelimenin yaşadığımız toprakların dışından gelen her şeye karşılık geldiğini anlatır. Yazıya göre, bu kavram Fransa’da ve birçok ülkede değer kazanmıştır. Bunun yanı sıra edebî eserlerde okuyucunun önceden görmediği bir nesne, mekân ya da canlının eser sahibi tarafından iyi bir şekilde tasvir edilmesiyle okuyucu onu okurken görmüş gibi olacaktır. *Egzotik* bu anlamda edebî eserlerde, yazarların tasvir etme gücünü de gösterebilecek bir konudur. Hep aynı nesne, mekân ya da canlıların tasvir edilmesi birer klişe olarak görülebileceğini halkın buna ihtiyacı olmadığını söyler.

2. ESER-YAZAR ÜZERİNE YAZILAR

Pejmürde, s. 111-114; “*Yâdigâr-ı Nâci*” için, s. 114-118; *Bu Muydu?* , s. 118-121; *Seyâhat Jurnalı*, s. 121-125; *Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye*, s. 125-129; *Fazîlet ve Asâlet*, s. 129-131; *Vanda*, s. 132-135; *Nümûne-i Şecâat*, s. 153-157; *Talîm-i Edebiyât*, s. 157-161; *Heves Ettim*, *Saâdet gazetesı*, 17 Şubat 1302, s. 161-164; *Tefekkür*, s. 164-165; *Tefekkür*, s. 165-168.

2.1. Pejmürde

Recâizâde Mahmud Ekrem’in, *Pejmürde* adıyla çıkan eseri 1311 / 1895 yılında basılmıştır. Ancak Mehmed Zîver, *Pejmürde*’nin basılmasından bir sene sonrası -1896 yılı olduğunu kuvvetle muhtemeldir- bu eseri okuyabildiğini dile getirir. Ekrem Bey’in öncesinde basılan eseri *Şemsâ* ile karşılaştırır ve birçok farkların olduğunu görür. *Şemsâ*’nın ardından toz duman olan etrafın, silkinerek Ekrem Bey’in elvân-ı şaşçasını yeniden görmek için *Pejmürde*’nin okunması gerektiğini söyler.

¹¹³ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 97.

“Demek isterim ki Pejmürde bir nazar-ı amîka, bir kalb-i rakîke göre kıymetdâr bir eser-i bedâyi-disârdır. O sebeple Hazret-i Üstâd’ın tekmîl-i meziyyât-ı edebiyesini görmek isteyen, hiç şüphesiz bu mecmûa-i hüviyyet-nümâlarını pîş-i nazar-ı ibtisâra almak mecburiyetindedir.”¹¹⁴

Pejmürde isim anlamı olarak yıpranmış, eskimiş anlamlarına gelmektedir. Edebî bir enkaz olarak nitelendirdiği eserin aslında edebiyat alanında bir “yeniden doğuş” olabileceğini, içerisindeki metinlerin Mahmud Ekrem’in kaleminin gücünü gösterebilecek kadar ulvi olduğunun altını çizmektedir.

2.2. “Yâdigâr-ı Nâci” İçin

1314 yılında İstanbul’da basılan eser, Şems Kütüphanesi’nden Şeyh Vasfi’nin önsözü ile okuyucu karşısına çıkmıştır. Şeyh Vasfi imzalı önsözün ilk satırlarında Muallim Nâci’nin kıyıda kalan eserleri bir araya toplanmak amaçlanmıştır. İçeriği hakkında şöyle denmektedir: “Yâdigâr-ı Nâci, Muallim merhûmun bazı resâil-i mevkute ile gazatelere derc ettirip de (Şerâre), (Âteşpâre), (Fürûzan) gibi mecmûa hâlinde neşrettiremediği neşâid-i mütenevviasiyla gençliğinde söylemiş olduğu eşârını hâvidir.”¹¹⁵

Toplam 112 sayfa olan eserde, Farsça ve Osmanlıca yazılmış şiirleri içermektedir. Mehmet Zîver bu eser hakkında, Muallim Nâci’nin ölümünden sonra kıymetli bir edip haline gelmesini eleştirmektedir. Yaşadığı zaman kadr ü kıymetinin anlaşılmadığını söyler. Muallim Nâci’nin edebî kişiliğini -şöyle değerlendirmektedir:

Nâci merhûmun hidmete, idâre-i fikr-i nevîne pek müstaid görünmüştür. Tarz-ı selef kaydını taşıyan edebiyâtımızın her nevince kuvvetini tecrübe etmiş ve hemen bir vech-i bihinde muvaffak olmuştur (...) Elbette Yâdigâr’ını da kabûl etmek bizim için vâcibtir. Hakikatte ise bu yüz sahîfelik manzûme-i mehâmid ve mehâsinin kâffesi hemen o lisân-ı hoş-beyânın, o kalb-i eşvâk-ı matlabın, o nazar-ı bedâyi-perverin aynı letâfetle, mehâbetle yalnız bir mütâlaası bile kâfidir diyelim.¹¹⁶

¹¹⁴ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 111.

¹¹⁵ Muallim Nâci. (1314 / 1898). a.g.e. , 2.

¹¹⁶ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 115-117.

Her sanatçının ölümüne değin söylenen, yazılıp çizilenler o sanatçının ölümüyle sona ermemektedir. Bazen ölümünden sonraki sözlerin de önemli olduğunun altını çizen Mehmed Zîver, Osmanlı edebiyatının sanatçıların ölümünden sonra söylenecek sözlerde bile bir isabet noktası bulunamadığını dile getirmektedir.

2.3. Bu Muydu?

Bu Muydu? , başlıklı yazı Halit Ziya (Uşaklıgil)'in evlilik konusunda genç kızlara öğütler verdiği bir hikâyesidir. Eğitim hayatları devam eden iki yakın genç kız Zergûn ve Nesibe'nin Ömer Rıfkı'ya âşık olmaları ve genç kızlardan birinin bu adamla evliliği sonrası yaşadığı pişmanlıklar hikâyenin ana konusudur. Genç kızın hikâye boyunca bu pişmanlığı "*Teeshül bu muydu?*" sorusuyla tekrar etmesi okuyucuya yansıtılmaktadır. Mehmed Zîver, Halid Ziya'nın bu eserinden dolayı kendisini tebrik eder ve eseri okuyucuya tanıtan bir yazı yazar. Bu Muydu? başlıklı yazı, Mehmed Zîver'in Halid Ziya'yı Mütâlaât-ı Edebiyye boyunca ismen andığı ikinci yerdir. İki "Leke" adlı hikâyenin olduğu kısımdır.¹¹⁷

Eserin, evlilik konusu etrafında toplandığını, onun toplumsal bir konu olduğunu söyler. Her zaman için evlilik güzellikler getirmez, bazen de kötü sonuçlar doğurabilir. Bu her iki sonuç için bu eserin okunmasını tavsiye eder.

2.4. Seyâhat Jurnalı

Çok gezen mi bilir çok okuyan mı?" sorusuna bir nebze olsun cevap olarak yazılan bu yazıda, Ali Bey'in Seyâhat Jurnalı adlı gezi yazısı tanıtılmaktadır. *Seyahat Jurnalı*, Hindistan'a kadar uzanan seyahatinden notları içermektedir. Bu yazıda, Mehmed Zîver, eserin içerikten ayrı şekil özelliklerine ağırlıklı olarak yer verir.

Bu gencîne-i seyahatte dört senelik malûmât-ı meşhûrelerini derc eyliyor. (...) Jurnalın mündericâtı sadece hikâye-i meşhûdâttan ve bir meziyyeti var ise o Irak gibi memleketlerin ve bâ-husûs Hind bilâdlarının bazılarının buralarca mechûl kalan ahvâl ve âdâtına bir fikr-i icmâl vermesinden ibârettir.¹¹⁸

¹¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. **1.12. [Unvân ve Mevzû - 2]** başlıklı bölüm.

¹¹⁸ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 124.

2.5. Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye

Osman Senayi (Erdemgil)'in bir eseri olan *Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye*, "(...) tahsîl-i kitâbete yeni başlamış ve-yâhud şu husûsta daha katî bir mülke hâsıl edememiş mekteb şâkirdânına yol göstermek için yazıldı."¹¹⁹ Eser, 1312 / 1896 yılında Kitaphâne-i Askeriyye için basılmıştır. İçeriğinde; *Aile Mektupları*, *Muhâberât-ı Mütenevvîa*, *Muharrirât-ı Resmîyye* ve *Fezâil-i Askeriyye* bölümleri bulunmaktadır. Mehmed Zîver, askerî edip olarak bahsettiği Osman Senayi Bey'i, askerî okullarda okuyan öğrencilerin yazı yazabilmesi, kendini ifade edebilmesi için bu yol gösterici kitâbet eserinden dolayı tebrik eder. Osman Senayi, eserin önsözünde; "Birkaç sahifeden mürekkebe şu ufaklık kitap ki cihet-i umûmiyyesi nazar ile yeni resim öğrenmeye başlamış çocukların eline verilen resim örnekleri gibi kabataslak bir ehemmiyeti hâizdir."¹²⁰

Mehmed Zîver Bey bu eserin değerlendirilmesinde görüldüğü kadarıyla yukarıda saydığımız bölümlerden daha çok *Aile Mektupları* bölümüne önem verdiği görülmektedir. Burada ailesine askerî okuldan mezun olduğunun müjdesini veren gencin babasına yazdığı mektubu örnek olarak sunan Mehmed Zîver mektubu yazan kişiden övünçle bahsetmektedir.

Bir terbiyeli çocuğa tesâdüf olunur ki pederine yazdığı mektupta rüfekası ile beraber terfi eylemiş olduğundan bahs edip seviniyor...

Bu ne büyük bir nümûne-i ahlâk, ne ulvî bir ilhâm-ı hallâk olduğunu düşünmek lâzım; yâhûd mektebe girip çıkanlar ikmâl-i tahsîl edenler düşünsün ki içlerinde refikleriyle umûmen sınıf geçmiş olduğuna dâir ebeveynlerine öyle mektup yazan bulunmuş mudur?¹²¹

2.6. Fazîlet ve Asâlet

Fazîlet ve Asâlet, Mehmet Emin (Yurdakul)'un nesir türünde bir eseridir. 1308 / 1892 yılında basılan eserde Yurdakul fazilet ve asalet kavramları üzerine yazdığı eserini günümüz alfabetine aktaran kişi Fikret Kılıç'tır. Eserin içeriğinde Takrizler bölümünde sırasıyla Mahmud Ekrem'in, Mehmed Said Bey'in, Abdülhak Hâmid'in değerlendirmeleri

¹¹⁹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 126.

¹²⁰ (Erdemgil), (1312 / 1896). a.g.e. , 9.

¹²¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 127.

ve Muallim Nâci'nin bir şiiri yer almaktadır. Mehmed Zîver, bu takrizât içerisinde –şiirin sahibini söylemeden- iki beyiti de değerlendirmesine eklemiştir.

Eserin girişinde Mehmet Emin'in dikkat çeken şiiri eserin bir manifestosu ve önsözü niteliğindedir. Şiir Mütâlaât-ı Edebiyye'nin Fazîlet ve Asâlet başlıklı bölümünde yer almaktadır. Asıl söylemek istediğimiz Mehmet Emin'in şiirde “fazilet” kavramını ön plana çıkarmak amacıyla olmasıdır. Toplumun gelişmesi için her şeyden önce o toplumu meydana getiren kişilerin birey olabilmesi gerekmektedir. Birey olmak erdem sahibi olmak, çağdaş olma anlamına gelir. Mehmet Emin bu eserin girişinde bu düşüncesiyle temelini kurduğu “birey yetiştirme” düşüncesini okuyucuyla da paylaşmaktadır.

Birey yetiştirmenin öğretmen kimliği ile de bilinen Mehmed Zîver için önemli olduğunu düşünerek, değerlendirmesinin girişinde eserin her daim güncelliğini koruyacağını söylemesi dikkate değerdir. “Bazı eserler vardır ki muhteviyâtındaki kıymet-i hakikiyye dâimdir. Ne kadar zaman geçmiş olsa da meziyyeti ebedîdir. Bu neden îcâb ediyor? Şüphesiz bu mazhariyyet, o eserlerin mevzûndaki ulviyyete matûftur.”¹²²

Ayrıca Mehmed Zîver, eserin içeriğinin bütün dünya toplumları için değerli ve kıymetli olduğunu da söylemektedir. “Bu kitap, fazîlet ve asâletten bâistir. Bu iki kelimeye izâfe-i evveline bilecek kıymetin her zamana, her kavme göre bir kıymeti vardır.”¹²³

2.7. Vanda

19. yüzyılında sonlarına doğru Selanik'in kalkınmasında ve gelişmesinde önemli bir rol oynayan iş adamı ve aynı zamanda belediye başkanı Hamdi Bey'in¹²⁴ oğlu Osman Âdil'in bilinen ilk eseri Vanda 1896 yılında İstanbul Âlem Matbaası'nda basılmış, toplam 78 sayfalık bir hikâyedir. Eser, Vanda adlı genç bir kıza âşık olan Serj'in, Vanda'nın ölümünden sonra tuttuğu günlük notlarından oluşmaktadır. Okuduğumuz günlük notlarından Serj'in Vanda'ya duyduğu sevgi ile Serj'in ölümün acısının yarattığı bunalımlarına şahit

¹²² Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 129.

¹²³ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 130.

¹²⁴ Selanik'in gelişmesinde önem arz eden Hamdi Bey'in belediye başkanı olması ve yaptığı yatırımlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Anastasiadou, M. (Kasım, 2001). **Selanik 1830-1912** (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı), 147-163.

olmaktayız. Serj, biraz olsun içindeki bu sıkıntıyı atmak için çıktığı doğa gezilerinde dahi Vanda'yı unutamaz ve tuttuğu günlük notlarında bunu açıkça dile getirir. Çıktığı doğa tasvirleri ile içinde büyüyen sıkıntıyı bir arada notlarına aktarması dikkat çekici bir başka konudur. Yazar Osman Âdil Bey'in Mütâlaa'da ve Vanda'nın önsözünde, Avrupa'nın birçok yerleri gezdiğini dile getirmesi Osman Âdil'in yazarlığının yanı sıra seyyah olarak da vasıflandırılmasına kaynak sağlayabilir. Serj'in gözünden görmeye çalıştığımız Vanda, eser boyunca somut olarak var olmaz ve konuşmaz.

Fransa ve Polonya'da geçen olayda bir başkahraman Vanda ile Jorj'un aşkı anlatılmaktadır. Vanda'nın çok genç yaşta ölmesi ile Jorj, büyük bir acı yaşamış ve yaşadıklarını günlükler halinde yazmıştır. Eser de bu mektupların bir araya getirilmesinden meydana gelir. Mehmed Zîver hikâyeyi şu şekilde tanıtmaktadır; "Yeni bir hikâyedir. Kitap nasıl nev-zemîn, tazeliğe bürhân ise muharriri de öyle tazedir, öyle nev-cihândır ki bu temsîl-i dil-pezîrdir." (s. 132)

Mehmed Zîver, adı geçen eserde tabiatın tasvir edildiği sahneleri değerlendirmektedir. Günlük sayfalarından oluşan eserin sadece son on beş sayfasında anlatılan bir sel olayı ve köy halkının başkahraman Jorj ile verdiği mücadele ağırlıklı olarak değerlendirme yazısında yer verilmiştir.

2.8. Nümûne-i Şecâat

Ara nesil döneminden bir isim olan Tepedelenlizâde Hüseyin Kâmil Bey, hamaset konusu üzerine "*Nümûne-i Şecaât*" adıyla bir şiir kitabı çıkartmıştır. Mehmed Zîver, Kâmil Bey'i bu eserinden dolayı şöyle tanıtır ve teşekkür eder; "Târîh-i millete bir sahîfe ilave eylemek fikr-i hâlisânesine mağlûb olan Tepedelenlizâde Kâmil Bey, bir Osmânlı dilâverinin şecâ'atini bir millet-i muhteremenin şevket-i hakikiyyesini nazmen tasvîre çalışmış, bu nâm ile yâd olunan manzûme-i târîhiyyeyi vücûda getirmiştir."¹²⁵

¹²⁵ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 153.

Eserin yazılma amacı Osmanlı tarihini, şiire taşımaktır. Tepedelenlizâde Kâmil Bey, eserin giriş kısmında yazılma amacının edebiyat ortamı için bir teşvik olup olmayacağını sormakta, Mehmed Zîver de bu soruya şöyle cevap vermektedir:

Bizde nazar-ı dikkate alınıp tezyîd-i âsâra say olunmak istenirse en azametli mevzûlara, en güzel zemînlere lisânımız arz-ı iftikâr mı eder? Selîm-i evvelleri, sânileri, sâlisleri ber-teraf, vüzerâdan, eâzım-ı ümerâdan bir Hayreddin, bir Sokullu göz önüne getirilsin. Müsteâr bir hayâtın nihâyetine kadar –tefsîrinde beka denecek hizmetlerine mukabil- hangi edîbimiz, şâirimiz tarafından lisân-ı yâda alınmıştır? (...) Kâmil Bey'in eserlerinin “mukaddime-i teşvîk” olabileceğini şimdiden tebşîr ederiz.¹²⁶

2.9. Talîm-i Edebiyât

Talîm-i Edebiyât, 1879 yılında Recâizâde Mahmud Ekrem tarafından basılmıştır. Mehmed Zîver, yazısında “Talîm-i Edebiyât'ın milletin târihi demek”¹²⁷ olduğunu söylemektedir. “Bir heyetin kemâlât-ı insaniyyesi âsâr-ı edebiyyesinden, en güzel sözlerin dahi hissiyyât-ı kalbiyyeye taalluk edenlerinden ibâret olduğunu isbât için bu kitap vücûda gelmiştir.”¹²⁸

“Talîm-i Edebiyât'ın basıldığı dönem birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Hacı İbrahim ve Hayret Efendi *Talîm-i Edebiyat* hakkına en çok yazan iki yazardır. Tenkitlere karşı eserin savunucusu olan isim ise Mehmed Zîver'dir.”¹²⁹ Talîm-i Edebiyat'ın yayınlandığı yılı edebiyatın ilerlemesinde bir başlangıç olarak sayan Mehmed Zîver, 1879 öncesindekileri Talîm-i Edebiyat'ın haricinde tutmaktadır. “Devr-i terakkide Talîm-i Edebiyat'ın târîh-i intişârından itibâr edileceği için geride kalanlara ait olarak bu makalemizde bir söz yoktur. Onlar varsın edebiyatı haşhaş, şiiri de câize bilsinler.”¹³⁰

Recâizâde Mahmud Ekrem'i *Talîm-i Edebiyat*'ın müellif-i ali-kadr olarak görmekte ve onunla birlikte eseri okumak şerefine ulaştığını bildirmektedir. Yazının devamında Talîm-i Edebiyat'a eş değer olacak başka bir eserin olmadığını ve onun gibi yazılmış eserlerin de taklit derecesinde kaldığını söyleyerek eseri şöyle savunur:

¹²⁶ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 155.

¹²⁷ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 157.

¹²⁸ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 158.

¹²⁹ Yetiş, K. (1996). *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyâtı Sâhasında Getirdiği Yenilikler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 405.

¹³⁰ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 159.

“Hatta şimdiye kadar edilen mübâhisât-ı edebiyye neticesinden “Talîm” e muâdil matbûât-ı Osmâniyye’den henüz bir kitap vücuda getirilememiş ve çünkü bazılarımız nezdinde edebiyâtın mevzû-lehi lâyıkiyla taayyün etmemiş olduğundan yazdıkları eserler, Talîm’in taklîdi derecesine bile gelememiştir.”¹³¹

Tanpınar, bu eserin önemini anlamak için içerikteki fasıl başlıklarını saymak gerektiğini söyler. Recâizâde Mahmud Ekrem’in üslûp konusunda “sade”, “müzeyyen” ve “âlî” diye üçe ayırması dönem edebiyatı için oldukça yeni bir şey olduğunu da ilâve eder.¹³² Mehmed Zîver ise eserin genel olarak niteliğini, önemini vurgular ancak ayrıntılı şekilde içeriğinden bahsetmez.

2.10. Heves Ettim

Heves Ettim, Nâbizâde Nâzım Bey’in şiirlerini topladığı küçük bir eseridir. Eserin Arz-ı Merâm bölümünde; “(Heves Ettim) tecrübe-i kalem addolunamaz fakat irâe-i hünerde addedilmekten bilküllüye baidir. Âlem-i edebiyâta şöyle bir eser de zühûra gelmiş denilsin diye neşrine cesâret ettim.”¹³³

Mehmed Zîver, 17 Şubat 1302 tarihinde Saâdet gazetesinde bu eserin bir değerlendirmesi yapmış, ardından da kitabına almıştır. Eserdeki birkaç şiir başlığı şu şekildedir; *Nûr, Fidandan Güle, Valide Ninnisi, Aşk, Müddeti Gayet Kısa Bir Rüyadan Uyanır Uyanmaz* vd. Nâbizâde Nâzım’ın şiirlerinden birkaç parçasını yazısında okuyucu ile paylaşır. Bu şiirlerde Nâbizâde Nâzım Bey’in şâirliğini över ve onu tebrik eder. O şiirlerden ilki kitabında ilk şiiri olan ve mesnevi şeklinde yazılmış Tahmîd, diğeri ise gazel şekli ile yazılan Anadolu Hisarı’nda Mezarlık isimli şiirdir.

Şiirleri dolayısıyla Nâbizâde Nâzım’ı olumlu olarak eleştiren Mehmed Zîver, eseri ayrıntılı olarak incelediği ve şiirlerin temaları yönünden ele aldığı görülmektedir.

¹³¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 160.

¹³² Tanpınar, A. H. (Eylül, 2014). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyat Tarihi* (Haz. Abdullah Uçman). (23. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları, 487.

¹³³ Nâbizâde Nâzım. (1302 / 1886). a.g.e. , 3.

2.11. Tefekkür

Tefekkür başlıklı yazıda, Recâizâde Mahmud Ekrem'in yeni eserinin bir duyurusu yapılmaktadır. Bu duyuru ile eserde ne anlatıldığı açıklanmaktadır. Kitabı tamamen his olarak değerlendiren Mehmed Zîver; "Bu kitabın bazı sahîfeleri hazân u bahâr gibi iki mevsim-i tenvîr eder... Leyl ü nehâr gibi biri tulûa, diğeri gurûba tâbidir."¹³⁴ demektedir. Recâizâde Mahmud Ekrem bu eserde oğlu Nejad'ın durumunu anlatmaktadır. Mehmed Zîver bu tasviri şöyle aktarır:

"Meselâ bir hastaya tesâdüf olunur ki zâirinden müteessir olur. On yeni yaşından hâbgâhında firâş-ı istirahatâ uzanmış... Nâsiyesinde bir parlaklık var ki hiddet-i zekâsına gözlerinde bir uyanıklık delâlet eder."

Eserde yazı dizisi olarak değerlendirebileceğimiz iki adet *Tefekkür* başlıklı yazı bulunmaktadır. Bu başlıktaki yazılar aynı düzen içerisinde Halil Edib'in 15 Nisan 1304 senesinde çıkarttığı *Say* dergisinin 13. sayısında da görülmektedir.

Çizelge 4.1. Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye*'de Değerlendirdiği Eserler (Türk Edebiyatı)

YAZAR	ESER	BASIM YILI	BASIM YERİ
Ali Bey	<i>Seyâhat Jurnalı</i>	1314 / 1898	İstanbul
Halid Ziya (Uşaklıgil)	<i>Bu Muydu?</i>	1314 / 1898	İstanbul
Hamdi Beyzâde Osmân Âdil	<i>Vanda</i>	1314 / 1898	İstanbul
Mehmet Emin (Yurdakul)	<i>Fazîlet ve Asâlet</i>	1308 / 1892	Konstantiniyye
Muallim Nâci	<i>Yâdigâr-ı Nâcî</i>	1314 / 1898	Konstantiniyye
Nabizâde Nâzım	<i>Heves Ettim</i>	1302 / 1886	İstanbul
Osman Senayi (Erdemgil)	<i>Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye</i>	1312 / 1896	Konstantiniyye
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Talîm-i Edebiyât</i>	1295 / 1879	İstanbul
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Tefekkür</i>	1302 / 1886	İstanbul
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Pejmürde</i>	1311 / 1895	İstanbul
Tepedelenlizâde H. Kâmil	<i>Nümûne-i Şecâat</i>	1305 / 1889	İstanbul

¹³⁴ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 166.

Çizelge 4.2. Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye*'de İsmen Değindiği Çeviri ve Yerli Eserler (Türk Edebiyatı)¹³⁵

YAZAR	ESER	ESERİN GEÇTİĞİ YAZI	BULUNDUĞU SAYFA	NOT
Halid Ziya Uşaklıgil	<i>Leke</i>	Unvan ve Mevzû	71	Nesir
Ahmet Cevdet Bey	<i>Zavallı Margarit</i>	Unvan ve Mevzû	71	(Bul.)
Nabizâde Nâzım	<i>Seyyie-i Tesâmu</i>	[Unvân ve Mevzû - 2]	87	Nesir
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Nağme-i Seher</i>	MK – 2	142	Nazım
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Şemsâ</i>	Pejmürde	111	Nesir
Mehmed Vecîhî Bey	<i>Âsâr-ı Vecîhî</i>	Alfred dö Müse	101	Nesir
M. Safvet Bey	<i>Japonya Seyâhatnâmesi</i>	Mösyö Pier Loti	108	Nesir (Çev.)
Hüseyin Cahit Yalçın	<i>İzlanda Balıkçısı</i>	Mösyö Pier Loti	108	Nesir (Çev.)
Şemsettin Samî	<i>Usûl-i Tenkit</i>	MK – 2	140	Nesir
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Takdîr-i Elhân</i>	MK- 3	147	Nesir
Recâizâde Mahmud Ekrem	<i>Meprizon</i>	MK- 3	146	(Çev.) Nesir
Hacı İbrahim Efendi	<i>Edebiyât-ı Osmâniyye</i>	Talîm-i Edebiyât	160	Nesir

3. FRANSIZ EDEBİYATINA DÂİR

Alfred dö Müse, s. 99-102; *Jorj San Meselesi*, s. 102-105; *Mösyö Pier Loti*, 11 Eylül 1319, s. 105-110.

3.1. Alfred dö Müse

Alfred dö Müse [Alfred de Musset] başlıklı yazı İkdâm gazetesinin Paris muhabiri Musset'nin şairliği hakkındadır. Fransız edebiyatının 19. yüzyıl boyunca ilerleme kaydetmiştir. Bu ilerleme ile Fransızlar, şairlerinden Musset ile ilgili gazete ve dergilerde uzun yazılar yazmış ve onun kafiye konusundan başlayarak bütün meziyetlerini sıralamışlardır. Mehmed Zîver de olanlar karşısında Fransız halkına hak vermekte, Musset'yi kötülemek isteyenlere izin verilmemesi gerektiğini söylemektedir.

3.2. Jorj San Meselesi

Jorj San Meselesi [George Sand] yazısı, Osmanlı edebiyatının Sand'ı nasıl tanıdığı üzerindedir. Saâdet gazetesinde Emile Zola'dan bir eserin tercümesinde okuyucuya tanıtılan George Sand

¹³⁵ Sayfa numaraları orijinal metindedir.

için; “*Bilfarz Jorj San kim olduğunu öğrendik: Bir kadın muharrire imiş, edîbe imiş... Güzel yazar imiş. Yazdığı birkaç parça eseri hâiz-i kıymet ve itibâr imiş.*” (s. 102) şeklinde tanıtıldığı görülmektedir. Şâir Alfred de Musset olan ilişkisine de değinen Mehmed Zîver, Osmanlı edebiyatı için bu tarz ilişkilerin önemli olmadığını, daha çok edebiyatından yararlanmak gerektiğini söyler.

Edebiyatın magazin yönü olarak söyleyebileceğimiz tarz ile;

Müse ile muâşakada bulunmuş... İtalya’da neler olmuş... Neler yazılmış... Hepsi alâ. Geliniz biz sevdadan geçelim, tezyîn ve terkîne say olunan edebiyât-ı sahîha-ı Osmâniyyemiz için fenâ bir tarîk-i istifâde açalım. Bize lâyük olan bir kavmin terakkiyyât-ı edebiyesine ait esbâb ve mesâîyi tedkik etmek... Kabil-i istifâza birtakım efkâr ve bedâyii kütüphâne-i milliyemize nakl eylemektir.¹³⁶

3.3. Mösyö Pierre Loti

Uzun yıllar boyunca denizcilikle ömrünü geçiren Pierre Loti, Türkleri çok sevmiş ve Birinci Dünya Savaşı’nda dahi onları desteklemiştir. 1913 yılında “*La Turquie Agonisante*” (Can Çekişen Türkiye) adlı eserinde Türklerin asil bir millet olduğundan bahsetmektedir.¹³⁷ Osmanlı halkı tarafından da çok sevilen Pierre Loti, ömrünü deniz üzerine geçirmiş bir Fransızdır. Birçok eseri bulunan Loti hakkında Mehmed Zîver, onu şöyle tanımlamaktadır:

“*Pier Loti hâricin yani insanların, şehirlerin, günlerle, aylarla baîd olan avâlimin safâsından, bitmez tükenmez münâzir ve mehâsininden bahs etmeyi kendine meslek ittihâz etmiş ve bu zevk-ı edebîsini âsârından pek ziyâde istifâza eylediği Şatobüryanlarını memnûn bırakacak mertebede âlâ eylemiştir.*”¹³⁸

Pierre Loti’nin eserlerinden *Japonya Seyahatnâmesi*’nin M. Safvet ve *İzlanda Balıkçıları*’nın Hüseyin Cahit tarafından çevirilerinin yapılmış olması Pierre Loti’yi tanımak için yeterli olmadığını söyler. “*Osmânlılar Pier Loti’yi Osmânlı muhibbî olmak sıfatıyla da sever ve nâm-ı edîbânesini dâimâ hürmetle yâd eyler.*”¹³⁹

¹³⁶ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** , 103.

¹³⁷ Perin, (Ocak, 2011). **a.g.e.** , 133.

¹³⁸ Mehmed Zîver, (1327 / 1911). **a.g.e.** , 107.

¹³⁹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). **a.g.e.** 109.

Çizelge 4.3. Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye*'de İsmen Değindiği Fransız Edebiyatına Ait Eserler¹⁴⁰

YAZAR	ESER	ESERİN GEÇTİĞİ YAZI	BULUNDUĞU SAYFA	NOT
Anatole France	<i>Arbeille</i>	Unvan ve Mevzû	69	Nesir
Victor Hugo	<i>[La Légend des Siècles]</i>	MK – 2	144	Nesir
Victor Hugo	<i>[Notre-Dame de Paris]</i>	MK – 2	144	Nesir
Victor Hugo	<i>[Les Contemplations]</i>	MK – 2	144	Nesir
Victor Hugo	<i>[Hernani?]</i>	MK – 2	144	(Bul.)
Victor Hugo	<i>Zusilni [?]</i>	MK – 2	144	(Bul.)

4. EDEBÎ MÛNAKAŞA YAZILARI

Mîzân Gazetesine Karşı Mürüvvet Gazetesiyle Neşredilen Makalât-ı Edebiyye – 1. , 2. , 3. , İstanbul, 5 Mart 1304, s. 136-152.

Günlük olarak çıkan *Mürüvvet* gazetesinde Mehmed Zîver çeviri eserlerin tefrikalarını yayınlarken diğer gazetelerdeki edebî yazıları da değerlendiren yazılar yazmıştır. 8 Mart 1304 tarihli 4. sayısından 21 Mart 1304 tarihindeki 17. sayısına değin süren bu yazı dizisi, *Mîzân* gazetesindeki Tanzimat dönemi edebî faaliyetlere yönelik değerlendirmeleri eleştirmektedir. Gazetedeki yazılar ile *Mütâlaât-ı Edebiyye* içerisinde üç adet verilen makaleler arasında ufak kelime değişimleri dışında bir farklılık görülmemektedir.

Mehmed Zîver'in bu yazı dizisinde Osmanlı edebiyatının ilerlemeye meylinin *cenâb-ı Şinâsi*'nin vefatından sonrasına işaret etmekte ve bu vefat sonrasında Osmanlı edebiyatının yükselmesinde öncü ismin Namık Kemal olduğunu dile getirmektedir.

“Mülkümüzde edebiyât-ı Osmâniyye'nin terakkiye meyelânı cenâb-ı “Şinâsi” nin bir avuç toprak olup türâb-ı rahmete karıştığı günlerden itibâr edilir. Muhterem edîbimizin bu fenâ-yı âleme cidden vedâ edip çekilmesiyle havâ-yi edebî teneffüs etmek en evvel Kemâl Bey'e nasîb olmuştur.”¹⁴¹

Osmanlı edebiyat tarihi içerisinde tek tük dahi olsa birçok edebî eser meydana getiren “Sadullah Paşaların Ahmed Mithad Efendilerin, Şemseddin Sâmî Beylerin, Said Beylerin,

¹⁴⁰ Sayfa numaraları orijinal metindendir.

¹⁴¹ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 137.

Ebûzziyâ Tevfik ve Hamîd Vehbî Beylerin”¹⁴² isimlerinin de değer ve kıymetlerinin inkâr edilmemesi gerektiğinin altını çizer. Öncelikle Namık Kemal’in ve “Talîm için bir mekteb-i edeb tesîs ettiğî”¹⁴³, bu edebî mektepte Sami Paşazâde Sezâî’nin, Rezaizâde Mahmud Ekrem ve Abdülhak Hâmîd Beylerin de önemle üzerinde durulması gerektiğini söyler.

Tenkît, bir edebî eserin ve sahibinin sanatındaki yetkinliğini arttırmasında önemli bir eylemdir. Bu yüzden *Mîzân* gazetesi de bu görevi üstlenmiş ve “*Muhâkemat-ı edebîyye*” ile edebî ilerlemeye katkı sağlamayı amaçlamıştır. Mehmed Zîver, *Mîzân*’ın edebî değerlendirmelerine güvendiğini açıkça dile getirirken öncesinde zikredilen isimlerin edebî vasıflarındaki hükümlerini eleştirmek için *Mürüvvet*’te cevap vermek istemiştir.

Mîzân gazetesi, her bir hizmeti maârifimizce bir fikr-i teceddüd ve intibâhı mûcib olmuş zevâtın hayât-ı manevîyye ve meslek-i edebîyyelerini tayîn için birkaç sûtûnu, o güne-i âsârın mütâlaasına vakf eylediğinden dolayı ne derece şâyân-ı tebrîk ise öyle muhâkemâtın netîcesi de o mertebe bâis-i eseftir.¹⁴⁴

Mîzân’daki yazılarda Namık Kemal’in edebî yönünün ve eserlerinin tenkît edilmesinde, tenkît edilen eserden ziyade Namık Kemal ve Recâizâde Mahmud Ekrem’in diğer başka eseri var mı yok mu ve neler okumuş olduğu sorularak buna göre eserin tenkît hükümlerinin olduğu görülmektedir. Bu tenkît anlayışından dolayı da Mehmed Zîver, *Mîzân*’ın bu tarz tenkît yaklaşımı olan “mez-kûr-ı muhâkemât-ı edebîyyesinden” bir çıkarım da bulunamamıştır.

Mehmed Zîver gerçek bir eleştirmenin *Mîzân*’daki hükümleri veremeyeceğini makale boyunca anlatmak ister. Eleştirmen birisinin ona göre bir eleştirmen ünlü Fransız eleştirmen Charles Augustin Sainte Beuve’ün değerlendirmesiyle; “Başkasının göremediğini görendir, nazar-ı temyîz ve tedkîk ile görülecek şeyler tabîi eshâb-ı te’lîfin iktidârını tayînden ibârettir. Ahlâka, efkâra hatta tarz-ı edebe mugayir görünecek nekaisi ikmâl etmekle beraber meydana çıkarmalıdır.”¹⁴⁵ fikirlerini paylaşmaktadır. Bu yönden Mehmed Zîver, edebî eserin eleştirilmesinde genel okuyucu kitlesinin göremediğini gören

¹⁴² Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 138.

¹⁴³ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 137.

¹⁴⁴ Mehmed Zîver .(1327 / 1911). a.g.e. , 141-142.

¹⁴⁵ Mehmed Zîver. (1327 / 1911). a.g.e. , 142.

ve bu dikkatlerin eserde var olmasında yazarın kaleminin gücüyle orantılı olduğunu bilen kişi olarak tanımlar.

Karşılaştırmalı edebiyat ile sadece bir noktaya kadar önem arz eden eleştirinin edebî hayata bir katkısı olmayacağını *Mîzân* gazetesine anlatmaktadır. Namık Kemal ve Recâizâde Mahmud Ekrem'in eserlerini birbirleriyle karşılaştırıp Namık Kemal'in eserlerinin daha üstün olduğunu söylemek Recâizâde Mahmud Ekrem'in darılmasına neden olabilmekte ve birbirleriyle kıyaslamak yerine eserin edebî niteliğini ortaya koymak gerektiğini Mehmed Zîver söylemektedir. Her eser kendi başına bir değer sahibidir ve birini diğerine tercih ederek eleştirmek iyi değildir.





5. BÖLÜM

MÜTÂLAÂT-I EDEBİYYE'NİN SÖZLÜĞÜ

A

Alâ: Daha yüksek.

Aksâm-ı sâire: Diğer kısımlar.

Âciz: Gücü yetmeyen, güçsüz.

Âcizâne: Becerizsizcesine, alçakgönüllülükle.

Add: Sayma, sayılma.

Âdem: İnsan.

Adem-i ittirâd: Takip etmemek, birinin izinden gitme yoksunluğu.

Adem-i i'tilâf: Uygunsuzluk.

Âdî tasvîr: Sıradan, değersiz betimleme.

Âdî zevât: Sıradan, değersiz kişiler.

Âdî: Sıradan, değersiz.

Âfâk u ibhâr: Ufuklar ve deniz yolculuğu.

Âfâk: Ufuklar.

Âfâk-ı edebiyât: Edebiyatın ufukları.

Âferin-hân: Aferin diyen.

Âfiyet-i vücûd: Varlığın sağlığı, esenliği.

Âğuş-ı tabîat: Doğanın kucağı.

Âğuş-ı hikmet: Hikmet kucağı.

Âğuş-ı iştîyâk: Arzunun kucağı.

Ahfâd: Torunlar, gelecek nesil.

Ahfâd-ı evlâd: Gelecek nesil.

Âhir: Sonra.

Ahkâm: Hükümler, yargılar.

Ahkar: En hakir, değersiz.

Ahlâf u ahfâd: Halefler; Nesiller.

Ahlâk-ı İslâmiyye: İslam ahlakı.

Ahra: Daha layık, daha münasip.

Ahsâs: Hisler, duygular.

Ahsâs-ı hirâs: Korkulu duygular.

Ahvâl ve âdât: Haller ve adetler.

Ahvâl: Durumlar.

Ahvâl-i âşıkane: Âşıkane durumlar.

Ahvâl-i edebiyeye: Edebî durumlar.

Ahvâl-i hilkat u tabîat: Yaratılış durumları.

Ahvâl-i ictimâiyye: Topluluğun durumları.

Ahvâl-i ma'îşet: Geçim durumları.

Ahvâl-i müteallime: Elemlî durumlar.

Ahvâl-i vicdâniyye: Vicdanî durumlar.

Akdem: Önce, önceki.

Âkîbet-i âciz: Güçsüz son.

Âkîbet-i berbat: Berbat son.

Âkîben: Bir diğerinin arkasında gelen.

Akîm: Sonuçsuz, boşuna.

Âkis: Akmeden, çarpan, vuran.

Akl-ı zihn: Zihnin aklı.

Akrân: Eş, benzer olanlar, yaşlılar.

Aksâm: Bölümler.

Aksâm-ı âhenk: Ahenk kısımları.

Aksâm-ı mühimme: Önemli kısımlar, bölümler.

Aksen: AkSEDerek, çarparak.

Aks-i sadâ: Sesin yankısı.

Aktâr-ı kutbiyye: Kutup tarafları.

Akvâl-i hakîme: Filozofça sözler.

Akvâm-ı Arab: Arap toplumları.

Akvâm-ı fâzıla: Faziletli toplumlar.

Alâ-i mâhiyyet: Mahiyetin daha yükseği.

Alâik: İlgiler, ilişkiler.

Alâik-i kavmiyye: Kavim ilişkileri.

Âlât-ı mahsûsa: Hususî aletler.

Alelâde: Bayağı, basbayağı.

Alelhusûs: Özellikle, en çok.

Alelrlâk: Genellikle, rastgele.

Alelkıyâm: Ayaklanmayla.

Alelumûm: Genellikle, bütünüyle.

Âlem-i edeb: Edeb âlemi.

Âlem-i edebiyat: Edebiyat âlemi.

Âlem-i fûshat-ı âbâd: Sonsuz zamanın geniş âlemi.

- Âlem-i matbûât: Basım âlemi.
- Alettedrîc: Azar azar.
- Âlî: Üstün, yüce, yüksek.
- Âlî-cenâbâne: Cömertlikle, yüce gönüllülükle.
- Âlim: Bilgin, bilen.
- Âmâc: Hedef.
- Âmâl: Emeller, istekler.
- Ameliyyât: İşler.
- Âmil: İsteyen.
- Amîm: Umûma ait, genel, yaygın.
- An ü dem-i şebâb: Gençlik zamanı.
- Ananât: Ananeler, gelenekler.
- Ananât-ı târîhiyye: Tarihî ananeler, tarihî gelenekler.
- Ânât-ı hâlî: Şimdiki zamanlar.
- Arab ve Acem eşârı: Arap ve Fars şiiirleri.
- Arabî ve Farsî kelimât: Arapça ve Farsça kelimeler.
- Arabî ve Farsî terkîbât: Arapça ve Farsça terkipler.
- Arabiyye: Araplarla ilgili.
- Ârâmiş: Rahat, huzur.
- Arapların eşâr-ı âşîkânesi: Arapların âşîkça şiiirleri.
- Ârâyiş: Süs, ziynet.
- Ârif: Bir işten iyi anlayan, bilen.
- Arz-ı ibtisâm: Gülümsemeyi gösterme.
- Arz-ı iftikar: Alçakgönüllülüğü gösterme.
- Arz-ı nâz: Nazını gösterme.
- Arz-ı şükân: Teşekkürünü bildirme.
- Arz-ı veche-i ibtisâm ve hazâret: Ârzû-yi edebî: Edebî arzu.
- Ârzû-yi iştihâr: Ünlü olma isteği.
- Ârzû-yi makbûl: Kabul olunmuş istek.
- Ârzû-yi takdîr: Takdir isteği.
- Âsâr u neşâidin mütâlaası: Eserlerin ve manzumelerin incelemesi.
- Âsâr ve berekât-ı edebiyenin: Edebî bolluklar ve eserler.
- Âsâr ve efkâr-ı edebiyeye: Edebî fikirler ve eserler.
- Âsâr: Eserler.
- Asâr: Yüzyıllar.
- Âsâr-ı atîka: Eski eserler.
- Âsâr-ı cedîde: Yeni eserler.
- Âsâr-ı edebiyeye: Edebî eserler.
- Âsâr-ı Ekremiyye: Recaîzâde Mahmut Ekrem'in eserleri.
- Âsâr-ı eslâf: Geçmiş zamandaki kişilerin eserleri.
- Âsâr-ı Hâmid: Abdülhak Hamit'in eserleri.
- Âsâr-ı intikadiyye: Eleştiri eserleri.
- Âsâr-ı Kemâl: Namık Kemal'in eserleri.
- Âsâr-ı matbua: Basılı eserler.
- Âsâr-ı muktataf: Derleme eserler.
- Âsâr-ı mühimme: Önemli eserler.
- Âsâr-ı müntahabe: Seçilmiş eserler.
- Âsâr-ı müterceme: Tercüme eserler.
- Âsâr-ı Nâcî: Muallim Nâci'nin eserleri.
- Âsâr-ı sahîha: Gerçek, doğru eserler.
- Âsâr-ı sahîha-ı edebiyeye: Gerçek edebî eserler.
- Asâr-ı salîfe:
- Âsâr-ı seyyâhiyye: Gezginci kimselerin eserleri.
- Âsâr-ı Şarkıyye: Doğru eserleri.
- Âsâr-ı şiiiriyye: Şiiirle ilgili eserler.
- Âsâr-ı terakkî: Yüksek eserler.
- Âsâr-ı vâride: Gelen eserler.
- Âsâr-ı Vecîhî: Vecihî'nin eserleri.
- Âsâ-yi istinâd: Güvenilir asa.
- Asr-ı saadet: Saadet çağı.
- Âsûde yuva: Rahat, huzurlu yuva.
- Âşîkâne sürûd: Âşîk olarak terennüm etme, şarkı söyleme.
- Âşînâ: Tanıdık, bilindik.
- Âşîna-yı merâm: İstek âşînası.
- Atf: Bağlanma, yöneltme.
- Atf-ı nazar-ı ehemmiyyet: Önemli bakışları yöneltme.
- Atf-ı nigâh-ı itibâr: İtibara göz atma.

Âtî: Gelecek.
 Âtî-i edeb: Edebin geleceği.
 Avâkib-i ictima: Toplanmanın sonuçları.
 Avâlim: Âlemler, dünyalar.
 Avâm-ı gürûh: Bir takım halk, topluluk.
 Avdet: Geri gelme, dönüş.
 Âyende: Gelen, gelici.
 Âyîne-i efkâr ü hissiyyât: Hisler ve düşünceler aynası.
 Ayn-ı hakikat: Gerçeğin ta kendisi.

Ayn-ı madde: Maddenin benzeri, aynı madde.
 Ayn-ı misl: Benzerin ta kendisi.
 Ayn-ı nimet: İyiliğin benzeri, aynı iyilik, lütuf.
 Ayn-ı tecelliyât: Yansımaların ta kendisi.
 Azâ: Üye.
 Âzâde: Hür, serbest.
 Azamet: Yüce, büyük.
 Azamet-i mevzû': Konunun büyüklüğü.
 Azm ü sebât: Gayret ve kararlılık.
 Azm-i ihyâ: Gayreti canlandırma.

B

Bâb: Bölüm, kısım.
 Bade-mâ: Bundan sonra, bundan böyle.
 Bâd-i şebân: Gecelerin rüzgârları.
 Bâğbân: Bahçıvan.
 Bağteten: Ansızın, birdenbire.
 Bahâ: Parıltı, güzellik.
 Bahâr ü şita: Bahar ve kış.
 Bahâriyye: Baharla ilgili.
 Bahreyn: İki deniz, Basra körfezi ve Hint denizi.
 Bahr-ı muhît: Okyanus.
 Bahr-i Siyâh: Karadeniz.
 Bahs-i müheyyice: Heyecan verici konu.
 Bahs-i mühimm: Önemli konu.
 Bahşâyış-i fitrî: Yaratılıştan gelen bağışlayıcılık.
 Bahş-i itibar: İtibar bahş etmek.
 Baht-ı siyâh: Kara talih.
 Bahtiyâr: Talihli, mutlu.
 Bâ-husûs: Husûsiyle, en çok, hele.
 Bâid: Uzak, ırak.
 Bâis: Yol açan, sebep.
 Bâis-i esef: Üzüntüye yol açan, sebep olan.
 Bâis-i takdîr ve sa'âdet: Takdir etmeye ve mutlu olmaya sebep olan.
 Bâkî: Dâimî, devam eden.
 Bâl ü per: Kol kanat.
 Bâlâ: Yüksek, yüce, yukarı.
 Bâlâ-reşâd: Manevi yolda yürüme.

Bâlâ-ter: Daha yüksek, pek yüksek.
 Bâlâ-yı mukaddime: Önsözün yukarısı, önsözün giriş (kısmı).
 Bâr-i şeref: Şerefın ağırlığı.
 Bâriz ve bârik zekâ: Açık ve parlak zekâ.
 Bast: Yayma, açma.
 Bast-ı cenâh-ı tekemmül: Olgunlaşma kanatlarını yayma, açma.
 Bast-ı hikâyât: Hikâ yelerin yayılması.
 Bazar-ı dâd ü sited: Alışveriş.
 Bedâyi vü mehâsin: Güzellikler.
 Bedâyi: Eşi benzeri olmayan güzel.
 Bedâyi-i edebiyye: Edebî güzellikler.
 Bedâyi-i edebiyye: Edebî güzellikleri.
 Bedâyi-i fikriyye: Fikirle ilgili güzellikler.
 Bedâyi-i hâriciyye: Dış güzellikler.
 Bedâyi-i harikü'l-âde: Olağanüstü güzellikler.
 Bedâyi-i kemâl-i tasavvur: Olgun düşüncelerin güzellikleri.
 Bedâyi-i kütüphâne-i milliyye: Millî kütüphanenin güzellikleri.
 Bedâyi-i milliyye: Millî güzellikler.
 Bedâyi-i Şarkiiyye-i muhibb: Doğu'nun sevgili güzellikleri.
 Bedâyi-i şiriyye: Şiirin güzellikleri.
 Bed-bâht: Bahtı kara, kara talihli.
 Bedî: Eşi benzeri olmayan.

Bedâa: Güzel, eşi benzeri olmayan.	Bî-hemâl: Benzersiz, eşsiz.
Bedâa-i sâbite-i hilkat: Doğanın sabit duran güzelliği.	Bî-hûde: Boşuna, boş yere.
Bedâen: Eşsiz derecede güzel.	Bî-izân: Anlayışsız; edepsiz.
Bedîhî: Aşikâr, açık, belli.	Bilâd: Beldeler, memleketler.
Bedreka-ı edeb: Edebin yol göstericisi, kılavuzu.	Bilâhire: Sonra, sonradan.
Bedreka-ı ittihaz: Kılavuz edinme.	Bilâ-kabiliyyet: Beceriksiz.
Be-gayet: Çok aşırı, son derecede, pek ziyâde.	Bilakis: Aksine, tam tersine, tersine.
Be-hakkı: Hakkı için.	Bilâ-kusur: Kusursuz.
Beis: Zarar, ziyan, zorluk.	Bilâ-lüzûm: Lüzumsuz.
Beka: Devamlılık, kalıcı olma.	Bilâ-müşkilât: Zorlukları olmayan.
Beka-yı kemâl: Olgunluğun devamı.	Bilâ-usûl: Usûlsüz.
Belâgat: Beyan.	Bilcümle: Bütün, hepsi.
Benât-ı Osmaniyye: Osmanlı kadınları.	Bilfarz: Farz olarak, varsaymak.
Benî-nev: Kendi sınıfından.	Bilfiil: Gerçekte, katılarak, bizzat.
Berâat: Temizlik, parlaklık, üstünlük.	Bilhassa: Özellikle.
Berâhîn-i münevvere: Aydınlatılmış deliller.	Bilmuvâfık: Uygunlukla.
Berf ü bârân: Kar ve yağmur.	Bilumûm: Bütün, hep.
Ber-güzâr: Hediye, hatıra.	Bî-lüzûm: Lüzumsuz.
Berk ü gusûn: Yaprak ve dallar.	Bilvücûh: Her yönden.
Ber-taraf: Bir yana atılan.	Bî-muhâbâ: Çekinmeksizin, çekinmeden, sakınmadan.
Ber-vech-i zîr: Aşağıda olduğu gibi.	Binâen aleyh: Bundan dolayı.
Besîm: Güler yüzlü.	Binâen: [Bir şeyden] dolayı, ötürü.
Bevârik-i işti'âl: Parlayan yıldırımlar.	Binâenberîn: Bundan dolayı, bu sebepten.
Beyân: Anlatma, söyleme.	Binnetîce: Sonuç olarak.
Beyân-ı ihtirâm: Hürmet beyanı.	Binnisbe: Bir dereceye kadar.
Beyân-ı mütâlaa: İnceleme, değerlendirme beyanı.	Bî-rûh: Ruhsuz.
Beyân-ı teessüf: Teessüf beyanı.	Bisât: Döşek, minder.
Beyân-ı teşekkür: Teşekkür beyanı.	Bister-i rahat: Rahat döşek.
Beyn: Arasında.	Bî-sûd: Faydasız, boş.
Beynel-akrân: Akranlar arasında.	Bî-tâb: Bitkin, yorgun.
Beynel-üdebâ: Edibler arasında.	Bittab: Tabii olarak.
Bezl-i mesâî: Bol bol çalışma.	Bittercûme: Tercümeyle.
Bezl-i takdîrât: Bol bol takdir etme.	Bî-vâye: Nasipsiz.
Bî-çâre çocuk: Çaresiz çocuk.	Bî-zâr: Bezginlik, bıkmışlık.
Bî-çâre kalpler: Çaresiz kalpler.	Bizzât: Kendi.
Bî-çâre: Çaresiz.	Burc-i münevver: Aydınlatılmış burç.
Bî-gâne: Kayıtsız, alakasız.	Burûc-i Şark: Doğu'nun hisarları.
Bi-hakkın: Hakkıyla, tamamıyla.	Busât-ı letâfet: Güzel döşekler.
	Bûy-i kavm: Topluluğun huyu, tabiatı.

Bühtân: Yalan, iftira.
 Bürdâ-i devâ-i nâ-pezîr: Deva bulmaz bir sıtma hastalığı.
 Bürhân: Güçlü delil.
 Bürhân-ı cihet: Delil tarafı.

Bürhân-ı fazîlet: Fazilet delili.
 Bürhân-ı kitâbet-i sahîha: Gerçek kitabetin ispatı.
 Bürkân-ı âteş-efşân: Ateş saçan volkan.
 Büzûr: Tohumlar, taneler.

C

Câh ü rifat: Makam ve yücelik.
 Câh ü servet: Makam ve servet.
 Câiz: İzin.
 Câize: Ödül.
 Câm-ı sabuh: Sabah içkisi içilen kadeh.
 Câmî: Toplayan, içine alan.
 Câmî-i mehâsin: Güzellikleri içine alan.
 Cân-gâh: Can evi.
 Cân-rübâ perestîde-i sûret-kerân: Gönül kapan sevgilinin sûretinin kenarı.
 Cârî: Geçen.
 Câ-yı mülâhaza: Düşünme yeri.
 Cebhe: Alın, yüz.
 Cebîn: Alın.
 Celb ü cezb: Kendine çekme, cezbetme.
 Celî: Âşikâr, meydana olan.
 Cem ü tedvîn: Toplama; kitap haline getirme.
 Cem ü telfîk: Toplama, yığma, birleştirme.
 Cem: Toplama.
 Cemâat: Topluluk.
 Cemiyât: Toplular.
 Cemiyet: Topluluk.
 Cenâb-ı Fâtih: Hz. Fâtih Sultan Mehmet.
 Cenâb-ı Şinâsi: Büyük, yüce İbrahim Şinasi için.
 Cenâh: Kanat, taraf.
 Cenân: Cennetler.
 Cenûb: Güney.
 Cerâid ü resâil: Gazeteler ve küçük kitaplar, dergiler.
 Cereyân: Akım, hareket.

Cereyân-i latîfî: Hoşça bir harekey, akım.
 Cevâb-ı müskit: Susturucu cevap.
 Cevâbnâme-i edebiyâne: Edebîce bir cevap.
 Cevâmî: Toplayıcı olan şeyler.
 Cevdet: Güzellik, olgunluk.
 Cevlân: Dolaşma, gezme.
 Cevlân-gâh: Dolaşılan yer.
 Cevher-i hamîyyet: Hamiyetin özü.
 Cevher-i istidâd: Yeteneğin özü, aklın özü.
 Cevvâl: Çok hareketli.
 Cezbedâr-ı safâ-yı edeb: Cihângîr: Dünyayı zapteden.
 Cihân-ı kâinât: Kâinatın âlemi.
 Cihân-ı ma'rifet: Marifet dünyası.
 Cihet: Yön, taraf.
 Cihet-i câmia: Topluluk tarafı.
 Cılve-gâh: Görünme yeri.
 Cılve-i intibâ: Zihinde iz bırakan yansıma.
 Cinât: Cinayetle ilgili.
 Cism-i ejder-i bahr: Deniz ejderhasının cismi.
 Cism-i latîf-i hüner: Yeteneğinin hoş cismi.
 Ciyâdet: Tazelik, iyilik, güzellik.
 Cülûs: Oturma.
 Cümel-i hâlisâne: Temiz yürekli cümleler.
 Cümle-i edebîyye: Edebî bütünlük.
 Cümle-i sânihât: Düşünmeden, bir anda akla gelen cümle.
 Cüret-yâb: Cesaret bulan.
 Cüst [ü] cû: Arayıp sorma.
 Cüzî: Pekaz, az miktarda.

Ç

Çâre-i mahsûs ve âcil: Özel ve acil çare.
 Çehre-i ulvî-i hikmet: Yüce hikmetin yüzü.
 Çeşm: Göz.
 Çeşmân: Gözler.

D

Dâd-ı Hüdâ: Tanrı vergisi.
 Dâhî-i edeb: Edebî dahi.
 Dâhî-i ittîlâk: Açık bir zekâ; anlaşılabilen.
 Dahl: Girme, karışma; etki, nüfuz.
 Dâire-i edebiyye: Edebî alan.
 Dâire-i insâf: Acıma alanı.
 Dâire-i insicâm ve istihsân: Düzgün söz ve beğenilme alanı.
 Dâire-i meziyet: Üstün özellik alanı.
 Dâire-i salâhiyyet: Yetki alanı.
 Dâire-i şümul: Kapsam alanı.
 Dâiye: İddia.
 Dâiye-i tahakküm: Hâkimlik iddiası.
 Dâiye-i tecellüd: Yiğitlik iddiası, arzusu.
 Dakayık: İnce ve anlaşılması güç ve dikkate muhtaç şeyler.
 Dakayık-ı bey: İncelikler arasında.
 Dakayık-ı edebiyye: Edebî incelikler.
 Dakayık-ı eşyâ: Anlaşılması güç şeyler.
 Dakayık-ı lisâniyye: Dilin incelikleri.
 Dakayık-ı mühimme: Önemli incelikler.
 Dakika: İncelikler.
 Dakika-ı edeb: Edep incelikleri.
 Dakika-i hayât: Hayatın incelikleri.
 Dânişmend: Bilgin, âlim.
 Darabât: Vuruşlar, vurmalar.
 Defaten: Bir defada, birdenbire.
 Dehâet: Dâhilik, deha sahibi.
 Dehâ-i edeb: Edep dehası.
 Delâlet: Delil olma, işaret.
 Dem-i hayât: Hayatın bir anı.
 Dem-i tefekkür: Düşünme zamanı.
 Derc ü neşr: Toplama ve yayma.
 Derc: Toplanma.
 Derc-i cemîl-i temâsîl: Güzel temsillerini toplama, biriktirme.
 Derecât: Dereceler, kademeler.
 Derecât-ı bedîa: Güzelliklerin dereceleri.
 Derecât-ı miyân: Ara dereceler.
 Derecât-ı mütenevvia: Çeşitli dereceler.
 Derece-i ehemmiyyet: Önemli derece.
 Derece-i elzemiyyet: Çok gerekli derece.
 Derece-i heyecân ve fevârân: Heyecanın ve kaynamanın derecesi.
 Derece-i şerâit: Şartların derecesi.
 Dereke: Ağaçı derece, kat.
 Der-hikmet: Sebebini, hikmetini.
 Der-kâr: Bilinen, belli, âşikâr.
 Der-miyân: Ortada, arada.
 Der-uhde: Üstüne alma, yüklenme.
 Derûn: İç.
 Der-yektâ-yi ummân: Eşsiz, benzersiz okyanus.
 Dest-i rahîm ü müşfik: Merhamet eli.
 Dest-res: Kuvvet ve zenginlik.
 Deverân: Dönüp dolaşma.
 Devre-i şebâb: Gençlik devresi.
 Devr-i [Hâmid]: Abdülhâmid'in devri.
 Devr-i Abdülazîz Hân: Abdülazîz Han devri.
 Devr-i dirâz: Uzun dönem.
 Devr-i dîl-ârâ-yı terakki-güşâd: Devrin gönül okşayıcı ilerlemesini açan.
 Devr-i fâtih: Fethettiği devir.

Devr-i iktâr: Çekilme devri.
 Devr-i istîlâ: Yayılma – genişleme devri.
 Devr-i itilâ: Yükselme devri.
 Devr-i Kemâl: Namık Kemâl'in dönemi.
 Devr-i sâbık: Geçen devir, önceki devir.
 Devr-i teceddüd: Yeni devir.
 Devr-i terakki: İlerleme devri.
 Dîde-i hasret: Hasret gözü.
 Dikkat-i edebiyeye: Edebî dikkat.
 Dikkat-i nazariyye: Nazarî dikkat.
 Dilber: Gönül alan güzel.
 Dil-güşâ zeminler: Ferahlık verici yerler.
 Dil-nüvâz: Gönül okşayan.
 Dil-pezi: Gönüle hoş gelen, gönlün beğendiği.
 Dil-rübâ: Gönül hırsızı.
 Dimâğ: Beyin.
 Dirâyet: Zekâ, bilgi, kavrayış.
 Dirîg: Esirgeme.
 Dîv: Dev.

Dîvâr: Duvar.
 Dîv-i dehâet: Dâhi dev.
 Dûçâr: Yakalanmış.
 Dûçâr-ı hayret: Hayrete yakalanmış, şaşkınlık yaşayan.
 Dûçâr-ı kasvet: Kasvete yakalanmış.
 Duhter-i âfet-perver: Belâ öğretken kız, belâ seven kız.
 Dûn: Aşağı.
 Dûr ü dirâz: Uzun uzadıya.
 Dûr: Uzak.
 Dühât: Dâhiler.
 Dühât-ı cemiyet: Toplumun dâhileri.
 Dühât-ı efkâr: Dâhilerin fikirleri.
 Dühât-ı irfân: Deha sahibi irfan.
 Dühât-ı üdebâ: Deha sahibi edipler.
 Dühûr: Devirler, zamanlar.
 Düstûr-ı edebî: Edebî kural.

E

Eâzım-ı edebî: Edebî büyükler.
 Eâzım-ı üdebâ: Büyük edibler.
 Eâzım-ı ümerâ: Büyük yöneticiler, beyler.
 Ebediyyet: Sonsuzluk.
 Ebediyyül-iştihâr: Sonsuz şöhret.
 Ebhâr-ı muhîta: Çevre denizler.
 Ebsâr-ı talebkârân-ı irfân: İrfan talep edenlerin gözleri.
 Ebûl-feth: Fetihin atası.
 Ebûl-müverrihîn: Tarih yazarların atası.
 Ebyât: Beyitler.
 Ecânib: Yabancılar.
 Ecnebî: Yabancı.
 Eczâ: Parçalar, kısımlar.
 Edeb ü hayâ: Edep ve utanma.
 Edebâne: Edepçe.
 Edebiyât-ı Arabiyye ve Farsiyye: Arap ve Fars edebiyatı.

Edebiyât-ı hâzıra: Var olan edebiyat.
 Edebiyât-ı nokta-i nazar: Edebiyat görüşü.
 Edebiyât-ı Osmâniyye: Osmanlı edebiyatı.
 Edebiyât-ı Osmâniyye-i hazıra: Osmanlı'nın var olan edebiyatı.
 Edebiyât-ı sahîha: Gerçek edebiyat.
 Edebiyât-ı sahîha-ı Osmâniyye: Gerçek Osmanlı edebiyatı.
 Edîb-i askerî: Askerî edib.
 Edîb-i meşhûr: Ünlü edib.
 Edîb-i muhterem: Muhterem edib.
 Edîb-i şehîr: Ünlü edib.
 Edvâr-ı evvel: Önceki devirler, ilkçağlar.
 Edvâr-ı hayâtiyye-i edebiyeye: Edebî hayat devirleri.
 Edvâr-ı mütemeddin: Uygur devirler.
 Edvâr-ı sâlife: Geçmiş dönemler.
 Efâzıl-ı beşer: İnsanın seçkinleri.

Efkâr u hissiyyât: Düşünceler ve duygular.

Efkâr u maânî: Düşünceler ve anlamlar.

Efkâr: Düşünceler.

Efkâr-ı edebiyye: Edebî düşünceler.

Efkâr-ı edebiyye-i mahsûsa: Husûsî edebî düşünceler.

Efkâr-ı edebiyye-i Osmâniyye: Osmanlı edebiyatının düşünceleri.

Efkâr-ı hakk-ı cûyân: Hak arayan düşünceler.

Efkâr-ı kavmiyye: Toplumun düşünceleri.

Efkâr-ı şâirâne: Şairane düşünceler.

Efkâr-ı ulviyye: Yüce düşünceler.

Efkâr-ı umûmiyye: Genel düşünceler.

Efkâr-ı yetime: Yetim düşünceler.

Eflâk: Gökler, felekler.

Efrâd: Bireyler.

Efrâd-ı âile: Aile bireyleri.

Ehâsin-i bedâyi: Eşi benzeri olmayan güzellikler.

Ehâsin-i esîr-i letâfet: Esir olmuş güzellikler.

Ehemmiyet ve kıymet-i mündericât:

İçindekilerin kıymet ve önemi. Kitap, gazete, dergi gibi şeylerin.

Ehemmiyet-i mündericât: İçeriğin önemi.

Ehemmiyet: Önem.

Ehven: Kolay.

Ehviye-i milliyye: Millî havalalar.

Ekser: En çok, daha fazla.

Elân: Şimdi.

Elfâz ve terkîbât: Kelimeler ve birleştirmeler.

Elfâz: Kelimeler, sözler.

Elfâz-ı menûse: Alışılmış sözler.

Elfâz-ı mücedded: Yeni kelimeler.

Elhân-ı darb: Vurulan ezgiler.

Elsine-i Garbiyye: Batı dilleri.

Elsine-i marûfe: Herkesçe bilinen diller.

Eltâf: İyilikler, nezaketler.

Elvâh: Portreler, tablolar.

Elvâh-ı hakikiyye: Gerçek tablolar.

Elvâh-ı hâtîrât: Hatıra tabloları.

Elvâh-ı mâ-sivâ: Dünyayla ilgili tablolar.

Elvâh-ı tabîât: Doğa tabloları.

Elvân u elhân-ı ziyâ: Işığın renkleri ve ezgileri.

Elvân: Renkler.

Elvân-ı şaşaa: Parlak renkler.

Elyak: Lâyık, çok yakışır.

Elzem: Lâzım.

Emâre-i kalem: 1. Kalem işareti. 2. Eser.

Emel-i hâlisâne: Yürek temizliğiyle bir amaç.

Emniyyet-i vicdân: Vicdan emniyeti.

Emr-i asîr: Zor iş.

Emr-i gayr-i meşkûk: Şüphesiz iş.

Emr-i hilâfet-penâhî: Hilafetpenahlık iş, padişahın işi.

Emsâl: Örnek, benzer, eş.

Emsâl-i îrâd: Getirilen örnek.

Emsâl-i müntahabe: Seçilmiş örnekler.

Emvâc-ı mütetâbia: Birbiri ardınca gelen dalgalar.

Encümen: Meclis, topluluk, komisyon.

Encüm-i nişîmen: Oturulan yıldızlar.

Endîşe-âver hâtıra: Endişe getiren hatıra.

Enfes-i âsâr: Eserlerin en nefisi.

Enfes-i âsâr-ı üdebâ: Ediblerin eserlerinin en nefisi.

Enîs: Dost, arkadaş.

Enkaz-ı edebiyye: Edebî enkaz.

Enmûzec: Örnek, nümune.

Enmûzec-i kitâbet: Kitâbet örneği.

Enseb: Daha uygun, çok yerinde.

Envâ-i mahlûk: Yaratılmışların türlüleri.

Envâ-i mehâsin: Güzelliklerin türlüleri.

Enzâr-ı edeb: Edeb bakışları.

Enzâr-ı ibtihâc: Sevinçli bakışlar.

Enzâr-ı istifâde: Yararlı bakışlar.

Enzâr-ı istifâde: Yararlı bir bakış.

Erbâb: Becerikli.

Erbâb-ı dâniş: Bilim sahibi.

Erbâb-ı fazl: İyilik sahibi.

Erbâb-ı iktidâr: Güç sahipleri.

Erbâb-ı intikad: Eleştirmen.	Eslâf-ı izâm: Geçmişteki ulular.
Erbâb-ı kalem: Yazarlar.	Eslâf-ı peder: Geçmişteki ata.
Erbâb-ı mesâî: Çalışanlar.	Eslâf-ı şuarâ: Geçmişteki şâirler.
Erbâb-ı mütâlaa: Okuyanlar.	Eslîha-ı nâdire: Geçmişteki nâdir şeyler.
Erbâb-ı say: Çalışanlar.	Esnâ-yi ittilâ: Öğrenme, tanıma vakti.
Ercahiyyet: Üstünlük.	Esnâ-yi mekâtib: Okul zamanı.
Erkân: Esaslar, destekler.	Esrâr-ı leyl: Gecenin sırları.
Ervâh: Canlar, hayatın cevherleri.	Esrâr-ı nây: Neyin sırları.
Ervâh-ı şuarâ-yi selef: Önceki şâirlerin ruhları.	Eşâr: Şiirler.
Esâlib: Yollar, tarzlar, ifade biçimleri.	Eşâr-ı nev-hevesâne: Yeni hevesli olanların şiiirleri.
Esâtîr-i şuarâ: Şairlerin hikâyeleri, masalları.	Eşcâr: Ağaçlar.
Esbâb ü derecât: Sebepler ve dereceler.	Eşhâs: Kişiler.
Esbâb: Sebepler.	Eşhâs-ı hikâye: Hikâyenin kişileri.
Esbâb-ı kaviyye: Güçlü sebepler.	Eşkâl: Şekiller.
Esbâb-ı müessire: Etkili sebepler.	Eşk-rîz: Gözyaşı döken, ağlayan.
Esbâb-ı müterakkîyâne: İlerleyene yaraşır şekilde sebepler.	Evâil-i nisbet: İlginin evveleri.
Esef: Acıma, keder, hüzn.	Evc-i temeyyüz: Kendini belli etmenin en yüksek noktası.
Eser ü müessir: Eser ve eser sahibi.	Evkat: Zamanlar.
Eser-i âlî: Yüce eser.	Evkat-güzâr: Vakit geçiren.
Eser-i bedâyi-disâr: Çok güzel eser.	Evkat-ı hayât: Hayatın zamanları.
Eser-i dil-pezîr: Gönüle hoş gelen eser.	Evlâd-ı âdem: İnsanoğlu.
Eser-i edebî: Edebî eser.	Evlâd-ı fikriyye: Düşüncenin çocukları.
Eser-i iltifât-ı mühimme-nevâz: Önemli derecede iltifat okşayıcı eser.	Evlâd-ı vatan: Vatan çocukları.
Eser-i muteber: İtibar gören eser.	Evrâ-bân-ı nazar: Hisarcının bakışları.
Eser-i mutenâ: Özenilmiş, itinalı eser.	Evrâk: Kağıtlar.
Esfâr-ı bahriyye: Deniz seferleri.	Evrâk-ı havâdis: Gazeteler.
Esfel-i sâfilîn: Cehennem.	Evsâf: Sıfatlar, vasıflar.
Eshâb: Sahipler.	Evsâf-ı civân-merdâne: Cömertlik sıfatları.
Eshâb-ı âsâr: Eser sahipleri.	Evsâf-ı edebiyye: Edebî sıfatlar.
Eshâb-ı iktidâr: Güç sahipleri.	Evsâf-ı hâriciyye: Dış sıfatlar.
Eshâb-ı kalem: Memurlar.	Evsâf-ı meksûbe: Kazanılmış sıfatlar.
Eshâb-ı kuvve-i musavvire: Güçlü hayâl sahipleri.	Evsâf-ı sâire-i celîle: Diğer büyük sıfatlar.
Eshâb-ı mütâlaa: Değerlendirme sahipleri.	Evvel ü âhir: Öncesi ve sonrası.
Eshâb-ı telif: Telif sahipleri.	Eyyâm-ı mübarek-i mülûkâne: Padişahın mübarek günleri.
Eshâb-ı zekâ: Zekâ sahipleri.	Ez-cümle: Bu arada, özellikle.
Eshâb-ı zevk-i tabîat: Doğa zevki olanlar.	Ezelî: Öncesiz, başlangıçsız.
Esîr-i pister-i melâl: Yatalak kimsenin hüznü.	Ezhân: Zihinler.
Eslâf: Önceki kimseler.	

Ezhân-ı erbâb-ı mütâlaa: Değerlendirenlerin zihinleri.

Ezhân-ı mütâlîin: Okuyanların zihinleri.

Ezhân-ı nevredîdegân: Yeni yetişmişlerin zihinleri.

Ezhâr ü evrâk: Çiçekler ve yapraklar.

F

Faâliyyet: Çalışma, gayret.

Fahriyye: Şairlerin kendi faziletlerini ve üstünüklerini övmek için yazdıkları şiirler.

Faide-i edebiyîye: Edebî yarar.

Faide-i lisâniyye: Dilin faydası.

Faide-i temîn: Temin edilen yarar.

Fâik: Mânevî olarak üstünde bulunan.

Fakir: Alçakgönüllülük göstererek "ben" adılı için kullanılır.

Fârig: Vazgeçmiş, çekilmiş.

Fark u hilâf: Ayrı, farklı, zit.

Fark-ı temeyyüz: Farkı gösterme, farkı belli etme.

Farz: Varsayım.

Fâsıla: Aralık, ara.

Fasl-ı millî: Millî dönem.

Fatânet: Zihin açıklığı.

Fazâil-i dilîr-âne: Yiğitçesine faziletler.

Fazâil-i insâniyye: İnsanlık faziletleri.

Fazâil-i kavmiyye: Toplumun faziletleri.

Fazâil-i müstesnâiyye: Üstün olan faziletler.

Fazîlet-i edebiyîye: Edebî faziletler.

Fazîlet-perver: Fazilet seven.

Fecr: Sabaha karşı.

Fecr-i şimâli: Uzun gece yarılarında kutup bölgelerinde, türlü renkte görünen ışıklar.

Fekk-i lenger: Geminin zincir ve çapayı çıkartıp yola çıkması.

Fenâ-yı âlem: Âlemin yokluğu.

Fenâ-yi ikbâl: İkbâl yokluğu.

Ezhâr: Çiçekler.

Ezhâr-ı bahârî: Baharın çiçekleri.

Ezkâr-ı cemî'iyet: Topluluğun söylemleri.

Ezkiyâ: Faziletliiler.

Ezvâk-ı tabîiyye: Doğa ile ilgili zevkler.

Fenn-i celîl: Büyük ilim.

Fenn-i kerîm: Ulu bir ilim.

Fenn-i zekâ-i beşer: İnsanın türlü zekâsı.

Ferah u şâdî zaman: Ferah ve sevinçli zaman.

Ferah-[f]ezâ: Ferah arttıran.

Ferah-âmîz: Ferahlı.

Ferah-ı tıflâne: Çocuksu ferahlık.

Ferdâ-yi inkılâb: Devrimden sonra.

Fersûde: Yıpranmış, eskimiş.

Feryâd-ı Âşık: Âşığın feryadı.

Fesâhat ü belâgat: Güzel, pürüzsüz ve açık konuşma.

Fesâhat: Güzel ve açık konuşma.

Fesîh ü engîn: Geniş, uçsuz bucaksız.

Fevaid-i bahş: Fayda bağışlayan.

Fevc fevc: Bölük bölük.

Fevk: Üst.

Fevkalâde: Duyulmadık, görülmedik, olağanüstü.

Fevkalmemûl: Umulanın üstünde, umulandan çok.

Fevkattasavvur: Tasavvur üstü; düşünülenin de üzeri.

Fevz u terakki: Üstünlük ve yükselme.

Fevz ü zafer: Zafer, üstünlük, galip gelme.

Feylesof: Filozof.

Feyz ü hayâl: Bolluk ve hayal.

Feyz ü kudret-i şâirâne: Şâircesine güç ve verimlilik.

Feyz: Verimlilik, bolluk.

Feyz-â-feyz: Sürekli şekilde bolluk.

Feyzân-ı istidâd: Yeteniğin, yetkinliğin bolluğu.

Feyz-i himmet: Emeğin bolluğu.
 Feyz-i irşâd ve istifâza: Doğru yolu gösterme bolluğu.
 Feyz-i sünûh: İçe doğan şeylerin bolluğu.
 Feyz-i şebnemî-i ebediyet: Sonsuz çiğ bereketi; sonsuz bolluk.
 Fezâ-yı istiğrâk: İçine dalınan boşluk.
 Fezâyîş: Ziyade, fazla.
 Fıkdân: Eksiklik, kıtlık.
 Fıkra-ı intibâhiyye: Uyanmayı sağlayan kısa söz, hikâye.
 Fıtraten: Yarattılıştan.
 Fiil-i mekrûh: İğrenç, tiksinti veren eylem.
 Fikren: Düşünerek, zihinden.
 Fikr-i beşer: İnsanın düşüncesi.
 Fikr-i cevdet: Güzellik, olgunluk düşüncesi.
 Fikr-i hâlisâne: Temiz yüreklilikle bir düşünce.
 Fikr-i ibtidâ: Eski, başlangıçtaki düşünce.

G

Galat: Yanlış, yanlışlık.
 Galatât: Yanlışlar.
 Galat-ı hilkat: Hilkat garîbesi.
 Galebât ve muzafferiyât: Yenme, zafer.
 Galebe: Yenme, üstünlük.
 Galeyân: Kaynama, coşma.
 Gamız hayâl: Anlaşılması güç hayaller.
 Garâm: Aşk, sevdâ, şiddetli arzu.
 Garaz: Amaç, gaye.
 Garb: Batı.
 Garbiyyûn: Batılılar.
 Garîk-i heyecân: Heyecana dalmış.
 Gavâmız: Anlaşılmaz şeyler, sırlar.
 Gayret ü şecâat: Emek ve kahramanlık.
 Gayret-âmîz misâller: İçinde emeğin olduğu örnekler.
 Gayret-i ulüvv-i cenâb: Cömertlik gayreti.
 Gayret-ver: Çalışan, çalışkan, emek sarfeden.
 Gayr-i kabil: İmkânsız, olamaz.

Fikr-i icmâl: Öz düşünce.
 Fikr-i şâiriyyet: Şâirlik düşüncesi.
 Fikr-i tâmm: Tam düşünce, eksiksiz.
 Fikr-i teceddüd: Yeni olan düşünce.
 Fikrî: Düşünceyle ilgili.
 Filhakika: Hakikaten, gerçekten, doğrusu.
 Filhâl: Bu anda, hemen, şimdi.
 Firâş-ı istirâhat: Rahat döşeği.
 Firâş-ı istirâhât: Rahat döşeği.
 Firişte-i semâ-i mesîre: Göğün gezinti yerinin meleştiği.
 Firkat: Ayrılık.
 Fünûn-ı müdevvene: Kitap haline getirilmiş ilimler.
 Füsûn ve fesân: Sihir.
 Fütûr u halel: Utanç ve bozukluk.
 Füyûzat: Bolluklar.
 Füyûz-ı lisâniyye: Dilin verimliliği.

Gayr-i kâfi: Yetersiz.
 Gayr-i memûl: Umulmadık.
 Gayri: Başka, diğer.
 Gayûr: Çok çalışkan.
 Gaze-i hikmet: Hikmet süsü.
 Gaze-i semâ ü melekût: Gökyüzünün süsü.
 Gazel-serâ: Gazel meydana getiren.
 Gencîne-i âdâb ve avârif: Yetenekli ve edepli hazine, kaynak.
 Gencîne-i hakayık: Gerçeklerin hazinesi.
 Gencîne-i hayâl ve zevk: Zevk ve hayâl hazinesi.
 Gencîne-i mefâhir: Övünme hazinesi.
 Gencîne-i seyâhat: Seyahat hazinesi.
 Gencîne-i şeb: Gecenin hazinesi.
 Gencîne-i takdîr ve rağbet: Takdir ve ilgi gören hazine.
 Gencîne-i talâkat: Dil açıklığının hazinesi, düzgün ifade hazinesi.
 Gıpta-fermâ-i şeref: Gıpta veren şeref.

Gıpta-resân: Gıpta veren.
 Gıdâ-yı rûh: Rûhun gıdası.
 Giryân-ı sânihât: İçe doğan düşüncelerin ağlayıcısı.
 Gubâr-ı zer-târ: Güneş ışığının tozu.
 Gûnâ-i medâyah: Övülmeye değer işlerin tarzı.
 Gûne-i âsâr: Eserlerin tarzı
 Gûne-i mülâhazât: Düşüncelerin tarzı.
 Gûne-i müşkilât: Zorlukların türü.
 Gûne-i ta'rifât: Dokundurma, eleştirme tarzı.

Gülzâr-ı Şark: Doğu'nun gül bahçesi.
 Gürîz-gâh: Kaçacak yer.
 Gürûh: Takım, bölük.
 Güşâde: Açılmış, açık.
 Güşâyiş: Açılma, açıklık, açılış.
 Güşâyiş-i fikr ü tettebbu: Düşünce ve incelemenin açıklığı.
 Güzâr: Geçme, geçiş.
 Güzîde-hiss: Seçkin duygu.
 Güzîde-i âsâr: Eserlerin seçkinleri.

H

Hâbgâh: Uyku yeri.
 Habîr: Haberli, bilgili.
 Hâcet: İhtiyaç.
 Hadd u intihâ: Sınır, son.
 Hadden: Sınırlanarak.
 Hadd-i edebî: Edebî sınır.
 Hadd-i fâsıl: İki şeyi birbirinden ayıran sınır, çizgi.
 Hadd-i kemâl: Olgunluk hali.
 Hadd-i zât: Zaten, esasen, aslında.
 Hadd-nâ-şinâs: Sınır bilmez. Hadsizlik.
 Hâdim: Hizmet eden.
 Hâdimiyet: Hizmetler.
 Hâile: Dram, trajedi.
 Hâiz: Sahip.
 Hâiz-i ehemmiyet: Önem sahibi.
 Hâiz-i kıymet ve itibâr: Değer ve itibar sahibi.
 Hakaik: Gerçeklikler.
 Hakayık ve bedâyi: Gerçekler ve güzellikler.
 Hakayık-ı edebiyye: Edebî gerçeklikler.
 Hakayık-ı halkiyye: Halkın gerçekleri.
 Hakikat-i ahvâl-i vicdâniyye: Vicdanla ilgili durumların gerçeği.
 Hakir: İtibarsız, değersiz, aşağı.
 Hakk ü nakş: Resim, nakış.
 Hakk-ı edeb: Edeb hakkı.

Hakk-ı fazîlet: Fazilet hakkı.
 Hakk-ı istifâde: Yararlanma hakkı.
 Hakk-ı siyâsî ve ictimâiyye: Siyasi ve sosyal hak.
 Hakk-ı teslim: Bir şeyin doğruluğu konusunda hak verme.
 Halâik ve mükevvenât-ı adîde: Birçok yaratık.
 Halel: Bozma, bozukluk, eksiklik.
 Hâl-i iğbirâr: Kırılma, gücenme hali.
 Hâl-i letâfet: Hoşluk hali.
 Hâl-i perişân: Perişanlık hali.
 Hâlîf: Tenha, boş, sahibsiz yer; açık yer.
 Hâlisâne: Temiz yürekle, yürek temizliği ile.
 Hamd ü senâ: Şükretme.
 Hamiyet-i Osmânî: Osmanlı fanatizmi.
 Hamiyet-i vataniyye: Vatan fanatizmi.
 Hâmûşâne: Sessizce, sessizliği andırırçasına.
 Hand-[â]-hand: Devamlı gülme.
 Hande-rîz şevk: Gülüp duran şevk.
 Harîm-i rûh: Rûhun kutsallığı.
 Hasâil: Huylar.
 Hasâil-i Hudâ-pesendâne: Tanrı'nın beğeneceği ekildeki huylar.
 Hasâil-i kerîme-i civân-merdâne: Cömert kızın huyları.
 Hasâil-i milliyye: Millî huylar.
 Hasâis: Nitelikler.

Hasâis-i edebîyye: Edebî nitelikler.
 Hasâis-i mahsûsa: Husûsî nitelikler.
 Hasb: Yönüyle, göre, gereğince.
 Haseb: Şeref, asillik.
 Hâsıl: Kısaca.
 Hâsıl: Peydâ olan, çıkan, biten.
 Haslet: İnsanın yaratılışındaki huyu, mizacı.
 Hasm: Düşman.
 Hasr: Çevreleme; çerçeve.
 Hasr-ı evkat: Zamanı kuşatma.
 Hasr-ı nazar: Bakışları kuşatma.
 Hassa: Kuvvet, güç.
 Hassa-ı tezeyyün: Süslenme gücü.
 Hassa-i tevâzu: Tevazu gücü.
 Hasseten: Özellikle, ayrıca.
 Hâsûdâne: Hasetçilikle, kıskançlıkla.
 Haşyet: Korku, dehşet, ürperti.
 Hatâ-yı edebî: Edebî hata.
 Hâtıra-ı Hayâl: Hayal hatırası.
 Hâtıra-ı Sa'âdet: Mutluluk hatırası.
 Hâtıra-i Sevdâ: Sevda hatırası.
 Hâtirât: Hatıralar, anılar.
 Hatîât: Hatalar, yanlışlıklar.
 Hatîb: Hutbe okuyan; güzel, düzgün konuşan kimse.
 Hatîb-i şehir: Ünlü hatib.
 Hâtîme: Son, nihayet.
 Hatt-ı dest: El çizgisi.
 Hatt-ı hareket: Hareket çizgisi, gidiş yolu.
 Hatve: Adım, basamak, meretebe.
 Havâdis: Haberler.
 Havâss: Keyfiyetler; muhterem, saygın olanlar.
 Havâ-yi edebî: Edebî hava.
 Havf u endîşe: Korku ve endişe.
 Havf: Korku.
 Hâvî: İçine alan, kuşatan.
 Hayâ: Utanma, sıklıma; edep, ar.
 Hayâlât: Hayaller.
 Hayâlât-ı şâirâne: Şâirliğin hayalleri.
 Hayâl-i perran: Uçucu hayâl.
 Hayâliyyûn: Romantik şairler, yazarlar.

Hayât-ı avâlim: Dünya hayatları.
 Hayât-ı edebî: Edebî hayat.
 Hayât-ı manevîyye: Manevi hayat.
 Hayayık-ı ilmiyye ve ahlâkiyye: İlmî ve ahlakla ilgili gerçeklikler.
 Hayret-âmez: Hayrete karışmış, şaşkınlık içinde.
 Hayrûnnâs: İnsanların hayırlısı.
 Hazâin: Hazineler.
 Hazâin-i itlâk: Hazineleri açma, hazineleri âşikâr kılma.
 Hazân u bahâr: Sonbahar ve ilkbahar.
 Hazîn: Hüzünlü.
 Hazret-i Muallim: Muallim Naci Hazretleri.
 Hazret-i Padişâh: Padişah Hazretleri.
 Hebâ: Faydasız, boş, boşa gitme.
 Hebâ-i gayret: Emeğin boşa gitmesi.
 Hediye-i edîbâne: Edepli hediye.
 Hediye-i marifet: Marifet hediyesi.
 Hem-cins: Aynı cins olan.
 Hem-nev: Aynı tür olan.
 Herc ü merc: Altüst, karmakarışık.
 Hesâbül-îcâb: Gereken hesap.
 Hevesâne revş: Hevesli şekilde tutulan yollar, üslûplar.
 Heves-kâr: Hevesli, istekli.
 Heveskârân-ı edeb: Edep sahibi hevesliler.
 Heveskârân-ı terakki: İlerlemiş hevesliler.
 Hevl ü dehşet: Korku ve dehşet.
 Heyecân-âver: Heyecan veren.
 Heyecân-ı sürûr: Sevinçli heyecan.
 Heyet-i mecmûa: Bir şeyin toptan hali, genel görünüşü.
 Heyet-i muazzama: Ulu heyet, topluluk.
 Heyet-i mümeyyize: Seçilmiş heyet.
 Heyet-i tahrîriyye: Yazı işleri müdürü.
 Hıfz: Koruma.
 Hırâmân: Salınarak.
 Hırka-i irfân: İrfan hırkası.
 Hırz-i cân: Canın sığınağı.
 Hısâd-ı memûl: Beklenen ekin; Beklenen sonuç.

Hıyâbân-ı ab-yâr: Bereketli iki tarafı ağaçlı yok.

Hicrân: Ayrılık; Uzak.

Hicviyye: Taşlama.

Hiddet-i zekâ: Zekânın hiddeti.

Hidmet: İş, hizmet, görev.

Hidmet-i kalemiyye: Kalem hizmeti, yazarlık.

Hikâyât: Hikâyeler.

Hikâyât-ı hariciyye: Türkiye dışındaki ülkelerdeki hikâyeler.

Hikâyât-ı matbû: Basılmış hikâyeler.

Hikâyât-ı millîye: Millî hikâyeler.

Hikâyât-ı tabîyye: Natüralist hikâyeler.

Hikâye-i latîfe: Hoş hikâye.

Hikâye-i meşhûdât: Görülen, gözlemlenen hikâyeler.

Hikâye-i nazmiyye: Düzenlenmiş, tertip edilmiş hikâye.

Hikâye-nüvîs: Hikâye yazar.

Hikâye-nüvîsân: Hikâye yazarlar.

Hikemiyyâne: Hikmet ve düşünceye ait.

Hikmet: Sebep.

Hikmet-i ahlâk: Ahlakın hikmeti.

Hikmet-i edebîyye: Edebî hikmet.

Hikmet-i hayât: Hayatın hikmeti.

Hikmet-i hükm-i takdîr: Takdir edilen sebep.

Hikmet-i muhâkeme: Yargılama sebebi.

Hikmet-i teeħhül: Evlilik sebebi.

Himâye-i ecnebiyye: Yabancı koruma, esirgeme.

Himmat ü celâdet: Emek ve yiğitlik.

Himmat: Emek.

Himmat-i edebîyye: Edebî gayret, emek.

Himmat-i rûh-nevâzâne: Ruh okşayan emek, gayret.

Hind bilâdı: Hint beldeleri.

Hindiyye: Kadîrî tarikatlarından birinin adı.

Hîn-i inkisâr: Kırılma anı, gücenme anı.

Hîn-i tercüme: Tercüme zamanı.

Hiss ü müşâhedât: His ve gözlemler.

Hisse-dâr-ı zevk ve hayâl: Hayal ve zevk hissedarı.

Hisse-i ibret: İbret dersi.

Hisse-i idrâk: Anlama dersi.

Hisse-yâb: Hisse bulan.

Hiss-i edebî: Edebî his.

Hiss-i fâzıla: Erdem hissi.

Hiss-i fikret: Düşünce hissi.

Hiss-i necîb ve rakîk: İnce ve temiz his.

Hiss-i rikkat: İncelik hissi.

Hiss-i şâiriyyet: Şairlik hissi.

Hiss-i şükran: Şükran hissi.

Hiss-i takdîr: Takdir etme hissi, beğenme hissi.

Hiss-i tayîb: Ayıplama hissi.

Hissiyât-ı kalbiyye: Kalbî duygular.

Hissiyât: Duygular, seziler.

Hissiyât-ı âlî-cenâb-âne: Cömertlik hisleri.

Hissiyât-ı asilâne: Asil hisler.

Hissiyât-ı mergube: Beğenilmiş hisler.

Hissiyât-ı necîbe: Temiz hisler.

Hissiyât-ı Osmâniyye: Osmanlı hisleri.

Hissiyât-ı tabîyye: Doğa ile ilgili hisler.

Hissiyât-ı teemmül: Etraflıca düşünülen hisler.

Hitâm: Son.

Höd-pesentâne: Kendini beğenir bir şekilde.

Hoş-elhân: Güzel ve tatlı okuyan.

Hoşnûdî: Hoşnutluk, memnunluk.

Hukuk-i beşeriyye: İnsan hakları

Hulâsa: Öz, özet.

Hulâsa-i nükte: Herkesçe anlaşılabilen ince manâlı bir sözün özü.

Hulâsaten: Özet olarak.

Hulûs-i niyet: Niyetin temizliği.

Hurâfât: Hurafeler.

Husûl: Türeme, çıkma.

Husûl-i kabiliyyet: Yeteneğin ortaya çıkması.

Husûl-i teessür: Üzüntünün ortaya çıkması.

Husûsât: Bakımlar, işler; şekiller, yollar; meseleler.

Husûsî: Özel.

Hutbe-i bî-makal: Sözsüz hutbe.
 Hutût-i Mısıriyye: Mısır'ın sınırları.
 Huzûr-i imtihân:
 Hücçet-i edebiyye: Edebî delil.
 Hücçet-i temâyüz: Ayrılan, seçkin deliller.
 Hükm-i edebî: Edebî hüküm.
 Hükm-i takdîr: Takdir hükmü, beğenme hükmü.
 Hüner-verân-ı edeb: Edebin hünerli kimseleri.
 Hürmet-i edîbâne: Edeplince hürmet etme.
 Hürmet-i kalbiyye: Kalbî hürmet.

Hürmet-i lisân: Dil hürmeti.
 Hüsn-i idâre: Güzel idare.
 Hüsn-i istimâl: Güzel kullanma.
 Hüsn-i nazar: Güzel bakış.
 Hüsn-i tabîat: Güzel doğa.
 Hüsn-i tesîr: Güzel etki.
 Hüviyyet: Kimlik.
 Hüzn ü sürûr: Hüzün ve sevinç.
 Hüzn-efzâ: Hüzün arttıran.

I

Iksâ-yi Garb: Batı'nın uzağı.
 Islâh: İyileştirme, düzeltme.
 Islâhât: İyileştirmeler, düzeltmeler.
 Islâhât-ı lisâniyye: Dilde iyileştirmeler, düzeltmeler.
 Islâh-ı lisân: Dilin iyileştirilmesi, düzeltilmesi.
 Itlâk: Salıverme, bırakıverme.
 Ittilâ: Öğrenme, bilme.
 Ittilâk: Sevinçli olmak.
 Ittilâ-yı efkâr: Düşünceleri öğrenme.
 Ittilâ-yı kesb: Kazanılan bilgi, öğrenme.
 Ittirâd: Ritim, uyum.

i

İbârât: Cümleler, paragraflar.
 İbka: Devamlı, sürekli kılma.
 İbka-yı nâm: Sürekli ün bulma.
 İbka-yı nîk-nâmî: İyi ünün devam etmesi.
 İblîs: Şeytan.
 İbrâz: Gösterme.
 İbrâz-ı meâsir-i kabiliyyet: Kabul edilebilir güzel eserlerin gösterilmesi.
 İbrâz-ı müessir-i kemâl: Olgun eser sahibinin göstermesi.
 İbtidâ: Başlama, başlangıç; en önce.

İbtidâd: İki kişinin bir şeyi bir tarafından tutması.
 İbtidâî: İlk ile ilgili, ilke mensup.
 İbtidâr: Bir hızla başlama.
 İbtilâ: Bir şeye düşkün olma, müptelalık.
 İbtisâm: Hafifçe gülmek.
 İbtisâr: Can ve gönülden görme, gerçekliğini anlama.
 İbzâl: Bol kullanma.
 İcâb: Gerekli olan.
 İcâbât-ı tesîriyyesi: Etkinin gerekenleri.

Îcâb-ı meyl-i edeb: Edebe olan meylin gerekliliği.

Îcâdât: İcatlar, buluşlar.

Îcâd-ı bedâyi: Eşi benzeri olmayan icatlar, buluşlar.

Îcâdf: Buluşla ilgili.

Îcâz: Aciz bırakma; şaşırtma; düzgün şekilde söyleme.

Îcâz: Kısa söz söyleme.

Îcâz-ı kelâm: Kısa söz söyleme.

İcmâl: Kısa yazı, özet.

İcmâl-i edebî: Edebî kısa yazı.

İcrâ: Yapma, uygulama.

İcrâ-yı nüfûz: Etkili edebilirlik.

İcrâ-yı seyâhat: Seyahat edebilirlik.

İcrâ-yı tedkîkat: İncelenebilirlik.

İcrâ-yı târûmâr: Darmadağın yapabilirlik.

İctihâd: Gücü, kuvveti yettiği kadar çalışma; çaba.

İctimâ: Toplanma.

İdâme-i hâtîrât: Hatıraları devam ettirme.

İdâme-i şöhret: Ünü devam ettirme.

İdâre-i fikr-i nevîn: Yepyeni bir düşünceyi devam ettirme.

İdâre-i kalem: Kalem yönetimi, memur.

İdrâk-ı edebî: Edebî anlayış, kavrayış.

İdrâk-ı serâir: Sırların kavranışı.

İdrâkî: Algı ile ilgili.

İfâ: Yapma, yerine getirme, ödeme.

İfâ-yi teşekkür: Teşekkür etme, şükran duyma.

İfşâât-ı Garbiyye: Batı'nın açığa vurdukları.

İftihâr: Övünme, şeref, şan.

İftikar: Tevâzu, alçakgönüllülük.

İftirâk: Ayrılma, perişan olma.

İftitâh: Açılış, başlama.

İhâtâ: Bir şeyin etrafını çevirme, kuşatma; tam kavrayış, geniş bilgi.

İhdâ: Hediye verme, hediye etme.

İhlâs ü vedâd: Temiz sevgi; dostluk, bağlılık.

İhrâz u istihsâl: Ele geçirme, elde etme.

İhrâz: Alma, kazanma, elde etme.

İhrâz-ı galebe: Üstünlük kazanma.

İhrâz-ı nisâb: Derece elde etme.

İhrâz-ı şeref-i bî-nihâye: Sonsuz şeref kazanma.

İhrâzî: Kazanma, elde etme, erişmeyle ilgili.

İhsâs: Hisse verme, verilme, pay etme.

İhsâsât: Üstü kapalı anlatmalar, sezdirmeler, duyumlar.

İhtâr: Hatırlatma.

İhtârât: Hatırlatmalar; dikkat çekmeler.

İhticâc: Delil gösterme, kanıt.

İhtikâr: Halkın, yiyecek ve içecek gibi zarûrî ihtiyaçlarını ucuz ucuz toplayıp, fırsat bulunca pahalıya satmak; vurgunculuk.

İhtilâf: Anlaşmazlık, fikir ayrılığı, uyuşmazlık.

İhtimâlât: İhtimaller, varsayımlar.

İhtimâm: Özen gösterme, önem verme.

İhtirâm: Saygı, hürmet.

İhtirâs ve hirâs: Şiddetli arzu ve korku.

İhtisâr: Kısaltma, özetleme.

İhtisâs: Bir ilim veya sanat üzerinde çalışarak onda uzmanlaşma.

İhtivâ: İçinde bulundurma.

İhtiyâcât-ı edebiyye: Edebî ihtiyaçlar.

İhtiyâcât-ı hakika: Haklı ihtiyaçlar.

İhtiyâcât-ı lisâniyye: Dil ile ilgili ihtiyaçlar.

İhtiyâc-ı şedîd: Şiddetli ihtiyaç, çok önemli ihtiyaç.

İhtiyâr: Seçme, seçilme.

İhtiyâr-ı külfet: Zorlu seçim.

İhtizâz: Haz duyma, titreşim.

İhvân: Samimî dost.

İhvân-ı kalem: Kalem arkadaşları.

İhyâ: Canlandırma.

İhyâ-yi lisân: Dili canlandırma.

İhzâr ve teşkîl: Hazırlama ve şekil verme.

İhzâr: Hazırlama, huzura getirme.

İkmâl: Tamamlama, bitirme.

İkmâl-i tahsîl: Eğitimi bitirme, mezun olma.

İktibâs: Alıntılama, aktarma.

İktidâr u liyâkat: Güç ve hüner; yararlılık.
İktidâr-ı edebî: Edebî güç.
İktidâr-ı edîbâne: Edîb olarak var olan güç.
İktidâr-ı şâirâne: Şair olarak var olan güç.
İktifâ: Yetinme.
İktirâb: Yanaşma, yaklaşma.
İktirân: Yakın olma, yakınlık.
İktisâb: Kazanma, edinme.
İktisâb-ı neşât ve sürûr: Neşelenme.
İktisâb-i bedâyi: Güzellikler kazanma.
İktitâf: Toplanma, devrişilme.
İktizâ: Lazım gelme, gerekme, ihtiyaç.
İlân-ı mucizât u hilkat: Yaradılış ve mucizelerin ilânı.
İlân-ı şâd-mânî: Sevinç ilânı, sevinç gösterisi.
İlâ-nihâye: Sonuna kadar.
İlelebed: Sonsuza kadar.
İlhâmât-ı kalbiyye: Kalbin ilhamları.
İlhâm-ı hallâk: Yaradıcının ilhamı.
İlka: Atma, bırakma.
İlm-i bedî: Güzel söz söyleme ve yazma ilmi, edebiyat.
İlm-i mehâsin: Güzelliklerin ilmi.
İltizâm: Kendi için lüzumlu sayma; birinin tarafını tutma; gerektirme.
İlzâm: Susturma.
İmâk: Derinleştirme.
İmâl u sarf: Yapma, sarf etme.
İmâle-i sem-i şevk: Şevkle dinlemeye yatkın.
İmâl-i fikr: Bir işi en ince ayrıntılarına kadar düşünme, ince eleyip sık dokuma.
İmâr: Şenledirme, bayındır hâle getirme, işler hale getirme.
İmâte-i vakt: Vakit öldürmek, eğlenerek vakit geçirmek.
İmlâ ve tezyîn: Yazma ve süsleme.
İmlâ: Yazma.
İmrâr: Geçme, geçirme.
İmrâr-ı hayât: Hayatı geçirme, ömrün geçmesi.
İmtisâl: Örnek alma, örnek kabul etme.
İnbiâs: Gönderilme; meydana çıkarma.

İnbisât: Genişleme, yayılma.
İncâz: Yerine getirme, verilen sözü tutma.
İncilâ-yı nâm: Ünün parlaması.
İncizâb: Cezbetme, çekilme, kapılma.
İndifâ: Ortadan kalkma; yer yer baş gösterme.
İnhisâr: Bir işi ve benzeri şeyleri tek bir kimse ya da kurumun yapması; tekel.
İnkılâb-ı edeb: Edebi devrim.
İnkılâb-ı hâzır: Göz önünde olan devrim.
İnkılâb-ı küllî: Toptan devrim.
İnkılâb-ı mübeccel: Yüce devrim.
İnkılâb-ı Osmânî: Osmanlı devrimi.
İnkıyâd: Boyun eğme, itaat etme.
İnkişâf: Gelişme, ilerleme.
İnkişâf-ı ibtidâi: Başlangıçtaki gelişim.
İnsâf: Merhamete, vicdana dayanan adalet.
İnsicâm: Düzgünlük, uyum.
İnşâd: Şiir okuma, şiir söyleme.
İnşirâh-ı kalb: Kalbin ferahlaması, sevinç bulması.
İnşirâh-ı seher: Gündoğumu.
İntâk: Konuşturma.
İntihâb: Seçme, seçilme.
İntihâb: Seçme.
İntikad: Eleştiri, tenkit.
İntikâl: Geçme, taşıma.
İntisâb: Bir şeye bağlanma, onun mensubu olma.
İntişâr: Neşrolunma, dağılma, yayılma.
İntizâm: Düzgün olma, düzgünlük.
İntizâm-ı mukadder: Değeri bilinmiş tertiplik.
İntizâr: Bekleme, gözleme.
Îrâd: Getirme; söyleme.
Îrâe: Gösterme.
Îrâe-i heybet: Heybet gösterme.
Îrâs: Sebep olmak, vermek.
İrcâ: Geri döndürme, sonraya bırakma.
İrşâd: Doğru yolu gösterme, uyarma.
İrşâd-ı rûhânî: Ruhânî yolu gösterme.
İrtibât: İletişim.
Îsâl: Ulaştırma.

- İsâle: Akıtma.
- İskât: Sükût, susturma.
- İsmet ü iffet: Masum, günahsız, temiz.
- İsm-i mahlas: Takma isim.
- İstibdâd: Baskı rejimi, despotizm.
- İsticâl: Acele.
- İstidâd: Kabiliyet; akıllılık; anlayışlılık.
- İstifâde ve istifâza: Yararlanma ve feyiz alma.
- İstifâde: Yararlanma.
- İstifâde-bahş: Yarar sağlayan.
- İstifâde-yâb: Yarar bulan.
- İstifâza: Feyiz alma.
- İstignâ: Tokgözlülük.
- İstigrâk: Boğulma.
- İstihfâf: Hafife alma, küçümseme.
- İstihkak: Hakkı olma, hak kazanma.
- İstihkar, istiksâr dâiyeleri: Hor görme, çok görme arzusu.
- İstihlâk: Tüketmek, harcamak.
- İstihrâc: Çıkarım.
- İstihşâl: Hâsil etme, meydana getirme; elde etme, ele geçirme.
- İstihzâ: İnce alay.
- İstihzâr: Hazırlama, hazır etme.
- istikâmet-i efkâr: Düşüncelerin yönü.
- İstikbâl: Gelecek.
- İstikbâl-i müştâk ve muntazar: Geleceği bekleyen ve özleyen.
- İstiknâh: Bir şeyin gerçekliğini araştırma.
- İstilâ: İşgal etme, yayılma.
- İstimâ: Dinleme.
- İstimâl: Kullanma.
- İstimzâc: Kaynaşma, karışma.
- İstinâdgâh: Güvenecek yer; sığınacak yer.
- İstinâd-ı asâ: Bir şeye dayanma.
- İstînâs: Alışma, yakınlık duyma.
- İstisnâ: Ayırma, ayrı tutma.
- İstişâre: Fikir sorma, danışma.
- İstişmâm: Koklama; anlama, hissetme.
- İstitâr: Örtünme, gizleme.
- İşgal-i mevki-i mümtâziyyet: Seçkin yerin işgali.
- İşhâd: Şahit olarak gösterme.
- İşkâl: Güçlük, müşküllük.
- İşrâb: İçirme, içirilme; bir maksadı, kapalı olarak anlatma.
- İştibâh: Şüphe etme.
- İştigal: Meşgul olma, bir şeyle uğraşma.
- İştihâr: Meşhur olma, ün bulma.
- İştikâ: Şikâyet etme, yanıp yakılma.
- İştikak: Bir kökten gelen kelimelerin birbirleriyle olan ilgileri, kökbilgisi; türetme.
- İştirâk: Ortak olma, katılma.
- İştîyâk-ı rûh: Ruhun arzulaması.
- İtâ: Verme, ödeme.
- İtâb: Azarlama, paylama.
- İthâf-ı sânihât: Düşünmeden akla doğan şeylerin ithafı.
- İtibâr-ı edebî: Edebî itibar, saygı.
- İtibâr-ı kavmî: Toplumun itibarı.
- İtibâr-ı lisâniyye: Dilin itibarı.
- İtidâl: Ölçülülük.
- İtidâl-i efkâr: Düşüncenin ölçülülüğü.
- İtikad: Bir şeye bağlanma, inanma.
- İtikad: İnanç.
- İtilâ-yı nâm: Ünün artması, yükselmesi.
- İtimâd: Güven.
- İtinâ: Özenme.
- İtiyâd: Âdet edinme, alışma, alışkanlık.
- İtiyâd: Alışkanlık.
- İtmâm: Tamamlama.
- İtmînân: Emin olma.
- İttihâz: Kabûl etme, sayma, itibar etme.
- İtyân-ı manevî: Manevi varlığını verme.
- İzâfe-i evvel: Önceki bağlılık.
- Îzâh: Açıklama, ifade etme.
- İzâle: Giderme, yok etme.
- İzâle-i nekais: Eksikleri giderme, yok etme.
- İzdivâc: Evlilik.
- İzhâr: Gösterme, meydana çıkarma.
- İzhâr-ı âşinâ: Bildik şeyleri meydana çıkarma.

İzhâr-ı liyâkat: Lâyık olmayı gösterme.
İzhâr-ı taassub: Bağlılığı gösterme, taraftar olmayı belli etme.

İzkâr-ı azamet ve ulviyyet: Büyüklüğün zikredilmesi.

K

Kabîl: Türlü, gibi.
Kabîl-i âsâr-ı seyyâhiyye: Gezi ile ilgili eser türleri.
Kabil-i kıyâs: Karşılaştırma gibi.
Kabîl-i revâbıt-ı alâik: Türlü ilgiler.
Kabil-i tatbîk ü icrâ: Uygulanabilir, yapılabilir.
Kabûl-i inkâr: İnkârı kabul etme.
Kâbûs-ı istibdâd: İstibdat kâbusu.
Kadem-zen-i ittilâ: Öğrenmeye ket vurma.
Kadîm: Eski.
Kadîme-i mü'lûkâne: Eski padişahlara yakışık şekilde.
Kadr ü sümûvv: Değer, kıymet ve yücelik.
Kâffe: Bütün, tümü, hepsi.
Kâfi: Elveren, yetişen; yeter.
Kâfil: Üstüne alan.
Kâfil-i terakki: İlerlemenin kefil.
Kahhâr devir: Kahredici devir, kahredici dönem.
Kahr u tazyîk: Zorlama, zorla bir iş götürme, baskı.
Kail ü râzi: Söyleyen, diyen; râzi olmuş, boyun eğmiş.
Kalb-i deverân: Dönüp dolanan kalp.
Kalb-i eşvâk-ı matlab: İstenilen, talep edilen şevklerin kalbi.
Kalb-i insaniyye: İnsanlığın kalbi.
Kalb-i mütâli: Dikkatle okuyan kimsenin kalbi.
Kalb-i pâk: Temiz kalp.
Kalb-i rakîka: İnce, hassas kalp.
Kalem erbâbı: Yazarlar.
Kâm-bîn: Lezzet gören, lezzet bulan.
Kâmilen: Eksiksiz, tamamen.

Kân-ı mefâsid: Fesatlıkların kaynağı.
Kâr-gîr: Taştan veya tuğladan yapılan bir bina.
Kâr-ı irfân: İrfan işi.
Kari: Okuyan, okuyucu.
Karîb: Yakın.
Karîben: Yakında, bir zaman sonra.
Karîha: İnsanda kendiliğinden hâsıl olan fikir ve niyet; tabiat; fikir kuvveti.
Kariîn-i Osmâniyye: Osmanlı okuyucuları.
Karîn: Yakın, dost.
Kasırâne: Beceriksizcesine.
Katâ: Hiçbir vakit, asla.
Kat-i merâhil-i i'tilâ: Yükselmek için yol almak.
Katî: Şüphesiz, kesin.
Katiyyen: Kesinlikle.
Katre: Damla.
Kavâid: Kurallar.
Kavâid-i celîle: Büyük kurallar.
Kavâid-i edebiyye: Edebî kurallar.
Kavâid-i lisâniyye: Dil kuralları, dilbilgisi.
Kavâid-i mahsûsa: Özel kurallar.
Kavâid-i nazariyye-i edebiyye: Edebî teori kuralları.
Kavâid-i tekemmül: Olgunlaşma kuralları.
Kavî: Güçlü, kuvvetli.
Kavm ü millet: Toplum ve millet.
Kavm: İnsan topluluğu.
Kavm-i necib: Asil toplum.
Kayd-ı bâhire: Açık, belli bir kayıt.
Kayd-ı inhisâr: Kendine has bir kayıt, bağlılık.
Keffe-i Mîzân: Mizan gazetesinin terazi gözü.
Kelâl ü melâl: Bitkinlik ve sıkıntı.
Kelimât: Kelimeler.

Kelimât-ı medeniyye: Uygar kelimeler, çağdaş kelimeler.

Kemâl ü halâvet: Olgunluk ve zevk.

Kemâl: Olgunluk.

Kemâlât: İnsanın bilgi ve ahlak güzelliği bakımından olgunluğu.

Kemâlât-ı ilmiyye: İlmî kelimeler, bilimle ilgili kelimeler.

Kemâlât-ı insâniyye: İnsanların manevi olgunluğu.

Kemâlât-ı irfâniyye: İrfan olgunluğu.

Kemâlât-ı milliyye: Millî olgunluk.

Kemâl-i fazîlet-i beşer: İnsanın faziletinin olgunluğu.

Kemâl-i itinâ: Özen gösterilen bir olgunluk.

Kemâl-i rağbet: Gösterilen ilginin çokluğu.

Kemâl-i zevk: Zevk olgunluğu.

Kemânî: Keman çalan.

Kem-nâm: Namsız, şöhretsiz.

Kenz-i kıymet: Kıymet hazinesi.

Kenz-i saâdet: Mutluluk hazinesi.

Kerâmât-ı irfân: İrfanın kerametleri.

Kerâmât-i hilkat: Yaratılış kerametleri.

Kesâfet-i semâ: Gökyüzünün yoğunluğu.

Kesb: Çalışıp kazanma.

Kesb-i ehemmiyet: Önem kazanma.

Kesb-i kıymet: Kıymet kazanma, değer arz etme.

Kesb-i malûmât: Bilgi edinme.

Keşfiyyât: Keşifler.

Keşfiyyât-ı mühimme: Önemli keşifler.

Keyfe-mâ-yeşâ: Nasıl isterse, istediği gibi.

Kısm-ı celfî: Ulu, yüce kısım, dönem.

Kısm-ı halk: Halk kısmı.

Kısm-ı siyâsî: Siyasi kısmı.

Kitaât-ı hâriciyye: Dış ülkeler.

Kita-i mütevattın: Yurdun bir bölümünde.

Kıyâm: Ayaklandırma.

Kıyâsen: Benzeterek, sanarak.

Kıymet ve meziyyet-i lâzime: Gerekli olan üstün vasıf ve kıymet.

Kıymet ve meziyyet-i muhteviyye: İçeriğin üstün vasıfları ve kıymeti.

Kıymetdâr: Kıymetli, değerli.

Kıymet-i edebiyye: Edebî kıymet.

Kıymet-i fâhir: Övünme kıymeti.

Kıymet-i fenniyye: İlmî kıymet, bilimsel değer.

Kıymet-i fevkalâde: Olağanüstü kıymet.

Kıymet-i hakikiyye: Gerçek kıymet.

Kıymet-i tavsif: Niteleme kıymeti.

Kıymet-i zâtiyye: Öz değer.

Kifâyet: Yeterlilik.

Kisve-i marifet: Marifet giysisi.

Kisve-i tıbbât: Basılmış şekliyle, kitap haline getirilmiş biçimiyle.

Kitâbe-i seng-i kabir: Mezar taşı kitabesi.

Kitâbet: Yazma işi, yazı.

Kudemâ: Eskiler.

Kudret-i fâzıla: Faziletin gücü.

Kudret-i Hak: Tanrı'nın gücü.

Kudret-i kalemiyye: Kalemın gücü; yazma yeteneği.

Kudret-i nutkiyye: Söyleme gücü, konuşma gücü.

Kulûb-ı Osmâniyyân: Osmanlıların kalbi.

Kulûb-ı rahîm ü şefîka: Merhametli kalpler.

Kura-i keşîde: Çekilen kura.

Kuvve-i âmile-i beyâniyye: Beyan verme gücü.

Kuvve-i kalemiyye: Kalemın gücü; yazma gücü.

Kuvve-i musavvere-i hayâliyye: Hayali tasvir edebilme gücü.

Kuvve-i tasvîriyye-i mevzû: Bir konuyu tasvir edebilme gücü.

Kuvve-i tesîr: Etkili güç.

Kuvvet ü neşe: Güç ve neşe.

Kuvvet-i lâ-yemût: Ölümsüzlük gücü.

Külfet: Zahmet, sıkıntı, zorluk.

Küllî tadîlât: Bütün değişiklikler.

Külliyât-ı âsâr: Bütün eserler.

Külliyyât-ı matbûa: Bütün basılmış şeyler.
 Külliyyen: Büsbütün, çok olarak.
 Kürre-i arz: Yeryüzü.
 Kürsî-i bedâyi-i ittilâk: Güzellikler kürsüsünün
 açıklığı, ferahlığı.
 Kürsî-i hitâbet: Hitabet kürsüsü; konuşulan,
 hitap edilen yer.

L

Lâ-alettayîn: Ayırt etmeksizin, rastgele.
 Lâ-büdd: Lâzım, gerekli, gerek.
 Lafz: Söz, ifade.
 Lahn ü sadâ: Güzel ses.
 Lahn: Âhenk; dil; okurken yanlışlık yapma.
 Lâ-kaydâne: Bağlanmaksızın.
 Lâ-tenâhî semâlar: Sonsuz gökyüzü.
 Latîf hayâl: Hoş, güzel hayâl.
 Latîfe: Hoş, tatlı, ince.
 Lâyih: Parlak, meydana.
 Leâlf-i elfâz: Sözlerin incileri.
 Leb-i şefîk-i ebû: Atanın şefkatli dudakları.
 Leb-rîz-i şevk u garâm: Aşk ve şevkle ağzına
 kadar dolmuş.
 Lehîb-i âsmân: Gökyüzünün alevi.
 Lehîb-i âsmân-ı Şarkî: Doğunun gökyüzünün
 alevi.
 Lema: Parıltı.
 Lema-ı letâfet: Güzelliğin parıltısı.
 Lema-pâş: Parıldayan.
 Lemha-i ibtisâr: Göz açıp kapayınca kadar
 geçen zaman, anlık.
 Lertzân: Titrek.

M

Manîdâr: Anamlı.
 Mâ-adâ: Başka, gayrı.
 Maal-fahr: Övünerek.
 Maâlf-i şiiiriyye: Şiirin yüceliği.

Küşâd: Açma, açılış.
 Kütübhâne-i ümmet: Toplumun kütüphanesi.
 Kütübhâne-i Askerî: Askerî kütüphane.
 Kütübhâne-i memleket: Memleket
 kütüphanesi.

Letâfet: Güzellik, hoşluk.
 Letâfet-nümûn: Hoşluk gösteren.
 Levâyah: Tasarılar.
 Levâyah-i musavvere: Tasvir edilen tasarılar.
 Levâzım-ı esâsiyye: Gerçeğe dayalı tasarılar.
 Levâzım-ı iktitâb: Yazılmış bir şeyin kopyasını
 çıkarma gerekliliği; kitap çoğaltma gerekliliği.
 Levha-ı tabîat: Doğanın tablosu.
 Leyl ü kamer: Gece ve ay.
 Leyl ü nehâr: Gece ve gündüz.
 Lisânen: Ağızdan.
 Lisân-ı Arabî ü Farsî: Arap ve Fars dili.
 Lisân-ı edebiyeye-i mâlikiyyet: Edebî dile sahip
 olma.
 Lisân-ı matbûât: Basın dili.
 Lisân-ı mübâyin: Farklı diller.
 Lisân-ı resmî-i devlet: Devletin resmi dili.
 Lisân-ı tasvîr: Tasvir dili.
 Lisân-ı yâd: Hatırlanmış dil, zikredilmiş dil.
 Lisân-ı Yunânî: Yunanca.
 Lisân-şinâs: Dil bilen.
 Liyâkat: Layıklık, uygunluk.
 Lûgat: Sözlük.

Maal-memnûniyye: Memnunlukla, seve seve.
 Maânî: Anlamlar.
 Maânî-i ulviyye: Yüce anlamlar.
 Maârif-güster: Maarif saçan, bilgi saçan.

Maârif-i edebîyye: Edebî maarif.
 Maârif-i edebîyye: Edebî maarif.
 Maârif-i Osmanîyye: Osmanlı maarifi.
 Maârif-i terakki: Yükselen maarif.
 Maârif-mendân-ı lisân: Dilin bilgi sahibi olanları.
 Maârif-perverâne: Maarifi korurcasına.
 Maat-teessüf: Teessüfle, yazık ki.
 Maâvin ve hâdim: Yardımlar, hizmet eden.
 Maâyib: Kusurlar, ayıp sayılan şeyler.
 Mâ-bîh-[il]-iktidâ: Tabi olma, uyma.
 Mâ-bihiliftihâr: Kendisiyle övünen.
 Maden-i zerrîn: Altın madeni.
 Madûd: Sayılı, sayılmış; belli.
 Mâ-fevkülhayâl: Hayâlin en üst derecesi.
 Magbûta: Gıpta edilmiş, imrenilmiş.
 Mağlûbiyyet-i fikir: Düşüncenin yenilmesi.
 Mahall: Yer.
 Mahâmid-i insânîyye: İnsanlığın güzel huyları.
 Mahâret: Beceriklilik.
 Mahâret-i kalemiyye: Yazma becerisi.
 Mahdûd: Sınırlı.
 Mahfûz: Saklanmış, korunmuş.
 Mahfûzât: Gizlenilmiş şeyler.
 Mâhiyyet: Bir şeyin aslı, esası, içyüzü.
 Mâhiyyet-i bâhir: Bir şeyin esası apaçık belli.
 Mâhiyyet-i edebîyye: Edebî mahiyet, edebî içerik.
 Mâhiyyet-i edebîyye-i hazırâ: Var olan edebî mahiyet.
 Mâhiyyet-i eser: Bir eserin içeriği, esası.
 Mâhiyyet-i kalemiyye: Yazmanın içyüzü, esası.
 Mahkûm-ı hedm ü imhâ: Yıkılıp harap edilen mahkûm.
 Mahrem-i melâl: Kendisine hüznünü anlatan kimse.
 Mahsûl: Meydana gelen, hâsil olan; ürün; verim.
 Mahsûlât: Elde edilen şeyler.
 Mahsûlât-ı kalemiyye: Yazı.

Mahsûlât-ı lisânîyye: Dilin mahsulleri.
 Mahsûl-ı irfan: İrfanın mahsulü.
 Mahsûl-i imâl: Meydana gelen ürün.
 Mahsûs: Has, özgü.
 Mahsûsât: Gözle görülür şeyler.
 Mahsûsât-ı beşer: İnsanın maddî varlıkları.
 Mahsûsât-ı Garbiyye: Batı'nın sahip olduğu maddî şeyler.
 Mahsûsât-ı kalbiyye: Kalbin maddî tarafı.
 mahsûsât-ı kavmiyye: Toplumun sahip olduğu maddî şeyler.
 Mahsûsât-ı milliyye: Gözle görülen millî şeyler.
 Mahûd: Bilinen, sözü edilen.
 Mahzâ: Ancak, yalnız.
 Mahzûn: Hüzünlü, kaygılı.
 Makalât: Sözler; gazete veya dergide çıkan yazılar.
 Makalât-ı intikadiyye: Eleştiri yazıları.
 Makale-i edebîyye: Edebî makale.
 Makam-ı istigrâb: Şaşkınlık makamı.
 Makasid: Amaçlar, maksatlar.
 Makbûl: Kabul olmuş.
 Makbûl-ı mâhiyyet: Bir şeyin esasının kabul edilmesi.
 Makbûliyyet: Beğenilmişlik.
 Makes: Akseden yer.
 Makes-i enzâr-ı ümem: Halkın bakışlarının yansıdığı yer.
 Makes-i imân: İmanın yansıdığı yer.
 Makes-i şûn: Olayların yansıdığı yer.
 Makhûr: Kahrolunmuş.
 Makîs: Kıyas edilebilir.
 Makrûn: Yakın.
 Maksad-ı aslî: Gerçek maksat, niyet.
 Maksad-ı edebiyat: Edebiyatın amacı.
 Maksad-ı hâlisâne: Samimi olarak bir şeyde amaç edinme.
 Makûl: Mantıklı, akla uygun.
 Mâl-â-mâl: Çok dolu, dopdolu.
 Mâlik: Sahip.

- Mâlikîyyet: Sahip olma.
- Malûm: Bilinen, belli.
- Malûmât: Bilinenler.
- Malûmât-ı itâ: Bilgi verme.
- Malûmât-ı meşhûre: Ünlü bilgiler, herkesçe bilinen.
- Malûmât-ı mütenevvia: Çeşitli bilgiler.
- Malûmât-ı tâtme: Tam bilgi.
- Mamâfih: Bununla beraber, bununla birlikte.
- Mamûr: Bayırdır, şenlikli.
- Manâ-yi sahîh: Gerçek anlam.
- Mâni: Men eden, geri bırakan, alıkoyan, engel olan.
- Mânia-ı galibe-i zühûr: Meydana çıkan yeni bir engel.
- Manzar-ı kemâl-i ictihâd: Son derece gücü yettiği kadar çalışan.
- Manzûme-i dil-pezîr: Gönülen hoş gelen manzûme.
- Manzûme-i garrâ: Parlak manzûme.
- Manzûme-i mehâmid ve mehâsin: Güzel manzûme.
- Manzûme-i târihiyye: Tarihî manzûme.
- Manzûr: Bakılan, bakılmış.
- Manzûr-ı çeşm-i ibtisâm: Bakılan gülen gözler.
- Manzûr-ı çeşm-i rikkat: Bakılan merhametli gözler.
- Marifet-i cemiyet: Toplumun marifeti.
- Marifet-i medeniyye: Medenî marifet.
- Marûf: Herkesçe bilinen, tanınmış, belli.
- Marûz: Arz olunmuş.
- Mâ-sadak: Tasdik edilen, uygun, tıpkı.
- Mâ-sivâ: Dünya ile ilgili şeyler.
- Mâ-sivâ-yı gurbet-zâr: Dünyadaki gurbetlik.
- Masnûât-ı fikriyye: Düşünce tarafından yaratılanlar.
- Masrûf: Sarf olunmuş.
- Masûmiyyet-i edebiyye: Edebî masumiyet.
- Maşk: Yazı örneği.
- Maşûk: Sevilen.
- Matbû: Basılmış.
- Matbûât: Basılmış kitaplar, gazeteler.
- Matbûât-ı cedîde: Yeni basım.
- Matbûât-ı hazıra: Var olan matbuat.
- Matbûât-ı Osmâniyye: Osmanlı basını.
- Mâtemhâne: Yas evi.
- Matlûb: İstenilen, aranan şey.
- Matûf: Eğilmiş, bir tarafa doğru çevrilmiş.
- Mâye-i feyz ü tarâvet: Tazeliğin ve bolluğun özü.
- Mayûb: Ayıplanmış; bir eksiği, kusuru olan.
- Mazâmin: Anlamlar, kavramlar.
- Mazbûtiyyet: Zabt olunmuş, ele geçirilmiş; yazılmış, kaydedilmiş; derli, toplu.
- Mazhar: Bir şeyin çıktığı yer; şereflenme.
- Mazhar: Nâil olma, şereflenme.
- Mazhar-ı hüsn: Güzelliğin kaynağı.
- Mazhar-ı istihsân: Beğenin kaynağı.
- Mazhar-ı takdîr: Takdirin kaynağı.
- Mazhariyât-ı edebiyye-i âliye: Yüksek edebî konuma çıkma.
- Mazhariyât-ı lisâniyye ve edebiyye: Edebiyat ve dilin ortaya çıkışı.
- Mazhariyyet: Başarılar.
- Mazhariyyet-i edebiyye: Edebî başarılar.
- Mazhariyyet-i tekemmül: Olgunlaşmayı elde etme, başarma.
- Mâzî: Geçmiş.
- Mazmûn: Mânâ, kavram, ince söz.
- Mazûr: Özürlü.
- Meâl ü ifâde: Anlam ve açıklama.
- Meâl: Anlam, kavram.
- Meâl-i hikmet-disâr: Çok hikmetli anlam.
- Meâsir-i edebiyye ve fikriyye: Edebî ve fikrî güzel eserleri.
- Meâsir-i kemâlât: Olgun güzel eserler.
- Mebâhis-i lisâniyye: Dil ile ilgili konular.
- Mebde: Evvel, başlangıç, prensip, ilk unsur.
- Mebhas: Bir şeyin arandığı yer, araştırma yeri.
- Mebhas-i intikad: Eleştirinin yeri.
- Mebnî: Yapılmış, kurulmuş; bir şeye dayanan; [bir şey]den dolayı.

Mecâmî ve mahâfil-i edebiyesi: Edebî konularda konuşulacak toplantı yerleri.
 Mecbûliyyet: Yaratılış.
 Mecbûriyyet: Zor.
 Mecelle-i mekâtib: Okul kitapları.
 Mechûl: Bilinmeyen.
 Mechûlât: Bilinmeyen şeyler.
 Mecmûa-i bedâyi: Güzelliğin toplanması.
 Mecmûa-i feyz: İlmin toplanması.
 Mecmûa-i gazeliyyât: Gazellerin toplamı.
 Mecmûa-i hüviyyet-nümâ: Kimliği gösteren bütünlük.
 Mecmûa-i üsbüyye: Haftalık dergi.
 Mecmû-i âsâr: Eserlerin toplamı.
 Mecnâ-yi kalbî: Kalp yolu.
 Medâr ü hâdim: Hizmet etme.
 Medâr-ı esrâr-ı hilkat: Yaratılış sırlarının sebebi.
 Medâr-ı iftihâr: Övünme sebebi.
 Medâr-ı mefharet: Övünme sebebi.
 Medâr-ı vakayi: Olayların sebebi.
 Medâyih: Övülmeye lâyık olan işler ve hareketler.
 Medh: Övme.
 Mefâhir: İhtihar edilecek şeyler.
 Mefâhir-i milliyye: Millî övünçler.
 Mefâhir-i milliyye-i edebiyeye: Millî edebiyatın övünçleri.
 Mefâhir-i milliyye-i târîhiyye: Millî tarihin övünçleri.
 Mefâhir-i mübeccel-i edebiyeye: Edebî olarak yüceltilmiş övünülecek şeyler.
 Mefharet: İftihar duyma, övünme.
 Mefkud: Kayıp, yok, olmayan, bilinmeyen.
 Meftûn ü sâik: Gönül vermiş, tutkun ve bir şeye sevk eden.
 Meftûn: Tutkun.
 Meftûr: Yaratılmış.
 Mehâbet: Ululuk.
 Mehâfil-i edebiyeye: Edebî toplantı.
 Mehâlik: Tehlikeli yerler.

Mehâsin: Güzellikler.
 Mehâsinât-ı kâmile: Noksansız güzellikler.
 Mehâsin-i ahenk-i tabîat: Doğanın uyumlu güzellikleri.
 Mehâsin-i beşeriyye: İnsanlığın güzellikleri.
 Mehâsin-i celfîe: Büyük güzellikleri.
 Mehâsin-i kavmiyye: Kavmin güzellikleri.
 Mehâsin-i lâmia: Parlayan güzellikler.
 Mehâsin-i lisâniyye: Dilin güzellikleri.
 Mehâsin-i tabîat: Doğanın güzellikleri.
 Mehâsin-i tabîiyye: Doğal güzellikler.
 Mehaz: Kaynak.
 Mehbas-i intikad: Tenkidin yeri.
 Mehbit: İncecek yer.
 Mehbit-i ilhâm: İlhâmın incecği yer.
 Mehûz: Alınmış, çıkarılmış, tutulmuş.
 Mekârim-i ahlâk: İyi ahlaklar.
 Mekârim-i insâniyye: İnsanlığın cömertlikleri.
 Mekârim-i kavmiyye: Toplumun iyi ahlakı.
 Mekâtibât: Okullar.
 Meknûz: Hazinesinde saklı, yere gömülü.
 Mekteb-i edeb: Edebi mektebi.
 Mekteb-i şâkirdân: Öğrencilerin okulu.
 Melâhat-i sîmâ: Yüz güzelliği.
 Melâl-i gurbet: Gurbet sıkıntısı.
 Melek-i hirâm: Nazlı melek.
 Melhûz: Düşünülebilen, olabilen, hatıra gelen.
 Melûf-ı âh-ı hasret: Hasret âhına alışmak, hep hasret çekmek.
 Memâlik-i Osmâniyye: Osmanlı ülkesi.
 Memlû: Dolu.
 Memnûniyyet-imuvakkate: Geçici memnuniyet.
 Memûl: Umulan, beklenen.
 Memûriyyet-i resmîyye: Resmî memurluk.
 Men: Esirgeme, önleme.
 Menâbi: Kaynaklar.
 Menâkıb: Övünülecek vasıflar.
 Menâkıb-ı latîfe: Övünülecek hoş vasıflar.
 Menâkıb-ı vataniyye: Vatanın övülecek vasıfları.

Menâzır: Manzaralar.
 Menâzırî: Bakış açısı.
 Menba: Kaynak, pınar.
 Menba-ı edeb: Edep kaynağı.
 Menkul: Nakledilmiş, bir yerden bir yere taşınan.
 Mensûbiyyet: Mensup olma, ilgililik, bağlı olmak.
 Menûs: Alışılmış, alışık.
 Merbût: Bağlı, ilişkili.
 Mercûiyyet-i beka-yı marifet: Marifetin sonsuzluğunu beklemek.
 Merdûd: Reddolanmış, geri çevrilmiş.
 Merdûdiyyet-i tâmme: Geri çevrilmişlik.
 Reddedilmiş.
 Mergub: Rağbet edilmiş, beğenilmiş.
 Mergubiyet-i tâmme: Bütün rağbet edilenler.
 Merkez-i ihtisâs: Uzmanlık merkezi.
 Mersâ-yi Dersâdet: İstanbul limanı.
 Mersâ-yi Saâdet: İstanbul limanı.
 Mertebe-i faide: Yaranlanma derecesi.
 Mertebe-i kemâl: Olgunluk derecesi.
 Mertebe-i kuvvet: Güç derecesi.
 Mertebe-i Sübhân: Tanrı'nın derecesi, O'na ulaşılacak nokta.
 Mertebe-i takdîr: Takdir mertebesi.
 Mertebe-i telâş: Telaş derecesi.
 Mertebe-i temâyüz ve tekâmül: Yükselme ve olgunlaşma derecesi.
 Mertebe-i tevaggul: Devamlı olarak uğraşılan işler.
 Mesâî: : Çalışmalar.
 Mesâî-i beşeriyye: İnsanlığın emekleri.
 Mesâî-i ciddiyye: Ciddi çalışmalar.
 Mesâî-i kalemiyye: Yazı işleri.
 Mesâî-i maârif-perverâne: Maarifi korurcasına çalışmak.
 Mesâî-i vâkia: Yapılan çalışmalar.
 Mesâil: Meseleler.
 Mesâil-i ictimâiyye: Toplumsal meseleler.
 Mesâî-perver: Çalışmayı öğreten.

Mesâî-perverân-ı edeb: Edebi öğreten çalışmalar.
 Mesâlik: Meslekler, yollar.
 Mesâlik-i adîde-i edebiyye: Birçok edebî meslekler.
 Mesâlik-i edebiyye: Edebî yollar, tutumlar.
 Mesâlik-i edebiyye-i hazırâ: Var olan edebî yollar, tutumlar.
 Mesârr: Sevinçler.
 Mesele-i mahûde: Bilinen mesele.
 Meserret: Sevinç, şenlik.
 Mesîre: Gezinti yeri.
 Meslek-i bî-ittirâd: Birini takip etmeksizin tutulan yol.
 Meslek-i edebî: Edebî meslek.
 Meslek-i edîb: Edibin mesleği.
 Meslek-i nâzikî-i edeb: Edebin nazik mesleği.
 Meslek-i tahrîr ve tasvîr: Yazma ve tasvir mesleği.
 Mesmûât: İşitilen, duyulan şeyler.
 Mest-i bed-hoş: Kötü bir sarhoşluk.
 Mesûdâne: Mesutçasına, kutlulukla.
 Mesûdiyyet: Kutluluk.
 Mesûliyyet: Sorumluluk.
 Meşâgil-i kesîre: Aşırı meşguliyetler.
 Meşâhîr: Ünlü kimseler.
 Meşakkat: Zahmet, sıkıntı, zorluk.
 Meşal-i idrâk: Anlayışın aydınlanması.
 Meşârik: Doğular.
 Meşcere-i maneviyye-i safâ: Ağaçlık yerin manevi huzuru.
 Meşher-i edîb: Edibin sergi yeri, edibin eseri.
 Meşhûd: Gözle görülmüş, görülen.
 Meşhûdât: Gözle görülen şeyler.
 Meşhûdât-ı evveliyye: Önceki görülenler.
 Meşhûdât-ı samîme-mend: Samimi görülenler.
 Meşhûn: Dolu.
 Meşhûn-ı hüzn: Hüzün dolu.
 Meşkûr: Teşekküre değer; beğenilmiş, övülmüş.

Meşmûl-i nazar-i itibâr: İtibar edilen şey, odaklanılan şey.
 Meşreb: Huy, ahlak.
 Meşrû: Kanuna uygun olan, yasal.
 Meşşâta: Gelin süsleyen kaidin.
 Metâ: Mal, varlık.
 Metâib-i seferiyye: Yol yorgunluğu.
 Metânet: Sağlamlık, kuvvetli olma.
 Metânet-i kalb: Kalbin sağlamlığı.
 Metbûiyyet: Kendisine uyulan kimse.
 Metîn: Metânekle, sağlam, dayanıklı.
 Metrûkât-ı karîha: Miras kalan düşünce.
 Mevâki-i müteaddide: Birçok yer.
 Mevâsim: Mevsimler.
 Mevce-i tarâvet: Tazelik dalgası.
 Mevcûdât-ı arz: Sunulan varlık.
 Mevhibe: İhsan, bağış.
 Mevid-i telâkî: Buluşma yeri.
 Mevki-i edeb: Edep yeri.
 Mevki-i edebî: Edebî yer.
 Mevki-i hürmet: Hürmet yeri.
 Mevki-i latîf: Hoş yer.
 Mevrûs: Miras kalmış.
 Mevsim-i bahâr: Bahar mevsimi.
 Mevsim-i tenvîr: Aydınlık mevsimi.
 Mevâc-ı deniz: Çok dalgalı bir deniz.
 Mevzû: Konu, mesele.
 Mevzû-i bahs: Bahis konusu.
 Mevzû-i meâl: Anlam konusu.
 Mevzû-i vak'a: Olay örgüsü.
 Mevzû-leh: Konu için, konuyla ilgili.
 Meydan-ı bürûze: Ortaya çıkılan meydan.
 Meydan-ı muhârebât: Savaşlar meydanı.
 Meydan-ı şevk: Şevk meydanı.
 Meyelân: Eğilim.
 Meyelân-ı maârif: Maarif eğilimi.
 Meyl ü rağbet: Eğilim ve ilgi.
 Meyl-i hakikat ve hakkaniyyet: Gerçekliğe ve adalete eğilim.
 Meyl-i ibtisâm: Gülümsemeye eğilim.

Meyl-i tabîi: Tabîi istek, talep eden.
 Mezâhib-i Hindiyye: Hindiye mezhepleri.
 Mezâyâ: Üstünlük vasıfları.
 Mezâyâ-yi beşeriyye: İnsanlığın üstün vasıfları.
 Mezâyâ-yi edebiyye: Edebî üstün vasıflar.
 Mezâyâ-yi kerîme ü fazıla: Faziletli ve cömert üstünlükler.
 Mezâyâ-yi ulviyye: Yüce vasıflar.
 Mezc: Katma, karıştırma.
 Meziyyât: Üstünlük vasıfları.
 Meziyyât-ı beşeriyye: İnsanlığın üstün vasıfları.
 Meziyyet: Üstünlük vasfı.
 Meziyyet-i edebiyye: Edebî üstün vasıf.
 Meziyyet-i edebiyye: Edebî üstünlükler.
 Meziyyet-i fikriyye: Düşüncelerin üstün vasıf.
 Meziyyet-i kalemiyye: Yazının üstün vasfı.
 Meziyyet-i magbûta: Gıpta edilmiş meziyyet, üstün vasıf.
 Meziyyet-i maneviyye: Manevî üstün vasıf.
 Meziyyet-i zâtiyye: Bir kişiye özgü üstün vasıflar.
 Mezkûr-ı ibâre: Zikredilen cümle.
 Mezkûr-ı muhâkemât-ı edebiyye: Zikredilen edebî hükümler.
 Mikyâs-ı saâdet: Mutluluğun kıyas edilmesi.
 Millet-i muhtereme: Muhterem millet, aziz millet.
 Millet-i müterakkiyye: İleri millet, gelişmiş toplum.
 Minhâc-ı selâmet: Selamet yolu.
 Minhâc-i marifet: Marifet yolu.
 Mirât-ı hakâyık-pîrâ: Gerçekleri süsleyen ayna.
 Mirât-ı istihsân: Beğenme aynası.
 Misillü: Benzer, tıpkı, gibi.
 Miyân: Orta, aralık.
 Muacciz: Sıkıcı, bunaltıcı.
 muâdil: Eş değeri, benzeri.
 Muâheze: Azarlama, paylama; tenkit.
 Muâheze: Tenkit, itiraz.

Muallâkat-ı seba: İslâm'dan önce Arap şâirlerinin beğenilip Kâbe duvarına asılmış olan meşhur kasideleri.

Muanven: Ünvanlı.

Muâriz: Karşı gelen, muhalif.

Muârizîn: Karşı gelenler, muhalifler.

Muarrız-ı efkâr u hüküm: Hüküm ve düşüncelerinde dokunaklı söz söyleme.

Muarrız-ı istifâza: Feyizli söz söyleyen.

Muarrız-ı temâyüz: Üstün dokunaklı sözler.

Muâsır: Çağdaş.

Muâsırîn: Çağdaşlar, bir asırda yaşamış olanlar.

Muâşaka: Sevişme.

Muâşakat: Sevişmeler, birbirini sevmeler.

Muattal: Boş, bırakılmış.

Muattar: Güzel kokulu.

Muâvenet: Yardımcılık.

Muâvenet-i tâbiyye: Tâbi yardım.

Muazze: İzzetlendirilmiş, kıymetli, değerli.

Mûcib: İcap eden, lazım gelen.

Mûcib-i istifâde: Yaranlanmak gereken.

Mûcib-i mehâsinât: Güzellikleri gereken.

Mufassal: Uzun uzadıya anlatılan.

Mufassıl: Uzun uzadıya anlatan.

Mugayir: Aykırı, uymaz, başka türlü.

Mugayir-i insaniyyet: İnsanlığa aykırı.

Mugayyer: Başkalaştırılmış.

Muğberr: Küskün, gücenmiş.

Muğlak: Kapalı, kilitli; anlaşılmaz.

Muhabbet-i mahsûsa: Husûsî muhabbet.

Muhâbere: Savaşma.

Muhâbir: Haberci.

Muhâdenet: Dostluk, yakın ahbablık.

Muhâfaza: Koruma.

Muhâfaza-ı usûl: Usulün korunması.

Muhâkemât: Muhakemeler.

Muhâkemât-i ciddiyye: Ciddi muhakemeler.

Muhâkemât-ı edebîyye: Edebî muhakemeler.

Muhâleset: Birbiriyle dost geçirme.

Muhâleset-i fikr: Düşünce dostluğu, birliği.

Muhalledât: Şaheserler.

Muhârib: Savaşan.

Muharrir: Yazar.

Muharrirât: Yazarlar.

Muharrir-i şehîr: Ünlü yazar.

Muhassenât: Güzel, faydalı işler.

Muhâtaba: Söyleşme, konuşma.

Muhâtabât-ı rûhiyye: Ruh ile ilgili konuşmalar.

Muhâtab-ı meziyet: Üstün vasfını söyleyen.

Muhâvere: Karşılıklı konuşma.

Muhavvel: Değiştirilmiş.

Muhbir-i selâmet: Emin haberci.

Muhîbbân: Sevenler, sevgi besleyenler.

Muhîbbâne: Sevene, dosta yakışır şekilde.

Muhîbbî: Sevgiyle ilgili.

Muhît-i amîk u bî-kerân: Sonsuz ve derin yer.

Muhît-i zemîn: Yeryüzünün çevresi.

Muhtâc-ı mülâhaza: Düşünce muhtacı.

Muhtâr: Seçilmiş, seçkin.

Muhtasar: Kısaltılmış, kısa.

Muhtass: Bir kimseye ya da şeye mahsus, özgü.

Muhtass-ı sifât-ı mümeyyize: Seçene mahsus.

Muhtelif: Birbirine uymayan, zıt.

Muhterîât-ı fenniyye: Bilimsel yenilik.

Muhterî-i şehîr: Ünlü kimsenin yeniliği.

Muhteviyyât: İçindekiler.

Muhtî: Hataya düşen, yanılan.

Muhyî: Diriltten, canlandıran, hayat veren.

Mukabil: Karşı karşıya gelme; bir şeye karşı; karşılık.

Mukadder: Takdir edilmiş, değeri biçilmiş.

Mukadderât: Alın yazısı.

Mukaddes: Kutsal.

Mukaddimât: Başlangıçlar.

Mukaddime: Başlangıç, ön.

Mukaddime-i gayret: Gayret edilen önsöz.

Mukaddime-i kasırâne: Acemice bir başlangıç.

Mukaddime-i kitab: Kitabın başlangıcı, önsöz.

Mukaddime-i tarif: Anlatılan başlangıç, önsöz.

Mukaddime-i teşvîk: Teşvik eden başlangıç.

Mukaddime-i zafer: Zafer başlangıcı.

Mukaddimeten: Başlangıç olarak.

Mukallid: Taklitçi.	Muvaffakiyyât: Başarılar.
Mukarin: Ulaşmış, erişmiş.	Muvaffakiyyât-ı edebiyye: Edebî başarılar.
Mukarrerât-ı edebiyye: Edebî kararlar.	Muvaffakiyyet: Başarma.
Mukayesât: Karşılaştırmalar.	Muvaffakiyyet-i belîğ: Düzgün söz söyleme başarısı.
Mukayese: Karşılaştırma.	Muvaffakiyyet-yâb: Başarı bulan.
Mukayyed: Kayıtlı, bağlanmış, bağlı.	Muvâfık: Uygun, yerinde.
Mukni': İkna eden, kanaat getiren.	Muvâfık-ı insâf: Vicdana uygun.
Muktedir: Gücü yeten, becerebilen.	Muvakkat: Geçici.
Munsif: İnsaflı.	Muvâzene: Ölçü, denge.
Muntazır: Beklenen.	Muvâzene-i mütefekkirâne: Düşünmedeki ölçülülük.
Murabba: Kare.	Mübâhât: Övünme.
Musâhabât-ı edebiyye: Edebî sohbetler.	Mübâhât-i milliyeye: Millî övünme.
Musâhabe: Sohbet etme, konuşma.	Mübâhât-i milliyeye: Millî övünme.
Musâhabe-i edebiyye: Edebî sohbet.	Mübâhât-i milliyeye: Millî övünme.
Musanna: Sanat eseri olarak meydana getirilen.	Mübâhât-i milliyeye: Millî övünme.
Musavver: Tasvir, betimleme.	Mübâhis: Konu, mevzu.
Musavverât-ı hayât: Hayatın tasvirleri.	Mübâhisât: Bir konu üzerine münakaşa.
Musavvir: Tasvir eden.	Mübâhisât-ı edebiyye: Edebî konular.
Musîb: İsbet eden.	Mübâhisât-ı lisâniyye: Dil konuları.
Musîb-i dalga: Dalganın kıyıya vurması.	Mübâhis-i mühimme: Önemli konu.
Musirr: İsrar eden, ayak direyen.	Mübâlât-ı tarz-ı tasvîr: Tasvir tarzında dikkatsizlik.
Mustalah: Ağdalı.	Mübâyaa: Satın alma.
Mustatîl: Dikdörtgen.	Mübeccel: Yüceltilmiş, yüce.
Mutâbakat: Uygunluk.	Mübeccelât-ı lâmia-i irfâniyye: Parlayan yüce irfan.
Mutâbık: Uygun.	Müberhen: Vesika, delil ile ispatlanmış.
Mutâlebât: İstekler.	Mübeşşir: Müjdecî.
Mutantın: Tantanalı, debdebeli, gösterişli.	Mübhem: Belirsiz, gizli, örtülü.
Mutarrâ: Taravetli, taze.	Mübhemiyet: Belirsizlik.
Mutayyeb-i rûh: Ruhun hoş edilmesi.	Mücâhede-i nefis: Nefisle uğraşma.
Muteber: İtibarlı, saygın.	Mücâhid: Savaşan, uğraşan, savaşçı.
Muteber: İtibarlı, saygın.	Müceddid: Yenilikçi, yenileyen.
Mutedil: Ne az, ne çok, orta halli.	Müdâfaât: Savunmalar.
Mutenâ: Özenilmiş, özenle yapılmış, seçkin.	Müdakkikâne: Dikkatlice inceleyerek.
Muti: Veren.	Müddeâ: İddia edilen.
Mutmain: Gönlü kanmış, içi rahat.	Müddet: Zaman, vakit.
Muttali: Haberdar.	Müddet-i hayât: Hayat zamanı, ömür.
Muttariden: Sıralı olarak.	Müdekkik: Dikkatle araştıran, inceleyen.
Muttasıl: Ulaşan, kavuşan, bitişen.	Müdevven: Kitap haline sokulmuş.
Muvaffak: Başaran, beceren.	

Müdüri-lâhik: Yeni yetişen, yeni müdür.
 Müellif: Yazar.
 Müellif-i âlî-kadr: Yüce yazar.
 Müellif-i muhterem: Muhterem yazar.
 Müesses-i bünyân-ı saltanat: Saltanat yeri, makamı.
 Müessif: Keder veren, üzücü.
 Müessir: Etkili, tesir eden.
 Müessir-i eser: Eserin etkisi.
 Müfekkire: Düşünme gücü.
 Müfekkire-i lâmia: Parlak düşünme.
 Müfîd ve rengîn: Faydalı ve renkli.
 Müfîd: Anlatan, ifade eden
 Müftehir: Övünen.
 Mühim mertebe-i kıymet: Kıymet derecesinin önemi.
 Mühimm: Önemli.
 Mükâfâten: Karşılık olarak.
 Mükâleme: Karşılıklı konuşma.
 Mükâleme-i garibe: Garip konuşma.
 Mükellef: Yükümlü, yapmaya mecbur.
 Mükerreren: Tekrar tekrar.
 Mükevkeb: Yıldızlı.
 Mükevenât: Yaratılmışlar.
 Mülâhazât: Düşünceler.
 Mülhemiyet: İlham olunmuş.
 Mülhemiyet-i âliye: Yüksek ilham edilmiş.
 Mümessilât-ı matbûa: Basın temsilcileri.
 Mümeyyiz: Seçen, ayıran.
 Mümeyyiz-i edeb: Edep seçen.
 Münadim: Yok olan.
 Münâfi-i şîâr-ı meveddet: Sevginin izine aykırı
 Münâkaşât: Tartışmalar.
 Münakis: Yansıyan.
 Münakkah: En iyi seçilmiş, güzide.
 Münâsebât: İlişkiler.
 Münâsebât-ı mahsûsa: Özel ilişkiler.
 Münâsebet: Uygunluk, ilişik.
 Münâsebet-dâr: İlişkin.
 Münazara: Karşılıklı konuşma.
 Münâzir: Tartışmacı.

Müncemid: Donmuş, donuk.
 Müncerr: Neticelenen.
 Müncezib: Cezbedilmiş, tutulmuş.
 Mündemic: İçine yerleşen, içine sokulmuş, içerik.
 Münderic: İçine alan, içinde bulunduran.
 Mündericât: İçindekiler.
 Münderic-i tarîf: Tarifin içeriği.
 Münekkid: Eleştirmen.
 Münekkidâne: Eleştirmen gibi.
 Münekkid-ı şehir: Ünlü eleştirmen.
 Münevveriyet-i irfâniyye: İrfan aydınlığı.
 Münhasır: Bir kimseye ya da bir şeye özgü.
 Münhasır: Özgü, mahsus.
 Münhasıran: Özellikle, sadece, yalnız olarak.
 Münselik: Yola giren; bir meslek tutmuş.
 Münşi: Üslûbu güzel ve iyi olan kâtip.
 Müntahib: Seçen, seçmen.
 Müntazır: Gözeten, bekleyen.
 Münteihî: Sona eren, sonlanan.
 Müntesib: İlgili, alakalı.
 Müntesibîn: İlgisi, alakası olanlar.
 Müntesibîn-i edeb: Edeple ilişkisi olanlar.
 Münteşir: Yayılmış, açılmış.
 Müntic-i muvaffakiyyât: Meydana gelen başarılar.
 Münzevi-yâne: İnzivaya çekilerek.
 Mürebbî: Terbiye eden.
 Mürebbî-i efkâr-ı edeb: Edebî düşüncelerini terbiye eden.
 Müreccah: Tercih edilen.
 Müretteb: Dizilmiş, yerli yerine konulmuş.
 Mürevvec: İtibar edilmiş.
 Mürevvic: İtibar eden, yürüten.
 Mürtekib: Kötü iş yapan, rüşvet yiyen.
 Mürtesim: Görünür hale gelen.
 Müsabâka: Yarışma.
 Müsâdif: Tesadüf eden, rastlayan.
 Müsâdif-i nazar: Bir bakışa tesadüf eden, denk gelen.
 Müsâmaha: Hoşgörü.

Müsâmaha-ı edebîyye: Edebî hoşgörü.
 Müsâmahakâr: Görmezliğe gelen, göz yuman, hoş gören; aldırış etmeyen.
 Müsâmahât-ı edebîyye: Edebî hoşgörüler, müsamahalar.
 Müsâvî: Eşit, denk.
 Müsellem: Teslim edilmiş, verilmiş.
 Müselmel: Zincirleme, ardı ardına.
 Müsmir: İyi sonuç veren, verimli.
 Müstagnî: Doğunluk; yeterlilik.
 Müstahikk: Hak etmiş, hak kazanmış.
 Müstahsen: Güzel sayılmış, beğenilmiş.
 Müstaid: Kabiliyetli, akıllı.
 Müstakbel: İlerideki, gelecek.
 Müstakill: Başlı başına, kendi başına.
 Müsteâr: Emanet alınan.
 Müstefîd: Faydalanan.
 Müstefîz: Açılmış, yayılmış, feyizli.
 Müstefîzât: Açılmışlar, feyizlenenler.
 Müstened: Dayanılan, güvenilen.
 Müstenid: Dayanan, yaslanan, güvenen.
 Müstesnâ: İstina edilen.
 Müsveddât: Karalamalar, taslaklar.
 Müşâbehet: Benzerlik.
 Müşâbih: Benzeyen, benzer.
 Müşâhidât: Görenler, şahit olanlar.
 Müşâhidât-ı hikemiyâne: Hikemî sözleri şahitleri.
 Müşârik: Ortak.
 Müşarünileyh: İsmi anılan, adı geçen.
 Müşkil: Güç, zor.
 Müşkilât: Güçlükler, zorluklar.
 Müştâk: Özleyen, can atan.
 Müştâk-ane-i senâ-hân: Çok isteyerek öven, metheden.
 Müştâkan-ı bedâyi-i leyyiye: Gecenin güzelliklerini özleyenler.
 Müştakk: Türemiş, türeme.
 Müştehir: Ünlü, şöhret sahibi.
 Mütâlaa: İnceleme, değerlendirmeye.

Mütâlaa-ı üstâdâne: Üstat olarak değerlendirme.
 Mütâlaât: İncelemeler, düşünceler.
 Mütâlaât-ı âcizâne: Beceriksizce, acemice değerlendirmeler.
 Mütâlaât-ı dūr-â-dūr: Uzun uzadıya bir değerlendirme.
 Mütâlaât-ı edebîyye: Edebî düşünceler, edebî incelemeler.
 Mütâlaât-ı kasır-âne: Beceriksizce değerlendirmeler.
 Mütâlaât-ı müktesebe: Kazanılmış değerlendirmeler.
 Mütâlaât-ı sahiha: Gerçek değerlendirmeler.
 Mütâlaât-ı sâibe: Başboş değerlendirmeler.
 Mütâlaât-ı sâlife: Geçmiş incelemeler, düşünceler.
 Mütâlaât-ı serd: Söylenen değerlendirmeler.
 Mütâli: Okuyan.
 Mütâliin-i Osmâniyye: Osmanlı okurları.
 Müteaddid: Birçok.
 Müteâkib: Ardından, sırasıyla.
 Müteallik: İlgili, ilişkili olan.
 Mütebessim: Gülümseyen.
 Mütecellid: Kahramanlık, yiğitlik gösteren.
 Mütedâir: [Bir şeye] dair, ilgili; ait.
 Müteellim: Elemlî, acı çeken.
 Müteessir: Etkilenen, üzülen.
 Mütefâvit: Çeşitli, farklı.
 Mütefekkirin-imemleket: Memleket düşünürleri.
 Müteferrik: Dağınık, ayrı ayrı.
 Mütegalib: Zorma.
 Mütegayyir: Başkalaşan, değişen.
 Mütehammil: Tahammül eden, dayanan.
 Müteharrik: Hareket eden, kıvıldaayan.
 Mütehassıl: Meydana gelen, hâsıl olan.
 Mütehassir: Özlem duyan, hasret çeken.
 Mütehayyir-âne perestîş: Hayret edercesine tapınma.

Müteheyyi-i pervâz: Uçmaya hazırlanan.

Mütemâdiyen: Devamlı, süreklî.

Mütenâsib: Uygun, uyumlu.

Mütenâzır: Birbirine bakan.

Mütenebbih: Uyanan, uyanık.

Mütenevvi: Çeşitli, türlü.

Müterakki-yâne: İlerleyene yaraşır yolda.

Mütercim: Çevirmen.

Mütercim-i hikâyât: Hikâyelerin çevirmeni.

Müteselli: Teselli bulan.

Mütevakkıf: Bağlı olan.

Mütevârî-i cedd-i ezel: Geçmişin gizli kalması.

Müteveccih: Yönelmiş, yönelik.

Müteveccihen: [Bir yere] yönelerek; [bir yere] gitmek üzere.

Müttehiden: Birlikte, beraber olarak.

Müvelled-i hakikiyye: Kaynak.

Müverrih: Tarihçi.

Müyesser: Kolay gelen.

Müzekkî-i ahlâk: Ahlâkın temizliği.

N

Nâ-binâ: Kör.

Nâ-çâr: Çaresiz, ister istemez.

Nâ-çâr-ı isâf: Birinin isteğini mecburen kabul etme.

Nâ-çîz: Değersiz, kıymetsiz.

Nâfiz: İçe işleyen, nüfuzlu.

Nagamât: Ahenkler.

Nağme: Ahenk, ezgi.

Nağme-i şâirâne: Şairlik ezgisi.

Nağme-sâz: Şarkı söyleyen.

Nağme-serâ: Şarkı okuyan.

Nâ-hoş: Hoş olmayan.

Nâil: Muradına eren, ermiş, ele geçiren; yükselmiş.

Naîm-i âsâyîş-i sermedî: Daima huzurlu şekilde bolluk için yaşama; cennet.

Nâkıs: Noksan, eksik.

Nâkil: İleten, taşıyan.

Nakise: Kusur, eksik.

Nakl ü ikâd: Taşıma, yüksek bir yere çıkarma.

Nakl-i mehâsin: Güzelliklerin iletilmesi.

Nakş-gîr-i hâfıza-ı hürmet: Hürmet hafızasının nakış tutması.

Nakş-ı feyz-i Hûda: Tanrı'nın bolluğu nakşetmesi.

Nakş-ı kebîr: Ulu nakış, resim.

Nakz-ı hükm-i takdir: Takdir hükmünü bozma.

Nâm-ı edîbâne: Edîb gibi ünlü.

Nasb-ı nigâh-ı imân: Ayrıntılı şekilde inceleme

Nâsih: Nasihat veren, öğüt veren.

Nâsiye: Alın, çehre.

Nasîbe-dâr: Hissedâr.

Nâsir: Nesir yazarı.

Nâsût u lâhutî: Yer ve gökle ilgili; insan ve ilah.

Nâşirîn: Yayınlayanlar.

Nâtık: Söyleyen, konuşan.

Nâtıkı-i sehârâne: Büyücü gibi söz söyleyen.

Nâtıkı-perdâz: Düzgün ve dokunaklı söz söyleyen.

Nats: Nadas.

Nâz ü hırâm: Nazlı.

Nazar: Bakma, bakış.

Nazaran: Bakarak, bakılırsa; kıyaslayarak.

Nazar-ı âlem: Âleme bakış.

Nazar-ı amîka: Derin bakış.

Nazar-ı bedâyi-perver: Güzellikleri büyüten bakış.

Nazar-ı dikkat: Dikkatle bakma, inceleme.

Nazar-ı edeb-şinâs: Edeb bilenin bakışı.

Nazar-ı hakayık-güster-i edîbâne: Edîp gibi gerçekleri yayan bir bakış.

Nazar-ı hâss-ı eshâb: Sahiplerin kendilerine özgü bakışı.

Nazar-ı hikmet: Hikmet bakışı.

Nazar-ı hürmet: Hürmet bakışı.
 Nazar-ı ihtirâm: Hürmet etme bakışı.
 Nazar-ı imân: İman bakışı.
 Nazar-ı intikâd: Eleştiri bakışı, incelemesi.
 Nazar-ı itibâr: Değer görececek şekilde bakma, düşünme.
 Nazar-ı kari: Okuyucunun bakışı, incelemesi.
 Nazar-ı kariîn: Okuyucuların bakışı, incelemesi.
 Nazar-ı muâheze: Azarlayıcı bakış.
 Nazar-ı mütâlaa: Değerlendirme bakışı, inceleyici bakış.
 Nazar-ı rağbet: İlgili bakış.
 Nazar-ı seyrân: Gezinen bakış, aranan, göz atan.
 Nazar-ı takdîr: Takdiri düşünmek.
 Nazar-ı tedkik: İnceleyici bakış, inceleme.
 Nazar-ı temyîz: Seçici bakış.
 Nazar-ı zî-irfân: İrfan dolu bakma.
 Nazariyyât-ı edebiyeye: Edebî düşüncüler.
 Nazariyye: Teori.
 Nâzekî-i efkâr: Düşüncelerin inceliği.
 Nâzenîn-i maşûka-ı şâir: Şâirin sevilen nazlısı.
 Nazikî-i edebî: Edebî nezaket.
 Nazîr: Benzer.
 Nazîre: Eşi, benzeri.
 Nazm-ı âciz: Âciz nazım.
 Nebât: Bitki.
 Nebeân: Pınar suyunun yerden kaynaması.
 Necîbâne: Asil, temiz şekilde.
 Necm-i pertev-i efsâne: Efsanenin büyüyen yıldızı.
 Necmin ziyâsı: Yıldızın ışığı, parlaklığı.
 Nedâmet: Pişmanlık.
 Nedîme-i rûh: Ruhun arkadaşı, yardımcı.
 Nedîm-i beka ve ebediyet: Sonsuz arkadaş.
 Nefâis: Değerli ve nefis şeyler.
 Nekais: Eksikler, noksanlar.
 Nermîn: Yumuşaklık.
 Neşâid: Manzumeler, şiirler.
 Neşâid-i ceyyide: Güzel, iyi şiirler.

Neşât u ibtisâm-ı izhâr: Ortaya çıkan tebessüm ve sevinç.
 Neşât u safâ-yı vicdânî: Vicdanla ilgili berraklık ve sevin.
 Neşât ve sürûr: Neşe ve sevinç.
 Neşât: Neşe, sevinç.
 Neşet: Neşe, sevinç.
 Neşîde: Manzûme, şiir.
 Neşîde-i leyl: Gecenin şiiri.
 Neşr ü ta'mîm: Yayma ve genelleştirme.
 Neşr: Yayma, dağıtma, saçma.
 Neşr-i maarifet: Marifetin yayılması, saçılması.
 Neşr-i sanat: Sanatın yayılması.
 Neşriyyât ü matbûât: Yayın ve basın.
 Neşriyyât: Yayın.
 Neşve-i rûh-bahş: Can bağışlayan neşe.
 Netâic ü semerât: Sonuçlar.
 Netâic: Sonuçlar, neticeler.
 Netâic-i elemiyeye: Elemler sonuçlar.
 Netâic-i mazhariyyet: Başarıların sonuçları.
 Netâic-i muvaffakiyyât: Başarıların sonuçları.
 Netîce-i mütâlaa: Değerlendirmenin sonucu.
 Netîce-i takdîr: Takdirin sonucu.
 Nev: Tür, çeşit.
 Nev[an]-mâ: Bir türlü, bir dereceye kadar.
 Nevâdir-i rüzgâr: Zamanın nadirleri, zamanın değerlileri.
 Nevâkis: Noksanlar, eksikler.
 Nevâ-yi Hicrân: Hicran sesi.
 Nevâ-yi Teessür: Üzüntünün sesi.
 Nev-civân: Genç delikanlı.
 Nevha: Ağıt, inleme.
 Nev-hevesân: Yeni heveliler.
 Nev-hevesâne: Yeni hevesli olarak.
 Nev-i âsâr-ı edebiyeye: Çeşitli edebî eserler.
 Nev-i bedâyi-i nazar u tahayyül: Türlü güzellikleri düşünme ve hayal etme.
 Nev-i eser: Eser türü.
 Nev-i eshâb-ı tab: Basılan türler.
 Nev-i itâb: Tersleme türü.

Nev-i mektûb ve makale: Mektup ve makale türü, çeşidi.

Nevresîdegâ-ı dâniş: Bilgi sahibi yeni yetişmişler, gençler.

Nevresîdegân: Gençler.

Nev-zemîn: Yeni bir mekân.

Nezâhet: Temiz, pak; incelik.

Nezâhet-tırâz: Berraklıkla donatan, süsleyen.

Nezâket-i muâmele: Davranışın inceliği.

Nezâre: Bakma, seyir.

Nezâret: Tazelik, parlaklık.

Nezd: Göre, yan.

Nısf: Yarım.

Nısf-ı efkâr: Düşüncenin yarısı.

Nidâ-i teessüf: Kederlenmenin sesi.

Nigâh: Bakma, bakış.

Nihâde: Konmuş, konulmuş.

Nihâde-i mevki-i intişâr: Neşretmek için yer açma, yer edinme.

Nihân: Gizlice, gizli.

Nikât ü gavâmız-ı edebiyye: Edebî incelikler, anlaşılmaz tarafları.

Nikât ve gavâmız-ı lisâniyye: Dilin incelikleri, anlaşılmaz tarafları.

Nikat: Noktalar.

Nimet-i medeniyye: Medenî nimet.

Nisbet: Bağlılık, ilgi; kıyaslama.

Nisvân takımı: Kadınlar takımı.

Nisyân: Unutma.

Nişâne: İz.

Nişâne-i temenniyyât: Dileklerin izi, temennilerin izi.

Nişâne-i yâd: Hatırlama izi, hatıra.

Noksan-ı bast-ı nazar: Bakışın eksikliği, bakmanın eksikliği.

Nokta-i edeb: Edebi noktası.

Nokta-i ibret: İbret noktası.

Nokta-i itibâr: İtibar noktası.

Nokta-i nâsût: İnsanlık noktası, yeri.

Nokta-i nazar: Görüş.

Nuhbe-i emel ve fikir: Düşünce ve emelin seçilmiş olanı.

Nuhbe-i mukaddese: Daha kutsal bir seçim.

Nûr-i adalet ve hidâyet: Adaletin ve doğruluğun aydınlığı.

Nûr-i cevval: Hareketli, canlı aydınlık.

Nûr-i nazar: Bakışın aydınlığı.

Nûr-i nazar-ı irfân: İrfânın aydınlık bakışı.

Nûr-i nimet-i medeniyyet: Medeniyet nimetinin aydınlığı.

Nûr-i şafak: Şafağın ışığı.

Nûr-i şeb-i can: Gecenin aydınlığı.

Nûr-i zekâ: Zekânın parlaklığı.

Nûşîne-i sadâ: Sesin tatlı şarabı.

Nüfûz-ı nazar: Bakışın etkisi, gücü.

Nükte: İnce anlam.

Nükûl ü tebâüd: Vazgeçme ve uzaklaşma.

Nümâyân: Görünen, meydanda.

Nümûne: Tek.

Nümûne-i ahlâk: Ahlâkın nümûnesi.

Nümûne-i ibret: İbret nümûnesi.

Nümûne-i imtisâl: Örnek nümûnesi.

Nümûne-i irae: Nümûne gösterme.

Nümûne-i kemâlât: Olgunlukların nümûnesi.

Nümûne-i kitâbet: Kitâbet nümûnesi.

Nümûne-i sânihât: İçten gelen sözlerin nümûnesi.

Nüşa-i mergube: Rağbet edilmiş nüsha.

Ö

Ömr-i edebî: Edebî ömür.

P

Pây-bend: Engel, mânî.
 Perestîşkâr: Tapan, tapınırcasına seven.
 Pey ü sâye: İz ve gölge.
 Peyâm-ı inkılâb: Devrim haberi.
 Peydâ: Meydanda, açıkta.
 Pey-der-pey: Birbiri ardınca, yavaş yavaş.
 Pey-rev: İzinden giden, uyan.
 Pîş-i enzâr-ı cihân: Gözler önündeki dünya.
 Pîş-i nazar-ı hikmet: Gözler önündeki hikmet.
 Pîş-i nazar-ı takdîr: Takdiri göz önünde tutma.
 Pîş-i nazar-ı teemmül: Gözler önünde iyice etraflıca düşünce.
 Pîş-rev: Önde giden.
 Pîşvâ: Reis, başkan.
 Pîşvâ-yi irfân: İrfanın başı, lideri.
 Pür-sûd-ı mesâî: Çalışmanın çok kârlısı.

R

Râci: Geri dönen.
 Râci-i mazâmîn ü nikât: Anlamaların geri dönmesi.
 Râdde: Mertebe, derece.
 Rağbât: Rağbetler, istekler.
 Rağbet: İstek, arzu.
 Râkid: Hareketsiz, durgun.
 Rakik: İnce.
 Râm: İtâat eden, boyun eğen.
 Ranâ: Güzel, hoş görünen.
 Râsîd: Gözleyen.
 Râsime-i hoş-âmedî: Hoş geldin âdeti, karşılama töreni.
 Rebîî: Bahara ait, baharla ilgili.
 Redd-i zebân: Dilin reddi.
 Refâh-ı beşer: İnsanın refahı.
 Refî: Yüksek, yüce.
 Refîk: Arkadaş, yoldaş.
 Rehber-i istirşâd: Hak yolunda ilerleme rehberi.
 Reh-güzâr-ı efkâr: Düşüncelerin geçiti.
 Remâd-ı sükûd-ı tenadî: Sessiz çığlığın külü.
 Remz-i hikmet: Hikmetin işareti.
 Rengîn: Renkli, parlak renkli.
 Resâil: Risaleler, dergiler.
 Resâil-i üsbûiyye: Haftalık dergiler.
 Resm ü âdiyyet me'lûf: Alışmışın dışında.
 Revâ: Yakışır, uygun.
 Revâc: Sürüm, geçerlilik; kıymet.
 Revâ-yi hakk: Tanrı'nın uygun gördüğü şekilde.
 Reverans [Révérance]: Eğilip selamlama, derin saygı.
 Revnak: Parlaklık, güzellik.
 Revnak-tırâz: Güzellikle süsleyen.
 Revş: Gidiş, yürüyüş; yol, tutum.
 Rey: Görüş.
 Riâyet: Gözetme; sayma, saygı.
 Riâyet: Sayma, saygı.
 Ridâ-yi iftirâk: Ayrılık örtüsü.
 Rikkat: İncelik, merhamet.
 Risâle-i edebiyîye: Edebî dergi.
 Risâle-i mezkure: Zikredilen dergi.
 Rîşe: Saçak, püskül.

Rûhânî: Ruhla ilgili.
 Rûh-ı dîğer: Diğەر, öteki ruh.
 Rûh-ı revân: Değەرli can, sevgili.
 Rûh-nevâz: Ruh okşayan.
 Ruhsat-ı tabîat: Doğanın izni.
 Rû-yi âfâk: Ufukların yüzü.
 Rübâb: Saz.
 Rûchân: Üstünlük, üstün olma.

Rûchân-ı edebî: Edebî üstünlük.
 Rücû: Geri dönme.
 Rûesâ-yi bahriyye: Denizin reisleri.
 Rûfeka: Arkadaşlar.
 Rûkn: Bir şeyin en sağlam tarafı, temel direği.
 Rûtbe-i edebîyye: Edebî rûtbe.
 Rûtbe-i ittîlâ: Öğrenme, bilme derecesi.
 Rûyet: Görme, bakma; idare etme; araştırma.

S

Saâdet: Mutluluk.
 Saâdet-i hayât: Hayat mutluluğ-u.
 Saât ü yevm: Saat ve gün.
 Sâât-i nehâr: Gündüz saatleri.
 Sabî: Çocuk.
 Sad: Kutluluk, uğur.
 Sadâ: Ses.
 Sadâ-i şehâmet ve mefharet: Cesaretin ve övünmenin sesi.
 Sâdegî: Sadelik, düzlük.
 Safâ: Sahlık, berraklık.
 Safâ-çîn-i edeb: Edebin safâ toplayanı.
 Safahat-ı âlem: Kâinatın safhaları, kısımları.
 Safahat-ı eşyâ: Eşyanın kısımları.
 Safâ-yı edeb: Edebîn sahlığı, berraklığı.
 Safha-ı hayât-ı manevîyyeye: Manevî hayatın safhası.
 Sahâ-i edebiyât: Edebiyat sahası.
 Sahâ-i iftihâr ve iştihâr: İftihar ve ün sahası.
 Sahâ-i istifâde: İstifade sahası.
 Sâha-i kemâl ü irfân: İrfan ve olgunluk sahası.
 Sâha-i mazhariyyet: Başarı sahası.
 Sâha-i tahrîr: Yazma sahası.
 Sâha-i teyessür: Kolaylık sahası.
 Sahâif: Sahifeler, yapraklar.
 Sahâif-i istikbâl: Geleceğin sayfaları.
 Sahâif-i zerrîn: Altından sayfalar.
 Sahn-ı sâdik: Doğruluk göstergesi.
 Sâhib-i âlî-kadr: Kıymetli sahibi.

Sâhib-i eser: Eser sahibi.
 Sâhib-i fikr ü kalem: Kalem ve fikir sahibi.
 Sâhib-i gayret: Gayret sahibi, çabanın sahibi.
 Sâhib-i hasenât: İyilik sahibi.
 Sâhib-i heves: Hevesli olan.
 Sâhib-i himmet: Emek sahibi.
 Sâhib-i iktidâr: Güç sahibi, iktidar sahibi.
 Sâhib-i irfân: İrfan sahibi.
 Sâhib-i kemâl ü himmet: Emek ve olgunluk sahibi.
 Sâhib-i zevk: Zevkli olan, zevk sahibi.
 Sahîfe-i ebediyyet: Sonsuzluk sayfası.
 Sahîfe-i hikmet: Hikmet sayfası.
 Sahîh: Gerçek, doğru.
 Sahîhan: Gerçekten.
 Sâhire-i gabrâ: Yeryüzü, çöl.
 Saht: Yüzey, üstten görünen kısım.
 Sâî: Gayret eden, çalışan.
 Sâika-ı ârzû-yı iştihâr: Ünlü olma isteğine sevk eden.
 Sâika-ı tagallüb: Zorbalığa sevk eden.
 Sâika-i gazez ü hased: Kıskançlığa sebep olan.
 Sâir: Diğەر, başka.
 Sâir-i elsine-i Garbiyye: Batının diğەر dilleri.
 Sakamet: Yanlışlık.
 Salâhiyyet: Yetki.
 Sâl-i hayât: Hayatın yılı.
 Sâlih: Yarar, elverişli, uygun.

Sâlim ve zî-vuzûh: Eksiksiz ve ifadede açık olan kimse.
 Sâlis: Üçüncü.
 Samîm: İç, öz.
 Samîmiyyet-i hiss: Hissin samimiyeti.
 Sâmit: Susan.
 Sanat-ı bedîa: Beğenilip takdir edilen sanat.
 Sanat-ı edebîyye: Edebî sanat.
 Sanat-ı mübeccele: Yüce sanat.
 Sanat-ı nefîse: Güzel sanat.
 Sanat-şinâs: Sanat bilen.
 Sanâyi: Sanatlar.
 Sanâyi-i bedîa: Güzel sanatlar.
 Sanâyi-i hayâlîyye: Hayâlî sanatlar.
 Sanâyi-i lafziyye: Cinas vesâire gibi şekil hünetleri.
 Sanâyi-i nefîse: Güzel sanatlar.
 Sâni: Yaratan, sanat eseri olarak meydana getiren.
 Sânih: Zihin ve fikirde ortaya çıkan.
 Sâniha: İçlerine doğan fikir.
 Sânihât: Çok düşünmeden akla gelen şey.
 Sânihât-ı hakikiyye: Gerçeğin çok düşünmeden akla gelmesi.
 Sânihât-ı nezîhe-i üstâdâne: Üstat gibi nezih şekilde içe doğan şey.
 Sarf-ı gayret: Gayret etme, çaba sarf etme.
 Sarf-ı mesâî: Çalışma sarfı, emek sarf etme.
 Sarf-ı nazar: Vazgeçme.
 Sârîf: Sarf eden.
 Sarîr-i hâme: Kalem gıcirtısı.
 Sarîr-i neşât: Sevinç gıcirtısı.
 Sathîyye-i intibâ: Basılan bir şeyin genel görünümü.
 Satvet ü miknet: Kuvvet, güç.
 Savâb-ı mütâlaât: İncelemelerin doğruluğu.
 Say: Çalışma, emek, gayret.
 Sâye-i şahane: Padişahın himayesi.
 Sayha-zen: Nâra atan, bağırın.
 Say-i azîm: Büyük çalışma, emek.

Say-i beşer: İnsanın çabası, gayreti.
 Sebeb-i iştihâr: Ünlü olmanın nedeni.
 Sebk: Tarz, tertip.
 Sefîne: Gemi, vapur.
 Seher-i nikab: Örtülü seher, sabaha karşı kapalı bir gökyüzü.
 Sehv: Yanlış.
 Sehv-i tertîb: Düzenin yanlışlığı.
 Selâmet: Doğruluk.
 Selâmet-i edebîyye: Edebî doğruluk.
 Selâmet-i ifâde: İfadenin doğruluğu.
 Selâtîn-i Osmâniyye: Osmanlı sultanları.
 Selîka-ı edebîyye: Edebî güzel söz söyleme ve yazma.
 Selim-i evvel: I.Selim.
 Selîs: Düzgün, akıcı.
 Sem: İşitme, dinleme.
 Semerât-ı matlûba: İstenilen şeylerin sonuçları.
 Semere: Sonuç.
 Semere-i gayret: Gayret etmenin sonucu, emeğin sonucu.
 Semere-i matlûbe: Talep edilenin sonucu, verimi.
 Semm: Zehir.
 Senâ: Övme, övüş.
 Sencîde: Tartılı, ölçülü söz.
 Seniyye-i imâk: Derinleştirmenin yüksekliği.
 Serâir: Gizli şeyler.
 Ser-â-pâ âdâb: Baştan aşağı edepler.
 Serbestî-i tâmm: Tam serbestlik.
 Serd ü beyân: Düzgün söz söyleme.
 Serdî-i asâr: Yüzyılların hoyratlığı.
 Ser-levha: Başlık.
 Sermâye-i fikriyye: Düşünce sermayesi.
 Sermâye-i iftihâr: İftihar sermayesi.
 Sermâye-i irfân-ı âher: Başka ifran sermayesi.
 Sermâye-i istidâd: Kabiliyet sermayesi.
 Sermâye-i mefharet: Övünme sermayesi.
 Sermed: Daima, sürekli.
 Ser-muharrir: Başyazar.

Ser-nâme: Mektup başlığı.
 Ser-nümâ-yı zühûr: Ortaya çıkararak görünenn
 Ser-te-ser kudret: Baştanbaşa güç.
 Serv: Selvi, sevgilinin boyu.
 Servet ü fazîlet-i edebiyye: Edebî fazilet ve servet.
 Servet ü zînet: Servet ve süs.
 Setr: Örtme, kapama.
 Sevâbık: Geçmiş şeyler.
 Sevâhil: Sahiller.
 Sevâhil-i Şark: Doğu'nun sahilleri.
 Sevdâen: Sevda ile.
 Sevdâ-yı müebbed: Sonsuz sevda.
 Sevdâ-yi beşer: İnsanın sevdası.
 Sevdâ-yi tabîat: Tabiat sevdası.
 Sevk u cereyân: Geçme.
 Sevk-i tabîî: İçgüdü.
 Seyl-i hurûşân: Coşan sel.
 Seyr-i nazar: Bakış, seyretme.
 Seyyâle-i berkıyye: Elektrik akımı.
 Seyyâle-i celâdet: Kahramanlık akımı.
 Sezâ: Münâsip, uygun, yaraşır.
 Sezâ-vâr-ı tatyîb: Gönlü hoş etmenin uygunluğu.
 Sezâvâr-i tatbîk: Uygulama.
 Sezâ-yi gıpta: Gıpta etmeye lâyık.
 Sezâ-yi nazar: Bakmaya uygun.
 Sıhhat-ı izân: Anlayışın gerçekliği.
 Sımâh: Kulak.
 Sımâh-ı âlem: Âlemin kulağı.
 Sınıf-ı bî-çâregân: Çaresizler sınıfı.
 Sınıf-ı erbâb-ı kalem: Yazarlar sınıfı.
 Sınıf-ı halk: Halk sınıfı.
 Silk-i nazm: Nazım dizisi.
 Silk-i terakki: İlerleme yolu.
 Silsile-i nazm: Nazım dizisi.
 Sîmîn şebnem: Gümüşten çiy.

Sîne: Göğüs.
 Sirâyet: Geçme, bulaşma, yayılma.
 Siyâk: Sözüün gelişi, ifade şekli.
 Siyâset-i hârika-nümâ: Harikalık gösteren siyaset.
 Siyeh nikâb: Siyah örtü.
 Siyyân: Birbirine eşit.
 Sû-be-sû: Taraf taraf, her taraf.
 Sûd-efzâ: Kâr arttıran.
 Sûd-mend: Faydalı, kârlı.
 Suhûlet: Kolaylık.
 Sû-i ahlâk: Kötü ahlak.
 Sû-i aks-i kabîl: Kötü bir yansıma.
 Sû-i istimâl: Kötüye kullanma.
 Sû-i muhabbet: Kötü muhabbet.
 Sû-i tesîr: Kötü etki.
 Sûret-i ciddiye: Ciddi suret.
 Sûret-i ciddiye ve muhâdenetkârâne: Ciddi ve dostça suret.
 Sûret-i mütefâvite: Çeşitli suretler, şekiller.
 Sûret-i tatbîk-i sâika: Uygulamaya sevk eden durum.
 Suûd: Yükselme, yukarı çıkma.
 Sûz-nâk: Yakan, yakıcı.
 Süheylan: Parlak yıldız.
 Sükkân-ı Şark: Doğunun sâkinleri.
 Sükûn: Durgunluk, hareketsizlik.
 Sükût-i belîğ: Düzgün söz söylememe, susma.
 Sükût-i mutlakî: Mutlak sessizlik.
 Sükût-i terakki-nümâ: İlerleme gösteren sessizlik.
 Sümüvv-i gayret: Yüksek gayret, çaba.
 Sünûhât: İçe doğan şeyler.
 Sünûhât-ı kalbiyye: Kalbe doğan şeyler.
 Sûrat-ı zevâl: Sona erme hızı.
 Sûrûr ve neşât: Sevinç ve neşe.
 Suvârî: Atlı asker.

- Şâd: Sevinçli.
- Şahs-ı garibe: Zavallı kişi.
- Şahs-ı manevî: Manevî kişilik.
- Şahsiyyât: Kişinin kendine ait sözler.
- Şâibe: Kusur, eksik.
- Şâirâne efkâr: Şâir gibi düşünceler.
- Şâir-i mergub: Herkesçe beğenilmiş şair.
- Şâir-i şehîr: Ünlü şâir.
- Şâir-i yegâne: Tek şâir.
- Şâkirt: Öğrenci.
- Şâm-ı garîbân: Akşamı hüznü, gamlı akşam.
- Şâmil: İçine alan, kaplayan.
- Şân-ı irfân: İrfanın şanı, şerefi.
- Şark u Garb: Doğu ve Batı.
- Şart-ı azâm: Mutlaka yerine getirilmesi gerekli olan şart.
- Şâyân: Yarışır, yakaşır, değer.
- Şâyân-ı dikkat: Dikkat edilmesi gereken, dikkate değer.
- Şâyân-ı hürmet-i üdebâ: Ediplerin saygıya lâyığı.
- Şâyân-ı istifâde: İstifadeye değer, yararlanmaya lâyık.
- Şâyân-ı itibâr: İtibar etmeye değer.
- Şâyân-ı itinâ-i tetdîkât: Özenli incelemelere değer.
- Şâyân-ı mütâlâa-ı âsâr: Eserlerin incelenmesine değer.
- Şâyân-ı redd: Reddedilmesi gereken.
- Şâyân-ı takdîr: Takdire değer.
- Şâyân-ı tebrîk: Tebrike değer.
- Şâyân-ı tenkid: Tenkit etmeye değer.
- Şâyân-ı tezkâr ve itibâr: İtibar etmeye ve hatırlamaya değer.
- Şâyeste: Yakışır, yaraşır.
- Şeb[â]het: Benzeyiş.
- Şecâat: Yiğitlik, yüreklik.
- Şecer: Ağaç.
- Şefkat-i mâderâne: Anaç şefkat.
- Şehâmet: Yiğitlik, cesaret.
- Şehr-i teşâur: Şâirlik tavrı takınan ünlü.
- Şehr-yâr-ı muazzam: Muazzam padişah.
- Şekl-i matbûa-ı ünvân: Ünvanın basım şekli.
- Şekl-i mücessem: Cisimlenmiş şekil, üç boyutlu şekle bürünmüş.
- Şems-i terakkiyât-ı edebiyeye: Edebî ilerlemenin güneşi.
- Şerâfet-i edebiyeye: Edebî şereflik.
- Şerâit ve dakayık-ı hikemiyye: Hikemî incelikler ve şartlar.
- Şerâit: Şartlar, koşullar.
- Şeref-i ebedî: Edebî şeref.
- Şeref-i kabil: Olan şeref, var olan şeref.
- Şeref-i tahrîr: Yazma şerefi.
- Şeref-i yâd: Hatırlama şerefi.
- Şerh: Açıklama, açık anlatma.
- Şetâret: Neşe, şenlik.
- Şevâhik-i cibâl: Dağların tepeleri.
- Şevket-i hakikiyye: Gerçek büyüklük.
- Şiddet-i efkâr: Düşüncelerin şiddeti, ağırlığı.
- Şikâyet-i vâkiâ: Yapılan şikâyet.
- Şimâl: Kuzey.
- Şitâb: Acele, çabukluk.
- Şöhret-gîr: Ün salmış.
- Şöhret-i edebiyeye: Edebî ün.
- Şöhret-i kalemiyye: Kalem ünü.
- Şöhret-i müstakbele: Gelecekteki ün, beklenen ün.
- Şuâ: Işın, ışık.
- Şuâ-i kudret-efrûz: Gücünü aydınlatan ışık.
- Şuâ-i marifet: Marifet ışığı.
- Şuarâ: Şâirler.
- Şube-i ilmiyye ve fenniyye: İlim şubesi.
- Şûh: Hareketlerinde serbest, neşeli.
- Şuûn-ı bedîa: Güzel olaylar.
- Şübbân-ı memleket: Memleketin gençleri, memleketin yiğitleri.
- Şübbân-ı vatan: Vatan gençleri, vatan yiğitleri.
- Şükûfe-i ranâ: Güzel çiçek.
- Şûmul: İçine alma, kaplama.

Şümûl-i nazar: Bakışların içine alması, bir şey

üzerinde bakışların toplanması.

T

Taab: Sıkıntı, zahmet.

Taacüb: Şaşakalma.

Taahhüd: Üstüne, üzerine alma, yapılması için söz verme.

Taalluk: İlişgi, ilgisi olma.

Taarruz: Saldırma.

Taassub-ı izhâr: Meydana çıkan taraftarlık, fanatizm.

Taayyün: Meydana çıkarma, belli olma, belirme.

Tâb ü fer: Aydınlik.

Tab ü neşr: Basma, yayma.

Tab: Basma, basılma.

Tâb: Güç, kuvvet.

Tabâbet: Doktorlar, tıp ilmi.

Tabâyi: Tabiatlar.

Tâb-ı zevk: Zevkin parlaklığı.

Tâbi ve nâşir: Kitap basan ve yayan.

Tâbi: Birinin arkasında giden, ona uyan, boyun eğen.

Tabîat-ı eşyâ: Eşyanın doğası, objelerin yaratılışı.

Tabîat-ı külliye: Bütün doğa.

Tabîi: Olağan, alışılmış.

Tabîyyûn: Naturalist şairler, yazarlar.

Tabîr: İfade, anlatma.

Tabîrât: Tabirler, ifadeler, anlatmalar.

Tabîrât-i istimâl: Kullanma tabirleri.

Tabîr-i esahh: En doğru tabir.

Tabîr-i mahsûs: Bir şeye özgü tabir, ifade.

Tadâd: Sayma, sayı.

Tadîl: Doğrultma, değişiklik.

Tadîlât: Değişiklikler.

Tadîl-i keder: Kederin değişmesi.

Tadîl-i teessürât: Üzüntülerin değişmesi.

Tafsîl: Açıklama.

Tafsîlât u musâhabât: Açıklamalar, sohbetler.

Tafsîlât: Açıklamalar.

Tagayyür: Değişme, başkalaşma.

Tagyîr: Değişme, bozma.

Tagyîrât: Değiştirmeler, bozmalar.

Taharrî: Arama, araştırma.

Taharriyyât: Aramalar, araştırmalar.

Tahassul: Hâsıl olma, sonuç.

Tahassüsât-ı kalbiyye: Kalbî duygulanmalar.

Tahattur: Hatırlama.

Tahayyül: Hayâle getirme, hayâlde canlandırma.

Tahayyürât-ı fevkalâde: Olağanüstü şaşımalar, hayrete düşmeler.

Tahmîd: Şükretme.

Tahrîc-i bedâyi-i tabîyye: Doğal güzellikleri ortaya çıkarma.

Tahrîr: Yazma.

Tahrîr-i âsâr: Eserleri yazma.

Tahsîl: Hâsıl etme, ele geçme; ilim öğrenme, eğitim.

Tahsîl-i erbâb: Tahsil sahipleri.

Tahsîl-i kitâbet: Kitabet tahsili.

Tahsîn: Beğenme, güzel bulma.

Tahsîsen: Hele, en çok.

Taht-gâh: Taht yeri, başkent.

Tahvîl: Değiştirme, çevirme, döndürme.

Takaddüm: Önce gelme, önce davranma; ileride bulunma.

Takarîz-i âliyye: Yüce tenkitler.

Takarrür: Kararlaştırma.

Takayyüd: Çalışma, çabalama.

Takdîrât: Takdirler.

Takdîrât-ı kalbiyye: Kalple ilgili takdirler.

Takdîre şâyân ü cedîr: Takdir etmeye uygun, münasip.

- Takdîr-i âsâr: Eserlerin takdiri.
- Takdîr-i ilhâm-ı hassa: İlham gücünün takdiri.
- Takdîr-i matbûât: Matbuatın takdiri.
- Takdîr-i mehâsin-i beşeriyye: İnsanlığın güzelliklerini takdir etme.
- Tâk-ı zafer: Zafer kemeri.
- Takîd: Anlaşılmaz şekle getirme, düğümleme.
- Takrîz: Bir eseri tenkit etme, eleştirme.
- Takviye-pezîr: Kuvvetlendirilebilir.
- Talâkat: Dil açıklığı, düzgünlüğü.
- Tâli: Talih, kısmet, baht.
- Tâli-i nâ-sâz: Uygunsuz talih.
- Talîk: Bir şeye bağlı olma.
- Taltîf: Gönlü hoş etme, gönlü okşama.
- Tamîk: Derinleştirme.
- Tamîk-i fikr: Düşüncenin derinliği.
- Tamîm ve revâc: Genelge, sürüm, geçerlilik.
- Tamîm: Genelge.
- Tâmm ve sahih: Eksiksiz ve doğru.
- Tarafdâr-ı terakki: İleri taraftar, yüksekli taraftar.
- Tarafeyn: İki taraf.
- Tarâvet ü zindegî: Tazelik ve zindelik.
- Tarâvet: Tazelik.
- Tareyân: Geliverme, birden bire çıkma.
- Tarîfât: Tarifler.
- Târîhçe-i hayât: Hayatın özeti.
- Târîhçe-i mütâlaât: Değerlendirmelerin özeti.
- Târîh-i edebiyât: Edebiyat tarihi.
- Târîh-i edebiyât-ı Osmâniyye: Osmanlı edebiyat tarihi.
- Târîh-i inkılâb: Devrim tarihi.
- Târîh-i intişâr: Yayılma tarihi.
- Târîh-i millet: Millî tarih.
- Târîh-i tabîi: Evrim tarihi.
- Târîh-i teessüs: Kurulma tarihi.
- Târîh-i vilâdet: Doğum tarihi.
- Târîhin ibtidâsı: Tarihin başlangıcı.
- Tarîk: Yol.
- Tarîk-i istifâde: Faydalanma yolu.
- Tarîk-i izdivâc: Evlenme yolu.
- Tarîk-i muhâbere: Haberleşme yolu.
- Tarîk-i tefeyyüz: İlerleme yolu.
- Tarîz: Dokunaklı söz söyleme.
- Târumâr: Karmakarışık.
- Tarz ve meslek-i edebî: Edebî meslek ve tarz.
- Tarz-ı ahîr: En son tarz, yöntem.
- Tarz-ı beyân: Anlatma tarzı, söyleme şekli.
- Tarz-ı diğêr: Diğêr tarz.
- Tarz-ı edeb ve tahrîr: Yazma tarzı.
- Tarz-ı ifâde: İfade tarzı.
- Tarz-ı maîşet: Yaşam tarzı, geçinme şekli.
- Tarz-ı selef: Önceki tarz.
- Tarz-ı tabî: Doğal tarzı.
- Tarz-ı tasavvur: Düşünme tarzı.
- Tarz-ı tesliye: Avutma tarzı, avutma şekli.
- Tarz-ı ulvî: Yüce tarzı.
- Tarz-ı yegâne-i tahrîr: Biricik yazma tarzı.
- Tasavvur: Düşünme.
- Tasavvurât: Düşünceler, zihinde tasarımlar.
- Tasavvurât-ı fikriyye: Düşünme, zihinde kurma.
- Tasavvurât-ı münferidâne: Bir kimseye ait düşünceler.
- Tasdîk: Onaylama.
- Tashîh: Düzeltme.
- Tasrîh: Açık açık söyleme.
- Tasvîb: Doğru bulma, uygun gösterme.
- Tasvîr ve tavsîf-i eşyâ: Eşyanın tasviri.
- Tasvîr-i efkâr: Düşüncelerin tasviri.
- Tasvîr-i merâm: Meramın tasviri.
- Tavassut: Aracılık.
- Tavr-ı beyân: Açıklama tavrı.
- Tavsîf: Niteleme.
- Tavsîfât: Nitelemeler.
- Tavsîfât-ı bedîa: Güzelliğın nitelemeleri.
- Tavzîh: Açıklama, açık anlatım.
- Tayîn: Ayırma, belli etme.
- Tayîn-i hakikat u tabîat: Gerçeğı belli etme.
- Tayîn-i heves: Hevesi belli etme.
- Tayîn-i mâhiyyet: Mahiyetini belli etme.

Tayîn-i maksad: Amacı belli etme.
 Tayy u imhâ: Sarma, katmala, imha etme.
 Tazammun: İçine alma, içirme.
 Teâkub: Birbiri arkasından gitme, birbirini takip etme.
 Teâlî: Yükselme, ululanma.
 Tebaiyyet: Tâbî olma, uyma.
 Tebâüd: Uzaklaşma.
 Tebcîl: Ululama, ağırlama, yüceltme.
 Tebcîlât ü ilhân:
 Tebcîlât: Ululamalar, ağırlamalar.
 Tebdîl: Değiştirme.
 Tebdîl-i şekil: Şeklini değiştirme.
 Teberru: Bağışlama.
 Tebeyyün: Belli olma, anlaşılma.
 Teblîg: Yetiştirme, bitiştirme.
 Tebşîr: Müjdeleme.
 Tebşîrât: Müjdelemeler.
 Tebyîn: Meydana çıkarma, ayırma.
 Tebyîn-i hakayık: İncelikleri ortaya çıkarma.
 Tecârib: Tecrübeler, denemeler.
 Tecârib-i nefîse: Güzel tecrübeler.
 Tecâvüzât: Tecavüzler, ötesine geçme, sınırı aşma.
 Tecdîden: Yenilenerek.
 Teceddüd: Yeni.
 Tecellî: Görünme, belirme, yansıma.
 Tecellî-i rûh: Ruhun yansıması.
 Tecellî-nümâ: Yansıma gösteren.
 Tecelliyât-ı insaniyye: İnsanın yansıması.
 Tecelliyât-ı irfâniyye: İrfanın yansıması.
 Tecellî-zâr-ı ukûs: Tanrı'nın varlığını belli ettiği yansımalar.
 Tecellüd: Yiğitlik gösterme; inat etme, ayak direme.
 Tecessüm: Cisimlenme, görünme, belirme.
 Teclîd: Ciltleme.
 Tecmîl ü temdîn: Süsleme ve medenileştirme.
 Tecdîd: Soyma, soyulma; ayırma.
 Tecrübe-i kalemiyye: Kalem tecrübesi.

Tedâvül ve teâtîye: Dolaşma ve birbirine verme.
 Tedkik: İnceleme.
 Tedkîkât: İncelemeler.
 Tedkik-i hakayık: Gerçekleri inceleme.
 Tedrîsât: Öğretim.
 Tedvîn: Divan haline sokma, kitaplaştırma.
 Tedvîr-i çarh-ı müfârekât: Pervanenin dönmesiyle ayrılma.
 Teehhül: Evlenme.
 Teellüm: Elemlenme, kederlenme.
 Teemmül: İyice, etraflıca düşünme.
 Teessüf: Kederlenme, tasalanma.
 Teessür: Kederli ve üzüntülü hissetme.
 Teessürât: Üzüntüler, acılar.
 Teessüs: Yerleşme, kökleşme, kurulma.
 Tefâhür: Övünme, övünç.
 Tefâvüt: İki şeyin birbirinden farklı olması.
 Tefehhüm: Farkına varma, anlama.
 Tefekkür: Düşünme.
 Tefekkürât: Düşünmeler.
 Tefeyyüz: İlerleme, yükselme.
 Tefrîk: Ayırma, seçme.
 Tefsîr: Yorum.
 Tehyie: Hazırlama.
 Tehzîb: Düzeltme.
 Tehzîb-i ahlâk: Ahlakı düzeltme.
 Tekabül: Karşılaşma, karşı karşıya olma.
 Tekellüm: Söyleme, konuşma.
 Tekemmül: Olgunlaşma.
 Tekemmülât-ı fikriyye: Düşüncenin olgunlaşması.
 Tekemmülât-ı lisâniyye: Dildeki olgunlaşmalar.
 Tekerrür: Tekrarlanma.
 Teklîfât: Öneriler.
 Tekmîl-i âsâr: Eserlerin bitmesi.
 Tekmîl-i meziyyât-ı edebiyye: Edebî meziyetlerin eksiksiz olması.
 Tekmîl-i teşhîrât-ı maneviyye: Manevi bütünlüğünü gösterme.
 Teksîr: Çoğaltma.

- Telaffuz: Söyleyiş.
- Telakki: Alma, kabul etme.
- Telezüz: Lezzet, hoş gitme.
- Temâdî-i fi'liyât ve Te'sîrât: Etkilerin ve yapılan işlerin devam etmesi.
- Temâdî-i şaşaa: Gösterişin devam etmesi.
- Temâsîl: Timsaller, örnekler, sûretler, resimler, semboller.
- Temâsîl-i kâinât: Kâinatın temsilleri.
- Temâsîl-i makbûle: Kabul edilmiş temsiller.
- Temâşâ: Bakıp seyretme.
- Temâşâ-gerân: Seyirciler.
- Temâşâ-yi fiiliyye: Seyretme.
- Temâyûlât-ı gayr-i ihtiyâriyye: İsteğe bağlı olmaksızın meyletmeler.
- Temennî-i hâlise: Samimi dilek, içten gelen dilek.
- Temennî-i mahsûs: Bir kimseye ait dilek.
- Temenniyât: Dilekler, istekler.
- Temessül: Cisimlenme.
- Temevvüc-i mahşer: Kalabalığın dalgalanması.
- Temeyyüz: Gösterme, belli etme.
- Temhîd: Düzeltme, düzenleme.
- Temhîd-i kavaid: Kuralları düzeltme.
- Temîn ve istikmâl: Temin etme ve tamamlama.
- Temîn: Temin; güvenlik hissi verme.
- Temîn-i fevaide: Yararları temin etme.
- Temîn-i kudret ve kıymet: Değer ve güç temin etme.
- Temîn-i muvaffakiyyet: Başarıyı temin etme.
- Temîn-i rüchân: Üstünlüğü temin etme.
- Temsîlât: Örnekler.
- Temsîlât-ı adîde: Birçok örnekler.
- Temsîl-i dil-pezi: Gönülün beğendiği resim.
- Temşiyet: Yürütme.
- Temyîz ü tefrîk: Ayırma, seçme.
- Temyîz: Ayırma, seçme.
- Temyîz-i âsâr: Eserleri seçme, ayırma.
- Temyîz-i nazar: Bakışı seçme.
- Tenâsüb-i münâzîr: Tartışmanın uygunluğu, oranı.
- Tenevvür: Aydınlik olma.
- Tenezzül: Gönül alçaklığı.
- Tenîs ve tezkîr dâireleri: Bir kelimeyi dışı ve erkek kıma.
- Tenkid-i âsâr: Eserlerin tenkidi.
- Tenşît: Şenlendirme, keyiflendirme.
- Tenvî-i hikâyât: Çeşitli hikâyeler.
- Tenvîr: Aydınlatma.
- Tenvîr-i efkâr: Düşünceleri aydınlatma.
- Tenvîr-i ezhân: Zihinleri aydınlatma.
- Tenvîr-i kalb ve nazar: Kalp ve bakışı aydınlatma.
- Tenzîr: Korkutma.
- Terâcim-i ahvâl: Biyografiler.
- Terâkib: Terkipler.
- Terâkib-i mergube: Rağbet edilmiş terkipler.
- Terakki: Yükselme, ilerleme.
- Terakki-i İslâmiyyet: İslam'ın yükselmesi, ilerlemesi.
- Terakki-i maârif: Maarifin yükselmesi, ilerlemesi.
- Terakkiyyât: Yükselmeler, ilerlemeler.
- Terakkiyyât-ı edebiyeye: Edebî yükselmeler, ilerlemeler.
- Terakkiyyât-ı edebiyeye-i milliyye: Millî edebiyatın ilerlemeleri.
- Terakkiyyât-ı lisâniyye: Dilin ilerlemesi.
- Terakkiyyât-ı medeniyye: Medenî ilerlemeler, medenî gelişmeler.
- Terâne-i yes-âverâne: Üzüntü, keder veren terâne.
- Terbiye-i efkâr: Düşüncelerin terbiyesi.
- Terbiye-i fikriyye: Düşüncenin terbiyesi.
- Terbiye-i kalemiyye: Kalem terbiyesi; yazmada olgunlaşma, gelişme.
- Tercümân-ı hissiyyât: Hislerin tercümesi.
- Tercümân-ı infiâl: Dargınlığın tercümesi.
- Tercümân-ı kalb: Kalbin tercümesi.

- Tereddüd: Kararsızlık.
- Terennümât: Terennümler.
- Tergib: Arzu ettirme, istek verme.
- Terk-i hayât: Ölüm.
- Terkîb: Birleştirme.
- Terkin: Boyama, yazma.
- Tersîm: Resmetme.
- Tersîm-i ebâd: Uzunlukları resmetme.
- Tertîb ve neşr: Düzenleme ve yayınlama.
- Tervîc: Kıymet ve itibarını arttırma; geçirme.
- Tesâvîr-i hakikiyye: Gerçek tasvirler.
- Teshîr: Büyü yapma, büyüleme.
- Tesîr: Tesir, etki.
- Tesîrât: Etkiler.
- Tesîrât: Etkiler.
- Tesîrât-ı edebîyye: Edebî etkiler.
- Tesîrât-ı galebe: Üstünlük etkileri.
- Tesîrât-ı külliyye: Bütün etkiler.
- Tesîrât-ı mutallâka: Bırakılmış etkiler.
- Tesîrât-ı muzirre: Zararlı etkiler.
- Tesîr-i bârân: Yağmurun etkisi.
- Tesîr-i medîd: Uzun etki.
- Tesîs ve inbisât: Kurma, yayılma, açılma, genişleme.
- Teskîn: Sakin kalma.
- Teslîh: Silahlandırma.
- Tesliye: Teselli etme, avutma.
- Tesvîd: Karalama, müsvedde yapma.
- Teşahhus: Tanıma.
- Teşbîh: Benzetme, benzetilme.
- Teşebbüs: Girişme.
- Teşemmüs: Güneşlenme.
- Teşhîr: Gösterme; şöhretlendirme.
- Teşhîr-i metâ-ı dâniş: Bilgi malını gösterme.
- Teşhîs: Tanımak, fark etmek.
- Teşhîs-i fikr ü vicdân: Düşünce ve vicdanın teşhisi.
- Teşhîs-i hakayik: Gerçekleri teşhis.
- Teşkilât-ı nahviyye ve mantıkiyye: Sözdizimi ve mantığın kurulumu.
- Teşkilât-ı siyasiyye: Siyasî kurumlar.
- Teşrîh: Açma, yayma.
- Teşrîhat: Açıklamalar.
- Teşrîhât-ı edebîyye: Edebî açıklamalar.
- Teşrîk: Ortak etme.
- Teşvikât: Teşvikler.
- Tetebbu: Bir şeyi etraflıca tetkik etme, inceleme.
- Tetebbuât: İncelemeler, araştırmalar.
- Tetebbuât-ı müdekkik-âne: Tetkik ederek araştırmalar.
- Tetebbu-ı zahmet: Bir şeyi etraflıca inceleme zahmeti.
- Tevaffuk: Başarma.
- Tevaggul: Bir işle devamlı olarak uğraşma.
- Tevakkuf: Bekleme, durma.
- Tevârîh-i umûmiyye-i milal: Milletlerin genel tarihi.
- Tevârüd: Arka arkaya gelme, birikme.
- Tevcîh-i nazar-ı itibâr: İtibar bakışını yöneltme.
- Tevem: İkiz, eş, benzer.
- Tevessü: Genişleme, yayılma.
- Tevfikân: Uyarak, uygun olarak.
- Tevfik-i hareket: Hareketi uydurma, o hızda hareket etme.
- Tevfîr-i intişâr: Yayımı arttırma.
- Tevîl: Sözü çevirme, söze ayrı bir anlam vermeye kalkışma.
- Tevkir: Güzel karşılama, ağırlama.
- Tevlîd: Meydana getirme, sebep olma.
- Tevsî: Genişletme.
- Tevsî-i kariha: Karihanın genişlemesi.
- Tevsî-i malûmât: Bilinenleri genişletme, arttırma.
- Tevsî-i malûmât: Bilinenleri genişletme, arttırma.
- Tevsî-i nazar-ı edeb: Edebin bakışının genişlemesi.
- Tevsî-i vukuf-ı beşer: İnsanın bilgisinin genişlemesi.
- Tezâhür: Meydana çıkma, belirme.

Tezâhürât-ı hamîyyet-i millîyye: Millî onurun belirmesi.

Tezâyüd: Çoğaltma, artma.

Tezehhür: Çiçeklenme.

Tezkiye-i ahlâk: Ahlakı temizleme.

Tezyîd: Ziyadeleştirme, arttırma.

Tezyîd-i âsâr: Eserleri arttırma.

Tezyîd-i gayret: Gayreti arttırma, çabayı arttırma.

Tezyîf: Alay etme, eğlenme.

Tezyîn: Süsleme.

Tezyîn-i hâfıza: Hafızayı süsleme.

Tilmîzât: Öğrenci.

Timsâl-ı zekâ: Zekânın sembolü.

Tuhfe-i bî-adîl-i fazâil: Adil olmayan faziletlerin hediyesi.

Tuhfe-i muvakkara: Saygı gösterilmiş, itibarlı bir armağan.

Tulû: Doğma, doğuş.

Tulûât -ı rûh: Ruhun doğuşları.

Tulûât-ı fikriyyesi: Düşüncenin doğuşları.

Tumturak: Gösteri.

Türâb-ı rahmet: Rahmet toprağı.

U

Ûdî: Ut çalan.

Uhrevî: Ahiretle ilgili.

Ukde-i lisâniyye: Konuşamama, tutulma.

Ukûs: Akisler, yankılar.

Ukûs-ı müellîme: Elem veren yankılar.

Ulemâ ve fuzalâ: Âlimler ve faziletliiler.

Ulûm u fûnûn: İlimler, bilgiler.

Ulûm ü fûnûn-ı müdevvene-i erbâb: İlim kitaplarının sahipleri.

Ulûm ve fûnûn-ı müdevvene: İlim kitapları.

Ulûm-i edebîyye: Edebiyat ilimleri.

Ulüvv-i mevzû: Konunun yüceliğı.

Ulvî: Yüce, yüksek.

Ulvî-i himmet: Himmetin yüksekliğı.

Ulvî-i izân: Aklın yüceliğı.

Ulvî-i kelâm: Sözün yüceliğı.

Ulviyyât: Manevi yücelikler.

Ulviyyet: Yükseklik, yücelik.

Ulviyyet-i efkâr: Düşüncelerin yüceliğı.

Ulviyyet-i irfân: İrfanın yüceliğı.

Ummân: Okyanus.

Ummân-ı bî-kerân: Uçsuz bucaksız okyanus.

Umûm: Genel.

Umûmiyyet: Herkese ait olan, genel.

Usâre: Öz su.

Usûl ü kavaid: Tarz ve kurallar.

Usûl ü tarz-ı tagannî: Makamla okuma tarzı.

Usûl-i tenkid: Tenkit usulü.

Usûl-i ticâret: Ticaret usulü.

Uşşâk: Âşıklar.

Ü

Üdebâ ve şuarâ: Edipler ve şâirler.

Üdebâ-i Osmâniyye: Osmanlı edipleri.

Üdebâ-yı meşhûre: Meşhur edipler.

Ümerâ-yı bahriyye: Denizci beyler.

Ümîd-bahş: Ümit bahşeden.

Ümîd-i istikbâl: Gelecek ümidi.
 Ümm: Yol; kaynak.
 Ümmet-i vatan: Vatanın ümmeti.
 Ümniyye: Ümit; istek, arzu.
 Ünsiyyet: Alışkanlık, ahbablık, arkadaşlık; yakınlık.
 Ünvan: Başlık.
 Ünvan-ı lâtif: Hoş ünvan.
 Ünvan-ı manidâr: Manidar ünvan.
 Ünvan-ı mefharet: Övünülen ünvan.
 Üslûb-ı ifâde: İfade tarzı.
 Üslûb-ı intihâb: Seçilen üslup.
 Üstâd-ı hikmet: Hikmet üstadı.

V

Vâ-beste: [Bir şeye] bağlı.
 Vâcib: Zorunlu.
 Vâdî-i güzîn: Seçkin vadi; seçkin bir alan.
 Vâdî-i kerîm-i edeb: Edebin cömert vadisi.
 Vâdî-i nazm: Nazım vadisi; şiir dünyası.
 Vâdî-i nisyân: Unutma vadisi.
 Vâ-hayfâ: Eyvah, yazık.
 Vaka-nûvis: Resmî devlet tarihçisi.
 Vakâr u azamet: Ağırbaşlılık ve büyüklük
 Vakâr-ı şehen-şâh: En büyük padişahın
 ağırbaşlılığı.
 Vakayi-i hissiyyât: Duyuların olayları.
 Vakayi-i inkılâb: Devrim olayları.
 Vakfe-pîrâ-yı tefekkür: Düşünmeyi süsleyen
 yer.
 Vâkiâ: Gerçek, gerçi, her ne kadar.
 Vâki: Vuku bulan, olan; geçen, geçmiş olan.
 Vâli-i sâbık: Geçmişteki vali, önceki vali.
 Varaka-ı mezkûre: Zikredilen belge.
 Vârid: Gelen, vasıl olan, eren.
 Vârid-i hâtır: Akla gelen, hatıra gelen.
 Vasat: Orta, iki şeyin ortası.
 Vâsîf: Bildiren, öven.
 Vâsîl: Erişen, ulaşan, kavuşan.
 Vâsîta-ı beyân: Açıklama yolu.
 Vâsîta-ı temyîz-i beşer: İnsanın seçme yolu.
 Vâsi: Geniş, açık.
 Vatan-ı akdes: En kutsal vatan.
 Vâvelâ-yi efgan: Çığlık.
 Vâye-dâr-ı haz: Hazzın kismetlisi.
 Vaz: Koyma, koyulma.
 Vaz-ı elîm: Elem koyma, elem verme.
 Vaz-ı pür-samt ü mekânet: Çok ağırbaşlı olma.
 Vâzı: Koyan.
 Vecd: Heyecanlandırma.
 Vech: Yüz; yüzey; biçim, üslup.
 Vech-i bihîn: Seçkin üslup.
 Vecîbe: Vâcib olan şey.
 Vedâ-ı ebedî: Ebedî veda.
 Vefâ-ı şuâra: Şairlerin vefası.
 Vefâ-şîar: Vefalı.
 Vehâmet: Güçlük, ağırlık, vahimlik.
 Vehleten: Birdenbire, ansızın; ilkin.
 Velâyet-i icâb-ı iktidâr: Gücün icabı ermişlik.
 Veleh: Şaşkınlık, sersemlik.
 Velew: İster, isterse.
 Velhâsıl: Kısacası.
 Vesâit: Vasıtalar, araçlar.
 Vesâit-i mümeyyeze: Seçilmiş vasıtalar.
 Vesâtet: Aracılık etme.

Vesîle: Yol, vâsita.

Vesîle-i imtisâl: Bir örnek vesilesi.

Vesîle-i terakki: İlerleme vesilesi.

Vesîle-i teşvîk: Teşvik vesilesi.

Vezaîf: Vazifeler, görevler.

Vicdân-ı hakk: Hak vicdanı.

Vikaye: Koruma, esirgeme.

Vilâyât-ı erbâb-ı maârif: Maarif sahiplerinin yerleri, konumları.

Vukû: Olma, oluş.

Vukuf: Bilme, anlama.

Vusûl: Ulaşma, gelme, varma.

Vuzûh u selâmet: İfadede açık ve eksiksiz.

Vücûh-ı adîde: Birçok çehreler.

Vücûh-i adîde: Birçok çehreler.

Vürûd: Varma, yetişme.

Vüsat: Genişlik, bolluk.

Vüsat-ı malûmât: Bilinenlerin bolluğu, genişliği.

Vüzerâ: Vezirler.

Y

Yâd u tezkâr: Hatırlama ve zikretme.

Yâdigâr-ı himmet: Emeğin yadigârı.

Yâr ü çemen: Dost ve çayır.

Yâr ve enîs: Sevgili, dost, arkadaş.

Yârân: Dostlar.

Yed-i sanatkâr: Sanatkârın gücü.

Yek-dîger: Birbirini.

Yek-nazar: Tek bakış.

Yek-reng: Tek renk.

Yekûn: Toplam.

Yekûn-i edebî: Edebî toplam, bütünlük.

Yes-âver-âne sözler: Keder veren sözler.

Yevm: Gün.

Yevmî evrâk u resâil: Günlük gazete ve dergiler.

Yevm-i inkitâ: Gün bitimi, sona eren gün.

Yevmî: Günlük.

Z

Zabt ü rabt: Disiplin, düzen.

Zabt-ı heyecân: Heyecanını tutma, bastırma.

Zabt-ı vakâyi: Olayları idare altına alma, tutma.

Zâde-i karîha: Bir insanın tabiatından meydana gelen fikir.

Zâhib: Giden, gidici; bir fikre uyan.

Zahîr: Arka çıkan, yardım eden.

Zahîre: Yiyecek.

Zâid: Artan, artıran; lüzumsuz, gereksiz.

Zâil: Sona eren, devamlı olmayan.

Zâir: Ziyaret eden, görmeye.

Zâir-i maâlî-i feyyâz: Bolluk veren yüceliği ziyaret eden.

Zalâl-i haşmet: Heybetli gölge.

Zaman-ı vakayi: Olayların zamanı.

Zâmin: Kefil.

Zarar-ı vuku: Olayın zararı.

Zarûrî: Zorunlu olan.

Zât-ı âlî-kadr: Çok saygı değer, kıymetli kimse.

Zâyi: Elden çıkan, yitik; zarar, ziyan.

Zâyiât: Kayıplar, yitikler.

Zebân-zed: Alışılmış, kullanışlı söz.

Zebûn ü makhûr: Zayıf, güçsüz, kahrolmuş, yenilmiş.

Zekâvet: Çabuk anlama, kavrama.

Zerrât: Zerreler.

Zevâl-pezîr-i nisyan: Geçici olan, sona eren unutmama.

Zevk u feyz-i tabîat eshâbı: Doğanın bereket ve zevk sahipleri.

Zevk-ı edebî: Edebî zevk.

Zevk-i âşnâyân-ı edeb: Edebin âşına zevkleri.

Zevk-i mütâlaa: Değerlendirme zevki.

Zevk-i selîm: Güzel zevk sahibi.

Zevk-i temâşâ: Seyir zevki.

Zevk-i vicdân: Vicdan zevki.

Zevk-şinâs edeb: Zevk bilen edep sahibi.

Zevk-şinâsâne: Zevk bilen gibi.

Zevk-şinâsî-i edeb: Edebin zevk bileni.

Zevk-yâb: Zevk bulan.

Zıf: Bir şeyin miktarda iki katı.

Zıll ü ziyâ: Gölge ve ışık.

Zıll-ı safâ: Safanın gölgesi.

Zîbâ: Süslü, güzel.

Zî-edâ-i ifâdât ve muhteviyât: İçeriklerin ve ifadelerin edalı.

Zî-hayâl: Hayal sahibi.

Zihn-i latîf: Hoş zihin.

Zimâm-ı ahlâk: Ahlakı koruma.

Zindegî: Zindelik, dirilik, canlılık.

Zînet: Süs, bezek.

Zîr ü bâlâ: Baştan aşağı.

Zî-renk semâ: Renkli sema.

Zucret: İç sıkıntısı.

Zulmet: Karanlık.

Zum: Şüphe.

Zurûf: Kaplar.

Zübde-i meâl: Anlamın özü.

Zübde-i taklîd: Taklidin özü, kaynağı.

Zühûr-nümâ: Parlaklık gösteren.

Zülâl-i irfân: İrfanın su gibi hayat veren tadı.

Züll: Alçalma, horlama.



SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bir Osmanlı eğitimcisi ve münekkid olarak tanımlayabileceğimiz Mehmed Zîver, ömrünü çeşitli şehirlerde eğitim mesleği ile geçirmiş bir aydındır. Eğitimin yanı sıra edebiyat, felsefe, tarih ve ziraat konularında yazmış olduğu yazılar ve kitaplar, Batı edebiyatından yaptığı çeviriler kendisinin çok yönlü bir kişilik olduğunu göstermektedir. Mehmet Zîver Bey, Rodos, Trabzon, Yanya, Kıbrıs gibi gezdiği şehirlerin tarihiyle ve diğer özellikleri ile de ilgilenmiştir. Kendisi hakkında şu ana dek yapılan çalışmalar tarandığında sadece iki kitabın hazırlandığını, onlarda da eserlerinin birçoğunu isim olarak verilmiş olduğunu görmekteyiz.

Yapılan çalışmada öncelikli olarak Mehmed Zîver Bey'in bütün eserleri ve hayatı hakkında kapsamlı olarak bilgi vermek amaçlandı. Çevrimyazısı yapılan 1911 yılı İstanbul basımlı Mütâlaât-ı Edebiyye'nin içeriğindeki yazılar konularına göre başlıklandırılarak Mehmed Zîver'in hangi konulara daha çok dikkat çektiği gözetildi. Bu eserden hareketle Mehmed Zîver'in daha çok edebiyat ve sanat üzerine yazmış olduğu anlaşıldı. Bu yazılarda dil, tercüme, edebiyat kavramı ve eski-yeni edebiyat anlayışı üzerinde özellikle durduğu görülmektedir. Konularına göre değenlendirdiğimiz yazıları eser içerisinden taramaya başladığımız zaman Mütâlaât-ı Edebiyye'nin ilk 16 yazısının edebiyat ve sanat üzerine olduğunu, ardından gelen 3 yazının Fransız edebiyatıyla ilgili ve sonrasında ise 19-25. yazıların ise eser-yazar üzerine olduğunu gördük. Mehmed Zîver 1911 basımlı Mütâlaât-ı Edebiyye'de belli bir sıra izlemiş ve yazılarını buna göre eserine koymuştur. Bu ilk 25 yazının sonunda, Rodos baskısından eklenen yazılarda da belli bir sıra gözetilmiştir. İlk yazı üç bölümden oluşmakta ve edebî münakaşa olarak ayırdığımız kısımdır. Ardından gelen Talîm-i Edebiyyat'tan Tefekkür'e kadarki kısım ise eser-yazarla ilgilidir.

Mehmed Zîver'in edebiyat ve sanat konulu yazılarında özellikle Türkçenin ıslahı ve tercüme çalışmalarının sağlayacağı faydalar üzerinde ziyadesiyle durduğu görülmektedir. Türkçenin ıslahından yana olan yazar, bununla ilgili; iyi bir edebî dil sahibi olmanın yollarını aramaktadır.

Mehmed Zîver'in Batı edebiyatından süreli yayınları ve edebî metinleri yakından takip ettiği ve sadece ismen değindiği eserler, çalışmamızdaki Çizelge 4.3.'te gösterilmektedir. Ayrıca Mütâlaât-ı Edebiyye'nin dışında yazdığı *Güzel Sözler* ve *Hikmet-i Edebiyye* adlı eserleri de Batı edebiyatına karşı bir ilgisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Batı edebiyatından "laconisme" kavramı üzerinde duran yazar, Türk edebiyatı alanında da Nâbizâde Nâzım'ın Seyyie-i Tesâmuh adlı eserini bu kavram üzerinden eleştirmiş olması dikkate değer bir durumdur. Önemli olan kısmı "laconisme" kavramı üzerinden adı geçen eserin bir çalışma konusu olarak Türk edebiyatına kazandırılabilmesine yönelik olmasıdır.

Eser-yazar üzerine yazdığı yazılarda bugüne dek dikkat çekmemiş isim şüphesiz Hamdi Beyzâde Osmân Âdil Beyefendi'nin Vanda adlı eserdir. Eserin konusu ve yapılan değerlendirme ve duyurulara öncesinde değinmiştik. Vanda'nın yazarının bu eser haricinde İdes ve Zeliha adında iki eseri daha bulunmaktadır. Bu metinlerin günümüz alfabesine aktarılması gerekmektedir. Çalışmamız sırasında Vanda'nın Latin harflerine aktarılması tarafımda yapılmış, çalışılmayı beklemektedir. Zeliha adlı eser haricinde Vanda'nın ve İdes'in de Türk edebiyatına kazandırılması gerekir. Ayrıca, bu çalışmamız vesilesiyle Türkiye coğrafyası dışındaki yerleri mekân olarak seçen Osmân Âdil'in ve eserlerinin Türk edebiyatında hak ettiği değeri görmemiş olduğunu da fark etmiş olduk.

İlk defa tarafımızca çalışılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin bir diğer önemli kısmı, Fransız edebiyatına bir Osmanlı aydını tarafından nasıl bakıldığı üzerinedir. Bu eserin George Sand, Alfred de Musset ve Pierre Loti haricinde Anatole France ve Victor Hugo'yu da inceleyen Mehmed Zîver'in düşünceleri ile Fransız edebiyatını nasıl yorumladığı konusunda bir kaynak olduğu açıktır.

İstibdad döneminden etkilenmiş olan Mehmed Zîver'in bu eserinin dönem hakkındaki düşünceleri yansıtması bakımından da ayrı bir dikkatle okunması gerekmektedir. Sansürün ne kadar yoğun yaşandığının bir kanıtı olan eserin edebiyat ve sanat üzerine olan yazılarında bu açıkça görülmektedir.

Türk edebiyat tarihi üzerinde daha nice çalışmaların yapılabileceği bir alandır. Her geçen gün bir eserin gün yüzüne çıkarılması ve incelenmesi ile kültür hayatımızdaki yerini saptayabilmek zaman alan bir süreçtir.

M. Kayahan Özgül'ün de açıkladığı¹⁴⁶, sanatçıların edebiyat tarihlerine alınmasında -bir ölçüt olarak- siyaset ve basım hayatına olan yakınlıkları göz önünde bulundurulması, kültürel bir kopukluğu da beraberinde getirmektedir. Bu yakınlığı bir ölçüt olarak görmek, kıyıda kalan birçok ismin ve eserin de kendi hâline bırakılması demektir. Bir araştırma sonucu tesadüfen bulduğumuz Mütâlaât-ı Edebiyye'ye bir doktora tezinde¹⁴⁷ ve Kâzım Yetiş'in Talim-i Edebiyat¹⁴⁸ hakkında hazırladığı çalışmada değinilmiş, adı geçen eser üzerine herhangi bir çalışma yapılmamıştır.

Bu çalışmamızın sonucunda gerek eserin içeriğindeki yazılardan hareketle birçok isim ve eser yanında, iki kez basılan Mütâlaât-ı Edebiyye'nin de Türk edebiyatı alanına kazandırılmasının yeni çalışmalara olanak sağlayacağı ümidindeyiz.

¹⁴⁶ Özgül, M. K. (2006). "XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ". **Türk Dünyası Edebiyat Tarihi**. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları, C. 7, s. 29-3.

¹⁴⁷ Ayrıca bkz. Atalay, A. (1992). (1908-1923) *Kitaplaştırılmış Edebiyat Nazariyatı ve Türk Edebiyatı Bilgileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

¹⁴⁸ Ayrıca bkz. Yetiş, K. (1996). **a.g.e.** Ankara: AKM Yayını.



KAYNAKLAR

- Ali Bey. (1314 / 1898). *Seyâhat Jurnalı*. İstanbul: Rauf Bey Kütüphanesi.
- Anastassiadou, M. (Kasım, 2001). *Selanik 1830-1912* (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, (Eserin orijinali 1997'de yayımlandı).
- Atalay, A. (1992). *(1908-1923) Kitaplaştırılmış Edebiyat Nazariyatı ve Türk Edebiyatı Bilgileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Barthes, R. (1 Mart 1971). "Eleştiri Nedir?" (Çev. Tahsin Yücel). *Türk Dili (Eleştiri Özel Sayısı II)*, 23 (234), 436-439.
- Bayrak, M. O. (Nisan, 1994). *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*. İstanbul: Küll Yayınları.
- Birinci, N. (2007). "Ara Nesil". Talât Sait Halman vd. (Editörler). *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: KTB Yayınları. 3, 97-109.
- Carlaui, J. C. ve Fillox, J. C. (2000). *Edebî Eleştiri* (Çev. Ayşe Hümeysra Çakmaklı). Ankara: KTB. Yayınları.
- Charles D'Agostino. (1902). *Vers l'Amour et la Mort*. Paris: Société D'éditions Littéraires et Artistiques.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Haz. Aydın Sami Güneyçal). (26. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat* (Haz. Aydın Sami Güneyçal). (29. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Ercilasun, B. (1981). *Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit*. Ankara: KTB Yayınları.
- (Erdemgil), Osman Senayi. (1312 / 1896). *Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye*. Kostantiniyye: Kitapçı Karabet.
- Erhat, A. (1972). *Mitoloji Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erlat, J. ve Kasap, Ö. (2011). *Başlangıçtan Günümüze Fransız Edebiyatında Kadın Yazarlar*. (1. Baskı). Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Gariper, C. (2013). "Türk Edebiyatında Ara Nesil Edebî Devresi". M. Kayahan Özgül (Editör). *Türk Edebiyatı Tarihine Bir Bakış*. Ankara: Kurgan Yayınları. 101-147.
- Hamdi Beyzâde Osmân Âdil Bey. (1314 / 1898) *Vanda*. İstanbul: Âlem Matbaası.
- Hamdi Beyzâde Osmân Âdil Beyefendi. (11 Mart 1312 / 20 Şevvâl 1314 / [23 Mart 1897]). "[Başlıksız]". *Mütâlâa*, (33), 1-2.

İmzasız. (17 Kânûn-ı evvel 1312 / 23 Receb 1314 / [29 Aralık 1896]). "Vanda". *Mütâlaa*, (22), 2-3.

Kaplan, M. (Ekim, 2015). *Tevfik Fikret, Devir-Şahsiyet-Eser*. (19. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2002). *Türk Şiirinde Yokluk Fikri ve Âkif Paşa'nın Adem Kasidesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Kolcu, A. İ. (2010). *Batı Edebiyatı*. (6. Baskı). Erzurum: Salkımsöğüt Yayınları.

Kudret, C. (1977). *Batı Edebiyatından Seçme Parçalar*. İstanbul: İnkılâp ve AKA Basımevi.

M. Safvet. (1309 / 1893). *Japonya Seyahatnâmesi*. İstanbul: Matbaa-i Ebüzziya.

Mehmed Vecihi Bey. (1314 / 1898). *Âsâr-ı Vecihi*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.

Mehmed Ziver Bey. (1303 / 1887). *Tecrübe-i Kalem yahud Anibal*. Dersaadet: Vatan Kütüphanesi Ohannes.

_____. (15 Nisan 1304 / [27 Nisan 1888]). "[Romancılık üzerine] ve Tefekkür". *Say*, (13), 99-101.

_____. (1305 / 1889). "Edebiyat – 1 Makale". *Muhît*, (2), 25-28.

_____. (1306 / 1890). *Güzel Sözler*. İstanbul: Cemâl Efendi Matbaası.

_____. (1311 / 1895). *Mütâlaât Edebiyye*. Rodos: Matbaa-i Vilâyet.

_____. (1313 / 1897). *Dâhil-i Vilâyette Zeytin Eşcârı Yetiştirmeye Mahsûs Layihadır*. Trabzon Vilayet Matbaası.

_____. (1321 / 1905). *Zeytincilik*. Kosova Vilayet Matbaası.

_____. (1323 / 1907). *Bedreka-i Muallimîn*. Dersaadet: Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası.

_____. (1327 / 1911). *Mütâlaât-ı Edebiyye*. İstanbul: Matbaa-i Reşâdiyye.

_____. (2013). *Rodos Târîhi* (Haz. Harid Fedai). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

_____. (Mart, 2017). *Hikmet-i Edebiyye* (Haz. Bekir Şakir Konyalı). Konya: Çizgi Kitabevi.

Mornet, D. (1946). *Fransız Edebiyatı Tarihi* (Çev. Nevin Yürür). İstanbul: İ.Ü. Yayınları

Muallim Nâci. (Aralık, 2009). *Lügat-ı Nâcî* (Haz. Ahmet Kartal). Ankara: Türk Dili Kurumu Yayınları.

- Muallim Nâci. (1314 / 1898). *Yâdigâr-ı Nâci* (Haz. Şeyh Vasfi – Şems Kütüphansı). Konstantiniyye: Malûmât Matbaası.
- Nâbizâde Nâzım (1308 / 1892). *Seyyie-i Tesâmuh*. İstanbul Matbaası.
- Nâbizâde Nâzım. (1302 / 1886). *Heves Ettim*. İstanbul: Kitapçı Aleksan.
- Nizamoglu, Y. (Bahar, 2013). “Yanya Vilayetinın Durumuna Dair Hazırlanan Layihalar ve Sonuçları”, *OTAM*, (33), 212-213.
- Özgül, M. K. (2006). “XIX. Asrın Özel Bir Edebiyat Mahfeli Olarak Encümen-i Şuarâ”. *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*. Ankara: AKM Başkanlığı Yayınları, C. 7, s. 29-3.
- Özkat, M. (Bahar, 2015). “Darüşşafakalı Bir “Ara Nesil” Şairi: Ahmed Vefâ Bey”. *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, (32), 159-208.
- Perin, C. (Ocak, 2011). *Çağdaş Fransız Edebiyatı*. (1. Baskı). İstanbul: Elips Kitap.
- Recâizâde Mahmud Ekrem. (1288 / 1872). *Nağme-i Seher*. İstanbul.
- _____. (1301 / 1885). *Takdîr-i Elhân*. Dersââdet: Mahmud Bey Matbaası.
- _____. (1311 / 1895). *Pejmurde*. İstanbul: Âlem Matbaası.
- _____. (1313 / 1897). *Şemsâ*. İstanbul: Âlem Matbaası.
- _____. (1302 / 1886). *Tefekkür*. İstanbul: Mahmut Bey Matbaası.
- Saraç, T. (Eylül, 1994). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. (5. Baskı). İstanbul: Adam Yayınları.
- Sazyek, H. vd. (Şubat, 2014). *Nijad Ekrem ve Tefekkür*. (1. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Silvio, P. (1291 / 1875). *Meprizon* (Çev. Recâizâde Mahmud Ekrem). İstanbul: Matbaa-i Tasvir-i Efkâr, (Eserin orijinali Mes Prisons adıyla 1833'te yayımlandı).
- Sözer, V. (1986). *Müzik ve Müzisyenler Ansiklopedisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Şemsettin Sami. (1317 / 1901). *Kamûs-ı Türkî* (Haz. Şaban Kurt). İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şemsettin Sami. (2017). *Usûl-i Tenkit ve Tertip* (Haz. Mahir Kalfa). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (Eylül, 2014). *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyat Tarihi* (Haz. Abdullah Uçman). (23. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tepedelenizâde H. Kâmil. (1305 / 1889). *Nümûne-i Şecâat*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası.
- Tural, S. K. (1982). *Zamânın Elinden Tutmak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uşâkizâde Halid Ziya. (1314 / 1898). *Bu Mıydu?*. İstanbul: 34 Numaralı Matbaa.

_____, (1311 / 1895), "Leke". *Nâkıl II*, İstanbul: Şirket-i Mürettebiyye Matbaası.

_____. (13 Kânûn-ı Sâni 1309, 17 Receb 1311, [25 Ocak 1893]). "Leke". *Mekteb*, (2), 54-55.

Uşaklıgil, H. Z. (Ocak, 2016). *Bu Muydu? (Orijinal ve Sadeleştirilmiş Metin Bir Arada)* (Haz. Mustafa Çevikdoğan ve Tamer Erdoğan). (1. Baskı). İstanbul: Can Yayınları.

Vardar, B. (2005). *Fransız Edebiyatı*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Yalçın, H. C. (1937). *İzlanda Balıkçısı*. İstanbul: Kenan Matbaası.

Yavuz, H. (Mart, 2017). "Mehmed Zîver Bey'in Hikmet-i Edebiyye'si Üzerine Notlar". *Hikmet-i Edebiyye* (Haz. Bekir Şakir Konyalı). Konya: Çizgi Kitabevi. 43-49.

Yetiş, K. (1996). *Talîm-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sâhasında Getirdiği Yenilikler*. Ankara: AKM Yayını.

(Yurdakul), M. E. (1308 / 1892). *Fazîlet ve Asâlet*. Konstantiniyye: Matbaa-i Ebüzziyâ.

_____. (Kasım, 2017). *Fazîlet ve Asâlet* (Haz. A. Fikret Kılıç). (1. Baskı). İstanbul: Arı Matbaa.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ÖZAKMAN, İbrahim
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 1993 –Muğla
Medenî hali : Bekâr
Telefon : 0 (507) 5759743
e-posta : ozakman2@hotmail.com

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet Yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi / Yeni Türk Edebiyatı	2018
Lisans	Gazi Üniversitesi / Türk Dili ve Edebiyatı	2015
Lise	Bodrum Anadolu Meslek Lisesi	2011

Yabancı Dili

İngilizce
Yökdil (17.03.2018) Puanı: 85.000

Yayınlar

Özakman, İ. (Nisan, 2018). "Mehmed Zîver'in *Mütâlaât-ı Edebiyye* Adlı Kitabı Üzerine Bir İnceleme". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (69), 446-460.



DİZİN (ESER, İSİM VE YER ADLARI)

- A**
- Abdülğani Senî (Yurdman), 8
 Abdülkerim Hâdi, 8
 Abdülkerim Memduh, 8
 Abdülkerim Sâbit, 8
 Abey
 [Abeille], 53, 54
 Âfâk, 8, 239
 Ahmed Vefâ Bey, 8, 291
 Ahmet Haydar Bey, 54
 Ahmet Rasim, 7
 Akif Paşa, 10, 290
 Âkif Paşa, 48
 Alaybeyzâde Nâcî, 8
 Ali Bey, 84, 226, 232, 289
 Ali Feyzi, 8
 Ali Gâlib, 8
 Ali Ulvî, 8
 Anatol Frans
 [Anatole France], 53, 54
 Andelîb
 (Fâik Esad), 8
 Andre Şine
 [Andre Marie de Chénier], 23
 Âsâr, 8, 13, 32, 35, 36, 44, 56, 57, 65, 72, 101, 102, 213,
 223, 233, 240, 290
 Âvanzâde Mehmed Süleyman, 8
- B**
- Bâki, 8
 Bedreka-i Muallimîn, 12, 290
 Berk, 8, 242
 Bu Muydu?
 [Halit Ziya Uşaklıgil], 13, 82, 224, 226, 232, 291, 292
- C**
- Câzım, 8
 Cenâb-ı Fâtiḥ, 17, 243
 Cerîdetü'l-Hakayık, 8
- D**
- Cihan, 8
 Dâhil-i Vilâyette Zeytin Eşcârı Yetiştirmeye Mahsûs
 Layihadır, 11, 290
 Devr-i Abdülazîz Hân, 16, 244
 Diyarbakırlı Saîd Mehmed Paşa, 8
- E**
- Ebûbekir Hazım Tepeyran, 8
 Emil Zola
 [Emile Zola], 43, 73, 74
 Emin Bey
 [Mehmet Emin Yurdakul], 89
 Envâr-ı Zekâ, 8
- F**
- Fâik Reşad, 8
 Fâik Reşâd Bey, 32
 Fatma Aliye Hanım, 8
 Fatma Makbule Leman, 8
 Fazîlet ve Asâlet, 13, 88, 89, 90, 224, 227, 232, 292
 Ferâizcizâde Osman Fâiz, 8
 Fevâid, 8
 Figaro
 [Le Figaro], 97
 Fuzûlî, 32, 33, 108
- G**
- Gayret, 8, 241, 249, 265, 273, 274
 Gülşen, 8
 Güneş, 8, 250
 Güzel Sözlere, 10, 12, 214, 287, 290
- H**
- Halil Edib, 8, 9, 232
 Halit Ziya Beyefendi
 [Halit Ziya Uşaklıgil], 54
 Hanımlara mahsûs gazete, 23

Hanımlara Mahsus Gazete Matbaası, 12, 290

Harid Fedai, 9, 11, 12, 290

Hasan Ef, 8

Hâver, 8

Hazine-i Evrâk, 8

Hazine-i Fünûn, 8

Hazret-i Muallim

[Muallim Nâcî], 81, 251

Heves Ettim, 13, 14, 107, 108, 224, 231, 232, 291

Hikmet-i Edebiyye, 9, 10, 11, 215, 287, 290, 292

Hüseyin Câhit Bey

[Hüseyin Cahit Yalçın], 76

Hüseyin Dâniş (Pedram), 8

I

II. Meşrutiyet, 12, 214

İ

İbnürrifat Sâmih, 8

İrtikâ, 27

İzlanda Balıkçısı

[Pierre Loti], 76, 77, 233, 292

J

Japonya

[Pierre Loti], 76, 233, 234, 290

Jorj San

[George Sand], 13, 73, 74, 233, 234

Jul Lömètre

[Jules Lemaître], 22

K

Kaside-i Adem, 10

Kıbrıs Tarihi, 11

Kontablasyon

[Les Contemplations], 97

L

Lamartin

[Alphonse de Lamartine], 23, 33, 74, 77, 97

Lejand de Sikal

[La Légend des Siécles], 97

Leke

[Halit Ziya Uşaklıgil], 54, 226, 233, 291

M

Maarif, 8, 11, 259, 264, 284

Makalât-ı Sıhhiye, 11

Malûmât, 8, 35, 37, 41, 80, 261, 290

Manastırlı Mehmet Rifat, 8

Manzara, 8

Mehmed Vecihi Bey, 72, 290

Mehmed Ziver, iv, v, xi, 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 18, 22, 59, 92, 95, 97, 101, 107, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 286, 287, 292, 293

Mekteb, 8, 9, 10, 54, 262, 291

Menemenlizâde Mehmed Tâhir, 8

Meprizon

[Les Prisons], 95, 98, 233, 291

Mihrünnisa Hanım, 8

Mirabo

[Saint Mirabeau], 17

Mirat-i Âlem, 8

Mirsad, 8

Mizân, 8

Mösyö Pier Loti

[Pierre Loti], 13, 74, 77, 113, 233

Muhit, 8, 214, 222

Musavver, 3, 8, 27, 35, 266

Münevver, 3

Mürüvvet, 8, 11, 13, 92, 107, 222, 235, 236

Müse

[Alfred de Musset], 13, 23, 29, 71, 73, 74, 97, 233, 234

Müstecâbizâde İsmet, 8

Mütâlâât-ı Edebiyye, iv, v, xi, 1, 2, 4, 10, 12, 13, 16, 18, 90, 92, 113, 214, 226, 227, 232, 233, 235, 286, 287, 288, 290, 292, 293

N

Nâbizâde, 32

Nağme-i Seher, 96, 233, 291

Nâzım Bey
 [Nâbizâde Nâzım Bey], 32, 33, 63, 101, 109, 110,
 231
 Nefî, 32, 33, 103, 108
 Nigâr Hanım, 8
Nilüfer, 8
 Nis
 [Nice], 48
Nokta, 8, 271
 Notrodam dö Pari
 [Notre-Dame de Paris], 97
 Nümûne-i Kitâbet-i Osmâniyye, 13, 86, 224, 226, 232, 289
 Nümûne-i Şecâat, 13, 14, 102, 224, 229, 232, 291

O

Orfe
 [Orheus], 68
 Osmân Âdil Bey
 [Hamdi Beyzâde Osmân Âdil], 90, 289
 Osmân Senâi Bey
 [Osmân Senayi Erdemgil], 86, 87

P

Pejmürde, 13, 78, 80, 224, 225, 232, 233, 291
 Pier Loti
 [Pierre Loti], 70, 74, 75, 77, 234
Pul, 8

R

Resimli gazete, 23
Resimli Gazete, 8
Risâle-i Hafî, 8
 Rodos, iv, 2, 4, 9, 10, 11, 12, 13, 92, 286, 290, 292
Rodos Tarihi, 9, 11
 Roşfor
 [Rochefort], 75

S

Saâdet, 3, 8, 14, 41, 65, 66, 73, 110, 224, 231, 233, 263,
 273
 Sabah, 8, 243
 Safvet Bey, 76, 233

Said, 8, 68, 93, 227, 235
 Sara Bernar
 [Sarah Bernhardt], 71
 Say, 3, 8, 9, 105, 222, 232, 274, 290
Sebat, 8
 Selanikli Fazlı Necib, 8
 Selim-i evvel, 274
 Sen Böv
 [Charles Augustin Saint Beuve], 96
 Servet-i Fünûn, 3, 4, 7, 76, 289
 Seyâhat Jurnalı, 13, 84, 85, 224, 226, 232, 289
 Seyyie-i Tesâmuh
 [Nâbizâde Nâzım Bey], 63, 233, 287, 291

Ş

Şafak, 8
 Şarl Dagostino
 [Charles D'Agostino], 23
 Şemsâ, 78, 224, 233, 291
 Şeyh Galib, 33, 108
Şûle, 8
Şûle-i Maarif, 8

T

Takdîr-i Elhân, 99, 233, 291
 Talîm-i Edebiyât, 13, 14, 99, 105, 106, 107, 224, 230, 232,
 233
Tecrübe-i Kalem yahud Anibal, 9, 290
 Tefekkür, 13, 14, 23, 92, 110, 111, 112, 224, 231, 232, 279,
 286, 290, 291
 Tepedelenlizâde [Hüseyin] Kamil, 8
Terakki, 8, 25, 35, 67, 95, 107, 280
 Tercüman-ı Hakikat, 8
 Tevfik Fikret, 3, 7, 290
 Tolstoy, 47

U

Umran, 8
 Usûl-i Tenkid, 94, 102

V

Vagner

[Richard Wagner], 68, 69

Vanda, 13, 90, 91, 92, 224, 228, 229, 232, 287, 289, 290

Viktor Hūgo

[Victor Hugo], 33, 97

Y

Yâdigâr-ı Nâci, 80, 224, 225, 290

Yâdigâr-ı Nâci, 13, 81, 82, 113

Yakomi, 69

Z

Zâimzâde Hasan Fehmi, 8

Zavallı Margarit

[Ahmet Haydar Bey], 54, 233

Zeytincilik, 11, 12, 290

Zühtü Bey

[Abdullah Zühtü Bey], 41, 219





GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR..

